496

20/350
Ц-76

1	11	21	31
2	12	22	32
3	13	23	33
4	14	24	34
5	15	25	35
6	16	26	36
7	17	27	37
8	[redacted]	28	38
9	[redacted]	29	39
10	20	30	40
55	155	255	355
	55	210	465
	210	465	820

20
Ա 76

ԱՍՏՈՒԱԾՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԴՈՒՍ ՀՈԳԻՈՑՆ ՄԻՋ

ԾԱՓԻՒՆ ՈՒ ՅԱՒԱՋ ԵՐԹԱԼԸ

ԹԵՑՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ԱՍԵՆ ՎԻՃԱԿԻ ՄԱՐԴՈՑ ՅԱՐՄԱՐՈՒԱԾ

ՀԱՆԴԵՐՁ

ՀՆԱՐԱԻՈՐՆԵՊ ՄՏԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

ԵՒ

ՊԱՕԹՔՆԵՐՈՎ

1907
1856

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ը. Պ. ՉԱՐՉԱՀԼԻ

1856

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀԱՍՊ-Арм.ССР
Ա. ԱՐԱՄՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ
им. А. Мясняна
36919-66

ՅԱՆԿ

ԳԼՈՒԽ Ա

Էջեր

Յաւերժական գերեզման , հանդերձեալ մեր տանը
ծանօթութեամբ անոր նախապատմին վերայով . 1

Ան գերեզման յաղթութեան գոհանալուն համար ա-
ղօթք մը 7

ԳԼՈՒԽ Բ

Ընհանուր գեղեցկութիւնը ապրեցնողը 10

Երբեմն անկորհուրդ՝ իսկ այժմ ապրեցնող
գեղեցկութիւն մը խորհրդածութիւնը . . . 22

ԳԼՈՒԽ Գ

Ապրեցնող գեղեցկութիւնն ապերջանկ՝ որ անդիջա-
պէս խորհրդածելու պիտի ոտ չյուզուի . 26

Աղօթք այնպիսի դիտողութիւն մը հասկնալ , որ ընկալե-
լութեան կարեւորութիւնը
վերայ հասկցողութիւն է , քայց անոր հերթելը
ոչ ընելու փորձութեան դէմ է . . . 35

ԳԼՈՒԽ Դ

Անեղութիւնը կ'ուզենայ ոտ իր յանցաւո-
րութիւնը վերայ կը հասկցնէ 38

ՀՕ 749-Ա.Հ.

ՅԵՂԿ

Էջեր

Իր յանցանքին վերայով սրտառուչ յանդիմանութեան
ձեռնարկը մը խօսուածները . . . 49

ԳԼՈՒԽ Ե

Աղետաբերը ընդհանուր կ'ելլէ իր ոչնչութեան
պատուհասութեանը 52

Ապուշ աղջիկը երբ աւելի ցաւագին
վիճակներէ ձերբազատ՝ ու խղճմտանքին
պահպանողական ձեռնարկը մը խորհրդածութիւնը 64

ԳԼՈՒԽ Զ

Աղետաբերին դատապարտութեան վճիռը պըր-
ծութիւն 67

Իր դատապարտութեան վճռոյն առեւն պատ-
նուաստ ձեռնարկին խորհրդածութիւնը . 76

ԳԼՈՒԽ Է

Դատապարտութեան պահը երեսի ձեռնարկին
անօգնական վիճակը 79

Ան լեռնաստ վճռակին ձեռ երեսի ձեռնարկին
ողբը 86

ԳԼՈՒԽ Ը

Իր ձեռնարկութեանը վերայ հոգեպատ ու
դատապարտուած ձեռնարկին՝ Վրէժատուով
վերջութեան լուրը կը յայտնուի . . . 89

Էջեր

Մեղաւորին խոհրդածութիւնը սա աւետիսին վրայ 98

ԳԼՈՒԽ ԻԹ

Ա՛ս ճամբով փրկութիւնը պատանեալս վրայով տատանիլ տեղի կ՛ունենայ մը . 100

Մեղաւորը կը մտածէ փրկութեան սա ճամբուն բռնելու վրայով 111

ԳԼՈՒԽ ԻԱ

Սրտի մտօք պիտի ուխտէ՞ն և խանդաղատի՞ կ՛ելլայ մեղաւորին՝ սա ճամբով փրկուելու . . 114

Մեղաւորը կը վիճի՞ սա պատճառներուն , և Քրիստոսով եղած փրկութիւնը ընդունելը կը յապաղէ 123

ԳԼՈՒԽ ԻԲ

Յորդորական ճառ մը առնոց՝ որ վէճ ու վէճը հանգուցանել Աւետարանին նպատակին համայն տալէ 125

Վերադարձել վճռակին մէջ եղող անվերջ մեղաւորին հասար պօղոս մը 143

ԳԼՈՒԽ ԻԳ

Լուսոյ պայծառ հիւսն , որ իր մեղբերան մեծութիւնը վկայելով պիտի՛ան կը լուսաբէ , որ

Էրես
Համաշխարհային Քրիստոսական Եկեղեցիներու
Յոյսով 146

Ե՞ւ Աստվածաշնչական վերլուծություն Քրիստոսի դիմելու հիմունքների, հանդերձյալ Քրիստոսի դիմելու հիմքի և անձնական ողջմտության գործելու համար 153

ԳԼՈՒԽ ԺԴ

Իր հաստատին ու պղծանքը անկեղծությանը վրայօք պարսկաստող հոգիին ըրած հայցադնությունները՝ տառատար օգնությունը կը պրծի 157

Իր պղծանքն ու հաստատին անկեղծությանը Աստուծոյ դնդությանը պակսը չգող հոգւոյն պղծութիւնը 165

ԳԼՈՒԽ ԺԵ

Քրիստոնեական պրամադրությանը վանապան ճիգերուն վրայ ատաստել տառատար պատրաստությունը մը, որմէ ընկերցողը ատելի օգնությունն առնէ իր ինչ ըլլալն՝ և ինչ ըլլալ կամ ընելու պարտականությունը վրայ դատաստան ընելու 167

Եղբի՝ գլխատրական Աստուծ Գրոց լեզուով, որուն մէջ Քրիստոնեական բնութիւնը վանապան ճիգերը ատաստել հատատօգ կերպով մը լարտուած են վերցգրել կարգովը . 187

Ց Ա Ն Կ

Նրկա

ԳԼՈՒԽ ԺԱ

Կարդասցողին կը յիշեցնէ նպատակը քնարը Աստուծոյ Հոգեյոյզ օգնութիւնը, որ վերջը նկարագրուած բնութիւնը պայքարին. և նրկ նկատ տալիս ակնհայտելու է անկէ 192

Անկ կոնակարհ բարեմասիրութիւն մը աստուածային ընտհայց ապրեցութիւններուն համար, հոգեյոյն մէջ աստուածպաշտութիւն յաւուրջ բերելու ու զօրացնելու . . 200

ԳԼՈՒԽ ԺԲ

Դարձի եկած երիտասարդի մը զգուշութիւն ու տարակուսութիւնը կը պատճառէ անվհատութեան ներքին ղէմ, որուն կը հանդիպին հոգեւոր ընթացքի մէջ շատ անգամ . . . 203

Ա՛ն դժուարութիւններուն զգացողին վարհոգեբանով, ինչպէսները աստուածային պաշտպանութեան յանձնող հոգեյոյն աղօթքը . 210

ԳԼՈՒԽ ԺԳ

Երիտասարդին ինչպէսները Աստուծոյ ծառայութիւնը բացատրեցնելու նպատակով հանգստութեան և օգնութիւն 212

Անձնանուիրման օրինակ մը 217

Երես

ԳԼՈՒԽ ՀԺԸ

Տէրոջը ընկերութեան հաղորդութիւնը . . . 227

Ընդմէջ այնպիսի ժիւռ մը հասար , որ անձիւռնօտ կը թաղ էայ Տէրոջը սեղանին ծօթեհալ , բայց ան ահաւոր խորհուրդին հաղորդութիւնը յուսահատ ուռնենալուն վրայով դիւռ ժիւ տանի պատակոյս ուռնի . . . 234

ԳԼՈՒԽ ԺԹ

Վրանի մը ուրիշ հանաւառ խրատներէ Աստծոյ հետ լարուառնակ հաղորդութիւն ուռնենալու , կամ անոր երկիւղին ժիջը կենալու յաւիտեան 238

Պատկերը ապերանի՝ հանուան վրայ ընկերութեան հաւատոյ հայեցողութիւնը մը . . 258

ԳԼՈՒԽ Ի

Մեր օրերը նախընտրած գլեցոյն ժիջ պատգարուած կերպովը անցընելու համար՝ արթիւ մտօք յուղարկած մը 261

Վէրը նախատգրուածին պէս կեանք մը անցընելու փափաքող հոգւոյն յատմար աղօթք մը 272

ԳԼՈՒԽ ԻԱ

Մինչ վճռելիութիւն մը ան անձին փոքչունիւններուն ժէմ , որոնք պետութիւնը դրած

Էջերս

պոռնիան վերադարձը ընկերացէն կը խոպո-
բեցընէին 276

Ա՛ս որոգայթներուն վտանգին դէմ ապագա-
ծայնի պաշտպանութիւնը խնդրելու հմայք՝
դէպ ուիկըլի դրկուածին աղօթքը . . . 289

ԳԼՈՒԽ ԻԴ

Էոգեաոր վէճակին անկմանն ու ըն-ընթա-
ցքը 292

Էոգեաոր անկման վէճակին դէմ եղողին աղօթքը 303

ԳԼՈՒԽ ԻԵ

Ինդիանը ահաւոր կերպով Աստուածոյ դու-
րեկան և հոգեաոր վէճակի դէմ դէպ մը յա-
ռաջադիմութիւն ընծեռնէին եպտը , գիպուա-
ծին և կատաղ մղումի դէմ երթողին յա-
ղթութեան վէճակը 308

Էոգեաոր որոգայթներ և խոպոպոնդներ ընկե-
րէին եպտը ծանր մղումի դէմ երթողին հմայք
աղօթից մը 318

ԳԼՈՒԽ ԻԶ

Պրէսպոնիէ մը վերայ՝ որմէ Աստուած կը ե-
րեսը ծածկած է 324

Խոնարհ հաղորդութիւն մը այնպիսի դիպու մը հա-
մար , որմէ Աստուած կը երեսը ծածկէր է 338

ԳԼՈՒԽ ԻԹ

Աստված և ծառը նեղությանն պահ ճգնողի տրված պոնեան 343

Ծառը նեղությանն պահ ճգնողացի Հիսուսն ապաշխարհ ապաղաքէը Աստուածի խոնարհ 349

ԳԼՈՒԽ ԻԶ

Արքեպոնէին՝ իր ընտրեալ հոգի ունենալը հաստատ օգնություն 354

Արքեպոնէին երանելոյն մոլեռանդը՝ ընտրեալ հոգի ունենալը հաստատ 367

ԳԼՈՒԽ ԻԷ

Հոգևոր վիճակի հոգի յառաջ գացած տրված պոնեին յիշեցնելով Աստուծոյ ողորմությունը, և ամեն ապեր ջանիկ պերելու առաջ աղոթք ուրախանալու հաստատ յորդորելը . 369

Երախտագիտ հոգւոյն նախախնամությունեան և ընտրեալ օրհնություններով ուրախանալը, ու ինքզինքը պերոյ և գովաբանությունեան ընծայած և պարտ արարածներով Աստուծոյ առջև խոնարհելը 378

ԳԼՈՒԽ ԻԸ

Աստուածպաշտությունեան հիմ՝ հաստատուած հիմ մը՝ օգտակար բաներ կատարելու ախորժակ 384

Էջ

Աստուածպաշտութեան մէջ հաստատութեան
դրութեան կը ցանկայ որ առաւել օգ-
տակար ըլլայ 400

ԳԼՈՒԽ ԻԵ՛.

Քրիստոնէին հանդուրժող և գթասրտութեան պէս-
տութիւնները տրտնջալը 403

Ե՛ս ակնհայտութիւնները մերթ պատկող դրու-
թիւնին խորհրդածութիւնը կամ ազօթք . 415

ԳԼՈՒԽ Ի.

Քրիստոնէին իր հանդուրժող ժամանակի վար-
դապետը վկայութեան փառաւորելը . . 418

Ա՛հա ան օր եղող դրութիւնին վերջացին յայ-
տնող խորհրդածութիւն կամ ազօթք մը . 430

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆՉԹԻՒՆ

ՄԸՐԴՈՒՍ ՀՈՓՈՑՆ ՄԻՆՉ

ԾԱՓԻԼՆ ՈՒ ՅԱՒԱՂ ԵՐԹԱԼԸ

ԳԼՈՒԽ Ը

Յաւաքաբան գլխոյս , հանդերձ ճեղ տանի ծանօթ-
լոյթեամբ անոր նպատակին վրայով :

1 • Երբոր աչքերնիս վեր վերցնելով ուշադրութեամբ բոլորտիքնիս նայինք , և մարդոց բնաւորութիւններն ու հետամուտ եղած բաները քննենք , ակներև կը տեսնենք որ թէպէտ երկրիս երեսը բնակող բոլոր արարածներէն միայն մարդիկ ընդունակ են Աստուածպաշտութեան՝ իրենց ի բնէ կազմութեամբը , բայց անոնցմէ շատերը անարգաբար զանց կ'առնեն անիկայ : Եւ Աստուածպաշտութիւն ըսուած բանին վրայով մարդիկ ինչ զանազան գաղափարներ որ ունենան , ամէնն ալ պիտի խոստովանին՝ թէ ամենևին ընդհանուր բան մը չէ անիկայ :

2 • Աստուածպաշտութիւնը՝ ամենէն ընդհանուր առմամբը նայելով հոգւոյն այնպիսի մէկ զգացումն է Աստուծոյ վրայով , և դէպ ի անոր ունեցած պարտաւորութիւններուն ու մեր անկէ ունեցած կախմանը վրայով այնպիսի յաղթահարութիւն մը ,

որ մեծ փափաքնիս ընել կու տայ մեր կեանքն ա-
նանկ կերպով մը անցընել, որն որ բանաւոր պատ-
ճառ ունինք հաւատալու թէ հաճոյ պիտի ըլլայ
անոր : Երդ՝ հիմա որ աս յայտնի ճանաչութիւնը
առինք Աստուածպաշտութեան ինչ ըլլալուն վը-
րայով, ալ ամենևին հարկաւոր չէ որ հետաւոր
հեթանոս վայրենի ազգաց մէջ երթանք՝ ասոր վը-
րայով անճանաչ եղողներ փնտռելու : Երբոր
քրիստոնեայ ազգաց մէջ ժողովրդեան ընդհանուր-
թեանը վարքը դիտենք, որոնց առ Աստուած ու-
նեցած պարտաւորութիւնները երկինքին տակը ե-
ղած բոլոր ուրիշ ազգերէն եղական են, մեզմէ ո՞վ
պիտի ըսէ թէ Աստուածպաշտութիւնը ընդհանուր
թագաւորութիւն մը ունի մեր մէջը : Ա՛ն կը պիտի
կարծէ՞ թէ ամէն մարդոց և ամէն տան մէջ կայ
անիկայ : Եւ՞ղ . Հաւատատուն անհաւատութիւնը՝
Աստուծոյ անունն ու օրը պղծելը՝ դիւնամոլութիւնը՝
ցոփութիւնը՝ անիրաւութիւնը՝ սատկասութիւնը՝
հպարտութիւնը՝ շռայլութիւնը՝ անարդ անձնասի-
րութիւնը՝ և անձին ու ուրիշներուն հոգևոր ու
յաւիտենական շահուցը վրայով մեծապէս անղգայ
ըլլալը, որոնք առ հասարակ մեր մէջը կը գտնուին,
բարձրաձայն ասոր հակառակը կ՚աղաղակեն : Այն-
պէս որ ասիկայ տեսնելով մեկը պիտի կարծէ թէ
հաղարաւորներն ու բիւրաւորները Աստուածպաշ-
տութիւնը զանց առնելն ու մինչև անգամ անիկայ
անարգելը փառք կը սեպեն յաւէտ քան թէ նախա-
տինք մը : Այս ուր է ան դրացութիւնը, ո՞ւր է
ան ընկերութիւնը, ո՞ւր է ան երջանիկ ընտանիքը
բաւական մարդոցմէ բաղկացեալ, որուն մէջ ճիշդ
քննութիւն մը ընելով՝ իրաւունք կ՚ունենանք ը-
սելու թէ՝ "Աստուածպաշտութիւնը ահա աս փոք-
րիկ խումբին վրայ կը տիրէ" : Դուցէ թանձր և

գայթակղեցուցիչ մոլութիւններէ ազատ են, արտաքին պարկեշտութիւն մը ունին վարուց, հրապարակական երկրպագութեան արտաքին ձեւերուն ներկայ կը գտնուին, և երբեմն ընտանեկան աղօթից. բայց ա՛ս ամենուն մէջ բան մը չկայ հոգեւոր և աստուածային կենաց հարազատ գործքերուն նըմանող: Աստուածպաշտութեան նշոյլը չկայ, ո՛չ անոր ներկայութենէն ակնածել, ո՛չ անոր շնորհացը անձկալ իրեւ ամենամեծ բարութիւն, ո՛չ սրտանց հաւատալ փրկութեան Աւետարանին, ո՛չ աստիճ փափաք մը մեղքով վատրեալ դատապարտութիւններնէն ազատելու, ո՛չ ի սրտէ հառաչանք ան յաւիտենական կեանքը ձեռք ձգելու համար, որն որ Քրիստոս վաստակեցաւ իր ժողովուրդին: Եւ. բարեկամի մը կամ մինչև անգամ ծնողքի մը սէրը ինչ որ կրնայ ընել, ինչ հակամիտութիւն որ կրնայ ըլլալ ամէն բան յուսալու և ամենաշնորհալի բաները ակնկալելու, ընդհակառակն սա վկայութիւնը մտքին վրայ պիտի ճնշէ, և յառաջ բերէ սա ակամայ նըզովացութիւնը՝ թէ սա սիրելի բարեկամին կամ ան խանդակաթ աղուն քով ինչ սիրուն բաներ որ կենայ, "Աստուածպաշտութիւնը անոր կուրծքին մէջ տեղ չունի":

3. Ելեւտարանին հաստատ հաւատացող և մարդոց ու ամէն բանի յաւիտենականութեան լուսով նայող մէկու մը սրտին՝ աշխարհիս մէջ գտնուած Յոյժ ողբալի խորհրդածութիւններէն մէկն է ասիկայ: Եւ յիրաւի այսպիսի մէկու մը՝ մարդկային բնութեան բոլոր ուրիշ արկածներն ու չարիքները ոչինչ կ'ներևնան ասոր կեղտաւորելուվ. այսինքն՝ մարդկային ազգին բիւրաւորներուն ճշմարիտ Աստուածպաշտութենէ զուրկ ըլլալուն՝ ու անոնց ա-

նոր դէմ ունեցած հակառակութեանը : Եթէ ա՛ս վերնայ , բոլոր ուրիշ չարիքներուն դիւրաւ կը տանի մարդ . այո՛ անոնցմէ բարիք յառաջ կու գայ : Բայց եթէ ա՛ս մնալու ըլլայ , «մահուան պտուղ կը բերէ» . (Հռոմ . ի : 5 .) և հետևապէս անթիւ բազմութիւն , որոնք Նախախնամութեան կարգադրութիւններուն տակին են մեղի հետ , և դէթ նոյն հասարակ բնութեան կապովը կապակցած են մեղի , քանի մը տարուան մէջ յաւիտեան կործանման պիտի երթան , և անդերծանելի կերպով յաւիտենական կրակին մէջ պիտի ընկղմին :

4 . Ընտարակոյս շատերը կան ամէն տեսակ քրիստոնէից մէջ , որոնք ի ծածուկ Աստուծոյ առջևը կ'ողբան , իրենուն ա՛ս ցաւալի վիճակը տեսնելով . և որոնք կրնան բողբջել ան բոլոր սիրտերը Չենողին , կենսատու քրիստոնէութեան և ճշմարիտ Աստուածպաշտութեան շինչանող հրոյն կենդանութեանը վրայով ունեցած անկեղծ բաղձանքներնուն համար : Նա՛ շատերէն ի զատ ա՛ս գրքին հեղինակը վստահութեամբ կրնայ ըսել՝ թէ ա՛ս է իրեն քաջալերութիւն տուողը ա՛ս գործին ձեռք զարնելու , իր բազմաթիւ հոգերու և աշխատութեանց մէջ տեղը : Ա՛ս պատճառաւ կ'ուզէ զարդարուն խօսքերը մէկդի ձգել , որ եթէ կարելի է ամէն մարդոց ընդունակութեանը չափաւ ըլլայ : Ասոր համար պիտի չանայ ամէն ընթերցողին դատումը յաղթահարել և սրտին թափանցել . և մէկ խօսքով , ասոր համար առանց մէկ երազայղի մը անունէն վախնալու , թէ որ մէկը պատահմամբ յիշելու ըլլայ ան միջոցին . հեղինակը իբր թէ քու անխափ պիտի մնայ քեզի հետ ամէն օր . և ամենայն պարզութեամբ և ազատութեամբ , ինչպէս որ լսողութեամբ ալ , մեծ բաներու վրայով պիտի

խօսի , որոնք քրիստոնէական յայտնութենէն սորված է , և որոնցմէ աղէկ գիտէ թէ քու յաւիտենական երջանկութիւնդ կախում ունի . որ եթէ մինչև հիմա առանց Աստուածպաշտութեան քու կեանքդ անցուցեր էիր , հիմա արթննաս ու անոր վրայ մտածես , և անոր բնութիւնն ու կարևորութիւնը սորվիս . կամ որ՝ եթէ Աստուածային շնորհաց միջոցովը արդէն փորձառութեամբ տեղեկութիւն ունիս անոր վրայով , կարենաս օգնութիւն առնելով առաւել յառաջադիմութիւն մը ընել :

5 . Բայց անձկանօք քեզմէ սա շնորհքը կը խնդրէ թէ՝ որովհետև ասիկայ յայտնապէս մէկ ճանր գործ մըն է որուն ձեռք կը զարնենք , դուն ալ լուրջ և եռանդուն ուշադրութեամբ մտիկ ընես անոր : Կ'աղաչէ որ աս յորդորանքները և աս խորհրդածութիւնները ի դէպ ժամու ընթերնուս , և առանձնութեան մէջ անոնց վրայ խորհիս , և թէ՝ քեզի և անոր վայլածը ըրած կ'ըլլաս հաւատալով թէ հոս գրուած նկարագրութիւնները և տրուած գուշակութիւնները անկեղծութենէ և սէրէ յառաջ եկած են , մէկ սրտէ մը՝ որ ամենևին չուզեր հարկաւոր չեղած տեղը՝ երկրիս երեսը եղող ամենանուաստ արարածին մէկ րոպէ մը ցաւ տալ , և ուր կը մնայ որ մարդոյ մը : Եթէ ինքը շատ ձանձրութիւն տայ քեզի , պատճառը սա է որ ինքը գոնէ կը կարծէ թէ պէտք է որ ասանկ ընէ . և կը վախնայ որ չըլլայ թէ ան հազարաւորներուն պէս՝ որոնք Աստուածպաշտութիւնը բոլորովին զանց առնելով աւրուած են , և անոնց պէս՝ որոնք շատ մնասուած են առաւել հաստատուն և մշտատև ուշադրութիւն մը չընծեղուն համար , աս գիրքը ձեռքերնին անցնողներէն ոմանց ալ նոյնպէս ըլլայ :

6 . Ըն որ իր ընկերներուն տրամութեանցը վրայ

կը նայի առանց անոնց կարեկցութիւն ցուցնելու ։ և գէթ ցանկալու որ կարողութիւն ունենար ա-նոնց օգնելու ։ բարբարոս է ան ։ և արժանի չէ մարդ ըսուելու ։ Ընդհակառակն երկիրը երկինք պիտի ըլլայ ան մարգուն որ տեղէ տեղ կ'երթայ՝ գացած տեղը երջանկութիւն սփռելով ։ թէ և մարդոց մի միայն մարմնոյն օգնութիւն հասնելու կարող ըլ-լայ ։ և թէ և մահկանացու մարմնոյ երջանկութիւ-նէն աւելի ազէկ բան մը հաղորդելու կարող չըլ-լայ ։ Բայց երջանկութիւնը անոր հաղորդած բա-րութիւնն բնութիւնն ու աստիճանին համեմատ կ'աճի ։ Անոնք՝ որ բոլոր սրտէ նպանի կը կարդանք Քրիստոսի ան պատուաւոր ծառաներուն ։ որոնք եկեղեցւոյ նախկին օրերուն մէջ յուսահատելոց հրաշալի բժշկութիւն տալու բարեսէր և ցաւակից ոգորմիքներն էին ։ որոնք կոյրերուն ու համրերուն անսութեան և լսելու պարգեւները տուին ։ և մե-ռելները կանչեցին ու դորձողութիւն և երջանկու-թիւն վայելելու կարողութիւնները տուին նորէն ։ Բայց ասկից մէկ պատիւ մը և երջանկութիւն մըն է՝ որ յարմար չէ որ Աստուած հասարակաբար մարդոց պարգեւէ ։ Բայց սակայն ամէն դարու մէջ եղած է ։ և օրինակ ըլլայ իր անունը որ հիմա ալ կան անանկ մարդիկ ։ որոնք իր գործիքներն ըլլած է՝ անոնց իրենց ընկերներուն բրածներէն ա-ւելի ազնիւ և երկարատև օրհնութիւններ պար-գեւելու ։ Ա՛հա շատ ժամանակ է որ ան հրաշիւք բժշկութիւնն գտնողներուն աչքերը ծածկած ու ա-կանջները գոցած է ։ և նորէն կը տիրէ անոնց վրայ ։ որոնք միանգամ գերեզմանէն դուրս կան-չուեցան ։ Բայց ան հոգիները՝ որոնք Աստուծոյ հաւատալու կանչուած են ։ յաւիտեան կ'ապրին ։ Աստուած իր հաւատարիմ պաշտօնեաներուն աշ-

խաւտութիւնները դիտէ թէ ամէն դարու մէջ աս օրինակ արդիւնքները յառաջ կը բերին • և ա՛նոնցմէ ոմանք սթէպհէա մեռան , բայց տակաւին կը խօսին" , (Եբր • ժԱ • 4 ,) զօրութեամբ և յաջողութեամբ աս մեծ և օգտակար գործին համար : Ուրեմն մի՛ զարմանար որ , թէ մեռնիմ և թէ ապրիմ , աս պատուոյն ցանկացող եմ • և թէ որ բնութեան ազատութեամբ բացուի , որ առնն որ ճշմարտիւ կրնամ ըսել թէ ո՛իմ սիրտս լանցած է" : (Ր Կորն • Ջ • 11 :)

Ա՛ն գործին յաջողութեան գոհանալուն համար Աղօթք մը :

ՍՈՂ յաւիտենական Արարիչ ամենայն ստեղծուած գոյութեան և երջանկութեան , Քեզի երկրպագութիւն կը մատուցանեմ , որ մարդը Աստուածպաշտութեան ընդունակ ստեղծեցիր , և աս մեր բնութեանը պատիւ և երջանկութիւն տուիր , որ սորվինք ըսել թէ՝ Հիս ստեղծող Աստուածը ո՞ւր է : (Յոբ • Լ • 10 :) Կ'ողբամ բոլոր մարդկային սեռին վրայ տարածուած ան ապականութեան վրայ , որ մեր փառքը ամօթի դարձաւ , (Հռ • Գ • 7 ,) և զԱստուած մոռնալը որ յոյժ առելի է , այսպիսի հասարակ և ընդհանուր ախտ մը ըրաւ : ՈՂ Սուրբ Հայր , դիտենք որ քու ներկայութիւնդ ու քու սորվեցընելդ է միայն՝ որ կրնայ քու մոլորեալ զաւակներդ ետ դարձընել , անոնց սրտերուն վրայ Աստուածային իրաց զգացում մը տպաւորել , և ան զգացումը անվախճան ու արդիւնաւոր ընել : Քեզմէ յառաջ կու գան ամէն բարի խորհուրդներն ու բաղձանքները • և ամենէն առելի աս աշխարհիս մէջ իմաս-

տուԹիւն՝ ԸստուածպաշտուԹիւն՝ և երջանկուԹիւն սիրելու բաղձանքը, որ ԹէպԷտ այսպիսի խորին ուրացուԹեան մէջ ընկղմած է, բայց քու անհուն գԹուԹիւնդ բոլորովին երեսէ ձգած չէ զանիկայ։

«Պուն Աստուած է, մարդոց որդիներուն սրտերը գիտես» (Ա Նագ. Ժ. 30.) և մէկ արդար հոգի մը՝ աշխարհիս մէջ բոլոր պատահած նախատինքներուն ու այլոց կասկածանացը մէջ տեղերը, իր գործքերուն ամենապաղտնի խորհուրդներն ու սկզբունքները գիտնալուդ համար կ՚ուրախանայ։ Գիտես Պուն քու անարժան ծառայիդ անկեղծուԹիւնն ու եռանդը՝ որով կը փափաքի քու անուանդ գիտուԹիւնն ու քու Աւետարանիդ ճաշակը տարածել ան ամէն տեղուանքը, ուր որ աս գիրքը երԹայ։ Պուն գիտես որ եԹէ աս աշխարհիս մէջ ինձի հարստուԹիւն տայիր, իմ առջեւս ամենէն ալնիւ զուարճուԹիւն պիտի ըլլար՝ որ ան հարստուԹիւնը Քու սպասաւորդ պիտի ըներ զիս Քու առաւուԹիւններդ չքաւորներուն ու կարօտեալներուն բաժնելու, և ասանկով Քու ծառայիդ ձեռքը բաժնուած բարուԹիւնովը տրամալից սիրտը ուրախացընելու։ Պուն գիտես որ եԹէ՝ կամ օրինաւոր և կամ արտաքոյ կարգի միջոցներով քու ծառայիդ բժշկուԹեան պարգեւը տայիր, անոր ամէն օրուան զուարճուԹիւնը պիտի ըլլար մարդոց մարմիններուն ցաւերը՝ հիւանդուԹիւնները՝ և տկարուԹիւնները բժշկել, նուաղեալ դէմքին պայծառանալը տեսնալ անոր առողջուԹիւն ու զուարԹուԹիւն տալով. և ամենէն աւելի՝ խոովեալ և ցնորեալ մարքին իր բանական կարողուԹիւնները խաղաղուԹեամբ և զգաստուԹեամբ գործածելու դառնալը տեսնալ։ Ասոնց երջանիկ՝ յոյժ առաւել երջանիկ կը համարի ինքզինքը, աս խոնարհ պարագաներուն մէջ, ո-

ընոյց մէջ Քոյ նախանձամբիւնդ դրեր է զինքը , եթէ խոստանաս իրեն [աս տկար ջանքերը օրինել՝ անոնց միջոցովը մարդոց մտքերը սիրտերնին և զանոնք հարստացընելու . մեղալից վճռակի մը յիմարութենէն զանոնք բժշկելու , և Քոյ բանական արարածներդ իրենց Ստուծոյն գիտութեանը՝ ծառայութեանը՝ և վայելմանը բերելու . կամ արդէն եկածները յառաջադէմ ընելու :

Թող ո՛վ որ աս գիրքը կարդայ կամ մտիկ ընէ , անոր վրայ դայ աս օրինակ՝ ներդործութիւնը : Տէր՝ մի՛ սրտմտիր երբոր ես Քեզմէ խնդրեմ՝ եթէ որքան տկար ու անարդ որ երևնայ աս գիրքը աս աշխարհիս որդւոցը աչքերուն , և իրօք որքան անկատար ալ որ ըլլայ , ինչպէս որ ես ալ անարժան եմ , սակայն և այնպէս Քու առջևդ ընդունելի թող ըլլայ . և աստուածային զօրութեան միջոցովը կարող ըլլայ հեռաւոր տեղուանք բնակողներուն ու գալու ազգերուն մտացը մէջ Ստուածպաշտութեան ծագումն ու յառաջադիմութիւնը յառաջ բերել : Տէր , մի՛ սեպեր որ փառասիրութիւնը , եթէ փափաքիմ որ՝ (իմ անուանս ինչ որ ըլլայ ըլլայ , որուն վրայ ամենևին չեմ ուզեր խորհիլ Քու առջևդ) . աս գիրքը լինայ և շատ հեռու տեղուանք երթայ տարածուի , որուն ինքզինքս կը նուիրեմ Քու զօրութեամբդ : Որ ասիկայ դուն չընաճներուն ձեռքն ալ Հասնի և անոնց Քու անունդ ու գովաբանութիւնդ սորվեցընէ , Քու ծառայիդ մարմինը շատոնցուընէ հողին մէջ մնանելէն ետքն ալ . որ երբոր վերջին հաշիւին ան մեծ օրը Քու առջևդ երևնայ , իր ուրախութիւնը աճի և իր պսակը պայծառանայ շատերուն երջանկութեամբը , որոնք գլխովին անճառօրէն էին առաջ : Բայց թէ որ աս աղաչանքին չնորհուելուն արժանի չեմ ես , որ ա-

մինչեւ իրաւունք չունիմ յուսալու թէ ամենափոքր բանի մը անգամ արժանի եմ ; եթէ ոչ Քու շնորհօքդ ։ կ'աղաչեմ տուր որ Քու Ամենակարող ձեռօքդ մէկ հոգի մը դարձի գալուն ու փրկուելուն օրինեալ միջոցը ըլլամ ։ Եւ եթէ միայն մէկ հատ մը ըլլայ ։ Եւ ան ալ աս գիրքը կարդալու կարող եղողներէն ամենատկարն ու ամենանուաստը ։ տակաւին շնորհակալութեամբ պիտի ընդունի զանիկայ Քու ծառադ՝ իբրեւ առատ հատուցումն ան բոլոր աշխատութեանը համար որ պիտի թափէ ասոր վրայ ։ Եւ թէպէտ ուրիշներուն վրայօք շատ յաւ պիտի ունենայ ։ տակաւին ամէն հոգի՝ զորս Դուն ով Աստուած ։ Յիսուսի արեամբը եւ Քու Հոգւոյդ շնորհօքը փրկեցիր ։ ան մէկին ալ անմահ կրգոց եւ դովաբանութեան առարկայ պիտի ընծեն Քու անուանդ ։ Եւ յաւիտենական փառք պիտի մատուցանեն երկինքի մէջ հրեշտակայ անթիւ դունդերու անդրանիկներուն ընդհանուր խումբը եւ ներկացին ։ Հօր՝ Որդւոյ՝ եւ Սրբոյ Հոգւոյն ։ Ամէն" ։

ԳԼՈՒԽ Ե

Ընհոգ Ջրպատութեան ապրելակերպը ։

1 ։ Թէպէտ եւ աշխարհս հարաչարք եւ անամօթ կերպով անհոգ եղած է Աստուածպաշտութեան վրայ ։ բայց տակաւին օրինեալ ըլլայ Աստուած որ՝ անիկայ անկեղծութեամբ ընդունող իմաստութեան որդիք քանի մը հատ կան ։ որոնցմով մինչեւ անգամ աս յիմար ու անարգ դարուս մէջ «իմաստութիւնը արդարացաւ" ։ (Մատթ ։ ԺԱ ։ 19 ։)

որոնք Աստուածային շնորհաց միջոցովը Քրիստոսով Աստուծոյ դիտութեանը բերուելով , անկեղծութեամբ իրենց սիրտերը անոր նուիրած են , և բնական հետեւութեամբ իրենց կեանքն ալ անոր ծառայութեանը կ'ընծայեն : Եթէ վատահ ըլլայի որ աս գիրքս անոնցմէ ի զատ ուրիշին ձեռքը պիտի չանցնի , խօսքս առաւել կարճ՝ դիւրին՝ ու հաճոյ պիտի ըլլար :

2 . Սակայն շատ հաւանական է որ ասիկայ կարդացողներէն ոմանք ան հազարաւոր անձանց թիւէն ըլլան , որոնք Աստուածպաշտութեան վրայ անփոյթ են , և անոնց դժբաղդ վիճակը այնքան խորունկ կը ներգործէ հնձի , որ սիրտս՝ ինչպէս որ նիւթիս բնական ընթացքն ալ կը ստիպէ դիս որ նախ և առաջ անանկներուն խօսիմ . և վասն որոյ քեզի ալ ո՛վ ընթերցող , ո՛վ որ ես , կարելի է որ անհոգ մնդաւոր կ'ըսուիս :

3 . Կ'աղաչեմ քեզի աս անունին համար մի՛ բարկանար : Հոգւոյ բժիշկները պարզապէս խօսելու են , եթէ ոչ բժշկելիքներն կը սպանուին : Խիստ և անպատշաճ ենթադրութիւն չեմ ըներ : Վնտի ուրիշ բան մը չեմ ըսեր՝ բայց միայն ինչ որ բացարձակապէս հարկաւոր է քեզի հասկըցընելու թէ քեզի է խօսքս : Վասն որոյ չեմ կարծեր թէ դուն ամբարիշտ և լքեալ անառակ մըն ես : Ընդհակառակն թէ դուն Աստուծոյ կը հայհոյես , անոր անունը անպատիւ կ'ընես միշտ երդումդ ընելով , կամ անոր սուրբ օրը կը պղծես չարաչար , կամ միշտ անհոգ ես հրապարակաւ աղօթից դանուելու . չեմ կարծեր թէ քու դրացիներուդ միտս մը հասցուցած ես թէ կեանքերնուն , թէ պարկեշտութեանը և թէ ստացուածքներնուն կամ բռնութեամբ և կամ դաւով . կամ թէ յոյժ անարդ

կերպով նուաստութիւն բերած ես մարդկային բա-
նակին բնութեանը վրայ , ան անարդ դիմումո-
թեամբ՝ որ մարդը անբանները ամենանուաստ
տեսակին կը դարձընէ , կամ անոնցմէ ալ վար բան
մը կ'ընէ :

4 . Ընդհակառակն , պիտի համարիմ թէ դուն
կը հաւատաս Աստուծոյ դոյութեանն ու նախա-
խնամութեանը , և Քրիստոնէութեան ճշմարտու-
թեանը իբրև անկէ յայտնուած . որուն վրայով
եթէ տարակոյս մը ունիս , կ'ուզեմ որ անմիջա-
պէս ուրիշ տեղ տարակոյսդ լուծես : Ընդհակա-
կ'ըսեմ . քանզի անոր չհաւատալը իրօք անհաւա-
տութիւն է . և մարդս ստուգիւ կործանման կը
տանի , թէպէտ դուցէ քիչ մը թևթև աստիճա-
նաւ , երկրայութեանն ու զանցառութեան հետ
արհամարհութիւն ու հակառակութիւն ալ չունե-
նալուն համար : Բայց քեզ անուամբ քրիստոնեայ
համարելով , և ոչ թէ աստուածեան կամ սկեպ-
տիկեան , պիտի համարիմ նաև թէ մարդոց մէջ
քու ունեցած վարմունքդ ոչ միայն անմեղադրելի
է , այլ նաև սիրելի ալ է . և թէ՝ քեզ շատ ա-
ղէկ ճանչցողները կը խոստովանին թէ արդարասէր
և զգաստ , մարդասէր և քաղցրաբարոյ , կարեկից
և առատաձեռն մարդ մըն ես . բայց աս ամենուն
վրայ կարելի է որ "մէկ բան մը քեզմէ պակաս է" .
(Մարկ . ժ . 21 .) որմէ քու յաւիտենական եր-
ջանկութիւնդ կախում ունի :

5 . Կ'աղաչեմ քեզի ընթերցող , ո՛վ որ ես ,
կ'աղաչեմ որ լրջմտութեամբ քու սրտիդ նայիս հի-
մա , և անոր սա պարզ խնդիրը հարցընես . Ճըշ-
մարիտ հաւատացեա՞լ եմ ես . Աստուծոյ սէրը իմ
կեանքս կառավարող սկզբո՞ւնքն է . Ինոր ներ-
կայութեանն ակնածութիւնո՞վ կ'ապրիմ . ամէն

օր անոր հետ հաղորդակցութիւն կ'ընեմ աղօթիւք և վառաբանութեամբ • և վերջապէս անոր ծառայելը իմ գործս ու զբաղումնութիւնս ըլլա՞ծ եմ , զանիկայ իմ Տէրս ու իմ Հայրս համարելով ։

6 • Այս հիմա միայն ան մարդուն պիտի խօսիմ , որուն խղճմտանքը բացասական պատասխան կու տայ ասոնց հարցումներուն ։ Եւ պիտի բողոքեմ հաւասար պարզութեամբ ու ազատութեամբ , մեծին ու պզտիկին , հարուստին ու աղքատին • քեզի , որ՝ ինչպէս որ Սուրբ Գիրքը կը զգուշացնէ ահաւոր և պատշաճ կերպով թէ , "աշխարհին մէջ անառուած ես" • (Եփես • Բ • 12 •) և թէպէտ խօսքով ու արտաքին գործքով "կը խոստովանիս Աստուած , բայց կ'ուրանաս զանիկայ գործքերով" • (Տիտ • Ա • 16 •) և միայն բայ մի քանի մը արտաքին ձևերէ , ըստ մեծի մասին ճիշդ անանկ կ'ապրիս , ինչպէս պիտի ապրէիր՝ թէ որ հաւատայիր ու ստոյգ ըլլայիր թէ Աստուած չկայ ։ Ո՛վ ապերջանիկ արարած , ո՛վ որ ես • քուն քու սիրտդ քեզ անմիջապէս կը յանդիմանէ • և որքան ևս առաւել ան "Աստուածը որ քու սիրտէդ աւելի մեծ է , և ամէն բան գիտէ" ։ (Ա Յովհ • Գ • 20 ։) Ընիկայ "գաղտուկը կը տեսնէ" (Մատթ • Զ • 6 ,) ինչպէս որ յայտնին ալ • և լեզու մը չկրնար յայտնել ան ուրախութիւնը , որով իր որդիքը կը հաղորդակցին անոր հետ միանակ • բայց ի ծածուկ դուն չես խոստովանիր անոնց , ոչ աղօթք կ'ընես անոր և ոչ գովաբանութիւն կ'ընծայես առանձնութեանդ մէջ ։ Հաշիւները ընելու , նամակները գրելու , բան սորվելու համար շատ անգամ սենեակդ կը մտնես • բայց թէ որ մի միայն հոգևոր պաշտօն կատարելու տեղ մը ըլլար ան , բոլորովին ուրիշ չխոհելիք տեղ մը պիտի ըլլար քեզի ։ Եւ ահա

այս կերպով օրէ օր յառաջ կ'երթաս շարունակ դԱստուած մոռանալով , և բոլորովին անկրօն մէկը կ'ըլլաս • որպէս թէ շատ ժամանակէ ի վեր ինքզինքիդ ապացուցած ես թէ կրօնքը միայն երազ մըն է : Յիրաւի եթէ հիւանդ ըլլաս , թերեւս առ Աստուած պիտի աղաղակես առողջութեան համար • մէկ յետին վտանգի մը մէջ աչքերդ ու ձայնդ վեր վերցընես ազատութեան համար • բայց երբոր մոռաց Թողութեան ու Հետաքրքրութիւններուն գայ բանը , անոնց վրայով ամենեւին աղաչանք մը չես ըներ ի ներքուստ • Թէպէտ կը խոստովանիս թէ կը հաւատաս որ Հետաքրքրութիւնները Աստուծմէ է , ու անոր օրհնութիւններն ալ յաւիտենական են : Ուր բոլոր խորհուրդներդ ու քու բոլոր ժամանակդ կենաց գործերուն ու զուարճութիւններուն տուած ես , և եթէ մերթ ընդ մերթ մէկ ահաւոր սրկած մը կամ մէկ սրտաշարժ քարոզ մը կամ գիրք մը քեզ արթնցընէ , միայն քանի մը օր , կամ քանի մը ժամ է տեւելիքը , անկէ ետքը առջի պէս նոյն անհոգ արարածն ես դարձեալ : Վերջապէս այնպէս կը գործես , որպէս թէ որոշեր ես որ յանդգնիս ու անձամբ փորձես թէ արդեօք կրօնքը զանց առնելուն հետեւութիւնները՝ անոր պատուհասներուն ըսածներնուն պէս ա՞հաւո՞ր է : Յիրաւի անոնց տուած ապացոյցները երբեմն կը համոզեն քեզ , որովհետեւ մէջը գրատնուած գտնուած դարուդ ու գաւառիդ նայելով շատ դժուար է բոլորովին հերքել զանոնք • բայց կարելի է նայիլայ ժողովուրդին վարպետութիւնը սորված ես , ալեկոծել լսել , և տեսնալով տեսնալ , ու չիմանալ • քու սիրտդ թանձրացած է , ու աչքերդ ծանրացած , ու աչքերդ գոցուած" : (Նոյ • Ժ. • 9 , 10 :) Ուրն իսկ աղօթից ու պաշ-

տամանց տունը քու խորհուրդներդ սերկրին ծայրերն են" : (Ա-ակ • ԺԲ • 24 :) Երևակայութեան ամէն զուարճութիւնը բարեաւ եկեալ կը համարիս , թէ որ միայն մէկդի տանի քու միտքդ Աստուածպաշտութեան պէս անհամ և տհաճելի առարկայէն : Ու շատ հաւանական է որ վերջին անգամն ալ աղօթքի ժողովքին գտնուած տունդ ճիշդ այնպէս ըլլը , ինչպէս որ պիտի ընէիր եթէ դիտնայիր որ Աստուած քու ընթացքիդ վրայով քան մը չդիտեր , կամ եթէ սպասէիր որ ամենևին հոգ մը անգամ ընել չարժեր թէ արդեօք Աստուած կը հաւնի՞ աս ըրածիս թէ չէ :

7 • Ասոր , Աստուծոյ՝ նախախնամութեան՝ և Սուրբ Հոգւոյն վրայ ունեցած հաւատքդ կը նկրկ՞ որ սպասես թէ կրօնքի վրայ ամենևին խորհուրդ մը անգամ ընել չարժեր • թէ միևչև անգամ մէկ ժամ նստիլ ու զգուշութեամբ խորհրդածութիւն ընել ու մտածել չարժեր թէ «Ի՞նչ է Աստուած և Քրիստոս , և թէ դո՞ն ինչ ես , ու ասկէ ետքն ալ ի՞նչ պիտի ըլլաս" : Ուրեմն ո՞ւր են քու բանական կարողութիւններդ : Ի՞նչ բանի կը դործածես անոնք , կամ յաւէտ՝ ինչո՞վ թմրեցուցեր ու անզգայ ըրեր ես :

8 • Աստուած բաներուն աստուածութիւնն ու ծանրութիւնը այնքան յայտնի է ամենուն ընդունած սկզբունքներէն , որ մէկը կրնայ գրեթէ տղու մը կամ յիմարի մը տրամաբանել տալ անոնց վրայ : Ու սակայն չափահաս մարդիկն ալ չեն մտածեր աստնց վրայ , որոնց հասկըցողութիւնը տեղն է • և անոնցմէ ոմանք՝ դուցէ ան աստիճան նուրբ հասկըցողութեան հասած են , որ մեծ մնաս պիտի սեպեն իրենց եթէ էհկլօք քաղաքավար ու խմաստուն անձանց կարգը չեկպուին :

9 . Մակայն քու զանցառութիւնդ աս բաներուն էութեանն ու ծանրութեանը մեծ հիմնար հասցընել : Յիրաւի քեզի մեծ կը հասցընէ , բայց երբեք հիմնար ազդել անոնց : Ասոնք որոյ ես ինքնս արթնցած ըլլալով ներեցէք ինծի որ ձեր ամէն մէկուդ դամ , և ըսեմ՝ ինչպէս որ ասկէ շատ քիչ մանդաւոր փոքրիկի մը առներ նաւավարները Յունանին ըսին երբոր կը քաշեար , «Վհուկի ի՞նչ եղաւ , ով խորունկ քնացող , ելիր քու Աստուծոյդ աղաղակէ» : (Յովն . Ա . 6 :) Կը տարակուսի՞ք ասանկ ընելու պատշաճութեանն ու հարկաւորութեանը վրայ : «Վհուկի սիտի հարցընեմ , ու դուն ինծի խնացուր" . (Յոբ . Լ . 3 .) քու խղճմտանքիդ պատասխանն տուր , քիչ առնէն ուրիշ տեսակ հաշիւ մը տալու մեկուս մը պէս :

10 . Կը խոստովանիս թէ Աստուած մը կայ , և աղէկ կ'ընես , քանզի չես կրնար քու աչքերդ բանալ՝ առանց անոր էութեանը՝ ներկայութեանը՝ և անոր ներգործող զօրութեանը ինքնայայտ ապացոյցներ տեսնալու : Քու բաղդաւորիդ եղած ամէն բանին մէջ անոր վկայութիւնը կը տեսնաս : Կը զգաս զանիկայ քու ներսիդիդ , եթէ կրնամ այսպէս ըսել . քու ամէն երակիդ ու քու ամէն ջղիդ մէջ : Կը տեսնաս ու կը զգաս թէ ոչ միայն քեզ ստեղծելդ շատ դերազանց իմաստութիւնով , որ ոչ մեկ մտհկանացու մարդ մը կրցաւ երբէք լուծին բացատրել կամ հասկընալ , այլ թէ նաև միշտ մերձ է քեզի ուր որ ըլլաս , և ինչ դործով որ զբաղիլ ըլլաս , թէ ցորեկ և թէ գիշեր «առնով կ'ապրիս ու կը շարժիս ու կաս" : (Գործ . Ի . 28 :) Դուն անձամբ աղէկ գիտես թէ քու իմաստութիւնդ՝ զօրութիւնդ՝ և ուշադրութիւնդ չէ՝ որ քու սիրտդ կը բաղխեցընէ ու արեանդ շրջան ընել

կու տայ . որ կ՚առնէ ու կու տայ կեանքին շունչը՝ ան յոյժ անստոյգ կեանքի մը անհաստատ շունչը , ոոր քու ռնգացդ մէջն է՝՝ : (Եսայ . ՚ . 22 :)

Ես բաները կ՚ըլլան երբոր դուն կը քնանաս , ինչպէս որ քու արթուն եղած ժամանակդ ալ , երբոր արևան շրջագայութեանը՝ կամ հնչառութեան հարկաւորութեանը վրայ չես խորհիր , կամ մինչև անգամ միտքդդ չանցնիր թէ սիրտ կամ թոք ունիս : Երդ՝ Աստուծոյ ձեռքէն ի զատ ինչ է աս , որ շարունակ կը բռնէ ու գործել կու տայ աս աքանչելի մեքենաներուն , զորս ինքն ստեղծեր է :

11 . Ոչ ալ իր աս խնամքը մի միայն քու վրադ է , այլ երբոր քու տեսութեանդ հասածին չափ հեռու քու բոլորտիքդ նայիս , կը տեսնաս որ ամէն բանի վրայ ալ է անիկայ . և ո՞վ , քու տեսնալու կարող եղածէդ աւրքան ալ հեռու : Ա՛տածէ անգամ մը արևգակին ամէն կողմ սփռած լուսոյն ու ջերմութեանը վրայ . մեր գունտը շրջապատող օդին վրայ . և ան չարմար բարեխառնութեանը վրայ , որմէ բոլոր մարդկային սեռին կեանքն ու երկրիս երեսը բնակող բոլոր սաորին արարածներուն կեանքը կախում ունի : Խորհէ անգամ մը մարդոց և կենդանեաց համար ստեղծուած այն չարմար և առատ պաշարներուն վրայ . որք են խոտ , ցորեն , զանազան պտուղներ , և բանջարեղէնք , ու ծաղիկները , ան ամէն բաները որ մեզի մնունդ կու տան , ան ամէն բաները որ մեզ կը զուարճացընեն , և այլ ըսէ՝ ասոնք ամէնը չայտնապէս և բարձրաձայն չեն բարբառիր թէ մեր Ստեղծող Արարիչը մեզ է մեզի , և թէ հոգ կը տանի մեր վրայ , և բարերար է առ մեզ : Ու մինչդեռ աս ամէն բաները անոր բարութիւնը կը պատմեն , չէ որ անոնք անոր զօրութիւնն ալ կը յայտնեն :

ՀԵՏԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ГГС Библиотека
ՀՍՍՌ-Арм.ССР
36919-46

Վասն զի ո՞ր զօրութիւն բաղդատուելու մէկ բան մը ունի ան զօրութեանը հետ ։ որ ան յոյժ ա-ռատ պարգեւներովը կը լեցընէ մեզ ։ և որն որ անձանձիր և անփոփոխ օր ըստ օրէ և դարէ ի դար շարունակ աքանչելի և մեծագործ արդիւնքներ յա-ռաջ կը բերէ բոլոր երկրին երեսը ։ և երկինքն բոլոր սահմաններուն մէջ ։

12 ։ Ապա ուրեմն յայտ է թէ Աստուած ներ-կայ է ։ այո՛ Աստուած քու ստեղծիչդ ու պահպա-նիչդ ։ ամենայն երեւելի և աներեւոյթ աշխարհին ստեղծիչն ու պահպանիչ Աստուածը՝ ներկայ է քեզի հետ աս րոպէին ։ Ու չէ՞ որ ներկայ է ան իրրեւ ամէն բան գիտող և մտադիր էակ մը ։ "Մ՚երթէ ականջը տնկողը չլսեր ։ կամ թէ աչքը ստեղծողը չտեսներ ։ Մ՚երթէ մարդու գիտութիւն սորվեցը-նողը" ։ անոր բանական կարողութիւնները տուողը ։ և անոր պայծառացող մաքին վրայ ան բոլոր լոյսը. թափողը՝ որ ան կարողութիւններովը կ՚ընդունի ։ "Հիւանդներ" ։ (Ասղ ։ Ղ։ 9 ։ 10 ։) Ան որ իր ա-բարաձներուն բոլոր կարօտութիւնները կը տեսնայ՝ ժամանակին անոնք լեցընելու համար ։ անոնց գործ-քերն ալ չտեսնար ։ և թէ որ կը տեսնայ ։ չդա-տեր զանոնք ։ Ո՞չ ապաքէն մեզի կարողութիւն տուաւ բարին ու չարը՝ ճշմարիտն ու սուտը՝ և բնութեամբ ու վարքով ուղիղն ու ապականեալը զգալու և որոշելու ։ ու ինքը չունի՞ կարողութիւն ասոնք որոշելու ։ Մի խաղար քու խղճմտան-քիդ հետ երբոր մէկանց կ՚իմացընէ քեզի՝ թէ Աս-տուած կը դատէ զանիկայ և անոր արդար կամ մեղապարտ ։ իրաւացի կամ անիրաւ ըլլալուն հա-մեմատ կը հաւնի կամ կը դատապարտէ ։ և անոր վճիռը բոլոր իր արարածներուն շատ մեծ բան է ։

13 ։ Ու արդ՝ ասոնք բոլոր ըսածներս քու վրադ

առնելով , յանկատակս կը հարցընեմ քեզի թէ արդար և իրաւացի բան մըն է որ աս մեծ ու փառաւոր բարերարը բոլորովին իրենց մտքերնէն Հանեն ու անհոգ ըլլան անոր վրայով իր բանական արարածները • անոնք՝ որ ընդունակ են մէկ ասոհման մը դիտութիւն ստանալու անոր վրայ • և անոր Աստուածամայել պատիւ մատուցանելու : Արդար և իրաւացի է որ մոռնաս ու անփոյթ ըլլաս անոր վրայով : Ընիկայ իր ձեռաց բոլոր գործքերէն դէթ միայն քեզ մոռցած կամ քու վրադ անփոյթ եղած է : Ա՛վ անխորհուրդ մեղաւոր , չես կրնար համարձակիլ աս բանը ըսելու կամ մինչև անգամ մտքէ անցընելու : Հարկ չէ որ քու մանկութեան ու տղայութեան օրերուդ երթաս , որ ատեն անօգնական էիր , ասոր Հակառակը ըլլալուն վրայ համոզուելու համար : Հարկ չէ որ աս բանին համար ան երևելի բաները յիշես , որ թէ՛ քեզ քու վրադ կատարեցան շատ տարի առաջ : Ա՛ղբիւրն գիշերուան վայելած Հանգստութիւնդ , այսօրուան վայելած ախորժութիւնդ ու մխիթարութիւնդ • այո՛ , աս նոյն բոպէին ընդունած ողջմտութիւնդ անոր վկաններն են • և սակայն դուն չես իմանար անիկայ , ո՛վ ապերախտ արարած , բարերար մարդու մը այսպէս կ՚ընե՞ս : Հարեւրաւ ծնողքի մը կամ միայն քանի մը ամիս քու վրադ ծնողական խնամք տանող աղնիւ բարեկամի մը կրնա՞ս երեսը չնայիլ • անոր առջևն եղած ատենդ անկէ չհեռանալ • անոր շնորհակալութիւն չմատուցանել • բնաւ մէկ բան մը չընել փոքր ինչ խոստովանելու համար անոր քեզի ըրած բոլոր բարութիւնը : Արդկային վատթար բնութիւնը աս աստիճան նուաստութեան ենկած չէ : Ա՛յլ և ո՛չ անբան կենդանեաց բնութիւնը այսքան նուաստ է :

Ընշուշ բոլորտիքդ եղած ամէն ընտանի կենդանի պիտի ամչնաս քեզ այսպիսի ապերախտութիւն ընելու ։ Եթէ միայն քանի մը օր փորը ինչ խնամք տանիս շան մը վրայ , և կերակրես անիկայ քու անդանդաւ ձեռքերովդ , քեզի սպասաւորութիւն կ'ընէ ու կ'ուզէ միշտ քու քովը կենալ • շատ կը բաղձայ քու եւեւիդ գալ տեղէ տեղ , և քիչ մը առեն հեռու տեղ մը երթալէդ առքը կրծոր դառնաս տուն , հաղարաւոր սիրոյ շարժուձեւերով կը ցուցունէ թէ որքան ուրախ է քեզ նորէն տեսնելուն համար ։ Այո • անբանները որ շատ վար են խելքի ու հասկցողութեան կողմանէ , մեր անոնց ցուցուցած բարերարութեանը վրայ զգացում մը ունին , և իրենց գիտցած ձամբովը կը յայտնեն զանիկայ , ինչպէս որ Աստուած կը զինչանի ըսել աս նոյն կերպովը որ ես յիշեցի , թէ "Եզը իր տէրը կը ճանչնայ , ու էշը իր տիրոջը մսուրը" ։ (Եսայ • Ա • 3 ։) Վասն որոյ ինչ ողբալի նուաստութիւն մըն է որ դուն չես ճանչնար , որ դուն՝ որ Աստուծոյ ժողովուրդին հետ սնպուտած ես , չես նայիր ու չես ուզեր նայիլ քու անոր ուղեցած անթիւ պարտականութիւններդ ։

14 • Ընշուշ թէ որ անկեղծ բնութիւն մը ունիս , պիտի ամչնաս ու վշտանաս ասիկայ կարդացած ատենդ • բայց թէ որ չունիս , ներէ ինծի որ աս գլխուն վրայ քեզի հետ քիչ մըն ալ տրամաբանութիւն ընեմ սակաւ ինչ ուրիշ դիրքով մը ներկայացընելով բանը ։ Արնաս ինքզինքդ ապահովել համարիլ , քանի որ ասանկ կը գործես ։ Չես հաւատար քու խղճմտանքիդ մէջ թէ ապառնի դատաստան մը պիտի ըլլայ ։ Չես հաւատար թէ անեւոյթ և յաւիտենական աշխարհ մը կայ ։ Իրրև քրիստոնեայ ամէնքս ալ կը հաւատանք •

ևան պէ վէճի տակ ինկած բան մը էէ ։ այլ Սուրբ Գրոց մէջ այնպիսի պարզ ապացոյցներով յայտնուած է ։ որ թէպէտ մոլորութեան մէջ մարդիկ ընարագէտ ու սրամիտ են ։ բայց գէու ճամբայ մը դտած չեն ասիկայ տուտ հանելու ։ Եւ ասիկայ հաւատալով չես տեսնար թէ քանի որ դուն այսպէս կը մոլորիս Աստուծմէ ։ «կործանում ու թշնամութիւն քու ճամբաներուդ մէջն են" ։ (Հռոմ. Գ. 16 ։) Ա՛ս անփոյթ ու զանցառու բնութիւնը քեզի ապահովութիւն մը կու տայ . մահուան դէմ քեզ կը պաշտպանէ . քեզ դատապարտութենէ կ՛ազատէ ։ Առաւել իրաւացի կերպով կրնաս յուսալ թէ աչքերդ գոցելով դիշատիչ առիւծի մը կատաղութեանը դէմ պիտի պաշտպանուիս ։ կամ թէ մէկ ուրիշ կողմ մը նայելով գնտակի կամ սուրի մը հարուածէն պիտի ազատիս ։ Երբոր Աստուած անխորհուրդ արարածոց ոմանց անհնուն յիմարութեանը վրայ կը խօսի ։ որոնք ամենևին խրատի մտիկ չեն ըներ հիմա ։ շատ ահաւոր կերպով մը կը յայտնէ թէ ։ «Ընթի օրերը ասիկայ աղէկ պիտի հասկընան" ։ (Եբեմ. ԻԴ. 20 ։) Եւ չէ որ աս խօսքը քեզի կը յարմարի ։ Ո՞չ ապաքէն թէ կանուխ թէ ուշ պիտի սկսիս աս բանները վրայ խորհիլ ։ թէ ուզես և թէ չուզես ։ Եւ քանի որ այս այսպէս է ։ չես դիտեր ստուգիւ՝ թէ ա՛նոնց վրայ ժամանակին՝ ու սրտի մօտք աստուածային ընորհաց միջոցովը խորհրդածելն է կործանումէ ազատելու մի միայն ճամբան ։

15 . Ա՛յո՛ւ, մեղաւոր , ասոր պէս նիւթի մը վրայ հարկ է որ այլ և այլ խօսքը կրկնցուներմ ։ Քու խղճմտանքդ արդէն ներսիդիդ համոզուած է , թէև քու հպարտութիւնդ չուզէ խոստովանիլ ։ Եւ ասիկայ հաստատելու համար քեզի հարցում մը

ընեմ . «Ինչ և իցէ պայմանով ու խորհրդածութիւնները ընելով սա տեղը կայանք պիտի տայիր , սա օրէն ու սա ժամէն սկսելով կրօնքի վրայ ամէն խորհուրդ ու ամէն վոյթ մէկդի ընել ու սա անհոգութեան հետեւութիւնները քաշել»: Հատ դըժուարաւ կը հաւատամ թէ մէկ մարդ մը կրնայ դանուիլ բաւական քաջութիւն ունեցող սա որոշումը ընելու : Կը կարծեմ թէ ընթերցողաց շատերը պիտի դողան սա խորհուրդին վրայ :

16 . Բայց թէ որ Հարկաւոր է սա բանները կրկնել խորհրդածութեան տակ ձգել , հարկ է շուտով ընել . վասն զի կեանքը այնքան երկար չէ , ոչ ալ այնքան ստոյգ , որ մէկ իմաստուն մը սպասւէնի անոր շարունակութեանը վրայ :

Ես կը յուսամ թէ ուրիշ անգամ քեզ պիտի համոզեմ որ հարկ է անմիջապէս ընել , և թէ հոգեւոր բաներու վրայօք ամենեւին մտածմունք չպիտի ընեմ ըսելն ու ասկէ ետքը անոր վրայ պիտի մտածեմ ըսելը գրեթէ մի և նոյն յիմարութիւնն է : Բայց առաջ սա խօսած բաներուս վրայ քիչ մը խորհրդածէ , որով պատրաստ կ'ըլլաս յաջորդ գլխուն մէջ զրուցելիքներս ընդունելու :

Երբեմն անխորհուրդ՝ նոյն այժմ սրընգող հղացումի մը խորհրդածութիւնը :

«Երթնցիր , ով իմ անփոյթ հոգիս . արթնցիր սա ժոլար երազներէն : Դարձիր ունայնութեան հետեւիլ իյնալէն , և բոլոր սա խորհրդածութիւններովը համոզուէ քիչ մը դէպ ի առաջ ու դէպ ի վեր նայիլ գոնէ քանի մը վայրկեան : Ել բաւական է կենաց գործերուն ու զբաղմունքներուն տուած օրերդ ու ժամերդ : Մի խնայեր քանի մը

վայրկեան տալու , ինքզինքդ ու քու ամենամեծ գործերդ քննելու և մտմտալու թէ ո՛վ և ինչ ես . ինչէն է որ հոս ես , և թէ քիչ առնէն ինչ պիտի ըլլաս :

"Երգարև հիմա ինչպէս որ գրուած տեսար՝ ա-նանկ է : Ո՛վ իմ Հոգիս , դուն Աստուծոյ ստեղ-ծածն ես , անիկայ ըրաւ քեզ ու կարողութիւններ տուաւ քեզի , և մարմինի մը մէջ դրաւ , որն որ ինքը շինեց և որն որ ինքը կը պաշտպանէ . մէկ մարմին մը՝ որուն մէջ մի միայն իրրև իշխան բնա-կելու համար դրաւ քեզ : Ո՛հ , խորհէ՛ միանգամ մը թէ ասս շինուածքին տունը ո՛րքան շուտով պիտի քակուի , (Ա Կոր . ե . 1 .) և դուն Աստուծոյ պիտի դառնաս . (Յով . ժ՚. 7 :) Եւ միթէ Ընկ Միակ՝ Ընհուն՝ Յաւիտենական՝ Ամենօրհնեալ և Ամենափառաւորեալ Յակը , քու՝ վրան փոյթ ըրած բաներուդ ամենէն փո՞քրը պիտի սեպէս : Աս բնութիւնդ պիտի ապրիս ու մեռնիս , քու ամեն աւուր գործերովդ ըսելով Աստուծոյ թէ "Ձա-շուէ՛ ինծմէ , ինչու որ քու ճամբաներդ չեմ ուզեր" : (Յոբ . ԻԱ . 14 :) Ըստուանց՝ ցո-ւրիկին՝ երիկուան և գիշերը , ժամանակին ամեն մէկ կէտին աս անհոգութեանդ համար ջատագո-վութիւն կը գտնաս : Բայց ո՛վ իմ Հոգիս , երբոր Ընոր թափանցող աչքը գիտելու ըլլայ , անատունը ինչ պիտի երևնան աս ջատագովութիւնները : Ը-ստնք կրնան զիս պատրել , բայց չեն կրնար Ընոր ասանկ բան մը ընել :

"Ո՛վ դուն Բարերար , որ զքեզ վշտացուցի՛ քեզ մոռցայ և բարկացուցի . երբոր կը խորհիմ մինչև անդամ միայն մէկ կամ երկու րոպէ քու բոլոր մեծութեանդ ու քու բոլոր բարութեանդ վրայ , կ՚ապշիմ ան անզգայութեանը վրայ որ իմ սրտիս

մէջ տիրեր է և մինչև անդամ տակաւին կը տիրէ • ւկ'ամչնամ ՝ և իմ՝ երեսս քեզի վերցընելու չեմ համարձակիր՝ : (Եզր • Թ • 6 :) Յոյժ հարեւանցի դիտողութիւն՝ մը ընելով անդամ կը տեսնամ որ տահա խնդութիւն ըրի ու խիստ մեծ յանցանք ըրի՝ : (Ը Թագ • ւ•Ը • 21 :) Նոյնպէս ասկայն ասիկայ իմ անզգայ սիրտս քեզ այսքան ժամանակ զանց ընելը դեռ պատճառ մը կ'ընէ նոյն զանցառութեանը մէջ յառաջ երթալու : Կը խոստովանիմ թէ պէտք էր որ քու բանական արարածներուդ ամէնն ալ իր պարտքը կատարեր ու քեզ սիրեր • թէ ամէն սիրտ քու ներկայութեանդ դիտութիւնովը լեցուն ըլլար • և ամենուն քովքեզի հաճոյ ըլլալու հոգ մը կեր նար ՝ որ բոլոր ուրիշ հոգերը մէկդի դնէր : Բայց տակաւին դուն բոլորովին իմ մտքիս մէջ չեղար : (Սաղմ • ւ• • 4 •) և Ըստուածպաշտութիւնն ալ՝ որ իմ էութեանս վախճանն ու փառքն է ՝ այնպիսի օտարի մը պէս երեսը չնայեցայ ՝ որ հազիւ երբէք ծանրութեամբ անոր հարցուցած ունիմ ինքզինքիս ինչ ըլլալը : Կ'իմանամ որ եթէ ասանկ երթալու ըլլամ ՝ կը կորսուիմ • և սակայն իմ թիւր բնութեանս մէջ մէկ գաղտնի դժկամակութիւն մը կը զգամ աս խորհուրդներուն հետեւելու • մէկ հակամիտութիւն մը կը զգամ զանոնք դէթ հիմակուհիմա մէկդի դնեմ ՝ թէ որ բոլորովին չհետացընեմ ալ : Մինչեա խռովիլ ու բաժնուած է • բայց վստահ եմ թէ դուն որ զիս ստեղծեցիր ՝ գիտես թէ ո՛րն է ամէնէն աղէկը ինծի համար : Ա՛սն որոյ կ'աղաչեմ քեզի որ Ա՛ռու անունիդ համար ինծի առաջնորդես ու զիս կառավարես՝ : (Սաղմ • ւ•Ը • 3 •) Թող մի՛ տար որ ես յապաղեմ մինչև որ ալ ժամանակը բոլորովին անցնի : Խանձողը պէս զիս կրակէն հանէ : (Ելմվ • Գ • 11 :) Փա-

բատէ ան հրապոյրը որ իմ սէրս աշխարհային բա-
ներու վրայ է բռներ , որն որ դատումն կը դատա-
պարտէ . և տուր որ վերջապէս այնպիսի մտքի
վճռակ մը ստանամ , որ երբոր քու վրադ և իմ
վրաս խորհիմ՝ չվախնամ , և չիորձուիմ ցանկա-
լու թէ դիս սուեղծած չըլլայիր , կամ թէ ըլլար որ
յաւիտեանս դիս մոռնայիր . և որ չիափաքիմ թէ
անբաւնելուն պէս կորչիմ :

"Թէ որ այլ և իսչ որ պիտի ընթեռնում հոս՝
ճշմարտութեան ու բանականութեան համաձայն է ,
թէ որ իմ երջանկութիւնս առաջ կը տանի , և քու
իմ վրայով ունեցած կամքիդ ու հաճութեանդ
վրայ դիտութիւն կու տայ ինձի . ով Աստուած ,
տուր որ մոխիկ ընեմ ու ջնաղանդիմ անոնց :
Թող քու ծառայիդ քու դատիդ չատագովութիւն
ընող խօսքերը իմ մտքիս թափանցեն խթաններու
նման , և տուր որ յաւէտ զգամ ու ցաւիմ ,
քան թէ մեռնիմ : Թող անոնք "Ըպահով տեղ
մը դամուած բևեռներու պէս ըլլան" . (Ժող .
ժԲ . 11 .) որ հաւատոյ մէջ ինչ անհասանելի
վարդապետութիւններ , կամ ինչ դժուարու-
թիւններ որ ըլլան , եթէ հարկ է՝ վերջապէս
զանոց չառնեմ անիկայ . և թէ՝ եթէ պատշաճ է որ
անմիջապէս միտք դնեմ անոր , տուր որ չուշա-
նամ աս մտադրութիւնը ընելու : Եւ ով Տէր ,
Թող քու շնորհդ սորվեցընէ ինձի ան դասը՝ որ
ես ծուլութիւն կ'ընեմ սորվելու , և յաղթէ ան
հակառակութիւնը որ ես կը զգամ իմ սրտիս մէջ
բուն իսկ աս խորհուրդին դէմ : Այս աս բեկեալ
աղաղակները քու Որդւոյդ համար , որ ինձի պէս
անթիւ յամառեալ մեղաւորներու սորվեցուց ու
փրկեց . և կընայ "Արարերէն Աբրահամին որդիներ
հանելու" : (Մատթ . Գ . 9 :) Ամէն" :

ԳԼՈՒԽ Գ

Ընդունած ձեզ–որքա՞ն ապիկո՞ն՝ որ անձիջապէս
խորհրդածելու սկսի ու վատաբանէ։

1 • Կը յուսամ թէ անցեալ գլուխն մէջի զրուցածներս ընթերցողիս յանցաւոր ըլլալը զգացնելով՝ այնքան արթնցուցին, որ սա խորհուրդին ընթերնանիկայ, "Ա՛հ մէկ աւելն մը հոգևոր խորհրդածութիւններ ընելու պիտի սկսի"։ Այդ նորէ ինծի՝ որ յանկատակս և ուղղակի հարցընեմ քեզի՝ թէ ինչ ըրած պիտի ըլլայ աս։ "Դուն հիմա գնա, և երբոր ժամանակ ունենամ՝ ես քեզ նորէն կը կանչեմ", (Դուրջ • ԻԴ • 25,) էր ապերջանիկ փելիքսին պատասխանն ու կործանումը, երբոր առաքելոյն տրամաբանութիւններուն ու յաղթահարիչ ապացոյցներուն տակը դողաց։ Փորձիչը յանձն առաւ՝ որ չսիպէ թէ բոլորովին մէկդի ձգել տայ զղջման ու նորոգութեան բոլոր խորհուրդները • այլ թէ՝ անոր գործքերուն նեղկայ շինութեանը նայելով, (ինչպէս որ անտարակոյս շատ էին անոնք,) միայն մէկ ուրիշ աւուր մը ձգէ։ Հնարքը յաջողցաւ, և փելիքս կորսուեցաւ։

2 • Դուն ալ այսպէս ընելով զիս պիտի արձակես՝ ո՛վ ընթերցող։ Ինձ իսկ քեզի համար, և քու կորսուելու անմահ հոգւոյդ վրայ կարեկցութիւն ունենալէս՝ այսպիսի խօսք մը և չատագովութիւն մը չեմ կրնար ընդունիլ, ո՛չ՝ թէ որ ժամանակ մը հաստատելու ըլլաս, և ո՛չ ալ՝ թէ որ գալ տալուան՝ կամ ամսուան՝ կամ շաբթուան՝ և կամ վաղուան վճիռ տալու ըլլաս։ Ամենայն անձկութեամբ և սիրով բարեկամական թախանձանաց,

քու վրադ պիտի խնամ և աղաչեմ՝ որ բանին կայանք մը տաս աս բոպէին : Այն ալ եթէ ըսես թէ "Ես բաներուն վրայ վաղը կը մտմտամ" , քիչ յոյս պիտի ունենամ . և պիտի հետևցընեմ թէ՝ մինչև հիմա բոլոր խօսածներս և բոլոր կարդացածներդ ընդունայն տեղը գացին :

3 . Երբոր քեզ կը հրաւիրեմ Աստուածպաշտութեան վրայ հոգալու և հետևելու , թերևս օտար կ'երևնայ , ինձի հարկ ըլլալը՝ սիրով թախանձել քեզի , որ անմիջապէս միտք դնես ու ղիջանիս : Ըն բանը որուն քեզ կը հրաւիրեմ ինքնին այնքան ակնիւ ու վսեմ , մեր բանական բնութեան գերազանցութեանը այնքան արժան ու յարմար , այնքան քաջագէպ ու իմաստալից է որ , մէկը պիտի համարի թէ հրաւէրը լսածիդ պէս՝ իբր թէ պիտի բռնկիս . այո , այսպիսի ուրախալից լուր մը անմիջապէս քու հոգիդ գրաւելու է հանդերձ տեսակ մը սրտմտութեամբ ինքզինքիդ դէմ՝ թէ ինչո՞ւ աւելի կանուխ չհետևեցար անոր : "Իմ աչքերս և իմ հոգիս Աստուծոյ վերցընէի . ինքզինքս անոր նուիրէի . հիմա աս բոպէիս մէկ բարեկամութիւն մը սկսէի անոր հետ — մէկ բարեկամութիւն մը՝ որ յաւիտեան պիտի տևէ : և որն որ սա իմ ունեցած անմահ բնութեանս պահպանութիւնը՝ զուարճութիւնը՝ և փառքն է : Ուրիշ ես հետ կենամ ու ըսեմ թէ՝ Այլ սակայն աս բարեկամութիւնը շուտով չսկսիմ . աշխարհիս մէջ այլ ևս դեռ քանի մը շաբաթ կամ քանի մը օր ալ ապրիմ առանց Աստուծոյ" : Ընդունելի շատ աւելի բանաւոր պիտի ըլլար դառնալ ներսիդիդ ու ըսել , "Ով իմ հոգիս , ինչ անարդ եղջերուներուվ կը ճարակիս . քու երկնաւոր Հայրդ վտացուցած ու երեսէ ձգած : Իմ աղքատութեանս՝

իմ նախատանացս՝ և իմ թշուառութեանս օրերը քաղմապատկելու փափաքիմ" : Ա՛ս սկզբունքով անշուշտ ամէն մարդ ամէն կերպով պիտի ընտրէ յաւէտ անմիջապէս Աստուծոյ դառնալ՝ քան թէ ուրնայնութեան հետ այլ ևս խաղալ , և առաւել յառաջ երթալ Աստուած բարկացընելու , և անանկով սոսկամահ կորնչելու ու վերաւորելու իր հոգին . մինչև անգամ թէ և կենաց մէջ առաւել ապրիլը աղէկ դիտնայ , և Աստուծոյ ու իրեն պարտաւորութիւններուն դառնալը կատարեալապէս իր ձեռքն ըլլայ՝ ամէն մէկ ապառնի վայրկենի մէջ , ու գալու շատ տարիներու մէջ , հիմա պէտք է դառնալ :

4 . Բայց դուն ո՞վ ու ի՞նչ ես՝ որ քու հաշիւդ գալու տարիներուն կամ ամիսներուն կը ձգես : "Ի՞նչ է քու կեանքդ . չէ՞ որ շոգիի նման է , որ քիչ մը ատեն կ'երևնայ՝ և կ'ոչնչանայ" : (Յակ . դ . 14 :) Ու ի՞նչ է քու ապահովութիւնդ , կամ ի՞նչ մասնաւոր վկայութիւն ունիս որ անոր շաբունակութեան ատուդութեանը վրայ վստահիս՝ քու հոգիդ անոր քով բացարձակապէս դրաւը դնել յանդգնելու չափ : Թերևս պիտի ըսես թէ "Դեռ երիտասարդ եմ , դեռահաս և զօրաւոր . Հարիւրաւորներ կը տեսնեմ իմ բոլորտիքս որոնք իմ տարիքիս երկու անգամէն աւելի մեծ են . և անոնցմէ քիչ մը քիչերը չեն՝ որ կը սեպեն թէ դեռ կանուխ է հոգևոյ բաներու միտք դնելու" :

Կենդանի եղողներուն կը նայիս ու ասանկ կ'ըսես : Բայց կ'աղաչեմ քեզի Ղազարոսէն վրայ աշ մտմտա : Քու խորհուրդներդ դարձուր անոնց վերջմանները վրայ , որոնց մէջ քու երիտասարդ ընկերներդ ու բարեկամներդ քանիները դրած ես : Գուն զանոնք ժամանակ առաջ ծաղկահասակ և աշ-

խոյժ, կենաց՝ յոյսերու՝ և խորհուրդներու վրայ տաք տեսար : Եւ եթէ անոնց մէկ բարեկամը մահուան ու յաւիտենականութեան վրայ ահաւոր ճառ մը խօսելով՝ անոնց զբաղմունքն ու զուարճութիւնները ընդմիջէր , անոնցմէ ոմանք շատ տարօրինակ թա- խանձիչ մը պիտի համարէին զանիկայ : Եւ սակայն ասոնց երկուքին ալ եղերքը կայնած էին ան ատենը : Ընկէ հետէ տեսած ես անոնց դիները կամ գէթ դա- դաղները , և հաւանականաբար անոնց թաղմանէն առքը վրադ սուգի նշան առած ես : Ընտնց ան զօ- րաւոր և թերևս գեղեցիկ մարմինը հիմա հողին մէջ ապականեալ կեցած է՝ ուրիշուն տարի ապրելէն առքը մեռած մարդու մը փտտած մարմինին պէս անզգայ և անօգնական : Եւ որ աւելի դիտելու արժան բան է . անոնց հոգին՝ թէ պատրաստ աս փոփո- խութեանը և թէ անփոյթ , Աստուծոյ առջևը ե- րևցած , և աս րոպէին հաստատուն կեցած են կամ երկինքի մէջ և կամ դժոխքին մէջ : Երդ՝ սրտանց հարցընեմ քեզի թէ հրաշալի՛ կամ տար- օրինակ բան մը պիտի ըլլար , եթէ այսպիսի բան մը պատահէր քեզի : Ինչէ՞ն գիտես՝ որ մէկ մա- հառիթ ախտ մը չպիտի սկսի աս րոպէին գործել քու երակներուդ մէջ : Ինչէ՞ն գիտես՝ որ երբէք ընդունակ պիտի ըլլաս այլ ևս կարդալու կամ խոր- հելու , թէ որ հիմա չես միտք դներ կարդացածնե- րուդ , և չես հետևիր մտքիդ ցուցուցած խորհուր- դին : Ես յանկարծական փոփոխութիւնը գոնէ կրնայ ըլլալ որ պատահի . և թէ որ կարելի է , յիրաւի ահաւոր բան մը պիտի ըլլայ քեզի : Այս- պիսի անակնկալ կերպով Աստուծոյ ներկայու- թեանը առջևը ելլելը , մէկէն ի մէկ աշխարհէն բաժ- նուիլը , որուն բոլոր՝ սրտով ու հոգիով փակած ես . այն աշխարհէն՝ որ բոլոր քու խորհուրդներդ

ու Հոգիդ, բոլոր քու բաղձանքներդ ու գործքերդ գրաւած է. և այնպիսի վիճակի մը մէջ հաստատուիլը, որ մէկը՝ ան վիճակին պատրաստուելու համար մէկ ժամ մը անոր վրայ խորհիլ տալու չափ չէր կրնար համոզել քեզ. աս բանները միտք բերած ատենդ ինչպէս սարսափելու, և ինչպիսի ահով լեցուելու ես։ Զարմանալի բան մըն է՝ որ այսպիսի պարագաներու մէջ կենաց անստուգութեանը խորհուրդներովը գրեթէ չես ցնորիր, և մինչև անգամ չես պատրաստուիր մեռնելու՝ մահէն վախնալով։ Ասոր պիտի ահաւոր խրատ մը լսելէն առքը՝ Աստուած մոռնալով ունայնութեան հետ խաղալը, անոր սրամտութիւնը աւելցընել մըն է, որ հետ ամենայնի՝ մահարբը է. ուրիշ այսպիսի իրի մը մէջ ասկէ՛ զատ ուրիշ ակընկալելու բան մը ունիս, թէ անմիջապէս քեզ մէջ տեղէն պիտի կտրէ, և քու կործանմամբդ ուրիշ անխորհուրդ արարածոց սորվեցընէ՝ թէ ինչ վտանգաւոր փորձ մը կ՚ընեն, երբոր անոնք ալ քեզի պէս գործեն։

5. Իսկ աս ամէն բանէն առքը տակաւին աս անզերծանելի վտանգին մէջ պիտի վազես։ Ո՞նչ երեւակայական խորհրդով կ՚ընես ասիկայ։ Ո՞նչ, կը կարծես թէ Աստուածպաշտութիւն ստանալը քու ուշացընելովդ քիչ հարկաւոր կամ աւելի դիւրին պիտի ըլլայ։ Գիտես որ ասանկ չըլլար։ Գիտես՝ թէ ինչ որ ամէնօրընեայն Աստուած կը պահանջէ հիմա, ասկէ քսան կամ երեսուն տարիէն ալ նոյնը պիտի պահանջէ, եթէ ապրելու ըլլաս այնքան ատեն։ Աստուած հաստատուն ըրած է իր կերպը, որով մեղաւորներուն թողութիւն պիտի տայ և ընդունի զանոնք իր Հետարանովը։ Ընդհակայ երբէք կը փոխէ իր կերպը։ Եւ եթէ ան չփոխեր, մարդիկ կրնա՞ն

վոխել ։ Դուն չես սիրեր զղջալու և ինքզինքդ Աստուծոյ առջևը խոնարհեցընելու վրայ խորհիլ , անոր Քրիստոսի միջոցովը տուած ձրի շնորհքէն արդարութիւն ու կեանք ընդունելու . և աս ամենէն աւելի կ'ատես սուրբ ընդհանրութեան համբաներովը Աստուծոյ դառնալու խորհուրդը ։ Բայց միթէ անիկայ ատոնց մտիկ ընելով երբեք նոր Երուսաղէմ մը կը հրատարակէ՞ անգնդէ ու անհաւատ մեղաւորներուն կենաց ու փրկութեան խոստումներն ընելով . եթէ ատոնք ինքզինքնին քրիստոնեայ կոչեն ու միայն քանի մը արտաքին արարողութիւններ կատարեն ։ Որքան ատեն կրնաս սպասել կը կարծես իրերուն սահմանադրութեանը մէջ այսպիսի փոփոխութիւն մը ըլլալու համար ։ Կ'իմանաս՝ թէ մահը քու վրադ պիտի գայ , և չես կրնար քու սրտիդ մէջ անդէտ ըլլալ , թէ ընդհանուր քահանայ մը պիտի գայ յաշխարհիս վրայ , քու ուզածիդ պէս Աստուած իր գրութիւնը քակելէն՝ և բոլոր իր կատարելութիւններուն ու բոլոր իր խօսքերուն հակառակելէն շատ ատեն առաջ ։

6 . Եւ եթէ իր պահանջմունքները միշտ նոյն կը մնան , ինչպէս որ անշուշտ պիտի մնան , կը կարծես թէ անոնց մէջ քեզի հիմա տհաճելի եկած բան մը՝ ասկէ ետքը հիմակուընէ քիչ տհաճելի պիտի գայ ։ Պիտի խուզես աւելի քիչ մեղք գործել , երբոր առաւել սովորական կ'ըլլայ քեզի , և որ ատեն քու խղճմտանքդ առաւել կը տկարանայ ու կ'ապականի ։ «Թէև որ դուն հետևաւոնեբուն հետ վազելիր ու քեզ յոգնեցուցին , հապա ձիաւորներուն հետ ինչպէս պիտի մրցիս» ։ (Երեմ . ԺԲ . 5 ։) Ընդունելի բան մը չես կրնար եկեղեցական ։ Քու կեանքիդ սպառնացող հիւանդութիւն եկած ատենը վրադ , ամենևին չես ըսեր

թէ «Պիտի կենամ մինչեւ որ քիչ մըն ալ դէշնը երթամ, ու հապա բժիշկ կանչեմ։ Թող պիտի տամ որ ախտը քիչ մըն ալ արմատանայ կենսականութեան մասնոցս մէջ, ու հապա չանամ փարատելու ճարը նայիլ»։ Ո՛չ։ մարմինին առողջութիւնը տեղն եղած առնուն է միայն՝ որ մարդիկ այսպէս յիմարաբար կը խորհին։ Արմինին կեանքն ու առողջութիւնը յոյժ պատուական սեպելով՝ անարժան կը համարին այնպիսի յիմար խորհուրդներով կորսընցընել։

7. Եթէ այսպիսի վտանգաւոր փորձեր ընելէն ետքը քու ճամբանիդ դառնաս, քու հոգւոյդ ախտերուդ ահեցնալ Նուիրեանը համեմատ՝ շատ զօրաւոր և կարի սքանչելի կերպով Ըստուածային շնորհաց քու հոգւոյդ վրայ ներգործելովը ըլլալու է ասիկայ։ Ու կրնա՞ս յուսալ թէ Հոգին Սուրբ առաւել պատրաստ պիտի ըլլայ քեզի օգնելու, զինքը անարգելուդ ու նախատելուդ համար։ Իմա՛ մէկ չափով մը քու սրտիդ վրայ կը ներգործէ։ Եթէ աս բաները կարգալուդ վրայ սրտիդ մէջ կակղութիւն մը կը զգաս, ատիկայ նշան մըն է որ բոլորովին երեսէ ձգուած չես։ Բայց ո՞վ դիտէ՝ գուցէ այսքան ժամանակ իրեն դէմ խստացած սրտի մը՝ վերջին անգամ դպչելն է անոր։ Ո՞վ դիտէ՝ գուցէ Ըստուած այսօր պիտի «Երկնու իր բարկութեամբը, որ իր Հանգիստը չմտնես»։ (Եբր. Դ. 18։ Դ. 3։) Վհեղն ըսի թէ կրնայ ըլլալ որ անմիջապէս մեռնիս։ Կը խոստովանիս՝ թէ ասիկայ կրնայ ըլլալ։ Ու կրնա՞ս ասկէ աւելի սոսկալի բան մը գտնել։ Այո՛, ո՛վ մեղաւոր, անմիջական մահէն ու անմիջական դատապարտութենէն առաւել ահաւոր բան մը պիտի ըսեմ քեզի։ Կրնայ ըլլալ որ ամէնօրինեալ Ըստուած ըսէ թէ, «Ըն թշուառ

արարածը, որ այսքան ատեն գիս առ ոչինչ համա-
րեցաւ և բարկացաւ, թող այլևս ապրի. թող
յաջողութեան և առատութեան մէջ ապրի. թող
նաև Աստուածային ամենամաքուր և ամենազօր
սահմանադրութիւնները տակը ապրի, որ չարա-
չար գործածելով զանոնք՝ իր դատապարտութիւնը
աւելցնէ, ու եօթնապատիկ յանցանքի ու եօթըն-
պատիկ անէծքի տակ մեռնի: Այլ ևս ընդհ-
պիտի չտամ անոր իր ճամբաներուն վրայ րոպէ մը
արտի մտօք խորհրդածելու. այլ թող յառաջ
երթայ գէշէն գէշին, իր անօրէնութիւններուն
չափը լեցընելով, մինչև որ անակնկալ ժամու մը
մէջ մահն ու կործանումը անոր վրայ հասնին, և
"Ընոր վրայ բարկութիւն հասնի մինչև վերջը":
(Ը Թես. Ա. 16:)

8. Կը կարծես թէ ասիկայ շատ տարօրինակ
բան մըն է. բայց կը վախնամ թէ քու կարծածէդ
շատ տարբեր է: Կը վախնամ թէ շատ ժողովուրդ-
ներուն մէջ՝ որոնց Աստուծոյ խօսքը հաւատար-
մութեամբ քարոզուած, ու շատ ատեն ան նոյն
խօսքը անարգուած է մանաւանդ անոնցմէ՝ որ մի-
անգամ արթնցած էին, Աստուծոյ աչքը այս-
պիսի անթիւ թշուառ հոգիներ կը տեսնէ. թէ-
պէտ և աս մահկանացու վիճակին մէջ անկարելի է
մեզի ատոնց ոմանց ըլլալը գիտնալ:

9. Ես չեմ համարձակիր ըսելու քեզի ինչ ը-
նելիքը՝ ոմանց ընթերցող. թէ արդեօք անմիջապէս
քեզ մէջ տեղէն պիտի կտրի՞, կամ թէ արտի յա-
տին խստութեան ու անզիջողութեան տակ փակէ՞,
կամ թէ արդեօք իր ընդհ-քը վերջապէս քեզ պի-
տի արթնցընէ՝ որ քու ճամբաներդ քննես ու Ընոր
դառնաս, մինչև անդամ երբոր քու սիրտդ հի-
մակուընէ աւելի խստացեալ ըլլայ: Այսն զի ա-

նոր Ամենակարող Հնորհացը բան մը դժուար չէ , մինչև անգամ քարեղէն ժայռը մարդ կամ սուրբ մը ընելու : Բայց սա բանը վստահութեամբ կ՚ըսեմ՝ որ եթէ այլ ևս յապաղելու ըլլաս , ժամանակ կու գայ՝ որ առնն դառնապէս պիտի զղջաս ասյապաղմանը վրայ , կամ ժամանակ պիտի ունենաս Հոս սրտի անձկութեամբ Աստուծոյ առջևը անոր վրայ ողբալու , կամ պիտի անիծես քու յիմարութիւնդ ու խենթութիւնդ դժոխքին մէջ : Այո՛ . անատանը պիտի ուզես որ յաւէտ առաւել շուտ ինկած ըլլայիր ան սոսկալի դժոխքին մէջ , քան թէ այսքան չարաչար դործածուած ողորմութիւններուն մէջ տեղը ապրէիր , քու պատժոյ աստիճանդ առաւել անտանելի՝ և անոր զղացումը առաւել սաստիկ տանջող մը ընելու համար :

10 . Վասն որոյ մեծաւ անձկանօք կը խրատեմ քեզ մեր Տէրոջը Յիսուս Քրիստոսի անունովը , և քու անմահ ու կորսուելու վտանգի մէջ եղած հոգւոյդ արժէքովը , որ այլ ևս մէկ օր մը կամ մէկ ժամ մը չյապաղես : Հետու կենալով "Ընքերոդ քուն՝ ու արտևանունքներուդ նիրհումտալէն" , (Ես . Ա . 4 ,) ասյանապչիու դործքին երկարատև զանցառութեանը մէջ մինչև անդամ Հիմա ասկսես "Արու հետդ խօսքեր առ , ու Տէրոջը դարձիր" . (Ովս . Ժ . 2 ,) և հիմա կուան եղած տեղդ ձգելէդ առաջ՝ անոր սուրբ ներկայութեանը մէջ ծունկերուդ վրայ ինկիր , և այսպիսի խօսքերով կամ դոնե այսպիսի միտք տուող խօսքերով քու սիրտդ դներս թափէ :

Ընդհէ այնպէսի ձկնոյ մը հասայ, որ ինչպէս Աստուածաշունչն կ՚ըսէ, ամէն կերակուրներուն համը կրնայ ունենալ։ Ասիկա Յովնանի ձուկն է։

«Ողջ երկնի և երկրի արդար, սուրբ և ամենակալ Տէր Աստուած, Որ քու ձեռքդ է իմ շունչս, և քու կերպդ են իմ ամէն ճամբաներս»։ (Դան. ե, 23։) Կը խոստովանիմ որ ես շատ հեռու էի քեզ փառաւորելէն, կամ քու կամքիդ յայտնած ծին պէս գործելէն։ Վասն որոյ մեծ պատճառ ունիմ քու համբերութեանդ ու բարութեանդ երկրը պագութիւն ընելու, որ արդէն իմ շունչս չդադրեցուցիր, ու զիս կենդանիներուն երկրէն չկործանեցիր։ Երկրպագութիւն կը մատուցանեմ քու համբերութեանդ՝ որ զիս ամիսներով ու տարիներով առաջ դժոխքը չձգեցիր, ուր բիւրաւոր յապաղող մեղաւորներ իրենց յիմարութեանը վրայ կ՚ողբան հիմա, և սիրոյ ողբան ալ անոր վրայ մինչ ի յաւիտեան։ Բայց ո՛վ Աստուած, որչափ դիւրին է որ իմ աս ուշացայն սիրտս՝ վերջապէս ան նոյն կործանմանը մատնէ զիս, և ան ալ՝ աւազ, քու բոլոր ինձի ցուցուցած աս համբերութիւններուդ համար՝ աւելի ծանր կործանման մը մէջ։ Հաստատուած եմ որ Աստուածպաշտութիւն ստանալը՝ թէ կանուխ և թէ ուշ իմ մեծ հոգս ըլլալու է, ապա թէ ոչ՝ սիրտի կորսուիմ։ Նաև սակայն իմ յիմար սիրտս ետ կը քաշուի աս լուծէն. տակաւին ինքզինքս ծուլութեան անկողինին վրայ կը փռեմ, ու կ՚ըսեմ թէ «Քիչ մըն ալ քնանամ, քիչ մըն ալ նիրհեմ, ու քիչ մըն ալ ձեռք ձեռքի վրայ դնեմ՝ ննջելու համար»։ (Առակ. Ք. 10։) Ընդհակառակն իմ սրտականեալ սիրտս չատագովութիւն կ՚ընէ իմ լա-

ազգին դատմանս դէմ՝ իր ըրած ծուլութեանը համար : Ի՞նչ ըսեմ . ով Տէր՝ փրկէ զիս իմ ձեռքէս . ազատէ զիս մեղքին հնարքներէն ու խաբէութենէն : Փրկէ զիս աս իմ թիւր և ապականեալ բնութեանս դաւաճանութիւններէն , և տպաւորէ մտքիս վրայ հիմակուան կարդացածներս :

«Ով Տէր , աս սորվածներս այնպիսի ճշմարտութիւններ չեն , որոնց վրայով առաջ բոլորովին անծանօթ էի : Շատ անգամ կարդացած եմ կենաց անստուգութեանը և փրկութեան օրէնքը մեծ անստուգութեանը համար արթուն կենալ : Եւ մէկ քանի թերթեւ խորհուրդներ ձեւացուցած եմ , և սիսած եմ իմ ճամբուս մէջ մէկ քանի անհատատ քայլեր առնել դէպ ի քեզի դառնալու : Այլ աւաղ , Աստուածպաշտութեան բոլորտիքը կը շարժէի միայն , և բնաւ անոր վրայ հաստատուած չէի : Խոլոր իմ որոշումներս մուխի պէս , կամ հովին առջևը եղող ամպերէն շուտի նման ցրուեցան : Ո՛հ թէ աս բաները իմ սրտիս մէջ բերէիը հիմա , ասկէ առաջ ուշնեցածէս շատ առաւել զօրաւոր համոզմամբ : Ո՛վ թէ անոնցմով իմ ետեւէս իյնայիր , երբոր ես անոնցմէ փախչիմ : Ո՞ւնչև անգամ եթէ այնքան յիմարանամ , որ չանամ այլ ևս նորէն անոնցմէ հեռանալ , թող քու Հոգիդ ահաւոր խօսքերով ինծի բարբառի , և ան ամէն զօրաւոր կիրքերը բանեցընէ , որոնք հարկաւոր կը համարիս աս ընթացքէն զիս արթնցընելու համար , որ առանց քու օգնութեանդ զիս պիտի սպանեն : Թող աս բաներուն ձայնը իմ ականջներուս մէջէն ըլլայ միշտ մտիս մէջ նստած առնես , թէ ճամբայ գացած առնես , և թէ պառկելու ու ելլելու առնես» : (Ա Օրին . ՚Ա . 7 :) Եւ եթէ աս տպաւորութիւնը խափանէ դիշերուան հանդստու-

թիւնը և ցորեկուան զբաղմունքս մէկ ժամանակ մը , թող այնպէս ըլլայ՝ ո՛վ Աստուած , եթէ միայն կարենամ ասանկով իմ քեզի հետ ունեցած դործս յառաջ տանիլ լաւագոյն կերպով մը , և վերջապէս քու մեծդ հանդիստ մը վաստըկիլ՝ փոխանակ ան բոլոր երկիւղին որ հիմա կը կրեմ , երբոր Աստուած կը յիշեմ , ու անհանդիստ կըլլամ" : (Սաղմ . ՀԱ . 3 :)

"Ո՛վ Տէր , իմ մարմինս քու ահէդ դողայ . ու ես քու դատաստաններէդ վախցայ" : (Սաղմ . ՃԽԹ . 120 :) Կը վախնամ որ չըլլայ թէ մինչև անդամ հիմա՝ որ հոդևոր բաներու վրայ սկսեր եմ խորհիլ , դես մէջ տեղէն կարես ասանդաւոր և երևելի վայրկենիս մէջ՝ իմ խորհուրդներս հասունալէն ու յաւիտենական մահուան մէջ ձրդմարտութեան առաջին բողբոջներն ու բացուածները իմ մտքիս մէջ ծաղկեցընելէն առաջ : Բայց ո՛վ Տէր՝ երեսանկեալ կ'աղաչեմ քեզի , խնայէ ինձի . քու ողորմութիւններուդ համար՝ քիչ մըն ալ խնայէ ինձի : Կրնայ ըլլալ որ քու շնորհքդ դարձի դամ : Կրնայ ըլլալ որ՝ եթէ քու իմ վրաս ունեցած համբերութիւնդ քիչ մըն ալ երկարես , ես՝ երկիւղը խափանողս , քիչ մը պտուղ յառաջ բերեմ : (Ղուկ . ԺՓ . 7 , 8 :) Ու թող քու արդէն իմ վրաս բանեցուցած երկար համբերութեանդ յիշատակութիւնը արգիլէ զես՝ որ ալ քու վրադ ու իմ հոգւոյս վրայ անփոյթ ըլլալս չյառաջացունակեմ : Ո՛վ Տէր , ասօրէն՝ ասիկա ժամէն՝ ասիկա րոպէէն սկսելով կարող ըլլամ մինչև հիմա բոլոր կարգացածներովս և բոլոր լսածներովս իմ սրտիս վրայ եղած տպաւորութիւններէն շատ աւելի երկարատև տպաւորութիւններ ստանալ Աստուածպաշտութեան վրայ . Ամէն" :

ԳԼՈՒԽ Դ

**Մեղաւորը կ'ամբաստանուի ու իր յանցաւորու-
Ընթացը վճռոյ կը համոզուի ։**

1 • Որովհետեւ իմ ջանքս քեզ ճշմարիտ կրօնքի առաջնորդել է , և ոչ միայն անոր մէկ արտաքին ձեւին • վասն որոյ աղէկ գիտեմ որ ուրիշ կերպով չեմ կրնար ընել աս , բայց միայն խորին հնազանդութեամբ : Նաւ ուստի սպասելով թէ ասկէ առաջ կարգացածներուդ վրայ եղած Աստուածային օրինութիւնովը համոզուեցար խորհրդածութիւն ընել անոր վրայ , պիտի ջանամ հիմա ամենայն ծանրութեամբ նախ և առաջ զգացընել քեզի , որ արտանց զգաս թէ Աստուծոյ առջեւը յանցաւոր ես : Վասն զի աղէկ գիտեմ որ եթէ աս բանին չհամոզուիս ու անիկայ չզգաս , Ա.Հոգւոյ շնորհաց քեզի տալիք բոլոր մնունդները կը ցամքին , և քու հոգիդ անտարակոյս՝ իր կենդանութեանը համար սահմանուած ամենալաւ միջոցներուն մէջ ալ կը կորսուի : Շատ աղէկ համոզուած եմ՝ որ հազարաւոր մարդիկ կ'ապրին ու կը մեռնին մեղալից ընթացքի մը մէջ , առանց մեղաւոր ըլլալնուն վրայ զգացում մը ունենալու սրտերնուն մէջ՝ թէպէտ և առ ամենոյն չեն կրնար հնազանդութեանիդ խօսքով : Նաւ ուստի ներէ՛ ինծի որ հաւատարմութեամբ խօսիմ քեզի , թէպէտ կարելի է որ խստութեամբ խօսողի երեւնամ • վասն զի Հոգւոյդ փրկութեանը վերաբերեալ խօսքին մէջ մարդահաճութիւնը պէտք չէ որ մեր զգուշացուածքին վրայ իշխէ :

2 • Վասն որոյ ներէ՛ ինծի՝ ով մեղաւոր , որ ինքզինքս Աստուծոյ փաստաբանը համարիմ , անոր

կողմանէ քեզի դէմ խօսող մը սպսլով և քեզի յայտնապէս զրուցելով՝ որ դուն երկնի և երկրի Ստեղծիչ Յեհովային դէմ ապստամբ ու անոր մատնիչ ես : Սակայն թէ և մեծ ու երևելի ես մարդոց մէջ , և աշնուական ցեղէ ծնած ալ ըլլաս ու քու աթոռդ թագաւորազուններուն հետ՝ և քու բազուկդ «Կենդանեաց երկրին մէջը զօրաւորներուն» ալ ըլլար , (Եզեկ . ԼԲ . 27 ,) տակաւին հարկաւոր պիտի ըլլար քեզի ըսել՝ և յայտնապէս ըսել , թէ թագաւորաց թագաւորին օրէնքները կոտրելով , և անոնք կոտրելով ինքզինքդ անոր արդար դատապարտութեանը տակ ձգելիր :

3 . Խղճմտանքդ կ՚ըսէ քեզի թէ դուն Աստուծոյ հպատակ ծնար , անոր օրինացը անժխտելի պարտաւորութիւններուն տակը ծնար : Ա՛սան ալ շատ յայտնի է թէ քու բանական բնութեանդ կազմութիւնը , որ Աստուծմէ օրէնք ընդունելու ընդունակ կ՚ընէ քեզ , քեզ պարտաւորութեան տակ կը ձգէ որ ընազանդիս անոր օրէնքներուն : Եւ նոյնչափ յայտնի ու ստոյգ է՝ թէ աս օրէնքին պէտք եղածին պէս չընազանդեցար . այո՝ բազմաթիւ ու գէշ կերպերով եղծեցիր անիկայ :

4 . Կը համարձակիմ աս բանը ուրանալու : Կը համարձակիմ Ընծեզ եմ ըսելու : Յիշէ որ անմեղութիւնը կատարեալ ըլլալու է . այո՝ արդարութիւնն ալ կատարեալ ըլլալու է . եթէ ոչ ամենևին օգուտ մը չըներ քեզի , այլ միայն կը ցուցնէ թէ՝ թէպէտ դատապարտեալ մեղաւոր ես , բայց ուրիշներուն չափ յանցաւոր չես , և դժոխքին մէջ անոնց չափ տաք տեղ պիտի չերթաս : Ա՛սիկայ քննելէն ետքը ինքզինքդ անմեղ պիտի համարիս : Խղճմտանքիդ յիշատակարանները քննէ , ա՛սան ալ Աստուած կը քննէ զանոնք , սրտանց հար-

ցուր անոր՝ թէ «Կեանքիդ մէջ ընաւ Աստուծոյ դէմ չմեղանչեցիր» : Սողոմոն ըսաւ թէ իր օրերը «Երկրի վրայ արդար մարդ մը չկայ՝ որ աղէկութիւն ընէր ու մեղք չգործէր» : (Ժող. Ը. 20 :) Եւ Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ՝ թէ «Ամէնքը մեղք գործեցին, և Աստուծոյ փառքէն պակսած են», (Հռոմ. Գ. 23 ,) թէ «Հրեաները և Հեթանոսները՝ (որ գիտեմ թէ բոլոր մարդկային սեռը ըսել է՝) ամէնքը մեղայ տակ են» : (Հռոմ. Գ. 9 :) Եւ կրնամ մէկ երևակայական պատճառ մը գտնել հաւատալու թէ՝ աշխարհս անոնց օրերէն հետէ աղէկցած է. որով մէկը կարենայ ըսել թէ անոնցը բացառութիւն մըն էր : Կամ թէ պիտի համարձակի՞մ երկնի ամենագէտ Իշխանին դէմ ելլել ու ըսել թէ՝ Ես ան մարդն եմ :

5. Առաջ ալ ըսածնուս պէս՝ սեպելով թէ դուն ազատ ես ան ամէն չար գործքերէն, որոնք այնքան վնասակար են մարդկային ընկերութեան՝ որ ընդհանրապէս մարդկային օրինօք ալ կը պատուհասուին զանոնք, կրնա՞ս ըսել թէ փոքր պարագաներու մէջ Աստուածպաշտութեան՝ բարեխառնութեան՝ և դիւրութեան կանոնները եղած չես : Կայ անանկ քեզ աղէկ ճանչցող մէկը՝ որ կարող ըլլայ վկայել թէ ծուռ բան մը խօսած կամ ըրած չես : Կամ թէ որ ուրիշները չկրնան համոզել քեզ, դուն իսկ սիրտդ չը՞վկայեր : Չը՞ցուցըներ քեզի թէ հպարտ՝ բարկացող՝ հեշտասէր՝ աշխարհս ու անոր վայելչութիւնները չափազանց սիրող ես. տրտնջող՝ կամ դէթ Աստուծոյ դէմ գաղտուկ ներսիդիդ դանգատող՝ վհատացուցիչ նախանձամոլութեան հարուածներուն առնելը. ժամանակիդ մեծ մասը պարապ տեղը վատնող. Աստուծոյ առաքելութեան պարզևները ունայն տեղը գործածող,

և երբեմն ալ դէշ նպատակներու համար , քու ա-
ղօթքներովդ զանիկայ ծաղրաբանող , «Ինչու բերա-
նովդ անոր մօտենալով , շրթունքներովդ անիկայ
պատուելով , բայց քու սիրտդ հեռացած է անկէ :
(Եսայ . ԻԹ . 13 :) Խղճմտանքդ չդատապարտեր
քեզ թէ օրէնքին գոնէ մէկը կատարած ես : Եւ
անոր մէկ հատը կատարելով Սուրբ Գրքին ըսած
մօտքը «Ոչլոր օրէնքներուն պարտական կ'ըլլաս" ,
(Յակ . Բ . 10 ,) և ամենևին Աստուծոյ առջևը
չես կրնար արդարանալ քու ընազանդութեամբդ՝
որչափ որ չպիտի կրնայիր՝ եթէ բիւրաւոր յանցանք
գործած ըլլայիր : Բայց իրօք բիւրաւոր յանցանք-
ներէ ալ աւելի են քու յանցանքներդ : Երբոր խոր-
հըրդածելու ըլլաս բոլոր քու գործած զանցառական
և յանձնառական յանցանքներուդ վրայ , բոլոր ան
պատհուհետիւններուն վրայ «Երբոր քու ձեռքդ
պղէկուհետիւն ընել կու գար , ու չըրիր անիկայ" ,
(Ես . Ի . 27 ,) ան ամէն պատհուհետիւններուն
վրայ որ ատեն Աստուածային պաշտամունքներ զանց
ըրիր , մանաւանդ ի ծածուկ . և ան ամէն պարա-
գաներուն վրայ որ ատեն խիստ շատ անհոգուհետիւն
մը ցուցուցիր Աստուծոյ պատուոյն և քու ընկեր-
ներուդ աշխարհային ու յաւիտենական երջանկու-
թեանը վրայ . աս ամէնը՝ կ'ըսեմ , երբոր մէկտեղ
բերելու ըլլանք , թիւը հաշուի սահմանէն շատ
պիտի անցնի և քեզի աղաղակել պիտի տայ թէ
«Ընօրէնուհետիւններս դլխուս մազէն շատ են" :
(Սաղմ . Խ . 12 :) Ընդհակառակն մը պիտի
երևնան առջևդ , որ քու սիրտդ՝ վրադ անհիւ-
յանցանքներ պիտի ձգէ . ալ ո՛րքան ևս առաւել
«Աստուած , որ քու սրտէդ մեծ է՝ և ամէն բան
գիտէ" : (Ա Յովհ . Գ . 20 :)

6 . Եւ ըսէ , ո՛վ մեղաւոր , փո՞քր բան մը կը

համարիս երկինքի Աստուծոյն իշխանութիւնը բանի տեղ չդնելու և անոր օրէնքը նզովելու չափազանց, թէ և սոսկ անհոգութենով ու անմտադրութենով ըլլայ : Ուրեմն չանցանքը որքան ևս առաւել ծանր պիտի ըլլայ , երբոր շատ անգամ դիտութեամբ ու կամաւ ըրած ես : Վերէ ինծի որ ծանրաբարոյութեամբ հարցընեմ քեզի , և կ'աղաչեմ՝ թող տուր որ հոգւոյդ ալ հարցընեմ թէ "Ուրո՞ւն ով նախատեցիր ու հայհոյեցիր , ու որո՞ւն վրայ ձայնդ վերցուցիր" : (Ի Թագ . ԻԹ . 22 :) Որո՞ւն օրէնքը ոտքի տակ առնելու ես երբ՝ ո՞վ մեղաւոր . և որո՞ւն բարեկամութիւնը և որո՞ւն թշնամութիւնը աս կերպով անգոսնելու կը չանդգնիս : Վեզի պէս մարդ մըն է ան՝ որ նախատեցիր : Միայն աշխարհային թագաւո՞ր մըն է — անանկ մէկ մը՝ "Որ մարմինը կրնայ սպաննել , ու անկէ ետև աւելի բան մը չը՛կրնար ընել" : (Ղուկ . ԺԲ . 4 :)

Ա՛յո , մեղաւոր . դուն չէիր համարձակիր աշխարհային թագաւորի մը անանկ ընելու , ինչպէս որ ըրիր "Յաւիտենական Ընդ և Ընդերկայն Թագաւորին" : (Ա Տիմ . Ա . 17 :) Ինչ գին ալ որ տայիս քեզի՝ երկրաւոր ինքնակալի մը հետ ան ընթացքովը ամենևին չպիտի վարուէիր , ինչպէս որ երկնաւոր Աստուծոյն հետ վարուեցար , որուն առջևը քերովբէներն ու սէրովբէները շարունակ երկրպագութիւն կ'ընեն : Երբոր անոր կամքը բոլոր երկնային լեգէոններուն կը յայտնուի , անոնց մէջ ամենևին մէկ հակառակող կամ դանգատող , կռիւ ընող կամ տրտնջող խօսք մը չլսուիր : Իսկ դո՞ւն ով ես , ով թշուառ մեղաւոր , դուն ո՞վ ես , որ կը հակառակիս անոր : Որ կը հակառակիս ու կը բարկացընես անհուն զօրութիւն ունեցող և ահաւոր Աստուածը , որն որ երբէ իր գերագոյն կամեցողու-

թիւնը՝ի գործ դնելու ըլլայ, մէկ րոպէին մէջ ա-
մէն ունեցածներէդ կը զրկուիս, ամէն յոյսէ կը
կտրուիս, կը կորսուիս ու բնաջինջ կ'ըլլաս՝ի
գոյութենէ, թէ որ ա՛ս ըլլայ անոր կամքը. կամ որ
անիմանալի կերպով դէշն է, ամենադառն ու յաւի-
տենական ցաւերու տակ կը մնաս: Սակայն ա՛ս Ա-
տուածն է ան, որն որ դուն բարկացուցիր ու երեսին
դէմ նախատեցիր՝ անոր առջևը անոր յայտնի օ-
րէնքները եղծելու ելլելով: Ա՛ս է ան Աստուածը՝
որուն առջևը կը կենաս իբր դատապարտեալ չա-
րագործ մը. ո՛չ միայն մէկ երկու մասնաւոր յան-
ցանքներով, այլ հազարաւոր և բիւրաւոր յան-
ցանքներով. շարունակ ապստամբ և զայրացուցիչ
ընթացքով մը, որուն մէջ քիչ կամ շատ յա-
րատեւած ես ծնած առենէդ հետէ, և որուն մէջ
երբեմն ամէն տեսակ չափազանցութիւններ ալ
մտած են: Մտածէ ասոնց վրայ, և ուրացիր սա
ամբաստանութիւնը՝ թէ որ կրնաս:

7. Եթէ գիտութիւնը յանցանքը կը մեծցընէ,
քու յանցանքդ յոյժ մեծցած է՝ իւր մեղաւոր:
Ա՛ման ղն դուն Քրիստոնէից մէջ ծնած ես. և
Աստուած «Իր օրէնքին մեծ բաները քեզի գրեց»,
բայց «սակայն դուն օտար բանի մը պէս սեպեցիր
անոնք»: (Ովս. Ը. 12:) Դուն բարին ընելը
գիտցար՝ ու չըրիր անիկայ, (Յակ. Դ. 17) վասն
որոյ անիկայ զանց առնելդ ՃՀմարտապէս քեզի
մեղք կը սեպուի: «Մինէ ջուխտացար. միթէ չլսե-
ցիր» : (Եսայ. Խ. 28:) Ձի՞ որ կանուխ սորո-
վեցուցին քեզի Աստուծոյ կամքը: Ա՛յո՛, չի՞ որ
քու պարտաւորութիւններդ շատ անգամ այնքան
պարզ էին, որ մինչև անգամ բնաւ առանց սորո-
վելու՝ քու բանականութիւնդ կրնար մակաբերել
զանոնք: Եւ չի՞ որ քեզի սորվեցուցին ալ թէ

անձնազանդութեան հետևութիւնները դէշ են, անոնցմէ փախչիս: Չէ՞ որ «Հասկրցեր ես Աստուծոյ արդար դատաստանը, թէ անոնք որ ասանկ բաներ կ'ընեն՝ մեռնելու արժանի են»: Նա սակայն, թերևս դուն «Չէ թէ միայն ան բաները ըրած ես, այլ ան ընողներուն հետ ալ համբդ մէկ եղած է», (Հռոմ. Ա. 32,) քու ամենէն մտերիմ բարեկամներդ ու ընկերներդ ըրած ես անանկները, որ մէկզմէկու նայելով ու իրար հրապուրելով ձեռքերնիդ անօրէնութիւններուդ մէջ զօրացընէք:

8. Պարձեալ. եթէ Աստուածային սէրն ու ողորմութիւնը քու դործած մեղքերդ կը մեծցընէ. քու մեղքերդ յոյժ սաստիկ մեծցած են՝ ու՛մ մեղաւոր: Պարտական՝ չ՞ես խոստովանելու՝ ու՛մ յիմար և անխելք արարած: Չէ՞ որ քեզ անիկայ «Իր զաւկին պէս մեծցուց ու բարձրացուց, ու դուն անոր դէմ ապստամբ [եղար]»: (Եսայ. Ա. 2:) Չէ՞ որ Աստուած «Ա՞օրդ արդանդէն քեզ հանեց»: (Սաղմ. ԻԹ. 9:) Չէ՞ որ անիկայ հսկեց քու վրադ քու մանկութեանդ օրերը, և բիւրաւոր վտանգներէ պաշտպանեց քեզ, որոնք յոյժ խնամածու ծնողքը կամ դայեակը չէր կրնար տեսնել կամ անոր դէմ կենալ: Չէ՞ որ անիկայ տուաւ քեզի քու բանական կարողութիւններդ, և չէ՞ որ ան կարողութիւնները մշակելու ամենայն պատհութիւնը անկէ ես առած: Չէ՞ որ անիկայ ամեն օր քու կարօտութիւններդ լեցուցած է անդուլ առատութեամբ, և նաև ասիկայ կարդացողներուն շատերուն ալ կենաց ան ամեն հարկաւոր պիտոյքներէն ի զատ փափկութիւններ ալ տուած է իրենց: Չէ՞ որ «Քու աղաղակդ լսած է, քու վրադ փորձանք եկած առեներ». (Յոբ. ԼԶ. 9.) և շատ անգամ ալ օգնութեան հասած է քեզի, երբոր

նեղութեանդ օդնութեան կանչած ես անիկայ : Չէ՞ որ քեզ կործանմանէ ազատած է , երբոր կործանումը վրադ հասած է քեզ կլլելու . և հիւանդութիւններդ բժշկած է , որ ատեն քովդ եղողներուն ամենուն ալ երևցած է թէ՝ «Հոգւոյ օրերուդ կէսին մէջը պիտի վերնաս» : (Սաղմ . ՃՁ . 24 :) Կամ թէ որ ասանկ ալ եղած չէ , այսքան տարի քու վայելած աս երկար և անընդհատ առողջութիւնդ նոյնչափ շնորհակալութեան առարկայ մը խոստովանելու չե՞ս : Չորս դիդ նայէ բոլոր ունեցածներուդ վրայ . և ըսէ , աշխարհիս մէջ ի՞նչ ունիս որ Ինոր բարութիւնը տուած չըլլայ քեզի , և որն որ մինչև հիմա ետ պահած չէ քեզմէ : Ես ամենուն վրայ աւելցնեմ նաև անոր կամքին քու վրայ ունեցած քաղցր դիտողութիւնը , քեզի իմաստուն և բարի բնաւորութիւն մը տալու համար ըրած քաղցր յորդորանքները . և անոր Աւետարանին յայտնութիւններն ու հրաշէրները , որոնք լսած ու անարգած ես . և անտունը ըսէ՝ թէ արդեօք քու ապստամբութիւնդ մեծցած չէ՞ քու անարգ ապերախտութեամբդ , և թէ՝ արդեօք աս մեծնալը փոքր բան մը կրնա՞յ սեպուիլ :

9 . Դարձեալ . եթէ մեղքը խղճմտանքին դէմ գործելով յանցանքը կը մեծնայ՝ քու յանցանքներդ շատ մեծ են՝ ով մեղաւոր : Պէտք միանգամ անոր յիշատակարանները , և ապա մերժէ աս բանին ասանկ ըլլալը՝ թէ որ կրնաս : «Արդուն մէջը հոգի կայ , Ամենակարողին շունչը անոր հանճար կու տայ" . (Յոբ . ԼՀ . 8 .) և աս հանճարը կը գործէ , և անոր գործքերէն անանձատելի է սա նեղբին դիտակցութիւնը թէ՝ զինքը Ստեղծողին ու Պահպանողին պատասխանատու է : Դիւրին է մարդոց խրատներուն դէմ խօսիլն ու բաներուն սուտ

գոյն տալը անոնց առջևը • բայց շատ անգամ սիրտը կը դատապարտէ , երբոր բերանը կ'արդարացընէ : Շատ անգամ ասանկ եղած չէ՞ քեզի : Խղճմտանքդ քու անցեալ վարուցդ դէմ յանդիմանութիւն ըրած չէ՞ , և աս յանդիմանութիւնները ալ կսկծեցուցիչ եղած չեն : Խղճմտանքդ այնքան թմրած՝ այնքան «խանձուած» է որ , (Ա Տիմ • Դ • 2 ,) անոր դէմ ըրած բռնութիւններուդ բնաւ մէկուն համար ձայն հանած չըլլայ : Անոր դէմ ըրած բաներուդ մահարար հետեւութիւններէն քեզ բնաւ զգուշացուցած չէ՞ : Աս զգուշութիւնները արդեամբ Աստուծոյ ձայնն են • անոնք քու կուրծքիդ մէջ դրած իր փոխանորդին ձեռքովը տուած խրատներն են : Ու երբոր քու չար գործերուդ համար իր վճիռը կտրէ քու վրադ յաւիտենական մահուամբ , պիտի լսես դարձեալ ան ձայնին քեզի դէմ խօսիլը՝ առջինէն առաւել բարձր ձայնով և աւելի դառնութեամբ , և անոր կշտամբանքովը պիտի տանջուիս յաւիտեանս , ժամանակին անոր խրատներուն մտիկ չընելուդ համար :

10 • Նկրէ որ յաւելում դարձեալ թէ՝ եթէ Աստուծոյ քու մտքիդ վրան իր Հոգիովը շարժելէն առքը գործած մեղքդ մեծ կ'ըլլայ , անշուշտ քու մեղքդ աս կերպովն ալ մեծ եղած է : Սովսիասական մուխի ու անկատար անտեսութեանը տակը Հոգին հրէից ազգութիւն կ'ընէր , ապա թէ ոչ Ստեփաննոս չէր կրնար անոնց ըսել թէ «Ամէն ատեն անոր հակառակ կը կենային» : (Գործ • Է • 51 :) Ընշուշտ հիմա առաւել բանաւոր կերպով կրնանք մակաբերել թէ՝ Աւետարանին տակն եղած մեղաւորներուն ազգութիւն կ'ընէ : Ասկ քեզ արթնցընող արտաքին պարագայ մը կամ քովդ աստուածապաշտ ուսուցիչ մը չունեցած ատենդ

անգամ՝ դուն բնաւ աս տեսակ բանի փորձառու չեղա՞ր : Կրօնքի վրայ խորհիլ տուող՝ անմիջապէս անոր վրայով խորհրդածութեան սահպող՝ քաղցրութեամբ անոր վրայով փորձ ընելու հրաւիրող՝ և աս անզգայ զանցառութեանդ վրայ քեզ ողբալու խրատող բնաւ մէկ ներքին ազդում մը զգացած չե՞ս քու մտացդ մէջ : Ո՛վ մեղաւոր , ինչո՞ւ համար աս օրինակալ շարժուձեներուն ականջ կախած չես : Ինչո՞ւ համար հոգւոյդ առաջաստը չպաթղեցիր ան երկնային՝ և յաջողակ սիւգը ընդունելու համար : Բայց անհոգութեամբ զանց ըրիր անիկայ , ու աս բարերարական ազդեցութիւնները ոտքի տակ առիր : Ուրեմն որքան արգարացի պիտի ըլլար Աստուածային բարկութեան սա վճիռը քեզի տրուիլը թէ , «Իմ Հոգիս միշտ մարդու վրայ պիտի չմնայ" : (Ծննդ . Զ . 3 :) Եւ արդարև ո՞վ գիտէ թէ արդէն ալ տրուած չէ : Եւ թէ գաղտնի մտայուզութիւն մը՝ խղճի խայթ մը՝ մէկ արթնութիւն մը չես զգար՝ երբոր այսպիսի ապացուցութիւնները կը կարդաս , շատ կասկածելու տեղի կայ՝ թէ արդէն ասանկ եղած է :

11 . Պարձեալ . մեղաց մէկ ուրիշ ծանրութիւն մըն ալ Աստուծոյ հետ ըրած ուխտերդ կոտրելդ է : Սիրտդ մինչև անգամ տղայութենէդ այնքան տարօրինակ աստիճանի մը կարծրացած է որ բնաւ չես աղաչական Աստուծոյ՝ մէկ վանդի մը և նեղութեան մը մէջ : Եւ բնաւ աս աղաղակներուն ատենը ուխտեր չըրի՞ր : Ինաւ չխոստացա՞ր՝ որ եթէ Աստուած լսէ և օգնէ քեզի ան նեղութեանդ ժամուն մէջ , պիտի ձգես մեղքերդ ու ծառայես անոր՝ որքան որ ապրիս : Ընիկայ լսեց ու օգնեց քեզի՝ եթէ ոչ հիմա չէիր կրնար կարդալ ատոնք . և այսպիսի օգնութեամբ քեզ ազատելով ուխտե-

բուդ տակը քեզ կապից • և ուստի անոնք կոտ-
րելով գործած յանցանքդ անոր առջևը կը կենայ ,
թէպէտ և դուն անոնք մոռնալու չափ անզգայ և-
ղած ես : Ընիկայ բան մը չմոռնար , անիկայ բան
մը զանց չառներ • և օր պիտի դայ՝ որ ատեն հա-
շիւը քու առջևդ ալ պիտի դրուի :

12 • Նէ արդ՝ ում մեղաւոր , սրտանց խորհէ
թէ ինչ պատասխան պիտի տաս աս ամէն բաներուն
համար : Պատրաստէ ջատագովութիւնդ • կոչէ
վկաներդ • բողոքը ըրէ անկէ , որն որ բարկացուցիր ,
անկէ առաւել գերագոյն դատաւորի մը՝ թէ որ
այսպիսի մեկը կայ : Եւ • ան ջատագովու-
թիւններդ այնքան տկար և ունայն են՝ որ քեզի
պէս որդերէն մեկը անգամ կրնայ դիւրաւ ի գերև
հանել և շիոթել զանոնք , ինչպէս ես քեզ մը
եղբը պիտի ցուցունեմ քեզի : Բայց քու կան-
խագուշակ խղճմտանքդ արդէն դիտէ ելքը : Դուն
յանդիմանուած ես , յանդիմանուած ես քու ա-
մենամեծ յանցանքներուդ համար : Դուն ՏՐՈՒ
սիրտդ չխոնարհեցուցիր , հապա երկինքին Տէրոջը
դէմ քեզ բարձրացուցիր" , (Դան • Ե • 22 , 23 ,)
և ՏՐՈՒ դատաստանդ անոր երեսէն պիտի ելլէ" :
(Սաղմ • ԺԱ • 2 :) Դուն անոր յայտնի օրէնք-
ները կոտրեցիր • անոր անթիւ ողորմութիւնները
անարգեցիր ու չարաչար գործածեցիր • խղճմտան-
քիդ՝ քու հոգւոյդ մէջ դրուած իր փոխանորդին ,
դէմ կեցար • անոր Հոգիին դէմ դրիր ու անիկայ
նեղացուցիր • անիկայ քու բոլոր կեղծեալ ըն-
դանդութիւններովդ ծաղր ըրիր • և մէկ խօսքով
և ան ալ անոր խօսքովը , ՏՐՈՒ կարողութեանդ
չափ չարութիւն գործեցիր" : (Եբր • Ժ • 5 :) Ըն-
տարակոյս հաղարաւոր անձինք կան արդէն դժոխ-
քին մէջ՝ որոնց յանցանքը բնաւ քու կիներդ հա-

ւասարած չէ . և զարմանալի է որ Աստուած խըն-
նայեր է քեզի քու վհճակիդ աս նկարագրութիւնը
հիմա կարդալու՝ կամ անոր վրայ կայնելու մտմտա-
լու : Այսպիսի ծանրագին վայրկեան մը պարապը
մի՛ անցուներ . այլ մտադրութեամբ և կրցածիդ
չափ խոնարհութեամբ աս քու ողբալի և ահաւոր
վհճակիդ յարմար խորհրդածութիւնները ըրէ :

Իր յանցանքին վրայով սրտին յանդիմանուածը ճշ-
մարիտ մը խոստովանութիւնը :

«Ա՛վ Տէրդ Աստուած , որ զքեզ վհատա-
ցուցի . դուն ամենատես և Ամենակարող Տա-
տաւոր . ի՞նչ կրնամ ըսել աս յանցանքներուս
համար՝ որ իմ վրաս կը դնեն : Կրնամ ըսել թէ
անիրաւութիւն կ՚ընեն ինծի , ու պաշտպանութիւն
ընել քու առջեդ : Զեմ համարձակիր աս բանը
ընելու . վասն զի Իմ յիմարութիւնս դուն գիտես ,
ու յանցանքներս քեզմէ ծածկուած չեն՝ : (Սաղմ .
ԿԹ . 5 :) Խղճմտանքս ինծի կ՚ըսէ թէ՝ յանցանք-
ներս ուրանալս մի միայն կը շատցընէ զանոնք , և
քու արդար բարկութեանդ կրակին նոր ճարակ կը
յաւելու : Թէ որ անձս արդարացընեմ , իմ
բերանս զիս կը դատապարտէ . թէ որ զիս կատա-
րեալ երեւցընեմ , զիս յանցաւոր կը հանէ՝ . (Յոբ .
Թ . 20 .) Ա՛յսն զի անթիւ չարիքներ իս պատե-
ցին . անօրէնութիւններս ինծի հասան , ու ես չեմ
կրնար տեսնել՝ . անոնք , ինչպէս որ քու անունովդ
ինծի զրուցուած է , Իլխուս մազէն շատ են . ու
սիրտս զիս թողուց՝ : (Սաղմ . Խ . 12 :) Իմ
յանցանքներս այնքան շատ են՝ որ ուրիշ մը չէա-
մարձակիր այնքան յանցաւոր ամբաստանել զիս :
Սիրտս որ և իցէ ուրիշ դատախազէ մը առաւել

կը խօսի ։ Եւ դուն ով Տէր , իմ սրտիս շատ աւելի մեծ ես , և ամէն բան գիտես ։ (Ս Յովհ . գ . 20 ։)

«Ի՞նչ էր իմ կեանքս , եթէ ոչ շարունակ քեզի դէմ ապստամբութիւն ։ Ես կամ ան մասնաւոր գործքս չէ միայն՝ որ վրան ողբալու եմ ։ Գործքերուս , սկզբունքներուս , կարծիքներուս և դիտումներուս մէջ բնաւ մէկ ուղիղ բան մը չկայ ։ Բոլոր հոգիս անկարգ եղած է ։ Բոլոր խորհուրդներս՝ բոլոր կիրքերս՝ բոլոր բաղձանքներս՝ և բոլոր հետամտութիւններս թշուառաբար քեզմէ օտար եղած են ։ Կեղ ատողի մը պէս վարուեցայ , որ բոլոր էակներէն անհունապէս առաւել սիրելին ես . իբր թէ կը ջանայի որ յետին աստիճան փորձեմ քեզ և քու զարմանալի համբերութիւնդ կտրեմ ։ Գործքերս չար են , սակայն խօսքերս անոնցմէ առաւել չար են . բայց ով Ամենօրհնեալ Աստուած , սիրտս աս երկուքէն ալ ո՛րքան աւելի ապականեալ է ։ Ներ մէջ ինչ մէկ մեղայ անսպառ աղբիւր մը կայ ։ Ինակաև ապականութեան աղբիւր մը , որ իր դառն ջրանցքները իմ մանկութեանս օրերուն հետ խառնեց . և որն որ՝ աւազ , գործքով կամ խօսքով ցուցընելու կարելութենէն առաւել կը հոսէ մինչև ցայսօր ։ Ամանաւոր կերպով յիշած օրերս կը տեսնեմ որ բանը ասանկ էր , բայց ո՛հ , քանի քանի ամիսներ և տարիներ մոռցած եմ , որոնց համար միայն ընդհանուր դիտողութիւն մը ընելով գիտեմ թէ անոնք ալ յիշած օրերուս շատ նման են . միայն թէ օրէ օր աւելի դէշն կ՚երթայի , և քու համբերութիւնդ առաւել և աւ կը զայրացընէի , թէպէտ և անիկայ նորանոր ուրաւելի և աքանչելի եղած էր իմ վրաս ։

«Եւ ո՛րքան կը սքանչանամ որ քու համբերու-

թիւնդ տակաւին կը շարունակուի իմ վրաս՝: Պատճառը աս է որ Տէրն Աստուած ես ՝ և չէ թէ մարդ՝ : (Ովս. Ա՚Ը. 9 :) Եթէ մէկը գիս այսպէս վհատացընէր ՝ որ մեղաւոյ որդի մըն եմ ՝ չէի կրնար դիմանալ : Եթէ ես թագաւոր մըն ալ ըլլայի ՝ շատոնցուընէ հետ արդարութեան վճիռը պիտի կտրէի ան ապստամբին վրայ ՝ որուն յանցանքները միայն մէկ հետու նմանութիւն մը կրնան ունենալ իմինիս : Եթէ ծնողք մը ըլլայի ՝ շատոնցուընէ հետ դուրս պիտի ձգէի ան ապականած որդին ՝ եթէ բոլոր իմ կեանքիս մէջ իմ քեզի դէմ ըրածիս պէս փոխարէն մը ընէր ինծի ՝ ո՛վ իմ Հոգւոյս Հայրը : Ինակոն սիրոյ բոցը պիտի մարէր ՝ և անոր տեսութիւնն ու անունը առնլի պիտի ըլլար ինծի : Ուրեմն ինչո՞ւ համար՝ ո՛վ Տէր ՝ ես կրնամ երեսդ չեմ ձգուիր՝ : (Եզեկ. ԽԲ. 3 :) Ինչո՞ւ համար կործանման անդառնալի վճռոյ մը տակը չեմ իյնար : Իմ ապրիլս քու ներելուդ կ՚ընծայեմ : Հայց ո՛հ ՝ եթէ տակաւին մէկ ճամբայ մը կայ աղաւթութեան ՝ եթէ տակաւին մէկ յոյս մը կայ ինծի պէս յանցաւոր արարածի մը ՝ թո՛ղ քու Հոգեառաքեալդ ու քու շնորհագեղ բացուի իմ առջեւս : Եւ եթէ աւելի սաստիկ խոնարհութիւն՝ կամ երկիւղ հարկաւոր է իմ ապահովութեանս ու փրկութեանս համար ՝ թո՛ղ իմ դէմս ելլեն ու ես տանիմ անոնք : Վերաւորէ՛ իմ սիրտս՝ ո՛վ Տէր ՝ որ դուն կտրքը բժշկես անիկայ ՝ և զ՚ինքզ անոր ՝ եթէ վերջը պիտի հաճիս անիկայ նորէն պատելու՚՚ : (Ովս. Ժ. 1 :)

ԳԼՈՒԽ Ե

Աղաւորը ընդհանայն կ՚ելլէ իր ուղիղ ջատագովութիւնները։

1. Նախընթաց գլուխը մեղաւորը յոյժ ահու դողի ու յոյժ ողբալի պարագաներու մէջ ձգեց. Աստուծոյ առաքինի առջևը դատապարտուած յանցաւոր մը, կատարեալ անմեղ ըլլալու, և կատարեալ ընազանդութիւն ցրցուցած ըլլալու ամէն կեղծիքներէ զերծուած, և հետևապէս սուրբ օրէնքի մը դատապարտութեանը ենթակայ, այնպիսի օրէնքի մը՝ որ ամենևին մէկ յանցանքի մը ներում չիրնար ընել, ոչ՝ ամենափոքրին անգամ չիրնար. այլ ամէն անընազանդութեան գործքին դէմ մահ ու անէծք կը սպառնայ, ուրևմն որքան եւս առաւել ապստամբութեան ան անթիւ ու մեծ գործքերուն դէմ, որոնց համար՝ ով մեղաւոր, խղճմտանքդ քեզ դատապարտած է Աստուծոյ առջևը։ Կը յուսամ թէ ընթերցողներէն ոմանք աղէկ կերպով աս բանին վրայով սիրտ համոզուին, և ջատագովութիւն մը ընել չպիտի մտմտան. վասն զի վստահ եմ որ Աստուծոյ առաքինի և յանցաւոր ըլլալը հեզութեամբ խոստովանիլը ամենէն ազնիւ, և ամէն բան քննելով բոլոր ընտելու կարելի եղած բաներէն ամենախոհեմ բանն է այսպիսի ապերջանիկ վիճակի մը մէջ։ Ու սակայն մեղաւոր ու ապականեալ սրտի մը խաբեբայութիւնն ու ինքզինքին շողոքորթութիւնը դիտեմ։ Դիտես անոր ինչ ջատագովութիւններ ընելը. և մէկ ապաստանարանէ մը վռնտուած ժամանակը ինչպէս մէկ ուրիշի մը փախչելը, ինք-

զինքը համոզանաց դէմ պատսպարելու . և ոչ միայն ուրիշը , այլ ինքզինքն ալ համոզելու՝ «Որ եթէ մէկ քանի բաներու մէջ մեղադրելի եղած ալ է , տակաւին ցուցուածին չափ յանցաւոր չէ . դեռ կը գտնուին այնպիսի խորհրդածութիւններ որ իր կողմանէ կը ջատագովեն . որ եթէ չեն կրնար արդարացընել ալ , մէկ չափով մը անմեղադրելի կ'ընեն» : Ես տեսակ դաղտնի չքմեղութիւնը երբեմն դուցէ հազիւ մէկ որոշ խորհրդածութիւն մը ձևացած , խղճմտանքի խայթին ուժը կը կոտրէ , և շատ անգամ կ'արգիլէ Աստուծոյ առջևը ան խորին հեղութիւնը , որ մտնցող փրկութեան բարեգուշակ նշանն է : Այսն որոյ աս մէկ քանի մանաւոր բաները պիտի քննեմ . և անոր համար սրտի մտօք պիտի հարցընեմ քեզի՝ ով մեղաւոր , թէ ի՞նչ ունիս տալիք դատաստանդ խափանելու համար : Ի՞նչ չատագովութիւն ունիս յառաջ բերելիք ինքզինքիդ համար . ինչո՞ւ Աստուծոյ դատապարտութեան վճիռը չպիտի կատրուի վրադ . և ինչո՞ւ անոր արդարութեանը ձեռքը չպիտի իյնաս :

2 . Այլ նախ և առաջ աս ըսելու եմ որ խընդիրը սա չէ՝ թէ Ի՞նչպէս պատասխան պիտի տաս ինծի , որ քեզի պէս տկար մեղաւոյից որդ մըն եմ , ու քիչ առնէն հտքը քեզի հետ նոյն առնանին մէջ պիտի կայնիմ . և «Տէրը տայ որ ան օրը Տէրոջմէն ողորմութիւն գտնամ» . (Ա Տիմ . Ա . 18 .) բայց՝ ի՞նչ պատասխան պիտի տաս քու Դատաւորիդ : Ի՞նչ չատագովութիւն կրնաս բընել՝ եթէ հիմա իրօք անոր առնանին առջևը ըլլաս , ուր որ ունայն խօսքեր աւելցընելն ու դատարկ չատագովութիւններ ընարելը մի միայն քու յանցանքդ ու անիկայ բարկացընելդ կ'աւելցընէ : Ընշուշտ բուն իսկ անոր ներկայութեանը վրայ

խորհիլը ան ոչինչ չատագովութիւններուն հաւատը կ'ունայնացընէ, որոնք երբեմն կը խաբեն ան «զոր որ իր աչքին առջևը մաքուր է» • Թէպէտ «իր աղտեղութենէն լուացուած չէ» • (Ա•կաւ• • 12 •) կամ քանի որ դիտեն իրենց աղտեղութիւնները, «Ընանկ սուտ խօսքերու կ'ապաւինին՝ որոնք չեն կրնար օգուտ մը բնել» , (Եբր• • 8 •) և «Չ՚ախչախած եղէգ ջուպի կ'ապաւինին» : (Եսայ• ԼՀ• 6 :)

3 • Ընշուշտ այսպիսի պարագայի մը մէջ չպիտի ըսես թէ «Ստուածապաշտ ծնողքներէ սերիալ եմ» : Յիրաւի ատիկայ քեզի մէկ առանձնաշնորհութիւն մըն է • և վա՛յ քեզի որ աս շնորհքը չարաչար գործածեր ես, և «Ոչ Հայրերուդ Տէր Ստուածը թողուցեր ես» : (Ա՚Մնաց• Ի• 22 :) Իսմայէլ անմիջապէս Աբրահամին՝ որ Ստուծոյ բարեկամն էր, սերնակ էր, և Եսաւ Իսահակայ որդին էր, որ խոստմունքին պէս ծնած էր • և սակայն դիտես որ աս երկուքն ալ զրկուեցան ան օրհնութենէն, որ կը կարծէին թէ տեսակ մը ժառանգական իրաւունք ունին անոր : Յիշէ թէ մեր Տէրը ըսաւ՝ որ «Հայր Աբրահամ» կանչողն ալ, «տաքէն կը պապակէր» , (Ղ՚ուկ• ԻԶ• 24,) և յայտնապէս ըսաւ ալ թէ թագաւորութեան որդիներէն շատերը անկէ դուրս պիտի մնան • և ասոնք՝ երբոր ուրիշները շատ հեռու տեղերէն գան թագաւորութեան մէջ նստելու, իրենց թշուառութեան մէջ տանջուող ընկերներէն պիտի որոշուին միայն իրենց բարձրաձայն ողբութիւններովն ու յոյժ սաստիկ «Կռնանրնուն կճռցընելովը» : (Ա՚ստ• Ը• 11, 12 :

4 • Ո՛չ ալ ան ատենը պիտի կրնաս ըսել թէ «Խորհուրդներս կրօնքին տեսական մասերուն վրայ

բանեցուցի" : Վասն զի ասկէ ի՛նչ օգուտ կ'ելլէ, դատապարտութիւնդ աւելցնելէն զատ : Որով-հետեւ Աստուծոյ օրէնքը կատարեցիր, և որովհետեւ կրօնքին ամենէն յայտնի ու ակնարկ պարտաւորութիւններուն հակառակեցար, վասն որոյ անիկայ խնդիրի տակ ձգելն ու անոր վրայ առարկութիւն ընելը մէկ պարագայ մըն է՝ որ քու յանցանքդ առաւել յանդուգն կ'ընէ : Ինչ. կարծեցիր թէ կրօնքը մի միայն մարդուս մտքին մէկ վարժութիւնն ու անոր հետաքրքրութեանը զուարճութիւնն է : Թէ որ անոր վրայ առարկութիւն ըրիր հասարակ դատման սկզբունքներուն ալ, այնպէս դատած ու հաստատած պիտի ըլլաս թէ՝ գործնական բան մըն է. և եթէ այսպէս է, ինչո՞ւ դուն ալ անոր համեմատ ի գործ չդրիր : Պիտիր անոր մանաւանդ ճիւղերը. և ինչո՞ւ ուրիշն անոնց ամէն մէկուն ականջ չէիր խլեցներ : Թէ որ կրնայիր ազէտ էի ըսել, մի միայն ան պիտի ըլլար ամենէն աղէկ չատագովութիւնդ. այո՛, իրօք տգիտութիւնը՝ որ թէպէտ յանցանք է, դուն քու մեղքիդ քիչ մը թեթեւութիւն պիտի ըլլար : Բայց քանի որ բուն իսկ քու խոստովանութեամբդ «Ոչ Տէրոջդ կամքը գիտցած ես, ու անիկայ չես ըրած", դուն քեզի դէմ վկայութիւն կու տաս թէ արժանի ես «շատ ծեծ ուտելու" : (Ղուկ. ԺԲ. 47 :)

5. Դարձեալ. ոչ ալ բաւական կ'ըլլայ ըսել թէ «Ես ուղիղ դաւափարներ ունէի կրօնքին եւ վարդապետութիւններուն եւ պատուէրներուն վրայ" : Այս բանին համար անոր գործադրութիւնը ընելու դիւրութիւնդ ևս առաւել մեծ է. բայց հասկրնալն ու ուղիղ գործելը՝ Աստուծոյ կամ մարդուն դատաստանին մէջ բնաւ մի և նոյն բանին տեղը չանցնիր : «Ոուն կը հաւատաս թէ Աստուած մէկ

է , աղէկ կ՚ընես" , բայց "դևերն ալ կը հաւատան և կը սարսափին" : (Յակ . Բ . 19 :) Պիտոսի՝ Աստուծոյ Որդին ու Սուրբը ըլլալը խոստովանելը ալ աղէկ ըրեր ես . բայց գիտես որ սիրտ հոգի-ներն ալ ասոնն ուղղափառ խոստովանութիւնը ըրին . (Ղուկ . Դ . 34 , 42 .) և սակայն "Աշխնջեցնաւոր կապերով խաւարի մէջ պահուած են ան մեծ օրուան դատաստանին" : (Յուդ . 6 :) Եւ սրտիդ մէջ մէկ վատահութիւն մը պիտի դնեմ այնպիսի բանի մը վրայ՝ որ դժոխքին հոգիներն ալ քեզի պէս կրնան յառաջ բերել :

6 . Բայց թերևս կը մտմտաս ատ չատագովութիւնը ընել թէ "Աբօնքի մէջ երջանիկ մէկ բան մը ըրած ես" : Որ հաւատքը ու երկրպագութիւնը ամենաողջամիտ և ամենամաքուր ըլլալը դատելով "Ինքզինքդ ան հաւատքը ու երկրպագութիւնը ունեցող ընկերութիւններուն մէջ խօթեցիր , և ատոնց մէջ ինքզինքդ նշանաւոր ըրած ես քու պաշտամանդ դնելուդ ճշդութիւնովը , անոնց կողմը յառաջ տանելու համար ունեցած նախանձովդ , և ան եռանդովը՝ որով ատոնց սկզբունքներուն ու սովորութիւններուն համար կը վիճէիր" : Որ մեղաւոր , շատ կը վախնամ որ կրօնքին պարագաներուն վրայ ունեցած ատ նախանձդ յաւէտ պատասխանատուութիւնդ կը մեծցնէ՝ քան թէ թեթևութիւն մը կ՚ըլլայ : Ըն որ քու սիրտդ կը քննէ , գիտէ անոր ուրկէ գալնէն ու մինչև ուր տարածիլը : Դուցէ ատնիկայ կը տեսնէ որ բոլորովին կեղծաւորութիւն է ան , մէկ խարեպայ քող մը՝ որուն տակը ատ աշխարհիս վրայ ունեցած անարգ խորհուրդներդ յառաջ կը տանէիր , քանի որ Աստուծոյ սուրբ աչունէն ու կրօնքը կը պղծէիր ամենէն անարգ կերպով . և եթէ այսպէս՝ ձայր անիծուք անիծեալ

նս դուն՝ Աստուծոյ ամենագիտութեան ու արդարութեանն ալ դէմ այսպիսի յանդուգն նախատինք մը ընելուդ համար : Կամ թերևս ան եռանդը՝ որով կը վճռէիր "Ըն հաւատքին համար՝ որ անգամ մը սուրբերուն աւանդուեցաւ" • (Յուդ • 3 ,) կարելի է որ ան եռանդը սուկ ամբարտաւանութիւն ու հոգւոյ դառնութիւն ըլլայ • և բոլոր ցուցուցած նախանձդ կրնայ ըլլալ որ բուն իսկ քու դատմանդ վստահելէդ՝ քեզի հակառակ եղողին դէմ անհամբեր ըլլալէդ՝ կամ հոգւոյ մէկ նեղքին չարութիւն մը ունենալէդ յառաջ եկած ըլլայ , որն որ ինքզինքը կը զուարճացընէ ուրիշներըդատապարտելով ու մինչև անգամ կեղեքելով • այո , որն որ եթէ ներելի է ինձ այսպէս ըսել՝ վագրը դառին վրայ յարձակելուն պէս դառնութեամբ կը յարձակի կրօնքի վրայ , և կ'ուզէ զանիկայ յոյժ հակառակ բնութեան մը դարձընել : Ու ասիկայ պիտի պաշտպանէ՞ քեզի ան մեծ դատաստանին առջևը : Չէ՞ որ ևս առաւել պիտի զայրացընէ անոր տհաճութիւնը որն որ զինջուցանել կը չանաս :

7 • Բայց ըսինք թէ ան կրօնական գաղափարներուն ու ձևերուն համար ունեցած նախանձդ բարի դիտաւորութենէ յառաջ եկած ըլլայ , ու աղէկ կերպով ալ յառաջ տարած ըլլաս • Աստուծոյ յիշատակութեան գրքին մէջ քեզի դէմ գրուած այսքան բազմաթիւ զանցառութեան ու անընդանդութեան գործքերուն մէջ ի՞նչ օգուտ պիտի ընէ ասիկայ քեզի արդարացընելու կողմանէ : Ըհետարանին յայտնակալ վարդապետութիւնները եռանդով հաստատնք , (ինչպէս որ պէտք է ասանկ ընել ,) ու նոյն ատեն ան մեծ գործնական նպատակը՝ որուն համար որ յայտնուեցան անոնք , մոռնա՞նք : Ընտանութիւն ու սամիթին ու չամանին

տասանորդ վճարել՝ ու «Օրէնքին ճանր բաները ձգելո՞ւ» է՝ (Մատթ. ԻԳ. 23.) այսինքն Աստուած սիրելը՝ որ օրէնքին «Պնդ ու առաջին պատուիրանքն» է: (Մատթ. ԻԲ. 38:) Ո՛չ՝ ինչպէս կարող պիտի ըլլաս արդարացընել ան արդար վճիռը՝ որ ուրիշներուն վրայ կտրած ես անոնց անհաւատութեանը համար՝ առանց «Ո՛ւր բնէնդ դատապարտուիս»: (Գործ. ԻԲ. 22:)

8. Ուրեմն «Ո՛ւր մնաքուր բարոյական վարքդ՝ քու արդարութեան ու ողորմութեան գործերդ» յառաջ պիտի բերես: Եթէ Աստուծոյ օրէնքին ցուցուցած ընազանդութիւնդ կատարեալ ըլլար՝ բողոքդ կրնար մեծ և հիմնական սեպուիլ: Բայց ես համարեցայ թէ՝ ինչպէս որ ցուցուցի ալ վերը՝ խղճմտանքն ասոր հակառակը կը վկայէ. և դուն չպիտի համարձակիս հիմա ասոր հակառակելու: Կը յաւելում դարձեալ՝ որ եթէ աս յառաջ բերած գործերդ անկեղծ Աստուածսիրութենէ և Տէր Յիսուս Քրիստոսի մէջ ճշմարիտ հաւատք մը ունենալէ յառաջ եկած ըլլային՝ այլ ևս չպիտի յառաջ բերէիր զանոնք՝ բաց ի Աստուածային ուխտին և անոր օրինութիւններուն մէջ մանակցութիւն ունենալուդ իրր ապացոյց՝ որոնք փրկչին արդարութեամբն ու արեամբը պատրաստուելյան. և աս հաւատքը՝ եթէ անկեղծ ըլլար՝ իր հետևէն այնպիսի խորին հեզութիւն և Աստուածային սրբութիւնն ու փառացը վրայ այնպիսի վսեմ դաղափարներ պիտի ունենար՝ որ փոխանակ քու գործերդ յառաջ բերելու (Աստուծոյ առջևը՝ յաւէտ անոր թողութիւնը պիտի մաղթէիր՝ անոնց մինչև անգամ ամենէն աղէկին մէջ մեղաւոր անհատութիւն խառն ըլլալուն համար: Երբ՝ ո-

րովհետև աս խոնարհական և սրբացուցիչ սկզբունքն օտար ես դուն, (ինչպէս որ կը սեպեմ թէ աս կարդացողը այսպէս է,) վասն որոյ բացարձակապէս հարկաւոր է որ յայտնի և հաւատարմութեամբ զգուշացեմ քեզի՝ թէ ոչ զգաստութիւնը՝ ոչ համեստութիւնը՝ և ոչ ալ մարդկութիւնը պիտի արգարացընէ քեզ Աստուծոյ դատաստանին առջեւը, որ ատեն «Դատաստանը լարին» ու արդարութիւնը կշռուին համեմատ կը դնէ" (Եսայ. ԻԸ. 17,) կը քննէ բոլոր գործերդ ու բոլոր խորհուրդներդ յետին խիստ ճշդութեամբ: Գիտնալով՝ ընացող՝ կամ յափշտակիչ եղած չես: Այսքանը աղէկ: Բրդար Աստուծոյ մը առջեւը պիտի կանգնիս, որն որ անթերի արդարութիւն պիտի ընէ քեզի, և անոր համար պիտի չդատապարտէ քեզ դիւեսմոլութեան՝ շնութեան՝ կամ աւազակութեան համար. բայց դուն երեսէ ձգած ես անիկայ՝ քու Հայրդ ու Քարերարդ. «Աշխիւղը կը խափանես, ու Աստուծոյ մատուցուելու աղօթքը կ'արգիլես". (Յոբ. ԺԵ. 4.) անոր Որդւոյն արիւնը, և անով ծախու առած ան ամէն անմահ օրհնութիւններն ալ անարգած ես: Վասն որոյ ասոր համար կը դատուիս ու կը դատապարտուիս: Նե քու բնութեանդ ու վարքիդ մէջը թէ որ առաքինութեան նման երեւցող, և թէ որ ձևէն ու խարդախութենէ ի զատ բան մըն ալ կայ՝ անոր դործադրութիւնն եղաւ մեծապէս անոր վարձքը, և Աստուածային Նախախնամութեան քեզի տուած զանազան բարութիւնները՝ բոլոր քու անթիւ զայրացուցիչ գործքերուդ մէջ, հազար անդամներ աւելի փոխարէն եղած են՝ այսպիսի պակասաւոր և անկատար առաքինութիւններուդ: Վասն որոյ վրադ հազար յանցանք դրուելու արժանաւոր կ'ըլ-

լաս դուն՝ որոնց համար ջատագովութիւն մը չունիս, թէպէտ կան այնպիսի պարագաներ ալ՝ որոնց մէջ ծանր կերպով չմեղանչելը։ Եւ ան բարի գործքերը՝ որոնց այդ կերպով կ՚ապաւինիս, ամենևին չպիտի արդարացընեն քեզ անոր ահաւոր ներկայութեանը առջև, ինչպէս որ մարդու մը իր աղքատ դրացիներուն ըրած բարերարութիւնը չի կրնար մէկ փաստ մը սեպուիլ իր դատապարտութիւնը վերցընելու, երբոր իր թագաւորին դէմ մեծ դաւաճանութիւն մը ըրած ըլլայ։

9. Այլ թերևս պիտի ըսես թէ «Ես ամենը չեմ ակնկալեր. չեմ կարծեր թէ Հոգևոր բաներուն վրայ անհոգ ըլլալուն հետևութիւնները այսքան մահաբեր են»։ Եւ ինչի՞ն չեմ կարծեր։ Ինչու համար աւելի ուշադրութեամբ և աւելի անաչառ մտօք չքննեցիր։ Ինչու՞ համար թող տուիր որ ուրիշ այլ սրտիդ ամբարտաւանութիւնն ու յիմարութիւնը այսպիսի թերեւ երևոյթներով գոհ ըլլայ. և Աստուծոյ խօսքին բացարձակ յայտնութեանը դէմ՝ նախապաշարեալ մտքիդ ոչինչ ազդումներուն ապաւինեցար։ Եթէ մտածէիր թէ անիկայ աշխարհիս գերագոյն Կառավարիչն է, պիտի տեսնէիր այսպիսի փոխաբերութեան օրուան մը հարկաւորութիւնը՝ որ հիմա յիշած ենք։ Եթէ ակնածութիւն ունենայիր Սուրբ Գրոց վրայ, որոնց Աստուածային հեղինակութիւնը հաստատ կը դաւանիս, անոնց ամէն մէկ երևսը քեզի պիտի սորվեցընէր ասիկայ ակնկալել։ Կրօնքի վրայ չխորհիցայ, կ՚ըսես. ուրեմն ինչի՞ վրայ կը խորհէիր երբոր մտացար կամ զանց առիր ասիկայ։ Ուրիշ շատ գործ ունէիր։ Ի՞նչ գործ, կ՚աղաչեմ քեզի։ Աստ հաւասար ծանրութիւն ունեցող ուրիշ ի՞նչ նպատակ առաջադրած էիր։ Այո՛. քու բոլոր

գործքերուդ հետ մէկտեղ խղճմտանքդ պիտի ըսէ քեզի՝ թէ այնպիսի առաններ եղաւ որ աս բանին վրայ չմտածելու համար ժամանակին ուշ կեանքը քեզի բեռ մը կու գար. և տակաւին չմտածելու դէմ կը պատասխանէիր՝ թէնամոյ դէմ պատասխանելու պէս, և բոլորտիքդ ամէն կողմանէ անխորհրդութեան պատնէշ մը քաշելիր, որ իբր թէ ինքզինքդ մէկ յոյժ վտանգաւոր յարձակմունքէ մը պիտի պաշտպաներ: Ատուած գիտէր որ դուն անխորհուրդ էիր, և անոր համար քեզի "Խրատ խրատի վրայ, ուշ հրաման հրամանի վրայ" խրկեց, (Եսայ. ԻԸ. 10,) այնպիսի պարզ լեզուով մը՝ որ ամենևին հարկ չէր սրամտութիւն կամ ուսմունք ունենալ անիկայ հասկնալու համար: Եւ քեզ փորձեց նեղութիւններով՝ ինչպէս որ ողորմութիւններով ալ, քու մահաբեր ընթացքիդ քեզ արթնցնելու համար. և սակայն երբոր կ'արթննայիր՝ կ'ուզէիր նորէն ծուլութեան անկողինդ վրայ պառկիլ: Ու հիմա՝ քեզի հաճելի նկած երազներովդ պէտք է որ "Քուն տրամութեամբ պառկիս" (Եսայ. Ծ. 11:) Խորհրդածութիւնը վերջապէս քու վրադ հասաւ, որովհետև չէիր ուզեր բարեկամի պէս մտիկ ընել, և հիմա տանջողի մը պէս մտիկ ընելու ես անոր:

10. Եայց թերևս ոմանք երևակայեն թէ՝ դեռ ջատագովութիւն մըն ալ կայ, և թէ տեղ կայ ըսելու թէ "Քու բնութեանդ հարկադրութեամբը հարկադրուեցար ան բաները ընելու՝ որոնք հիմա քու վրադ յանցանք կը սեպուին. և թէ ան գտնուած պարագաներուդ մէջ ձեռքդ չէր զանոնք վանելը": Թէ որ աս ջատագովութիւնը զօրութիւն մը ունենայ՝ կարծեմ թէ այնքան շատ օգուտ պիտի ընէ՝ որ ոչնչի պիտի հասնի չափը: Եթէ ես պատասխանելու ըլլայի քեզի՝ քու սիղձունքանե-

բուդ յիմարութեանն ու անխելքութեանը վրայ ։ պիտի ըսէի թէ ան խորհրդածութիւնը՝ որ կը ցուցընէ թէ հարկ էր որ յանցաւոր դատուէիր ։ կը ցուցընէ ալ թէ՝ հարկ է որ Աստուած ալ քեզ պատժէ ։ և յիրաւի չպատժել ալ չկրնար ։ ու կրնայի ըսել ալ մէկ երեւելի հեղինակի մը հետ ։ թէ "Ան սկզբունքները որ մեղաց անիրաւութիւնը կ'եղծանեն ։ պատժոյ անիրաւութիւնն ալ կ'եղծանեն" ։ Բայց եթէ չես կրնար ընդունիլ ասիկայ ։ եթէ տակաւին ընդդէմ սկզբան պիտի պատասխանես թէ՝ անանկ գործքի մը համար պատժելը անիրաւութիւն է ։ որոնք չընելը բացարձակապէս քու ձեռքդ չէր ։ իրօք կը խորհիմ թէ շատակ պատասխան կու տաս ։ Բայց աս պատասխանին մէջ քու գաղափարիդ կը հակառակիս՝ ինչպէս որ վերը ցուցուցի ։ և ես քու խղճմտանքիդ կը թողում դատելը թէ՝ ինչ տեսակ գաղափար մը ըլլալու է ատ որ ամէն տեսակ պատիժը անիրաւ համարի ։ վասն զի փաստը ամէն կերպով նոյն ըլլալու է ։ թէ մարդկային պատժոյ նկատմամբ և թէ Աստուածային ։ Ըմբռնութեամբ լեցուն և սոսկալի դաղափար մըն է ասիկայ ։ Ըղէկ գիտեմ որ տունդ յափշտակիչէն հոգը կրակը տուող ծառան թէ որ ասանկ ըսէր՝ չպիտի մտիկ ընէիր ։ ներսիդիդ ըսաւ չպիտի հաւատայիր՝ թէ չէր կրնար չընել ։ կամ չպիտի սեպէիր թէ աս չատագովութիւնովը ինքզինքը աղէկ արդարացուց ։ և աղէկ համոզուած եմ թէ՝ ան մեծ օրը Աստուծոյ այսպիսի չատագովութիւն մը ընծայելը քեզմէ այնքան հեռու պիտի ըլլայ որ ։ մինչեւ անգամ հիմա չես համարձակիր քու աղօթքիդ մէջ խառնելու անիկայ ։ Արեւակայէ թէ մէկ չարագործ մը կը տեսնես մահուան կէտին մէջ՝ որ աս խօսքերը կը զրուցէ ։ "Ով Աստուած ։

Ճշմարիտ է որ՝ յիրաւի իմ ընկերներս կողոպտեցի ու սպաննեցի. բայց դուն գիտես որ իմ պարագաներս այնպէս կարգադրեալ էին՝ որ ուրիշ կերպ չէի կրնար ընել. կամքս՝ առջեւս դրած շարժառիթներովս անընդդիմանալի կերպով ասանկ ընել որոշած էր. և աւելի կրնայի երկրիս հիմերը խախտել, կամ հաստատութեան մէջի արիւդակը խաւարեցնել, քան թէ դիս յառաջ վարող թելադրութեանը դէմ կենալ": Խղճմտանքիդ կը ձգեմ թէ արդեօք աս խօսքերուն վրայ զղուանքով և միւսներուն վրայ աւելցած չարութեան մը պէս չպիտի նայիիր: Ըհ սակայն՝ թէ որ քու չատագովութիւնդ արժէք մը պիտի ունենայ, անոնն ալ քու կինիդ չափ արժէք կ'ունենայ. կամ կը յարմարի այսպիսի ամենասարսափելի չարագործութիւններու ալ: Բայց յիրաւի առ հասարակ բանականութեան ամենապարզ սկզբունքներուն այնքան հակառակ է որ՝ դժուարաւ կրնամ համոզել ինքզինքս թէ մէկը կրնայ սրտի մտօք և տիրապէս հաւատալ անոր. և իմ ժամանակս շատ դէշ կերպով անցուցած պիտի սեպեմ հոս, թէ որ անանկ կեղծաւորական փաստերուն դէմ մաքառելու տամ ինքզինքս, որոնք մարդկային ճարտարմտութիւնը չանք ըրած է կեղծօք փայլեցընելու:

11. Ուրեմն բովանդակապէս կը տեսնես բոլոր քու չատագովութիւններուդ ունայնութիւնը, և թէ ինչպէս դիւրին կերպով անոնցմէ ամենէն զօրաւոր երեւցածը անդամ ընդունայն կրնայ հանել քեզի պէս մահկանացու մարդ մը. ուրեմն ոչքան ևս առաւել Ան՝ որ բոլոր սիրտերը կը քննէ, և կրնայ մեկ բոպէին մէջ քու յանցաւոր ըլլալուդ շատ զօրաւոր և անդիմադրելի ապացոյցը խղճմտանքիդ վրայ թափել: Ան ատենը ինչ կրնաս

ընել ։ Աստուծոյ առեանը յաղթահարեալ կանգնած ։ Ո՞նչ ընելու ես ։ բայց եթէ լուռ կենալ՝ քու անարդարանալի յանցանքդ ի ներքուստ զգալով ։ և պատրաստ ըլլալ անոր օրէնքին քեզի դէմ սպառնալու վճիռը լսելու ։ Պիտի տեսնես անոր գործադրութիւնը՝ թէ որ վերջապէս Աստուածը չիրկէ քեզ ։ և անոր երկիւղն ալ պէտք է որ զգաս՝ արթննաս և Աստուածը փնտռես փրկութիւն գտնելու համար ։

Աստուծոյ առջեւը ըլլալ ուրախ կենալու երանելիութիւնը ճկուէ՛ն ցգով՝ ու խղճմտանքէն պանծացող ձեռագործ մը խորհրդածելուն ։

«Ո՛վ Տէր ։ աս ինչ ողբալի վիճակ է՝ որուն մէջ ինկեր եմ ես ։ Անդանդեցի ։ քեզի ի՞նչ ընեմ ։ ով մարդիկները Ջննող ։ (Յոբ ։ ը ։ 20 ։) Ո՞նչ ըսել համարձակիմ ։ Յիմար էի ես ։ որ ինքզինքս այսպիսի ոչինչ ջատագովութիւններով խաբեցի ։ և համարեցայ թէ քու ահաւոր ներկայութեանդ առջեւը արժէք ունին ։ կամ թէ կարող պիտի ըլլամ զանոնք հոն յիշելու ։ Չեմ կրնար աս բանը ընել ։ Լուռ և խռովեալ եմ ։ աւաղ ։ յոյսերս մեռան ։ և հոգիս ալ ահա պիտի մեռնի ։ ինչ մահուամբ որ կրնայ մեռնիլ անմահ հոգին ։ և ես ալ՝ դրեթէ կ՚ըսեմ ։ Ո՛հ թէ բոլորովին մեռնելն ալ անկարելի է ։ Յերաւի դատաւորի ձեռք անցած չարագործ մըն եմ ես ։ բոլորովին իմ ապաւինած զէնքերէս զրկուած ։ Պատճառանք չառալ բնութիւնը մի միայն բարկութիւն բարկութեան վրայ պիտի դիզէ ։ Ալան որոյ յայտնապէս և ապատաբար պիտի խոստովանիմ իմ յանցանքս ։ զԱստուած ։ Որոյ հնձի նմանող սեպելու պէս՝

գործեցի , բայց անիկայ ըսաւ ՝Թէ տրտնջ պիտի յանդիմանեմ , ու աչքերուդ առջեւը պիտի շարեմ քու ըրածդ՚ • (Սաղ • ծ • 21 •) պատերազմի ճակատը յարդարողն պէս պիտի շարեմ անոնք քու առջեւդ : Եւ ահ , ինչ սոսկալի բազմութիւն մը կ՚երեւնան անոնք • և ինչպէս կը շրջապատեն զիս , որ փախչելու ընարքը չկայ : Ո՜վ իմ Հոգիս , անոնք քեզ դերի բռնեցին , ու քեզ Աստուածային ատեանը կը տանին :

՚՚Հոն երեւնալու ես դուն • պիտի տեսնես ան աՀաւատոր յաւիտենական Թատաւորը , որ ՚Երիկամունքները կը փորձէ՚ , (Երե • ժէ • 10 ,) և ուրիշ վկայի մը կարօտ չէ , վասն զի Ինքը վկայ է բոլոր քու անզգամութեանդ՚ : (Երե • ԼԹ • 23 :) Պիտի տեսնես անիկայ՝ ո՛վ իմ Հոգիս , քու վրադ դատաստան ընելու Համար նստած • և երբոր ճշդութեամբ ՚Ընօրէնութիւնները յիշելու ըլլայ՚ , (Սաղ • Ա • 3 ,) ինչպէս պիտի ՚Պատասխան տաս Հազարէն մէկուն՚ : (Յոբ • թ • 3 :) Եւ եթէ չես կրնար պատասխան տալ , ինչ պիտի չզրուցե՛ քեզի : Տէր , քանի որ իմ վիճակս ասանկ է , ուրիշ լսելիք բան մը չեմ յուսար , բայց միայն դատապարտութիւն : Եւ ինչ դատապարտութիւն մըն է ան : Խորհէ՛մ մէյմը անոր վրայ : Կարդամ մէյմը ան վճիռը՝ վերջին անգամ և անդառնալի կերպով վրաս կարգացուիլը լսելէս առաջ : Գիտեմ որ անիկայ իր խօսքին մէջ գրած է , և գիտեմ ալ որ բարի դիտաւորութեան մը Համար է դրելը : Գիտեմ որ մեզ վախցընելու Համար է , որ չըլլայ թէ կորնչինք : Վ՚ան որոյ խօսէ ինձի՝ ո՛վ Տէր , քանի որ խօսքդ վերջ չես ըրած , և քանի որ այնպիսի պարագաներու մէջ ինկած չեմ , որ առնն ալ պիտի չլսես ինձի : Յոյժ ահաւոր կերպով խօսէ ինձի ,

միայն թէ՝ քու խօսքդ վերջին յուսահատութեան մէջ չձգէ զիս : Ու թող քու խօսքդ՝ ոչքան ալ որ կսկծեցուցիչ է իր ներգործութիւնը , «Կենդանի ու զօրեղ ըլլայ , և ամէն երկսայրի սուրէ կտրուկ» : (Եբր . Դ . 12 :) Ըլլայ որ ունայնութեամբ շաղոքորթիմ զիս . ըլլայ որ թշուառ ոյս մը ըլլամ «Ինձի շողոքորթութիւն խօսողներուն» , (Ղուկ . Ժ . 10 ,) մինչև որ բարկութիւնը իմ վրաս հանի , ու քու արդարութիւնդ իմ հոգիս ճնշէ , և «Ոչ նեւտրոն թոյնը իմ հոգիս ծծէ» : (Յոբ . Ը . 4 :)

«Ո՛անաւոր քննութիւն ընելէս առաջ ընդհանրապէս դիտեմ թէ , «Սարսափելի բան է կենդանի Աստուծոյ ձեռքը իյնալը» : (Եբր . Ժ . 31 :) Ո՛վ կենդանի Աստուած , մէկ մտքով մը արդէն ինկած եմ քու ձեռքդ : Ոչ ահաձուագանդ են թակոյ եղայ . իրաւամբ ենթակոյ եղայ . և ինչ որ ըլլայ քու ինծի տալիք վճիռդ , երբոր քու ներկայութեանդ ելլէ անիկայ , (Սաղմ . ՃԺ . 2 ,) ինքզինքս դատապարտելու ու քեզ արդարացընելու եմ : Իմ անօրէնութիւններուս արժանի եղածէն աւելի խըստութիւն չես կրնար ընել ինծի . և ոչքան դառն որ ըլլայ ան թմրութեան բաժակը որ ինծի պիտի սահմանես , ես ինծի դէմ կը դատեմ թէ արժանի եմ «Ընոր մրուրները քամելով խմել՝» : (Սաղմ . ՀԵ . 8 :)

ԳԼՈՒԽ Ա.

Մեղաւորին դատապարտութեան վճիռը պրոյժ։

1 • Մտիկ ըրէ՛ ո՛վ մեղաւոր, և ես անգամ մըն ալ պիտի խօսիմ քեզի (Յոբ • ԽԲ • 4) Աստուծոյ անունով, Աստուծոյ քու ամէնակարող Դատաւորիդ վրայօք, որ եթէ իր ծառաներուն մտիկ չընես՝ շուտով աւելի անմիջական կերպով մը պիտի խօսի քեզի, այնպիսի զօրութեամբ և ահաւորութեամբ՝ որ դիմանալու կարող պիտի չըլլաս։

2 • Դուն քու յանցանքիդ համար յաղթահարելու ես անոր ներկայութեանը առջեւը։ Քու ջատագովութիւններդ ոչինչը գացած կամ յաւէտ պապանձած են։ Աստուծոյ առջեւը և քու խըղճմտանքիդ ալ կ՚երեւնայ՝ թէ այլ ես ուրիշ բան մը չունիս յառաջ բերելու՝ դատապարտութիւնդ վերցընելու համար • վասն որոյ լսէ՛ քու վճիռդ, և թէ որ կրնաս անոր դործադրութիւնը կրկնելու՝ հոգւոյդ բոլոր կարողութիւնները կանչէ։ Յիւրաքանչիւր "ոչինչ բան մըն է մարդու դատողութիւնով դատուիլը" • բայց "Ան որ Հիմա քեզ կը դատէ, Տէրն է" (Ա Կորն • Դ • 3, 4։) Ուստի լսէ՛ և սարսափէ՛, քանի որ քեզի կը զրուցեմ անոր քեզի ինչպէս խօսելիքը, կամ յաւէտ՝ քանի որ քեզի յայտնի Աստըւած Երբեմն կը ցուցընէ թէ՝ մինչեւ անդամ Հիմա ինչպէս կը խօսի, և ինչ է անոր խօսքին վաւերական ու հաստատուն գրուած վճիռը • Անոր խօսքին որ կ՚ըսէ թէ "Մինչեւ որ երկինք ու երկիր անցնին, օրէնքէն յոտ մը՝ կամ նշանագիր մը պիտի չանցնի" (Մատթ • Ե • 18։)

3 • Աստուծոյ օրէնքը միայն քեզի չհաւսիր՝ ոմ մեղաւոր ։ ոչ ալ մէկ մասնաւոր զորոյգով մը • այլ բոլոր յանցաւորներուն կը խօսի մէկ յոյժ ընդհանուր կերպով մը ։ և առանց բացառութեան բոլոր յանցանքներուն՝ թէ մեծին և թէ փոքրին դէմ կը շարէ իր սպառնալիքները ։ Եւ աս է անոր խօսքերը • «Ընծեալ ըլլայ ամէն մարդ՝ որ օրէնքին գիրքը ամէն գրուածներուն մէջ չկենայ՝ որ զանոնք կատարէ» ։ (Դ•օղաթ • Փ • 10 ։) Աս է անոր ձայնը բոլոր աշխարհին • և ասիկայ կը խօսի քեզի ։ Ընդ ահաւոր խօսքերը քեզի կը նային՝ ոմ ընթերցող • և խղճմտանքդ գիտէ ասիկայ ։ Ընդ մէջ գրուածներուն ամենուն մէջ կենալէն հեռու ըլլալովդ զանոնք կատարելու համար ։ չես կրնար չզգալ թէ «Ընթիւ չարիքներ քեզ պատեցին» ։ (Սաղ • Խ • 12 ։) Ուրեմն յայտնի է թէ անոր դատապարտած մարդն ես դուն • մինչև անգամ հիմա «Ընէնքով անիծուած» ես դուն ։ ինչպէս որ Աստուած ազդու կերպով կը խօսի ։ (Մաղ • Փ • 9 ։) Բարձրեալ Աստուծոյ անէնքովը • այո ։ «Օրէնքին գրքին մէջը գրուած ամէն անէնքը» քեզի դէմ սահմանուած է ։ (Ե Օրէն • ԻԹ • 20 ։) Աստուած արդարութեամբ ըրած կ'ըլլայ ։ երբոր մէկ րոպէին մէջ անոնցմէ որ և իցէ մէկը քու վրադ զօրծադրէ • և թէպէտ հիմա անոնցմէ մէկին ալ չես զգար ։ բայց եթէ անհուն ողորմութիւն չհեռնայ ։ միայն քիչ առնէն «Ջուրի պէս քու փորիդ մէջը կը մտնան» ։ մինչև որ անկէ ալ բաժնուին ։ ու «ձէթի պէս՝ քու ոսկորներուդ մէջը» մտնեն ։ (Սաղ • ՃԹ • 18 ։)

4 • Եւ յայտնի կ'ըսէ Տէրը • «Ըն անձը որ մեղք կը գործէ՝ անիկայ պիտի մեռնի» ։ (Եզեկ • ԻՀ • 4 ։) Դուն ալ մեղք գործեցիր ։ վասն որոյ մա-

հուան վճիռի տակ ևս : Եւ ոչ ապերջանիկ ա-
ղաթաք , ի՞նչպէս մէկ մահուան մը : Ա՛ս բաներուն
վերջը ինչ պիտի ըլլայ : Մահկանացու բնութեան
տագնապները վրադ պիտի հասնին , և հոգիդ
նուաղելագ մարմինէդ պիտի քակուի , և դուն
"Հոգ պիտի դառնաս՝ ուրկէ որ առնուած էիր" :
(Սաղմ . ՃԴ . 29 :) Յիրաւի ասիկայ է մեղքին
մէկ հատիկ ահաւոր արդիւնքը : Ա՛ս ազգու խօս-
քերովը Աստուած ամէն դարու մէջ և ամէն ազ-
գերուն գրած է մեղքին դէմ ունեցած իր սրբազան
ատելութիւնը ահեղ արձանագրութիւնն ու յի-
շատակը և անոր դէմ ունեցած արդար տհաճու-
թիւնը : Խայց աւաղ , մահուան աս բոլոր սար-
սափելի հանդէսն ու խրկիւղը մի միայն ահաւոր
տեսարանին բացուիլն է :

5 . Ա՛յսպէս կ'ըսէ Տէրը , "Եմբարիշտները
դժոխքը պիտի դառնան , և ամէն ազգերը որ
Աստուած կը մոռնան" : (Սաղմ . Թ . 17 :) Թէ-
պէտ և ամբողջ ազգեր ըլլան ասոնք , իրենց բազ-
մութիւնն ու ուժգնութիւն պաշտպանութիւն մը չպիտի
ըլլայ իրենց : Ընդունք մէկտեղ դժոխքը պիտի իյնան
— ան բոցավառ բանտին մէջ՝ զոր Աստուածային
վրէժխնդրութիւնը պատրաստած է — "Տօփեթին՝
որ շատոնցուընէ պատրաստուած է" , այո , թագա-
ւորներու համար ալ՝ որոնք կը մեղանչեն , ինչպէս որ
ուրիշներուն համար . ահա այսպէս մարդկային
մեծութիւնը չկրնար պաշտպանել մարդը : "Ո՛վ
նիկայ խորունկցուց ու լայնցուց . անոր դէզը կրակ
ու շատ փայտ է . զանիկայ Տէրոջը շունչը՝ ծծումբի
հեղեղի պէս պիտի բռնկցընէ" . (Եսայ . Լ . 33 .)
և բոցավառ հեղեղը այնքան արագ պիտի վազէ
անոր մէջ՝ որ անիկայ կրակի ծով մը պիտի դառ-
նայ . կամ ինչպէս որ Սուրբ Գիրքը կը զգուշէ ,

յաւիտեանս յաւիտենից «Կրակով ու ծծումբով վառած լիճ մը»: (Յայտ. ԻԴ. 8:) «Ասիկայ է երկրորդ մահը», և ան մահը՝ որուն դատապարտեալ ես դուն Աստուծոյ խօսքովը՝ ով մեղաւոր:

6. Եւ աս վճիռը ընդունելն տեղը գըրուած է: Օրէնքը կը խօսի, Աւետարանն ալ կը խօսի, ու պէտք չէ՞ որ ձայնով ալ քարոզուի. Աստուած բնաւ չպիտի պահանջէ ու դործադրէ պատիժը: Պիտի պահանջէ՝ ով մեղաւոր, և պիտի դործադրէ անիկայ, թէպէտ և ժամանակ մը ուշացընէ: Ասոնց վրայ աղէկ դիտես թէ «Մէկ օր մը սահմաներ է, որուն մէջ» բոլոր «աշխարհս արդարութեամբ պիտի դատէ՝ ան Արդուն ձեռքովը, որն որ որոշեց, ու ամենուն հաւատացուց՝ յանիկայ մեռելներէն յարուցանելով»: (Գործ. ԺԷ. 31:) Եւ երբոր դատէ Աստուած աշխարհը, քեզ ալ պիտի դատէ՝ ով մեղաւոր՝ ո՛ր որ ես: Եւ քանի որ աս բանը միտդ կը ձգեմ՝ ես ալ կը յիշեմ թէ դես ալ պիտի դատէ: Եւ «Տէրոջը վախը դիտնալով», (Բ Կորն. Ե. 11,) «Իմ հոդիս ազատելու համար», (Եզեկ. Գ. 19,) ամենայն պարզութեամբ և անկեղծութեամբ պիտի աշխատիմ քուկինդ ալ ազատել:

7. Վասն որոյ կը կրկնեմ ան ահաւոր ազդարարութիւնը: Դուն՝ ով մեղաւոր, «Քրիստոսի սահմանին առջևը պիտի ներկայանաս»: (Բ Կորն. Ե. 10:) Պիտի տեսնես ան հանդիսաւոր երևոյթը, ու քուն նկարագրութիւնը այնքան ընտանի է քեզի՝ որ անիկայ կրկնելը տպաւորութիւն մը չընէր մտքիդ վրայ: Բայց անշուշտ որչափ որ անզգայ ալ եղած ես հիմա, հրեշտակապետին սաստկաձայնութիւնը փողը պիտի սարսեցընէ քուն իսկ քու հոդիդ. և եթէ ուրիշ բան չկարենայ արթնցընել և սարսափեցընել քեզ,

քայքայուող աշխարհին սասանութիւնն ու բոցերը պիտի ընեն :

8 • Դուն իրօք այնպէս կը խորհիս թէ Վրիստոսի վերջին գալստեան դիտաւորութիւնը՝ միայն իր ժողովուրդը գերեզմանէն հանել ու փառքի և երջանկութի՞ւն հասցընել է : Ինչ հաստատութիւն որ ունիս թէ «Երդարոց յարութիւն մը» պիտի ըլլայ , նոյնը ունիս նաև թէ «մեղաւորաց յարութիւն մըն» ալ պիտի ըլլայ • (Դործ • ԻԴ • 15 •) թէ «Մէկզմէկէ պիտի զատէ» յարուցեալ մեռելները , «ինչպէս որ Հովիւ մը ոչխարները այծերէն կը զատէ» , (Մատթ • ԻԵ • 32 ,) կատարեալ ստուգութեամբ և խիստ մեծ դիւրութեամբ : Կամ կրնա՞ս երեւակայել թէ միայն մէկ օրինակ մը պիտի ընէ քանի մը ծանուցեալ և երեւելի մեղաւորները • քանի որ ըսուած է թէ «Մինչ և պղտիկ բոլոր մեռելները պիտի կայնին Աստուծոյ առջեւը" • (Յայտ • Ի • 12 •) և թէ մինչեւ անգամ «Ան որ չէր դիտեր իր Տէրոջը կամքը" , որն որ հետեւապէս կ'երեւի թէ բոլորը ուրիշներէն աւելի պղտիկ չատագովութիւն ունի՝ անոր ընազանդելու զանցառութիւն ընելուն համար , սակայն «Ան" , բուն իսկ իր զանցառութեանը համար «ծեծ պիտի ուտէ" , թէպէտ և «քիչ" : (Ղուկ • ԻԲ • 45 :) Կամ կրնա՞ս խորհիլ թէ այնպիսի հանդիսաւոր և վեհութեամբ տրուելիք վճիռ մը՝ որ անուղղ Աստուծոյ արդար դատաստանը պիտի յայտնուի , և իր ամենապայծառ ու վերջին յաղթութիւնը պիտի ընէ , ան վճիռը ոչինչ բան մը պիտի ըլլայ , կամ թէ ան պատիժը՝ որ անիկայ պիտի սահմանէ մեղաւորին , թեթեւ կամ տանելի բան մը պիտի ըլլայ : Շատ քիչ բանաւոր պատճառ պիտի ունենայինք սասանք ըմբռնում մը ունենալու , մինչեւ անգամ թէ որ

առկապէս մեր կարծիքներուն ձեռք ան վճռոյն ինչ ըլլալը որոշելու : Բայց հիմա շատ հեռու է բանն ասանկ ըլլալէն • մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը , իր անհուն խոնարհութեամբն ու համակրութեամբը հաճեցաւ իր վճռոյն օրինակը տալ մեզի՝ և անտարակոյս շատ ճիշդ օրինակ մը • և անիկայ պարունակող խօսքերը արժանի են ամէն տեսի վրայ փորագրուելու : «Թագաւորը» , բոլոր փառքին ու իշխանութեանը մէջ տեղը՝ որոնցմով ան առնը պիտի երևնայ , «աջ կողմը եղողներուն պիտի ըսէ , Եկէք իմ Հօրս օրհնածները՝ առէք ձեզի համար պատրաստուած թագաւորութիւնը ժառանգեցէք» : (Մատթ. ԻԵ. 34 :) Եւ «Աւր որ թագաւորին խօսքը կայ» , արդարև «հոն իշխանութիւն կայ» : (Հոգ. Ը. 4 :) Եւ ասս խօսքերը անանկ զօրութիւն ունին՝ որ ճշմարիտ խոնարհ քրիստոնէին սիրտը կը կենդանացընեն յոյժ տանկնուելոյ ընող տրամադրեան առնը անգամ , և կը լեցընեն անիկայ «Հնազանդելի ու փառաւորելու խնդութիւնով» : (Ա Պետ. Ը. 8 :) Ըստուծոյ օրինակը ըսուիլ • թագաւորութեան կանչուիլ • անոր անմիջական՝ յաւիտենական ժառանգութեանը կանչուիլ • և այնպիսի թագաւորութեան մը , այնպիսի աղէկ կերպով պատրաստուած , այնպիսի փառաւոր , այնպիսի կատարեալ , այնպիսի վայելուչ կերպով յարմարցուած այսպիսի արարածոց զուարճութեանն ու սիրութեացը համար , այնպէս ձևակերտուիլ և զարդարուիլ՝ որ Ըստուծոյ յաւիտենական խորհրդոյը անիկայ ընտրեան արժանի պիտի երևնայ , արժանի իր յաւիտենական սիրոյն զանիկայ պատրաստելուն համար • և անիկայ իր ժողովրդին պարգևելու խորհուրդներուն իրեն զուարճանալուն համար արժանի • ահա

յիրաւի մէկ օրինակ յոյս մը, կենդանի՝ վառա-
ւոր յոյս մը, որուն «Աւրէն ծնանք Յիսուս Քրի-
բիստոսի մեռելներէն յարութիւն առնելովը», (Ա
Պետ. Ա. 3,) և կենդանացանք՝ Աստուծոյ Հո-
գւոյն մեր մտացը վրայ ունեցած սրբացուցիչ ազ-
դեցութեամբը: Բայց ասիկայ մէկ յոյս մըն է որ
անկէ առ այժմ մերժուած ես դուն՝ ոմն մեղաւոր.
և ինծի կը թուի թէ՝ ցաւալի է ասիկայ մտածելը,
թէ «Քրիստոս աս ընդհալից խօսքերը պիտի խօ-
սի ոմանց՝ և բազում մարդոց, բայց ոչ ինծի.
իմ վրաս կարդացուած օրինութիւն չկայ. ինծի
համար պատրաստուած թագաւորութիւն չկայ»:
Բայց ա՜ն է ամէնը: Լաւ, մեղաւոր. մեր Տէրը
անոր հակառակ սոսկալի բան մըն ալ աւելցուց
քեզի համար: Ընդհակայ առաջկուց ըսած է՝ քեզի
ինչ ըսելիքը, թէ որ աս եղածիդ պէս մնաս —
քեզի, և անզեղջ ու չհաւատացող աշխարհին բոլոր
ազգերուն, որչափ շատ որ ըլլան, և անոնցմէ ո-
մանք ալ որչափ մեծ աստիճանի տէր որ ըլլան: Ը-
նդհակայ պիտի ըսէ «Երկրի թագաւորներուն», որոնք
իրեն դէմ ապստամբ եղած են, «մեծամեծներուն ու
հազարապետներուն, հարուստներուն ու զօրաւոր-
ներուն», ինչպէս որ «բոլոր ծառաներուն ու բոլոր»
առջին կարգի «ազատներուն» ալ, (Յայտ. Ց.
15,) «Մէկդի գացէք ինծմէ անիծեալներ՝ յաւի-
տենական կրակին մէջը, որ պատրաստուած է Սա-
տանային՝ և իր հրեշտակներուն»: (Մատթ. ԻԵ.
41:) Ո՛չ, կանգ առ, և մտածէ աս խօսքերուն
վրայ, որ կարենաս անոնց ինչ ծանր բան մը ըլ-
լալը հասկընալ:

9. «Մէկդի գացէք» պիտի ըսէ. դուն անար-
դութեամբ և վատահամբաւութեամբ պիտի վըռն-
տուխս անոր ներկայութենէն. «Անկէ», կենաց և

օրհնութեան աղբիւրէն , որուն քովը կեցած՝ եր-
կինքի բոլոր բնակիչները շարունակ կ'ուրախանան .
դուն "Ա՛ելկդի երթաս" պիտի անիծուած : Աստուծոյ
օրէնքը կոտրած ես , և անոր անէծքը վրադ կու-
գայ . և դուն ան մշանջենաւոր անէծքին տակն ես՝
ու պիտի ըլլաս . ան օրէն՝ Աստուած և բոլոր անոր
արարածները քեզի իրրև անիծեալ և գարշելի բանի
մը պէս պիտի նային , արարածոց իրրև ամենաչիջ
և ամենաթշուառ մասին պէս պիտի նային : "Կրա-
կին մէջը" պիտի երթաս , և ո՛հ , խորհէ միանգամ
թէ ինչ մեկ կրակի մը մէջ : Ա՛ի միայն մէ՛կ
կատաղի բոցի մը մէջ պիտի իյնաս , որ լափէ
քեզ մեկ րոպէին մէջ , թէպէտ անընաբին ցա-
ւօք : Ես ալ սոսկալի է : Բայց ո՛հ , այդպիսի
երկիւղները արժանի չեն ասոնց քովը յիշուելու :
Վ՛ուկինդ՝ ո՛վ մեղաւոր , "Յաւիտենական կրակ"
է : Սպիակ ան է որ մեր Տէրը այնպիսի ահաւոր
խօսքերով զգուշացած է՝ թէ ան տեղն է աս կրակը՝
"Ուր որ անոնց որդը չմեռնիր , և կրակը չմարիր" .
և դարձեալ երկար անգամ աքանչելի կարկինցու-
թեամբ կ'ըսէ թէ՝ "Ուր որ անոնց որդը չմեռնիր ,
և կրակը չմարիր" : (Մարկ . ՟թ . 43 , 45 , 47 :) Ըսի-
կայ ի սկզբան կամ գլխաւորաբար քեզի համար
չպատրաստուեցաւ . այլ "Պատրաստուած է սատա-
նային և իր հրեշտակներուն" համար . ան առաջին
մեծ ապստամբներուն համար , որոնք իյնալնուն
պէս իսկոյն հոն տեղ ձգուելու դատապարտուե-
ցան . և որովհետև դուն ալ մասնակից եղար
անոնց ապստամբութեանը , վասն որոյ դուն ալ
անոնց հետ ան բոցավառ կործանմանը մէջ ընկղմե-
լու ես . և շատ առաւել պիտի ընկղմիս , վասն
զի Փրկիչը անարգեցիր , որ անոնց բնաւ չեղաւ
ասանկ բան մը : Ընոնք քու ընկերներդ ու քեզ

տանջողները պիտի ըլլան , որոնց հետ յաւիտեան պիտի բնակիս : Նե՛ւ եմ ասոնք բանները քեզի զրուցողը • կամ թէ չէ՞ որ Աստուծոյ օրէնքն է՝ որ ասոնց բանները կը խօսի : Չէ՞ որ Տէր Յիսուս Քրիստոս յայտնապէս կը խօսի , որ "Հաւատարիմ ու ճշմարիտ Վկան" է , (Յայտ • Գ • 14 ,) այն ան , որ ինքը պիտի տայ վճիռը :

10 • Նե՛ւ երբոր աս վճիռը տրուի , երբոր անգամմը Ընկե՛ր ելլէ , չէ՞ որ դործադրութիւնն ալ կ'ըլլայ : Որ կրնայ ասոր հակառակը երեւակայել : Որ կրնայ երեւակայել՝ թէ աս ահաւոր վճիռը պիտի տրուի միաքը ունայն երկիւղներով լեցընելու համար միայն , և թէ աս վճիռը շոգիի պէս պիտի ցնդի : Դիւրաւ կրնաս իմանալ թէ ասիկայ աւելի անարդանք մը կ'ըլլայ Աստուածային կառավարութեանը՝ քան թէ պիտի ըլլար եթէ բնաւ վճիռ չտրուէր : Վասն որոյ դիւրաւ կրնանք մակաբերել անոր դործադրութիւնն ալ , առջի յիշուած վճիռէն : Ասոյց որպէս զի չըլլայ որ մեղաւորին խաբեբայ սիրտը զանիկայ այսպիսի ունայն յուսով մը խաբէ , աս դործադրութեան ստուգութիւնն ալ անմիջապէս դրուած է ազդու խօսքերով : Պիտի ըլլայ • իսկոյն պիտի ըլլայ : Ըն ատենը , ան նոյն օրը , քանի որ անոր ձայնը դեռ իրենց ականջներուն մէջն է՝ "Չարերը պիտի երթան յաւիտենական տանջանքը" • (Մաթ • ԻԵ • 46 •) և դուն՝ ով մեղաւոր , ով որ ես • անոնց թուոյն մէջ գտնուելովդ , անոնց հետ մէկտեղ պիտի երթաս • պիտի վտնտուիս աս թշուառ բազմութեանը մէջ , և ընկերիս անոնց հետ յաւիտենական կործանման մէջ : Դժոխքին մեծ դռները պիտի բացուին քեզ ներս առնելու համար • վրայէդ պիտի գոցուին յաւիտեանս քեզ բանտարկելու , և Աստուածային

արդարութեան Ամենակարող ձեռօքը ամուր պիտի կղպուին՝ որ փախչելու ամէն յոյսը և ամէն կասկածը վերնայ յաւիտեանս :

11 • Եւ ուստի ՚ՐՒռու Աստուածդ դիմաւորելու պատրաստուէ՛ : (Ամովս • Դ • 12 :) Մտացդ բոլոր որոշումները մեկտեղ ժողվէ այսպիսի վճռոյ մը՝ այսպիսի գործադրութեան մը դէմ կինալու համար • վասն զի՝ անիկայ չպիտի վարուի քու հետդ մարդու մը պէս ; (Յոայ • Խ • 3 ,) որուն սիրտը երբեմն կը թուլնայ երբոր կը հարկաւորի խիստ գործ մը կատարելու , անանկ որ կարեկցութիւնը ճշմարիտ դատման ու արդարութեան դէմ կը տիրէ : Ո՛չ , այլ Աստուծոյ պէս պիտի վարուի քեզի հետ , որուն գաղափարները ու խորհուրդները իր աթոռին պէս անշարժ են : Վասն որոյ անոր անունովը քեզի վկայութիւն կու տամ այսօր որ եթէ Աստուած ճշմարիտ է՝ այսպէս պիտի խօսի • և եթէ կարող է , այսպէս պիտի ընէ : Եւ եթէ քու անզիջող ու անհատնում վճռակիդ մէջ յարատևես , աս թշուառ վճռակին մէջ պիտի էյնաս • թէ որ Աստուած կամ սուտ կամ տկար չէ , պիտի կորսուիս , յաւիտենական պէս պիտի կորսուիս :

Իր դատապարտութեան վճռոյն ահէն զարնուած մեղաւորին խորհրդածութիւնը :

«Ո՞վ , երբեք թշուառ եմ ես : Ի՞նչ ընեմ , կամ ո՞ւր փախչիմ : Աչիւքդով կշռուեցայ , ու պակաս դտնուեցայ՛ : (Դան • Ե • 27 :) Յիրաւի աս է իմ դատապարտութիւնս • Քրիստոսի բերնէն ամենակալելիք դատապարտութիւնս , անոր բերնէն՝ որ մեռաւ մարդոց ազատութեանն ու փրկու-

Թեանը՝ համար ։ Ո՛վ սոսկալի վճիռ . և յոյժ ա-
ւելի սոսկալի՝ Ընոր բնունէն ըլլալուն համար ։ Ի՞նչ
բանի նայիմ՝ անկէ ինքզինքս ազատելու համար ։
Որո՞ւ կանչեմ ։ Լեռներո՞ւն՝ կանչեմ (թէ իմ վրաս
ինկէք , ու բլուրնե՞րուն , թէ իս ծածկեցէք՝ ։
(Ղուկ . ԻԳ . 30 ։) Ի՞նչ կը վաստկիմ ասով ։
Յիրաւի եթէ ժայռերն ու լեռները վրաս իյնալու
ըլլան , չեն կրնար ծածկել զիս անոր աչքին տես-
թենէն . և անոր ձեռքը հոն ալ նոյն դիւրութեամբ
կը հասնի ինծի՝ ինչպէս որ ուրիշ ո՛ր և իցէ տեղ մը ։

«Յիրաւի շատ թշուառ եմ՝ ես ։ Ո՛չ թէ բնաւ
ծնած չըլլայի ես ։ Ո՛չ թէ բնաւ ճանչցած չըլլայի
բանական բնութեան պատիւն ու առանձնաշնոր-
հութիւնը ։ Դժբաղդ ձիրք՝ յիրաւի , որ զիս դա-
տապարտութեան ու բարկութեան ենթակայ կ՚ընէ ։
Ո՛չ թէ յաւէտ բնաւ սորված չըլլայի Աստուծոյ
կամքը , քան թէ այսպէս սորվելով՝ անհոգ ըլլայի ու
զանց առնէի անիկայ ։ Երանի՛ թէ մարդկային սե-
ռին ամենանուաստ մասին մէջ ծնած ըլլայի , որոնք
շատ մօտ են անբանութեան վիճակին , քան թէ՝ քա-
ղաքակրթեալ վիճակի մը մէջ , մտաց այսքան մշա-
կութիւններ եղած տեղ մը , և (սոսկալի՛ մտածու-
թիւն) Քրիստոնէութեան այսքան արտօնութիւն-
ներուն մէջ իյնալով բաժինս , ասանկ ամէնը իմ
կործանմանս դարձուցած ըլլայի ։ Ո՛չ թէ Աս-
տուած մէկդի առնէր աս բանական հոգին . բայց
աւազ , յաւիտեան պիտի ապրի , պիտի ապրի
յաւիտենական մահուան ցաւերը քաշելու ։ Ինչո՞ւ
համար այսպիսի աշխարհի գեղեցկութիւններն ու
փառքերը տեսայ , եթէ ան բոցավառ բանտին հետ
փոխելու էի ։ Ինչո՞ւ համար իմ Արարչս այսքան
առատութիւններուն համն առի , թէ որ վերջապէս
անոր բարկութեանը մրուրը պիտի խմէի ։ Ինչո՞ւ

համար ընկերական կենաց և բարեկամական կեանակցութեան զուարճութիւնները ճանչցայ , թէ որ վերջապէս զանոնք դժոխքին մէջ եղող սատանաներուն ու դատապարտեալ հոգիներուն զգուելի ընկերութեանը հետ պիտի փոխէի : Ո՜հ , ո՞վ կրնայ քնակիլ անոնց հետ մաշող կրակին մէջը . ո՞վ կրնայ քնակիլ անոնց հետ յաւիտենական՝ յաւիտենական՝ յաւիտենական բոցերուն մէջը : (Եսայ . Լ . 14 :)

«Բայց աս ամէնուն մէջ ո՛վ մեղադրիմ՝ եթէ ոչ ինքզինքս : Յանցանքը որո՛ւ վրայ կրնամ ձգել . եթէ ոչ բուն իսկ իմ թմրեալ անուղղելի յիմարութեանս վրայ : Ինչո՞ր աս ահաւոր կործանմանը պատճառը որո՛ւ տամ , եթէ ոչ սա միակ մահաբեր անիծեալ պատճառին՝ որ Աստուծոյ օրէնքը կոտրելուս անոր Աւետարանը երեսէ ձգեցի :

«Դե սակայն՝ ո՛վ իմ հոգիս , կեցիր աս բոլոր յաւադին և կանխապատրաստակ դանդատներուդ մէջ : Կրնամ ըսել թէ ինաւին Աւետարանը երեսէ ձրգեցի : Չէ՞ որ մինչև աս օրս անոր ձայնը կը լսեմ : Դեռ ինծի դէմ եղած վճիռը՝ բոլորովին անդառնալի ըլլալու չափ որոշեալ կերպով մը տրուած չէ : Ես բոլոր թանձր երեւոյթին մէջէն յոյսի մէկ ճառագայթ մը կ'երեւնայ , և կարելի է որ դեռ կրնամ ազատուիլ :

«Ո՛վ կենդանացուցիչ խորհրդածութիւն : Ուրախացիր անոր մէջ՝ ո՛վ իմ հոգիս , թէ և դողալով ըլլայ . և անմիջապէս ան Աստուծոյն դարձիր , որ թէպէտ բիւրաւոր յանցանքներովդ բարկացուցիր , բայց տակաւին Իր բարկութեանը մէջը՝ երդում չըրաւ , որ թող չտայ քեզի այլ ևս իր հետը հաղորդակցութիւն ընելու , կամ որ չմտնաս իր հանգստութեանը մէջը : (Սաղմ . Ղե . 11 :)

«Ա՜յն որոյ՝ ո՛վ ամէնօրհնեալ Տէր , քու առ-

Ձեզ ինքզինքս հողին վրայ կը տարածեմ : Կը խոստովանիմ թէ ես դատապարտելու ու թշնամի ընդունելու արժան մըն եմ : Բայց իմ խօսքս ան հնազանդորին խօսքն է , «Ստուած՝ ողորմի՛ ինծի մեղաւորիս» : (Ղուկ . ԺԸ . 13 :) Վանի մը ընդհանուր եւ շփոթի ըմբռնումներ ունիմ մէկ ճամբու մը վրայօք , որով ընար է ինծի փախչիլ : Ո՛վ Աստուած , կ'աղաչեմ քեզի , ան ճամբան ինծի ըլլալը ցուցուր ինծի : Ինչպիսի յայտնի կերպով մը ցուցուր ինծի՝ որ ընթանալ թէ սխալիմ : Եւ ահ , սիրտս դարձուր անոր՝ թէ եւ խոնարհնցուցիչ՝ թէ եւ ցաւալից ճամբայ մը ըլլայ :

«Ընդունա՛ հո՛վ Տէր , շատ բան ունիմ ապրելիք , բայց դուն եղիր ուսուցիչս : Քու բարձրացած ձեռքդ բռնէ մըն ալ դադրեցուր , և քու անհուն կարեկցութեամբդ ուղղացուր Հարուածը , մինչև որ աղէկ մը սորվիմ թէ ինչպէս կրնամ փախչիլ անկէ» :

ԳԼՈՒԽ Ի

Պօղոսեան Քրիստոնէութեան պատը Եղող Ընդհանրին անօգնական վիճակը :

1 . Ո՛վ մեղաւոր , լսեցիր դուն Աստուծոյ վճիռը՝ իր սուրբ և անփոփոխելի խօսքին մէջ գրուած . և անոր տակը յաւիտենական յուսահատութեան մէջ պիտի պառկիս . բնաւ ջանք պիտի չընես անկէ ազատելու համար , որատեն անիկայ ուրիշ բան չխօսիր , բայց միայն քու հոգւոյդ յաւիտենական մահը : Եթէ մարդկային օրինօք

դատապարտեալ յանցաւոր մը՝ մի միայն յոյսի մէկ ամենափոքր շուք մը տեսնէ փախչելու ։ Բոլորովին իր մտադրութիւնը ան բանին կու տայ ։ Եթէ մէկ բարեկամ մը ըլլայ՝ որ կը կարծէ թէ անիկայ կրնայ օգնել իրեն ։ Ի՞նչ զօրաւոր թախանձանօք ան բարեկամին միջնորդութիւնը չմաղթեր ։ Ու մինչեւ անգամ երբոր դատաւորին առջեւն է ։ ո՞րքան դժուար է շատ անգամ ատեանէն դուրս ընկլը զանիկայ ։ քանի որ ողորմիցէ՛ ողորմիցէ՛ ողորմիցէ՛ կ՚աղաղակէ ։ թէ և ալ ատենը անցած ըլլայ ։ Մէկ սոսկ կարելութիւն մը՝ թէ կրնայ մէկ ազդեցութիւն մը ընել ։ շատ կը բորբոքէ զանիկայ ։ և չուզեր որ լռել տան և դուրս ընեն զինքը ։

2 ։ Ուրեմն ո՛վ մեղաւոր ։ քանի որ դեռ դատապարտութիւնդ կատարուած չէ ։ ան դատապարտութիւնդ որ թերեւս այս նոյն օրը կրնայ կատարուիլ ։ չ՚պիտի խելքդ վրադ ժողվես ու մտմտաս թէ ինչ ընելու ես ազատելու համար ։ Խարճանալ թէ ի՞նչ կրնաս ընել ։ Ընչէկ մտմտա ։ վասն զի ասիկայ մեծ գործ մըն է ։ Կնաւ ասկէ մեծ պատհութիւն մը չկրնար ըլլալ խմաստութիւնդ զօրութիւնդ՝ ճարտարխօսութիւնդ՝ և մտադրութիւնդ բանեցընելու ։ Եթէ կրնաս դուն քեզի օգնել՝ ըրէ ։ Եթէ ներսիդիդ քաջալերութեան մէկ աղբիւր մը ունիս ։ ուրիշին մի՛ երթար օգնութեան համար ։ Եթէ մատուցանելու զոհ մը ։ եթէ բանեցընելու զօրութիւն մը ունիս ։ այո՛ եթէ ինչ և իցէ օգնական մը ունիս երկրիս վրայ կամ անդիի աշխարհին մէջ ։ որ կրնայ պաշտպանել կամ ազատել քեզ ։ ըրէ ընկերդ՝ որ վերջապէս փրկուիս ։ ու քու կործանումդ չտեսնենք ։ Հայդ ըսէ՝ ո՛վ մեղաւոր ։ Քստուծոյ առջեւը ի՞նչ զոհ պիտի մատուցանես ։ ի՞նչ զօրութիւն պիտի բանեցընես ։ ի՞նչ դաշնա-

կից օդնականներու պիտի դիմեմ՝ այնպիսի ստիպողական՝ այնպիսի անյոյս ատեն մը : Վա՛ռն զի երբա՛ր անյոյս ըսելու եմ , քանի՛ որ Հիմա այս կերպով յառա՛ջ կ՚երթաս :

3 . Աստուծոյ արդարութեանը դէմ գործեր ես . ուղիս մէկ քաւութիւն մը անոր ընելու : Եթէ Հարցափորձի և քննութեան բերուէիր արձնցող մեղաւորի մը պատահանին նման , թէ "Տէրոջը առջևը ինչո՞վ երթամ , ու բարձրեալ Աստուծոյն առջևը իյնամ . արդեօք ողջակէզներո՞վ , ու մէկ տարեկան որթերո՞վ անոր առջևը երթամ . Արդեօք Տէրը հազարաւոր խոյերուն , կամ բիւրաւոր եղեգնետուն պիտի հաւնի՞" . (Միք . Զ . 6 , 7 .) աւա՛ղ , եթէ Սողոմոնին չափ մեծ իշխան մը ըլլա՛ր , և յիրաւի կարենայիր անոր պէս զոհեր գնելու , տակաւին զանոնք պիտի չկրնայիր յիշել : "Աբրահամը կրակի համար բաւական պիտի չըլլար . ո՛չ ալ անոր անասունները ողջակէզի համար բաւական պիտի ըլլային" : (Եսայ . Խ . 16 :) Մինչև անգամ ան անտեսութեանը տակը որ պատարագ կը պահանջէր , ցուլերուն ու նոխազներուն արիւնը՝ որ թէպէտ ժամանակաւոր պատիժէ ազատ կը պահէր յանցաւորը , բայց "Չէր կրնար մեղքերը վերցնել" , (Եբր . Ժ . 4 ,) ո՛չ ալ խղճմտանքը կրնար մաքրել Աստուծոյ առջևը : Ու ան հոգին որ մէկ բան մը "Յանդգնութեամբ կ՚ընէր" , անոր թողութիւն չկար բնաւ մեղքի կամ յանցանքի պատարագ բերելու , այլ դատապարտուած էր "Ժողովուրդին մէջէն կորսնելու" : (Թուոց . ԺԵ . 30 :) Երբ՝ Աստուած ու խղճմտանքդ պիտեն թէ քու յանցանքներդ միայն տգիտութեան ու անղգուշութեան պակասութիւնները չեն , այլ դուն մէկ բարձր ձեռքով մը մեղանչիր , շատ անգամ և

մեծապէս • ինչպէս որ առաջ խոստովանեցար ։ Պիտի ըսե՞ս վերոյիշեալ Թշուառ մեղաւորին հետ ։ "Ընդհօք իմ յանցանքիս համար՝ իմ անդրշնիկս ։ ու հոգւոյս մեղքին համար՝ որովհետեւ պատուղը տամ" ։ (Ա Թէ • Ժ • 7 ։) Սիրելի տղա՛ մը արիւնը ինչ՞ կրնայ ընել աստնկ պարագայի մը մէջ • բայց միայն քու յանցանքներուդ աւելի ևս մեռթ գոյն կու տայ ։ և առաւել ևս չդիտցուած երկիւղ կ'առնէ ընկերքն անոնց վրայ ։ Պոլն՝ անհուն իշխանութեան տէր Նակի մը դէմ յանցանք գործեցիր • և եթէ ատ յանցանքը արիւնով պիտի քաւուի ։ քու որդւոյդ երակներուն կամ բուն խակ քու երակներուդ մէջ վազած արիւնէն տարբեր արիւն մը ըլլալու է անիկայ ։

4 • Ուրեմն դուն տանջուելով ինքիմքդ պիտի ընես ատ կատարեալ հատուցումը ։ Բայց ի՞նչպէս պիտի ընես անիկայ ։ Ան մահկանացու վայրկենական կեանքին մէջ տառապանքներ քաշելո՞վ պիտի ընես ։ Ուրեմն Աստուծոյ արդարութիւնը այնքան փոքր բան մը կը սեպուի՝ որ քանի մը օրուան տրտմութիւնը անոր պահանջմունքները լցցընելու բաւական ըլլայ ։ Կամ անդիի աշխարհին մէջ ապառնի յաւիտեանց վրայ կը խորհիս ։ Եթէ կը խորհիս ։ ատ չէ փրկութիւնը • և ատ բանին նայելով կրնամ ըսել թէ՝ երբոր կատարեալ հատուցում ընես ։ կ'ազատիս • երբոր ան պարտքիդ յետին նաբաքանիսը վճարես ։ բանտիդ դռնները պիտի բացուին • բայց ատ միջոցին "Ռու անկողնդ դժոխքին մէջ ընես" պիտի • (Սաղմ • ՃՀԹ • 8 •) և ո՛հ սպասելջանիկ մարդ ։ պիտի պատկերս հոն մէկ գաղտնի յուսով մը՝ թէ ան բոպէն պիտի գայ ։ որ ատեն Աստուածային արդարութեան սաստկութիւնը կարող պիտի չըլլայ քաշածդ աւելի պատիժ դնելու

քու վրադ ։ և որ աւելն՝ պիտի կարենաս պահանջել քու ազատութիւնդ իբրև քու իրաւունքդ ։ Յիրաւի աղէկ պիտի ըլլար քեզի՝ եթէ կրնայիր այսպիսի սուտ ու անհիմն յոյս մը տանիլ քեզի հետ ։ բայց աւաղ ։ բաները այնպիսի ճշմարիտ լուսով մը պիտի տեսնես ։ որ ասկէ ի զատ մխիթարութիւն մը չունենալդ յաւիտենական յուսահատութիւն պիտի ըլլայ քեզի ։ Ռու վէճդ այն միակ խօսքը՝ "Յաւիտենական կրակ" ։ այն միակ խօսքը՝ "Որդը չմեռնիր ։ ու կրակը չմարիր" ։ բաւական պիտի ըլլայ այս յոյսը շնորհութեան մէջ ձգելու ։ և անոյշ տագնապով ու երկիւղով տանուելոյ ընելու ։

5 ։ Կամ կը կարծես թէ դալու ժամանակին համար քու պարտաւորութիւննեդուդ վրայ մեծ փոյթ ունենալիքդ քեզ աս վճիռէն պիտի ազատե ։ Օգոյշ եղիր՝ մի՛ղաւոր ։ ի նչ տեսակ ընդանդութիւն պիտի ընծայես սուրբ Աստուծոյ ։ Ամբիծ և կատարեալ ըլլալու է ան ։ որպէս զի իր անհուն սրբութիւնը հաւնի և ընդունի ։ թէ որ քեզի միայն նայի ։ անհաստատութիւն՝ անհոգութիւն՝ մեղսախառնութիւն ըլլալու չէ հետը ։ Ես կրնամ համաձակիլ այսպիսի ընդանդութիւն մը ցուցընելու ։ և ան ալ կեանքիդ մնացած մասին բոլոր ժամանակը ։ դուն՝ որ այնքան սկզբնական ապականութեամբ և այնքան մեղսալից ունակութիւններով տկարացած ու անթիւ ներգործական յանցանօք շաղախեալ ես ։ Ի զուր պիտի ջանաս աս ընդանդութիւնը ընելու մինչև անգամ մէկ օր մը ։ Նոր յանցանք մը անմիջապէս քեզ նոր կործանման մը մէջ պիտի ձգէ ։ Բայց եթէ չընէ ։ եթէ աս բոպէէն մինչև քու կեանքիդ վերջը՝ Աստուծոյ օրէնքին Դրախտին մէջ Ադամէն պահանջածին պէս ։ բոլորը կատարեալ

ՀՆազանդութիւն ըլլայ քուկդ , բաւական պիտի ըլլայ անցեալ յանցանքը ջնջելու : Նոր պարտքի մը տակ չէյնալդ քեզ հին պարտքէ մը կ'ազատէ : Ասիկայ առաջարկէ դրացիդ , և տես թէ պարտքիդ իրը վճարում կ'ընդունի . և եթէ չընդունիր , Աստուծոյդ առաջարկելու պիտի համարձակիս :

6 . Բայց ալ պիտի խօսքս չերկնցընեմ այսպիսի պարզ նիւթի մը վրայ : Վասն որ ասանկ կը խօսիմ , ժամանակը կ'անցնի , մահը կը մերձենայ , և դատաստանը կը մօտենայ : Եւ ի՜նչ բան կրնայ փրկել քեզ աս ահաւոր տեսարաններէն , կամ ի՜նչ բան կրնայ պաշտպանել քեզ անոնց մէջ : Կրնա՞յ աշխարհը փրկել — ան քու փափաքանացդ ու հետամտութեանց ունայն երազական կուռքը , որուն քու յաւիտենական յոյսերդ կը զոհես : Ըղէկ գիտես որ անիկայ բոլորովին պիտի մոռնայ քեզ երբոր յոյժ կարօտիս անոր . և անոր վայելչութիւններէն մէ՛կը քեզի հետ չես կրնար տանիլ անդիի աշխարհը , ո՛չ՝ մինչև անգամ մէկ ճնշիւն իր մը չես կրնար տանիլ՝ անով զինքը յիշելու համար , եթէ ցանկալ ուզես աշխարհին պէս այսպիսի անհաստատ և այսպիսի խաբեբայ բարեկամ մը յիշելու :

7 . Եւ երբոր մեռած կամ մեռնելու վրայ ըլլաս , քու մեղսալից ընկերներդ կրնա՞ն փրկել քեզ : Կա՞յ անոնց մէջը մէկը , որ եթէ ուզէր աս բանը ընել , «Կրնար քու փրկանքդ Աստուծոյ հատուցանել" , (Սաղմ . խթ . 7 ,) քեզ գերիմանը կամ դժոխքը երթալէդ ազատելու համար : Ըսա՛ղ . ասիկայ այնքան աղէկ պիտի իմանաս , որ երբոր դերեզմանին սահմաններուն վրայ ըլլաս՝ պիտի չուզես տեսնել կամ խօսիլ անոնց հետ , որոնք առաջ քու սիրելի ընկերներդ էին : Մինչև

անգամ ան ժամանակը յաւէտ ցաւ պիտի տան քեզի քան թէ սիրտդանը ։ ուրեմն որքան կա՛ս ա՛ռաւել պիտի չկրնան սիրտիլ քեզ Աստուծոյ ա՛տեանին առջեւը ։ երբոր իրենք իրենց դատապարտութիւնովը տակնուվրայ եղած են ։

8 ։ Խաւարին իշխանութիւններուն համար ա՛ղէկ գիտես թէ՝ քեզի օգնութեան հասնելու հակամիտութենէ կամ կարողութենէ բոլորովին հեռու են ։ Սատանան արթուն կը կենար ու քու կործանմանդ համար կ՚աշխատէր ։ և հիմա պիտի չաղթող հանդիսանայ իր ըրածին մէջ ։ Բայց եթէ ձեր մէջը բարեկամական դաշնակցութիւն մը կրնայ ըլլա՛ ։ ի՛նչ պիտի ըլլայ ատիկայ՝ եթէ ո՛չ կործանման մէջ ընկերակցութիւն մը ։ Վասն զի ամբարիշտներուն դատաստանին օրը՝ աս ապստամբ հոգիներուն ալ դատաստանը պիտի ըլլայ ։ և ան կրակը՝ որուն մէջ պիտի երթան դուն ու՛ղ մեղաւորը՝ ՙՍատանային և իր հրեշտակներուն պատրաստուած կրակն է՚ ։ (Մատթ ։ ԻԵ ։ 41 ։)

9 ։ Վերջապէս երկնային հոգիները պիտի փրկեն քեզ ։ Իրենց զօրութիւնը կամ իրենց աղօթքները քեզի համար պիտի բաւակա՞ն են ։ Վճիռը քեզի դէմ տրուելէն առքը զօրութիւն բաւականը կրնքի դէմ ապստամբութիւն է, որովհետեւ սուրբ ու գերագոյն արարածները կ՚ատեն ։ Ու երբոր Դատաւորին վերջին կամքը կ՚իմացուի, զուր տեղը Թշուառ յանցաւորին համար միջնորդութիւն ընելու փոխանակ, յաւէտ իրենց Տէրոջը փառքին համար նախանձով վառուած, և անոր իմաստուն ու արդար որոշմանը մէջ ի սրտէ միակամութիւն ունենալով, կը պատրաստուին անոր դատաստութիւնը ընելու ։ Ա՛յո՛, թէպէտ հիմա դժուար է միաք առնելը, բայց ստոյգ ճշմարտութիւն է որ

Քրիստոսի ծառաները՝ որոնք հիմա յոյժ քաղցրութեամբ կը սիրեն քեզ, և յոյժ կարեկցութեամբ քու վրկութիւնդ կ'ուզեն, մինչև անգամ անոնք ալ՝ որ բնութեան կամ բարեկամութեան անմեռնամերձ կապերովը կապուած են քեզի, միաբան Ամէն պիտի պոռան անոր: Յիրաւի հիմա աղիքնին կը գալարի վրադ, և աչքերնին արտասուք կը թափէ քեզի համար: Հիմա քեզ կը յանդիմանեն, և քեզի համար Աստուծոյ ջատագովութիւն կ'ընեն, որ եթէ կարելի է՝ քանի որ ժամանակ կայ, "Բանձողի պէս կրակէն հանուիս": (Զաքար. Գ. 11:) Բայց աւաղ, անոնց խրատներուն հիմա մտիկ չես ըներ. և անոնց աղօթքներուն համար ինչ ըսենք, ի՞նչ խնդրեն քեզի համար: Ի՞նչ, բայց միայն որ տեսնես թէ կորսուած ես. որ ինքզինքիդ կամ ինչ և իցէ ուրիշ արարածի մը օգնութենէն բոլորովին յուսահատելով, կատարած ու խոնարհ սրտով Աստուծոյ առջևն իյնաս. որ ինքզինքդ անոր արդար դատաստանին յանձնելով, և ինքզինքիդ և բոլոր արարածներուն ինչ և իցէ ապաւինութիւնը բոլորովին ուրանալով, դժոխքին խորութիւններէն վեր նայելու պէս՝ խոնարհ հայեցուածով վեր Անոր նայիս, որ թերևս կարեկցութիւն ընէ քեզի. և առաջնորդէ քեզ բժշկութեան ան դռան կերպին, որն որ քանի որ իրերը աս ներկայ պարագաներուն մէջ եղածին պէս յառաջ կ'երթան, ո՛չ երկիրը՝ ո՛չ դժոխքը՝ և ո՛չ ալ երկինքը կրնան ցուցընել քեզի:

Ա՛ն Իյուա՛ս վէճակին ձէջ Էղող Իեղա՛ուին ողբը:

"Ո՛վ տրտմալից՝ անմխիթար՝ անօգնական վիճակ: Ո՛վ ինչ թշուառ եմ ես որ ասոր վիճա-

կեցայ ։ Խեղճ ողորմելի՝ թշուառ՝ և լքեալ արա-
քած ։ Որ է իմ հպարտութիւնս և իմ սրտիս ամ-
բարտաւանութիւնը ։ Որ են իմ պաշտած կուռ-
քերս , Որոնք սիրեցի , ու անոնց ծառայեցի , և
անոնց հաւէն գացի , և զանոնք փնտռեցի՝ (Երե-
ց . 2 ,) քանի որ իմ յանցանքներս կ՚աւելցընէի
երկինքի իշխանութեանը դէմ ։ Չկայ իմ վրաս
կարեկցութիւն ընդ սիրտ մը ։ Չկայ իս ազատող
ձեռք մը ։ Ո՛վ իմ բարեկամներս՝ դուք ողորմեցէք
ինծի , ողորմեցէք ինծի . քանզի Աստուծոյ ձեռքը
ինծի դպաւ՝ . (Յոբ . ιθ . 21 .) անիկայ զիս
բռնեց ։ Կը զգամ որ անոր ձեռքը իմ վրաս կը
ծանրանայ , և ի՞նչ պիտի ընեմ ես ։ Թերևս
անոնք պիտի դիմեն իմ վրաս . բայց աւաղ , որ-
քան տակաւ կարեկցութիւն մը ։ Նոքա ընութեան
բոլոր սահմաններուն մէջ մէկ տեղ մը՝ մէկ օգ-
նութիւն մը կը գտնուի , մի միայն անոր ուր տեղ
ըլլալը ցուցուցեր ինծի ։ Ո՛հ՝ ցուցուցեր , առաջ-
նորդեցեր ինծի դէպ ՚ի անոր . կամ յաւէտ՝ ձեռ-
քես բռնեցեր ու տարեր զիս հոն , քանզի միտքս
խառնվեալ ու շփոթեալ է ։

Ո՛վ դուք Տէրոջը պաշտօնեաները , որ ձեր
պաշտօնը թշուառ հոգիները միսիթարել ու անոնց
առաջնորդել է , ողորմեցէք ինծի ։ Կը վախնամ
որ շատ ուրիշ անօգնական արարածներուն մէկ օ-
րինակն եմ . որ ինծի պէս ձեր օգնութեանը կա-
րօտ են ։ Ուրիշ հոգեմտիդ մէկդի դրէք ու իմ
հոգւոյս հոգ տարէք , աս իմ ծանրագին հոգւոյս
հոգ տարէք , որ մահուան արիւն կը թաւիէ , քանի
որ դուք թերևս հազիւ մէկ մը կը նայիք , կամ
մէկ ակնկալութիւն մը կ՚ընէք վրաս ու Աստիճ
կողմէն կ՚անցնիք՝ ։ (Դ–ղ . ժ . 32 ։) Բայց
սակայն՝ աւաղ . աս իմիտիս պէս վիճակի մը մէջ

ձեր միջնորդութիւնը ինձ կրնայ ընել՝ թէ որ մինակ ան ըլլայ • «Թէ որ Տէրը չօգնէ ինծի ՝ դուք ո՞ւրկից կրնաք օգնել՝ : (Դ Թագ • ՝ • 2 ՝ :)

՝՝ «Ո՛վ Աստուած՝ բոլոր մարդոց Հոգիներուն Աստուածը՝ ՝ (Թուոց • ՝ • 22 ՝) իմ աչքերս վէր քեզի կը վերցընեմ ՝ և «Քեզի գերեզմանին փորէն կը կանչեմ՝ : (Յովն • ՝ • 2 ՝ :) «Քեզի կ՝աղաղակեմ ՝ դէթ անոր սահմաններէն : Նէ սակայն ՝ քանի որ աս անհուն թշուառութեանը մէջ կը կենամ քու առջեւդ ՝ դիտեմ որ քու Ամենակարող զօրութիւնդ ու անչափ չնորհդ կրնայ դուռ ճամբայ մը գտնել իմ փրկութեանս համար :

«Պուն ան ես՝ որ ամենէն աւելի վշտացուցի ու նախատեցի • և սակայն միայն քեզմէ գարման փնտռելու եմ հիմա : «Քեզի՝ միայն քեզի դէմ մեղանչեցի ՝ և քու աչքերուդ առջեւը չարութիւն ըրի՝ ՝ անանկ որ «արդար ըլլաս խօսքերուդ մէջ ՝ ու անարատ ըլլաս դատաստանիդ մէջ՝ ՝ (Սաղմ • ՝՝՝ • 4 ՝) Թէ և աս բոպէիս զիս յաւիտենական Թշուառութեան դատապարտես : Նէ սակայն մէկ բան մը կը գտնեմ որ նեղսիդիէս զիս քեզի կը քաշէ ՝ որ իբր Թէ բժշկութիւնը հոն կրնամ գտնել ՝ ուր որ ամենամեծ կործանման արժանի եղած եմ : Ո՛վ ամենօրհնեալ Աստուած ՝ ՝ «Ձիս կորնցուցի • բայց իմ օգնութիւնս քեզմէ է՝ ՝ (Ովս • ՝ • • 9 ՝) Թէ որ երբէք օգնութիւն մը կրնայ ըլլալ ինծի :

՝՝ «Ընդհանրապէս դիտեմ Թէ «Ռու խորհուրդները մեր խորհուրդներուն պէս չեն ՝ ո՛չ ալ քու ճամբաներդ մեր ճամբաներուն պէս ՝ հապա որչափ որ երկինքը երկրէս բարձր է ՝ այնչափ ալ անոնք մերիններէն՝ : (Եսայ • ՝՝ • 8 ՝ 9 :) Վասն որոյ ՝ «Ղորմի՛ ինծի՝ ո՛վ Աստուած՝ քու ողորմութեանդ համեմատ ՝ քու առատ գթութեանդ համեմատ՝ :

(Սաղմ. ԾԲ. 1։) Ո՛վ Տէր՝ ցուցո՛ւր ինձի ա-
պաստանի քաղաքին ճամբան. ո՛վ Տէր՝ դուն
Ձեռս դէպ ի յաւիտենական ճամբան առաջնորդէ՛։
(Սաղմ. ՃԼԳ. 24։) Թիւտեմ որ քու Ըհետա-
բանդ է մի միայն դարմանը. ո՛վ Տէր՝ սորվեցո՛ւր
քու ծառաներուդ զանիկայ մատակարարել։ Պատ-
րաստէ իմ սիրտս ալ անիկայ ընդունելու, և թող
մի՛ տար՝ շատ ուրիշ անգամներուն պէս, որ ինք-
զինքը իմ բնութեանս մէջ այսքան տարածող չա-
րութիւնը՝ ան ազնիւ դեղը թոյնի դարձընէ"։

ԳԼՈՒԽ Ը.

Իր Ղեղապարպռոխնէը վրայ հասնողաց ու պա-
պարպռոաց Ղեղաորին՝ Ռբխպռոով փրկո-
ւիան ըսբը կը յայտնուի։

1. Աիրևի ընթերցողս, Ըհետարանին մեծ նպա-
տակն է՝ և ամէն տեղ ուր որ սրտանց կ'ընդու-
նուի, անոր փառաւոր արդիւնքն է՝ սիրտը լեցը-
նել սիրոյ զգացումներով, մեզի սորվեցընել որ
առնենք բոլոր անհարկաւոր խոտութիւնը և դառ-
նութիւնը, և մեր ընկերներուն ոչ թէ թշնաա-
ռութիւնովը՝ այլ երջանկութեամբը ուրախանանք։
Դժուարաւ կրնամ խմանալ թէ ինչպէս քրիստո-
նեայ կրնայ ըլլալ ան՝ որ անբանի մը վրայ եղած
նեղութիւնովը կը զուարճանայ, ուր կը ծնայ որ
մարդու վրայ եղածովը զուարճանայ. և մանաւանդ
ան տեսակ նեղութիւնով՝ որն որ իմ գրած խոր-
հրդածութիւններս կու տան մարդուս, եթէ մէկը
վայելուչ եղածին պէս մտադրութիւն ընէ անոնց

զօրութեանն ու ծանրութեանը : Շատ անգամ մէկ դորովալի ցաւ մը կը զգայի աս բաները գրած ա-տենս . և շատ սրտանց կ՚ուզէի՝ որ Հարկաւոր չըլլար զանոնք այսքան դառն և այսքան ցաւըլնող ոճով զրուցել : Բայց հիմա գրքիս այնպիսի մէկ մասը գրել կը սկսիմ , որուն անպատմելի ուրախութեամբ ձեռք կը զարնեմ , որն որ յիրաւի աչքիս առջևը ունէի արդէն՝ քու առջևդ գրած բոլոր ան ահաւոր բաներուսատենը : Վեղի ցուցուցի որ ելէ մինչև հիմա անդադար և մեղալից վիճակի մը մէջ ապրած ես , Աստուծոյ արդար դատաստանովը դատապար-տեալ ես , և քու մէջդ յուսոյ աղբիւր՝ կամ ա-զատութեան ներաւորութիւն մը չունիս : Բայց աս տխուր ըմբռնմանը տակը քեզ Թողուլ չէ իմ միտքս , որ անոր մէջ իյնաս , ու յուսահատու-թեամբ մեռնիս , և դանդատիս ան անդութ նա-խանձէն , որ քեզ "Աստնէն առաջ տանջից" : (Ա՛տպէ . Ը . 29 :)

2 . Ելլիր , ո՛վ դուն լքեալ հոգի , որ Աստու-ծոյ առջևը Հողին վրայ ինկած ես , և կը դողաս ա-նոր արդար վճռոյն երկիւղէն . վասն զի ես խրիատած եմ քեզի զրուցելու , որ թէպէտ դուն "Վեղ կորնցուցիր , բայց քու օգնութիւնդ Աստուածմէ է" : (Ովս . ԺԳ . 9 :) Վեղի "Ինծ ուրախութեան աւետիս կու տամ" , (Ղ ո-ղ . Ը . 10 ,) որ բուն իմ սիրտս կը զուարճացընէ քանի որ կը զրուցեմ , և կը յուսամ թէ քու սրտիդ ալ պիտի Հասնի ու կենդանացընէ — այո՝ Փրկչին արիւնովն ու ար-դարութեամբը եղած փրկութեան աւետիսը : Եւ որպէս զի առաւել ապահով ըլլաս , քեզի շնոր-հատու և ներողամիտ Աստուծոյ խօսքերով զրուս-ցեմ զանիկայ , թէ "Քրիստոսով աշխարհս իրեն հետ հաշտեցուց , և անոնց յանցանքները իրենց

չսեպեց" ։ (ՐՀոմ. Ե. 19 ։)

3. Ասիկա է ան ամենալաւ լուրը՝ որ երբէք լսուած է, ան ամենամեծ պատգամը՝ որ Աստուած երբէք խրկած է իր արարածներուն. և թէպէտ չեմ տարակուսիր որ քրիստոնեայ երկրի մը մէջ ըլլալով շատ անգամ լսած ես անիկայ, թերևս հազարաւոր անգամ. բայց ամենայն պարզութեամբ և ջերմեռանդութեամբ կերպով քեզի նորէն պիտի զրուցեմ, և անանկ պիտի զրուցեմ որ իբր թէ բնաւ լսած չես առաջ։ Ա՛վ մեղաւոր՝ եթէ առաջին անգամ զգալով հիմա ըլլայ, ուրեմն մէկ նոր Աւետարան մը պիտի ըլլայ քեզի, թէ և յոյժ ընտանի է քու ականջներուդ. և "Ինձի ձանձրութիւն" պիտի չըլլայ այսքան ընդհանուր մէկ բան մը զրուցելը, որով հետև "բնչքեզ շատ ապահովութիւն" ու Հարկաւոր է։ (Փիլիպ. Գ. 1։) Ընտնք որ շատ խորին և ընտանի կերպով տեղեակ են անոր, փոխանակ ձանձրանալու, մեծ հաճոյութեամբ մտիկ պիտի ընեն անոր. բայց անոնք որ մինչև հիմա թերթև բան սեպած են, աղէկ գիտեմ որ կարօտ են նորէն լսելու։ Եւ ոչ բացարձակապէս անկարելի է՝ որ աս խօսքերս կարդացողներէն գոնե մէկ հոգի մը գտնուի՝ որ բնաւ պայծառ կերպով և լիովին կրթուած չըլլայ աս մեծ վարդապետութեանը մէջ, թէ և իր բոլոր յաւիտենական բաժինը անիկայ դիտնալէն և ընդունելէն կախուած ունի։ Վասն որոյ հոգ պիտի տանիմ որ այսպիսի մէկը իր ձեռքը միջոց մը չքնէ աս բանը՝ անով Աստուծոյ առեանին մէջ ինքզինքն արդարացընելու, ըսելով թէ՝ "Թէպէտ քրիստոնեայ անուանեալ ժողովրդոց մէջ ապրեցայ, բայց բնաւ բացայայտ և հաւատարիմ կերպով չսորվեցուցին ինծի Յիսուս Քրիստոսով փրկութեան վարդապետութիւնը, Ամբան, ու

ճշմարտութիւնը , ու կեանքը , որ առանց անոր մէկը չ՚օրը քով չգար" : (Յով. ժդ. 6 :)

4 . Վասն որոյ կը վկայեմ ձեզի այսօր , որ երկնի ու երկրի սուրբ և ընտրհաճիր Աստուածութիւնը՝ առաջուց տեսնելով ան մահաբեր անկումը որուն մէջ բոլոր մարդկային սեռը պիտի իյնար , ջրոցից մէկ սաստիկ և դառն խաստութիւնով մը վարուիլ մեզի հետ , և մեզ ընդհանուր կործանման և անդառնալի դատապարտութեան տակը ձգել . այլ ընդհակառակն՝ որոշից խաղաղութեան և հաշտութեան ուխտի մտնել , և կեանք ու փառք հրատարակել ան ամենուն՝ որոնց որ Աւետարանը պիտի հասնէր , այնպիսի կերպով մը՝ որ իր անհուն իմաստութիւնը վայելուչ սեպից իր բնութեան մաքրութեանն ու իր կատարելութեանը պատուոյն : Սակայն յիրաւի շատ աքանչելի կերպ մըն էր , որն որ՝ թէպէտ և ընտանի է մեր խորհուրդներուն ու լեզուներուն , չեմ կրնար միտք բերել և յիշել առանց մեծ զարմացման : Որոշից բուն իր Որդին աշխարհ խրկել , "Որ փառացը լոյսն ու իր էութեանը բուն պատկերը" , (Եբր . ա . 3 ,) իր Աստուածային կատարելութիւններուն ու պատիւներուն կցորդը , չէ թէ միայն արդարութեան ուսուցիչ և ընտրհաց պատգամաւոր ըլլալու , այլ նաև մարդոց մեղքերուն համար զոհ . և պիտի հաւնէր անոր զանոնք փրկելուն , միայն աս պայմանաւ թէ ոչ միայն աշխատի՝ այլ նաև մեռնի աս բանին համար :

5 . Բայց այնմ , այնպիսի ժամանակ մը որ անհուն իմաստութիւնը յարմար սեպից , Յիսուս Քրիստոս Տէրը մարդկային մարմնով երեւցաւ . և անընդհատ ու երկարատև նեղութիւն քաշելէն , ու բոլոր նախընթաց վիճաները կրելէն ետքը , ո-

քոնք մարդոց ապերախտութիւնն ու չարութիւնը կրնար հասցընել անոր , յօժար կամօք "Մինչև մահուան ընազանդ եղաւ , ու ան ալ խաչին մահուանը" . (Փիլիպ . Բ . 8 .) և "Ներ յանցանացը համար մատնուեցաւ , և մեզ արդարացընելու համար յարութիւն առաւ" : (Հռով . Դ . 25 .) Յարութիւն առնելէն ետքը բաւական երկար ատեն կեցաւ երկրիս վրայ՝ իրեն հետևողներուն իր յարութեանը վրայով յոյժ համոզիչ ապացոյցներ տալու համար , և ապա "Երկինքը համբարձաւ , երբոր անոնք կը նայէին" . (Գործ . Ա . 9—11 .) և անկէ իր Հոգին խրկեց առաքեալներուն , կարող ընելու զանոնք յոյժ համոզիչ կերպով և իշխանաբար "Ըւետարանը քարոզելու" . և անիկայ աս բանը պատուիրեց անոնց և ան ամենուն՝ որոնք իւրաքանչիւր դարու մէջ պիտի յայտարդէին անոնց , անոնց պաշտօնին աս մասին մէջ , որ անիկայ հրատարակուի "բոլոր ստեղծուածներուն" ; (Մարկ . Ժ.Ց . 15 ,) որ ան ամէնը որ կը հաւատան անոր , անոր Հաստատուն զօրութիւնովը՝ և անոր Աստուածային հնղինակին անփոփոխելի զօրութիւնովն ու շնորհօքը փրկուին , որն որ "Նոյն է երէկ ու այսօր , և յաւիտեանս" : (Եբր . ԺԳ . 8 :)

6 . Աստի աս Ըւետարանը հիմա քեզի կը քարոզեմ ու կը հռչակեմ՝ ով ընթերցող , անկեղծ փափաքով որ Աստուածային շնորհաց միջոցովը "Այսօր քու հոգւոյդ փրկութիւն" ըլլայ : (Գ Թես . ԺԲ . 9 :) Ո՞ւ ան որոյ գիտցիր ու մտմտայ ատոր վրայ ով որ ես , թէ աս խօսքերուն հիմա աչքիդ առջևը ըլլալը որքան ատոյգ որ է , այնքան ատոյգ է թէ Աստուծոյ մարմնացեալ Որդին "Տեսարան եղաւ աշխարհի , ու հրեշտակներուն , ու մարդիկներուն" . (Ա Կոր . Դ . 9 .) կռնակը խարազան-

ներով ծեծուելցաւ , գլուխը փուշերէ պսակ դը-
րուելցաւ , թեւերն ու ոտքերը փայտին վրայ տա-
րածուելցաւ , և անիծեալ փայտին գամուելցաւ ։
ԵՒ աս թշուառ վիճակին մէջ ձեռքերէն ու ոտքե-
րէն կախուելցաւ՝ ամենուն նախատանացն ու անար-
գանքին առարկայ ։ Ըսանկ մեռաւ իր անգութ թըշ-
նամեացը բոլոր անարգանացն ու նախատանացը մէջ
տեղը , որոնք իր արեանը կը ծարաւէին ։ Եւ որն որ
ամենէն աւելի տրամալիցն էր , ան ցաւերուն մէջ՝
որոնցմով իր յոյժ անմեղ՝ կատարեալ՝ և օգտա-
կար կեանքը վերջացուց , չունէր Ըստուածային
ներկայութեան ան օգնութիւնները , որոնք մեղա-
չական մարդիկները շատ անգամ կ՚ունենան , եր-
բոր իրենց խղճմտանքին տուած վկայութեանը հա-
մար նեղութիւն կը կրեն ։ Ըսա՛ տանգամ ուրա-
խութեան շարժուններ ու գոլաբանութեան երգեր
կը սկսին , քանի որ իրենց գահիճները իրենց դը-
ժոխային չարութիւնը կը լցցընեն , վայրենի բար-
բարոսութիւնէ առաւել՝ անոնց տանջանքները ար-
հեստիւք յոյժ գառնացընելով ։ բայց խաչեալ Յի-
սուսը իր անբիծ ու Սուրբ Հոգւոյն նեղութեանը
մէջ տեղը այսպէս գոչեց , ՚՚Ըստուած իմ , Ըստուած
իմ , ինչո՞ւ զիս թողուցիր՚՚ ։ (Մաթ . ԻԷ . 46 ։)

7 . Այլ քու սիրելի Փրկիչդ . նայէ աս ողբա-
լի՝ ահաւոր՝ և սակայն մէկ կերպով մը ուրա-
խալից տեսարանին , և ան աստիճան հարցնելը քու
սրտիդ թէ՝ կը հաւատամ որ Յիսուս չարչարուե-
ցաւ և մեռաւ այսպէս ։ Եւ ինչո՞ւ համար չար-
չարուեցաւ ու մեռաւ ։ Պիտի պատասխանեմ ես
քուն Ըստուծոյ զրուցած խօսքերովը , ՚՚Ընիկայ
մեր մեղքերուն համար վիրաւորուելցաւ , և մեր
անօրէնութիւններուն համար ծեծուելցաւ . մեր խա-
ղաղութեան պատիժը անոր վրայ եղաւ , և անոր

վերբերումը մենք բժշկուելցանք • Տէրը հաճեցաւ որ զանիկայ ծեծելով յաւերտու մատնէ • անոր անձը մեղայ համար զոհ ըլլալէն ետքը • վասն զի Տէրը մեր ամենուն անօրէնութիւնը անոր վրայ դրաւ" : Եսայ• ՆՊ • 5 ; 6 ; 10 : / Ընանկ որ քեզի Ռաքելոյն խօսքերովը կրնամ խօսիլ , թէ՝ "Ուրիմն յայտնի ըլլայ ձեզի , որ ասոր միջոցովը ձեզի մեղայ թողութիւն կը քարոզուի" , (Գործ • ԺՊ • 38 ,) ինչպէս որ իր պատուէրն էր անմիջապէս յարութիւն առնելէն ետքը "Ընոր անունովը ապաշխարութիւն ու մեղայ թողութիւն քարոզուիլ բոլոր ազգերու մէջ՝ Երուսաղէմէն սկսած" , (Ղուկ • ԻԴ • 47 ,) ան նոյն տեղէն՝ ուր որ նոր իր արիւնը թափուելը էր այնպիսի անգութ կերպով մը : Կան կը վկայեմ քեզի , մէկ ուրիշ ներշնչեալ հեղինակի մը խօսքերովը , թէ Քրիստոս մեղք եղաւ , այսինքն՝ մեղքի պատարագ "Մեզի համար , անիկայ որ մեղք չէր գիտեր , որ մենք անոր միջոցովը Աստուծոյ արդարները ըլլանք" , (Ա Կորն • Ե • 21 ,) այսինքն՝ որ իրեն լեցուցած արդարութիւնովը և կատարած քաւութեանը միջոցովը կարող ըլլանք Աստուծմէ ընդունուիլ իբրև արդարներ , և ոչ միայն թողութիւն գտնենք , այլ անոր սիրելի ալ ըլլանք : "Այս փրկութեան խօսքը ձեզի խրկուեցաւ" , (Գործ • ԺՊ • 26 ,) և քեզի՝ ով ընթերցող , մինչև անգամ հիմա կ'առաջարկէ Աստուած անոր օրհնութիւնները , և անկեղծութեամբ կ'առաջարկէ • անանկ որ՝ բոլոր առջի դըլուխներուն մէջ ըսածներէս ետքը՝ թէ որ անոր Աւետարանն ալ չմերժես , Աստուծոյ օրէնքը կոտրելը քեզ կորճանման տակ չձգեր : Մեղայ ան բոլոր էգէէոնները որ քու դէմդ ճակատ կազմած են , կարող պիտի ըլլան քեզ կորճանելու , թէ որ ան-

հաւատութիւնը անոնց առաջնորդ չըլլայ , և յետին անզգուշութիւնը վերջապահները յառաջ չվարէ : Դիտեմ որ մեղքը երկիւղալի բան մըն է . վասն որոյ նոյն ինքն Աստուծոյ խօսքերովը պիտի խօսիմ քեզի , որոնցմէ ի զատ աւելի միխիթարականն ալ չըլլար . "Ես որ Որդիին կը հաւատայ՝ յաւիտենական կեանք ունի" , (Յովհ . Գ . 36 ,) "Ու դատապարտութեան տակ չի՛նար" : (Յովհ . Ե . 24 :) "Խակ արդ" ինչ և իցէ տեսակ կամ ինչ և իցէ աստիճանաւ "դատապարտութիւն չկայ անոնց" , ան ամենուն , "որոնք Յիսուս Քրիստոսով են . որոնք մարմնաւոր կերպով չեն վարուիր" : (Հռոմ . Ը . 1 :) Յիրաւի շատ մեծ մեղաւոր մըն ես դուն , և քու յանցանքներդ ալ յիրաւի խիստ անընդարին ծանրութիւն ունին . բայց սակայն ուրախացիր սա վստահութիւնով թէ "Ուր որ աւելի եղաւ մեղքը՝ ալ աւելի եղաւ շնորհքը . որ ինչպէս մեղքը թագաւորից մահուամբ" , ուր որ յոյժ ընդարձակ կերպով իշխանութիւն քշից և անդիմադարձ կերպով յաղթութիւն ըրաւ , հոն "շնորհքը թագաւորէ արդարութեամբ միտչև յաւիտենական կեանքը մեր Տէրոջը Յիսուս Քրիստոսի ձեռքովը" : (Հռոմ . . 20 , 21 :) Ան արդարութիւնը՝ որ պիտի վաստկիս անոր հաւատալովը , ո՛չ միայն պիտի կորէ ան չղթաները՝ որոնցմով մեղքը քեզ իբր թէ իր կառքին անիւներուն տակը կը քաշքշէր կատաղի ընթացքով մը դէպ ի յաւիտենական կործանման , այլ պիտի հագուցընէ քեզ փրկութեան հանդերձներով , պիտի հաստատէ քեզ փառաց աթոռի վրայ , ուր որ պիտի ապրիս ու թագաւորես յաւիտեանս երկինքի իշխաններուն մէջ , պիտի թագաւորես անմահ դեղեցկութեան և ուրախութեան մէջ , Ա-

տուածային տհաճութեան առանց մէկ բիծ մըն ալ ձգելու քու վրադ . և առանց մէկ հատիկ անանկ նշան մը ըլլալու՝ որ անկէ կարենայ դիտցուիլ թէ աստն մը բարկութեան և անէծքի տակ եղած ես , միայն թէ այն գովաբանութեան նրգը որ պիտի մատուցանես «Փառքն որ մորթուեցաւ , և քեզ իր արիւնովը քու մեղքերէդ լուաց» : (Յայտ . ե . 5 :)

8 . Այս հարկաւոր չէ որ յանցանքներդ ա- զատելու և աս բարձր ու կատարեալ հանգստու- թեանը հասնելու համար , Յիսուսի գալու համար ձակելէդ առաջ քու բարի գործքերդ բերես՝ անոր ընդունելութեանը արժանաւոր ըլլալու համար : Յիրաւի ճշմարիտ է որ եթէ հաւատքդ անկեղծ ըլ- լայ , անշուշտ բարի գործքեր յառաջ պիտի բերէ . բայց Աստուծոյ խօսքին իշխանութիւնը ունիմ քեզի զգուշացնելու՝ որ եթէ այսօր անկեղծութեամբ կը հաւատաս Աստուծոյ Որդւոյն անունին , այսօր անոր խնամքը քու վրադ պիտի ըլլայ , և իր ոչ- խարներուն թուոյն հետ պիտի համրուիս , որոնց համար քաղցրութեամբ ըսաւ թէ «Ընծոց յաւի- տենական կեանք կու տամ» , և թէ «յաւիտեան պիտի չկորսուին» : (Յովհ . ժ . 28 :) Վասն որոյ պէտք չէ որ ըսես թէ , «Ո՞վ պիտի ելլէ երկինքը , կամ թէ՝ ո՞վ պիտի իջնէ անդունդը , ինձի համար : Ինչու որ խօսքը մօտ է քու բերնիդ մէջը , և քու սրտիդ մէջն է» : (Հռոմ . ժ . 6 , 7 , 8 :) Ա- ռաքեալից պատգամովը կը թողում քեզ . սա հա- ւատարիմ խօսքովը՝ որ յիրաւի «Փոխարինելն ընդու- նելութեան արժանի» է . (Ա Տիմ . ա . 15 .) սա Աւետարանովը՝ ով մեղաւոր , որ իմ կեանքս է . և որն որ՝ եթէ չմերժես , քուկինդ ալ կ'ըլլայ :

Ա՛ղաւորէն խորհրդածութիւնը սա սահմանին վրայ ։

«Ա՛վ իմ հոգիս , որքան սքանչելի է այսօր ընդունած պատգամդ ։ Յիրաւի շատ անգամ լսած եմ առաջիւդ , և այնքան ընտանի եղած է ինծի՝ որ զարմանքը անզգալի է ։ Բայց մտածէ՝ ով իմ հոգիս , ինչ է լսածդ . և ըսէ՝ թէ արդեօք Փրկչին անունը , որուն բերածն է սա պատգամը , էիրնար վայելչապէս «Աքանչելի , խորհրդակից՝ կոչուիլ , (Եսայ . թ . 6) երբոր քու առջեդ սիրոյ այսպիսի սքանչելիքներ կը դնէ , և քեզի խաղաղութեան այսպիսի խորհուրդներ կու տայ ։

«Ա՛վ ամենօրհնեալ Յիսուս , յիրաւի ասանկ է ։ Մարդկային մտաց կրնձիք չէ արդեօք ։ Ընտարաբոյս կրնձիք չէ ։ Մարդկային որ միտքը կրնար այսպիսի բան մը ընարել կամ մտքէ անցընել ։ Յայտնի և ստոյգ բան մըն է որ՝ երկնային աշխարհին մեծութիւնն ու ուրախութիւնը կարեկցութեան մէջ ձգելիր ինծի պէս թշուառի մը համար ։ Ա՛հ , եթէ ան իշխանութեան ու երջանկութեան բարձրութենէդ միայն մէկ րոպէ մը իմ վրաս նայէիր , և մէկ շնորհալի խօսք մը խրկէիր իմ ուղղութեանս ու մխիթարութեանս համար՝ մինչև անգամ քու ծառաներուդ ամենանուաստին ձեռքը , իրաւացի տեղը կրնայի ինքզինքս քու առջեդ ձգել երախտագէտ զարմանքով , և «Ընօր ոտքերը՝ պագնել , «որ փրկութիւն կը քարոզէ՝ ։ (Եսայ . ԾԲ . 7 ։) Բայց դուն՝ խոնարհեցար պատգամաւորը ինքնդ ըլլալու ։ Ա՛հ ինչ շնորհք է , թէ և միայն մէկ անգամ անձամբ քարոզած ըլլաս , և անմիջապէս աթոռդ դարձած ըլլաս , ուրկէ որ Աստուածային կարեկցութիւնը քեզ վար բե-

քաւ ։ Բայց քու փառաւոր շնորհացդ բոլոր յաղթութիւնը աս չեղաւ ։ Ընդհակայ քեզ ոչ միայն աշխարհ բերաւ , այլ քեզի շատ տարիներ հոս մնալ տուաւ անհաստատ և թշուառ տաղաւարի (մարմնոյ) մը մէջ , և նախատինք ու անգթութիւն կրելէդ ետև , որոնց վրայ խորհելով անդամ սիրտս պիտի վիրաւորուի , անդհակայ վերջապէս կեանքդ ալ տալ , ու չարագործի մը պէս խաչին վրայ տարածուիլ տուաւ ։ Եւ այսպէս քաւութիւն բոլոր մեր մեսսած արդարութիւնը համար , ու ‘Ոչիս ծախու առիր Աստուծոյ’ քու արիւնովդ’ ։ (Յայտ . ե . 9 ։)

‘Ի՞նչ ըսեմ , ‘Կը !հաւատամ Տէր՝ օգնէ իմ անհաւատութեանս’ ։ (Մարկ . թ . 23 ։) Հաւատքը՝ կ’ուրիւ թէ իր վերջին կէտը հասցընելու է , ըմբռնման վերջին ծայրէն ալ անդին անցնող այս աքանչելի բանին ճշմարիտ ըլլալը ընդունելու համար ։ Օրինակ՝ յաւիտեանս օրհնեալ ըլլայ քու անունդ՝ ով Հայր գթութեանց , որ աս ճամբան ընարեցիր ։ Յաւիտենական շնորհակալութիւններ Գառին՝ որ զենաւ , և ան բարերար ‘Յախախանումութիւնը՝ որ աս փրկութեան խօսքը ինձի խրկեց ։ Ո՛չ թող ես ‘Աստուծոյ շնորհքը պարապ տեղը ընդունած ըլլամ’ , թէ և բիւրաւոր աշխարհներ տան ինձի ։ (Ա Կորն . ՟ . 1 ։) Ո՛չ տպաւորէ աս Հեւտարանը իմ հոգւոյս վրայ , մինչև որ անոր փրկող զօրութիւնը բոլոր կարողութիւններուս մէջ տարածուի ։ Թող ոչ միայն լսեմ՝ խոստովանիմ՝ և դաւանիմ , այլ նաև զգամ ։ ‘Քու զօրութիւնդ’ ըսե անիկայ ‘իմ յաւիտենական փրկութեանս համար’ ։ (Հռով . ե . 16 ։) և տուր ինձի ան խոնարհ՝ և քաղցր հրաժարտիւթիւնը , տուր ինձի ան գործունեայ՝ և անխոնջ նախանձը քու ծառայութեանդ մէջ ։

որ կը վայելէ Իր շատ մեղքերը ներուած՝ մէկու մը, (Գ՚ա-կ. Ը. 47.) և այսպիսի կերպերով ներուած մէկու մը։

«Սրտիս մէջ մեկ յանկարծական բորբոք մը կը զգամ քանի որ աս աւետիսները ականջներուս կը հնչեն. բայց ո՛չ՝ թող ասիկայ թեթեւ՝ հարւանցի շարժում մը չըլլայ։ Ո՛չ թող ասիկայ՝ որ յօժարութեամբ կ՚ուզեմ իմ քրիստոնէական ուրախութիւնս կոչել, ան չիմար խնդութեանս պէս չըլլայ, որով այնքան չիմարութեամբ խաբուած եմ, Պաթոսային տակի փուշերուն ձայնին պէս՝։ (Ժող. Ը. 6։) Ո՛վ Տէր՝ սորվեցո՛ւր ինձի աս հզօր օրինութիւնը՝ աս փառաւոր յոյսը վաստակիլ ան կերպովը, որ դուն հաստատեցիր. և պահէ զիս, որպէս զի քնութեան ուրախութիւնը՝ որն որ կործանմանէ ազատելու նշոյլ մը տեսնելով կը վայելեմ, սխալմամբ շնորհաց ան հաւանութեանը տեղը չառնեմ, որ կը գրկէ ու կ՚ապահովցնէ իմ փրկութիւնս»։

ԳԼՈՒԽ ԹՒ.

Ո՛ւ ճամբով փրկութիւնը պատանալու վրայով առաջնորդ տանուածոց պէղէկութիւն մը։

1. Հիմա կը սկսիմ թէ դուն ինձի սա հարցումը կ՚ընես՝ ով իմ սիրելի ընթերցողս, որ երբեմն Հրէայք մեր Տէրոջը ըսին, «Ի՞նչ ընենք՝ որ Աստուծոյ գործքերը գործենք»։ (Յովհ. Զ. 28։) «Ի՞նչ ընթացք բռնեմ՝ատ ըսած ազատութիւնդ ու փրկութիւնդ ձեռք բերելու, որ

Քրիստոս իր ժողովուրդին համար պատրաստած է"։ Կարելի եղածին չափ խնամք և սրտի մտօք պիտի պատասխան տամ ատոր ։ այնպիսի մէկու մը պէս՝ որ գիտէ թէ ո՞րքան հարկաւոր է քեզի աս բանը աղէկ դիտնալ ։ և իրրև այնպիսի մէկը՝ որ գիտէ թէ ի՞նչպէս ճշդութեամբ պատասխան պիտի տայ Աստուծոյ՝ իր տուած պատասխանին մէջ ունեցած խնամքին ու անկեղծութեանը համար ։ Ո՛չ թէ կարող ըլլայի "Ինոր պատգամներուն պէս" խօսիլ, (Ը Պէտ ։ Գ ։ 11 ։) այսինքն անանկ կերպով մը՝ որ սուրբ պատգամներուն սորվեցուցած բաները հաւատարմութեամբ անդրադարձէ ։

2 ։ Եւ հոս՝ որպէս զի ամենէն ապահով առաջնորդներուն և ամենէն բարի օրինակներուն հետեւելու վրայ վստահ ըլլամ, պէտք է որ "Դէպ ի Աստուած ապաշխարութեամբ ։ և մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսին վրայ հաւատքով" փրկութիւն քարոզեմ քեզի, (Գործ ։ Ի ։ 21 ։) ան հին բարի վարդապետութիւնը՝ որ առաքեալները քարոզեցին, և որն որ մէկը չկրնար փոխել՝ առանց իր հոգին և իրեն հետեւողներուն հոգին վտանգի մէջ ձգելու ։

3 ։ Կը կարծեմ թէ հիմա քալ տեսած ես քու յանցանքդ ու դատապարտութիւնդ, նաև ինքզինքդ ազատելու անկարող ըլլալդ ։ Բայց սակայն ներէ ինձի՝ որ աս բաները շատ խորին կերպով զգալու սիրեմ քեզ, և աւելի Ճանր կերպով քու հոգւոյդ վրայ տպաւորէ՝ թէ "Աստուն քեզ կորսընցուցիր", և "քու օգնութիւնդ քեզմէ չէ" ։ (Ովս ։ Ժ ։ 9 ։) Վասն որոյ համոզուէ յայտնապէս՝ և անկատակ կերպով և անկեղծութեամբ մէկդի ձգել բոլոր յանձնապաստանութիւնը, որ՝ եթէ զգոյշ չըլլաս, գաղտնի կերպով դուն չհամացած ետ կը դառնայ, և նորէն շինել կու տայ

քեզի ան որ հիմա կ'աշխատիս քակել ։

4 • Ընդէկ գիտցիր որ եթէ փրկուիս , ան փրկութիւնը Աստուծոյ ձրի շնորհքին տալու ես բոլորովին ։ Եւ յանցաւոր ու թշուառ ես թէպէտ , ընդունելութիւն գտնելէդետև եթէ նաև պահուիս ալ , պէտք է որ "Քու պահդ աթոռին առջեւը ձգես" ամենախոնարհ երախտագիտութեամբ ։ (Յայտ • Դ • 10 ։) "Մէկ մարմին մը պարծենալու չէ Աստուծոյ առջեւը , բայց ան որ կը պարծենայ , Տէրոջմով թող պարծենայ • ինչու որ անկէ ենք մենք Քրիստոս Յիսուսով , որ ան մեզի Աստուածմէ իմաստութիւն՝ արդարութիւն՝ սրբութիւն՝ և փրկութիւն եղաւ" ։ (Ա Կորն • Ա • 29 , 30 , 31 ։) Եւ զգալու ես թէ այնպիսի վիճակի մը մէջ ես որ՝ աս յիշեալներէն մէկը քու մէջդ չունենալով , ուրիշի մը կարօտ ես ։ Ո՞ւմն որոյ գիտնալու ես որ տգէտ ու յանցաւոր , ապականեալ ու գերի ինկած ես • կամ՝ ինչպէս որ մեր Տէրը կ'ըսէ քրիստոնէական դաւանութեան տակն եղող մէկ քանիներուն համար , թէ մեղաւոր ըլլալով "Խեղճ՝ թշուառական՝ աղքատ՝ կոյր՝ ու մերկ" էք ։ (Յայտ • Գ • 17 ։)

5 • Եթէ սա հայեցողութիւնները խորին կերպով տպաւորուին մտքիդ վրայ , պատրաստ պիտի ըլլաս ընդունիլ հիմա քեզի զղուցելիքս ։ Ո՞ւմն որոյ լսէ համառօտ խօսքով մը պարտքդ՝ դարմանդ՝ ու ապահովութիւնդ՝ որ ահա պիտի ըսեմ • "Քրիստոսի գնա , քու առջեւ մեղքերդ սաստիկ ատելով և անոնք մէկդի ձգելու հաստատ յառաջադրութիւնով • ատ յառաջադրութիւնը ա՛նոր շնորհացը զօրութիւնովը ձեւացընելով , և Աստուածմէ ընդունուելու համար քու վստահելու տեղդ միայն անիկայ ընելով , մինչև անդամ քու

վերջին կարողութիւնովք բարիք գործել խորհած առնդ և դիտաւորութեանդ համեմատ խորհածդ ի գործ դրած առնդ ալ՝ վստահութիւնդ միայն անոր վրայ դնելով։

6. Առաջին և կարևոր խրատը՝ որ կրնամ տալ քեզի քու ներկայ պարադաներուդ մէջ, սա է թէ Քրիստոսի նայիս և անոր երթաս։ Եւ հոս՝ քու սրտիդ մէջ մի՛ ըսեր թէ "Ո՞վ պիտի ելլէ երկինքը անիկայ իջեցընելու համար"։ (Հռոմ. ժ. 6.) կամ թէ "Ո՞վ պիտի գնա հոն հանէ, անոր առջևը տանելու"։ Մէնաւորնեալ "Յիսուսը, որ անով ամէն բան հաստատ կեցեր է", (Կողոս. Բ. 17,) որով բոլոր բաներուն համայն գրութիւնը հաստատուած է, որ թէպէտ իր անունը կրող ներուն շատերը մոռցած են զինքը, բայց "Ո՛եր ամէն մէկէս՝ ալ հեռու չէ"։ (Գործ. ժէ. 27.) և չէր կրնար խոստանալ ասանկ ըսելով որ "Ուր որ երկու կամ երեք հոգի ժողովուած ըլլաք իմ անունովս, հոն եմ ես ձեր մէջը", (Մատթ. ԺԸ. 20,) թէ որ չունենար ան Ճշմարիտ Աստուածային կատարելութիւնները, որոնցմով ամէն տեղ ներկայ է։ Ուստի կ'ուզես փրկուիլ՝ ով մեղաւոր։ Կնամ Փրկչին։ Կ'ուզես ազատիլ։ Նայէ ան մեծ Ազատչին. և թէ և յանցանքով ամօթով վախով՝ կամ երկիւղով տակնուվրայ ըլլաս՝ որ պիտի չերբենաս խօսիլ անոր, անոր ուղքը ինկիր աս անբարբառ շփոթութեանդ մէջ, և նայէ անոր "Աստուծոյ Գառին, որ աշխարհի մեղքը կը վերցընէ"։ (Յովհ. Ա. 29։)

7. Վան որոյ նայէ անոր մտադիր աչօք, և ըսէ ինծի՝ անոր տեսնուածքը չդպչիր քու սրտիդ, և մինչև անգամ չխալեցըներ զանիկայ։ Չեմ զգար որ՝ ինչ յիմար և ինչ թշուառ արարած

մին ես եղեր դուն , որ աս քու հետևած անարգ և աղետալի հետևութիւններուդ ու շահուդդ համար այս կերպով «Կենաց Առաջնորդը սպանեցիր» : (Գործ . Գ . 15 :) Այլ ան խորին վերքերը որ քեզի համար կրից , «Ո՛ւր խոցածիդ նայէ , ու անոր վրայ անշուշտ ապիտի ողբաս» , (Զաք . ԺԲ . 10 ,) եթէ ոչ քու սիրտդ քարացեալ ըլլալու է : Գործած մեղքերէդ որոնն վրայ կրնաս մտածել ու ըսել թէ՝ «Ասոր համար կ'արժէր իմ Փրկիչը վշտացընել , և Աստուծոյ Որդին այնպիսի չարչարանաց տակ ձգել» : Եւ ասկէ հետն ալ ինչ մեծ փորձութիւններ կրնան դէմդ ելլել որ ըսես թէ՝ «Ասոր համար իմ Տէրս նորէն խաչը պիտի հանեմ» : (Եբր . Ս . 6 :) Ա՛ եղաւոր՝ աշխատիլը ես , ամէն մեղքերէ ապաշխարելու ես , և մեկդի ձգելու ես անոնք . բայց եթէ աս բաները օգտակար կերպով կ'ուզես ընել , աղէկ դիտեմ որ խաչին ոտքը ընկնելու ես անոնք : Ամէն ցանկութիւն զոհելու ես , մինչև անգամ քեզի ամենէն սիրելի եղածը , թէ և քեզի «Ընչ աչքի կամ աջ ձեռքի» պէս ըլլայ անիկայ . (Մատթ . Ե . 29 , 30 .) և անոր համար քեզ ան սեղանին առաջ նորդեցի՝ որուն վրայ «Քրիստոս իր անձը քեզի համար անուշահոտ պատարագ ու զոհ ըրաւ» . (Եփես . Ե . 2 .) որ եթէ կարելի է՝ քաջալերուելու առնես աս բանը ընելու : Պէտք է որ «Ո՛ւր անձդ Աստուծոյ ընծայես՝ որպէս թէ մեռնելու» (Հռոմ . Ս . 13 :) Եւ անոր համար քեզի ցուցուցի թէ ինչ գինով ծախուած առնուելուցար , «Ինչու որ դուն չէ թէ ապականացու արծաթով կամ ոսկիով փրկուելուցար , հապա Քրիստոսի պատուական արիւնովը , որպէս թէ ամրիծ ու անարատ գառի մը» : (Ա Պետ . Ա . 18 ,

19 ։) Եւ հիմա պիտի հարցընեմ քեզի որպէս Տէրոջը առջեւը ։ քու սիրտդ ինչ կ'ըսէ ասոր ։ Կը ցաւին առջի մեղքերուդ համար ։ Պատրաստ ես անոնք մէկդի ձգելու ։ Պատրաստ ես անոր դուարթ՝ և շնորհակալ ծառան ըլլալու ։ որ քեզ ծախու առաւ իր արիւնովը ։

8 • Հիմա պիտի սեպեմ թէ ասանկ խորհուրդ մը ծագած է քու սրտիդ մէջ ։ Ինչպէս հասատատ և ուրբան աղաչու ըլլալը ես չեմ դիտեր • ասկէ եառքը ինչ տարբեր տեսութիւններ ծագիլը կամ աս ներկայ զգացումդ երբ մաշիլը չեմ դիտեր ։ Բայց աս աղէկ դիտեմ ։ որ բնաւ իրաւացի պատճառ պիտի չտեսնես աս տեսութիւններդ փոխելու • վասն զի ինչպէս որ փոխես ։ «Յիսուս Քրիստոսը նոյն է երէկ ու այսօր և յաւիտեանս» ։ (Եբր • ժ։ • 8 ։) Եւ ան պատճառները՝ որ հիմա քեզի կը ցուցընեն թէ զղջումն ու հաւատքը հարկաւոր և վայելուչ է ։ անփոփոխ կերպով պիտի մնան որքան որ Ամենօրհնեալ Աստուծոյ կատարելութիւնները նոյն են • և որքան որ իր Որդին նոյն կը մնայ ։

9 • Բայց քանի որ աս հայեցողութիւններն ու աս խորհուրդները ունիս ։ պէտք է քեզի իմացընեմ թէ քու փրկութեանդ հարկաւոր եղածին ամէնն աս չէ ։ Ո՛չ միայն խորհուրդը ունենալու ես ։ բայց՝ Աստուծոյ տուած պատեհութիւնը գործածելով ։ մեղքին դէշութիւնը՝ և սրբութեան հարկաւորութիւնն ու դերազանցութիւնը զգացող մէկու մը պէս գործելու ալ ես ։ Եւ որպէս զի կարող ըլլաս ամէն բանի մէջ ասանկ գործել ։ նախ և առաջ՝ և իրրև Աստուծոյ մեծ և առաջին գործքը ։ (ինչպէս որ մեր Տէրը կ'ըսէ ։) պէտք է որ «Աստուծոյ խրկածին հաւատաս» • (Յհ • Ջ •

29 ։) պէտք է որ անոր ապաւինիս ։ պէտք է Հո-
գիդ Քրիստոսի ձեռքը յանձնես անկէ փրկուելիւն
գտնելու համար՝ բուն անոր «սահմանած կերպովը» ։
Ես է փրկարար հաւատքին մեծ գործքը , և կը
խնդրեմ Աստուծմէ որ փորձով հասկընաս ու
դիտնաս ասոր միտքը , անանկ որ կարող ըլլաս
Պօղոս առաքելոյն հետ մահը մօտ սեպելով ըսել ,
«Պիտեմ թէ որուն եմ հաւատացեր , և համոզ-
ուած եմ՝ որ իմ իրեն աւանդած բանս կընայ
պահել մինչև ան օրը» , (Ա Տիմ ։ Ա ։ 12 ։) ան
մեծ որոշեալ օրը՝ որ եթէ քրիստոնեայ ենք , միշտ
աչքերնուս առջևը ունինք ։ Ես բանին կը սոի-
պեմ քեզ , և ոչ թէ , քանի որ կը խօսիմ ասոր
վրայով աս գլխուն և յաջորդ գլուխներուն մէջ ,
կարենայի՛ քեզի ձեռք զարնել տալ աս բանին ։
Ընդհակառակն դիտցիր թէ պէտք չէ որ անմիջապէս Ես-
տուծոյ երթաս՝ Մինչդորդը զանց ընելով ։ Ո՛չ
Աստուծոյ ընդունելի է , և ոչ ալ քեզի ապահո-
վութիւն անոր վազելը՝ առանց իր Որդւոյն վրայ
ակնածութիւն մը ունենալու , որն որ ինքը սահ-
մանից որ մեղաւորները անով իրեն գան ։ Ան-
եթէ դուն ուրիշ կերպով կու գաս , մեղաւոր
էղողի մը պէս կու գաս ։ Բուն իսկ անոր խօսելու
կերպէդ՝ ունեցած յանցանքդ ուրանալ մը պիտի
ըլլայ ։ և անոր համար քեզ պիտի չընդունի ,
մինչև անգամ վրադ ալ պիտի չնայի ։ Ան նա-
նապէս մեր Տէրը գիտնալով թէ ամէն մարդ ինչ-
պէս պիտի գործէ աս բանին նայելով , յոյժ ընդ-
հանուր խօսքերով ըսաւ թէ՝ «Ա՛ն էր օրը քով
չգար , եթէ ոչ Հայրմովը» ։ (Յովհ ։ ԺԲ ։ 6 ։)

10 ։ Վասն որոյ աս փառաւոր փրկչին գնա , ա-
նիկայ սիրելի է ամէն հաւատացող աչքին իր խաչին
վրայ թափած արիւնովը , և հոն ընդունած վէր-

քերովը : Ինձ անոր՝ ով մեղաւոր , այսօր , աս
րոպէին , քու բոլոր մեղքերովդ : Ինձ անոր աս
վիճակիդ մէջ , վասն զի եթէ բնաւ չերթաս անոր՝
սպասելով որ առաջ արդար ու սուրբ ըլլաս , ա-
սանկով բնաւ երբէք արդար ու սուրբ ըլլալիք
չունիս . առանց անոր արդար ըլլալու մէկ ճամբայ
մը ըլլալու է , որ կարենաս աս ենթադրութեամբ
արդար ըլլալ . և ան ատենն ալ՝ ան հարկ պիտի չըլ-
լայ նորէն անոր երթալ արդարութեան ու սրբու-
թեան համար : Յիրաւի ասիկայ ան բանին կը նմանի՝
թէ մէկ հիւանդ մը բժշկին չերթայ մինչև որ իր
առողջութիւնը գտնէ : Վասն որոյ նորէն կը զրու-
ցեմ , գնա՛ անոր ճիշդ աս վիճակիդ մէջ՝ և ըսէ ,
(ոչ թէ աս րոպէիս կարող ըլլայիր ըսել քու
սրտէդ ,) «Ո՛վ ամենօրհնեալ Յիսուս , անշուշտ
մինչև հիմա քու առջևդ դատապարտած եւնաած
ամենէն մեղաւոր և ամենէն թշուառ արարածներէն
մէկն եմ ես . բայց սակայն ես քեզի կու գամ ,
ինչու որ լսեր եմ թէ դուն ըսիր՝ «Եկէք ինծի բո-
լոր յոգնած ու բեռնաւորածներ , և ես ձեզ պիտի
հանդչեցընեմ» : (Մատթ . ԺԱ . 28 .) Վասն զի կու
գամ , ինչու որ լսեր եմ թէ դուն ըսիր՝ «Ան
որ ինծի կու գայ , բնաւ դուրս պիտի չհանեմ» :
(Յով . Զ . 37 :) Ո՛վ Խաղաղութեան Իշխան ,
ով փառաց Թագաւոր . դատապարտեալ թշուառ
մեղաւոր մըն եմ ես . իմ հոգիս կործանեցի , և
դատապարտեալ եմ յաւիտեանս , եթէ չօգնես
ինծի ու չփրկես զիս : Վաւ Հօրդ և քու կին օ-
րէնքդ կոտրեցի . վասն զի Դուն ու Ան մէկ էք» :
(Յով . Ժ . 30 :) Ըրժանի եմ բարկութեան ու
դատապարտութեան . և մինչև անգամ աս րո-
պէիս յաւիտենական կործանման վճռոյ տակ եմ ,
մէկ կործանման մը՝ որ բոլոր քեզի դէմ ըրած նա-

խաւխնքներովս կը մեծնայ , ով արիւնով շաղա-
խակ Փառն Ըստուծոյ : Վ՚ասն որոյ չեմ կրնար
և պիտի չդադուցանեմ քու առջեդ , թէ քեզի
դէմ անիրաւութիւն ըրի , սաստիկ անարգութեամբ
և ապերախտութեամբ քեզի դէմ անիրաւութիւն
ըրի՝ քեզի իբրև Փրկիչ և իբրև Տէր : Բայց հիմա
պատրաստ եմ քեզի խոնարհելու . և իմ խեղճ
դողացող հոգիս բերի քու ձեռքդ աւանդելու , եթէ
հաճիս ընդունիլ անիկայ . և եթէ չընդունիս՝ անիկայ
պիտի կորսուի : Ո՛վ Տէր՝ ահա քու ոտքիդ տակը
կը կենամ . երկնցուր Քու ոսկի գաւազանդ որ
ապրիմ՝ : (Եսթ . Գ . 11 :) Թէև որ թագաւորին հա-
ճոյ կ՚երևնայ , խնդիրքովս իմ հոգիս ինձի տուր՝ :
(Եսթ . Է . 3 .) Գանձ չունիմ՝ որով ծախուս
առնեմ անիկայ . անանկ բան մը չունիմ որ անոր
համար տամ քեզի . բայց եթէ ատ քու կարևկից
սիրտդ՝ երկինքին տակը եղող յոյժ թշուառ արա-
բածներէն մէկը փրկելով հաճութիւն կը ղգայ , ան
հաճութիւնը ահա հոս կրնաս գտնել : Ո՛վ Տէր ,
յիմարութեամբ ջանացի իմ փրկիչս ես ըլլալու ,
բայց չյաջողեր : Գիտեմ որ ատ ջանքը ունայն է ,
և անոր համար մէկդի կը ձգեմ անիկայ ու քեզի
կը նայիմ : Ո՛վ ամէնօրհնեալ Յիսուս , քու
վրադ կը ցանկամ իմ խարխափ ձգել , որ ապա-
հով ու հաստատ ես : Քու վրադ կ՚ուզեմ իմ
յաւիտենական յոյսերս կանգնել , իբր մի միայն
ապահով հիմն : Քու սորվեցուցածներուդ կ՚ու-
զեմ հնազանդիլ , ով Տէրոջը անսխալ Վարդա-
բետն , թէ և քու վարդապետութիւններդ շատ խորին
ալ ըլլան , բաւական է ինձի որ դուն զրուցեցիր
անոնք : Քու քաւութեանդ՝ հնազանդութեանդ՝
և բարեխօսութեանդ կ՚ապաւինիմ՝ ով սուրբ և
միշտ ընդունելի Քահանայապետ : Եւ քու կա-

ուավարութեանդ կամաւոր և զուարթ ընդունելութիւն կ'ընեմ՝ ով բարձրեալ Վերադոյն Իշխան. ի նշան սիրոյ և յարգութեան (Որդին կը համբուրեմ)։ (Սաղմ. ՃԻ. 12.) անոր ոտաց առջևի գետինը կը համբուրեմ։ Կ'ընդունիմ քեզ ով իմ Փրկիչս, և անպատմելի ուրախութեամբ սրտիս մէջն աթոռը քեզի կու տամ նստելու։ Խազմէ հոն, և թագաւորէ յաւիտեանս։ Նուաճէն թշնամիներս՝ ով Տէր, քանզի անոնք քու թշնամիներդ են. և զիս քու հաւատարիմ ու նախանձաւոր ծառադ ըսէ. հաւատարիմ մինչև ի մահ և նախանձաւոր յաւիտեանս"։

11. Ասանկ ըլլալու են քու սրտիդ խօսքերը Տէրոջը առջևը։ Բայց յիշէ նաև թէ՝ բոլոր վարքդ ալ անոնց համաձայն ըլլալու է։ Ընդունելութիւնդ անշուշտ խօսքերը ունայն ծաղրաբանութիւն մըն է։ Արդ ամենէն սիրելի շարժումը, եթէ վաղանցիկ ու անարդիւն ըլլայ, Տէրոջը սեղանին վրայ խունկի տեղ յարդի ծուխ նուիրելու նման կ'ըլլայ։ Ուսպիսի հեզութիւնով, այսպիսի սիրով, այսպիսի սրտանց ինքզինքդ նուիրելով և հոգիդ անոր յանձնելով՝ շատ անգամ քու անձդ Քրիստոսի առջևը տարաձելու ես. և ան տունը երբ մեկդի երթաս՝ անիկայ քու աչքիդ առջևը պահելով. մեկդի երթալու, և անոր միջոցովը Աստուծոյ ապրելու ես, "Ամբարշտութիւնն ու աշխարհային ցանկութիւնները ուրանալով, և զգաստութիւնով՝ արդարութիւնով ու բարեպաշտութիւնով" ապրելով (Տիտ. Բ. 12։) Ունճ հոգ պէտք է ունենաս քու սէրդ հընազանդութիւնով ցուցունել. կարելի եղածին չափ ինքզինքդ Յիսուսի բնութեանն ու կերպին յարմարցնելով, որուն դուն կը հաւատաս։ Ինչ

կենացդ մեծ նպատակը ընելու ես Քրիստոսի կեն-
դանի մէկ պատկերը ըլլալ , որ ասկէ աւելի աղնիւ
նպատակ մը չես կրնար ունենալ՝ անանկ որ պա-
րագաներուդ ներածին չափ , մինչեւ անգամ անոնք
որ անոր վրայովը քիչ լսած կամ կարդացած են ,
քեզի նայելով մէկ չափով մը տեսնեն և դիտեան
թէ Յիսուսի անցուցած կեանքը ինչ տեսակ կեանք
մըն էր : Եւ ասիկայ ըլլալու է քու մշտատև Հոգդ
և քու տիրող բնաւորութիւնդ , որքան որ կ'ապ-
րիս : Ընոր եաւէն երթալու ես ուր որ քեզ տանի .
խաչդ ուսիդ վրայ բեռցած երթալու ես , երբոր
անիկայ պատուիրէ քեզի "Խաչդ վերցընել" .
(Մ՚ոպ . ց՚. . 24 .) և այսպէս հաւատարիմ
եղիր մինչեւ ի մահ , յաւսալով "Կենաց պսակը"
առնել : (Յայտ . ե . 10 :)

12 . Ասիկայ է՝ որքան որ կարող եղեր եմ Ես-
տուծոյ խօսքէն սորվիլ , ապահովութեան և փառքի
տանող ճամբան . ամենէն ապահով և մի միայն
ճամբան , որ կրնաս բռնել : Ասիկայ ան ճամբան
է , որ Քրիստոսի ամէն հաւատարիմ պաշտօնեան
կոխած է ու կը կոխէ . և ան ճամբան՝ որուն ա-
նիկայ ուրիշներն ալ առաջնորդելու է , ինչպէս որ
ինքը կ'ուզէ իր Հոգւոյն փրկութիւնը : Ձենք
կրնար և չենք ուզեր ոչ մեզի և ոչ մեր սիրելի
բարեկամներուն համար փոփոխութիւն մը ընել
առ բանիս մէջ : Որքան որ մեր գատումը կը սոր-
վեցընէ՝ ասիկայ ան ճամբան է որ միայն անով
ամէնօրհնեալ Աստուծոյ կը վայելէ՝ իր ապստամբ
ծառաները փրկել : Եւ ես պատճառաւ՝ ով ըն-
թերցող , կ'աղաչեմ և կ'աղերսեմ քեզի սրտի ժոռք
որ քննես անիկայ . և թող քու խղճմտանդ պա-
տասխան տայ որպէս թէ Աստուծոյ առջևը , թէ
յօժար ես անոր հաւնիլ թէ չէ : Այլ գիտցիր

որ անիկայ մերժելը քու յաւիտենական մահդ է : Վասն զի՝ ինչպէս որ «Ընկէ՛ ի զատ ուրիշ անուն մը չկայ երկինքին տակը մարդոց մէջ տրուած , որ անով կարող ըլլանք փրկուելու» , (Գործ . ւ . 12 ,) բայց միայն աս Նազովրեցի Յիսուսին անունը , անանկ ալ չկայ մէկ ուրիշ կերպ մը ասկէ ի զատ որ անով Յիսուս մեզ փրկելու հաճի :

Մեղաւորը կը հպատակի փրկութեան աս ճամբան քառնելու վրայով :

«Խորհէ՛» ոմն իմ հոգիս , ինչ պատասխան պիտի տաս աս առաջարկութիւններուն : Ընշուշտ եթէ աս ապականեալ և անարդ սրտիս առաջին զղուացածը ըսելու ըլլամ , աս պիտի ըլլայ պատասխանս . «Խիստ է աս խօսքը . ո՞վ կրնայ ատոր մտիկ ընել» . (Յովհ . ւ . 61 :) Ո՞նչ : Ես յոպէս խոնարհիլ , այսպէս ընկճիլ , այսպէս նուաճիլ : Ես Հնպիսի լուծ մը առնել վրաս , և ծրքան որ ապրիմ անիկայ կրել : Ամէն սիրելի ցանկութիւն մեկդի ձգել , թէ և ալ աչքի պէս ինծի սիրելի , և ըստ երևութին ալ ձեռքի պէս հարկաւոր : Ո՛չ միայն կեանքս՝ այլ սիրտս ալ Քրիստոսին ընդունցընել ուրիշի մը հրամանին և կրթութեանը : Մէկ տէր մը ունենալ սրտիս մէջ , և այնպիսի տէր մը որ իմ սիրելի կիրքերէս շատը պիտի սանձահարէ , և անոնք բոլորովին ուրիշ ճամբու պիտի դարձընէ . մէկ տէր մը՝ որ իր պատուէրներուն դործադրութեան օրինակը ցուցուց խաչը առնելով և այնպէս զանոնք կատարելով : Ես ստուածպաշտութեան և ղաստատութեան , արդարութեան և ճշմարտութեան խիստ կանոններուն հետևիլ . անոնցմէ ամենևին չխոտորելով ինչ և իցէ պարա-

դայի մը մէջ՝ թէ մեծ և թէ փոքր ։ ինչ և իցէ փորձուածութեան մը տակ ։ ինչ և իցէ օգուտի մը համար ։ կամ թէ մեծ դժուարութենէ կամ չարիքէ մը փախչելու համար ալ ըլլայ ։ ո՛չ՝ մինչև անգամ եթէ կեանքը պաշտպանելու համար ալ ըլլայ ։ այլ՝ "Նախախնամութեան յատուկ կոչումը ։ այնպէս գործել՝ որպէս թէ "Աստ իմ կեանքս առէի՛ ։ (Գործ ։ ի՚ ։ 26 ։) Տէր՝ խիստ է աս բանը մարմինին ու արիւնին ։ և սակայն կ'իմանամ և կը զգամ թէ ասկէ աւելի խիստ պահանջմունք մը կայ ։

"Աս ամէն նախազգուշութիւններով ։ աս ամէն զառնութիւններով բնութեանս հպարտութիւնը մէկ նեղքին աղբիւր մը պիտի դառնար հաճութեան ։ եթէ միայն կարենայի ներսիդիէս խորհիլ՝ թէ ես եղայ իմ փրկիչս ։ թէ իմ իմաստութիւնս ու իմ խորհուրդս կոտրտեց Թշնամիին կապերն ու շղթաները ։ և թէ ես իմ դանձերէս տուի այն գինը՝ որով իմ փրկութիւնս ծախու առնուեցաւ ։ Այլ պէտք է որ ուրիշն մը առջևը կենամ յանցաւոր և դատապարտեալ ։ տկար և անօգնական ։ Եւ պէտք է որ ։ ասանկով պարտաւորութիւնը բազմապատկուի իմ վրաս ։ և մէկալ կողմանէ Միջնորդն ալ առնէ իր փառքը ։ Պէտք է որ խաչին երթամ իմ փրկութեանս համար ։ և իմ փառքս անոր վատ անուանէն փնտռեմ ։ Պէտք է որ ամենևին արդարութիւն ունենիմ ըսելու բան մը չընայ քովս ։ և աս նկատմամբ ամենամոլի մարդոց հետ հաւասար ըլլամ ։ դատաստանի առանին մէջ ամենէն եղեռնագործներուն մէջ կայնիմ՝ անոնց հետ յանցաւոր եմ ըսելով ։ և ազատութիւն փնտռեմ չնորհաց այն նոյն Գործքովը՝ որով անոնք ազատուցան ։

«Ձեմ համարձակիր խորհրդով աս կերպը անպատշաճ է ըսել ։ Խղճմտանքս կը վկայէ թէ մեղք գործած եմ, և չեմ կրնար արդարանալ Աստուծոյ առջևը իբր անմեղ և ընդունդ ծառայ ։ Խղճմտանքս կ'ըսէ ինծի՝ թէ բոլոր աս խոնարհեցուցիչ պարագաները կը յարմարին, թէ աղէկ է որ յաղթահարեալ յանցաւոր մը իր ծունկերուն վրայ գայ • թէ մէկ գերեալ ապստամբ մը իր ապստամբութեան զէնքերը տայ, և իր իշխանին առջևը խոնարհի, եթէ կեանքը վաստկիլ կ'ուզէ ։ Ա,յո՝ բանականութիւնս խղճմտանքիս հետ մէկտեղ կ'ըսէ թէ՝ եթէ երբէք փրկուիլ ըլլայ ինծի, յարմար է և հարկաւոր է որ մեղքը սիրելէն և անոր իշխանութենէն փրկուիմ, ինչպէս որ անոր դատապարտութենէն ալ • և թէ՝ եթէ յաւիտենական մահուան արժանի ըլլալս ետքը՝ Աստուծոյ մեծ ողորմութիւնը ինծի նոր կեանք մը կու տայ, շատ կը վայելէ որ Ինքզինքս Աստուծոյ ընծայեմ որպէս թէ մեռելներէն ողջնցած' ։ (Հռով • Զ • 13 ։) Բայց «Ես մէկ խղճալի մարդ մըն եմ • օրէնք մը կը տեսնեմ իմ անդամներուս մէջ՝ որ իմ մտքիս օրէնքին դէմ կը պատերազմի' ։ (Հռով • Է • 23, 24 ։) և որն որ բանականութեանս ու խղճմտանքիս կը հակառակի ։ Ո՞վ պիտի ազատէ զիս ասոնց գերութենէն ։ Ո՞վ պիտի յօժարեցընէ զիս ան բանը ընելու, որն որ իմ հոգիիս մէջ կ'իմանամ թէ ամենէն պատշաճ է ։ Ո՛վ Տէր, նուաճէ իմ սիրտս, և թող ասանկ զօրաւոր կերպով մէկ կողմի չքաշուի, քանի որ մտքիս աղնուագոյն կարողութիւնները զինքը ուրիշ ճամբու մը կ'ուզեն ուղղել ։ Յաղթէ ներսիդիս եղած ամէն անանկ սկզբունքները, որ ինծի ուրախութիւն ըլլայ այսպէս խմաստութեամբ կառավարուիլս ու

անձուիլը : Մանաւանդ նուաճէ հպարտութիւնս , ան տիրապետող ապահանութիւնը՝ որ շատ անվայել է ինձի պէս աղքատացած և դատապարտեալ արարածի մը , որպէս զի քու բացած փրկութեան ճամբադ սիրելի ըլլայ ինձի անոր խոնարհեցուցիչ ըլլալուն համեմատ : Հակամիտութիւն մը կը զգամ Աստուծմի մէջ տնտնալու , բայց ողորմած եղիր ինձի , և դուրս հանէ զիս անկէ՝ , (Օննդ . ԺԹ . 16 ,) քու բոցավառ բարկութեանդ փոթորիկը վրաս գալէն՝ և փախչելու ճամբայ չգտնուելու ատ տիճանին գալէս առաջ" :

ԳԼՈՒԽ Ժ .

Արդի հաւատացեալներուն խնդանիշանակ կ'ըլլայ Հեղափոխին՝ ատ ճամբով փրկուելը :

1 . Շատ հեղ տեսեր եմ որ շատերը մինչև ատ կէտս համոզուեր և մեծ տպաւորութիւններ ալ առած են , (եթէ կարելի է զօրաւոր երևոյթներէն դատել ,) ի վերայ այսր ամենայնի վերջը իրենց համոզումը անցեր ու տպաւորութիւնին մաշեր են : Բոտաքին փորձանաւոր դէպքեր , որ միշտ կը միանան փրկութեան ատ սուրբ և խոնարհեցուցիչ ձևին դէմ դուռ չսրբուած սրտին ունեցած դժկամակութեանը հետ , շատերուն կործանումն եղած են : Նմ ասանկները " Աեղբին խաբէութենովը՝ խստացած են" , (Եբր . Գ . 13 ,) ան ատիճան՝ մինչև կ'երևնան որ " Հոգւովին կոտրուած են , և առանց բժշկութիւն գտնելու" : (Ղուկ . ԺԹ . 1 :) Նմ անոր համար՝ իմ անմահ արարած ,

որ հիմա աս խօսքերս կը կարդաս , կ'աղաչեմ քեզի , որ՝ քանի որ իրերը անանկ վիճակի մը մէջ են որ քիչ մը մէկ կամ միւս կողմին տեղն տալովը բանդ շատ դէշ կամ շատ աղէկ պիտի ըլլայ , քանի որ միտքդ իր խորհուրդներովը կը տատանի ան փառաւոր Աւետարանը ընդունելու կամ մերժելու մէջտեղը , որն որ անկեղծ սրտով հիմա քու առջեւդ դրի , մէյմալ ինձի մտածիր ուշկնդրութիւն ըրէ՝ երբոր հիմա փաստարանութիւն կ'ընեմ Աստուծոյ կողմէն ըսելիք , կամ յաւէտ քու կողմէդ . և երբոր Քրիստոսի կողմանէ դեսպանութիւն կ'ընեմ , և իբրև թէ Աստուած կը բարեխօսէ ինծմով . կ'աղաչեմ քեզի Քրիստոսի կողմանէ , հաշտուէ Աստուծոյ հետ" , (Կորն . Ե . 20 ,) և այսքան արթնութիւններէն ու յաւիտենական հոգիդ Աստուծոյ քու վրադ ունեցած գորովալից խորհուրդը մի՛ մերժեր յիմարութեամբ , որ ետքը անշուշտ թշուառ յաւիտենականութեան մը ցաւալից գործքը կ'ըլլայ քեզի համար յիմարութեան մը վրայ ողբալը :

2 . Յիրաւի մէկը պիտի սեպէ թէ հոս թանձանաց կարօտութիւն չկայ : Պիտի սեպէ թէ երբոր կորսուող մեղաւորներուն կը գրօցուի թէ բարկացած Աստուածը պատրաստ է հաշտուելու , թէ կատարեալ թողութիւն կը դնէ անոնց առջեւը բոլոր իրենց մեծամեծ մեղքերուն համար , այո՝ երբ կ'ըսուի թէ պատրաստ է անոնք հիմա ընդունիլ իր ընտանիքին մէջ , որ վերջապէս կարենայ ընդունիլ զանոնք իր երկնային ներկայութեանը մէջ . անոնք ամէնն ալ անմիջապէս պէտք է որ ամէնայն պատրաստութեամբ և հաճութեամբ ընդունին այսպիսի պատգամ մը , և անոր ոգքը խլեան զարմացման՝ երախտագիտութեան՝ և ուրախութեան

անբարբառ նշաններովը : Խայտ աւաղ , շատ ուրիշ կերպ կը գտնենք բանը : Հատերը կը տեսնենք որ բոլորովին անշարժ կը կենան . և շատերուն վրայ ալ որ տպաւորութիւններ կ'ըլլան՝ տկար ու վաղանցիկ են : Որպէս զի ըլլայ թէ քեզի ալ այսպէս ըլլայ՝ ով ընթերցող , քեզի կը սոխպեմ որ ընդունիս աս պատգամը որն որ ինծի յանձնուած է . կ'աղաչեմ քեզի հաշտուիլ Աստուծոյ հետ , և ընդունիլ Թողութիւնն ու փրկութիւնը անճամբով որով ասանկ ձրի քու առջիդ կը դրուի :

3 . Կ'աղաչեմ քեզի ան Աստուծոյն մեծութեամբը՝ որուն անունովը կու գամ . որուն ձայնը կը լսցընէ բոլոր երկինքը յարգութեամբ և ջանդութեամբ : Ընիկայ պարապ տեղը չխօսիր հրեշտակաց լեգէոններուն . բայց՝ եթէ ան օրէնսդիր հոգիներուն մէջ վեճ մը ըլլալ կարելի ըլլայ , աս բանին համար կ'ըլլայ՝ թէ ով առաջ պիտի կատարէ անոր հրամանը : Ո՛հ , թող պարապ տեղը չխօսի Թշուառ մահկանացուի մը : Կ'աղաչեմ քեզի անոր բարկութեան երկիւղներովը , որ կրնար խօսիլ քեզի որոտմունքով , որ կրնար՝ իր կամքին մէկ հատիկ գործքովը քու աս անհաստատ կեանքդ կարել ու քեզ դժոխք խրկել : Կ'աղաչեմ քեզի իր ողորմութիւններովը՝ իր քաղցր ողորմութիւններովը , իր կարեկցութեան աղիքներովը , որ տակաւին քու վրադ կը մորմոքի , ինչպէս որ Ծնողքի մը աղիքները իր "պատուական որդւոյն" վրայ , իր քաղցր փափուկ որդւոյն վրայ , որ՝ անոր առջև ապաքսխատ ապաստամբութիւնը իբր մունալով , "չարութենակ զանիկայ կը յիշէ" : (Երեմ . ԼԱ . 20 :) Կ'աղաչեմ քեզի բոլոր իր Հայրական բարութիւնովը , որ չբռնադատես զինքը՝ որպէս զի քաղցր Ծնողքի մը բնութիւնը ձգելով անաչառ Դատաւորի բնութիւնը

ձեռք առնէ ՝ անանկ որ՝ ինչպէս ինքը կը սպառնայ անոնց որոնք ինքը առնեն մը իր որդիներէն ու աղջիկները կուչը եր ՝ "Ընող բարկութենէն կրակ վառի ՝ որ դժոխքին մինչեւ ներքին տեղը անքը այրէ" ։ (Ա Օրէ ։ Լ ։ 22 ։)

4 ։ Կ'աղաչեմ քեզի նաև քու մեռնող Քրիստիդ անուանովն ու սիրովը ։ Կ'աղաչեմ քեզի անոր մարդեղութեանը բոլոր խոնարհութիւններովը ՝ ան աղքատութիւնովը որն որ կամաւ յանձն առաւ ՝ "Որ դուն հարստանաս" յաւիտենական գանձերով ։ (Ա Կորն ։ Ը ։ 9 ։) ան ամէն բարեշնորհ հրաւերներովը որոնք ինքը ըրաւ ՝ որոնք տակաւին կը շինէն իր խօսքին մէջ ՝ և տակաւին իր սրտէն ջերմութեամբ եղելով "Ա՝եղբէն կամ խորխոխ կաթած մեղքէն անուշ են" ։ (Սաղմ ։ ԺԹ ։ 10 ։) Կ'աղաչեմ քեզի իր ղօրութեան և սքանչելացը բոլոր փառաւոր գործքերովը ՝ որոնք սիրոյ գործքեր ալ էին ։ Կ'աղաչեմ քեզի ամենասիրելի Ընձին և ամենէն ազնիւ բարեկամին յիշատակութեամբը ։ Կ'աղաչեմ քեզի անոր քաշածներուն յիշատակութեամբը ՝ և ըսածներուն ու ըրածներուն յիշատակութեամբը ։ ան մահուան տագնապովը որ պարտէզին մէջ քաշեց՝ երբոր իր մարմինը "Ըրիւնի մեծ կաթիլներով" ծածկուած եր ։ (Ղուկ ։ ԻԲ ։ 44 ։) Կ'աղաչեմ քեզի ան ամէն վշտագին տառապանքը որ զգաց ՝ երբոր իր ամենասիրելի բարեկամները "Թողուցին անիկայ ու փախան" ՝ (Մատթ ։ ԻԶ ։ 56 ՝) և իր արիւնախանձ թշնամիները քաշքշեցին տարին անիկայ՝ ամենացած գերիի և ամենամեղ եղեռնագործի մը պէս ։ Կ'աղաչեմ քեզի ան հարուածներուն ու ջախջախուած անգամներուն ցաւերովը ։ ան զարկուածներուն ու խարազանի ծեծերովը ՝ որոնք աս վշտացեալ Ծայրագոյն Իշ-

խանը քաշից երբոր անոնց ապստամբ ձեռքն էր • և թուքնեղնուն ամէթովը ՝ որմէ չծածկից ան բա-
բերար և պատկառելի դէմքը : (Եսայ • ՝ • 6 :)
Կ'աղաչեմ քեզի ան կարմիր վերարկուովը՝ եղէգովը՝
և փուշերէ թագովը՝ որոնք աս փառաց Թագաւորը
հագաւ որ մեզ երկնից իշխանութիւն հետ նստե-
ցընէ : (Ապօ • ՛ • 8 : Կ'աղաչեմ քեզի "Խաչին"
ծանրաբեռնութեամբը ՝ որուն տակը հնծելով վաս-
տակեցաւ՝ և նուաղեցաւ "Golgothայի" սխուր
ճամբուն մէջ ՝ (Յովհ • ՛ • 17 ՝) որպէս զի մեզ
ազատէ մեր մեղացը բեռէն : Կ'աղաչեմ քեզի ան
անգութ գամերուն յիշատակովը ՝ որ իր սուրբ
ձեռացն ու ոտըըներուն երակներն ու հնչերակը ՝
ջղերն ու ձգանքը ծակեցին • և ան անպարտելի և
յաղթող բարութիւնովը՝ որ մինչդեռ երկաթը իր
մարմինը կը ծակէր՝ "Հայր թողութիւն տուր ա-
տոնց • ինչու որ չեն գիտեր ինչ կ'ընեն" գոչել
տուաւ : (Կ ՛ ո–կ • ՛ • 34 :) Կ'աղաչեմ քեզի ան
անպատմելի տադնապովը որ քաշից՝ երբոր խաչը
եղաւ ՝ և հոն ցաւալի կերպով վից ժամ տարա-
ծեցաւ՝ որպէս թէ ձգարան կոչուած տանջանարանի
մը վրայ ՝ որ սիրտդ բանաս ուշադրութիւնները
գրաւող ան մեծ ազնցութիւններուն՝ որոնք "Հա-
տերը անոր քաշած" են : (Յովհ • ՛ • 32 : Կ'ա-
ղաչեմ քեզի ան ամէն նախատինքովը ու ծաղրերովը՝
որոնք "փառաց Տէրը քաշից հոն" ՝ (Ապօ • ՛ •
29—44 ՝) և ան սաստիկ ծարաւութիւնովը՝ որ
դժուարաւ կրնար "Թացախէն" սփոփուիմ մը առ-
նել • (Յովհ ՛ • 28 ՝ 29 • ՝) ան ցաւագին և
զարմանալի աղաղակովը՝ որ Հօրը Աիւծնին բեր-
նէն լսուեցաւ թէ "Աստուած իմ Աստուած իմ ՝
ինչո՞ւ զիս թողուցիր" : (Ապօ • ՛ • 46 :) Կ'ա-
ղաչեմ քեզի ան շնորհքովը՝ որ Հաղանդեցուց և

թողութիւն տուաւ "Ա՛նոնց չարագործի մը" • (Գ՛ոլ • ւ՚Գ • 42 , 43 •) մեղաւորներուն և քու վրադ ունեցած ան կարեկցութիւնովը՝ որ կը գոր՛ծէը իր սրտին մէջ որքան ժամանակ որ Հոն կենսական շարժումը կը տեւէր , և որն որ եթէն ալ չվերջացաւ՝ երբ "Պլուխը ծռելով ըսաւ թէ՝ Ա՛մէն բան կատարուեցաւ , ու հոգին աւանդեց" : (Յովհ • ւ՚Գ՚Գ • 30 :) Կ՚աղաչեմ քեզի ան յա՛րութեանը յաղթութիւններովը , որով "Որդի Ա՛ստուծոյ յայտնուեցաւ զօրութեամբ" • սրբութեան Հոգիովը որ ան յարութիւնը կատարելու համար գործեց • (Հռով՛ • • • 4 •) ան շնորհալից քաղցրութեամբը՝ որով բոլոր ան յաղթութիւնները խառնեց , երբոր իրեն այնչափ տմարդութիւն ցուցնող աշակերտներուն համար զրուցից անոր՝ որ՛ մէ հօթը դեւ հաներ էր , "Ինա՛ եղբայրներուս և ըսէ անոնց , Ես կ՚ելլեմ իմ Հ՛օրս քովը ու ձեր Հ՛օրը քովը , և իմ Աստուծոյս քովը ու ձեր Ա՛ստուծոյն քովը" : (Յովհ • • 17 :) Կ՚աղաչեմ քեզի ան խոնարհութեամբը՝ որով Թովմասին զրուցից՝ երբոր իր անհաւատութեամբը այնպիսի անտեղի խնդիրք մը ըսեր էր , "Հ՛օս բեր մատդ , և նայէ իմ ձեռքերս , ու բեր քու ձեռքդ և իմ կողս խօթէ , ու մի ըլլար անհաւատ՝ հապա հաւատացեալ" : (Յովհ • • 27 :) Կ՚աղաչեմ քեզի իր ժողովուրդին վրայ ունեցած ան ազնիւ և հաւատարիմ խնամքովը , որն որ իր Հ՛ոտը փառաց սահմաններուն մէջ տարաւ , և որն որ "Իր Հ՛ոգին" Հոս խրկել տուաւ՝ ան հրաշագործ պարգևներուն անչափ առատութեամբը , իր փրկարար բանին յառաջադիմութեան տարածումը հա՛մար : (Գործ • • 33 :) Կ՚աղաչեմ քեզի ան համակրութեան և զօրութեան ձայնովը որով Սա՛

ւուղին «Սաւուղ Սաւուղ՝ ինչո՞ւ զիս կը հալածես» ըսաւ, երբոր անիկայ իր եկեղեցիին ինաս կը հասցընէր, (Գործ. թ. 4.) ան աղնիւ բարուքիւնովը որով խնայեց ան գետինը ինկած թշնամիին՝ երբոր իր ոտքը ինկաւ դողալով, և զանիկայ այնպիսի բարձր աստիճանի մը հանեց որ «Երեւելի առաքեալներէն բանով մը պակաս չդանուեցաւ»: (Ա Կորնթ. ժբ. 11:) Կ'աղաչեմ քեզի ան ամէն բաներուն յիշատակութեամբը՝ որ Քրիստոս մինչեւ հիմա ըրած է իր ժողովուրդին համար, և ան ամէն բաներուն աւելցալութեամբը որ ասկէ ետեւ ալ պիտի ընէ անոնց համար: Կ'աղաչեմ քեզի իր շնորհաց դաւազանովը, և միանգամայն իր արդարութեանը ան սուրովը՝ որով բոլոր իր անուղղայ «թշնամիները» պիտի «մեռցուին իր առջեւը», (Ղուկ. ժթ. 27.) որ աս ծանրագին վայրկեաններուն հետ չխաղաս և բանի տեղ չընելով պարապ անցընես՝ քանի որ իր Հոգին այս կերպով կը շնչէ քու վրադ. որ չկորնցընես մէկ պատեհութիւն մը՝ որն որ կրնայ ըլլալ որ բնաւ չդառնայ նորէն, և որուն արդիւնաւոր կերպով ի գործ ածելէն կախում ունի քու յաւիտենականութիւնդ:

5. Կ'աղաչեմ քեզի կարեկցութեան ամէն աղեքներովը՝ որ պարտական ես Քրիստոսի հաւատարիմ պաշտօնեաներուն, որոնք կ'ուսանին և կ'աշխատին, կը քարոզեն ու կ'աղօթեն, ժամանակներին կ'անցընեն, ուժերնին կը հատցընեն, և շատ հաւանականաբար կեանքերնին կը կարճցընեն քու հոգւոյդ և քու հոգւոյդ պէս հոգիներուն փրկութեանը համար: Կ'աղաչեմ քեզի ան սիրովը՝ որով բոլոր մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը անկեղծութեամբ սիրողները կը ցանկայ քեզ անոր դարձած տեսնել: Կ'աղաչեմ քեզի կենդանիներուն բա-

քեկամուտքեամբը և մեռեալներուն յիշատակութիւնովը , իբենց օրերը պարապ տեղը անցընող և իբենց մեղքերուն մէջ կորսուողներուն կործանումովը , և Ըհետարանը ընդունողներուն ու անով փրկուողներուն երջանկութիւնովը : Կ'աղաչեմ քեզի ան երևելի "Օրուան" մեծ ակնկալութեամբը , որ առնն մեր Տէր Յիսուսը երկինքէն պիտի յայտնուի" . (Ա Թես . Ե . 7 .) "Աշխատող աշխատաւին ահերովը" . (Ա Պետ . Դ . 10 :) "Հրեշտակապետին ձայնովը ու Աստուծոյ փողովը" . (Ա Թես . Դ . 16 .) և ան անհունապէս առաւել ահաւոր վճռոյն ձայնովը , թէ "Եկէք իմ Հօրս օրհնածները" , և "Մէկդի գացէք ինծմէ անիծեալներ" , որով ան մեծ ու ահաւոր հանդէսը պիտի վերջանայ : (Մաթ . Ի . 34 , 41 :)

6 . Կ'աղաչեմ քեզի վերջապէս քու պատուական և անմահ հոգիովդ . մահուան անկողնին համար յանկարծ աներևոյթ վիճակի մէջ փոխուելուդ ստուգութիւնովը , և մխիթարութեան մէկ կայծ մը զգալովդ քու հեռացող հոգւոյդ մէջ , երբոր մարմինդ ու սիրտդ կը նուաղին : Կ'աղաչեմ քեզի Քրիստոսի առեանին առջևը անձամբ երևնալովդ , (ման զի անձամբ երևնալ մը պիտի ըլլայ՝ մինչև անգամ անոնց որ հիմա աթոռներուն վրայ կը նստին ,) երանելիներուն բոլոր խնդութիւններուն ու դատապարտեալներուն բոլոր ցաւերովը , որոնցմէ կամ մէկը կամ միւսը քու յաւիտենական բաժինդ պիտի ըլլայ : Սիրով կ'աղաչեմ և կ'աղերսեմ քեզի աս ամէն խորհրդածութիւններուն ուժովը մէկտեղ , (որովհետև պատասխան պիտի տաս ինծի ,) որ կարելի է ան օրը քեզի դէմ վկայութիւն տալու կանչուիմ , (և որ անպատմելի կերպով աւելի մեծ բանն է ,) որովհետև պա-

տասխան պիտի տաս խղճմտանքիդ , որովհետև պատասխան պիտի տաս յաւիտենական Դատաւորիդ , որ աս խորհուրդները՝ աս մտածութիւնները՝ և աս հոգերը մէկդի չնետես , մինչև որ բանը բարեբաղդ վախճանի մը բերես , մինչև որ Քրիստոսը և անոր սահմանած փրկութեան ճամբան վճռաբար ընտրես , և մինչև որ բոլոր սրտով ինքզինքդ Աստուծոյ նուիրես յաւիտենական ուխտին կապերովը :

7 . Եւ ահա այսպէս բանը քու առջևդ և Տէրոջը առջևը կը ձգեմ : Քեզի ըսի իմ պատգամաւորութիւնս . իմ դեսպանութիւնս կատարեցի : Ասոնցմէ աւելի զօրաւոր փաստեր չեմ կրնար բանեցընել . ասոնցմէ աւելի սիրուն և աւելի ահաւոր խորհրդածութիւններ չեմ կրնար ազդել : Ո՞ւմն որոյ ընտրէ՝ թէ քուրձ հագած պիտի երթաս անոր ոտքը կ՚ընալու՝ որ հիմա քեզի կը խրկէ աս խաղաղութեան և թողութեան արդար ու շնորհալի պայմանները . կամ թէ մէկդի պիտի ձգես մինչև որ սուրը ձեռքը երևնայ հաշիւ տեսնելու քեզի հետ՝ մատնութիւններուդ ու յանցանքներուդ համար , և անոնց վրայ աս իմ դեսպանութիւնս ալ զանց ընելուդ համար : Ես աղէկ կողմը կը յուսամ . և չեմ կրնար հաւատալ թէ աս սիրոյ աշխատութիւնս այնքան անյայտող պիտի ըլլայ՝ որ մէկ հոգի մը Քրիստոսի ոտքը չերթայ սրտանց ընդանդգընելով և խոնարհ հաւատքով : Ո՞ւմն որոյ "Ձեր հետը խօսքեր առէք ու Տէրոջը դարձէք" . (Ովս . ժդ . 2 .) և ո՛չ թէ ան բաները որ ասկէ առքը պիտի խօսիմ , գոնէ արդեամբ անոնք իւրաքանչիւր ընթերցողին բուն խօսքերն ըլլային :

Մ՝ԵՂԱՒՈՐԸ ԿԸ ՊԵՂԱՆԷ ԱՍ ՊԱՂԱՆԴՆԵՐՈՒՆ , Ե
ՔՐԻՍՏՈՍՈՎ ԵՂԱԾ ՓՐԿՈՒԼԻՒՆԸ ԸՆԴՈՒՆԵԼԸ
ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ ։

«Ո՛վ ամէնօրհնեալ Աստուած , բաւակա՛ն է . շա՛տ է ։ Ընդունի՛ր հարկ չէ այսքան գանգատ փաստեր , այսքան համոզմանց թախանձանքներ՝ գիս երջանիկ ընել ջանալու , թողութիւն՝ կեանք՝ յաւիտենական փառք ընդունիլ ստիպելու ։ Ո՛վ կատարեալ Փրկիչ , հոգիս ընդունի՛ր . անանկ որ կը յուսամ թէ քու նեղութեանդ խօսքերը իմ պղծմանս խօսքերը եղան , և կրնամ ըսել թէ՝ «Սիրտս մոմի պէս եղաւ , հալեցաւ փորիս մէջը» ։ (Սաղմ . ԻԲ . 14 ։)

«Ո՛վ բարեշնորհ Փրկիչ , արդէն շատ երկար ժամանակ քեզ ձգած եմ ։ Հապա անդամ քեզ վշտացուցած եմ . իմ յանցանքովս ու անգիտութեամբս քեզ նորէն խաչը հանած եմ , իբր թէ հաճութիւն մը կը զգայի քեզ «Խայտառակելով» ։ (ԵԲՐ . Զ . 6 ։) Բայց սիրտս հիմա քու առջեդ կը խոնարհի խոնարհ և անկեղծ ընազանդութիւնով ։ Կը փափաքիմ որ ուրիշ խօսք մը չգտնեմ առջեդ բայց միայն ա՛ս , թէ բոլորովին քուկդ ըլլամ ։ Ողորմութեամբ կը ներկայանամ քու առջեդ անգիր տախտակով , աղաչելով որ քու կամքդ ինչ ըլլալը գրես անոր վրայ ։ Որովհետև ինծի՝ ո՛վ Տէր , ինչ որ կ՛ուզես որ ես ընեմ . վասն զի կը ցանկամ որ սորվիմ հաւատալ , և սորվիմ որ կատարեմ անիկայ ։ Նէթէ իմ տկար զօրութիւններուս կարողութենէն վեր ըլլայ , կը յուսամ որ դուն ինծի աւելի զօրութիւն պիտի տաս . և ան զօրութիւնովը քեզի պիտի ծառայեմ ։ Ո՛չ ընդունէ՛ ան հոգին որ դուն յօժարեցուցիր

անիկայ՝ քուկինդ ըլլալու ։

«Ոչ ևս՝ ով ամէնօրինեալ Յիսուս ։ ոչ ևս հարկաւոր է որ աղաչես և աղերսես ինծի ։ Թոյլատուութիւն ըրէ ինծի յաւէտ՝ որ ես քեզի խօսիմ կորսուող մեղաւորի մը բոլոր թախանձանքներովը ։ որ վերջապէս կը տեսնէ և կը դիտայ թէ «Ուրիշ մէկով մը փրկութիւն չկայ» ։ (Գործ ։ Դ ։ 12 ։) Թոյլ տուր ինծի հիմա Տէր ։ որ դամ և քու ոտքդ իյնամ՝ անօգնական դուրս ձգուած մէկու մը պէս ։ որ ուրիշ տեղ պատսպարան չունի ։ բայց միայն շնորհալի կարեկցութեանդ տակը՝ Ըլեան վըէժխնդիր եղողէն հալածուող» ։ ու «ապաստանի քաղաքին մէջ» անձկութեամբ ընդունելութիւն փնտռող մէկու մը պէս ։ (Յեսու ։ Ի ։ 2 ։ 3 ։)

«Ես Տէրոջը կը սպասեմ ։ իմ անձս կը սպասէ ։ ու քու խօսքիդ կը յուսամ» ։ (Սաղմ ։ ՃԼ ։ 5 ։) Թէ դուն «Օգնս բարութեամբ պիտի ընդունիս» ։ (Ովս ։ Ի՛Ի ։ 2 ։) Իմ անձս քու բարութեանդ կ'ապաւինի և անիկայ կը յարգէ ։ Երկար ժամանակ ինծի ցուցուցած համբերութիւնդ կը յարգեմ ։ և ան շնորհքը՝ որ հիմա զիս սրտանց յօժար կ'ընէ քուկդ ըլլալ ։ քուկդ ըլլալ բուն քու պայմաններովդ ։ քուկդ՝ ինչ և իցէ պայմաններովդ ։ Ո՛վ Տէր՝ աս խաբեբայ սիրտս քեզի դրաւէ ։ Ո՛վ Տէր՝ զիս այնպիսի անքակտելի կապերով քեզի հետ միացուր ։ որ մարմնոյ և աշխարհի հրապոյրներէն մէ՛կը ։ խաբեբայ աշխարհին ունայնութիւններէն մէ՛կը ։ և մեղաւոր ընկերներու թախանձանքներէն մէկը չկրնայ քեզմէ հետ քաշել զիս ու նոր յանցանքի և կործանման մէջ ընկղմել ։ Ո՛վ Տէր՝ «Ու ծառայիդ բարութեան համար երաշխաւոր եղիր» ։ (Սաղմ ։ ՃԻԹ ։ 122 ։) որ ես քու վրադ՝ ու յաւիտենական կենաց վրայ

հաստատ ըլլամ • մինչև որ վերջապէս ուրախալից և մշտատև փորձառութիւնով առաւել աղէկ գիտնամ թէ ինչպէս կատարեալ փրկիչ մըն ես դուն : Ամէն" :

ԳԼՈՒԽ ԺԸ

Յորդորական ճառ մը անոնց՝ որ չեն ուզեր հաճոյանալ Ա-ստուծոյ նպատակին համաձայն ապրել :

1 • Խոնարհութեամբ կը յուսամ թէ նախընթաց գլուխները թմրած և անզգայ մեղաւորներու արթննալուն միջոց պիտի ըլլան՝ Աւետարանին փրկութեանը կարօտ ըլլալնին համոզելու , և սրտանց զանիկայ ընդունիլ տալու : Բայց սակայն ինքզինքս այնքան չեմ կրնար պատրել՝ որ մինչև անգամ յուսամ թէ ամ գիրքը ձեռքերնին անցնողներուն ամենուն ալ ասանկ պիտի ըլլայ : "Աւաղ • ես իմ հայրերէս" , կամ իմ եղբայրներէս "լաւ չեմ" , (Գործ • ԻԹ • 4 ,) որոնք ամէն դարու մէջ՝ իրենց գանգատը կ'ընեն շատերուն համար թէ "Ողջը օրը ձեռքերնին երկնցուցին անհնազանդ ու հակառակող ժողովուրդի մը" : (Հռովմ • ժ • 21 :) Թերևս այսպիսի շատերը գտնուին իմ ընթերցողներուս թուոյն մէջ • շատերը՝ որոնց վրայ ոչ ահի և ոչ ալ սիրոյ խորհրդածութիւնները մեկ խորին ու մշտատև տպաւորութիւն մը պիտի ընէ • շատերը՝ որոնք ինչպէս որ մեր Տէրը փորձառութեամբ զգուշացոյց , "Երբոր փող կը հնչեցուենք անոնց , չեն խաղար • և երբոր ողբ կը կարդանք անոնց , չեն լար" : (Մատթ • ԺԱ • 17 :)

թէ որ մինչեւ հիմա ըսածներս բանի տեղ չդնեն , անոնցմէ ուրիշ աւելի բան մը չեմ կրնար ըսել զանոնք համոզելու : Վասն որոյ հոս զատուելու ենք . աս գլուխն մէջ բաժնուելու եմ անոնցմէ . և ան՛հ թէ կարենայի այնպիսի կերպով մը ընել ասիկայ , որ զատուելուատենս իրենց կորուսեալ մեղաւոր ըլլալուն զգացումը հաստատած ըլլայի անոնց սրտին մէջ , որ (թէպէտ առ ժամանակ մը կը զատուիմ իրենցմէ և զերծնք նորէն նախընթաց գլուխները քննելու կը խրկիմ , որովհետև միայն անոնց մէջ հիմակու հիմա առնչութիւն մը ունին ,) կարենան շուտով նորէն ինձի հասնելու , և աս գլուխն մնացած մասին մէջ մէկ յարմարութիւն մը գտնելու , որ ամենէն հիմա չեն կրնար գտնել : Ժբ՛դդ ա֊ բարածներ , ձեզ կը ձգեմ ինչպէս որ բժիշկ մը իր սիրած հիւանդը կը ձգէ , և զանիկայ բոլորովին ձգելու վրայ է իբրև անբուժելի . կրկին և կրկին կը գառնայ , և նորէն կը քննէ զանազան նշանները՝ իմանալու թէ արդեօք անոնցմէ մէկ քանին միւս֊ ներէն աւելի յոյս կու տա՞ն , որ քաջալերութիւն առնէ նորէն գարման մատուցանելու :

2 . Ընանկ ալ նորէն անգամ մըն ալ կը գառնամ ձեզի : Դուք ձեր մէջը բաղձանք մը չէք գտներ Աւետարանն ընդունելու , Քրիստոսի երթալու , ինքզինքնիդ Աստուծոյ ծառայութեանը նուիրելու , և Աստուածպաշտութիւնը ձեր կեանքին մեծ գործն ընելու : Բայց թէ որ ես չեմ կրնար համոզել ձեզ որ ասիկայ ընէք , ներեցէք ինձի որ գոնէ պատասխան խնդրեմ ձեզմէ , կամ յաւէտ ձեր խղճմտանքին պատասխան տուէք : Ինչո՞ւ պիտի չընէք : Պատճառը կրօնքին մեծ սկզբունքներուն հակառակն է : Եթէ ասանկ է , իմ մինչեւ հիմա յառաջ բերած օրինակներէս տարբեր է բանը , և

դարմանն ալ տարբեր ըլլալու է : Ամիկայ յարմար տեղ չէ անհաւատութեան տարակոյսներուն հետ կռուելու : Հայց սակայն կը փափաքիմ անձկանօք ձեզի հարցընել թէ՝ մինչեւ ո՞ւր կը հասնին այս տարակոյսները : Աւետարանին մէկ մասնաւոր վարդապետութեա՞նը կը դպչին , որուն վրայ իմ փաստս կը դառնար , թէ բոլոր քրիստոնէական յայտնութեանը : Կամ թէ ևս առաւել անդի՞ն կ'անցնին . և չէ թէ միայն յայտնեալին , այլ բնական կրօնքի՞ն ալ կը դպչին . անանկ որ տարակոյս կ'ուննենանք թէ Աստուած՝ նախախնամութիւն և ապառնի վիճակ մը կայ արդեօք թէ չէ : Որով հետև ասոնք ամէնը տարբեր բաներ են , վասն որոյ հարկ է՝ և կարևոր գանոնք մէկզմէկէ որոշել . որ գիտնաք թէ ի՞նչ սկզբունքներու վրայ հաստատուլու է՝ երբոր ան բաները քննենք , որոնց վրայով դուռ տարակոյս ունիք : Հայց ի՞նչ որ ըլլան այս տարակուսանքները , ես դարձեալ պիտի հարցընեմ թէ՝ ո՞րքան ատեն տևած են ասոնք , և ի՞նչ կերպ բաներ ցուցած էք զանոնք լուծելու որոշելու համար : Կը սեպէք թէ այսպիսի ծանր նիւթերու մէջ ներելի պիտի ըլլայ ձեզի մեռոտի խաղալիքներով շարունակել , զանց ընելով ան բաներուն վկայութիւնը քննել , ու ետքը անոնց համաձայն չգոցծելնուդ համար պատճառ բերէք իմացընելով թէ ան վկայութիւններովը գոհ չէք : Անանկանութեան սկզբունքները ձեզ վստահեցընելու չի՞ն , որ եթէ այս բաները ճշմարիտ են , (ինչպէս որ անոնց վրայ տարակուսելնուդ վրայով խօսած տեսնիդ կը խոստովանիք՝ թէ կարելի է որ են) անոնք կեանքին որ և իցէ գործքերէն՝ զուարճութեան անհուսապէս առաւել ծանրակշիռ են , որոնց պատճառաւը զանց կ'ընէք զանոնք : Ուրեմն ինչո՞ւ

համար կը կենաք անհոգ և անփոյթ շաբաթէ շաբաթ և ամիսէ ամիս, որ հաւանականաբար խըղճմտանքնիդ ալ կ'ըսէ ձեզի ասանկ ըլլալը։

3. Դուցէ պիտի հարցընէք թէ "Ինչ կերպ կրնայինք բանեցընել այն տարակոյսները լուծելու համար"։ Ասիկայ դժուար խնդիր մը չէ։ Էջքերնիդ բացէք. խորհուրդի նստեցէք. խղճմտանքնիդ թող խօսի. և յիրաւի կը հաւատամ որ եթէ խղճմտանքնիդ տարապայման ասպիճանաւ մը խանձուած չէ, համոզիչ գուշակութիւններ պիտի գտնաք՝ թէ բնական թէ յայտնեալ կրօնքին ստուգութիւնը վրայ. նաև զղջումը՝ հաւատքը՝ և սրբութիւնը ապառնի երանաւէտ կեանքը ստանալու բացարձակապէս հարկաւոր ըլլալուն վրայ։ Եթէ ինչ և իցէ գիտութեան մը տէր էք, չէք կրնար չգիտնալ թէ որ հեղինակները և ինչ գիրքերու մէջ պաշտպանած են աս երեւելի ճշմարտութիւնները։ Եթէ չէք, գոնէ կրնաք անանկ մարդիկ գտնել, որոնք ձեզի կրնան հասկըցընել քրիստոնէութեան դլխաւոր վկայութիւնները, և անոր մտքի դէմ հանդիպած հակառակութիւնները պատասխան տալ։ Ուրեմն անմիջապէս Աստուծոյ անունովը աս նիւթին վրայ մտմտալ սկսեցէք։ Ու թէ որ աս բանիս ձեռք զարնէք, բոլորովին ուշադրութիւննիդ ասոր վրայ դարձուցէք, և մէկ կողմանէ ասիկայ զանց ընելով ձեր ժամանակը մի՛ անցընէք չափաբերական գիտութեամբ՝ բանաստեղծութեամբ՝ պատմութեամբ՝ իբաւաբանութեամբ՝ կամ բժշկականութեամբ, որոնք ասոր հետ բաղդատելով փետուրի պէս թեթեւ են։ Ընանկ քննէք աս բանին ապացոյցը՝ որպէս թէ կեանքերնիդ ասկէ կախում ունենար. վասն զի կեանքէն շատ առաւել մէկ բան մը կախում ունի

անկէ : Կ՚ենթադրէք թէ ինչ աստիճան համոզուած էք • և ինչու՛ համար անկէ առաւել չէք համոզուիր : Երկու կողմէն վկայութիւնները բաղդատեցէք : Նաև ամենէն աւելի ՝ Նոր Կտակարանին նպատակն ու հակամիտութիւնը քննեցէք : Տեսէք թէ ինչի պիտի առաջնորդէ ձեզ և ան ամէնը՝ որ սրտանց կ՚ընդունին զանիկայ • և ապա ըսէք՝ թէ աղէկ չէ անիկայ : Նաև քննեցէք թէ իր ճշմարտութիւնը ուրբան բնական կերպով կապակցած է իր բարոյութեանը հետ : Նոր Հաղենակներուն բնաւորութիւնն ու հանդամանքները փնտռեցէք ՝ որոնց կենդանի պատկերը ՝ եթէ ներելի է ինձ այսպէս ըսել ՝ տակաւին կը կենայ իրենց դրուագքներուն մէջ ՝ և ապա հարցուցէք ձեր սրտին՝ թէ կրնաք ասիկայ խաբէութիւն մը սեպել • ամբարիշտ՝ և անգութ խաբէութիւն մը • վասն զի սասկ եղած պիտի ըլլար ՝ եթէ ամենևին խաբէութիւն մը ունենար • զՅստուած ծաղր ընելու մէկ ձևրը մը ՝ մարդիկ կործանելու ՝ մինչև անգամ ամենէն բարի մարդիկն ալ ՝ այնպիսիները՝ որոնք կը յարգեն խղճմտանքը ՝ և ամէն նեղութիւն կը քաշեն իրենց ճշմարտութիւն սեպած բաներնուն համար : Սա հարցումը ըրէք ձեր սրտին ՝ կրնամ խղճմտանքով հաւատալ թէ անիկայ այսպիսի խաբէութիւն մըն է : Կրնամ աՀմենագէտ Յստուծոյ նայիլ և ըսել ՝ "Ո՛վ Տէր ՝ գիտես որ քեզ յարգելուս և ճշմարտութիւնն ու առաքինութիւնը սիրելուս համար է՝ որ աս գիրքը և ասոր մէջ գրուած երջանկութեան ճամբան կ՚ատեմ" :

4 • Այլ սակայն գժուարութիւններ կան աս ճամբուն մէջ : Ուրեմն ի՞նչ գժուարութիւններ : Կնաւ աս գժուարութիւնները չմաքրուեցա՞ն : Պացէք քրիստոնէութեան կենդանի փաստաբան-

ներուն , անոնց՝ որոնց կարողութիւնները՝ անկեղծութիւնը՝ աստուածապաշտութիւնը աղէկ դիտէք • եթէ ձեր ատելութիւնը թող տայ որ ասանկ ընդուն վրայ աղէկ համարմունք ունենաք • զըուցեցէք անոնց՝ ունեցած դժուարութիւններնիդ • մտիկ ըրէք անոնց տուած բացատրութիւնները , կշռեցէք զանոնք զգուշութեամբ Աստուծոյ պատասխան տալու պարտական ըլլալնիս դիտցողներու պէս • և քանի որ տարակոյսերնիդ կը մնան , ճշմարտութեան եռեւէն գնացէք որքան որ ձեզ տանի , և զգոյշ եղիք որ չըլլայ թէ "Օձանիկայ անիրաւութեամբ բռնէք" : (Հռով • ԺԶ • 18 :) Ըսկէ աւելի անյարմար և անտեղի բան չըլլար՝ որ մէկ մարդ մը արբանեակու համար կսղձնէ թէ համոզուած չէ Աստուածայնին վկայութիւններուն , իբրև պատճառ մը իր կատարեալ քրիստոնեայ ըլլալուն • որ աստուն տրամաբանութեան ու միանգամայն խղճմտանքին զըուցածներուն դէմ կը գործէ , մինչև անգամ հեթանոսներուն դատապարտած մոլութիւններուն մէջ կ'անցընէ կեանքը : Ո՛վ տեսաք , Քրիստոս այսպիսեաց համար որոշեց • և յոյժ իրաւացի և յոյժ իմաստուն կերպով • "Ընոնք չար կը գործեն , և անոր համար լոյսը կ'ատեն • և լուսին քովը չեն գար , որ իրենց գործքերը յայտնի չըլլան" : (Յովհ • Գ • 20 :) Բայց լոյս մը կայ որ անոնց գործքերը յայտնի պիտի ընէ ու յանդիմանէ , որուն դէմը գալ պիտի ստիպուին , և անոր ցաւալի քննութիւնը տանիլ :

5 • Բայց սակայն եթէ որոշէք որ ալ քննութիւն չընէք աս նիւթին վրայով , թող տուէք զիս գոնէ սա բանը մտմտալով որ գլուխնուդ վրայ աւելի ծանր կորճանում չդիպչիք , որ աղաչեմ ձեզի որ զգոյշ ըլլաք թէ ինչպէս ինքզինքնիդ աւելի

վանդի ենթակայ կ'ընէք ան բանով՝ որ դուք ալ խոստովանելու էք թէ հարկաւոր չէ. ըսել կ'ուզեմ ուրիշները Աստուածին ճշմարտութիւնը հաւատալէն ետ պահելու համար բրած ջանքերնիդ։ Կ'ուզէ տուէք անոնք՝ Աստուծոյ համար և ճեղի համար, ան բերկրութիւններուն և ան յոյսերուն մէջ, որ միայն քրիստոնէութիւնը կրնայ տալ. և մի' դործէք այնպէս՝ որպէս թէ ցանկայիք անհաւատի մը յանցանքին վրայ ան տանջապատիկ դատապարտութիւնը յաւելուլ, որ անոնք որ ուրիշներուն հոգիները թիւրողն ու կործանողն եղած են՝ անկեալելու են, եթէ ան Աստուածը՝ որուն այնքան յանդգնաբար հակառակած են, յայտնուի, (ինչպէս որ անշուշտ պիտի ըլլայ,) իրենց հաւատոր մէկ մեծ ճշմարտութիւն մը ըլլալը։

6. Եթէ հիմա չկրնամ յայտնել նպատակիս համանելու, (այս պատճառով որ բարձր հասկցողութիւն մը յուցընելու հպարտութիւնը՝ այսպիսի ընթերցող մը կը ստիպէ որ վերջէն աստիճան ջանայ Աստուածը անարդութեամբ ոտքի տակ առնելու,) բայց սակայն պիտի արձակեմ զանիկայ առ մէկ առաջարկութեամբը, որն որ կը կարծեմ թէ բանին մեծութիւնը յոյժ արդարացընէ պիտի։ Եթէ քրիստոնէութիւնը քններ լինցուցեր ես, և որոշեր ես որ այնպէս ապրես և այնպէս վարուիս որպէս թէ ստուգիւ սուտ ըլլար ան, ուրեմն նստէ և ատ որոշմանդ մէկ յիշատակագիրը ըրէ։ Գրէ մէկ տող մը թէ,

"Ես հիմ տարուան այն հինչ օրը խորհրդածութեամբ որոշեցի՝ որ քրիստոնէութիւնը մերժելով պիտի ապրիմ ու մեռնիմ, և անիկայ տակնուվրայ ընելու համար ամէն կրցած բանս պիտի ընեմ։ Ես օրս որոշեցի Նազովրեցի Յիսուսին ոչ միայն ամէն

ինազանդութիւնը մերժել , և անկէ ամէն ակընկալութիւնը վերցընել , այլ նաև իմ կենացս գործքին մէկ մեծ մասը ընել՝ որքան որ կրնամ՝ ուրիշներուն մտացը մէջ անոր վրայ եղած բոլոր նախատումը ջնջել , և իմ ամենէն զօրաւոր ջանքերս բանեցընել տրամաբանութեամբ և ծաղրաբանութեամբ անոր կրօնքին յարդը իջնցընելու , և եթէ կարելի է՝ աշխարհիս մէջէն արմատախիլ ընելու . Հանդարտ և հաստատ կերպով կը խրոխտամ ան օրուանը համար՝ որ իր հետևողները կ'ըսեն թէ Պիտի երևի մեծութեամբ և ահով , իր թշնամացը դէմ սպառնացեալ վրէժը ի գործ դնելու" :

Կը համարձակիմ ասանկ գրել ու ստորագրել : Հաստատ կը հաւատամ որ շատ մարդիկ՝ որ Աստուածեան սեպուհիլ կ'ուզեն ու թիւերնին շատցընել կը ջանան , պիտի չգրեն : Ու եթէ դուն ալ չես համարձակիր ընել , ատ փոքր հինչ զգուշութիւնը ուստի՞ կը ծագի : Պատճառը յայտնի է : Խղճմտանքիդ մէջ մէկ գաղտնի երկիւղ մը կայ թէ կարելի է որ աս անարգեալ՝ հակառակութիւնը կրող՝ և ծաղր ըլլուղ Աւետարանը յետ ամենայնի ճշմարիտ ելլէ : Ու եթէ այսպիսի երկիւղ մը կայ , ուրեմն թող որ խղճմտանքն իր պաշտօնը կատարէ , և դատապարտէ քեզ քու ընթացքիդ ամբարիշտ յիմարութեանը համար , որ անիկայ ստոյգ և յայտնի ստութիւն մը համարելով գործեցիր : Թող որ ըսէ քեզի ընդարձակօրէն , թէ կարելի է որ "Աստուծոյ դէմ մարտնչող գտնուիս" . (Գործ . Ե . 39 .) որ թէպէտ համարձակութեամբ Աստուծոյ ահուն դէմ կը խրոխտաս , բայց կարելի է որ անոր ձեռքն իյնաս . և լսես անարգած վէիրդ որ՝ յաւիտենական Դատաւորին բերնէն լսելով , զանիկայ պիտի չկրնաս անարգել : Ու բոլոր ա-

նարգանքդ դիտնալով , սակայն և այնպէս նորէն պիտի կրկնեմ . կարելի է Թադէոսը քեզի պիտի ըսէ թէ՝ "Ա՛ւելի գնա ինծմէ անիծեալ՝ յաւիտենական կրակին մէջը , որ պատրաստուած է Սատանային՝ և իր հրեշտակներուն" : (Մատթ . ԻԵ . 41 :) Նա արդ՝ գնա և ծռմբռակէ և ծաղը ըրէ Սուրբ Գիրքը , գնա և նախատէ անոր քաջազուններուն բնութիւնը , և ծաղրէ անոր մարգարէներուն ու անոր առաքեալներուն վրեմ խօսքերը , ինչպէս որ ոմանք ըրած են , որոնք մի միայն իրենց տգիտութեանը՝ ամբարշտութեանը՝ և չարութեանը կարճատև յիշատակը իրենց ետևէն ձգած են : Գնա և անոնց պէս պարզէ անհաւատութեան դրօշակները , և հպարտացիր անոնց տակը մտնող անձանց թիւովը : Բայց զգոյշ եղիր՝ չըլլայ որ նախատեալ Գալիլեացին զաղտնի նետ մը շիտակէ քու սրտիդ , և քու ամբարիշտ շունչդ դադրեցնէ՝ անոր դէմ մէկ խօսք մըն ալ լմնցնելէդ առաջ :

7 . Հիմա պիտի դառնամ աստուածեանէն կամ սկեպտիկեանէն , և անունով քրիստոնէին պիտի խօսիմ . եթէ երբէք կրնայ քրիստոնեայ կոչուիլ ան՝ որ աս ամէն ըսածներէս ետքը հակամիտութիւն մը չզգար ինքզինքը ան Փրկչին կառավարութեանը ու շնորհացը նուիրել , որուն անունը իր վրայ կը կրէ : Ո՛վ մեղաւոր , դուն մէկդի կը դառնաս Տէրոջմէս , որուն դատը կը պաշտպանեմ . բայց ջերմ եռանդով կ'աղաչեմ քեզի՝ որ սրտի մտօք քննես թէ ինչո՞ւ համար մէկդի կը դառնաս . և "Որո՞ւն պիտի երթաս" զանիկայ թող տալով , որուն համար կը վիայես թէ "յաւիտենական կենաց խօսքերը ունի" : (Յովհ . Ջ . 69 :) Ինքզինքդ քրիստոնեայ կ'անուանես . և սակայն չես ուզեր ինչ և իցէ կերպով համոզուիլ բարի եռանդով փրկութիւն փնտռելու՝

Յիսուս Քրիստոսէն և անոր միջոցովը ՝ որն ո՛ր քու Վարդապետդ ու Տէրդ կը կանչես : Ի՛նչ պէս կ՚արդարացընես քու խղճմտանքիդ առջև՝ միևչև անդամ մէկ րոպէ մը զանցառութիւն ընելդ : Եթէ քեզ ստիպէի որ վէճի տակ եղած ինչ և իցէ մէկ բան մը ընդունիս ՝ ան ատենը տարբեր կ՚ըլլար բանը : Եթէ սաստիկ աշխատէի որ քեզ քրիստոնէից այն ինչ մասնաւոր մէկ կողմին հերձուածոյն աշակերտ ընեմ ՝ յապաղուժդ ան ատենը աւելի բանաւոր կ՚ըլլար • այո՛ ՝ թերևս սիտի կարծէիր՝ որ բսածիս հաւանութիւն չտալովդ մեր ընդհանուր Վարդապետին պարտքդ կատարած կ՚ըլլաս : Հայց վիճաբանութեան նիւթ մըն է ասիկայ քրիստոնէից ՝ թէ արդեօք մեծ՝ սուրբ և արդար Աստուած մը կայ • և թէ՝ արդեօք այսպիսի մէկ Նչակ մը ՝ ո՛րուն միաբան կը հաւատանք ՝ պէտք է յարգել և սիրել ՝ թէ զանց ու անպատիւ ընել : Վիճաբանութեան նիւթ մըն է ասիկայ՝ թէ արդեօք մեղաւոր մը պէտք է որ խորին և ծանր կերպով զղջայ իր մեղքերուն վրայ ՝ կամ թէ անոնց մէջ յառաջ երթայ : Վէճի տակ ինկած մէկ բան մըն է ասիկայ մեր մէջը՝ թէ արդեօք Յիսուս մարմին առաւ ու մեռաւ խաչին վրայ մեղաւորաց փրկութեանը համար՝ թէ չէ : Ու եթէ վէճի տակ ինկած բաներ չեն ասոնք ՝ կրնա՞ն վէճի տակ ձգել անոնք՝ որ կը հաւատան անոր Որդի Աստուծոյ և Փրկիչ մարդկան ըլլալը ՝ թէ արդեօք մեղաւոր մը անիկայ փնտռէ կամ զանց ընէ • կամ թէ ան որ քրիստոնեայ եմ կ՚ըսէ ՝ պէտք է որ անօրէնութենէ զատուի ՝ թէ ինքզինքը անոր մէջ թողտայ : Ահա մեծ Վարդապետին պատուէրները այսքան մռնի գրուած են իր խօսքին մէջ՝ որ անկնդծաբար վէճի տակ ձգելու առիթ կենայ թէ աբ-

դէօք ջերմեռանդ՝ սուրբ՝ խոնարհ՝ հակող՝ անձնուէր քաց կեանք մը կը պահանջէ , կամ թողլատուութիւն կ'ընէ ասոնց հակառակ տեսակին : Կրիստոս կեանքն ու անմահութիւնը լոյսին դէմ բերելէն ետքը՝ անստո՛գ ձգեց թէ արդեօք ապառնի երջանկութեան և թշուառութեան վճակ մը կայ , կամ թէ ասիկա վիճակներուն ո՛րը որոնց սահմանուած են : Վիճաբանութեան նիւթ մըն է թէ արդեօք Աստուած "Ամէն գործքը՝ ամէն ծածուկ բաներու հետ՝ թէ բարին և թէ չարը՝ դատաստանի պիտի բերէ" թէ չէ . (Ժող . ժ . 14 .) կամ թէ արդեօք ան դատաստանը լմննալէն ետքը "Աղաւորները յաւիտենական տանջանքը , ու արդարները յաւիտենական կեանքը պիտի երթան" : (Մատթ . ԻԵ . 46 :) Ըղէկ գիտեմ որ ամէնալուրջ համար պիտի չցուցընես՝ թէ տարակոյս ունիս ասբաներուն վրայ , ու տակաւին քրիստոնեայ պիտի կոչես ինքզինքդ : Ուրեմն ինչո՞ւ համար չես համոզուիր արտանց մտածել անոնց վրայ և գործել այնպէս՝ ինչպէս որ քու պարտաւորութիւնդ և քու օգուտդ կը պահանջեն : Մ՛վ մեղաւոր՝ պատճառը յոյժ յայտնի է . մէկ պատճառ մը՝ որ յիրաւի բոլոր ծովին անարժան է պատճառ կոչուելու : Ընոր համար է՝ որ ունայնութիւններուդ ու ցանկութիւններուդ կուրացեալ ու թմրած ես : Ընոր համար է՝ որ մէկ չնչին և անցաւոր բան մը ունիս , որն որ երևակայութիւնդ ու զգայարանքներդ կը կախարդէ , անանկ որ անիկայ Աստուծմէ ու Քրիստոսէն , հոգիէդ ու անոր փրկութենէն առաւել սիրելի է քեզի : Մէկ խօսքով . անոր համար է՝ որ տակաւին ան մարմնասէր մտքին ազդեցութեանը տակն ես , որն որ՝ ինչ բարեպաշտական ձևերը ալ առնէ վրան երբեմն , տակաւին "Աստուծոյ դէմ

թիւնամութիւն է. ինչու որ Աստուծոյ օրէնքին չենա-
զանդիր, մանաւանդ չկրնար ալ" : (Հռոմ. Ը. 7 :) Ու-
սումի բուն իսկ ան թշուառներուն վի-
ճակին մէջն ես, որոնց համար մեր Տէրը իր կե-
նացը օրերուն մէջ ըսաւ թէ "Դուք չէք ուզեր
ինձի գալ, որ կեանք ունենաք", (Յովհ. Ե. 40,) և անոր համար "Չեր մեղացը մէջ պիտի
մեռնիք" : (Յովհ. Ը. 24 :)

8. Ես վիճակիդ մէջ չեմ տեսներ թէ ինչ օ-
գուտ կրնայ ընել առջի դէպքերուն մէջ ըսած-
ներս ու ըրած տրամաբանութիւններս նորոդելը :
Ինչպէս որ մեր օրհնեալ Փրկիչը կ'ըսէ անոնց հա-
մար՝ որ իր Աւետարանը կ'ատեն, թէ՝ "Տեսաք
ու ատեցիք՝ ես ալ իմ Հայրս ալ", (Յովհ. ԺԵ. 24,) անանկ ալ ձշմարտիւ ձեր վրայովը
կրնամ ըսել թէ՝ Ջանացէ ձեզի ցուցընել Քրիս-
տոսն ու Հայրը ամենապայծառ խօսքերով. ձեզ
սահելեցի որ երկուքին ալ ունեցած պարտքերնիդ
կատարէք. յանցանքնիդ ու դատապարտութիւննիդ
առջևնիդ դրի. մի միայն դարմանը ցուցուցի. ան
ալ՝ ցուցուցի՝ որուն վրայ իմ յաւիտենական
յոյսերս հաստատած եմ, և ան ձամբան՝ որով
միայն փրկութեան կը յուսամ : Ես բաները ձեր
առջևը դրի, որոնք որ՝ եթէ Աստուած պատհու-
թիւն տայ, իմ մահուան շունչիս առնին ալ օգ-
տով և անձկանօք իմ որդւոցս առջևը պիտի
դնեմ, և ան ամէն սիրելի բարեկամներուս, որ
երկրիս վրայ ունիմ, որոնք որ ան առնը քովս կը
դանուին՝ զանիկայ իմ բարեկամութեանս մեծ նշա-
նը, և իմ անոնց վրայ ունեցած սիրոյս անսխալ
ապացոյցը համարելով : Ու եթէ Աւետարա-
նին ձշմարտութեանը հաւատալով որոշէք որ մեր-
ժէք զանիկայ, ուրիշ ըսելիք մը չունիմ բայց

միայն առ՝ թէ հետեւանքը պիտի կրեք ։ Հայց տակաւին՝ ինչպէս որ Մովսէս , երբոր վերջին անգամ փարաւոնին ներկայութենէն դուրս կելլէր՝ անոր սիրտը աւելի ևս կարծրացած տեսնելով ան ամէն իրեն եղած հարուածներուն ու չնորհքներուը , ըսաւ թէ «Ասուած պիտի անցնի երկիրէն ահաւոր կերպով առջինեկները մահուամբ զարնելու , և զգուշացուց զանիկայ ան մեծ և ողբալի աղաղակին վրայով , որն որ սաստկիչ հրեշտակին սուրը պիտի հանէը բոլոր իր թագաւորութեանը մէջ" ։ (Ելք ։ ԺԱ ։ 4—6 ։) անանկ ալ հիմա ես քանի որ քեզ պիտի ձգեմ ոչ մեղաւոր , քեզի պիտի խօսիմ նորէն , «Թէ լսես , և թէ զանց ընես" ։ (Եզեկ ։ Գ ։ 7 ։) և քեզի յոյժ առաւել մեծ հարուած մը պիտի զրուցեմ , որն որ աստուածային վրէժխնդրութեան սուրը՝ որ արդէն սրուած ու քաշուած և «Երկինքի մէջ արբնցած է" ։ (Եսայ ։ ԼԴ ։ 5 ։) քեզի դէմ կը պատրաստէ ։ որն որ յոյժ առաւել ցաւագին աղաղակ մը պիտի պատճառէ , թէ և դուն ան չար ինքնակալէն առաւել մեծ ու առաւել դիմադարձ ըլլաս ։ Ա՛յո՛ ոչ մեղաւոր , որպէս զի Պօղոս առաքեալին հետ միկտիր կարենամ ուրիշներուն գառնալու առնես՝ որոնք հաւանականաբար պիտի լսեն ինձի , «Աթենս թօթափել ու ըսել , ձեր արիւնը ձեր գլուխը ես անպարտ եմ" ։ (Դործ ։ ԻԸ ։ 6 ։) անգամ մըն ալ պիտի ըսեմ քեզի աս բաներուն վախճանն ինչ ըլլալը ։ Եւ ոչ թէ կարենայի այնպէս խօսիլ որ նպատակիս հասնիմ ։ կարենայի ականջներուդ այնպիսի ուժգին ահի որոտում մը որոտալ՝ որ քեզ արթընցնէր , և այնքան սաստկաշնչիւն ըլլար՝ որ մարմնաւոր ուրախութեան բոլոր ձայները չկարենային խափանել , կամ ան ամէն վտանգաւոր թմրեցուցիչ դեղերը չկարենային

անգօր ընել զանիկայ , որոնք Ինարած ես խրղճմտանքդ Թմրեցընելու համար :

9 . Ո՛վ մեղաւոր , փնտռէ ինչ զուարճութիւններ ու բերկրութիւններ որ կ՚ուզես : Բեզի կ՚ըսեմ , որ եթէ իշխանութեամբ՝ զօրութեամբ՝ և մեծութեամբ հաւասար ըլլաս Աբրիլոնի ան մեծ թագաւորին , քու փառքդ , և տաւիղներուդ ձայները գերեզմանը պիտի իջնեն . քու տակդ ընտուններ պիտի տարածուին , ու որդերը քեզ պիտի ծածկեն" . (Եսայ . ԺԴ . 11 .) այո՛ մեղաւոր , "Ըս բաներուն վերջը մահ է" . (Հռով . Ո . 21 .) մահ՝ ամենէն չոյժ ահաւոր մահ քեզի , եթէ աս բնութիւնովդ յաւաչ երթաս : Ձես կրնար մերժել զանիկայ . և թէ որ մոռնալու արգելք մըն ալ կարենամ դնել , ալ պիտի չմոռնաս զանիկայ : "Ահու ուժգ քարերու ուժ չէ , ոչ ալ մարմինդ պղնձէղէն" : (Յոբ . Ո . 12 :) Ինչպէս որ ուրիշներուն՝ քեզի ալ հիւանդութիւն կրնայ մօտենալ . և քիչ առենէն պիտի տեսնենք (եթէ մէկ յանկարծակի պատահմունք մը չարգիլէ զանիկայ ,) թէ ինչպէս քաղցրութեամբ պիտի կենաս մահուան անկողնին վրայ , և յաւիտենականութիւնը մօտեցած տեսնելով : Դուն՝ որ հիմա կ՚ատես Քրիստոս և բանի տեղ չես դներ անոր Ըհատարանը , պիտի տեսնենք քեզ վհատած և նուաղած՝ քու բոլոր մարմնաւոր զուարճութիւններու վրայ ունեցած ախորժակդ ու քու ունայն ընկերներդ կորսուած : Ու եթէ անոնցմէ մէկը կամ միւսը յանդգնաբար քեզի գայ , և այնքան անբան ու յանդուգն ըլլայ՝ որ մեռնող մարդ մը զուարճացընել աշխատի զուարճացուցիչ պատմութիւնով մը , կամ մէկ պիղծ կատակով մը , պիտի տեսնենք թէ ինչ համ պիտի առնես անկէ : Պիտի

տեսնենք թէ ինչ մխիթարութիւն պիտի ունենաս անցեալին վրայ մտմտալովդ , կամ ինչ յոյս ապառնիին նայելովդ : Թերևս դողալով և սարսափելով Քրիստոսի պաշտօնեաները կանչելով , որոնք հիմա կ'անարգես ունեցած ան եռանդնութեն համար՝ որով կ'աշխատին քու հոգիդ փրկել , անոնց պիտի հարցընես ան առենը մեկ սոսկալի երկիւղով մը , թէ "Ի՞նչ ընեմ որ փրկուիմ" , և անոնք գալեն առաջ Թերևս ցնորման կամ մահուան ցաւերու մէջ էյնաս : Կամ Թերևս պիտի տեսնենք որ ինքզինքդ պիտի խաբես քու երկար հիւանդութեանդ մէջ , որպէս թէ դեռ պիտի առողջանաս . և մահուան վրայ ամէն խորհուրդ ու խօսք մեկդի դնես որ չըլլայ թէ սիրտդ կոտրեն ու քեզ թուլցընեն : Ու բարեկամաց ու բժիշկներուն անգութ բարեկամութիւնը , որպէս թէ Սատանային հետ միաբան եղած՝ կարելի եղածին չափ հոգւոյդ կործանումը ստոյգ ընելու համար , Թերևս զօրացընէ աս մահաբեր խաբէութիւնը :

10 . Ու եթէ աս հաւանական դիպուածներէն մեկը պատահի , այսինքն՝ կարճ խօսքով , եթէ հրաշիւք աստուածային շնորհքը քեզ "Խանձողի մը պէս կրակէն" դուրս չհանէ , քանի որ բոցերը արդէն քեզի փակած են . բոլոր աս տրտմալից պատգամները , որ հիւանդութեան սենեկին մէջ և մահուան անկողնին վրայ կու գան , անհնազանդ առաւել սոսկալի բաներու կարապետ են : Ո՛հ , ո՞վ կրնայ ստորագրել զանոնք : Ո՞վ կրնայ երևակայել զանոնք : Երբոր ողջ մնացող բարեկամներ կ'ողբան անշունչ դիին վրայ , և անիկայ ժուժ ու լուռ գերեզմանին մէջ դրուելէն առաջ՝ քաղցր մնաս բարեաւ մը կ'ըսեն , քու հոգիդ որո՞ն ձեռքը պիտի իյնայ՝ ո՞վ մեղաւոր : Քու անջատուող հո-

գիր ի՞նչ պիտի տեսնէ , մինչեւ անգամ քու լքեալ մարմինդ պաղելէն , կամ նուաղելաւ աչքերդ գոցուելէն առաջ : Ան առնը պիտի դիտայ թէ ի՞նչ է Աստուծոյ դառնալը , և իր Հետաբանն ու Ըրդին՝ և հաշտութեան մի միայն դաշինքը մերժելուն համար անկէ մերժուիլը , որ այնպիսի սքանչելի և ընորհալի դաշինք մըն է : Պիտի դիտնաս թէ ի՞նչ է Քրիստոսէն մերժուիլը , որ ան Քրիստոսը դուն անարգեցիր , և թէ ի՞նչ է դժոխքին չար հոգիներուն ձեռքն ի յնալը , որ առջինին ստոյգ և անմիջական հետեւութիւնն է : Ել ան առնը բարեկամ չկայ . ոչ միխիթարող , ոչ ցաւդ ու թշուառութիւնդ մեղմացընող . այլ ընդհակառակն՝ բոլոր քովդ եղողները կ'աշխատին զանոնք առաւելցուլ ու աճեցընել : Ձու մահուան օրէդ մինչեւ յարութեան օրը սոսկալի ակնկալութեամբ և ահի ու խղճի խայթի դառն աղաղակներով պիտի անցընես : Եւ ան առնը պիտի լսես հրեշտակապետին փողին ձայնը , ան տրտմալի աշխարհին որ խառնչին մէջ որ ըլլաս : Ընոր ձայնը քու բանտիդ մէջ պիտի թափանցէ , ուր որ թէպէտ տխուր և ահաւոր տեղ մըն է , բայց պիտի ուզես որ կարնաս տակաւին թոյլտուութիւն ունենալ յանցաւոր դլուխդ ծածկել յաւէտ , քան թէ ան ահաւոր Դատաւորին առջեւը երեւնալ , որուն երեսէն «Երկիրը ու երկինքը կը փախչին» : (Յայտ . Ի . 11 :) Բայց պարտական ես յառաջ դալ և մէկ նոր մարմին մը հագնիլ յաւիտենական ցաւեր կրելու . որոնք թէ որ աս մահկանացու վիճակին մէջ ըլլան , խլոյն կը քայքայուին զանիկայ : Ձիմա չես ուզեր Համոզուիլ Քրիստոսի գալուս . անդգայաբար երես կը դարձընես անկէ , հակառակ քանահանութեան՝ հակառակ խղճմտանքի՝ հակա-

ուակ Աբեւտարանին բոլոր քաղցր թախանձանքներուն, և անոր ամենահաւատարիմ պաշտօնէիցը բազմավոյթ խրատներուն : Բայց ան ատենը՝ մ՛զատը, անոր հետ պիտի տեսութիւն ընես, եթէ կրնանք տեսութիւն կոչել ասիկայ, որ ատեն պիտի չկամարձակիս զլուխդ վեր վերցընել ահաւոր և անողոքելի Դատաւորիդ երեսը նայիլու : Ըսեն՝ ո՛րքան ալ որ մեր ապրած ատենը և մեր բնակութեան տեղը մէկզմէկէ հեռու ըլլայ, հոն պիտի տեսնենք թէ ինչ քաջութեամբ պիտի դիմանայ սիրտդ, և ինչպէս «Պիտի ուժոյնան ձեռքերդ ան օրերը՝ որ Տէրը աս բանը պիտի ընէ" : (Եզէկ. ԻԲ. 14 :) Ըսեն պիտի տեսնեմ քեզ հաղարաւոր և բիւրաւոր յուսահատեալ թշուառ արարածներուն մէջ դողդղալով և շնորհած՝ ոմ ընթերցող, ոմ որ կ՛ըլլաս եղիր, քանի որ յառաջ կ՛երթաս աս անցեղջ վիճակիդ մէջ : Ըսեն պիտի լսեմ քու աղաղակներդ ուրիշ շատերուն հետ միկտեղ, որ ոչինչ տեղը պիտի կանչուրտէք : Դատաւորը պիտի ելլէ իր աթոռէն վեմ հանդարտութիւնով, և քեզ պիտի ձգէ՝ որ յաւիտենական կրակներու մէջ կ՛ինաս, որոնց դատապարտած է քեզ անոր արդար վճիռ-խնդրութիւնը՝ անոնցմէ փրկուիլ չուզելուդ համար : Վէմերն իր բնութիւնը յաւիտենաս պիտի դողէ քու վրայէդ, և քու հնծութիւններուդ ու աղաղակներուդ դաւադին արձագանքը պիտի խաթսանուի երկինքի Ելելուիաներուն մէջ, և ան օրը Տէրոջմէն ողորմութիւն դտնողներուն ականջը պիտի չհասնի :

11 . Ես բաներուն վախճանը ստուգիւ ասանկ պիտի ըլլայ . և դուն՝ իբրև անուամբ քրիստոնեայ, կը խոստովանիս թէ դիտես և կը հաւատաս ասոր : Իմ սիրտս կը շարժէ աս բանը, եթէ քուկդ չշար-

ժեր ։ Հաստատ կը հաւատամ որ՝ փրկութիւն և փառք ընդունողներուն ամէն մէկը իր փրկչին պատկերը ան աստիճան պիտի ստանայ իմաստութեամբ՝ բարութեամբ՝ և նախանձաւորութեամբ վասն Աստուծոյ ։ և այնքան համարմունքով մը բոլոր տիեզերքին երջանկութեանը համար ։ որ աս տխրագին տեսարանը անդորր հաւանութեամբ և առանց կսկիծ ցուցիչ մտայուզութեան պիտի դիտէ ։ Բայց քանզի դեռ մարմին ու արիւն եմ ես ։ վասն որոյ աղիքս կը վշտանան և աչքերս շատ անգամ կ՚արտասուեն ցաւօք՝ երբոր կը մտածեմ թէ թշուառ մեղաւորները չեն ուզեր կարեկցութիւն գտնել իրենց հոգիներուն ։ երբոր կը մտածեմ թէ հակառակ աստենայն խրատու՝ յանդգնաբար վերջին և յաւիտենական կործանման կը դիմեն ։ Ոչինչ տեղը պիտի երթայ հոս աղօթք մը կամ խորհրդածութիւն մը դրել քեզի համար ։ Թշուառ արարած ։ չես ուզեր մտածութիւն ընել ։ չես ուզեր աղօթել ։ Բայց սակայն ինչպէս որ շատ անգամ իմ սիրտս աղօթքի տուած եմ մահուան վիճակի մէջ եղող բարեկամի համար ։ երբոր անիկայ ՚ախտին բռնութենէն կարող եղած չէ ինծի հետ ձայնակցիլ ։ անանկ ալ հիմա Աստուծոյ պիտի երթամ քեզի համար՝ ով ապերջանիկ արարած ։ Եւ եթէ իմ կարեկցութեանս խօսածները այնքան անարգես որ չկարդաս զանոնք ։ տակաւին կը յուսամ թէ անոնք՝ որ Աւետարանին իրենց հոգւոյն վրայ ունեցած զօրութիւնը զգացած են ։ որովհետև քեզի պէս անձանց վրայ անշուշտ պիտի ցաւին ։ պիտի միանան ինծի հետ այսպիսի արտանց թէ ևնուաստ աղաչանքներու մէջ ։

Վերոյգրեալ վճռակին մէջ եղող անվերջ հեղաւորին հառաջ աղօթք մը։

«Ով ամենակարող Աստուած, ուրու կողմանէդ ամէն բան կարելի է» (Մատթ. ԺԹ. 26։) վասն որոյ խոնարհութեամբ քեզի կու գամ աս սիրելի անմահ հոգիին համար, որ կը տեսնես թէ հոս կը կորնչի իր մեղքերուն մէջ, և կը խստացընէ ինքզինքը ան յաւիտենական Աւետարանին դէմ՝ որ Աստուծոյ զօրութիւնն է հաղարաւորներուն ու բիւրաւորներուն փրկութեանը համար։ Դուն վկայ ես՝ ով ամենօրհնեալ Աստուած, դուն վկայ ես որ ո՛րչափ բացայայտութեամբ և ջերմեռանդ զգացումներով իմ պատգամաւորութիւնս կատարեցի։ Ուր ներկայութեանդ մէջ աս ահաւոր խօսքերը գրեցի, և քու ներկայութեանդ մէջ կարդացուեցան։ Վասն որոյ հաճէ քու յիշատակութեան գրքիդ մէջ գրել՝ որ եթէ աս ամբարիշտը իր անօրէնութեանը մէջ մեռնի, իր ճամբայէն զգուշացընելու համար յայտնապէս և անկեղծութեամբ խօսելէս ետքը, անոր արիւնը իմ ձեռքէս չփնտռուի, (Եզեկ. Լ. 8, 9,) ո՛չ ալ ան քրիստոնէին ձեռքէն, ով որ ըլլայ ան՝ որ աս գիրքը անոր կու տայ անկեղծութեամբ անոր հոգիին փրկութեանը ցանկալով։ Վկայ եղիր՝ ով օրհնեալ Յիսուս, «Ըն օրը որ մարդոց ծածուկ բաները պիտի դատես», (Հռոմ. Բ. 16,) որ քու Աւետարանդ քարոզուեցաւ աս խստասիրտ թշուառին, և քու արեամբդ եղած փրկութիւնը առջին գրուեցաւ, թէպէտ ինքը տակաւին շարունակ ի՛նարգելը զանիկայ։ Նէ շնորհէ որ քու աս անարժան պատգամաւորդ «Աստուծոյ անուշ հոտ մը ըլլայ Քրիստոսով», աս հոգիին միջոցովը, թէ և

վերջապէս կորնչի ալ : (ա Կորն. ե. 15 :)

«Այլոց ո՛չ թէ աս իր բոլոր խստութենէն ու անզիջողութենէն հաքը՝ տակաւին հաճելիք քու աղաղաւ շնորհացդ գերազոյն զօրութիւնովը արթնցընել ու դարձընել զանիկայ : Ըղէկ գիտենք՝ ով համայն տիեզերաց Տէրը , թէ ան որ Հոգին ստեղծից կրնայ յաղթահարութեան սուրը մտեցընել ու թափանցել անոր : Ո՛չ թէ քու անհուն խմաստութիւնովդ ու սիրովդ ճամբայ մը դանէիր ձեռք զարնել , և փրկել աս մեղաւորը մահէն՝ յաւիտենական մահէն : Ո՛չ թէ՝ եթէ քու օրինակ կամքդ է , հաճելիր անմիջապէս աս բանը ընել : Դուն գիտես՝ ով Աստուած , որ կորստեան վիճակի մէջ է անիկայ . գիտես որ եթէ մէկ բան մը ըլլուի անոր՝ շուտով ըլլուելու է . քու խմաստուն և բարի նախասահմանութենէդ մէջ նշանակեալ բոպէ մը կը տեսնես , որ պիտի փակէ զանիկայ անփոփոխ վիճակի մը մէջ : Ո՛չ թէ հաճելիր ձեռք զարնել անոր քանի որ դեռ Վենդանիներուն ընկերացած է , և յոյս կայ» (Յով. Ժ. 4 :) Շնորհաց մատակարարութենէդ մէջ քու ունեցած անփոփոխելի օրէնքներդ թող չեն տար՝ որ Հոգի մը անտեսանելի աշխարհը մտնելէն հաքը դառնայ ու նորոգուի : Ո՛չ՝ շնորհէ որ քու Սուրբ Հոգիդ գործէ քանի որ անիկայ դեռ Իր ներգործութենէդ սահմաններուն մէջն է : Ներգործէ՝ ով Աստուած ինչ կերպով որ կ'ուզես , միայն թէ գթած անոր , ով Տէր գթած անոր , որ դատապարտութեան և կործանման խորութիւններուն մէջ չինայ , որոնց եզերքը կեցած կ'երևի յայտնապէս : Ո՛չ թէ հաճելիր զանիկայ ծանր արկածից և թշուառութեանց մէջ ձգել , եթէ հարկաւոր է այսպէս ընել , և եթէ սպառած կ'երևի քեզի : Ո՛չ թէ Մանասէին

պէս զանիկայ «Պապերով բռնեն, ու ոտնակապ-
րով կապեն», թէ որ աս բանը միայն պատճառ
մը կ'ըլլայ իր Հայրերուն Աստուծոյն երեսը խընդ-
րելու» : (Ա Մնաց. Լ. Գ. 11, 12 :)

«Հայց ես քու անհուն խնամատարեանդ սահման
մը չեմ ցուցըներ : Դուն քու զօրութիւնդ փա-
ռաւոր և աքանչելի օրինակներու մէջ ցուցուցած
ես, որոնք կը գոհանամ քեզմէ որ մանրամասնաբար
դիտեմ, և անոնք դիտնալուս ամրացած եմ անոնց
յանդուգն վստահութեանը դէմ, որոնք տկարու-
թեամբ և յանդգնութեամբ կ'ըսեն թէ՝ Անկարելի
է աս բանը, որն որ իրօք ըրած ես դուն : Դի-
տեմ որ դուն աս բանը ըրած ես մարդուն իր մի-
նակ եղած ատենը՝ անոր միտքը մէկ հատիկ խոր-
հուրդ մը ձգելով, քանի որ անով կանչուած
երջանիկ անձը հեռու էր միջոցներէ և կրօնական
արտօնութիւններէ, որ ո՛չ ամենաահաւոր խրատ-
ները՝ ո՛չ ամենաբաղդը աղաչանքները՝ ո՛չ ամենա-
սոսկալի տառապանքները՝ ո՛չ աքանչելի աղատու-
թիւնները կարող եղած են ատանկ բան մը ընել :

«Փառաւորէ՛ քու անունդ՝ ո՛վ Տէր, և փա-
ռաւորէ՛ քու շնորհքդ ան կերպով որ քու անհուն
խնամատարեանդ պատշաճ կ'երևնայ : Միայն թէ
շնորհէ՝ կաղաչեմ քու կամքիդ ամենայն խոնարհ
հնազանդութեամբ, որ աս մեղաւորը փրկուի :
կամ եթէ ոչ՝ աս գրքիս աս մասին աշխատութիւնը
բոլորովին ոչինչի չերթայ : այլ՝ եթէ ոմանք մերժեն
զանիկայ ի կործանումն իրենց հոգւոյն, ուրիշները
մոխիկ ընեն ու ապրին : թէ քու ան ծառաներդ
որոնք աշխատած են անոնց փրկութեանն ու եր-
ջանկութեանը համար, զանոնք փառաց սահման-
ներուն մէջ տեսնեն, իբրև աւաք՝ զորս դուն
պարգևեցիր զանոնք դարձի բերելու գործիք ընելով :

և միանան անոնց հետ երկնային Ալէլուիաներով՝ (Ասոր՝ որ մեզ սիրեց, ու մեր մեղքին կապերը արձակեց իր արիւնովը. և մեզ դատապարտեալ ապստամբներուն ու անիծեալներուն և ապականեալ մեղաւորներուն մէջէն առաւ, ու (Թագաւորներ և քահանաներ ըրաւ Աստուծոյ ու իր Հօրը, անոր փառք և զօրութիւն յաւիտեանս յաւիտենից՝: (Յայտ. Ե. 6:) Ամէն" :

ԴԱՍԻ ԺԲ

Խօսք այնպիսի ճիշտ, որ իր ներքեւը ներգործութիւնը զգալով այնքան կը զօրանայ, որ չհամարձակիր Քրիստոսի երկնալ փրկութիւնեան յօժով :

1. Հիմա կը ձգեմ ան թշուառ արարածները, որոնք Աւետարանը կ'անարգեն, և անոնք՝ որ անոր երեսը չեն նայիր : Մեծ հաճութեամբ հիմա կը դառնամ անոնց՝ որոնք առաւել մտադրութեամբ մտիկ պիտի ընեն ինծի : Ես պէսպէս վիճակի մէջ եղողներէն, որ մտքիս առջևը կու գան հիմա՝ և իմ քաղցր՝ սիրուն՝ և ակնածական խրատամբս կը պահանջեն, առաջիկայ գլխոյս վերնագրին մէջ յիշածս ի գատ՝ ուրիշ աւելի կարեկցութեան արժանի՝ և օգնութեան հասնելու համար առաւել անմիջական ջանք պահանջող մէկ ուրիշ մը չկայ :

2. Շատ հաւանական է որ վերացնելոյն մէկը աղաղակէ թէ (Հաւատական է. այլ ևս մի՛ սաստկացըներ ցաւս ու թշուառութիւնս : Ես վճիռը՝ որ այնքան ահաւոր կերպով նկարագրեցիր անգնդէ

և թերահաւատ մեղաւորին գլխուն գալիքին վը-
քայով , ինձի տրուելիք վճիռն է . և անոր ահերը՝
իմ ահերս են : Ինչու որ իմ մեղքերս մինչև եր-
կինքը հասան . և իմ անիրաւութիւններս մինչև
ամպերը կան : (Յայտ . ԺԸ . 5 :) Իմ վիճակս
բոլորովին մէկ հատիկ է : Ընչուշտ քնաւ ինձի պէս
մեծ մեղաւոր մը եղած չէ : Այսքան ողորմու-
թիւններ ընդունած եմ , այսքան օգուտներ վայե-
լած եմ , Աւետարանին ընտրեալը այսքան հրա-
շէրները մտիկ ըրած եմ . և տակաւին սիրտս այն-
քան կարծր է , և բնութիւնս այնքան անշնարին
մեղանչական է , և իմ զայրացուցիչ գործքերուս
թիւն ու ծանրացընող պարագաները այնքան են , որ
չեմ համարձակիր յոյս մը ունենալ : Հաւսկան
է որ Աստուած մինչև հիմա համբերից ինձի . քա-
ւական է որ՝ այսքան տարի չարութեամբ անցընելէս
ետքը , տակաւին դժոխքին մէջը չեմ : Ամէն աւուր
յաւպաղումը ողորմութիւն մըն է՝ որուն վրայ կը
սքանչանամ : Կը պառկիմ՝ և կը հիանամ որ մնչ
ու դատապարտութիւնը վրաս չհասան իմ գործ-
քերուս մէջ նոյն օրը : Կ'արթննամ՝ և կը հիանամ
որ անկողինս իմ գերեզմանս չեղաւ . կը հիանամ՝
որ հոգիս մարմինէս չզատուեցաւ , և դևերուն ու
դատապարտեալ հոգիներուն մէջ չինկաւ" :

3 . "Յիրաւի փրկութեան աւետիսը լսեր եմ .
բայց աւազ , ան փրկութեան աւետիս չէ ինձի :
Երջանիկ հոգիներ կան որ յոյս ունին . և յիրաւի
անոնց յոյսը Քրիստոսի ու անոր միջոցով ցուցուած
Աստուծոյ ընտրհքին վրայ է : Բայց իրենց սրտերնուն
մէջ քաջալերութիւն մը կը զգան անոր երթալու ,
մինչդեռ ես չեմ համարձակիր : Քրիստոս և շը-
նորհքը այնպիսի բաներ են , որոնց մէջ կը վախ-
նամ թէ ես բաժին չունիմ , ու ակնկալելու ալ

չեմ ։ Շատ առատ և պատուական խոստմունք ներ կան Աստուծոյ խօսքին մէջ ։ բայց ինձի կնքուած գրքի մը պէս է ու ծածկուած է ինձմէ ։ անանկ որ ինձի օգուտ մը չկայ ։ Ինչո՞ւ որ Քրիստոս կարող է փրկել ։ գիտեմ որ կամեցող է փրկել ոմանք ։ Բայց իս փրկելու յօժար ըլլալը — այսպիսի ապականեալ՝ այսպիսի զայրացուցիչ արարած մը ։ ինչպէս որ Աստուած գիտէ ։ և ինչպէս որ խղճմտանքս ալ գիտէ թէ էի և մինչև այսօր ալ եմ — չեմ դիտեր թէ ինչպէս հաւատամ ։ բայց յետին ընելիքս աս է՝ թէ կը խոստովանիմ որ բացարձակապէս անկարելի չէ ։ և թէ յետին յուսահատութեան մէջ չեմ ։ թէպէտ աւազ՝ կ'երևնայ թէ անոր սահմաններուն մօտ եմ ։ և կը սպասեմ ամէն օր և ամէն ժամ թէ անոր մէջ իյնալու եմ" ։

4 ։ Թերևս աս վիճակին վրայով այսքան մանրամասն պիտի չխօսէի ։ եթէ շատերը անոր մէջ չտեսնէի ։ և ով ընթերցող՝ եթէ դուն աս վիճակին մէջն ես ։ քեզի քաջալերութեան համար շատերը պիտի յուշըլնեմ ։ որոնք հիմա հաստատուն՝ ղուարթամիտ՝ և օգտակար քրիստոնէից թուոյն մէջն են ։ Ես կը յուսամ թէ աստուածային շընորհքը քեզ անոնց հետ պիտի խառնէ ։ թէ որ "Ես խորունկ տեղերէն կարող ըլլաս Տէրոջը կանչել" ։ (Սաղմ ։ ՃԼ ։ 1 ։) և թէ և Յովհաննու պէս Տէրոջը երեսէն ձգուած ալ ըլլաս ։ տակաւին Յովհաննին հետ "Ընոր սուրբը տաճարին նայէ" ։ (Յովհ ։ Ա ։ 4 ։)

5 ։ Մի սեպեր թէ ան օրինակ Հոգին՝ որուն պաշտօնը ան մեծ Խիթարիչն ըլլալ է ։ մեկդի ձգելով կը ջանամ քեզ առ անմիսիթար վիճակէն ազատել ։ վասն զի անիկայ բանականութեան իրրև մեծ

աղբիւր՝ բանաւոր արարածներուն հետ կը վարուի. և անոր համար ալ բանական միջոցներով ու խոր-հրդածութիւններով կը ներգործէ: Ասոր որոյ Թողութիւն չնորհէ ինձի որ հանդարտութեամբ խօսիմ քեզի, և հարցնեմ թէ ինչ պատճառ ունիս քեզի դէմ աս ամէն կրիւը դանգատներուդ ու ամբաստանութիւններուդ համար: Ինչ պատճառ կրնաս ցուցընել թէ քու վիճակդ հզկան է, որ ատեն անթիւ անձինք քեզի կ'ըսեն թէ՝ իրենք ալ նոյն զգացումները ունեցած են: Ինչ պատճառ ունիս այսպիսի խստութեամբ վճռել քեզի դէմ, երբոր Աւետարանը այնպիսի չնորհալի խօսքերով կը խօսի: Կամ ինչ պատճառ ունիս խորհելու թէ անոր ըրած չնորհալիր բաները քեզի համար չեն: Յիրաւի քու սրտիդ ապականութիւնը աւելի գիտես քան թէ ուրիշներուինը. և անոնց տեսանելի թիւրութիւններուն ու տկարութիւններուն հազարաւոր դէմալի չատագովութիւններ կը գտնես, որոնք քու կիներուդ համար չես առներ: Եւ կրնայ ըլլալ որ, անոնցմէ ոմանք՝ որոնց որ կը զմայլիս որպէս թէ սուրբ են՝ անոնք քեզի հետ բաղդատելով, իրենք զիրենք մինչև հողը կը խոնարհեցընեն՝ իբրև անարժան Աստուծոյ ժողովուրդին ամենէն փոքրներուն թիւէն համարուելու, և կ'ուզեն քեզի նման ըլլալ, անանկ սեպելով թէ քու վրադ առաւել բարի բան և քիչ չար բան կը տեսանեն՝ քան թէ իրենց վրայ:

6. Հայց ասոր հակառակը խօսելով ինչ պիտի ըլլար թէ որ ըսէինք թէ իրօք ան ամենամեծ մեղաւորն ըլլայիր՝ որ երբէք երկրիս երեսը գտնուեցաւ: Ինչ կ'ըլլար եթէ քու անօրէնութիւններդ մինչև երկինքը հասնէին ամէն օր, և քու ամբարշտութիւններդ մինչև ամպերը ելլէին. (Յայտ.

ԺԸ. 5.) Հոն Հանդիսին այնպիսի սոսկալի մեծութեամբ, որ երկիրը և երկինք գարշէին քեզմէ իբրև հրէշ ամբարշտութեան: Ա՛ս ամէնը ընդունելով "Տէրոջը առջևը դժուարին բան մը կա՞յ արդեօք" (Ծննդ. ԺԸ. 14:) Ա՞ն այնքան մութ գոյն մեղքեր, որոնց վրայ մեղաւորը երբեր զղջայ, Քրիստոսի արիւնը կարող չըլլայ ջնջել զանոնք: Ես՝ թէպէտ յանդուգն ամբարշտութիւն և զարհուրատեսակ յիմարութիւն պիտի ըլլայ մեկուս մը "Մեղքերու մէջ մեռածը որ հոգիդը շահեցնայ", (Հռոմ. Ա. 1,) բայց տակաւին եթէ յիրաւի աստուածային շնորհաց երբեք ներածէն շատ աւելի ըլլաք քու յանցանքներդ, "Ո՞վ պիտի սահման դնէր Իսրայէլի Սուրբին". (Սաղմ. ՀԸ. 41.) կամ ո՞վ պիտի ըսէր թէ՝ անկարելի է որ Աստուած բուն քու անօրէնութեանդ համար քեզ ընտրած ըլլայ ուրիշներուն մէջէն՝ քեզ գթութեան յիշատակարան մը ընելու, և մինչև հիմա նմանը չերևցած հոգիաց յաղթանակ մը կանգնելու: Պօղոս առաքեալ զօրաւոր կերպով կ'ըսէ թէ՝ ասանկ եղաւ իրեն. և ինչո՞ւ համար նմանապէս քուն ալ չկրնաս ողորմութիւն ընդունիլ, եթէ յիրաւի "Մեղաւորներուն գլուխն" ալ ըլլաս, որ քեզմով իրեն մեղաւորներուն գլուխովը, "Յիսուս Քրիստոս ցուցընէ բոլոր երկայնմտութիւնը՝ օրինակ ըլլալու անոնց որ պիտի հաւատան իրեն": (Ա Տիմ. Ա. 15, 16:)

7. Թէպէտ քու կասկածներդ շատ տրտմալի են, բայց ես յայտնապէս պիտի հարցընեմ թէ խղճմտանքիդ մէջ կը խորհիս թէ Քրիստոս կարող չէ քեզ փրկել: Ո՞նչ, "Կարող չէ բոլորովին ապրեցընելու անոնք՝ որ իրմով Աստուծոյ կուգան": (Եբր. Է. 25:) Ես՝ պիտի ըսես, մեծապէս կարող է ընելու. բայց չեմ համարձակիր

խորհիլ թէ՝ պիտի ընէ : Եւ ինչէ՞ն դիտես թէ պիտի չընէ : Ընիկայ ամենամեծ մեղաւորներուն օգնած է , որոնք որ իրեն եկած են . և քու առջիդ ալ հնորհք և փրկութիւն դրած է յոյժ հնորհալից և քաջալերական խօսքերով : "Թէ որ մէկը ծարաւ է՝ թող ինձի գայ ու խմէ" . (Յովհ . է . 37 .) "Ան որ ծարաւ է՝ թող գայ , ու ան որ կ'ուզէ՝ կենաց ջուրը ձրի առնէ" . (Յայտ . ԻԲ . 17 :) "Եկէք ինձի բոլոր յոգնած ու բեռնաւորածներ , և ես ձեզ պիտի հանգչեցընեմ" : (Մատթ . ԺԱ . 28 :) Եւ դարձեալ . "Ան որ ինձի կու գայ , բնաւ դուրս պիտի չհանեմ" : (Յովհ . Զ . 37 :) Պիտի ըսես թէ "Հնարաւոր է , ան ամէնը որ Հայրը իրեն կու տայ դուրս չհաներ . եթէ գիտնամ որ ես ալ անոնց թիւէն եմ , ան ատենը զուարթութեամբ կ'երթամ անոր" : Բայց սիրելի ընթերցող , կ'աղաչեմ քեզի որ բնաբանին աղէկ նայիս , և տեսնես թէ հոն ատ կոպարը կայ : Ինչպէս գրուած է հոն , անոնք որ Հայրը ինձի կու տայ , անոնցմէ մէկը դուրս չեմ հաներ : Եւելի ևս քաջալերական կերպով մը գրուած է . և ինչո՞ւ համար ի դերև պիտի հանես անոր իմաստութիւնն ու բարութիւնը քու քմահեդ խօսքեր շինելով : "Ընոր խօսքերուն վրայ բան մի՛ աւելցըներ , որ չըլլայ թէ քեզ յանդիմանէ" . (Առակ . Լ . 6 .) այլ գրուածին պէս ամ , և ուրախացիր անոնց տուած մխիթարութիւնովը : Ան Տէրը գիտցաւ ինչ չափութեան մէջ կրնայ ըլլալ որ իյնան անաչառ միտքի տէրերէն ոմանք՝ իրեն առջի բսած խօսքովը թէ " Ան ամէնը որ Հայրն ինձի կու տայ՝ ինձի պիտի գայ" . և ուստի որպէս թէ գիտմամբ զանիկայ հաւասարակշռելու համար , աս շնորհաձիր խօսքերն ալ կը յաւելու , "Ան որ ինձի կու

գայ՝ բնաւ" ։ երբէք ։ ամենևին մէկ կերպով մը ։ "դուրս պիտի չհանեմ" ։

8 . Այսո՛ր որոյ ևթէ արդէն վհատած և սար-սափած ես քու մեղքերուդ մեծութենանը վրայ ։ մի՛ յաւելուր անոնց ծանրութենան ու թուոյն վրայ բոլոր ուրիշներէն աւելի մեծն ու գեղը օրինակալ Փրկչին հաւատարմութեանն ու շնորհացը վրայ չվստահիլը ։ Անոր քու վրադ ունեցած սիրոյ նպա-տակներուն մի՛ հակառակիր ։ Մի՛ թշուառ հոգի ։ որմե՞ կը վախնաս ։ Որո՞ւ կը դողաս մերձենալ ։ Խա-չեալ Փրկչին՝ զինեալ Դաւթին քով այդպիսի վախ-նալու բան մը կայ՞ ։ Թէ որ քու հոգիդ՝ որ գրեթէ իր յանցանաց բեռին տակը կ'ընկողմի ։ տանիս և անոր ոտքը ձգես ։ ինչ կու տաս անոր ։ ևթէ ոչ ան աւարը՝ որն որ վաստըկելու համար արիւն թա-փեց ու մեռաւ ։ Եւ զանիկայ այնքան սուղ գի-նով ծախու առաւ որ՝ արհամարհելով մերժէ՞ զանիկայ ։ Գնա՛ անոր ուղղակի ։ և անոր առջևը ինկիր ։ և թշուառութիւնդ հասկըցո՛ւր անոր՝ որն որ հիմա հակառակ կերպով մը կը ցուցընէիր ։ իբրև մէկ գրաւ մը հոգիդ համար տրուելիք ։ և մէկ փաստ մը կարևկից Փրկչին քեզ ընդունե-լուն համար ։ Գնա՛ և վստահ եղիր ։ "Որ յանցանքը շատցած է ։ ալ աւելի պիտի ըլլայ շնո-րհքը" ։ (Հռոմ . ե . 20 ։) Այսո՛ր եղիր որ ևթէ մէկ մեղաւոր մը միւսէն աւելի աղեկ ընդու-նելութիւն գտնել կը յուսայ ։ չէ թէ յանցանքն ու թշուառութիւնը քիչ եղողն է ան ։ այլ ան՝ որ յոյժ խորին կը խոնարհի Աստուծոյ առջևը իր թշուառութիւնն ու յանցանքը զգալով ։

Ես ժամանակս ինձ անհրաժեշտ վայր խորհրդածու-
թիւնները, հանդերձեալ Աբրահամի պէս ակնկալու-
թեամբ և անձկանօք՝ ողջմտութեան գործելու համար:

«Ո՛վ իմ հոգիս, ինչ կ'ըսես առ քաներուն վրայօք: Դուն կարելութիւն մը չունիս օգնութիւն գտնելու Աբրահամէն: Եւ կայ ուրիշ կերպով օգնութիւն գտնելու կարելութիւն մը: Երկինքին տակը ուրիշ անուն մը կայ որով կա-
րենանք փրկուիլ: (Դործ. Դ. 12:) Իհարկ որ չկայ: Ուրեմն Իսրայէլացի բորոտներուն պէս ըսելու եմ թէ՝ (Դ Թագ. Է. 4,) Թէ որ հոս նստիմ, կը կորսուիմ. բայց թէ որ պարապ տեղն ալ երթամ, տակաւին պիտի մեռնիմ, բայց Թերևս կը փրկէ իմ հոգիս: Ո՞ւր որոյ պիտի երթամ, և երթամ անոր. կամ յաւէտ, հաւատալով թէ հոս է իր հոգևոր ներկայութեամբը՝ մեղսակից և Թշուառ պիտի անոր առջևը իյնամ երեսի վրայ աս րոպէիս, և հոգիս անոր առջևն պիտի Թափեմ:

«Ո՛վ օրհնեալ Յիսուս, ինքզինքս քեզի կը ներկայացընեմ իբրև Թշուառ արարած մը, յի-
րաւի հարկադրութենէ ստիպեալ ասանկ ընելու: Ո՞ւր ալ անշուշտ ան հարկադրութիւնը եթէ բա-
ցարձակ և ստիպողական չըլլար, առ ամենոյ պիտի չհամարձակէի քու սուրբ և փառաւոր ներկայու-
թեանդ երևնալ: Կատարելապէս համոզուած եմ որ մեղքերս ու յիմարութիւններս այնքան մեծ են՝ որ չեմ կրնար արդարացընել. այնքան՝ որ չեմ կրնար պատմել, և չեմ կրնար միտք առնել: Իմ ապականեալ և անարդ բնութեանս մէջ կը զգամ որ մեղաց աղբիւր մը կայ, որ անօրէնու-
թիւն ու ամբարշտութիւն կը բղխէ՝ ինչպէս որ աղբիւր մը իր ջուրը դուրս կու տայ, և իմ անձս

ինձի բեռ մը ու աշ մը կ'ընէ : Իմ յանցանքներս այնքան մեծ են՝ որ անոնց համար թողութիւն խնդրելը յանդգնութիւն կը թուի : Եւ սակայն՝ աւելի մեծ յանդգնութիւն պիտի չըլլա՞ր ըսել՝ թէ անոնք քու ողորմութեանդ՝ և քու արիւնիդ զօրութեանը չափէն վեր են . ըսել՝ թէ դուն միայն ատորին կարդի մեղաւորներու թողութիւն տալու ու փրկելու չափ զօրութիւն ու շնորհք ունիս , բայց ինծի նմանները կարողութենէդ դուրս են : Պահէ զիս ատ հայհոյական գաղափարէն : Պահէ զիս ատ անտեղի կասկածէն : Տէր՝ դուն ամէն բանի կարող ես , ո՛չ ալ իմ սրտիս մէկ խորհուրդը քեզմէ պահուած է : (Յոբ . խ . 2 :) Յիրաւի դուն կարող ես բոլորովին ապրեցընելու , ինչպէս որ քու խօսքդ կը զօրացե՛ : (Եբր . ե . 25 :) Եւ ուստի ամէնայ և երկիւղի բոլոր ընդդիմութիւնները մէջէն ճեղքելով , որոնք զիս քեզի գալէն ետ կը պահէին , քու առջեւդ կու գամ և գիտէր կ'ինամեմ հողին վրայ : Ո՛վ Տէր , դուն գիտես իմ բոլոր յանցանքներս ու իմ բոլոր յիմարութիւններս : (Սաղմ . կթ . 5 :) Չեմ կրնար ծածկել զանոնք քու առջեւդ . և կը յուսամ որ կրնամ ըսել թէ չեմ ուզեր ծածկել՝ կամ ճշմարտութեան կերպարանք ունեցող ջատագովութիւններ գտնելու աշխատիլ : Ամբաստանէ՛ ինծի համար՝ ո՛վ Տէր , ինչպէս որ կ'ուզես . և ես ճշմարտութեամբ պիտի ըսեմ թէ յանցաւոր եմ ատ բոլոր ամբաստանութիւններովը : Պիտի խոստովանիմ թէ քու զօրացածիդ չափ մեծ մեղաւոր մըն եմ , բայց տակաւին այնպիսի մեղաւոր մը որ թողութեան համար քեզի կու գամ : Եթէ մեռնիմ , ընազանդելով՝ և մահարերը հարուածին արդարութիւնը խոստովանելով պիտի մեռնիմ : Եթէ կորսուիմ , սեղանին եղբեր-

ներէն բռնելով պիտի ըլլայ . ինքզինքս քու ստքիդ տակը ձգելով , թէպէտև այսպիսի ապստամբ մը եղած եմ քու աթոռիդ դէմ : Շատերը կատարեալ թողութիւն ընդունած են հոն . մինչև անգամ իրենց յուսացածէն աւելի շնորհք գտած են : Իսկ ով օրինեալ Յիսուս , միթէ քու բոլոր կարեկցութիւններդ հատա՞ն : Պիտի մերժե՞ս հիմա մէկ խոնարհ արարած մը որ քեզի կու գայ կենաց համար , և ուրիշ բան մը չըսեր՝ բայց միայն ողորմութիւն ու ձրի շնորհք կը խնդրէ : Թէթ՛ ինձի՝ ով բարեշնորհ փրկիչ , դէթ ինձի , և թող իմ հոգիս պատուական ըլլայ քու առջեդ : (Ա Թագ . ԻԶ . 14 :) Ո՛չ՝ մի՛ վճռեր զիս ան յետին թշուառութեան և յուսահատութեան տեղը խրկել , որմէ քու բարեշնորհ նպատակդ է ազատել և փրկել շատերը :

Ո՛վ Տէր , զիս քու երեսէդ մէկդի մի՛ վռնտեր և մի՛ բարկանար՝ երբոր համարձակիմ քու արքայական հանդերձդ բռնել և ըսել թէ՛ չեմ կրնար թող տալ և պիտի թող չտամ որ երթաս , մինչև որ իմ աղաչանքս շնորհուի : (Ծննդ . ԼԲ . 26 :) Ո՛չ՝ յիշէ որ իմ յաւիտենական բաժինս վտանգի մէջ է : Յիշէ՛ ով Տէր , որ յաւիտենական երջանկութիւն ընդունելու՝ և յաւիտենական՝ անօգնական՝ անյոյս կորուստէ ազատելու բոլոր յոյսերս քու վրադ խարսխած են . անոնք քու երեսիդ խնդումովը կը հաստատուին , ու եթող կնճռելովդ կ՛իյնան : Ո՛չ՝ դէթ ինձի աս իմ անմահ հոգւոյս համար : Կամ թէ որ միայն ինձի համար ալ չէ , շատ ուրիշներուն համար ալ , որոնք մէկ կողմանէ ինձի ըրած ողորմութենէդ քաջալերութիւն կրնան առնել , կամ միւս կողմանէ մեծապէս վերաւորիլ ու յուսահատիլ իմ

թշուառ յուսահատութեանս օրինակովը : Կ'աղաչեմ քեզի՝ ով Տէր քու արժանաւորութեանդ համար , և քու Հօրդ առատ ու գերագոյն շնորհացը արտայայտութեանը համար : Կ'աղաչեմ քեզի խաչին վրայ թափած արիւնովդ : Կ'աղաչեմ քեզի շնորհաց և խաղաղութեան ուխտովը , որն որ Հայրը քեզի հետ ըրաւ , հաւատացեալ և ղրկացող մեղաւորներուն փրկութեանը համար . փրկէ զիս , փրկէ զիս՝ ով Տէր , որ անձկանօք կը փափաքիմ ղրկալ և հաւատալ : Յիրաւի ես մէկ մեղաւոր մըն եմ , որուն վախճանական և յաւիտենական կորուստովը քու արդարութիւնդ կրնար փառաւորուիլ . բայց ո՛հ , եթէ թողութիւն շնորհես ինծի , մէկ յիշատակարան մը պիտի ըլլամ՝ ի պատիւ քու շնորհացդ ու քու արեանդ զօրութեանը , առանց քու ողորմութեանդ անարգիս ունեցած նուաստութեանն ու թշուառութեանը չափովը : Կու ամէնօրնեակ Հոգիովդ խօսէ ինծի՝ ով Տէր , և փարատէ իմ երկիւղներս : Կու սիրոյ և շնորհաց երեսովդ նայէ ինծի , և ըսէ ինծի՝ ինչպէս որ քու երկրիս վրայ եղած օրերդ շատ խոնարհ աղաչողներուն ըսիր՝ թէ «Կու մեղքերդ ներուած են քեզի , գնա խաղաղութեամբ՝ » :

ԳԼՈՒԽ ՀԳ

Իր հաւապնդին ոտ պղմանը անկեղծութիւնը վերջօ-
պարակոսող հոգիին ըղձած հարցափնտրութիւնները-
ըն մտանաւոր օգնութիւն մը կը պրօնէ :

1 . Նախընթաց գլուխներուն մէջ զրուցուած կարեւոր բաներուն հետեւութիւնամբը կը յուսամ թէ սխալած պիտի չըլլամ խորհելով թէ քանի մը բա-
ընպաշտական տպաւորութիւններ եղած պիտի ըլլայ ան սրտերուն վրայ՝ որ առաջ զգացած չէին ան բաները . կամ ուր որ յառաջմանէ պաղած ու թմրած էին , նորէն կենդանացած պիտի ըլլան : Բայց սակայն աղէկ գիտեմ և կը փափաքիմ որ դուն ալ աղէկ գիտնաս՝ թէ աս կարեւոր նիւթիս մէջ ինչ մեծ վտանգ կու գայ անձը շողոքորթե-
լէն . և թէ ոչքան հարկաւոր է մարդիկը զգուշա-
ցընել՝ որ իրենց մտացը մէջ քանի մը եռանդուն զգացումներ զգալով , և իրենց նախկին վարուցը քանի մը թանձր թիւրութիւնները ուղղելով , չափապարտն վճռելու թէ՝ իրօք նորոգեալ են : Ա՛ս բանիս մէջ մէկ սխալմունք մը ընելը կրնայ ըլլալ որ անհունապէս մահաբեր ըլլայ . կրնայ ըլլալ որ ան սուտ խաղաղութեան կէտը ըլլայ՝ որ մարդուս իր սրտին մէջ իր անձին երանի տալու , և զինքը ապահով սեպելու կ'առաջնորդէ , քանի որ "Ա՛ստուծոյ օրէնքին բոլոր սպառնալիքներն ու ա-
նէծքները" իր ականջին կը ներեն , և ճշմարիտ իրեն վրայ են ուղղակի . (Ղ Օրէ . ԻԹ . 19 , 20 .) քանի որ աս միջոցին հազարաւոր խոստմունք-
ներ կ'ընէ ինքնիրեն՝ որոնց մէջ բաժին չունի . որոնք սաստիկ ջերմի մէջ եղող մարդու մը տը-

բուած ոգելից գինիի , կամ քնափութեան մէջ եղող մէկու մը տրուած ղօրաւոր ափիոնի կը նմանէին իրեն համար : Ապառաժ երկրի նման եղող ունկնդիրները խնդալով ընդունեցին խօսքը , և այնպէս թուեցաւ թէ շատ առատ հունձք մը պիտի յառաջ բերեն . բայց սակայն շուտով ցամքեցան : (Մատթ . ԺԳ . 5 , 6 , 20 :) Ո՞րպէս զի ասանկ չըլլայ քեզի , որպէս զի մինչև հիմա բոլոր իմ թափած աշխատութիւններս ու քուկդ ալ պարապը չերթայ , և որպէս զի ապահովութեան ու երջանկութեան խաբեբայ երազ մը քեզ թշուառութեան ու կործանման մէջ աւելի խորունկ չձգէ , նախ ինձի՝ որ սրտիդ մէջ մէկ մեծ հարցում մը ընել տամ քեզի , որ աանկով աւելի ազէկ կերպով կարող ըլլաս վճռելիդ վրայ որոշում ընել , և զանազանել թէ ինչ է երկինքի թագաւորութիւնը մի միայն մերձ գալը ու անոր ճշմարիտ մէկ անդամը ըլլալը :

2 . Երդ՝ ասիկայ Քրիստոսի վրայ ունեցած հաւատքիդ անկեղծութենէն կախում ունի , երբոր հաւատքը ամենէն ընդհանուր մտքով առնենք , ինչպէս որ վերը բացատրեցինք . այսինքն՝ անանկ հաւատք մը , որ կը պարունակէ ղղջում՝ ու ընդհանուր ընդունելութեան ան հաստատուն դիտաւորութիւնը , որ եթէ ճշմարիտ ըլլայ՝ իր կենսական տարրը անշուշտ հաւատքը պիտի ըլլայ : Ասոր քու վճռակիդ վրայ դատում ընելուդ մէջ քեզի օգնելու համար , նախ ինձի որ հարցընեմ քեզի՝ կամ յաւէտ աղաչեմ քեզի որ դուն ինքզինքիդ հարցընես . մեղաց ու Քրիստոսի վրայ ինչ գաղափարներ ունէիր , և հիմա ինչ գաղափարներ ունիս . և քու կենացդ մնացած մասին մէջ վարքիդ վրայով ինչ ապառնի դիտաւորութիւններ ունիս :

Ես խօսքերով առաջարկած զանազան մանաւանդ քաներուս վրայ երկարօրէն պիտի չտրամաբանեմ , այլ յաւէտ քեզ քու կարդացածիդ ու դիտողութեանդ պիտի ձգեմ՝ որ դատես թէ ո՛րքան համաձայն են անոնք Աստուծոյ խօսքին ան մեծ կանոնին , որով մեր բնաւորութիւնները շուտով պիտի քննուի , և մեր յաւիտենական վիճակը անփոփոխելի կերպով որոշուի :

3 • Սրտանց հարցնեմ նախ՝ թէ Ի՛նչ գաղափարներ ունիս մեղաց վրայ , և ի՛նչ զգացումներ ունեցած ես հոգիիդ մէջ անոր վրայով : Ատեն մը՝ մեղքը մէկ խաբեբայ կերպարանք մը հագաւ , և գեղեցիկ՝ հրապուրիչ երևոյթ մը ցուցուց • ա՛նանկ որ բոլոր սիրտդ հրապուրեցաւ անկէ , և քու կենացդ գործն էիր ըսեր զանիկայ ի գործ դնել : Բայց անկէ վերջը խաբուած ըլլալդ իմացար : Զի՛զաքիր որ "Օձի պէս կը խածնէ , ու քարբի պէս կը խայթէ" • (Ա՛առ • Ի՛Դ • 32 :) Առջի տուած զուարճութենէն շատ աւելի մեծ ատելութեամբ մը նայեցար անոր : Ա՛յսքանս աղէկ : Սանկ կ՛ըլլայ ամէն ճշմարիտ դղջացողին , և կը վախնամ թէ անոնց ալ՝ որոնք ան թիւէն չեն : Վասն որոյ ներէ՛ ինձի որ հարցընեմ նաև թէ ատելութիւնը ո՞րկէ ծագեցաւ : Մո՞ր անձնասիրութենան սկզբունքէ՞ եղաւ : Մո՞ր անկէ վերաւորուելուդ համա՞ր եղաւ : Մո՞ր անով հոգիիդ վրայ դատապարտութիւն ու կործանում գալո՞ւն համար եղաւ : Ինաև անոր տգեղութիւնը՝ գէշութիւնը՝ և չարութիւնը չզգացի՞ր , իբրև օրինակ Աստուծոյ դէմ գործուած , որ փառաւորեալ՝ առատաբաշխ՝ և ողորմած Մո՞ակ մըն է : Ինաև անոր անարգ ապերախտութեանը գաղափարովը տակնուվրայ չեղա՞ր : Իսկ ան դիտաւորութիւններուն

համար՝ որ սրտիդ մէջ ծագեցան ։ կ'աղաչեմ քեզի որ մտածես թէ ի՞նչպէս ձեւացան անոնք ։ և մինչև հիմա ի՞նչպէս ի գործ դրիր զանոնք ։ Ընդհանուր էին ։ Հաստատուն էին ։ Եւ տակաւին բոլոր աս հաստատութեանը մէջ խոնարհ էին ։ Երբոր առաջադրեցիր մեղքի դէմ պատերազմիլ ։ ամէ՞ն մեղքի դէմ էր աս առաջադրութիւնդ ։ Եւ անհաշտելի՞ է ան պատերազմը՝ որ աստուածային շնորհօք կ'առնուազադրես յառաջ վարել մինչև որ բոլորովին յաղթես ։ կամ չանքիդ մէջ մեռնիս ։ Եւ ասոր համաձայն զանիկայ նուաճելու և կործանելու համար ունեցած չանքերուդ մէջ աշխոյժ ես ։ Եթէ այսպէս է ։ ի՞նչ են «Սրբած պատուիրդ ապաշխարութեան արժանաւոր» ։ (Գ՚ես ։ Գ ։ 8 ։) Կարծեմ թէ տրտմութեան արտասուքներով չեն թափիր անոնք ամէնը ։ Զարհուրիլն դործելէն դադրեցաք ։ Խարհուրիլն ընել կը սորվիս ։ (Եսայ ։ Ը ։ 16 , 17 ։) Ապրոդուխութիւնդ կը ցուցընէ՞ թէ մեղացդ վրայ կը զղջաս ։ կամ ասոր հակառակ նորանոր մեղքի մէջ իյնալներդ կը ցուցընե՞ն թէ մինչև անգամ զղջումդ կոչածիդ վրայ կը զղջաս ։ Անբջին աւելութիւն մը ունիս ամէն մեղքի դէմ ։ և մէկ ձշմարիտ նախանձ մը անոր դէմ ։ Եւ աս բանը մեղաց պատհուութիւններու և փորձութիւններու դէմ զգուշանալու մէկ հոդ մը յառաջ կը բերէ ։ Վնեզ որոգայթի մէջ ձգող պարագաներու դէմ կը հսկես ։ և մանաւանդ կերպով կը կրկնապատկես հսկողութիւնդ «Ի բաւ պաշարող մեղքին» դէմ ։ (Եբր ։ Ժ՚Բ ։ 1 ։) Ան մեղքը մեկդի դրած ես ։ որ քրիստոնէական ասպարէզդ վազես ։ հաստատուն ո՞րոշումով մեկդի դրած ։ որ ալ մէկ մըն ալ չդառնաս անոր ։ որ մէկ մըն ալ հաղորդ չըլլաս անոր ։ որ բնաւ քայլ մըն ալ չառնես դէպ ի անոր ։

4 • Կարէ նաեւ որ հարցընեմ թէ՝ Քրիստոսի վրայ ունեցած գաղափարներդ ինչ են : Ո՞նչ կը խորհիս անոր վրայ , և քու անոր հետ ունեցած գործակիդ վրայ : Կատարելապէս համոզուած ես՝ որ անոր ու քու հոգւոյդ մէջտեղը միաբանութիւն մը հաստատելու է : Ան կը տեսնէ ու կը զգայ թէ ոչ միայն հեռուանց պատիւ՝ և վաղանցիկ յարգութիւն մատուցանելու ես անոր , իրեւ իմաստուն՝ բարեսէր՝ և գերագոյն անձի մը , որուն անուանն ու յիշատակութեանը վրայ նկատմունք ունիս • բայց որովհետեւ կենդանի է ու կը թագաւորէ , և միշտ քեզի մօտ է , և քեզի կը դիտէ , դուն ալ անոր նայելու՝ անոր մօտենալու՝ և հեղութեամբ անոր հետ գործդ տեսնելու ես , և ան ամենամեծ գործդ՝ որմէ քու փրկութիւնդ կախում ունի :

5 • Ուրիմն եղաւ որ հարցընես թէ՝ "Տէրոջը առջեւը ինչո՞վ երթամ , ու Բարձրեալ Աստուծոյն առջեւը խոնարհ" : (Միք • Ը • 6 :) Թերեւս երբեմն ղօհեր մատուցանել կը խորհէիր , որ կը կարծէիր թէ քու շահմարանդ բաւական են հայթայթելու : Հիմա համոզուած ես որ բաւական չեն • և թէ ան Յառին երթալու ես որ Աստուած պատրաստած է : Երբէք անանկ գաղափար մը ունեցար Յիսուսի վրայ թէ "Աշխարհի մեղքը կը վերցնէ" • (Յովհ • Ը • 29 ,) թէ "Անիկայ՝ որ մեղք չէր գիտեր , Աստուած անիկայ մեղքի համար մեղաւոր սեպից • որ մենք անոր միջոցովը Աստուծոյ արդարները եղած ըլլանք" : (Ա Կորն • Ե • 21 :) Անիկայ ինքնին կատարելապէս արդար սեպեցիր • և քու արդարութիւնովդ արդարանալէն վհատելով , "Աստուծոյ արդարութեանը ընազանդեցար" : (Հռոմ • Ժ • 3 :) Այսպէս երբէք սա երեւելի

ճշմարտութիւնէն ազէկ մը հասկցա՞ւ, որ եթէ փրկուելու ըլլաս, Քրիստոսի միջոցովն է. որ եթէ երբէք ողորմութիւն գտնելու ըլլաս Աստուծմէ, Քրիստոսի համար է. որ եթէ երբէք Աստուծոյ վերին տաճարին մէջ հաստատուիս, հոն պիտի կենաս իբրեւ յաւիտենական յաղթանակ մը ան յաղթութեանը՝ որ Քրիստոս վաստկեցաւ դժոխքին իշխանութիւններուն վրայ, որ եթէ ինքը չըլլար՝ անոնք պիտի յաղթէին քեզի։

6. Մեր Տէրը կ'ըսէ թէ՝ "Ինծի նայեցէք, որ փրկուիք"։ (Եսայ. խե. 22։) Կ'ըսէ թէ "Երբոր երկրէն բարձրանամ, ամէնն ալ ինծի պիտի քաշեմ"։ (Յովհ. ժբ. 32։) Նայեցաք անոր իբրեւ մի միայն Փրկիչ, անոր քաշուեցա՞ք ան սուրբ մագնիսովը, անոր՝ մինչեւ մահուան յանձնառու եղող սիրոյն ձգողական զօրութիւնովը։ Ի՞տոմ ինչ է Քրիստոսի գալը իբրեւ խնդիր "Յոգնած ու բեռնաւորած մեզաւոր, որ հանգչիս"։ (Մատթ. ժԱ. 28։) Ի՞տոմ ինչ է հոգեւոր մտօք "Որդւոյ մարդոյ մարմինը ուտելն ու անոր արիւնը խմելը". (Յովհ. Զ. 54.) այսինքն՝ խաչեալ Քրիստոսին նայիլը իբրեւ մի միայն մեծ ապաւէն քու հոգւոյդ, և անոր վրայ՝ բնութեան ախորժակին իր կերակուրին վրայ ունեցածին չափ՝ եռանդուն փափաք ունենալը։ Ի՞տոմ ինչ է սրտանց ինքզինքը Քրիստոսի տալը, իբրեւ թշուառ արարած մը՝ որուն սէրը իրեն ստացուածքն ըրած է զինքը։ Ո՛ւր անմահ հոգիդ անոր յանձնա՞ծ ես, որ մաքրէ և փրկէ զանիկայ. որ իր խօսքին պատուէրներովը ու իր Հոգւոյն ազդեցութիւնովը կատարէ զանիկայ. որ իր փառքին համար գործածէ. որ իր ուզած գործքին ու կրթութեանը տակ դնէ, քանի որ հոս մարմինի մէջ կը բնակի. և որ ընդունի զա-

նիկայ մեռած ատենը , և ան հոգիներուն հետ խառնէ , որոնք գովաբանութեան միանձնաւոր երգերով անոր աթոռը կը շրջապատեն , և անոր ծառաներն են յաւիտեանս : Արտանց հաճա՞ծ ես ասոր : Ու ասոնք համար քու հաճութիւնդ կը նորոգե՞ս : Խորհրդով և հաստատուն որոշմամբ կը նորոգե՞ զանիկայ , և կը զգա՞ս որ հոգիդ Ա.ՄԷն կ'ըսէ , քանի որ կը կարդաս ասիկայ : Եթէ այսպէս է , ուրեմն ես ալ կրնամ մեծաւ հաճութեամբ հաւանութեան ձեռք տալ քեզի , և ողջունել ու ընդունել քեզ իբրև Տէր Յիսուս Քրիստոսի մէկ անկեղծ աշակերտը . իբրև "Խաւարին իշխանութենէն ազատուած , և Ըստուծոյ Որդւոյն թագաւորութեանը փոխադրուած մը" : (Կող . ա . 13 :) Ուրեմն կրնամ ողջունել քեզ Տէրոջմով , իբրև այնպիսի մէկուն՝ որուն խրկուած ու ապսպրուած եմ ես միխիթարութեամբ խօսելու իբրև Յիսուսի պաշտօնեան , և քեզի զրուցելու որ չէ թէ ես կ'արձակեմ քեզ քու մեղքերէդ , վասն զի Ընչին բան մըն է մարդոց դատաստանովը դատուիլը , այլ ամէնօրինեալ Աստուած կ'արձակէ քեզ , թէ դուն այնպիսի մէկն ես՝ որուն իր Աւետարանին մէջն ըսաւ և միշտ կը զրուցէ ալ թէ՝ "Քու մեղքերդ ներուած են" . (Ղուկ . ե . 48 .) վասն որոյ գնա՛ խաղաղութեամբ , և վայելէ անոր միխիթարութիւնը :

7 . Բայց եթէ օտար են քեզի աս փորձառութիւններն ու աս բնութիւնը որ հիմա նկարագրեցի , տակաւին մեծ գործը անկատար թողուցած ես . անզղջ և թերահաւատ մեղաւոր մըն ես , և "Աստուծոյ բարկութիւնը քու վրադ է" : (Յովհ . գ . 36 :) Թէ և արթնցած և զարհուրեալ մեղաւոր մը ըլլաս , և ինչ և իցէ հաստատուն որոշումներ որ կազմած ըլլաս կենացդ ուղղութեանը

համար ։ որքան ուղիղ ալ որ ըլլան դաղափար-
ներդ ։ որքան մաքուր որ ըլլայ պաշտամունքիդ
կերպը ։ որքան եռանդուն որ ըլլայ նախանձաւո-
րութիւնդ ։ որքան սաստիկ որ ըլլայ խստամբերու-
թիւնդ ։ որքան մարդասէր որ ըլլայ բնաւորու-
թիւնդ ։ որքան անմեղ որ ըլլայ կեանքդ ։ մխիթա-
րութիւն չեմ կրնար տալ քեզի ։ Ինչը բարե-
պաշտական յոյսերդ ունայն են ։ եթէ բոլոր մեղ-
քերուդ համար Աստուծոյ ներկայութեանը սրտանց
խոնարհութիւն մը ըրած չես ։ եթէ Աստուծոյ ա-
մէն անհաճոյ եղած բանին դէմ ատ ուխտած պա-
տերազմը հրատարակած չես ։ եթէ Քրիստոսի կա-
րօտութիւն ունենալուդ՝ և առանց անոր կորսուած
ըլլալուդ վրայ զգացում ունեցած չես ։ եթէ և-
ռանդով անոր գացած չես ։ և հաւատքով հոգիդ
անոր ձեռքը յանձնած չես ։ ու ինքզինքդ ուրացած
չես ։ որ քու յոյսիդ խարիսխը անոր վրայ հաս-
տատես ։ եթէ ինքզինքդ անոր նուիրած չես ։ ա-
մէն առնն և ամէն կերպով անոր հաւատարիմ
ծառան ըլլալու ։ և եթէ ատ ամենուն վրայ չես
խոստովանիր թէ դուն մէկ անպիտան ծառայ մըն
ես ։ որ ընդունելութիւն կամ թողութիւն գտնելու
ուրիշ բանի ակնկալութիւն մը չունիս ։ բայց միայն
անոր արդարութեանն ու արիանը՝ և անոր քոմն և-
ղած աստուածային շնորհաց արդիանցը միջոցովը ։
նորէն կ'ըսեմ՝ որ բոլոր յոյսերդ ունայն են ։ և
«Հազիւ վրայ հիմ կը գնես» ։ (Առակ ։ ։ ։ 26 ։)
Քու արդէն կանգնած տունդ պէտք է որ յերկիրը
կործանի ։ և անոր հիմունքը քակուի ու նորէն
ձգուի ։ եթէ ոչ՝ դուն ու քու բոլոր յոյսերդ ։
քիչ առնէն քեզի հետ մէկտեղ պիտի քակուին
երթան ։ և պիտի թաղուին յաւիտենական կոր-
ծանման մէջ ։

Իր պղծման ու հաւատոփին անկեղծութիւնը Աստուծոյ գնդութիւնը պակը չգող հոգեոյն աղօթիւը։

«Ո՛վ Տէր Աստուած, դուն բոլոր սիրտերը կը քննես, և մարդոց որդիներուն երիկամունքները կը փորձես։ (Երեմ. ԺԷ. 10։) «Փորձէ զիս՝ ով Աստուած, ու գիտցիր իմ սիրտս։ իս քննէ, ու գիտցիր իմ մտածմունքներս, և նայէ թէ արգելօք չար ճամբու մէջ եմ, և զիս դէպ ի յաւիտենական ճամբան առաջնորդէ»։ (Սաղմ. ՃԼԹ. 23, 24։) Ձէ՞ որ խղճմտանքս ալ քու ներկայութեանդ մէջ կը վկայէ՝ ով Տէր, թէ իմ պղծումս ու հաւատքս այնպէս են՝ ինչպէս որ ստորագրուեցաւ, կամ գոնէ իմ ջերմեռանդ աղօթքս աս է որ այնպէս ըլլան։ Վասն որոյ եկուր՝ ով ամենօրընեալ Հոգի, որ ամենայն շնորհաց և մխիթարութեան պատճառ ես, եկուր և աս բնութիւնը իմ հոգւոյս մէջ առաւել կատարեալ կերպով հաստատէ։ Որ մեղքը իր ամենագարշելի երեւոյթովը իմ աչքերուս առջեւն դիր, որ անընդհատ և անհաշտ ատելութիւն մը ունենամ անոր դէմ։ Որ ամենօրընեալ Աստուծոյ մեծութիւնն ու ողորմութիւնը այնպիսի կերպով մը ցուցնէ, որ սիրտս զարհուրի ու հալի։ Օ՜րկ վկային, որ ջուրերը դուրս բղխին։ (Սաղմ. ՃԺ. 20։) Հապաղատ՝ անկեղծ և որդիական պղծման ջուրերը։ Որ ամենօրընեալ Հոգի, յանդիմանէ զիս մեղքէ՝ արդարութեան՝ և դատաստանի վրայով։ (Յովհ. Ժ.Ջ. 8։) Ինծի ցուցնէ որ ես կորսնցուցեր եմ ինքզինքս։ բայց իմ օգնութիւնս միայն Աստուծմէն է։ (Ովս. Ժ.Գ. 9։) Աստուծմէն՝ Քրիստոսի միջոցովը, որ անով միայն դթութիւն ու օգնութիւն կ'ընէ ինծի։ Քու մանաւանդ պաշտօնիդ համեմատ։ Քրիս-

տոսէն ա՛ռ՝ ու ցուցո՛ւր ինձի : (Յովհ . ԺԲ . 15 :) Ընոր փրկարար զօրութիւնը ցուցո՛ւր ինձի : Իր աս զօրութիւնը բանեցընելու յօժարութիւնը ցուցո՛ւր ինձի : Սորվեցո՛ւր իմ հաւատքիս՝ որ խաչին վրայ տարածուած տեսնէ զանիկայ , տարածեալ բազկօք , կողը ծակած ու արիւնահոս . և որպէս թէ կ'ըսէ ինձի ամենազօրաւոր խօսքերով թէ ո՛րքան տեղ ունի իր սրտին մէջ ինձի համար : Թող գիտնամ թէ ինչ է բոլոր սրտիս սիրով նուաճիլ . անոր հետ խաչուելու չափ նուաճիլ . (Հռոմ . Ը . 6 .) մեղքին ու աշխարհին մեռնիլ , բայց Յիսուս Քրիստոսին ձեռքովը Աստուծոյ կենդանի ըլլալ : (Հռոմ . Ը . 11 :) Տո՛ւր որ անոր զօրութեանն ու սիրոյն վստահիմ : Տո՛ւր որ անյապաղ անոր յանձնեմ իմ հոգիս , անոր պատկերը կրեմ , անոր օրէնքները պահեմ , անոր ծառայութեանը մէջ ըլլամ . և մէկ յիշատակ մը ըլլամ յաւիտենից յաւիտենից իր Ընտարանին զօրութեանը , և իր յաղթող ընորհքին մէկ յաղթանակը ըլլամ :

"Ո՛վ ամէնօրհնեալ Աստուած , եթէ անկեղծ քրիստոնեայ մը ըլլալուս մէկ պակաս բան մը կայ , յայտնէ ինձի ու շիտակէ անիկայ իմ մէջս : Կ'աղաչեմ քեզի՝ ամէն սուտ ու յանդուգն յոյսերս փլցո՛ւր , ո՛րքան սուղ նուած ալ որ ըլլար ան չէնքը որ այսպէս կործանի , և ո՛րքան հպարտ ալ ըլլայի անոր ունայն զարդերուն վրայով : Տո՛ւր որ իմ վիճակիս գէշութիւնը գիտնամ , թէ և աս գիտութիւնը յոյժ աղետալի ըլլայ . և թէ այլ և այլ վտանգ մը ինձ , ո՛չ թող սիրտս զգայ անիկայ , զգայ քանի որ դեռ դարման կայ :

"Եթէ հոգւոյս մէջ տակաւին թագուցեալ մեղք մը կայ , որ անկեղծութեամբ վերնտած չեմ զանիկայ , յայտնէ ինձի անիկայ , և փարատէ իմ

սրտէս , թէ և յոյժ խորին արմատներ արձակած և անոր չորս դին պատած ըլլայ , ու թէ և զանիկայ խլելուդ ամէն ջնդ ցաւի : Ո՛վ Տէր , ընդհաձիր կսկծեցուցիչ ձեռօք խլէ զանիկայ : Եւ ո՛վ Տէր , կ՚աղաչեմ քեզմէ որ աստիճանաւ՝ այո՛ արագ ընթացիւք յառաջ երթաս և կատարեալ ընես ինչ որ տակաւին պակաս է հաւատքիս մէջ : (Ը Թես . Ա . 10 :) Կատարէ՛ իմ մէջս քու բարութեանդ բոլոր հաճութիւնը : (Ա Թես . Ը . 11 :) Հարստացո՛ւր զիս՝ ո՛վ Երկնաւոր Հայր , քու Հոգւոյդ բոլոր շնորհքներովը . քու սիրելի Որդւոյդ կատարեալ պատկերին պէս ըրէ զիս . և ապա՝ անոր արժանաւորութեանը համար ինծի և քեզի , և յաւիտեան իմ հոգւոյս քու շնորհալից ներկայութիւնդ , (Յովհ . ԺԴ . 21 , 22 ,) մինչև որ անիկայ հասուննայ ու յարմար ըլլայ ան փառաց վիճակին , որուն պատրաստ ընելու համար սահմանուած են աս բոլոր գործողութիւնները : Ամէն" :

ԴԱՍԻ ՅԴ

Վերջապոնէական պրամադրութեան զանազան ճիղերն են վայ առաւել տանեաւոր պետութիւն մը , որմէ ընդհրպողը առնել օգնութիւն առնէ իր ինդ ըլլալուն՝ և ինդ ըլլալ կանխ ընելու պարտական ըլլալուն վրայ դատաստան ընելու :

1 . Երբոր յաւիտենականութեան անհուն մեծութիւնը կը քննեմ , յոյժ դժուար է ինքզինքս յագեցընել բոլոր ան խօսքերովը՝ որն որ մարդոց կրնամ զրուցել , ան բաներուն վրայ՝ որոնց մէջ

անոնց յաւիտենական բարեկեցութիւնը կը կայանայ : Քեզի արդէն մէկ նկարագրութիւն մը ըրի ճշմարիտ քրիստոնէական բնաւորութեան վրայով , կը յուսամ թէ ատոր գիւտ կրնամ ընել որ մէկ ձիշդ և հաւատարիմ նկարագրութիւն մը ըրի : Բայց տակաւին՝ քեզի աւելի ևս օգնութիւն ըլլալու համար , զանիկայ զանազան կերպով յայտնելով քու քննութեանդ տակը պիտի ձգեմ , որ կարող ըլլաս դատում ընել թէ ինչ ես , և ինչ ըլլալու ես : Եւ ասիկա մէջ միտքս ոչ միայն քեզ յաղթահարել է , եթէ տակաւին ճշմարիտ աստուածպաշտութենէ օտար ես . այլ՝ քեզ առաւել ևս հաստատել է , թէ որ Աստուծոյ շնորհքովը փորձառութեամբ տեղեկացած ես անոր : Երջանիկ պիտի ըլլաս , անպատմելի կերպով երջանիկ , թէ որ՝ քանի որ յառաջ կ'երթաս դլուխ դլուխ , կարենաս ըսել թէ՝ "Աս է իմ բնաւորութիւնս ու որպիսութիւնս" : Ընտահման աստիճանաւ երջանիկ պիտի ըլլաս , թէ որ կրնաս ըսել թէ՝ "Աս է՝ որուն կը ցանկամ , որուն համար աղօթք կ'ընեմ , և որուն հետևէն ինկած եմ , բոլոր ուրիշ բաներէն նախապատիւ համարելով , թէ և հիմակուան ունեցածս դէռ աս չըլլայ" :

2 . Կ'ունէ ուրիմն և փորձէ թէ՝ "Ինչ հոգիի տէր ես դուն" : (Ղուկ . ժ . 55 :) Եւ ան որ բոլոր սրտերը կը քննէ , աս քննութեան մէջ առաջնորդէ քեզի , և կարող ընէ "Ընտանի դատել ինքզինքդ , որ Տէրոջմէն չխրատուիս" : (Ա Կորն . ԺԱ . 31 , 32 :)

3 . Յայտնի ըլլայ քեզի ասիկայ ընդհանրապէս , որ եթէ յիրաւի քրիստոնեայ ես , "Ոտքիդ հոգիովը նորոգուած" ես . (Եփես . Դ . 23 .) այնպէս նոր եղած ես՝ որ նորէն ծնած ես : Բաւական չէ

նոր անուն մը առնելը ։ քանի մը բաներէ ետ կե-
նալը ։ կամ քու վարուցդ քանի մը մասնաւոր բա-
ներուն մէջ ըստ մասին փոփոխութիւն մը ընելը ։
Փոփոխութիւնը մեծ ու հանրական ըլլալու է ։
Ուրեմն քննէ ։ թէ արդեօք բաներու վրայ նոր
գաղափարներ վաստկա՞ծ ես ։ առաջն ունեցած-
ներէդ տարբեր դործնական դատում մը ձեւացու-
ցա՞ծ ես ։ թէ արդեօք քու առաջադրած նպա-
տակներդ և ան զգայմունքները՝ որ կը զգաս թէ
սրտիդ մէջ կը ներդործեն և ան ընթացքը՝ որուն
ուղղած ես քու դործքերդ ասոնց զգայմունքնե-
րուն ։ բովանդակապէս նո՛ր են՝ թէ հին ։ Դար-
ձեալ՝ եթէ յիրաւի քրիստոնեայ ես ։ "Աստուա-
ծային բնութիւնը հաղորդ" ես ։ (Բ Պէտ ։ Ա ։
4 ։) աստուածային՝ իր ծագմամբը ։ հակամիտու-
թեամբը ։ և նմանութեամբը ։ Վասն որոյ քննէ՛
թէ արդեօք Աստուած անանկ մէկ սկզբունք մը
տնկո՞ր է սրտիդ մէջ ։ որ քեզ անոր կը տանի ու
անոր նման կ'ընէ ։ Ուշադրութեամբ քու հոգիդ
քննէ ։ և տես թէ Աստուծոյ բարոյական կատա-
րելութիւններուն ։ այսինքն անոր սրբութեանը՝ ար-
դարութեանը՝ բարութեանը՝ և հաւատարմութեանը
պատկերը իրօք ունի՞ս ։ ինչու որ "նոր մարդը
Աստուծոյ պատկերին պէս ստեղծուած է ։ արդա-
րութիւնով ու ճշմարիտ սրբութիւնով" ։ (Եփես ։
Դ ։ 24 ։) և "Գիտութիւնով նորոգուած է իր
Ստեղծողին պատկերին պէս" ։ (Կող ։ Գ ։ 10 ։)

4 ։ Դարձեալ՝ առաւել և օգնութիւն առնելու
համար՝ քննէ թէ արդեօք "Յուն նոյն միտքը ու-
նի՞ս ։ որ միշտ Քրիստոս Յիսուսի մէջ կար" ։
(Փիլիպ ։ Բ ։ 5 ։) Թէ արդեօք Աստուծոյ մարմնա-
ցեալ Որդւոյն պատկերը ունի՞ս ։ որ Հօրը ա-
մենապայծառ և ամենագեղեցիկ նմանութիւնն է ։

որ երկինք կամ երկիր երբէք տեսած է : Ամենօրհնեալ Յիսուսը ինքզինքը մէկ օրինակ մը ըրաւ բոլորը իր հետեւողներուն . և ատոր գիւտ Ընոր նման գործելու ամենայարմար օրինակ մըն է ան , բուն մեր բնութեամբը մէկ օրինակ մը , և ամենուն յարմար պարագաներով . մէկ օրինակ մը՝ որն որ միանգամայն իր անբիծ կատարելութիւնն ու միանգամայն դէպ ի մեզ , իբրև Տէր՝ Յարեկամ՝ և Ընկեր իր ունեցած սիրելի առնչութիւնները գովելի կ'ընծայեն մեզի . իբրև ան անձը որով մեր յաւիտենական վիճակը պիտի հաստատուի , և որուն նման ըլլալուս մէջ կը կայանայ մեր յետին երջանկութիւնը , թէ որ երբէք երջանիկ պիտի ըլլանք : Ուրիմն Քրիստոսի վարուցն ու բնաւորութիւնը նայէ , ինչպէս որ նկարագրուած ու բացատրուած է Աւետարանին մէջ . և քննէ ու տես թէ քու կիրքիդ մէջ անոր նման բան մը կրնա՞ գտնել : Ընոր անձնանուէրութիւնէն՝ սէրէն՝ և Աստուծոյ դիմող բնաւորութիւնէն դուն ալ ունի՞ս : Ընոր հեզութիւնէն՝ խոնարհութիւնէն՝ և դէպ ի մարդիկ ունեցած բարեսիրութիւնէն դուն ալ ունի՞ս : Ընոր մաքրութիւնէն ու իմաստութիւնէն , անոր աշխատասիրութիւնէն՝ համբերութիւնէն՝ հաստատութիւնէն՝ և նախանձաւորութիւնէն դուն ալ ունի՞ս : Եւ յիրաւի քրիստոնէական բնաւորութեան բոլոր ուրիշ ճիւղերը , բաց ի անոնցմէ՝ որ զերծնիք ունեցող անձին վրայ մեղաւորութիւն կը յուշքնեն , կրնանք ասոնք գլխուն մէջ յառաջ բերել քու քննութեանդ բացատրութիւն ու օգնութիւն ընելու :

5 . Կը յաւելում դարձեալ՝ որ եթէ քրիստոնեայ ես , ըստ մեծի մասին "ոգևոր խորհուրդի" տէր ես , գիտնալով որ անիկա "կեանք ու խաղաղութիւն" է , քանի որ "մարմնաւոր խորհուրդը

մահ է" : (Հռոմ. Ը. 6 :) «Թէպէտ մարմինի մէջ կը քալես, բայց չէ թէ մարմնաւորապէս զինուորուելիւն կ'ընես" , (Ա Կորն. Ժ. 3 ,) չէ թէ քու պատուէրներդ ու հրամաններդ անկէ կ'առնես : Յիրաւի անոր հարկաւոր շահերուն հոգ կը տանիս իբրև պարտաւորութեան նիւթ , բայց տակաւին ուրիշ առաւել աղնիւ շահու մը նայելով պիտի ըլլայ ատիկայ . այսինքն բանական և անմահ հոգւոյն շահուն նայելով : Խորհուրդներդ , զգացմունքդ , հետամտութիւններդ և ընտրութիւնդ յաւէտ հոգևոր բաներու նայելով պիտի որոշուին քան թէ մարմնաւոր : Մէկ խօսքով . «Հաւատքով պիտի քալես ու չէ թէ երևոյթով" : (Ա Կորն. Ե. 7 :) Ինչ միտդ ապառնի՝ աներևոյթ՝ և ըստ մասին անիմանալի բաները պիտի գրաւեն : Ըստուծոյ էութիւնը՝ կատարելութիւնները՝ նախախնամութիւնները՝ պատուիրանքները՝ սպառնալիքները՝ և խոստմունքները քու հաւատքիդ նպատակը պիտի ըլլան : Ինոր պիտի նպատակ ընես Քրիստոս ալ «Ան որ չտեսած պիտի սիրես ու պատուես" : (Ա Պետ. Ա. 8 :) Հաւատքիդ նպատակ պիտի ընես ան անտեսանելի աշխարհքն ալ , որն որ ան գիտէ թէ յաւիտենական է , և վասն որոյ անհունապէս առաւել արժանի է քու սրտառանդ նկատմանդ՝ քան թէ ան բաները «Որ կ'երևնան ու ժամանակաւոր են" : (Ա Կորն. Դ. 18 :)

6 . Ըստնք քրիստոնէական բնաւորութեան ընդհանուր տեսութիւններ են , որոնց վրայօք կ'աղաչեմ որ ինքզինքդ քննես : Եւ հիմա՝ կ'ուզէի որ շարունակեմ և առաջնորդեմ քեզ անոր մեծ ճիւղերը քննելու , որոնք Ըստուծոյ , մեր ընկերին , ու մեզի կը վերաբերին . և ան յատկութիւններն ալ , որոնք աս ամէն մէկ ճիւղերուն հաւէն կ'եր-

թան • ինչպէս անկեղծութիւն՝ յարատեւութիւն՝ քաղցրութիւն՝ նախանձաւորութիւն՝ և խոհեմութիւն : Եւ կը խնդրեմ որ աղէկ մտադրութիւն ընես , քանի որ ասոնց ամէն մէկուն վրայով առջեւդ քանի մը ակնարկութիւններ կ'ընեմ , որոնցմով կարող ըլլաս թէ վիճակիդ և թէ պարտաւորութիւններուդ վրայ լաւագոյն դատում ընել :

7 • Ուրեմն կ'աղաչեմ քեզի՝ ամէնօրինակ Աստուծոյ նայելով սրտիդ բնաւորութիւնը քննէ : Ընոր անզուգական վսեմութեանցը վրայ յարգական երկիւղ մը և գերագոյն սէր ու մեծարանք կը դանես , մէկ փափաք մը անոր վրայ՝ իբրև ամենամեծ բարւոյ , և սրտանց երախտագիտութիւն մը դէպ ի անոր՝ իբրև գերագոյն բարերար : Կրնաս անոր խնամքին վստահիլ : Կրնաս անոր վկայութեանը ապաւինիլ : Կը փափաքիս անոր բոլոր պատուիրաններուն կատարեալ ընդանդուժիւն ընել , և մէկ խոնարհ հպատակութիւն մը անոր նախախնամութեանը բոլոր կարգադրութիւններուն : Ընոր փառքը քու ամենէն աղնիւ վախճանդ կը համարիս , և ինքզինքդ անոր հաւնեցընելը քու կենացդ մեծ գործը կ'ընես : Ընոր նման ըլլալն ու "Հոգիով ու ճշմարտութիւնով անոր երկրպագութիւն ընելը" քու գլխաւոր հոգդ կ'ընես : (Յովհ • ՝ • 24 :)

8 • Քրիստոսի վրայ հաւատքը ինչ ըլլալը արդէն երկարօրէն նկարագրեցի , վասն որոյ ալ բան պիտի չըսեմ թէ անոր զօրութեանն ու ընոր հացը վրայ համոզման վրայով , որ աս հաւատքին մեծ հիմն է , թէ Քրիստոսը բոլոր իր հանդամանքներովը ընդունելու վրայով , և թէ հոգին անոր ձեռքը յանձնելու վրայով , որուն մէջ կը կայանայ հաւատքին մանաւանդ և երևելի բնութիւնը :

9 . ԹԷ որ Քրիստոսի վրայ եղած աս հաւատքը անկեղծ ըլլայ , անտարակոյս դէպ՝ի անոր սէր պիտի յառաջ բերէ , որ աս սէրը ինքզինքը կը յուցընէ անոր վրայ եղած քաղցր խորհուրդներով . դէպ՝ի անոր կատարեալ վստահութիւնով . անոր պատուէրը խնամօք պահելով . անոր Հոգւոյն՝ անոր բարեկամներուն՝ և անոր փաստին վրայ նկատմունք ունենալով . ակնածութիւն ունենալով՝ մահուան յանձնառու եղող իր սիրոյն յիշատակներուն վրայ , որոնք ինքը սահմանադրեց . երկնային աշխարհին վրայ անձուկ փափաք ունենալով , ուր որ ինքը կը բնակի , և ուր որ վերջապէս «Իմ ծառաս իր ժողովուրդը պիտի բնակեցընէ» : (Յովհ . ժե . 2 :)

10 . Կը յաւելում՝ դարձեալ՝ համաձայն Աստուծոյ խօսքին , թէ Քրիստոսի այսպէս հաւատալով ու անիկայ սիրելով , պիտի ուրախանանք ալ անով , անոր փառաւոր խորհուրդովը , և ան խորհուրդը կատարելու համար ունեցած կատարեալ յարմարութիւնովը . իր բանին խոստմունքներովը , և իր ժողովրդեան արտօնութիւններովը : Ուրախութեան նիւթ մը ըլլալու է քեզի՝ որ աս մեր աշխարհին մէջ այսպիսի փրկիչ մը երևցաւ . և քեզի համար ունեցած ուրախութիւնդ համեմատ պիտի ըլլայ ան պայծառութեանը՝ որով քու անկէ ունեցած օգուտդ ու դէպ՝ի անոր ունեցած ազնչութիւնդ կը նշմարես :

11 . Ձեզ քանի մը խորհրդածութիւններու ալ կ'առաջնորդեմ քու սրտիդ ունեցած զգացումներուն վրայ դէպ՝ի ան Ամենօրհնեալ Հոգին : ԹԷ որ «Քրիստոսի Հոգին չունինք , իրենները չենք» : (Հռով . Ը . 9 :) ԹԷ որ «Աստուծոյ Հոգիովը չենք առաջնորդուիր , Աստուծոյ որդիքը չենք» : (Հռով . Ը . 14 :) Ուրեմն թէ որ ճշմա-

բիտ քրիստոնեայ ես ՝ փափաքելու ես որ «Հո-գիով լեցուիս» ՝ (Եփես. ե. 18 ՝) որ Հոգւոյդ ամէն մէկ կարողութիւնը անոր իշխանութեանը ճնազանդ ընես ՝ որ անոր քու սրտիդ նկրդործելը առաւել հաստատուն՝ առաւել զօրաւոր՝ և աւելի հաճելի ըլլայ : Եւ ասոր սուրբ պզդեցութիւնները պահելու համար՝ շատ անգամ՝ ի սրտի քննութիւն ու խորհրդածութիւն ընելու ես. ետ կենալու ես ան մեղքերէն որ զանիկայ կը վշտացընեն. ան քաղցր պատհութիւնները ձեռքէ փախցընելու չես ՝ երբ որ կ'նրևի թէ անիկայ կը շնչէ քու Հոգւոյդ վրայ. աղօթքով Աստուծոյ թախանձելու ես անձկանօք ՝ որ անիկայ «Ա՛յդ աւելի առատօրէն թափուի Յիսուս Քրիստոսի ձեռքովը" . (Տիտ. գ. 6.) և ցանկալու ես անոր առաքման պաշտօնին վախճանը յառաջ տանիլ ՝ որն որ Քրիստոսը փառաւորել ՝ (Յովհ. ժ.Ո. 14 ՝) և անոր թագաւորութիւնը հաստատել էր : Ընոր պզդեցութիւններուն ցանկալու ես իբրև որդեդրութեան Հոգւոյ ՝ քու պաշտամունքներդ ազատ և սիրելի ՝ ճնազանդութիւնդ զօրաւոր ՝ մեղքի համար ունեցած տրտմութիւնդ բորբոքեալ և արտասուչ ՝ անձնատուութիւնդ հեզ ՝ և սէրդ եռանդուն ընելու համար. մէկ խօսքով ՝ քու կենացդ մէջ մինչև ի մահ ինքզինքդ յառաջ վարելու համար՝ այնպիսի տղու մը բնաւորութեամբը ՝ որ իր հօրը միջոցովը կ'ուրախանայ ՝ և որն որ կը ցանկայ առաւել և մօտ ըլլալու անոր ներկայութեանը :

12. Պարձնալ. եթէ յիրաւի քրիստոնեայ ես ՝ քաջութեան Հոգին առնելու պիտի փափաքիս : Հոգւոյ ան ամէն խոնարհութեանը մէջ անգամ՝ որն որ պիտի ստանաս ՝ Քրիստոսի գործքին մէջ դիւցազուն մը ըլլալ պիտի ցանկաս ՝ հաստատուն ո-

բողմամբ հակառակելով խաւարին զօրութեանց ա-
մենազօրաւոր ջանքերուն , սրտիդ ներքին ապակա-
նութիւններուն , և ան ամէն արտաքին դժուարու-
թիւններուն դէմ՝ որոնց կը պատահիս քու պար-
տաւորութիւններուդ ճամբուն մէջ , քանի որ յա-
ռաջ կ'երթաս Քրիստոսի գործքին մէջ և անոր
զօրութեամբը «Յաղթելով և յաղթելու» :

13 • Ես ամէն բաները աստուածպաշտութեան
ճիւղերը կրնան սեպուիլ • ան աստուածպաշտու-
թեանը՝ որ «Ամէն բանի օգտակար է , որ թէ ներ-
կայ և թէ ապառնի կենաց խոստմունքը ունի» :
(Ա Տիմ • Դ • Ո :)

14 • Կայ և առջիդ կը դնեմ քրիստոնէական
բնաւորութեան քանի մը ճիւղերն ալ , որոնք ա-
ռաւել անմիջապէս ինքզինքնուս կը վերաբերին :
Ես թէ որ յիրաւի քրիստոնեայ ես , անտարա-
կոյս հոգին մարմինէն՝ և յաւիտենական բաները
ժամանակաւոր բաներէն նախապատիւ պիտի հա-
մարիս : Ուս անմահ հոգւոյդ մեծութիւնն ու
արժէքը դիտնալով՝ անշուշտ հաստատ որոշում
մը պիտի կազմես որ անոր երջանկութիւնը վաս-
տրկիս • աս բանին համար ինչ որ տալ և ինչ
ալ որ քաշել հարկ ըլլայ : Եթէ ճշմարիտ քրիս-
տոնեայ ես , նա և «Խոնարհութիւն ունենաս»
պիտի : (Ա Պետ • Ե • 5 :) Ի՛ր բնական եւ բա-
րոյական անկատարութիւններուդ , քու դիտաւո-
րութեանդ կարճ սահմանին , քու առաջադրութիւն-
ներուդ անստուգութեանն ու տկարութեանը վրայ ,
և յարաժամ Աստուծմէ ու բոլորտիքդ եղած գրեթէ
ամէն բաներէդ կախում ունենալուդ վրայ խորին
զգացում մը պիտի ունենաս : Ես մանաւանդ քու
յանցանքիդ վրայ աղէկ ճանաչում պիտի ունենաս •
որուն յիշատակը քեզ ամօթով ու շփոթութիւ-

նով պիտի լեցնէ ։ Մինչեւ անդամ երբոր պատճառ ունենաս յուսալու թէ ներուած է Աստիկայ՝ ընկերներուդ հետ ունեցած վարմունքներուդ բոլոր խստութիւնն ու լրբութիւնը կ՚արդիլէ Կ՚ուսուցանէ քեզի՝ նախախնամութեան սահմանած պատուհասներուն մէջ ամենայն սուրբ ՚ի՛նչպէս թեամբ հանդուրժել Տէրոջը բարկութեանը ։ ա՛նոնց պէս՝ որոնք գիտեն թէ "Ընդ դէմ մեղք գործեցին" ։ (Մէտ ։ Ը ։ 9 ։) Դարձեալ ։ եթէ յիրաւի քրիստոնեայ ես ։ Հոգւոյ մաքրութեան եւս պիտի ըլլաս ։ եւ բոլոր արդիւնաւ ցանկական հնշտութիւններուն վրայով հաստատուն տևութիւն մը պիտի պահես ներսիդիդ ։ Ընդեալ աղտեղութենէն յիշատակութիւնը քեզ ամօթով ու վհատով պիտի լեցնէ ։ եւ ապառնիին համար ջանք պիտի ընես որ խորհուրդներուդ ու փափաքներուդ վրայօք զգոյշ կենաս ։ նոյնպէս խօսքերուդ ու գործքերուդ ալ ։ եւ ոչ միայն չարիք գործելէն հետ պիտի կենաս ։ այլ անոր հեռաւոր երեւոյթէն ու հաւանական պատհութիւններէն ալ՝ գիտնալով ան Աստուծոյն կատարեալ սրբութիւնը՝ որուն հետ որ կը հաղորդակցիս ։ եւ ան յոյսին մաքրիչ բնութիւնը ։ (Ա Յովհ ։ Գ ։ 3 ։) որն որ ունենալ սորվեցուց քեզի իր Աւետարանովը ։

15 ։ Ասոր հետ շատ սերտ կապակցած է զգաստութեան ան սիրելի առաքինութիւնը ։ որն որ քեզի կը սորվեցնէ զգոյշ ըլլալ կերակուրներուն ու խմելիքներուը այնպիսի կերպով մը գործածելէն ։ որ մարմինը անյարմար կ՚ընէ հոգւոյն ծառայութեանը ։ կամ աս երկուքին այնպիսի կերպով մը յարելէն ։ որ քու պատուական անդամներդ՝ ժամանակը կը կողոպտէ ։ կամ մէկ ծախք մը կը պատճառէ՝ որ պարագաներդ չվերցնեն ։ եւ արդեօք կ՚ըլլայ

ան ծախքերուն որն որ պարտական ես Քրիստոսի գործքին մէջ ընել, և տալ աղքատաց որչափ որ քու և անոնց առ Աստուած ունեցած առնչութիւնդ ու մէկզմէկու ունեցած առնչութիւնդ կը պահանջէ: Համառօտիւ. զգոյշ պիտի ըլլաս ամէն բաներուն դէմ որ հակամիտութիւն ունին ցանկական տրամադրութիւնդ ածելու, ամէն բաներուն դէմ՝ որ Հոգին Աստուծոյ հետ ունեցած հաղորդակցութիւնէն կ'օտարացունեն, և Աստուծոյ ծառայութիւնը մէջ ունեցած նախանձաւորութիւնն ու աշխոյժը կը նուազեցունեն:

16. Ամենօրեայ Յիսուսի աստուածային փիլիսոփայութիւնը պիտի սորվեցունէ քեզի նաև զոհ ընութիւն մը ունենալ: Կը չափաւորէ աշխարհային ան վայելչութիւններուն վրայ ունեցած բաղձանքներդ՝ որոնց համար շատերը անյագ տենչ մը ունին, որ յարաժամ յառաջ երթալով ածելու վրայ է: Զգոյշ պիտի ըլլաս որ չափէ դուրս խնամք չտանիս ան բաներուն վրայ՝ որ քու երկնային ժառանգութիւնդ մոռցընել կու տան քեզի: Եթէ Նախախնամութիւնը ի դերև հանէ ձեռք զարկած բաներդ, պիտի ընդունիս. եթէ ուրիշները աւելի յաջող ըլլան, պիտի չնախանձիս անոնց, այլ յաւէտ շնորհակալ պիտի ըլլաս Աստուծոյ ան բաներուն համար՝ որ հաճելի է անոնց պարգևել, ինչպէս որ ան բաներուն համար, որ քեզի կը պարգևէ: Ապօրինաւոր միջոցներ պիտի չբանեցընես ներկայ վիճակդ փոխելու համար. և վիճակդ ինչ որ է՝ պետք է որ անիկայ ի բարին դործածես, յիշելով որ անհուն իմաստութեան ու բարութեան քեզի սահմանածը ան է, և թէ քու արժանի եղածէդ յոյժ անհամեմատ աւելի է ան. այո՝ կրնայ ըլլալ որ բուն անոր թերութիւններն ու դժուա-

բաւթիւններըը քու ապառնի և կատարեալ երջանկութեանդ յառաջադիմութեանը ձեռնտու ըլլան :

17 • Որովհետև հետ , եթէ Քրիստոսի աշակերտ ես , համբերութիւն ալ պիտի կրես , և "համբերութիւնով հոգիդ պիտի ստանաս" : (Ղուկ • Ի • 19 :) Յիրաւի բոլորովին անզգայ չես կրնար ըլլալ թէ նեղութեանց և թէ զրկանքներու • բայց միտքդ խաղաղ ու հանդարտ պիտի ըլլայ առնոնք կրելու առնդ , և քու պարտաւորութիւնդ կատարելու մէջ հաստատուն , թէ և նեղութիւնները ճնշեն , և յոյսերդ՝ սիրելի յոյսերդ ու ակնկալութիւններդ ուշանան : Համբերութիւնը կ'արգիլէ շուտ ու անզգոյշ որոշումները , և կ'ամրացընէ քեզ հանգստութեան անկանոն միջոցներ փնտռելու դէմ • միանգամայն քեզ տրամադրելով (մինչև որ Աստուած հաճի քեզի օգնութեան հասնիլ ,) քու պարտաւորութիւնդ ճամբուն մէջ հաստատուն յառաջ երթալու , "Ինքզինքդ անոր յանձնելով բարի գործքերու մէջ" : (Ա Պետ • Դ • 19 :) Նաև հոգ պիտի տանիս որ "համբերութիւնը կատարեալ գործ ունենայ" , (Յակ • Ա • 4 ,) և իր մանաւանդ գործադրութիւնը պահանջող պարագաներուն համեմատ տիրէ : Օրը օրինակ • երբոր զանազան չարիքներ մեկզմեկու ետևէ երկար յաջորդեն , անանկ որ "Ընդունդը անդունդին կանչէ" , և թուի թէ "Աստուծոյ ամէն կոհակներն ու ալիքները քու վրայէդ կ'անցնին՝ մեկզմեկու ետևէ • (Սաղմ • ԽԲ • 7 ,) երբոր Աստուած քու ամենափափուկ մասիդ դպչի • երբոր քեզի հետ բռնած ընթացքին պատճառները բոլորովին անմկնելի ըլլան • երբոր քու բնական զգրութիւններդ տկարանան ու թուլնան • երբոր անոնցմէ ազատելու ապօրինաւոր միջոցները մօտ ու դիւրին երևնան ,

տակաւին երկնաւոր Հօրդ կամքին վրայ ունեցած յարդուրթիւնդ , ընդդէմ ամենայնի տանելու է ա- նոնց , և խաղաղութեամբ սպասել տալու է քեզի իր առնելին ու իրեն ուզած կերպովը ազատութիւն դանելու համար :

18 . Աստուծոյ նկատմամբ մեր ունենալու քրիստոնէական բնաւորութեան վրայ մինչև հիմա համառօտ նկարագրութիւն մը ըրի . ներէ հիմա որ յաւելում թէ Աւետարանը քու ընկերներուդ նկատմամբ մէկ ուրիշ շատ նրևնլի կարգ մը դա- սեր կը սորվեցընէ քեզի : Ամէնը աս խօսքին մէջ բովանդակեալ են , «Քու ընկերդ սիրես քու ան- ձիդ պէս» , (Հռոմ . ԺԳ . 9 ,) և «Ամէն ինչ որ կ'ուզես (այսինքն , ինքզինքդ անոնց տեղը դնե- լով ամէն ինչ բան որ վայելչապէս և բանաւորա- պէս կրնայիր ուզել) որ մարդիկ քեզի ընեն , դուն ալ անոնց անանկ ըրէ» : (Մատթ . Է . 12 :) Ամէնօրընեալ Յիսուսի սորվեցուցած կրօնքը՝ եր- բոր յաղթութիւն դանէ հոգւոյդ մէջ , անկանոն անձնասիրութեան իշխանութիւնը կը նուաճէ , և քեզի պարզութեամբ ու քաղցրութեամբ կը սորվե- ցընէ քու ընկերիդ վրայ իբրև քու մէկ ուրիշ անձդ նայիլ : Ինչպէս որ քու իրաւունքներդ դի- տես , անոնց ալ պիտի դիտնաս . ինչպէս որ քու անուանդ կը պաշտպանես , անոր անունն ալ պիտի պաշտպանես : Անոր բարելաւութեանը պիտի բաղ- ձաս , և պատրաստ պիտի ըլլաս անոր կարօտու- թիւնը լեցընել , ինչպէս որ պիտի ուզէիր թէ քուկդ մէկ ուրիշը լեցընէ : Անոր ամենակատա- ծելի խօսքերուն ու գործքերուն բարի մեկնութիւն պիտի տաս : Անոր երջանկութեանը պիտի ուրա- խանաս , և անոր թշուառութիւնը մէկ աստիճա- նաւ մը իբրև քուկինդ պիտի զգաս : Եւ յոյժ

երջանիկ պիտի ըլլաս ։ երբոր աս պայծառ կանոնը քու մտքիդ ընտանի ըլլայ • երբոր աս ոսկեղէն կանոնը սրտիդ վրայ դրուի • և երբոր սովորութիւն ընես անաչառաբար անոր համեմատ դործել ամէն առնն ։

19 • Եւ Աստուածը կը սորվեցընէ քեզի "Հեղութիւն հագնիլ վրադ" ։ (Կող • Գ • 12 ։) ոչ միայն Աստուծոյ նայելով՝ անոր խօսքին իշխանութեանը՝ և անոր նախախնամութեան կարգադրութեանը ձեռադնդիլ ։ ինչպէս որ առաջ ըսինք • այլ նաև քու եղբայրներուդ նայելով ալ ։ Ընոր հեզիկ կրթութիւնները խաղաղ բնութիւն մը ունենալ պիտի սորվեցընեն քեզի ։ ինքնասէր ու բարկութեանց մէջ • անանկ որ առանց պատճառի կամ ճիշդ պատճառին չափէն աւելի չբարկանաս ։ Պիտի սորվեցընէ քեզի խօսքերուդ զգուշանալ ։ որ չըլլայ թէ բարկացընես ու դառնացընես անոնք՝ որ յաւէտ սորվելու ես սիրով վաստըկիլ ու քաղցրութեամբ բժշկել զանոնք ։ Հեղութիւնը պիտի սորվեցընէ քեզի խիստ ու բուռն միջոցներ գործածելու մէջ կամաց ըլլալ ։ եթէ կարելի է մէկ կերպով մը օրինաւոր միջոցով արդիլել զանոնք • և եթէ այսպիսի միջոցներու ձեռք զարկած ես՝ պատրաստ ըլլալ հաշտութիւն մը ընելու և մինչև անդամ առաջարկելու ։ եթէ դեռ չես կայ քաջողութեան ։ Քրիստոնէական բնութեան աս ճիւղը որ տիրե սրտիդ մէջ ։ մեծ փոյթ կ'ունենաս զգոյշ ըլլալու ան ամէն բաներէն որ պարապ տեղը ցաւ կու տան ուրիշներուն • քու վիճակիդ ու կացութեանդ համեմատ համեստ վարք մը կ'ունենաս • և կը սորվեցընէ քեզի՝ որ թէ մեծին և թէ փոքրին նայելով վայելուչ կերպով մէկը պատուես ու միւսը չանարգես կամ չհպարտահարես ։ չվշտա-

ցընես կամ չնախատես ։ Եւ նոյն ինքն կրօնական մասին մէջ , կը սանձէ ամէն անպատեհ նախատինքներն ու խիստ ստգտանքները . և ձգել կու տայ մարդուն ան բարկութիւնը՝ որ Աստուծոյ արդարութիւնը գործելու տեղը՝ անոր կը հակառակի , (Յակ . Ա . 20 ,) և ամօթ ու վնաս կը բերէ ան բարի գործին , որուն մէջ սաստկութեամբ և կատաղութեամբ զբաղեալ է ։

20 . Ասոր հետ բնականապէս կապակցած է խաղաղասէր բնաւորութիւն մը ունենալը ։ Եթէ յիրաւի քրիստոնեայ ես , այնպիսի յարգ ու համբոյր ունենալու ես խաղաղութեան վրայ , որ ջանք ընես ձեռք ձգել ու պահել անիկայ ։ «Որչափ որ կարելի է» , (Հռոմ . ԺԲ . 18 ,) որքան որ վայելչապէս ու պատուօք կրնաս ։ Ասիկայ քու վրադ վրայ այնպիսի աղդեցութիւն մը պիտի ունենայ՝ որ քեզ ոչ միայն ուրիշը վշտացընելէն զգոյշ ու վշտանալու կամաց կ'ընէ , այլ նաև անձկանօք կը փափաքցընէ որ՝ երբոր խաղաղութիւնն աւրուի , կարելի եղածին չափ շուտով ձեռք ձգես անիկայ , որ վէրքը բժշկուի՝ քանի որ նոր է , ու քանի որ դեռ փտած ու հոտած չէ ։ Ա՛ս բնաւորութիւնը «Հոգւոյն Սրբոյ միաբանութիւնը խաղաղութեան կապովը պահել» պիտի տայ քեզի , (Եփես . Դ . 3 ,) և մանաւանդ «Ըն ամենուն հետ՝ որ ամէն տեղ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի անունը կը կանչեն» , (Ա Կորն . Ա . 2 , որն որ եթէ ճշմարտապէս կը սիրես , պիտի սիրես նաև ան ամէնն ալ , որ կը հաւատան թէ անոր աշակերտներն ու ծառաներն են ։

21 . Եթէ դուն ճշմարիտ ան թիւէն ըլլաս , «Քրիստոսի պիտի հագնիս նաև , դուքը» ։ (Կող . Գ . 12 ։) Աստուծոյ ողորմութիւններն ու ամէնօրընեայ

Փրկչին ողորմութիւնները սրտիդ վրայ ներգործելու են՝ կարեկցութեան ու առատաձեռնութեան զգացումներ տալու համար ։ որպէս զի ուրիշներուն կարօտութիւններն ու տրտմութիւնները զգաս որ անոնց կարօտութիւնները լեցընել բաղձաս ։ և քանի որ պատեհութիւն գտնես ։ բարիք ընես թէ մարմիններնուն և թէ հոգիներնուն ։ բարեսէր զգացմունքդ ցուցընելով յարմար դործքերով ։ ո՛րոնք եւ անկեղծութիւնին կը ցուցընեն եւ ազդու կ՚ընեն ան զգածմունքները ։

22 ։ Իբրև քրիստոնեայ՝ նաև ճշմարտութիւնը պիտի հաստատես անեղծանելի կերպով ։ ոչ միայն վկայութիւն տուած առնելդ՝ երբոր երդմամբ կը հաստատես բան մը ։ այլ նաև հասարակ խօսակցութիւններուդ մէջ ։ Նաև պիտի յիշես ալ որ խոստումնքներդ պարտաւորութիւն կը դնեն քու վրադ ։ որ ամենևին ազատութիւն չունիս զանց ընելու ։ Վ՚երջապէս՝ մեծ փոյթ պիտի ունենաս որ խօսքերուդ ու դործքերուդ մէջտեղը կատարեալ համաձայնութիւն մը պահես ։ ճշմարտութեան Աստուծոյն ծառայ մը վայլածին պէս ։

23 ։ Դարձեալ ։ որովհետև աստուածային բոլոր պատուէրները պահելու համար յոյժ մանրակրկիտ խնամք ըրած առնելդ ալ դեռ շատ թերութիւններ կը գտնես ։ որոնց համար աղօթք ընելու կարօտ ես որ "Աստուած քեզի հետ դատաստանի չմտնէ" ։ աղէկ գիտնալով որ "անոր առջևը չես կրնար արդարանալ" ։ (Ա՚ողմ ։ ՃԽԳ ։ 2 ։) վասն որոյ պիտի զգուշանաս որ "Ուրիշները այնպիսի կերպով մը չդատես՝ որ իր դատաստանին խստութիւնը քեզի դէմ զարթուցանես" ։ (Ա՚ովմ ։ Ի ։ 1 ։ 2 ։) Վ՚ասն որոյ պէտք չէ որ զանոնք անվայելուչ կերպով դատես ։ երբոր քեզի վերաբե-

քութիւն մը չունին անոնց գործքերը ; ո՛չ ալ խստութեամբ , առանց պարագաները քննելու . ո՛չ ալ աչառութեամբ , առանց ուշադրութեամբ և լաւ զանոնք կշռելու . ո՛չ ալ անգթութեամբ , ինքնին տարակուսելի եղած բաներու դէմ կերպարանք մը տալով , դիտաւորութիւնները ստուգիւ երևցածէն աւելի չար վճռելով , մարդոց վճիռը՝ կամ անոնց բնաւորութեանը բոլոր մասերը մէկ մասնաւոր գործքէ մը յանցաւոր վճռելով , և անմեղը յանցաւորին հետ խառնելով : Բոլոր աս ծայրերուն հակառակ՝ չափաւորութիւն մը կայ , որն որ Ըհետարանը կը գովէ . և եթէ Ըհետարանը սրտիդ մէջ բարի եռանդով ընդունիս , կացինը այսպիսի չարաց արմատին քով կը դնէ անկայ :

24 . Քրիստոնէական բնութեան և հանգամանացդ գլխաւոր ճիւղերը այսպէս համառօտակի բացատրելով , նկարագրութիւնս պիտի վերջացնեմ միտքդ ձգելով քանի մը ընդհանուր որպիսութիւններ , որոնք ամենուն հետ պիտի խառնուին՝ և անոնց ամէն մէկուն դոյն պիտի տան . ինչպէս անկեղծութիւն , յարատեւութիւն , քաղցրութիւն , նախանձաւորութիւն , և խոհեմութիւն :

25 . Ա՛ի՛նչ յիշէ որ անկեղծութիւնը ճշմարիտ կրօնքին բուն հոգին է : Ջատուած հաճեցընելու և մեզ անոր հաւնեցընելու համար , պարզ դիտաւորութիւն մը կենդանացընելու և կառավարելու է մեր ամէն բրած կրօնական բաներնիս : Ան սկզբունքին աղդեցութիւնով՝ անաչառապէս ամէն պարտաւորութիւններդ հասկընալու համար քննութեան պիտի ելլես , և քեզի ծանօթ եղածին չափ անոր գործադրութեանը պիտի նայիս : Բոլոր բրածներդ սրտանց պիտի ըլլան : Առանձին վարմունքդ յոյժ համաձայն պիտի ըլլայ ընկերական

վարմունքիդ ։ Աստուածային իշխանութեան վրայ զգացում մը պիտի ունենաս , որն որ կը սորվեցընէ քեզի «Աստուծոյ ամէն պատուիրանքները ամէն բանի վրայով՝ ուղիղ համարիլ , ու ամէն ստութեան ճամբան ատել» ։ (Սաղմ . ՃԺԹ . 128 ։)

26 . Հոգիդ «Ընկերդութիւնով և Աստուծոյ ընորհքովը վարուելու ես աշխարհի մէջ» ։ (Ա Կորն . Ը . 12 .) Ու նաև պէտք է որ հոգիդ պարտքի տակ դնես «Հաստատ ըլլալ , անշարժ կենալ , ամէն ատեն աւելնալ Տէրոջը գործին մէջ» ։ (Ա. Կորն . ԺԵ . 58 ։) Ոչ միայն երբեմն մէկ յանկարծական կամք մը ունենալու և քանի մը քայլեր առնելու ես ջերմեռանդութեան՝ կամ անոր նման երևցող մէկ բանի մը , այլ կրօնքը ունակական և հաստատուն բան մը ըլլալու է ։ Ամէն ատեն անոր յարեալ մնալու դիտաւորութիւն մը ունենալու ես ։ Կեանքիդ հաստատուն և կանոնաւոր գործն ընելու ես անիկայ ։ Խորհրդով և գիտութեամբ գործուած մեղքերը մեծ փութով մէկդի ձգելու ես . կեանքիդ հասարակ տկարութիւններն ալ ամրութիւն մը հաստատելու ես . և ասոնց տեսակ կամ ան տեսակ սխալներուն Աստուծոյ առջևը առաւել ևս ղջալու նիւթ մը , և անոր ծառայութեանը համար նորէն հաստատուն որոշում մը կազմելու առիթ մը ըլլալու է ։ Ու այսպէս մինչև կեանքիդ վերջը յառաջ երթալու ես , առանց վհատելու ճամբուն երկարութենէն ու դժուարութենէն , և առանց մէկ կողմանէ հրապուրելու , կամ միւս կողմանէ ահաբեկ ըլլալու ան ամէն փորձութիւններէն՝ որ քեզ կը շրջապատեն ու վրադ կը յարձակին ։ Հոգիդ աս հիման վրայ հաստատելու ես , և դուն տակաւին այսպիսի մեկու մը պէս անցընելու ես կեանքդ , որ

գիտէ թէ ինքը անփոփոխ Աստուծոյ մը կը ծառայէ , և որն որ անկէ «Ընշարժ թագաւորութիւն մը» կը յուսայ : (Եբր . ժԲ . 28 :)

27 . Պարձեալ . եթէ Աւետարանը սրտիդ մէջ կը տիրէ , փափուկ հոգւոյ տէր պիտի ըլլաս , և քարը մարմնի պիտի դառնայ : Պիտի փափաքիս որ աստուածային իրաց վրայ ունեցած դաղափարներդ կենդանի ըլլան , զգածմունքներդ պատշաճ տպաւորութիւններ առնելու պատրաստ , խղճմտանքդ միշտ դիւրազգած , և վերջապէս՝ որոշումներդ աստուածային իշխանութեանը ընազանդ , և սրտանց յօժար , Աստուած ինչ ըլլալ և ինչ ընել որ սահմանէ՝ նոյնը ըլլալու և ընելու : Աստուծոյ խօսքին վրայ քաղցր նկատում , մեղքի դէմ դիւրազգած զգուշութիւն , յաջողութեան խարէութիւններուն դէմ հաստատուն ամրութիւն , և Աստուծոյ ձեռքէն եկած պատուհասներուն խոնարհ ընազանդութիւն ընելու ես . մէկ խօսքով , ինչ բանի մէջ որ Աստուծոյ պատիւը կայ , անոր վրայ դիւրազգած պիտի ըլլաս , և մեծ փոյթ պիտի ունենաս որ ոչ դուն այնպիսի բան մը ընես , և ոչ ուրիշին թող տաս որ ընէն՝ (որքան որ կրնաս ազդեցութիւն բանեցընել ,) որ բանով որ Աստուած կը վշտանայ , կամ կրօնքը կը նախատուի :

28 . Կաւ՝ աս ամենէն ի զատ , թէ որ ճշմարիտ քրիստոնէութիւնը կ'իշխէ քու մտացդ մէջ , պէտք է որ քու Փրկչիդ ու քու Տէրդ ծառայութեանը մէջ սուրբ նախանձաւորութիւն մը ունենաս : «Մէն ատեն բարիին նախանձաւոր պիտի ըլլաս» , (Գաղ . Դ . 18 ,) անոր աղէկութեանն ու մեծութեանը համեմատ : Անանձանձ նախանձաւոր պիտի ըլլաս քու մէջդ եղած ամէն անկանոն բաները ուղղելու , և աշխատելու Աստուծոյ

գործին համար՝ կարողութիւններուդ մինչև յետին աստիճանը : Ա՛ս բանին մէջ ուրիշներուն վարմունքին վրայ ալ անտարբեր աչօք կարող պիտի չըլլաս նայելու • այլ՝ դիմութեան՝ հեզութեան և խոհեմութեան պահանջածին համեմատ , անոնց վարմունքին մէջ դտնուած Աստուծոյ անպատիւ և մարդոյ վնասակար ամէն բաներուն համար տհաճութիւնդ պիտի յայտնես : Ա՛յս պիտի աշխատիս զանոնք ոչ միայն այսպիսի ընթացքներէ ետ կեցընելու , այլ նաև իրենց կրօնական պարտաւորութիւններին ճանչցընելու և անոր մէջ զօրացընելու :

29 • Ա՛յս դարձեալ • պիտի փափաքիս Աստուծոյ քեզի տուած խոհեմութիւնը գործածել , ներկայ պարագաներուդ մէջ առ Աստուած՝ առ ընկերս՝ և առ անձն պարտաւորութիւնդ ինչ ըլլալը դատելու , և անիկայ կատարելու ամենէն ընդունելի կերպը , և օգտակար կերպով ինչ աստիճան անոր հետևելու կարելի ըլլալը որոշելու • յիշելով որ ան է յիրաւի ամենէն խնամատուն ու երջանիկ մարդը , որ շարունակ մտադրութեամբ խորհելով՝ բարի ընելու ամենամեծ պատեհութիւնները կը գտնէ , և առանդուն ու կենդանի որոշումով ամէն ընդդիմութեան կը յաղթէ , որ կարենայ ան պատեհութիւնները ձեռքէ չհանել :

30 • Ա՛սիկայ՝ քրիստոնէական որպիսութեան վրայով այսպիսի անձուկ սահմանի մը մէջ դիւրին կերպով մը նկարագրելու չափ կարելի եղած բացատրութիւն մըն է • և կը յուսամ թէ շատերուն օգնութիւն պիտի բնէ անձնաքննութեան մեծ ու կարևոր գործին մէջ : Թող քու խղճմտանքդ պատասխանէ թէ արդէն ո՛րքան տարացած ես աս որպիսութիւնը , և մինչև ինչ աստիճան անիկայ վաստկիլ կը ցանկաս • և թող հոս նկարագրուած գլխաւոր նիւ-

թիերը քու յիշողութեանդ ու սրտիդ մէջ հաստատուի , որ ընդհակառակ մեր ամէն օրուան աղաչանքներուդ մէջ Աստուծոյ առջեւը յիշես զանոնք , անոնց գործադրութեանը համար հարկաւոր եղած բոլոր օգնութիւնը անկէ ընդունելու համար :

Եղբ՛ս՝ գլխաւորապէս Սուրբ Գրոց լեզուովը , որուն մէջ հրեշտակական բնութեան կանոնական ճիւղերը առաւել համառօտ կերպով մը ըսուած են վերցնելու կոչելով :

"Որ ամէնօրհնեալ Աստուած , խոնարհութեամբ երկրպագութիւն կը մատուցանեմ քեզի իբրեւ լուսոյ մեծ Հօրը , և ամէն բարի ու ամէն կատարեալ պարգեւներուն Տուողին : (Յակ . ՚ . 17 :) Վա՜ն որոյ քեզմէ կը խնդրեմ ամէն օրհնութիւն , և գլխաւորապէս ան օրհնութիւնները որոնք զիս քեզի կ՚առաջնորդեն , և քեզ յաւիտեան վայելելու կը յարմարցընեն զիս : Երկրպագութիւն կը մատուցանեմ քեզի իբրեւ այն Աստուծոյ՝ որ մարդոց որդիներուն սիրտերը կը քննէ ու երիկամունքները կը փորձէ : (Երեմ . ՚ . 10 :) Փորձէ զիս՝ ով Աստուած , ու գիտցիր իմ սիրտս . քննէ ու գիտցիր իմ մտածմունքներս . և նայէ թէ արդեօք չար ճամբու մէջ եմ , և զիս դէպ՚ի յաւիտենական ճամբան առաջնորդէ : (Սաղմ . ՃԼ . 23 , 24 :) Հնորհէ որ գիտնամ թէ ինչ հոգիի տէր եմ ես , (Ղուկ . ՚ . 55 ,) և սխալմունքէ ազատ ըլլամ , ուր որ սխալմունքը անհունապէս մահաբեր կրնայ ըլլալ :

"Հնորհէ՝ ով Տէր , որ մտքիս հոգւովը նորոգուիմ : (Եփես . ՚ . 23 :) Ինձի նոր սիրտ մը

տուր ։ և իմ ներսիդիս նոր հոգի մը դիր ։ (Եզեկ. Լ. 26 ։) Աստուածային բնութիւնը հաղորդ ըլես զիս ։ (Բ Պետ. Ա. 4 ։) և ինչպէս որ ան՝ որ զիս կանչեց սուրբ է ։ նոր հ՚է որ ես ալ սուրբ ըլլամ՝ իմ ամէն կերպ վարմունքիս մէջ ։ (Ա Պետ. Ա. 15 ։) Հ՚նորհ՚է որ ան նոյն միտքը ունենամ ։ որ Քրիստոս Յիսուսի մէջ կար ։ (Փիլիպ. Բ. 5 ։) և անանկ քալեմ ։ ինտոր որ ան քալեց ։ (Յովհ. Ա. 6 ։) Ըզատէ զիս մարմնաւոր խորհուրդե ։ որ մահ է ։ և իմ մէջս հոգևոր խորհուրդ հաստատե ։ վասն զի անիկայ կեանք ու խաղաղութիւն է ։ (Հռոմ. Ը. 6 ։) Եւ հ՚նորհ՚է որ քանի որ աս տեսանելի աշխարհիս մէջ կը քալեմ ։ հաւատքով երթամ ու չէ թէ երևոյթով ։ (Ա Կորն. Ե. 7 ։) և հաւատքի մէջ զօրաւոր ըլլամ ու Աստուծոյ փառք տամ ։ (Հռոմ. Դ. 20 ։)

Ուրու հ՚նորհ՚դ՝ ով Տէր ։ որ բոլոր մարդոց երևցաւ ։ և ինձի ալ երևցաւ ապսպիսի փառաւոր յայտնութիւնով ու պայծառութիւնով ։ հ՚նորհ՚է որ աղքատ կերպով սորվեցընէ ինձի ամբարշտութիւնն ու աշխարհային ցանկութիւնները ուրանալ ։ և զգաստութիւնով՝ արդարութիւնով՝ ու բարեպաշտութիւնով ապրիլ աշխարհիս մէջ ։ (Տիտ. Բ. 11, 12 ։) Ըզդէ իմ սրտիս մէջը ան աստուածպաշտութիւնն որ ամէն բանի օգտակար է ։ (Ա Տիմ. Դ. 8 ։) և քու ամենօրհնեալ Հոգւոդ ազդեցութիւնը սորվեցուր ինձի քեզ իմ Տէր Աստուածս իմ բոլոր սրտէս՝ և իմ բոլոր անձէս՝ և իմ բոլոր մտքէս՝ և իմ բոլոր զօրութիւնէս սիրել ։ (Ա՚ռք. Ժ. 30 ։) Հ՚նորհ՚է որ իմ անձս քեզի ընծայեմ ։ որպէս թէ մեռնելոյն ողջնցած ։ (Հռոմ. Զ. 13 ։) և իմ մարմինս քեզի կենդանի զոհ մը ընծայեմ ։ սուրբ՝ և քեզի

հաճելի , որ է իմ բանաւոր պաշտօնս : (Հռոմ. ԺԲ. 1 :) Հաւատքէ որ ամէնօրհնեալ Յիսուսի՝ քու մարմնացեալ Որդւոյդ՝ քու փառքիդ լոյսին՝ և քու էութեանդ բուն պատկերին վրայ յոյժ հաւատարիմ ու սրտեռանդ նկատումմ մը ունենամ : (Նբր. Ը. 3 :) Թէպէտ տեսած չեմ , բայց հաւատքէ որ սիրեմ անիկայ . և թէպէտ հիմա չեմ տեսներ , բայց հաւատալով՝ ուրախանամ անով՝ անպատմելի ու փառաւորեալ խնդութեամբ , (Ա Պետ. Ա. 8 ,) և հաւատքէ որ հիմա՝ որ մարմինովս կ'ապրիմ , Աստուծոյ Որդւոյն հաւատքովը ըլլայ : (Գաղ. Բ. 20 :) Հաւատքէ որ Հոգիով լեցուիմ , (Եփես. Ե. 18 ,) և անկէ առաջնորդուիմ . (Հռոմ. Ը. 14 .) և այսպէս յայտնի ըլլայ ուրիշներուն , և մանաւանդ իմ հոգւոյս , որ ես Աստուծոյ մէկ որդին եմ ու փառաց ժառանգորդ : Հաւատքէ որ ծառայութեան հոգին չառնեմ վախնալու , հապա որդեգրութեան հոգին , որ անով կարող ըլլամ կանչել , Աբբայ՝ Հայր : (Հռոմ. Ը. 15 :) Հաւատքէ որ անիկայ ներգործէ իմ մէջս իբրև հոգի զօրութեան՝ ու սիրոյ՝ և զգաստութեան , (Ա Տիմ. Ա. 7 ,) որով կարենամ հաւատքիս վրայ առաքինութիւն աւելցընել : (Ա Պետ. Ա. 5 :) Հաւատքէ որ զօրաւոր ու քաջ ըլլամ , (Յես. Ը. 7 ,) և ժիր ըլլամ , (Ա Կորն. ԺԶ. 13 ,) և քրիստոնէի պես ինքզինքս ան գործին տամ , որուն որ կանչուեցայ . և ան պատերազմին , որ իմ աչքիս առջևը ունենի , երբոր իմ փրկութեանս ան մեծ Առաջնորդին դրօշակին տակը մտայ :

" Սորվեցո՛ւր ինծի՝ ով Տէր , իմ Հոգւոյս բնութիւնը սրտի մտօք քննել , և անոր արժէքը ազէկ գիտնալ : Հաւատքէ որ աշխատիմ ոչ միայն կամ

դլխաւորապէս՝ կորստական կերակուրին համար ։ Հապա ան կերակուրին համար որ յաւիտենական կենաց մէջ կը մնայ ։ (Յովհ. ՟ը. 27 ։) Շնորհէ որ քու հզօր ձեռքիդ տակը խոնարհիմ ։ ու խոնարհութիւն հագնիմ ։ (Ը Պետ. ե. 5, 6) և հեղ ու հանդարտ հոգւոյ զարդովը զարդարուիմ ։ որ Աստուծոյ առջևը խիստ պատուական է ։ (Ը Պետ. Գ. 4 ։) Շնորհէ որ մաքուր ըլլամ սրտով ։ որ զԱստուած տեսնեմ ։ (Մատթ. ե. 8 ։) երկրաւոր անդամներս սպաննելով ։ (Կող. Գ. 5 ։) անանկ որ՝ եթէ աչ աչքս զիս գայթակղեցնէ ։ հանեմ անիկայ ու ինծմէ ձգեմ. և եթէ աջ ձեռքս զիս գայթակղեցնէ ։ կտրեմ անիկայ ու ինծմէ ձգեմ։ (Մատթ. ե. 29, 30 ։) Շնորհէ որ ամէն բանի մէջ չափաւոր ըլլամ ։ (Ա Կորն. ը. 25 ։) ձեռքս եղած բաներովը գոհ ըլլամ ։ (Եբր. ժԳ. 5 ։) և սորվիմ գոհ ըլլալ ինչ վիճակի մէջ որ եմ ։ (Փիլիպ. Դ. 11 ։) Շնորհէ որ նաև համբերութիւնը կատարեալ գործ ունենայ իմ մէջս ։ որ կատարեալ ըլլամ ։ ու բանի մը պակսութիւն չունենամ ։ (Յակ. Ը. 4 ։)

«Ո՛վ Տէր՝ կ'աղաչեմ քեզի ։ դէպ ի ընկերներուս պատշաճ տրամադրութիւն մը տուր ինծի ։ Շնորհէ որ իմ ընկերներս իմ անձիս պէս սիրեմ ։ (Գաղ. ե. 14 ։) և ինչ որ կ'ուզեմ որ ուրիշները ինծի ընեն ։ ես ալ անոնց անանկ ընեմ ։ (Մատթ. է. 12 ։) Շնորհէ որ իմ վրաս հագնիմ հեզութիւնը ամենամեծ միասուց ու բարկութեանց մէջը ։ (Կող. Գ. 12 ։) և եթէ կարելի է ։ որքան որ կրնամ ամէն մարդու հետ խաղաղութեամբ ապրիմ ։ (Հռոմ. ԺԲ. 18 ։) Շնորհէ որ գթած ըլլամ ։ ինչպէս որ իմ երկնաւոր Հայրս գթած է ։ (Ղուկ. Ջ. 36 ։) Շնորհէ որ ճշմարտու-

Թիւն խօսիմ իմ սրտէս ։ (Սաղմ. ՃԺ. 2 ։) և սիրով խօսիմ անիկայ ։ (Եփես. Գ. 15 ։) զգոյշ ըլլալով գառն և շար բնաւորութեան ամէն օրհնակներուն դէմ. և հոգ տանելով որ խստութեամբ չդատեմ ուրիշները ։ ինչպէս որ ես ալ չեմ ուզեր խստութեամբ դատուիլ ։ որուն՝ դուն գիտես՝ ով Տէր ։ և խղճմտանքս ալ գիտէ թէ՝ կարող չեմ դիմանալ ։

«Կ'աղաչեմ քեզի ով Տէր ։ ազդէ իմ ներսիդիս քրիստոնէական բնութեան ան ամէն յատկութիւնները ։ որ դիս մանաւոր կերպով ընդունելի կ'ընեն քեզի ։ և իմ աշխարհի մէջ ըրած դաւանութեանս զարգարանք մը կ'ըլլան ։ Կ'աղաչեմ քեզի իմ ներսիդիս ուղիղ հոգի մը նորոգէ ։ (Սաղմ. Ծ. 10 ։) զիս իրաւցընէ Իսրայէլացի մը ըրէ ։ որուն ներսը նենգութիւն չկայ ։ (Յովհ. Ա. 47 ։) Նաև մինչդեռ կը ցնծամ Քրիստոսով ։ իրրև ինձի համար զոհուած պատիւ ։ շնորհէ որ անկեղծութեան և ճշմարտութեան անխմոր հացովը կատարեմ ծօնս ։ (Ա Կորն. Ե. 7 ։ 8 ։) Շնորհէ՝ ով ամենակարող և անփոփոխ Աստուած ։ որ հաստատ ու անշարժ ըլլամ ։ և ամէն ատեն քու գործքիդ մէջը աւելնամ ։ գիտնալով որ իմ աշխատութիւնս Տէրոջմով վերջապէս պարապը պիտի չելլէ ։ (Ա Կորն. ԺԵ. 58 ։) Իմ սիրտս կակղցուր ։ (Ա Թագ. ԻՐ. 19 ։) որ քու խօսքդ ու նախախնամութիւնդ դիւրաւ տպաւորուի վրան. և սիրոյ նկատումով մը ունենայ քու փառքիդ համար ։ և քու Հոգւոյդ ամէն ազդեցութիւնը զգայ ։ Շնորհէ որ իմ Աստուծոյս համար նախանձաւոր ըլլամ ։ (Թագ. . 13 ։) գիտութեան ու սիրոյ վայլածին համեմատ նախանձաւորութիւնով մը ։ (Հռոմ. Ժ. 2 ։) ը

կոչն • Յ•Ջ • 14 ։) և սորվեցո՛ւր ինձի՝ որ քու ծառայութեանդ մէջ օձին խորագիտութիւնը ա֊ռիւծին քաջութեանն ու աղաւնիին միամտութեանը հետ խառնեմ ։ (Մ՝ատթ • ժ • 16 ։) Ըլլայէս քու շնորհօքդ զիս իմ սիրելի Փրկչիս մէկ պայծառ պատկերը ըլէ • և վերջապէս արժանի ըլէ անոր բնակած աշխարհին մէջ անոր սրբութեանն ու փա֊ռացը պայծառ նմանութիւնը հագնիլ • որ յա֊ւիտենական պատիւ ընծայեմ քեզի ու անոր՝ ո՛վ Հայր ողորմութեանց ։ որ քու անգին պարգեւդ է ան ։ և քու Սուրբ Հոգւոյդ ։ որուն շնորհաձիր ազդեցութեամբը խոնարհութեամբ կը յուսամ թէ կրնամ քեզ իմ Հայրս կոչել ։ և ղՅիսուս իմ Փրկիչս • Ամէն" ։

ՓԱՌԱՒ ԺԱ

Կարդացողին կը յիշե֊ցնէ ո՛րթան կարօտ է ինքը Հոգւոյն օգնութեանը ։ որ վերը նկա֊րագրուած բնութիւնը պայ երբեք • և ինչ տալքերութեան ակնկալելու է անիկ ։

1 • Հիմա քու առջեւդ դրի մէկ համառօտ նկա֊րագիր մը ան բնութեանն ու որպիսութիւնը վը֊բայով ։ որ Աւետարանը կը պահանջէ ։ և որուն՝ եթէ ճշմարիտ քրիստոնեայ ես ։ պիտի բաղձաս ու հետևիս ։ Առաջիւ մէկ բան մը կայ աս ստորա֊գրութեանը մէջ ։ որն որ զօրաւոր կերպով պիտի զարնէ ան ամէն մարդի ։ որ մէկ ճաշակ մը ունի ճշմարտապէս դեղեցիկ ու գերազանց եղող բանի ։ Եւ ես չեմ տարակուսիր՝ իմ սիրելի ընթերցող ։

որ անշուշտ անոր վրայով տպաւորութիւն մը պիտի ձգաս սրտիդ վրայ : Ընմիջապէս կ'ենդանի դիտաւորութիւն մը պիտի դնես միտքդ անիկայ ստանալու ջանալ . և գուցէ կարծես թէ ստուգիւ և շուտով պիտի հասնիս անոր : Կը տեսնես թէ ուրքան պատշաճ է անիկայ , և ինչ ցանկալի հետեւութիւններ անհրաժեշտ կերպով անոր եւէն կ'երթան , ու կը տեսնես ալ քու ներկայ վայելչութեանդ ու ապառնի երջանկութեանդ վրայ անոր ունեցած ներգործութիւնը , և վասն որոյ կ'որոշես անոր հետամայն դործել : Բայց ներէ ինձի որ սրտի մտօք խոցրնեմ քեզ՝ թէ ուրքան անձինք եղեր են , (երանի թէ այսպիսի զանազան օրինակներ իմ դիտողութեանս սահմանին մէջ պատահած չըլլային ,) "Որոնց բարութիւնը առաւօտեան ամպին պէս , ու կանուխ իջած ցօղին պէս" եղած են , որ" շուտով "կ'անցնի" : (Ովս . ՟Զ . 4 :) Յիրաւի անտեղի պիտի ըլլար Յեսուայ խօսքերը բացարձակապէս մէջ բերել , յոյժ ազդու մտօքը առնելով , երբոր Իսրայէլին ըսաւ թէ "Չէք կրնար Եհովան պաշտել" . (Յես . ԻԴ . 19 .) որպէս զի կարենայ անոնց երագ և խիստ որոշումները խոնարհցընել : Բայց պիտի համարձակիմ ըսել թէ դիւրաւ չես կրնար ծառայել : Եւաղ . չես գիտեր քու յաղթելիք դժուարութիւններդ . չես գիտեր սատանային քու ճամբուդ մէջ ձգելիք փորձութիւնները . չես գիտեր թէ քու ունայն և մեղասէր ընկերներդ ուրքան պիտի աշխատին քեզ նորէն ետ քաշել՝ քու փախչիլ կանացած որոգայթիդ մէջ ձգելու . և ամենէն աւելի , չես գիտեր ան խոստումնակ ընարքները՝ զորս քու սրտիդ ապականութիւնները վրադ պիտի բանեցընեն , քու վրադ ունեցած իշխանութիւնին նորէն ձեռք ձգելու :

Հիմակուան ունեցած գաղափարներդ կը կարծես թէ մշտատև պիտի ըլլան, անոնց ենթակայ եղող սկզբունքներուն ու առարկաներուն մշտատև ըլլալուն պատճառաւ. բայց թերեւս վաղուան օրը քեզի պիտի իմացընէ քու խաբուիդ, կամ նորէն խաբէ պիտի քեզ. թերեւս վաղուան օրը մէկ ոչինչ բան մը պիտի ներկայացընէ քու աչքիդ մէկ նոր կերպարանքով մը, որն որ քեզ զուարճացընէ ու աս ամէնը մոռնալ տայ: Այո՛ թերեւս աս իրիկուն չպառկած, հիմակուան ունեցած տպաւորութիւններդ պիտի ցնդին: Սրտիդ ապակեայ բաղձանքները, որ թերեւս հիմա քիչ մը դադարած են ու մեռածի պէս պառկած, կարելի է նոր աստղութեամբ կրկին պիտի զարթնուն, որպէս թէ միայն զօրութիւններին կենդանացընելու համար քնացած ըլլան. և թէ որ քու կիներդ վեր զօրութիւնով մը չպաշտպանուիս, աս ազատութեան համար բանեցուցած ճիգդ՝ ապառնի շղթաներդ առաւել ծանր՝ ամրացից և մահաբեր պիտի ընէ:

2. Ուրեմն ի՞նչ ընելու է: Իր մեղացը վրայ համոզուած մեղաւորը յուսահատութեան մէջ ձգելու է, ըսելով թէ՝ "Աս անօգնական գերի մընեմ, և ինքզինքս բռնութեամբ կապերէ ազատելու չկարողանալով կարելի է կապերէս առաջ անդամներս խորտակիմ, և վանել ուզած չարիքս շատցընեմ": Հաւ լեզի: Ընդհակառակն եմ թէ՝ չկրնար ըլլալ որ այնքան քիչ տեղեկացած ըլլաս քրիստոնէութեան, որ չգիտնաս թէ աստուածային օգնութիւնը քրիստոնէութեան գլխաւոր վարդապետութիւններէն մէկն է: Ձեմ տարակուսիր՝ որ շատ անգամ կարդացած ես թէ "Քրիստոս Յիսուսով կենաց հոգւոյն օրէնքը մեզ կ'ազատէ մեղաց ու մահուան օրէնքէն", (Հռոմ. Ը. 2,) և լսած ես

թէ «Հոգւով մարմինին գործքերը կը սպաննենք»։ (Հռով. Ը. 13։) Կարգացած ես «Ամէն բան Քրիստոսով ընել, որ կը զօրացընէ մեզ», (Փիլէպ. Դ. 13,) որուն շնորհքը «Հերիք է մեզի», և որուն «զօրութիւնը տկարութեան մէջ կը կատարուի», (Ա Կորն. ԺԲ. 9։) Վասն որոյ ներքէ ինծի որ քու մտադրութիւնդ աս բանին դարձընեմ, իբրև ամենապայծառ՝ յայտնի և յոյժ կարևոր ճշմարտութեան մը։

3. Երդարև բանտկանութեան՝ ինչպէս որ Սուրբ Փրոց բոլոր իմաստին ալ կը համաձայնի ասիկայ։ Համայն ստեղծեալ աշխարհը հարկաւոր կախում մը ունի Աստուծմէ. մինչև անգամ «Տնական բանեցրուն» դիտութիւնը անկէ կ'ելլէ, (Առակ. Ը. 10,) և «Ընտից մէջն եղած հանճարը Ընոր կ'ընծայուի»։ (Ելկ. Լ. 3—6։) Ը յոսպիսի մեծ ու գերազանց գործ մը, այսինքն մարդկային միտքը նորոգելը, յոյժ առաւել բարձրաձայն կերպով մը կը յայտնէ իրեն Աստուածային Պատճառը։ Երբոր մտածես թէ ոչքան զանազան են քրիստոնէական բնութեան ճիւղերը, և նաև թէ անոնցմէ շատերը ոչքան հակառակ են ան բնութեանը՝ որ քու սրտիդ մէջ տիրած էր ու քու կեանքդ մինչև հիմա կը կառավարէր, ան ատենը իրօք պիտի տեսնես թէ աստուածային ազդեցութիւնները հարկաւոր են եղեր՝ յառաջ բերելու ու մնուցանելու քու մէջդ ան բնութիւնները, ինչպէս որ արևին ու անձրևին ազդեցութիւնները հարկաւոր են զանազան տունկերուն ու ծաղիկները, ընտղէններն ու պտուղները բուսցընելու, որոնցմով երկիրս զարդարուած է ու կը պահպանուի։ Հևրի ազէկ պիտի զգաս ասիկայ՝ թէ որ մտածես ան բուռն ընդդիմութեանը վրայ որուն աս կրջանիկ գործքը պիտի պատահի.

որուն վրայով հիմա աւելի կը զգուշացընեմ քեզ, և որուն երէկ արդէն փորձառու եղած չես, պատճառը աս ըլլալու է՝ որ դեռ նոր սկսած ըլլալու ես հոգևոր բաներու վրայ խորհիլ։

4. Ուրեմն երէկ Սուրբ Ոգիը քննելու ըլլաս աս նիւթին նկատմամբ, (և երէկ քրիստոնեի մը պէս կ'ուզես ապրիլ, պէտք է որ ամէն օր քննես ա-նիկայ, և զաղափարներդ ու գործքերդ անով ձևացընես,) պիտի տեսնես որ անոր բոլոր խմաստնալ Ըստուծոյ վրայ ան նոյն կախումը կը սորվեցընէ, որն որ հիմա ես կը սորվեցընեմ։ Մանաւանդ պիտի տեսնես՝ թէ հոգւոյն մէջ աստուածապաշտու-թեան յառաջ գալը աստուածային խոստմունք մըն է. թէ երբոր անիկայ հոգւոյն մէջ ըլլայ, Սուրբ Ոգիը աստուածային ներգործութեան կ'ընծայէ զանիկայ. և թէ շնորհաց ու աստուածապաշտու-թեան աճիլը ան մարդոցը սրտին մէջ՝ որոնք ճըշ-մարտապէս վերստին ծնեալ են Ըստուծոյ գործքն է ըսուած է, որ կը սկսի ու «Կը կատարէ մինչև Յիսուս Քրիստոսի օրը»։ (Փիլիպ. ա. 6։)

5. Ես ամէն ճշմարտութիւններուն հետևու-թեամբը քեզի մէկ ամենատոյդ սկզբունք մը ըսէ՝ թէ կրօնքի մէջ չանք մը ընելու չես բուն քու զօրութեամբդ։ Երէկ աս բանը մոռնաս, և Ես-տուած ուզէ փրկել քեզ վերջապէս, անիկայ պիտի խոնարհեցընէ քեզ կրկին և կրկին քու չանքդ ի դերև հանելով, մինչև որ աղէկ մը սորվեցընէ քեզի։ Պէտք է որ նախ ամէնուս դուն քեզմէ ձևացուցած զանազան դաղափարներուդ ու չան-քերուդ վրայով, մինչև որ ճշմարիտ հիմանը վրայ հաստատուիս։ Հաւանականաբար պիտի ցուցընէ նաև ոչ միայն ընդհանուր կերպով մը թէ քու զօրութիւնդ յերկնից բղխելու է, այլ նաև մաս-

նաւոր կերպով մըն ալ պիտի ցուցընէ թէ ամէն օրինաւոր Հոգեւոր պաշտօնն է քու սիրտդ մաքրել, և քու մէջդ սուրբ դիտաւորութիւններ հաստատել. ու նաև՝ թէ աս ամէն գործողութիւններուն մէջ անհրաժեշտ Հոգին սեպուհը է, անոր առաջնորդութեամբը գործող. և մէկ կենդանի հաղորդակցութիւն մը՝ անկէ մեզի խրկուած իբրև եկեղեցւոյն մեծ Գլուխէն, աս սուրբ և բարի ազդեցութիւններուն իբրև մեծ Պանճապետն ու Պատակարարը։ Որ աս պատճառաւ կ'ըսուի Հոգի Յիսուս Քրիստոսի, (Փիլիպ. ա. 19,) որ Հօրը "Ընդ կողմը բարձրացած է ապաշխարութիւն ու մեղաց թողութիւն տալու", (Գործ. ե. 31,) "Որուն հնորհօքը միայն կրնանք ղօրանալ", (Տիտ. ա. 1,) և "Որուն լնցուն նութենէն հնորհք կ'առնենք հնորհքի տեղ"։ (Յովհ. ա. 16։)

6. Ուստի Հաստատապէս որոշէ Աստուծոյ ծառայութեանն ու քու հոգւոյդ համար աշխատիլ. բայց համեստութեամբ ու խոնարհութեամբ որոշէ։ "Արիմաթացիները անգամ պիտի յոգնին ու թուլանան, և ընտիր կարիճները բոլորովին պիտի իյնան. բայց Տէրոջը ապաւինողներուն ուժը պիտի նորոգուի"։ (Եսայ. խ. 30, 31։) Երբոր մէկ Հոգի մը գրեթէ կը վախնայ Տէրոջը առջևը ըսելու թէ ալ պիտի չընէ աս կամ ան բանը՝ որն որ առաջ բարկացուցած է զանիկայ, երբոր կը վախնայ բացարձակապէս խոստանալու թէ զօրութեամբ և յարատևութեամբ պիտի կատարէ աս կամ ան պարտաւորութիւնը, այլ միայն իր խոնարհ և ևանդուն բաղձանքը կը ցուցընէ թէ հնորհօք կարող ըլլար մէկը մերժել և միւսին հնազանդ ըլլալ. ան ատենը՝ ոչքան որ դիտողութեամբ ու

փորձառութեամբ դիտեմ , փորձութեան յաղթելը և պարտաւորութիւն կատարելը սորվելու երջանիկ արուեստին ամենէն աղէկ ճամբուն մէջն է ան :

7 . Ընդհակառակն . թող աս Հոգիէն կախում ունենալդ , և առանց իր մշտատև օգնութեանը ինչ և իցէ հոգևոր բանի մը տակաւ ու անբաւական ըլլալուդ վրայ ունեցած զգացումդ չվհատցընէ քեզ ինքզինքդ Աստուծոյ նուիրելէն , և աստուածապաշտութեամբ կեանք մը սկսելէն , յիշելով թէ սրբեան մեծ յոյս ունիս՝ որ աս ընորհաձիր ապդեցութիւնները քեզի պիտի տրուին : Ինչութեան ըլլալը՝ երբոր կը սորվեցընէ մեզի առաքինի ընթացքի մէջ ըլլալու համար Աստուծմէ օգնութեան կարօտ ըլլալնիս , կ'առաջնորդէ մեզ եզրակացընել թէ այսպիսի բարեսէր Հայր մը , որ մարդկային սեռին ամենէն անարժան ու անհոգ ներուն անգամ այնքան օրինութիւններ կը պարգևէ , մանաւանդ հաճութիւն մը պիտի ունենայ խոնարհութեամբ խնդրողներուն ան ընորհալից օգնութիւնները տալ , որոնք անոնց անմահ հոգիներուն իր նմանութիւնը կու տան , և յարմար կ'ընեն զանոնք ան երջանկութեանը՝ որուն ընդունակ է անոնց բանական բնութիւնը , և որուն վայելմանը համար ստեղծուեցաւ ի սկզբանէ : Աստուծոյ խօսքը աւելի առատապէս կը հաստատէ մեր մէջը այսպիսի յոյս մը : Հոն կը լսես որ աստուածային իմաստութիւնը՝ մինչև անգամ անոնց որ երկար ատեն ոչինչ համարած են անոր տուած կրթութիւնները՝ կ'աղաղակէ թէ "Իմ յանդիմանութեանս դարձէք , ահա իմ Հոգիս ձեր վրայ պիտի թափեմ" , (Բաւ . Ե . 23 :) կը լսես որ առաքեալը կ'ըսէ՝ թէ "Ել համարձակութիւնով մօտենանք ընորհաց աթոռին առջևը , որ

ողորմութիւն ընդունինք, ու շնորհք գտնենք պէտք եղած ատենը մեզի օգնելու»: (Եբր. Դ. 16:) Այո՛ հոն կը լսես նաև որ մեր Տէրը ձեռնարկութիւն կ՚ընէ աս անուշ ու համոզիչ կերպովը. «Ուստի եթէ դուք՝ որ չար էք, ձեր զաւակներուն աղէկ ընծաներ տալ գիտէք, որչափ աւելի ձեր Հայրը երկինքէն Սուրբ Հոգին պիտի տայ անոնց, որ իրմէ կը խնդրեն»: (Ղուկ. ԺԱ. 13:) Սուրբ Հոգւոյն աս պարգեւն ու խոստմունքը Քրիստոսէ տրուեցաւ՝ երբոր երկինքը համբարձաւ, որ բոլոր իր ճշմարիտ աշակերտներուն տրուի: Ըստուած «Մեր վրայ թափից անիկայ առատօրէն Յիսուս Քրիստոսի ձեռքովը»: (Տիտ. Գ. 6:) Եւ կը յաւելում թէ՝ Սուրբ Հոգին աւելի առատութեամբ ընդունելու համար ունեցած բուն իսկ բաղձանքդ, արդէն տրուածին առաջին պտուղներուն արդիւնքն է. անանկ որ պատշաճ վայելչութեամբ կրնաս սեպել անիկայ մանաւոր կոչում մը՝ որ «Երանդ լայն բանաս ու զանիկայ լեցընէ»: (Սաղմ. ՀԱ. 10:) Ծարաւի ես, և վասն որոյ զուարթութեամբ կրնաս ըսել թէ՝ Յիսուս հրաւիրած է քեզ գալու և խմելու. հանդերձ խոստմունքով մը թէ ոչ միայն պիտի խմես թէ որ անոր գաս, այլ նաև թէ «Ո՛ւր փորէդ կենդանի ջուրերու գետեր պիտի բղխեն», ուրիշներուն շինութեանն ու կազդուրմանը համար: (Յովհ. Է. 37, 38:)

8. Աւրիմն գնա խնդարհ զուարթութեամբ, և քրիստոնէական կենաց բոլոր պարտաւորութիւնները կատարէ: Կնա՛ և յաջողութիւն գտիր «Տէր Աստուծոյ զօրութիւնովը. անոր արգարութիւնը՝ միայն անորը յիշէ»: (Սաղմ. ՀԵ. 16:) Եւ իրաւ նշանաւելի հաղորդութեան, սիրտդ թող զօրանայ այժ

հռանդուն փափաքովը ան օրինութիւններուն վրայ՝ որոնք հիմա քու առջևդ դրի որ փնտռես : Ինչէ թէ արթնայիր Էհուևևալ սուրբ հառաչանքներով Աստուծոյ առջևը սիրտդ թափելու . և ինչէ թէ իր շնորհալից ներկայութիւնը մէջ քու ամէն ա- ուր աղօթքդ ըլլային անոնք :

Մէկ խոնարհ քաջերմաղիւրիւն մը ապագային շնորհաց ակընկալութիւնները համար , հոգւոյն մէջ ապագայ պաղատանք յառաջ բերելու ու զօրացնելու :

«Ով ամէնօրինեալ Աստուած , անկեղծութեամբ կը խոստովանիմ քու առջևդ հոգևոր բարի բաներ ընելու տկար ու անբաւական ըլլալս : Հազար ան- գամ փորձառու եղած եմ ասոր . բայց տակաւին իմ յիմար սիրտս նորէն «Իրեն կ'ապաւինի» , (Ե- սայ . ԽՀ . 26 ,) և իր զօրութիւնովը որոշումներ կը կազմէ : Խայց թող քու անոր վրայ ըրած շնորհալից աղաչանքդ առաջին պատուիրանս ալ ըլլայ , որ զանիկայ խոնարհութեամբ իմանէն վհատեցնէ , ու քու վրադ ապաւինիլ տայ :

«Ինծմէն կ'ուրախանաս՝ ով Տէր , ինծի տուած վստահութիւններուդ համար , թէ պատ- բաստ ես առատապէս պարգևելու այսպիսի մեծ պարգև մը : Ա՛սն որոյ քու շնորհալից հրաւէրքիդ համեմատ՝ համարձակութիւնով շնորհաց աթոռիդ առջևը կը մօտենամ , որ շնորհք գտնեմ պէտք ե- ղած ատենը օգնելու : (Եբր . Դ . 16 :) «Ով Տէր Աստուած , չեմ ուզեր քու շնորհքդ անա- ռակութեան կամ անկարգութեան դարձընել , (Յու- դ . 4 ,) կամ իմ տկարութիւնս պատճա- ռանք մը ընել անհոգութեան ու ծուլութեան :

կը խոստովանիմ՝ որ իմ բանեցուցածէս աւելի զօրութիւն առած ես ինծի արդէն ; և շատոնցուընէ աւելի առատ պարգևներ ընդունած չըլլալուս պակասութիւնը ինծի կու տամ ու չէ թէ քեզի : Կը փաթաթիմ որ ամէն հոգը ժիր ըլլամ բոլոր սահմանեալ միջոցները բանեցընելու , որոնք զանց ընելով այսպիսի խնդրուածներ ընելը՝ աղէկ գիտեմ որ ամբարիշտ ծաղրաբանութիւն մըն է , և շատ հաւանական է որ կը զայրացընէ քեզ ունեցածս ալ ձեռքէս առնելու , քան թէ կը սոսկացընէ որ աւելի պարգևես : Հայց հատատ որոշելով յետին աստիճան չանք ընելու , անձկանօք կ՚աղաչեմ որ քու շնորհդ պարգևես ինծի , որպէս զի կարող ըլլամ աս որոշումը կատարելու :

«Ո՛վ Տէր , քու ծառայիդ բարութեան համար երաշխաւոր եղիր : (Սաղմ . ՃԺԹ . 122 :) Չամբէ քու սրբացուցիչ ազդեցութիւններդ թափել իմ հոգւոյս վրայ , որ ինծմէ պահանջած ամէն պարտաւորութիւններդ կատարեմ : Կ՚աղաչեմ քեզի՝ իմ սրտիս մէջը խորին տպաւորէ ամէն շնորհք և առաքինութիւն , և հատատէ՛ ներսիդիս ան երջանիկ ընաւորութիւնը ներսէն ու դուրսէն եղած ամէն յարձակմունքներուն մէջ , որոնց միշտ ենթակայ եմ քանի որ աս աշխարհիս մէջն եմ ու այսքան տկարութիւններով պաշարեալ : Կ՚աղաչեմ քեզի՝ ևսցուր իմ սիրտս բարի զգածմունքներով դէպ ի քեզ իմ Աստուածս , և դէպ ի ընկերներս : Ձու ներկայութիւնդ ինծի միշտ յիշեցնէր , և շնորհէ որ յիշեմ թէ հոգւոյս ամէն ծածուկ զգացումները բաց են քեզի : Ո՛վ ան որոյ շնորհէ որ մեղքին ծագմանն ու անոր մօտենալուն դէմ զգուշանամ . և որպէս զի չըլլայ թէ սատանան իր չար թելադրութիւններուն տեղ գտնէ , անձկանօք

կ՚աղաչեմ քեզի՝ ով Տէր, որ իմ սիրտս քու Սուրբ Հոգիովդ լեցընես, և քու բնակութիւնդ հոն հաստատես։ Իմ մէջս բնակէ, ու իմ մէջս քալէ, (Ա Կորն. Զ. 16,) և թող իմ մարմինս տաճար ըլլայ Սուրբ Հոգւոյն։ (Ա Կորն. Զ. 19։)

"Ընորհէ որ իմ Տէրոջս Յիսուս Քրիստոսի այնպէս միանամ, որ մէկ հոգի ըլլամ անոր հետ, (Ա Կորն. Զ. 17,) և անոր զօրացուցիչ ազդեցութիւններուն շարունակ զիս ամէն փորձութիւններէ և ամէն ապականութիւններէ ազատ պահելը զգամ. որպէս զի քանի որ երիտասարդները կը յոգնին ու կը թուլնան, և ընտիր կարիճները բղօրովին կ՚ինկնան, ես այնպէս ապաւինիմ քեզի որ ոյժս նորոգուի, (Եսայ. Խ. 30, 31,) և հաւատոյ՝ սիրոյ՝ նախանձաւորութեան՝ և սրբութեան մէջ աստիճան աստիճան յառաջ երթամ, մինչև որ Սիօնին մէջը քու առջևդ կատարեալ երևնամ, (Սաղմ. Ձ. 7,) անմահ զօրութեամբ և ուրախութեամբ քեզմէ լեցուելու, որ աս երկուքին ալ յաւիտենական աղբիւրն ես, իմ Տէրոջս Յիսուս Քրիստոսի միջոցովը՝ որուն արդարութիւն ու զօրութիւն ունիմ, (Եսայ. Խե. 24,) և որուն կը ցանկամ միշտ գովաբանութիւն ընծայել երկուքին մէջ ստացած բոլոր յառաջադիմութիւններուս համար. Ամէն"։

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Ինչպէ՞ս եկած էրկպառնէլ մը պզտուկներուն ու փա-
ղանգուներուն կը պրուի ան վհատութիւնն անելիքուն
դէմ, որուն կը հանդիպիլին հոգեւոր ընկեցիկ մը
ՏԷՐ Տիտ. ապեռնը :

1 • Շատ պատշաճ է մեր Աստուածային Վար-
դապետին մեզմէ պահանջածը որ «Ջանք ընենք
նեղ դռնէն մտնելու» , (Ղուկ. ԺԳ. 23 ,) ասով
իմացընելով որ՝ չէ թէ միայն ճամբան նեղ է , այլ
թէ թշնամիներով ալ պաշարուած է , ալ կողմէն
և ձախ կողմէն խորամանկ և զօրաւոր թշնամիներ-
րով պաշարուած : Ու աղէկ գիտցիր՝ ով ընթեր-
ցող , որ կենացդ պարագանները ինչ որ ըլլան ,
անոնց պիտի պատահիս ու դէմ դնես : Այսն որոյ
քու խոհեմութիւնդ պիտի ըլլայ քու խորհրդա-
ծութիւններուդ մէջ զանոնք մտադրութեամբ կըշ-
ռել , որ տեսնես թէ ըլլալու բանը ինչ է • և քննես
թէ ինչ զօրով հարկաւոր է որ հաղուիս , ու
ինչ զէնքերով պէտք է որ զինուորիս պատերազմը
յառաջ տանելու : Շատ անգամ լսած ես որ
թշնամիները իբր թէ իրենք մեծ պարագլուխներու
բաժնուած են , այսինքն մարմինը՝ աշխարհը՝ և
սատանան • և աս բաժանմանը համեմատ պիտի
քննել տամ քեզի ասոնց ամէն մէկուն զօրութիւ-
նը , իբրև քեզի դէմ ճակատամարտ կանգնած :
Ո՞չ թէ զրգռուէիր «Աստուծոյ սպառազինութիւ-
նը առնել» , (Եփես. Զ. 13 ,) և քրիստոնէին վայ-
լածին պէս «Զօրանալ» : (Ա Կորն. ԺԶ. 13 :)

2 • Թող խղճմտանքդ պատասխանէ՝ թէ սպա-
կանանալ ու ինկած բնութիւն մը չունիս : Ձեմ

տարակուսիր որ անոր արդիւնքները պիտի ղգաս ։ Պիտի ղգաս՝ առաքեալ յն խօսքին պէս ։ որ՝ իբրև ամէն քրիստոնէից վիճակը՝ կը խօսի անոր վրայով ։ թէ "Ա՛րմիւնը կը ցանկայ հոգիին հակառակ ։ անանկ որ՝ կարող պիտի չըլլաս" ամէն բանի մէջ "մինչ որ կ'ուզես ան ընել" ։ (Գաղ. ե. 17 ։) Հետզ հետէ հակամիտութիւններ բիրիր աշխարհի մէջ ։ և ինքզինքդ այնքան անգամ թող տուիր ան մեղսալից հակամիտութիւններուն մէջ ։ որ մեծապէս աճեցուցիր անոնց զօրութիւնը ։ և հետևապէս պիտի տեսնես որ ասոնք ունակութիւնները՝ առանց մեծ դժուարութեան չեն յաղթուիր ։ Ընտարակոյս շատ անգամ պիտի յիշես ան զօրաւոր ձևերը՝ որոնցմով մարգարէն քուկինիդ նման վիճակ մը կը նկարագրէ ։ և պիտի խոստովանիս թէ շատ ճշդութեամբ նկարագրուած է "Ադեհովպացւոյն իր մորթը փոխելուն ։ և ինձին իր խայտուցները փոխելուն" օրինակովը ։ (Երեմ. ժգ. 23 ։) Յիրաւի կարելի է որ՝ ի սկզբան այնպիսի արիւթիւն մը ու անձկութիւն մը ղգաս Հոգւոյդ վրայ ։ որ քեզի խորհիլ տայ թէ ամէն հակառակութիւն անմիջապէս քու առջիդ յաղթուած պիտի իյնան ։ Այլ աւաղ ։ կը վախնամ որ քիչ ատենին մէջ՝ ան թշնամիները որ ոտքերուդ տակը սպանուած կը թուէին ։ նորէն կենդանանան ու զէնքերնին առնեն ։ և մէկ կամ միւս կերպովը նորէն յարձակին ։ Եւ թերևս քու ամենազօրաւոր մարտդ անոնց հետ ըլլայ ։ ո՛րոնց յաղթելը ամենադիւրին կը համարէիր ։ և քու ամենամեծ վտանգդ ան թշնամիներէն կուգէ ։ որոնցմէ ամենէն քիչ կը վախնայիր ։ մանաւանդ պէս հպարտութենէն ու հոգւոյ ծուլութենէն ։ որոնց ծածկաբար Սատանան հետանալէն ։ և անոր հետ կենակցիլը դժկամակիլէն ։ հանդերձ ապօ-

բնաւոր կերպով մը «Երևցած ու ժամանակաւոր բաներու» յարելով, որ շատ անգամ յոյժ վտանգաւոր է քու փրկութեանդ, թէ և գուցէ բացարձակ և ընդհանուր կերպով մը արգիլուած չըլլան ան բանները։ Ա. յսպիսի հաղարաւոր պարագաներու մէջ ուրանալու ես ինքզինքդ, եթէ ոչ՝ «Չես կրնար Քրիստոսի աշակերտ ըլլալ»։ (Մաթ. ժ. 24։)

3. Նաև գիտնալու ես որ մեծ դժուարութիւնները պիտի հանդիպիս աշխարհիս մէջ, անոր կերպարէն՝ սովորութիւններէն՝ և օրինակներէն։ Աշխարհիս բանները քեզ մէկ կերպով մը կը մոլորեցնեն, աշխարհիկ մարդիկն ալ ուրիշ կերպով մը։ Հիմա որքան օգնութիւն որ կ'ակնկալես բարի մարդոցմէ բարեպաշտութեանդ մէջ, թերևս անկէ յոյժ սակաւ օգնութիւն պիտի գտնես։ Մեր ժամանակի քրիստոնեաները ընդհանրապէս այնքան զբաղած են անպիտանութիւն երևցող բաներէն ետ կենալու, և չափէ դուրս ջերմեռանդ է ըսուելուն մէջ այնպիսի անտանելի ահաւոր բան մը կ'երևնայ ըլլալ, որ քրիստոնեայ եղբայրներդ շատերը պիտի տեսնես՝ որ աւելի կը չանան իրենց առաքինութիւնն ու աստուածպաշտութիւնը ծածկել, քան թէ ուրիշները իրենց մոլորութիւններն ու ամբարշտութիւնը։ Ասոր քանի որ մէկ կողմանէ շատ քիչ օգնութիւն կը գտնես, թէ որ վճռակդ եղականապէս երջանիկ չէ, անտարակոյս միւս կողմանէ մեծ ընդդիմութեան պիտի պատահիս։ Արծաթին թշնամիները քալ ու աշխոյժ պիտի ըլլան իրենց յարձակումներուն մէջ, քանի որ անոր բարեկամներէն շատերը անտարբեր կ'երևնան. և ասիկայ շատ հաւանական է՝ որ մէկ մեղաւորը աւելի ապականութիւն կու տայ քեզի, քան թէ

ասոր քրիստոնեան ապահովութիւն ու փրկութեան յառաջադիմութիւն : Ընդ՝ որ միանգամ քու մեղքի ընկերներդ եթէ , հազարաւոր խորամանկ ձեռքներ պիտի բանեցընեն քեզ հրապուրելու՝ որ նորէն քու ձգած ընկերութեանդ դառնաս . անոնցմէ ոմանք դուցէ քաղցր սիրոյ երևոյթով մը , և շահելն ալ ծաղրաբանութեան դրեթէ անընդդիմանալի ձևերով . ատ արդարութիւն և անիրաւութիւն պարծենցած փորձերնին՝ ինչպէս որ անարգանօք կը կոչեն , քու վրադ պիտի փորձեն , թերևս առանց մէկ նկատում մը ընելու վայելչութեան , կամ մինչև անգամ ընդհանուր մարդկութեան : Պիտի նախատեն ու անարգեն քեզ անունք , որոնց համարումն ու սերը բնականապէս պիտի ցանկաս քու վրադ ունենալ : Լեզուի հալածանքը պիտի քաշես , և թերևս խելագար ալ պիտի ըսուիս , ուրիշ բանի համար չէ՝ բայց միայն աս պատճառին համար որ՝ հիմա կը սկսիս բանականութիւնդ դործածել մտածելու , և չես միանար անոնց հետ՝ որոնք իրենց յիմարութեան ու խելագարութեան վայրենի ընթացքին մէջ հոգևնեղնին կը կորսնցընեն :

4 . Եւ շատ հաւանական է որ սատանան ալ միանգամայն իր յետին ճիգը պիտի բանեցընէ քեզ վհատեցընելու ու նեղելու : Ընտարակոյս ա-նիկայ զուարճութիւններուն՝ հաճութիւններուն՝ և ընկերներուն շատ փորձի մէջ ձգող գաղափարը պիտի յարուցանէ մտքիդ մէջ , որոնք պէտք է որ ձգես . և մեծապէս վհատեցուցիչ և սոսկալի տեսութիւն մը պիտի տայ քեզի ան դժուարութեանց՝ նեղութեանց՝ ու վտանգներուն վրայ , որոնք անքաժանելի են աստուածպաշտութենէ , ինչպէս որ ինքն ալ այսպէս համոզել պիտի ջանայ : Պիտի աշխատի զԱստուած՝ բարութեան և երջանկութեան

աղբիւրը ։ այնպիսի մէկ խիստ Տէր մը ցուցընել քու աչքերուդ ։ որ բնաւ կարելի չէ հաճելցընել ։ Թերեւս յոյժ տառապեցուցիչ երկիւղներով պիտի լեցընէ քեզ ։ և անդուլ ու յանդուգն չարութիւնով քու վրադ յաղթանակէ իբրև իր գերին ։ որ ատեն դիտէ թէ Տէրոջը ազատ ես ։ Երբեմն պիտի ջանայ իր անարդ թելադրութիւններովը քու պարտաւորութիւններդ կատարելդ արգիլել ։ անանկ ցուցընելով թէ՝ անոնք կատարելովդ աւելի զօրութիւն մը կը ստանայ անիկայ քու վրադ ։ Երբեմն պիտի ջանայ քու աղօթքէդ քեզ ձանձրացընել ։ երկնցընել տալով մէկ անչափ և ձանձրացուցիչ սահմանով մը ։ այնպէս համոզելով որ եթէ դադրիս՝ չըլլայ որ իր զօրութիւնը բանի քու վրադ ։ Համառօտիւ ։ աս վարպետ խաբեբան այնքան ընարքներ ունի որ հատորներ պէտք է անոնք նկարագրելու համար ։ Հանդերձ անոնց դէմ մանաւանդ զգուշութիւններ տալով ։ Ու քու պանդխտութեանդ մինչև վերջը հաւէդդ պիտի իյնայ եղեռնալից ընարքներով ու վարպետութիւններով ։ և մէկ ընարք մը պիտի չծողոտ ձեռք չզարկած ։ որ հաւանականաբար ձեռքդ տկարացընէ և սիրտդ տրտմեցընէ ։ որպէս զի եթէ չկարենայ արգիլք ըլլալ քու յաւիտենական երջանկութեանդ՝ Աստուծոյ շնորհատու խըրատովը ։ գոնէ կարենայ վնաս հասցընել քու խաղաղութեանդ ու օգտակարութեանդ որ ատեն կը դիմես ան երջանկութեանդ հասնելու ։

5 ։ Ես բանը Աստուծոյ ժողովուրդը կը զգայ ։ և մէկ աստիճանաւ մը դուն ալ պիտի զգաս ։ եթէ քու վիճակդ ու բաժինդ ալ անոնց հետ է ։ Բայց յետ ամենայնի մի՛ վհատիր ։ Քրիստոս է ուր՝ որ փրկութեան առաջնորդդ" ։ (Եբր ։ Բ ։ 10 ։) Ո-

բախալից բան մըն է անոր վրայ աս գաղափարով խորհիլ : Երբոր Թշնամւոց աս գունդերուն վրայով քննութիւն կ'ընենք , կրնանք գլուխնիս անոնց ա- մենուն մէջ վեր վերցընել ու ըսել , "Անզի հետ եղողները՝ անոնց հետ եղողներէն շատուր են" : (ա Թագ . Ը . 16 :) "Տէրոջը յոյսացողները Սիօն լեռանը պէս են , որ չսասանիր , հապա յաւիտեան կը մնայ" : (Սաղմ . ՃԻԶ . 1 :) Երբոր Թշնամիները կ'ուժոյնան քու վրադ , յիշէ որ "Տէրոջը առջևը պիտի պատերազմիս" : (Ելք . Ժ . 5 :) Վասն որոյ ջանք ըրէ արիաբար և հաս- տատ կենալ . ջանք ըրէ "Հաւատքով հաս- տատուած դէմ կենալ անոնց" : (ա Պետ . Ե . 9 :) Յիշէ թէ "Ընկերակայ է յոգնածին այժ տուողը , ու կարողութիւն չունեցողին շատ զօրութիւն հաս- ցընողը" : (Եսայ . Խ . 29 :) Երդէն հաղար ան- դամ ըրած է ասիկայ , և այլ ևս բիւրաւոր ան- դամ ալ պիտի ընէ : Մ'րքան պատանիներ յաղ- թած են իրենց հսկայ ախոյեանները՝ անոնց ամէն ահաւոր զրաւներովը մէկտեղ , որ առեն անոնց դէմ գացած են թէ և մի միայն "Յուպով մը ու պարսատիկով մը , Իսրայէլի Տէր Աստուծոյն ա- նունովը" : (ա Թագ . ԺՐ . 40—45 :) Մ'րքան կանայք և տղայք իրենց Թշնամւոյն զօրութիւնը ոտքի տակ առած ու "Տկարութենէ ուժոյնած" են : (Եբր . ԺԱ . 34 :)

6 . Երկրիս ու դժոխքին բոլոր ընդդիմութիւն- ներուն մէջը դէպ ի վեր և դէպ ի յառաջ նայէ , և նայելովդ սրտիդ մէջ կենդանութիւն պիտի ղգաս : Ձու զօրապետդ մօտ է , մօտ է քեզի օգ- նելու , մօտ է քեզ վարձատրելու : Երբոր կը զգաս թէ փորձութիւնը սաստիկ կը ձնշէ վրադ , անոր վրայ մտածէ՝ որ մինչև անդամ խաչին չարչարանացը

դիմացաւ քու ազատութեանդ համար : Վասն Աստուածային Առաջնորդիդ քաջութեանը նայէ . և ջանք ըրէ անոր քայլերուն ետևէն չուելու : Մարիկ ըրէ անոր ձայնին , վասն զի բարձրաձայն կ'աղաղակէ թէ "Ահա ես շուտով կու գամ . և իմ վարձքս իմ հետս է" : (Յայտ . ԻԲ . 12 :) "Մինչև ի մահ հաւատարիմ եղիր , ու քեզի կենաց պսակը պիտի տամ" : (Յայտ . Բ . 10 :) Եւ ոհ . որքան պայծառութեամբ պիտի փայլի ան պսակը . և ասոր լուսափայլութիւնը որքան երկար պիտի տեւէ : Երբոր ան գոհարները՝ որ ինքնակալներուն թագերը կը զարդարեն , և մեկ արքայական գլուխէն միւսին կ'անցնին բազմաթիւ դարերուն յաջորդութեանը մէջ , ան վերջին բոցին մէջ կը հալին , ասիկայ կը մնայ "փառաց անթառամ պսակ" : (Ը Պետ . Ե . 4 :)

7 . Յիրաւի՝ ճշմարիտ է թէ անոնք՝ որ իրենց ծուռ ճամբաներուն մէջը կը մոլորին , Տէրը պիտի կորնչցնէ անօրէնութիւն գործողներուն հետ ; ան ահաւոր կորուստովը որ աստուածային արդարութիւնը պատրաստած է անոնց համար , (Սաղմ . ՀԻԵ . 5 ,) և "Աղէկ պիտի ըլլար անոնց՝ որ բնաւ արդարութեան ճամբան ճանչցած չըլլային , քան թէ ճանչնալով ետ դառնային ան սուրբ պատուիրանքէն" : (Բ Պետ . Բ . 21 :) Այլ աստուածային չնորհօք ես քեզմէ աւելի աղէկ բաներ կը յուսայի : Եւ ասիկայ իմ սրտանց աղօթքս կ'ընեմ քեզի համար՝ ով ընթերցող , որ "Աստուծոյ հզօր զօրութիւնը քեզ պահէ" , յոյժ ապահով կերպով ամէն կողմէն պատսպարեալ ամբոխի մը պէս պահէ , "հաւատքով փրկութեան" :

Ես պիտոյութիւններուն զգայուն ըլլալով, ինծի ծանր ապրուստային պայմաններու յանձնող հոգւոյն ազդեցութիւնը :

"Ո՛վ ամենօրհնեալ Աստուած, քու ամենակարող զօրութիւնդ կը դիմեմ : Այլ ինծի որ դժուարութիւններով ու վտանգներով պաշարուած եմ. և քու ամենակարող բազուկդ երկինքէն ինծի փրկելու, Դուն որ քեզի յուսացողները ալ ձեռքովդ կ'աղատես հակառակ կեցցոներէն' : (Սաղմ. ԻԷ. 7 :) Ես յսօր ահաւոր կերպով մը ինքզինքս քու պաշտպանութեանդ կը յանձնեմ. քու զօրութիւնդ բանեցնէր ինծի աղէկութիւն ընելու, և շնորհէ ինծի Քու թևերուդ հովանաւորութիւնը ապահովել' : (Սաղմ. ՂԱ. 1 :) Թող Քու շնորհքներդ հերիք ըլլայ ինծի', և 'քու զօրութիւնդ կատարուի իմ տկարութեանս մէջ' : (Ա Կորն. ԺԲ. 9.) Ձեմ համարձակիր ըսել թէ Քեզ բնաւ պիտի չձգեմ, քեզ բնաւ պիտի չուրանամ' , (Ա՝ծրկ. ԺԳ. 31 ,) բայց կը յուսամ թէ ճշմարտիւ կրնամ ըսել՝ ոչ Տէր, թէ չեմ ուզեր ուրանալ. և իմ ներկայ խորհուրդիս ու դիտաւորութեանս համեմատ, մահը շատ քիչ ահաւոր կ'երեւնայ ինծի, քան թէ կամաւ և գիտութեամբ քեզ բարկացընելը : Ո՛վ արմատախիլ ըրէ իմ սրտէս ան ապականութիւնները՝ որ սաստիկ փորձութեան ժամանակ մը կրնան հակամիտ ընել զիս իրերը տարբեր կերպով մը նկատել, և այնպէս զիս թշնամւոյն ձեռքը մատնել : Օգնական իմ հաւատքս՝ ոչ Տէր, և քաջալերէ իմ յոյսս : Ինծի դիւրացնամայել հաստատ որոշում տուր՝ որ երկնից Ճամբուն մէջ եղած ամէն հակառակ բանի՝ դէմ կենամ. և ինծի երեսս դայլայլաղն պէս ըրէ

երկրիս ու գժոխքին ամէն յարձակումներուն դէմ : (Եսայ . ՝ . 7 :) ՝Թէ որ մեղաւորները զիս գլխէ հանել ուզեն , հաւանութիւն չտամ անոնց՝ . (Ա- մաւ . ԸՐ . 10 .) Թէ որ նախատեն զիս , հոգ չընեմ , թէ որ սպառնան ինծի , չվախնամ : Ա- նոնց յայտնած սրտերնուն չարութիւնը պատհո- ւթիւն մը ընեմ՝ սուրբ և հանդուրժ , և սակայն խոհեմ ու ազդեկ կառավարուող նախանձաւորու- թիւն մը ձեռք առնել՝ զանոնք համոզելու և դար- ձընելու : Գոնէ բնաւ չմշնամ քու դատդ պաշտ- պանելու՝ բարեպաշտութեան ամենէն ամբարիշտ ծաղրաբաններուն դէմ : ՝Ճշմարտութիւն և ուրա- խութիւն լսել տուր ինծի՝ իմ հոգւոյս մէջ , և ես պիտի ջանամ ամբարիշտներուն քու ճամբա- ներդ սորվեցընել , որ մեղաւորները քեզի դառ- նան՝ : (Պաղ . ՝Ը . 8 , 13 :) Ա՛յո՝ Տէր , քանի որ երկիւղներս կը շարունակեն ինքզինքս դատա- պարտել համարելով , այնչափ արդարութեամբ է իմ յիմարութեանս համար դատապարտութիւնս , որ ես քու փաստաբանդ պիտի ըլլամ՝ թէ և ինծի դէմ է :

՝Պահէ զիս՝ ո՛վ Տէր , հիմա՝ և ամէն ատեն : Ի՞նչ հասակի կամ վիճակի որ հասնիմ , թող մի՛ տար ինծի բնաւ որ խորհիմ թէ բաւական զօրու- թիւն ունիմ առանց քեզի՝ աս մարտը գլուխս տա- նելու : ՝Կաև թող մի՛ տար ալ որ երևակայիմ թէ իմ հոգւոյս աստուածպաշտութեան աս նո- րահասութեան ատենը այնքան տկար եմ՝ որ կա- րող չես զիս պաշտպանել : Ո՛ւր որ զիս տանիս՝ ես ալ հոնէդ գամ . և ինծի համար ուր տեղ որ սահմանես , տուր որ հոն աշխատիմ , ՝տուր որ հոն պատերազմիմ՝ ան սուրբ պատերազմը իմ փրկութեանս ամէն թշնամիներուն դէմ . և յա-

ւէտ իյնամ անոր մէջը , քան թէ անարգութեամբ դասալիք ըլլամ :

"Ես դուն՝ ով փառաւորեալ Փրկիչ , Իմ փրկութեանս Առաջնորդը , իմ Հաւատքիս մեծ Առաջնորդն ու Կատարողը՝ , (Եբր . ժԲ . 2 ,) երբոր ես քեզ ուրանալու վտանգի մէջ իյնամ , ինչպէս որ Պետրոս ուրացաւ , զարձիր և այնպիսի վհատութեամբ ու քաղցրութեամբ ինծի նայէ , (Ղ–է . ԻԲ . 61 ,) որ ան նայուածքդ կամ իյնալէ ազատէ զիս , կամ շուտով զիս նորէն Ըստուծոյ և իմ պարտուցս կատարմանը դարձընէ . և սրսկեցընէ ինծի իմ սխալմունքներս առիթ մը ընել բոլոր իմ յանցանքներուս համար աւելի խոնարհելու , և իմ ապառնի փոյթս ու զգուշութիւնս կրկնապատկելու . Ամէն" :

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ՎՐԻՊՈՆԵԻՆ ԻՆՔՆԱԴԷՐ ԸՍՊՕՇՈՅ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆԸ ԲԱՑԱՌԻԿԱՊԷՍ ՆՈՒՔԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՊԻՊՈՒՆ ԵՒ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ :

1 . *Որովհետև կը յուսամ թէ ամէն կերպ հակառակութիւնները բանի տեղ չդնելով՝ նախընթաց երկու գլուխներուն մէջ յիշուած ան ազնիւ քաջալերութիւններուն ու շարժառիթներուն խորհրդովը , Ըստուծոյ ծառայութեանը մտնելու սրտանց պատրաստ պիտի ըլլաս , անոր համար հիմա քեզ կը ստիպեմ ինքզինքդ բոլոր սրտով ան ծառայութեանը յանձնելու : Ո՛չ միայն սրտիդ մէջ այսպիսի դիտաւորութիւն մը հաստատէ ,*

այլ յատկապէս յայտնէ անիկայ աստուածային ներկայութեանը մէջը : Անիկայ այսպիսի հանդիսաւոր կերպով մը ընկերը ստուգիւ յոյժ պատշաճ է իրաց բնութեանը նայելով . և ճշմարիտ յոյժ պատշաճ է Աստուծոյ կապելու համար այսպիսի խաբէբայ սիրտ մը , ինչպէս որ գիտենք թէ՝ մեր սրտերը են : Հաճելի պիտի ըլլայ այս ինչ և այն ինչ ժամանակ մը ասոր կատարուած ըլլալուն վրայ մտածել , այսպիսի և այնպիսի տեղի և կերպի պարագաներով , որոնք յիշողութեան ու խղճմտանքին վրայ տպաւորութիւն կ'ընեն : Ո՛ւր վրադ եղած Աստուծոյ ուխտերուն զգացումը փորձութեան ժամանակ քեզ կը զօրացընէն . և անոնց յիշատակութիւնն ալ խոնարհ համարձակութիւնդ ու վստահութիւնդ կը քաջալերեն անոր մօտենալու՝ իբրև ուխտի Աստուծոյդ ու Հօրդ , ինչպէս որ ապառնի հարկը պահանջէ :

2 . Վասն որոյ ըսէ ասիկայ . բայց խորհրդով ըսէ : Կ'ունենք թէ ինչ է ան քու ընելիքդ . և խորհէ թէ որքան պատշաճ է անիկայ ընելը , և ջերմեռանդութեամբ ու ուրախութեամբ ընելը . "Ձէ թէ ակամայ՝ հապա կամաւ" , (Պիլ . ը . 2 ,) ինչու որ աս և ուրիշ ամէն մտօք ալ "Աստուած յօժարակամ տուողը կը սիրէ" : (Ա Կորն . թ . 7 :) Երդ՝ ստուգիւ չկայ աւելի արժէքը ունեցող բան մը որ ուրախութեամբ կամ ի սրտէ հաճութեամբ ընելու ենք , բայց ի՛ նքզինքնիս Տէրոջը այսպէս նուիրելէն , ան Աստուծոյն՝ որ մեզ ստեղծեց , որ մեզ աս հաճելի և բարեզարդ աշխարհիս մէջ դրաւ , որ պաշտպանեց մեզ մեր փափուկ մանկութեան առենը , որ պատսպարեց մեզ տղայութեան ու պատանեկութեան անխորհուրդ օրերնուս մէջ , որ մինչև հիմա շարունակ օգնեց

կերակրեց՝ և պահեց մեզ ։ Ընիկայ մեր արդար Տէրը և Փրկագոյն Կառավարը խոստովանելէն ուրիշ աւելի բանաւոր բան մը չկրնար ըլլալ • ո՛չ ալ իրրև մեր յոյժ պարգևատու Բարերարին՝ ինքզինքնիս անոր նուիրելէն ։ և իրրև մեր ամենամեծ երջանկութիւնը՝ անիկայ փնտռելէն ։ Յայտնապէս չկայ աւելի իրաւացի բան մը քան թէ աս ։ որ մենք՝ անոր զօրութեանը պտուղներն ու իր Որդւոյն արեանը գինը ։ իրենն ըլլանք յաւիտեանս ։ Եթէ բանը արդարապէս նկատես ։ քու Հոգւոյդ վիշտ պիտի ըլլայ որ մինչև հիմա օտարացեալ եիր ամենօրհնեալ Աստուծմէ և անոր ծառայելէն • այնքան հեռու պիտի ըլլաս տարի մըն ալ կամ օր մըն ալ ան օտարութեան վիճակին մէջ մնալ ուզելէն ։ որ պիտի ուրախանաս անոր ապստամբ ազգածը իրեն դարձընել • և ինչպէս որ առաջ «Հոս անդամներդ անիրաւութեան գործիք ըլլալու ընծայեցիր մեղքի» ։ հիմա ալ պիտի ուրախանաս «անձդ Աստուծոյ ընծայելու՝ որպէս թէ մեռելներէն ողջնացած» ։ և գործածել «քու անդամներդ արդարութեան գործիքներ Աստուծոյ» ։ (Հռով • ՚ • 13 ։)

3 • Կաև ինքզինքդ նուիրելը այնքան կատարեալ պիտի ըլլայ ։ որքան որ զուարթալից ու անմիջական է ։ Ամեն ինչ որ ես ։ և ամեն ինչ որ ունիս ։ և ամեն ինչ որ կրնաս ընել ։ ժամանակդ ։ ատակդ ։ ուրիշներուն վրայ ունեցած ազդեցութիւնդ անոր նուիրելու ես ։ որ այնուհետև բոլորովին անոր համար և անոր փառքին համար գործածուին ։ Պիտի չփափաքիս անկէ բան մը նահպահել • այլ սրտի մտօք պիտի գառնաս Թէ ան առնը ամենաշնորհալի և վսեմ մտօք քուկդ ես ։ երբոր բոլորովին անորն ես ։ Կաև աս մեծ պատ-

հոգեհամբս բոլոր ունեցածներդ անոր իմաստուն ու ընտիր նախախնամութեան կառավարութեանը յանձնելու ես . ոչ միայն անոր զօրութիւնը խոստովանելով , այլ հաւանութիւն տալով անոր անտարակուսելի իրաւունքին՝ որ քեզի և բոլոր քեզի տուած բաներուն ինչ որ ինքը կ՚ուզէ այնպէս ընէ . և անոր բոլոր ըրածներուն ու բոլոր ընելիքներուն ալ սրտանց հաւանութիւն ցուցընելու ես :

4 . Դարձեալ կը յիշեցընեմ քեզի թէ աս անձնատուութիւնը մշանջենաւոր ըլլալու է : Ինքզինքդ այնպիսի կերպով մը Աստուծոյ տալու ես՝ որ այնուհետև բնաւ չսեպես թէ դուն քուկդ ես . վասն զի Աստուծոյ իրաւունքները իրեն ընծայութիւնը պէս յաւիտենական ու անփոփոխ են . և իր բանաւոր արարածներուն նայելով նոյն են երէկ և այսօր և յաւիտեանս :

5 . Կաւս կը խրատեմ և կը սիրեմ քեզ որ աս նուիրուածը կարելի եղածին չափ հանդիսաւոր կերպով մը ընես : Հացայայտ խօսքերով ըսէ ա՛նիկայ : Եւ թերևս շատ մարդոց աւելի պատշաճ է , ինչպէս որ շատ բարեպաշտ աստուածաբաններ ալ գոված են , գրով ընել աս բանը : Մտորագրէ և կնքէ թէ "Ես ինչ տարուան այն ինչ ամսուն այն ինչ օրը՝ այս ինչ տեղ մը կատարեալ խորհրդածութեամբ և սրտի մաքր մտածելով աս բարի որոշումը ըրի թէ՝ ուրիշները ինչ որ ընեն , ես Տէրը պիտի պաշտեմ" : (Յեր . ՚ . 15 :)

6 . Թէ որ ուզես՝ այսպիսի գրուածք մը կրնաս ընել քեզի համար . կամ թէ որ աւելի կ՚ընտրես որ անիկայ պատրաստ ձեռքդ անցնի , ասանկ բան մը վաղը կը գտնես , որուն մէջ մասնաւոր բան մը եղած տեղուանքը կրնաս քու պարագաներուդ

յարմար գալիք փոփոխութիւններ ընել դիւրաւ ։ Բայց ինչ որ գրես , աղէկ կշռէ , անոր վրայ զգուշութեամբ մտածէ , որ «Ներնովդ չաճապարես , ու քու սիրտդ Աստուծոյ առջևը խօսք հանելու չարտորայ» ։ (Ժող ։ Ե ։ 2 ։) Եւ երբոր կ'որոշես աս միջոցը բանեցընել , սովորականէն տարբեր կերպով մը աղօթքով կատարէ աս գործը ։ Եթէ դիւրաւ կրնաս , ան օրը ծոմով ու աղօթքով անցուր , և երբոր սիրտդ պատրաստուի Աստուածային Հափառութեանը վրայ վայելուչ ահ մը ունենալով , հանգերձ անոր բարութեանը վրայ խոնարհութեամբ վստահելով , և անոր շնորհքին համար եռանդուն տենչ մը ունենալով , ան առենը ծունկերուդ վրայ Աստուծոյ առջևը ներկայացիր , և կարգաւ անիկայ խորհրդածութեամբ և ահաւոր կերպով մը ։ և երբոր ստորագրես անիկայ , մէկ ապահով տեղ մը դիր որ անկէ ուզած ժամանակդ առնես նայիս ։ և քեզի կանոն մը ըրէ տառնուան այս ինչ առէնները աչքէ անցընել անիկայ , որ միշտ միտքդ պահես անիկայ ։ Եւ Աստուած շնորհէ որ կարող ըլլաս պահել անիկայ , և քու բոլոր վարմունքիդ մէջ անոր համեմատ քալել ։ Անիկայ խարիսխ մը ըլլայ հոգւոյդ՝ ամէն փորձութիւններու մէջ , և սփոփանք մը ամէն նեղութեանց մէջ ։ Անոր յիշատակութիւնը քեզի համարձակութիւն տայ այնուհետև շնորհաց աթոռին առջևը համարձակ մօտենալու , և քեզի առաւել զօրութիւն տայ քու հոգւոյդ զառուելու առենը , զգացընելով թէ՝ անիկայ քու ուխտիդ Աստուծոյն ու Հօրը և ան բարեշնորհ Փրկչին պիտի երթայ , որուն զօրութիւնն ու հաւատարմութիւնը ապահովութեամբ պիտի պահէ իրեն աւանդած բանդ մինչև ան օրը» ։ (Ա Տիմ ։ Ը ։ 12 ։)

Ընդհանուր-երման օրինակ մը :

«Ով յաւիտենական և անփոփոխ Էհովայ , երկինք և երկրի մեծ Ըստարիչը , և հրեշտակաց և մարդկան երկրպագելի Տէրը . հոգւոյ ամենասորին խոնարհութեամբ և նուաստութեամբ կը փափաքիմ քու ահաւոր ներկայութեանդ առջևը խոնարհիլ հիմա , և անձկանօք աղօթել՝ որ քու անճառելի և անիմանալի փառացդ վրայով վայելուչ ղգացուիմ մը թափանցես իմ սրտիս :

«Արմինս կը սկսի դողալ , (Յոբ . ԺԳ . 6 ,) երբոր ես՝ մեղսալից որդս համարձակիմ դլուխս քեզի վերցընել , համարձակիմ այսպիսի պատեհութեան առնը քու վեհափառ ներկայութեանդ մէջ երևիլ : «Ով Տէր Էհովայ , ես ով եմ , ու իմ տունս ի՞նչ է՝ : (ի Թագ . ի . 18 :) Ի՞նչ է իմ բնութիւնս կամ սերունդս , իմ բնաւորութիւնս և արժանաւորութիւնս , որ այսպէս Թագաւորաց Թագաւորին և տէրերուն Տէրոջը առջևը խօսիմ : Կ'այլագունիմ , և շփոթած եմ քու առջևդ : Բայց՝ ով Տէր , ինչպէս որ քու մեծութիւնդ , անանկ ալ քու ողորմութիւնդ մեծ է : Թէ որ հաճիս քու արարածներուդ հետ հաղորդակցութիւն ընել , քու անհամեմատ կերպով բարձրացեալ բնութիւնդ պէտք է որ խոնարհի , անհունապէս վար խոնարհի : Ու ես դիտեմ որ քու սիրական Որդւոյդ Յիսուսի ձեռքովը կը խոնարհիս ու մեղաւոր մահկանացուներուն այցելութիւն ընելու , և անոնց Թոյլտուութիւն ընելու՝ որ քեզի մօտենան , և քեզի հետ ուխտ ընեն . այո՝ դիտեմ որ ու խորհուրդը քուկդ է , և դուն քու շնորհդ խրկեցիր անիկայ մեզի առաքարկելու . և մէկը քեզմէ չսորված՝ կարող պիտի չըլլար անանկ դա-

զափաղ մը ձեւացընելու ։ կամ պիտի չհակամիտէր անիկայ ընդունելու ։ մինչեւ անգամ իրօք առա- ջարկուելէն ետքը ։

«Ա՛յսն որոյ քեզի կու գամ հիմա ։ քու Որ- դւոյդ անուամբը հրաւիրեալ ։ և անոր արդա- րութեանն ու շնորհացը ապաւինած ։ Ինքզինքս քու ոտքդ ձգելով ։ «Աչքս երկինքը վերցընել չուզելով» ։ և «Կուրծքս ծեծելով» ։ խոնարհ մաք- սաւորին հետ կ՚ըսեմ թէ՝ «Ա՛ստուած ։ ողորմէ՛ ինծի մեղաւորիս» ։ (Ղուկ. ԺԸ. 13 ։) Կը խոս- տովանիմ՝ ով Տէր ։ որ ես մեծ մեղաւոր մըն եմ ։ Իմ մեղքերս մինչեւ երկինքը հասան» ։ (Յայտ. ԺԸ. 5 ։) և «Իմ դատաստաններս մինչեւ ամ- պերը ելան» ։ (Եզեր. Ծ. 9 ։) Իմ ապականեալ և անարդ բնութեանս անկարդ հակամիտութիւն- ները բիւրաւոր անգամ «Ներդործեցին որ մա- հուան պտուղ բերեն» ։ (Հռով. Է. 5 ։) Եթ- ե՛թէ իմ յանցանքներս խստութեամբ համրես ։ ես լուռ կենալու եմ՝ յանցանքիս բեռին տակը ։ և անմիջապէս յաւիտենական կործանման մէջ իյնա- լու եմ ։ Բայց դուն քու շնորհօքդ զիս քեզի դառնալու կանչեցիր ։ թէ և ես մոլորեալ ոչխար մը՝ ապստամբ որդի մը՝ ուխտադրուժ զաւակ մըն եմ ։ (Եզեր. Գ. 22 ։) Ա՛յսն որոյ ահա ես քեզի կու գամ՝ ով Տէր ։ քեզի կու գամ ։ ո՛չ միայն իմ մեղքերս ։ այլ յիմարութիւնս ճանչնալով քեզի կու գամ ։ Վասն կու գամ սրտանց ինքզինքէս ամչցած ։ և անկեղծ ու խոնարհ հոգւով խոստո- վանելով թէ ։ «Յիմարութիւն ըրի ։ ու մեծապէս սխալեցայ» ։ (Ա Թիմոթ. Ա. 21 ։) Ես բաները յիշելով խռոված եմ ։ բայց դուն «Ներող Աղիր իմ անիրաւութիւններուս ։ և իմ մեղքերս ու ա- նօրէնութիւններս ալ մի՛ յիշեր» ։ (Եբր. Ը. 12 ։)

Ընորհէ ինձի՝ ով Տէր , քեզի դարձընել ան զօրութիւններս ու կարողութիւններս , որոնք ապերախտութեամբ ու ամբարշտութեամբ օտարացուցած եմ քու ծառայութենէդ . և կ՚աղաչեմ քեզի՝ ընդունէ քու խեղճ ապստամբ արարածդ , որն որ հիմա զգացած է քու անոր վրայ ունեցած իրաւունքդ , և բոլոր աշխարհիս մէջ մէկ բանի մը չցանկար՝ քուկդ ըլլալու ցանկալուն չափ :

«Ո՛վ ամենօրհնեալ Աստուած , յոյժ ահաւոր կերպով մը կը կատարեմ ասանձնատուութիւնս : Ասէ՝ ով երկինք , և ականջ դիր՝ ով երկիր , այսօր Տէրոջը խօսք կու տամ , որ անիկայ իմ Աստուածս ըլլայ՝ , (Բ Օրէ . ԻՉ . 17 ,) և խօսք կու տամ ու կը հրատարակեմ այսօր՝ թէ իր ուխտին որդիներէն և ժողովուրդէն մէկն եմ : Ասէ՝ ով երկինքին Աստուածը , և քու յիշատակի գրքիդ մէջ գրէ՝ , (Մաղ . Գ . 16 ,) որ ասկէ առքը քուկդ եմ , բոլորովին քուկդ եմ : Ո՛չ միայն իմ կարողութիւններէս կամ իմ առաջնաձքէս մէկ քանին քեզի նուիրել , կամ ծառայութեանցս մէկ մասը կամ թէ բոլոր կրցածս սահմանեալ ժամանակ մը քեզի տալ կ՚ուզեմ . այլ կ՚ուզեմ որ բոլորովին քուկդ ըլլամ , և յաւիտեանս քուկդ ըլլամ : Այս օրուընէ կ՚ուզեմ որ՝ ան առջի Տէրերս , որ իմ վրաս տիրեցին՝ , (Եսայ . ԻՉ . 13 ,) և ամէն մեղքերս ու ցանկութիւններս ահաւոր կերպով մը ուրանամ , և քու անուանդ յաւիտեան պատերազմելու խրոխտամ դժոխքին զօրութիւններուն դէմ՝ որոնք անիրաւութեամբ տէրութիւն դրաւեցին իմ հոգւոյս վրայ , և նաև ան ամէն ապականութիւններուն դէմ , որոնք իրենց մահաբեր փորձութիւնները մտցուցին հոգւոյս մէջ : Ինծի թեանս բոլոր կազմութիւնը , մտքիս բոլոր կարո-

ղութիւնները , և [մարմնոյս բոլոր անդամները կը փափաքիմ որ քու առջեդ ներկայացնեմ այսօր , իբրև «Կենդանի զոհ մը՝ սուրբ , Աստուծոյ հաճելի , որ՝ դիտեմ թէ իմ բանաւոր պաշտօնս է՝ : (Հռոմ . ԺԲ . 1 :) Կեղծ կը նուիրեմ բոլոր իմ աշխարհային ստացուածքներս . աշխարհիս վրայ մնացած ժամանակս կը փափաքիմ որ քու ծառայութեանդ մէջն անցընեմ , և կը խնդրեմ որ զիս կրթես ու ազդես ինձի , անանկ որ՝ իմ հոս բնակիլս թէ երկար ըլլայ թէ կարճ , ամէն տարիս և ամիս , ամէն օրս և ժամս ան կերպովը գործածեմ որ արդեամբ քու պատիւդ յառաջ տանի , և քու խնամատուն ու բարեհնարհ նախախնամութեան գիտաւորութիւններուդ ծառայէ : Նմ անձկանօք կ՝աղօթեմ որ ինձի ինչ ազդեցութիւն որ տաս ուրիշներուն վրայ՝ կենաց բարձրագոյն առնչութիւններուն մէջ , կամ ինչ մասնաւոր յարդ որ տան ինձի ուրիշները , ինձի զօրութիւն ու քաջալերութիւն տաս քու փառքիդ համար յետին աստիճան աշխատելու՝ որոշելով թէ ոչ միայն ես ինքնս այսպէս ընեմ , այլ թէ բոլոր ուրիշները , որքան որ բանաւոր և պատշաճ կերպով կրնամ ազդել անոնց , «Տէրը պաշտեն՝ : (Յեր . Ի՛ . 15 :) Ես ընթացքով ոչ ամենօրինակ Աստուած , կը փափաքիմ որ հաստատուն կերպով յարատևեմ մինչև կենացս վերջը՝ անձկանօք աղօթելով , որ իմ մնացած ամէն մէկ օրս անցուցած օրերուս թերութիւնները լեցընէ և թիւրութիւնները շիտկէ . և ես աստուածային շնորհօք կարող ըլլամ՝ ոչ միայն հաստատուն կենալ ան երջանիկ ճամբուն մէջ , այլ ամէն օր աւելի աշխոյժ ըլլալ անոր մէջ :

«Այսու ոչ միայն ինչ որ եմ և ինչ որ ունիմ

քու ծառայութեանդ կը նուիրեմ , այլ յոյժ խոնարհութեամբ ինքզինքս և ինչ որ իմն կրնամ կոչել , բոլորը քու սուրբ և գերագոյն կամքիդ կը յանձնեմ : Ով Տէր , բոլոր ունեցածներս ու բոլոր ուզածներս քու կառավարութեանդ և առաջնորդութեանդ կը ձգեմ . և ամէն վայելչութիւնս ու ամէն շահս քու առջևդ կը դնեմ , որ ուզածիդ պէս տնօրինես անոնք : Ով Տէր , ինչպէս որ դուն աղէկ կը համարիս , այնպէս յարատևեմ կամ վերնան ինչ որ ինծի տուեր ես . այնպէս պարգևէ կամ ետ պահէ ինչ որ կը կարծեմ թէ ինծի պէտք է : Եւ թէպէտ չեմ համարձակիր ըսել թէ՝ բնաւ պիտի չխոժոռիմ , բայց կը յուսամ թէ կրնամ համարձակիլ ըսելու որ պիտի աշխատիմ՝ ոչ միայն ընդունդիլ , այլ հաւանութիւն ալ տալ . ոչ միայն կրկ ինչ որ վշտալից տնտեսութիւններով կ'ընես , այլ նաև հաւանիլ անոր և քեզ գովաբանել անոր համար , գոհ սրտիւ որոշելով թէ՝ ինծի համար ինչ բան որ սահմանես , իմ կամքս մէկ ըլլայ քու կիներիդ հետ , և ցնս ոչինչ բանի տեղ դնեմ , ու քեզ՝ ով Աստուած , ան մեծ ու յաւիտենական Էութիւնը , որուն խօսքը ամէն բան որոշելու , և որուն կառավարութիւնը բոլոր բանական արարածոց ուրախութիւն ըլլալու է :

«Ով Տէր , կ'աղաչեմ քեզի , ցնս քու փառքիդ համար գործելդ մը պէս գործածէ , և արժանի ըրէ ցնս այնքան , որ ինծի համար սահմանած բանդ կամ ընելը / կամ կրելով , քեզի գովաբանութիւն և իմ բնական աշխարհիս մէջն ալ օգուտ մը բերելիս : Եւ ես օրուընէ անդին թող հաճոյ ըլլայ քեզի՝ ցնս քու սեպհական ժողովուրդիդ հետ համրել , որ Էլ ասկէ ետև օսար ու պանդուխտ

ջըլլամ ։ Հապա սուրբերուն քաղաքակից ։ և Ըս-
տուծոյ ընտանիքէն՝ ։ (Եփես. ։ Ր. ։ 19 ։) Ո՛վ
երկնաւոր Հայր ։ ընդունէ՛ աս քու դիրկդ դար-
ձող անառակ որդին ։ Օհս քու սիրելի Որդւոյդ
արեամբը լուա՛ անոր կատարեալ արդարութիւ-
նովը հագուեցո՛ւր ։ և սո՛ւրբ ըրէ զիս քու Հոգւոյդ
զօրութիւնովը ։ Կ՚աղաչեմ քեզի՝ ընկէ՛ իմ սրտիս
մէջէն մեղքին զօրութիւնը ։ Օհս քու պատկերիդ
պէս ձևացո՛ւր ։ և Յիսուսի նմանութեանը դար-
ձո՛ւր ։ որն որ այսուհետև իմ ուսուցիչս ու իմ
ղեկս ։ իմ բարեխօսս ու իմ Տէրս կը ճանչնամ ։
Կ՚աղաչեմ՝ քեզի ։ Հաղորդես ինծի քու սրբացուցիչ՝
ուրախարար՝ և միխիթարիչ Հոգւոյդ ան ամէն աղ-
ձնցութիւնները՝ որոնց կարօտ եմ ։ Ինչ որ ևրէ-
սիդ ըլլալը իմ վրաս ծագէ՛ ։ որն որ իմ սրտիս
ուրախութիւն՝ ու մեծ խնդութիւն պիտի տայ ։
(Սաղմ. ։ Ր. ։ 6 ։ 7 ։)

«Ո՛վ Ըստուած ։ իմ դործքերս այնպիսի կեր-
պով մը անօրինէ՛ որ քու փառքդ ու իմ ճշմարիտ
երջանկութիւնս յառաջ տանին ։ և երբոր քու
կամքդ ընեմ լմնցընեմ աշխարհիս վրայ ։ կանչէ՛
զիս ասկէ որ ատեն և ինչ կերպով որ կ՚ուզես ։
միայն թէ ընորհէ՛ որ իմ մեռնելու ատենս ։ և
յաւիտենականութեան մտեցած ատենս՝ աս քեզի
ըրած ուխտերս յիշեմ ։ և իմ վերջին շունչս քու
ծառայութեանդ մէջ անցընեմ ։ Ու ո՛վ Տէր ։
երբոր հոգևվարութեան ցաւերը իմ վրաս տես-
նես ։ յիշէ՛ աս ուխտս ալ ։ թէ և ան ատենը ես
կարող ջըլլամ յիշելու ։ Ո՛վ իմ երկնաւոր Հայրս ։
նայէ՛ աս քու նուաղեալ և մեռնելու վրայ եղող
որդւոյդ վրայ՝ դթառատ աչօք ։ քու յաւիտենա-
կան բազուկդ տարածէ՛ զիս պահպանելու համար ։
իմ զատուող հոգւոյս զօրութիւն ու վստահու-

Թիւն տուր ։ և ընդունէ զանիկայ քու յաւիտենական սիրոյդ համբոյրներովը ։ Ողջմբ ընդունէ զանիկայ Յիսուսով ննջողներուն բնակարանները՝ (Ը Թես. Գ. 13 ։) անոնց հետ ան օրուանը սպասելու ։ երբոր քու ուխտիդ ժողովուրդին բոլոր խոստմունքներուդ վերջինը պիտի կատարուի անոնց փառաւոր յարութեամբը ։ և երբոր առաւօրէն պիտի շնորհուի անոնց ան յաւիտենական թագաւորութիւնը մտնելը ։ (Ի ՊԵՏ. Ե. 11 ։) որուն վրայով վստահեցուցած ես զանոնք ԻՒՐ ՈՒԽՏՈՎՆ ։ և որուն յուսովը հիմա հաստատուն կեցեր եմ անոր վրայ ։ փափաքելով որ ան յոյսով ապրիմ ու մեռնիմ ։

"Նաև երբոր աս կերպով մեռնելներուն հետ խառնուիմ ։ և աս մահկանացու վիճակին բոլոր մանակցութիւններէն զատուիմ ։ եթէ պատահի որ աս ահաւոր յիշատակը իմ կենդանի մնացող բարեկամներուս ձեռքն իյնայ ։ իմէ թէ անոնց մտացը վրայ ազդու տպաւորութիւններ ընելու միջոց ըլլայ ։ Իմէ թէ կարդան անիկայ ։ ուշ թէ իրրև իմ խօսքերս ։ այլ որպէս թէ բուն իրենց խօսքերը ։ և սորվին իմ Տէր Աստուածս վախնալ ։ և ինձի հետ իրենց վստահութիւնը անոր թևին շուքին տակը դնեն աս աշխարհիս մէջ և յաւիտեանս ։ Նաև իմէ թէ սորվին նաև ինձի հետ յարգութիւն մատուցանել ան շնորհացը ։ որ մեր սրտերը հաւատիա կ'ընէ ան ուխտին մէջ մտնելու ։ և կը զինջանի մեզ ընդունիլ անոր մէջ՝ երբոր այսպէս հաւատիանք ։ և ինձի ու փրկուածներուն համայն ազգին հետ ան փառքը՝ պատիւը՝ և գովաբանութիւնը մատուցանել Հօր՝ Որդւոյ՝ և Հոգւոյն Սրբոյ ։ որ իրաւամբ արժանի է աստուածութեան իւրաքանչիւր անձին՝ իր աս երևելի գործքին մէջ ունեցած մասին համար ։ Ամէն՝ ։

Չոանձնաւորելեան ։ Ընձանաւիրութեան աս ձևը երկար համառոտութեան համար , ինչպես որ կարելի է թէ չատերը այսպէս պիտի համարին , յարդի բարեկամի մը խնդիրքովը անոր մէկ համառօտութիւնը դրի վարը , որ անպատճառ ստորագրելէն առաջ ուշադրութեամբ կշռելու է ամէն մէկ պարբերութեան վերջը . և եթէ փոխելու ենթակայ եղող բառ մը կամ խօսք մը կայ , անիկայ փոխելու է , որ սրտանց հաւանութիւն տրուի առնոց ամենուն ։

«Ո՛վ յաւիտենական և ամէնօրհնեալ Աստուած , կը փափաքիմ քու առջևդ ներկայանալու հոգւոյ ամենախորին խոնարհութեամբ և նուաստութեամբ՝ դիտնալով թէ այսպիսի մեղսալից որդ մը օրքան անարժան է երկնից սուրբ Վեհափառութեանը , թագաւորաց Թագաւորին ու տէրերուն Տէրոջը առջևը երևնալու , և մանաւանդ այսպիսի առիթով մը , որ է անյապաղ ընդգնելոց քեզի նուիրել ։ Բայց աս խորհուրդը բոլորովին քուկդ է ։ Վասն անհուն խոնարհութիւնդ առաջարկից անիկայ քու Որդւոյդ միջոցովը , և քու շնորհդ հակամիտ ըրաւ իմ սիրտս՝ անիկայ ընդունելու ։

«Եւ այն որոյ քու առջևդ կու գամ խոստովանելով թէ մեծ մեղաւոր մըն եմ ես , կուրծքս ծեծելով և խոնարհ մաքսաւորին հետ ըսելով թէ՝ «Ո՛ստուած , ներէ ինձի մեղաւորիս» ։ Վասն Որդւոյդ անուամբը հրաւիրեալ , և բոլորովին անոր կատարեալ արդարութեանը ապաւինած քու առջևդ կու գամ և կ՚աղաչեմ՝ որ անոր արժանաւորութեանը համար ներես իմ անօրէնութիւնս , և այլ ևս չյիշես իմ մեղքերս ։ Կ՚աղաչեմ քեզի՝ ընդունէ՛ աս քու ապաստամբ որդիդ . որն որ հիմա ճանչցած է քու իր վրան ունեցած իրաւունքդ , և քուկինդ ըլլալէն ի զատ ուրիշ բանի մը այնչափ չցանկար ։

«Այսօր յոյժ ահաւոր կերպով մը ինքզինքս քեզի կը նուիրեմ ։ Կ՚ուրանամ և կը մերժեմ ան

առջի տէրերս ։ որ իմ վրաս իշխանութիւն ստացած էին ։ և ամէն ինչ որ եմ ու ամէն ինչ որ ունիմ ։ ամէնը քեզի կը նուիրեմ ։ մտացս կաղողութիւնները ։ մարմնոյս անդամները ։ աշխարհայեաց ստացուածքներս ։ ժամանակս ։ և ուրիշներուն վրայ ունեցած ազդեցութիւնս ։ ամէնը բոլորովին քու փառքիդ համար գործածուելու ։ և հաստատուն որոշմամբ քու պատուիրանքներուդ ընդառաջելով գործածուելու ։ ոչքան որ կրնդանի պահես ։ եռանդուն տենչ մը և խոնարհ որոշում մը ունենալով քու փառքդ յառաջ տանելու յաւիտենականութեան անվախճան դարերուն մէջ ։ ինքզինքս միշտ մտադիր վիճակի մը մէջ պահելով քու կամքիդ յայտնութիւնները դիտելու ։ և պատրաստ ըլլալով նախանձաւորութեամբ և խնդութեամբ յառաջ դիմել անիկայ կատարելու ։

«Այսու քու առաջնորդութեանդ կը յանձնեմ ինքզինքս՝ ինչ որ եմ և ինչ որ ունիմ ։ որ այնպիսի կերպով մը կառավարես ինծի ։ որն որ դուն քու անհուն իմաստութիւնովդ յարմար կը դատես քու փառքիդ խորհուրդները յառաջ տանելու ։ Քեզի կը ձգեմ բոլոր բաներուն կառավարութիւնը ։ և անյապաղ կ'ըսեմ թէ՝ «Ո՛չ թէ իմ կամքս ։ այլ քու կամքդ ըլլայ» ։ ընդունդ սրտիս ուրախանալով քու անսահման կառավարութեամբդ ։ որն որ պէտք է ըլլայ բոլոր բանաւոր արարածոց ուրախութիւնը ։

«Ով Տէր ։ կ'աղաչեմ քեզի ։ զիս քու ծառայութեանդ դործիքի մը պէս գործածէ ։ և զիս քու անպհպանի ժողովուրդիդ թուոյն հետ խառնէ ։ Քու սիրելի Որդւոյդ արեամբը լուա զիս ։ և անոր արդարութիւնովը հագուեցուր զիս ։ Անոր հոգւովը զիս սրբէ ։ և անոր կերպարանքին պէս

Նորոգէ զիս եւեղ եւեղօք ։ Քու սրբացուցիչ՝ ու-
բախարար՝ եւ մխիթարիչ Հոգւոյդ բոլոր կարօտ
եղած ազգացուցիչներս՝ անոր միջոցովը պարգեւէ
ինծի ։ Եւ թող իմ կեանքս ան ազգացուցիչնե-
րուն եւ քու շնորհալից դէմքիդ լուսովը անցնի ,
եւ դուն իմ Հայրս եւ իմ Աստուածս ըլլաս ։

«Եւ երբոր մահուան ան ահաւոր ժամը հասնի ,
շնորհէ որ յիշեմ քու ՈՒԽՏԻԴ , «Որ ամէն բանի
մէջ պատրաստ ու հաստատ է . քանզի իմ բոլոր
փրկութիւնս ու իմ բոլոր բաղձանքս ան է՝ » (Ա
Թես . Բ . 5 ։) թէ եւ ամէն վայելչութիւն եւ
ամէն յոյս կորնչի , սակայն Տէր , դուն ալ յիշէ
անիկայ ։ Ա՛լ իմ երկնաւոր Հայրս , դթառատ
աչօք նայէ աս նուաղեալ եւ շնչասպառ որդւոյդ
վրայ ։ Ընդունէ զիս քու յաւիտենական բա-
զուկներուդ մէջ ։ Օգնութիւն եւ վստահութիւն
տուր իմ զատուող Հոգւոյս , եւ Քրիստոսով
ննջողներուն բնակարանները ընդունէ զանիկայ՝ ան-
դորրութեամբ եւ ուրախութեամբ սպասելու քու
ժողովուրդիդ ըրած ան մեծ խոստմանդ կատար-
մանը , որ է ան փառաւոր յարութիւնը , եւ քու
երկնային ներկայութեանդ մէջ անոնց վայելելիք
յաւիտենական երջանկութիւնը ։

«Եւ իմ մահուանէս ետքը՝ եթէ աս իմ քեզի
հետ ըրած ահաւոր ուխտիս յիշատակագիրը ողջ
մնացող բարեկամներուս մէկուն ձեռքն անցնի ,
շնորհէ որ ինքն ալ աս ուխտը ընէ . եւ քու
շնորհօքդ ընդունէ անիկայ ՔՈՒ ՈՒԽՏԻԴ բոլոր
օրհնութիւններուն մասնակից ըլլալու , անոր մեծ
Միջնորդին՝ Յիսուսի ձեռօքը . եւ անոր ու քեզի՝
սակ Հայր , եւ Սրբոյ Հոգւոյդ յաւիտենական
գովաբանութիւններ թող ընծայեն ան բիւրաւոր
հոգիները՝ որոնք քեզմով փրկուած են , եւ ան

ամէն երկնային հոգիները՝ որոնց պաշտօնին ու ե-
րանուելեանը մասնակցելու պիտի կանչես զանոնք ։
Ամէն" ։

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

Տէրոջը ընդդիմին հաղորդուելեանը ։

1 ։ Կը յուսամ թէ աս գլուխը քեզ յոյժ յատուկ հաճուելիւնով մը Աստուծոյ սեպհական ժողովուրդէն մէկը եղած պիտի դանէ , անկեղծա-
բար և սրտանց անոր ծառայութեանը նուիրեալ ։
և իմ սրտանց աղօթքս աս է որ երկրիս վրայ ը-
րած աս ուխտերդ՝ երկինքի մէջ հաստատուի ։
Բայց որպէս զի աւելի կրթուելիւն ու շինուելիւն առնես , նախ՛ ինձի որ յիշեցընեմ քեզի թէ՝ Տէր Յիսուս Քրիստոսը մասնաւոր կերպ մը սահմանեց իրեն յարգուելիւն տալու , իր մահուան յանձնա-
ռու եղող սէրը յիշատակելով , որն որ թէպէտ ուրիշ վայելուչ կերպով մը ընելն ալ չարգիլեր , բայց ամենեւին աս մէկդի ձգելու կամ զանց առ-
նելու չէ՝ տեղը ուրիշ մարդկային կերպեր ընտրե-
լով , որքան խոհեմ ու պատշաճ ալ երեւնան ա-
նոնք մեր աչքերուն ։

2 ։ Մեր Տէրը իմաստութեամբ սահմանեց որ ընկերութեան օգուտները կրօնքի մէջ մնանին ։ և ինչպէս որ իրեն հրամանովը քրիստոնեայք մէկտեղ կը ժողովուին ընկերական պաշտամանց ուրիշ գործ-
քերուն համար , անանկ ալ հաճեցաւ ինքը ըն-
կերական սահմանադրութիւն մը հաստատել , ո-
րուն մէջ անոնց բոլոր ժողովը իր սեղանին գալու ,

և հոն նոյն հացէն ուտելու ու նոյն գաւաթէն խմելու է : Եւ ասիկայ ընելու են իրենց սիրելի յիշատակութեանը անոր մահուան յանձնառու եղող սիրոյն , ինքզինքնին ահաւոր կերպով մը Աստուծոյ նուիրելնուն , և դէպ ի միմիւսիկ ու դէպ ի ամէն քրիստոնեականերուն ունեցած անկեղծ սրտերնուն :

3 . Թէ ճշմարիտ ասոնք են Տէրոջը ընթրիքին մեծ նպատակները , հիմա երկարօրէն պիտի չմտաբանեմ : Թէ որ Պօղոս առաքեալն Կորնթացւոց առաջին թղթոյն տասներորդ և մետասաներորդ գլխոյն մէջ գրածները կարդաս միայն , աս բանին վրայով լիովին պիտի համոզուիս : Ինչո՞ն յայտնապէս կ'ըսէ մեզի թէ՝ մեր Տէրը հրաման ըրաւ "Ընդ հացէն ուտել" , և ան գաւաթէն խմել զինքը յիշելու համար" , (Ա Կորն . ժԱ . 24 , 25 ,) կամ զինքը յիշատակելու համար . անանկ որ՝ քանի անգամ որ աս սահմանադրութիւնը կը կատարենք , "Տէրոջը մահը կը պատմենք" , որն որ կատարելու ենք "մինչև որ ինքը գայ" : (Ա Կորն . ժԱ . 26 :) Եւ մանաւանդ կը հաստատէ թէ՝ "Աս գաւաթն է Նոր Ուխտ իր արիւնովը" . այս՝ ինքն՝ ան ուխտին մէկ կնիքն է , որ իր արիւնովը հաստատուեցաւ : Երդ յայտնի է որ աս պատճառաւ ան ուխտը մոքերնուս առջևը ունենալով մտածելու ենք անոր , անոր օրհնութիւններուն ցանկալով , և աստուածային շնորհօք անոր պատուէրներուն հաւանիլ որոշելով : Վասն որոյ համառօտիւ , ինչպէս որ առաքեալն ալ կը զրուցէ , "Քրիստոսի մարմինին ու արիւնին հաղորդութիւնը" ունինք , (Ա Կորն . ժ . 16 ,) և անոր սեղանին ու գաւաթին մասնակից ըլլալով , Քրիստոսի հետ կ'ընկերանանք , և ինքզինքնիս անոր կը յարինք

Իբրև իր ժողովուրդը. ինչպէս որ Հրեայք՝ իրենց զՀերը ուտելով՝ Նովային հետ կը հաղորդակցէին, ու ինքզինքնին անոր կը յարէին: Նաև կը յիշեցնէ անոնց՝ որ թէպէտ շատ ուր են, բայց "Մէկ հաց ու մէկ մարմին" են, վասն զի "ամենն ալ ան մէկ հացէն կը վայելեն", (Ա Կորն. Ժ. 17,) ու "Մէկ Հոգւով մէկ մարմին ըլլալու մկրտուած են". (Ա Կորն. ԺԲ. 13.) այսինքն՝ մէկտեղ կը ժողովուին իբրև մէկ ընտանիք և կը միանան ան մէկ արիանը յիշատակութեանը մէջ, որ իրենց ամենուն փրկանքն է, և Տէր Յիսուսի յիշատակութեանը, որ իրենց ամենուն դլուխն է: Երդ՝ յայտ է թէ աս ամէն ձեռնարկութիւնները հաւասարապէս կը յարմարին ամէն դարու մէջ դալու քրիստոնէից: Ալ ան որոյ ներէ ինծի՝ որ մեր Ս. տուածային Պարգապետին իշխանութիւնովը քեզի տիպիմ աս պատուէրը պահելու:

4. Ես ներէ որ յառաջ բերեմ զանիկայ դարձեալ աս պատճառով ալ՝ որ ամենևին հակամտութիւն մը ունի քու ամենաճշմարիտ օդուտդ յառաջ տանելու: Ստուածպաշտութեան կենաց մէջ ճամբայ կ'ելլես, և ես երկարօրէն քեզի խմացուցի ան ընդդիմութիւնը, որուն ակնկալելու ես պատահիլ աս ճամբուն մէջ: Քրիստոսի սէրը քեզ կենդանացընելու է անոր ամենուն յաղթելու: Սերմին անոր մէկ կենդանի տպաւորութիւնը հետդ կրելէն աւելի ինչ բան ցանկալի կրնայ ըլլալ. և հոն նկարագրուած մահուանը վրայ խորհրդածելէն աւելի ինչ բան կրնայ աս տպաւորութիւնը զարթուցանել մտացդ մէջ: Ով կրնայ նայիլ ան բեկեալ հացին և հեղեալ գինիին, և չմտածել՝ թէ մեր ամենօրհնեալ Յիսուսի մարմինն ալ այսպէս կտոր կտոր եղաւ իր

չարչարանքներովը , և իր սուրբ արիւնը ՝գետինը թափուեցաւ ջուրի պէս : Ո՞վ կրնայ խորհիլ Աստուծոյ Որդւոյն սրտակսուր տագնապներուն վրայ՝ իրրև մեր ազատութեանն ու փրկութեանը գինը , առանց իր Հոգին գութով հալելու , և կրախտագիտ սիրով բոցավառելու : Աւետարանական ուխտին օրինութիւններուն վրայ ի՞նչ մէկ բարձր տեսութիւն մը կու տայ ան մեզի , երբոր անոր վրայ կը նայինք՝ իրրև Աստուծոյ միածին Որդւոյն արեամբը հաստատուած : Եւ երբոր մեր Աստուծոյն կը մօտենանք իրրև մեր երկնաւոր Հօրը , և ինքզինքնիս անոր ծառայութեանը կը նուիրենք այսպիսի ահաւոր կերպով մը , ի՞նչ աքանչելի տպաւորութիւն մը ունի ասիկա՝ մեզ համոզելու թէ մենք մերը չենք , այսպիսի գնով մը ծախու առնուած ըլլալուինիս : (Ա Կորն . Զ . 19 , 20 :) Ի՞նչ մէկ հակամիտութիւն մը ունի՝ մեզ պաշտպանելու ամէն փորձութեան դէմ , որոնք կը սիրեն մեզ այնպիսի մեղքեր գործելու՝ որ արդէն ահաւոր կերպով մը ուրացած ենք , և մեր հաւատարմութիւնը հաստատելու անոր վրայ՝ որուն մեր Հոգիները կապած ենք երդումով : Միւս տեսնիս մէկզմէկ պիտի կապուին փոխադարձ սիրով , (Կող . Գ . 2 ,) երբոր ինքզինքնիս "Մէկ կը տեսնենք Քրիստոսով" . (Գաղ . Գ . 28 .) ասոր արիւնը ընկերութեան կապը կ'ըլլայ , և մեզ Հոգւով կը միաւորէ , ոչ միայն մէկզմէկու , այլ "Ընամենուն հետ՝ որ ամէն տեղ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի անունը կը կանչեն , իրենցը ու մերը" , (Ա Կորն . Ա . 2 ,) և յառաջագոյն կը նշմարենք հաճելի յուսով ան օրինեալ օրը , որ առեն ժողովը կատարեալ պիտի ըլլայ , և մենք ամէնքս "Տէրոջը հետ պիտի ըլլանք յաւիտեան" : (Ա

թէս. Գ. 16։) Երանի թէ աս գաղափարները մեզի զմեզ ուրանալ տային, որ «Խաչերնիս առնենք, ու մեր խաչեալ Վարդապետին ետևէն երթանք»։ (Ա՛տպէ. ԺՀ. 24։) Երանի թէ մեզի մեր յետին ճիգը բանեցընել տային՝ աղօթքով և ամէն ուրիշ յարմար ջանքերունիս անոր հետևողներուն ու անոր բարեկամներուն օգնել ու կարեկից ըլլալու. անոնց՝ որ ինք իր արեամբը գնեց, և որոնք իրեն ու մեր ընկերակիցներն ըլլան պիտի երջանիկ անմահութեան փառքերուն մէջ։

5. Եւ մեր օրինակ Փրկչին յայտնի սահմանադրութիւնն ու պատուէրն է՝ որ այսպիսի ընկերութեանց անդամները մէկզմէկու հոգևոր բարեաւութեանը ցանկան. և թէ վերջապէս իր եկեղեցիները մաքուր ու սուրբ ըլլան, որ «Ինք քաշուին ան ամէն եղբայրներէն՝ որոնք անկարգութիւնով կը վարուին», (Ա Թես. Գ. 6,) որ «Որ-տեղ անանձները որ գայթակղութիւն կ'ընեն, ա-նոնց սորված վարդապետութիւններէն դուրս, և անոնցմէ ետ կենան», (Հռոմ. ԺՀ. 17,) որ «Եթէ մէկը չհնազանդի Պրիստոսի խօսքին իր առաքեալներովը». անոնք «անոր հետը հաղորդութիւն, որ ամչնայ», (Ա Թես. Գ. 14,) որ «Ընդանգներուն հետ հաց չուտեն, որոնք անկանոն են» իրենց վարուցը մէջ, այլ ընդհակառակն, «իրենց մէջէն վերցընեն անանձ չարերը»։ (Ա Կորն. Ե. 11—13։) Վասն որոյ յայտնի է թէ այսպիսի ընկերութիւններ հաստատութիւնը մեծապէս քրիստոնէութեան փառքին համար է, և անոր ճշմարիտ հետևողներուն օգտին համար։ Նե հետևապէս, մեր Տէրոջը հնազանդութիւնը, և մեր ու մեր եղբարցը օգուտը կը պահանջէ, որ անոնք՝ որ մեր Տէր Յիսուս Պրիստոսը անկեղծու-

թեամբ կը սիրեն ։ անոնց մէջ մտնելու և անոնց հետ ժողովուելու են անոր սեղանին հաղորդութեանը աս ուշաւոր և մասնաւոր դործքերուն մէջ ։

6 • Վասն որոյ կ'աղաչեմ քեզի ։ և եթէ կրնամ համարձակիլ ըսել իր անուանովն ու իր իշխանութեանովը ։ քու խղճմտանքիդ կը ձգեմ որ մեր Տէրոջը մահուան առենի աս պատուէրը ոչինչը չհամարուի քու քովդ • այլ եթէ ճշմարտապէս կը սիրես անիկայ ։ ասիկայ պահես՝ ինչպէս որ ուրիշ պատուէրներն ալ ։ Վխտամ որ կարելի է թէ առարկութիւններ յառաջ բերելու պատրաստուիս ։ Ըս խորհուրդին մասնակից ըլլալու համար՝ գլխաւոր հարցընելիք բանը քու արժանի ըլլալդ է • և որովհետև արդէն խօսեցանք անոնց վրայօք ։ ուստի կը կարծեմ թէ աս խնդիրը դիւրաւ պիտի լուծուի ։ Որքան որ դիտես քու սիրտդ՝ անկեղծութեամբ ինքզինքդ Աստուծոյ յանձնելովը Քրիստոսով ։ ինչպէս որ խրատ տուի քեզի ընել նախընթաց գլուխին մէջ ։ Նէթէ ըսիր ։ թէ հոն իմ ըսած մասնաւոր կերպովս ըլլայ՝ թէ չէ ։ ստուգիւ ան ուխտին ձևոք զարկած ես ։ և վասն որոյ ինքզինքդ Աստուծոյ յանձնելու ես՝ բոլոր իր պատուէրներուն չհակառակելով ։ Եւ չկայ ու չկրնար ըլլալ այնպիսի հայեցողութիւն մը ան սահմանադրութեանը վրայով ։ որով աւելի առարկութիւն մը գտնես անոր դէմ ։ Նէթէ կը փափաքիս Քրիստոսի մահը յիշել ։ եթէ կը փափաքիս ինքզինքդ անոր ձևոքը Աստուծոյ նուիրելդ նորոգել ։ եթէ կ'ուզես անոր ժողովուրդին համրանքին մէջ անցնիլ ։ եթէ կ'ուզես անունք սիրել և քու կարողութեանդ համամատ անոնց ազէկութիւն ընել ։ և ընդհանրապէս եթէ կ'ուզես ամենևին մէկ մեղք մը դործելու թողչտալ ինքզինքդ կամ մէկ պարտաւորութիւն մը

զանց առնելու ։ ան առենը վստահութեամբ պիտի համարձակիմ ըսել թէ՝ ոչ միայն ընդունելութիւն պիտի գտնես ան խորհուրդին մերձենալու ։ այլ թէ անիկայ քեզի պէս եղողներուն համար սահմանադրուեցաւ ։

7 . Ուրիշ առաքինութիւններու վրայով քանի մը խօսքեր բաւական են պատասխանի տեղ ։ Կրօնական սկզբունքին քու հոգւոյդ մէջ տկար ըլլալը ։ թէ որ իրօք տնկուած է հոգւոյդ մէջ ։ անիկայ զօրացընելու համար այսպիսի կերպ մը փնտռելուդ դէմ ամենէն փաստ մը չըլլալէն ի զատ ։ յաւէտ զօրաւոր կերպով մը անոր հարկաւորութիւնը կը ցուցընէ ։ Ես ահաւոր գործողութեան զանցառութիւնը ։ որ կ'ընէն այսքան բազմաթիւ անձինք՝ որոնք ինքզինքնին քրիստոնեայ կը կոչեն ։ յաւէտ քու նախանձաւորութիւնդ ահեղցընելու է աս մասին՝ այսքան թերեւցած ու ձլացած սահմանադրութեան մը վրայ ։ Եւ եթէ կը վախնաս որ քու յանցանքդ աւելի ծանր պիտի ըլլայ՝ վերջը ուրացութեան մէջ իյնալով ։ ատ վախերուդ համար կ'ըսեմ թէ՝ մի՛ մտածեր անոնց վրայ քու մտացդ մէջ ։ Աստուածային օրէնութեամբ ասիկայ զօրաւոր դատման մը կրնայ ըլլալ վախցած վտանգիդ դէմ . և ատոյգ է որ աս ներկայ վիճակիդ մէջ չեկած՝ արդէն դիտնալ ու զգալ պարտական եղած բաներդ դիտնալէն ու զգալէն եւթը ։ (աս հիմակուան ըրած ներթադրութեամբս ։) ալ տեղի չմնար ետ դառնալու վրայ խորհելու ։ տեղի չմնար աս խնդիր յոյսը ունենալու՝ թէ կորուսեալներուն ընդհանրութենէն քիչ թիւառ պիտի ըլլաս դուն ։ Վասն որոյ քու խորհուրդդ աս ըլլալու է թէ փրկութիւնդ այնքան ապահով ու այնքան փառաւոր ընես ։ որքան որ կարելի է . և չեմ դիտեր

թէ մեր օրինակ փրկչին մեկ ուրիշ սահմանադրութիւնը աւելի մխիթարական հայեցուած մը կրնայ ունենալ ան օրինակ վախճանին վրայ, քան թէ ասոր որն որ հիմա կը յանձնեմ քեզի։

8. Մեկ բան մը դնէ սրտիդ, և չեմ դիտեր թէ ինչ երեսով կարելի է ուրանալ։ Ըսել կ'ուզեմ թէ՝ պէտք է որ սրտի մտօք խորհրդածութիւն ընես աս նիւթին վրայ. պէտք է որ մանրակրկիտ կերպով քննես՝ թէ արդեօք խղճմտանքիդ մէջ պատճառ ունիս հաւատալու՝ թէ Աստուծոյ կամքն է որ հիմա մօտենաս ան խորհուրդին թէ չէ. և թէ պէտք է որ շարունակես խորհրդածութիւններդ, քննութիւններդ, և աղօթքդ, մինչև որ աւելի քաջալերութիւն ստանաս մօտենալու, թէ որ աս քաջալերութիւնը մինչև հիմա չունէիր։ Վասն զի ասիկայ աղէկ գիտցիր թէ ան վճռակը՝ որով բոլորովին անյարմար ես աս խորհուրդին մօտենալու, անանկ վճռակ մըն է՝ ուր մահուան ու երկինքի համար պէտք եղած պատրաստութիւններէն զուրկ ես. և անոր համար, թէ որ չես ուզեր թողտալ ինքզինքդ կորստեան եզերքը քնանալու, պէտք չէ որ անոր մէջ կենաս մինչև անգամ մեկ օր մը։

Ըղձիւ այնպիսի մէկու մը համար, որ անչկանօթ կը քաղչայ Տէրոջը սեղանին մօտենալ, բայց ան առաւոտ խորհուրդին հաղորդուելու երթալուն դանդաղնալուն վրայով դեռ մեկ տանի փորակոյս ունի։

"Որ ամէնօրինակ Յէր, երկրպագութիւն կը մատուցանեմ քեզ՝ քու եկեղեցիդ սրբութեան ու սիրոյ մէջ շինութիւն առնելու հաստատած իմաստուն ու չնորհալից սահմանադրութիւններուդ համար։ Շնորհակալ եմ քեզմէ՝ որ քու ծառանե-

ըուդ պատուիրեցիր եկեղեցի կազմուիլ . և եր-
կրորդութիւն կը մատուցանեմ իմ ընտրհատու
Փրկչիս , որ իբր թէ մահուան շունչովը իր սուրբ
և ահաւոր ընթրիքը սահմանեց , յիշատակ ըլլալու
ամէն դարու մէջ իր միւնչև մահուան յանձնառու
եղող սիրոյն , և մէկ կապ մը ըլլալու ան միու-
թեանը , որն որ իր գերագոյն կամքն է թէ իր
ժողովուրդը պահէ : Ո՛վ Տէր , կը յուսամ
թէ դուն վկայ ես ան անկեղծութեանը՝ որով կը
փափաքիմ ինքզինքս քեզի նուիրել . և թէ կրնամ
վկայ կանչել քեզ որ՝ եթէ հիմա կը տարակուսիմ
աս մասնաւոր կերպովը անիկայ կատարելու , պատ-
ճառը ան չէ որ ես քու պատուիրանքներդ մէկը
կոտրել , կամ քու շնորհքներդ բանի տեղ չդնել
կ՚ուզեմ : Վ՚աստահ եմ որ գիտես թէ իմ աս յա-
պաղումս՝ միայն իմ պարտաւորութենանս վրայ ան-
ստոյգ ըլլալէս , և սուրբ բաները՝ անոնց անարժա-
նութեամբ մօտենալով պղծելու երկիւղէս յառաջ
կու գայ : Բայց՝ ո՛վ Տէր , անտարակոյս՝ եթէ
ինձի ակնածութիւն մը տուած ես քու պատուի-
րանքիդ վրայ , և մէկ փափաք մը քեզի հետ հա-
ղորդուելու , և մէկ յօժարութիւն մը ինքզինքս
բոլորովին քու ծառայութենանդ տալու , անիկայ
մէկ բարի նշան մը պիտի համարիմ՝ թէ կ՚ուզես
ինս ընդունիլ , և թէ բոլորովին անյարմար չեմ
ան սահմանադրութենանը որն որ մեծապէս կը պա-
տուեմ , և որուն յոյժ կը բաղձամ : Վ՚ասն որոյ՝
ո՛վ Տէր , այսօր իմ խոնարհ խնդրուածքս աս կ՚ը-
նեմ քեզի՝ որ քու շնորհօքդ հաճիս զիս իմ պար-
տաւորութենանս մէջ կրթել , և ան ճամբան ին-
ձի սորվեցընել՝ որուն մէջ քալելու եմ : Ո՛վ Տէր՝
զիս փորձէ ու քննէ . փորձէ իմ երիկամունքներս
ու սիրտս՝ : (Սաղմ . ԻԶ . 3 :) Կայ անանկ

մէկ գաղտնի մեղք մը , որն որ կը սիրեմ ու կը գործեմ : Կայ անանկ մէկ պատուէր մը , որն որ ունակարար կոտրելու Թող տուած եմ ինքզինքս : Կը յուսամ թէ կրնամ բողոքել քեզի իբրև վկայ՝ թէ չկայ : Ուրեմն իմ հոգւոյս անիրաւութիւն չընեմ՝ առանց պատճառի քու սուրբ սեղանէդ հեռու կենալով , որ մեղք է : Կայց կ'աղաչեմ քեզի՝ ով Տէր , չնորհէ ինձի որ քու խօսքդ՝ քու նախախնամութիւնդ՝ և քու Հոգիդ այնպէս դո- ծակից ըլլան՝ որ Իմ ճամբաս ուղիղ ընեն իմ առ- ջեւս՝ : (Ա-ակ • ՅՀ • 19 :) Յորմէ իմ մեացեալ տարակոյսներս , եթէ կը տեսնես որ անհիմն են ա- նոնք : Ընկալ հաստատուն հաւատքով և աւելի եռանդուն սիրով լեցուր զիս • և քու իրաւունքդ անսակ ազդէ իմ սրտիս՝ որ կարող չըլլամ այլ եւս ուշանալ քու սեղանիդ մօտենալու , որն որ՝ եթէ ճշմարիտ քու ծառադ եմ , թէ պարտքս և թէ արտօնութիւնս համարուելու է : Միանգամայն չնորհէ որ իմ խորհուրդներէս շատ չհեռանայ • այլ թէ ամենայն փութով նայիմ որ , եթէ տա- րակոյսի առիթ մը ծնայ , մերժեմ անիկայ ա- ւելի եռանդուն նկատումնք մը ունենալով քու սրբութեանդ աչքերուն բոլոր անհաճոյ եղած բա- ներէն ետ կենալու և իմ պարտաւորութիւնս կա- տարելապէս լեցընելու : Խաչեալ Քրիստոսի վրայ այնպիսի ընտիր գաղափարներ ունենամ մտքիս մէջ , և իր մահուան յանձնառու ըլլալու չափ սիրոյն վրայ այնպիսի զօրաւոր զգացում մը ու- նենամ հոգւոյս մէջ , որ իմ փորձառութիւնս բոլորովին փարատէ ամէն տարակոյս , թէ ես ա- նոնցմէ մէկն եմ՝ որոնց սահմանեց աս սի- րոյ խնջոյքը :

Այս մինչև անգամ հիմա՝ հոգւով և սիրով

քու ակնդեցդ յարած ։ թէպէտ չէ թէ ուզա-
ձիս պէս այնքան բացարձակ և ընտանի կապով մը ։
սրտանց աղօթք կ'ընեմ որ քու օրինութիւնդ բոլոր
քու ժողովուրդիդ վրայ ընես ։ որ հաճիս ։ Հովուել
քու ժառանգութիւնդ ։ ու յաւիտեան բարձրա-
ցընել զանոնք' ։ (Սաղմ. ԻՀ. 9 ։) Թող ամէն
քրիստոնէական եկեղեցի աճի դիտութեան՝ սիրոյ՝
և սրբութեան մէջ ։ Թող քու քահանաներդ
փրկութիւն հագնին ։ ու քու սուրբերդ ուրախու-
թեամբ ցնծան' ։ Սաղմ. ՃԼՀ. 16 ։) Եւ թող
ամէն տեղ փառաւոր կերպով քու եկեղեցիներուդ
մօտենան անոնք՝ որ կրնան թռչիլ անոնց ։ Ամպի
պէս ։ ու դէպ ի իրենց վանդակը թռչող աղաւնի-
ներու պէս' ։ (Եսայ. Ա. 8 ։) Ո՛վ Տէր ։ թող քու
անգանդ ։ Հարանւորներով լեցուի' ։ (Մատթ. ԻՒ.
10 ։) Եւ թող ան ամէնը որ Քու արդարութիւնդ
կ'ուզեն՝ ըսեն թէ ։ Թող Աստուած մեծանայ ։ որ
իր ծառաներուն խաղաղութիւնը կ'ուզէ' ։ (Սաղմ.
ԼԵ. 27 ։) Եւ անձկանօք կ'աղաչեմ որ ան ամէնը՝
որ Քրիստոս Յիսուս Տէրը ընդունած՝ ըլլալ կը
դաւանին ։ արժանաւոր կերպով մեծ փոյթ ունենան
անով քալելու' ։ (Կող. Բ. 6 ։) և ամէնքս ալ
պատրաստ ըլլանք անդրանիկներուն ան ընդհանուր
ժողովքին ։ և միաբանինք ան ազնիւ և աւելի ան-
միջական երկրպագութեանը մէջ ։ ուր որ աս ա-
մէն դադափարներն ու շուքերը մէկդի պիտի մնան ։
ուր որ անանկ յիշատակներ ալ հարկաւոր պիտի
ըլլան ։ այլ կենդանի և ներկայ Փրկիչը անոնց յա-
ւիտենական խնդութիւնը պիտի ըլլայ ։ որոնք հոս
հեռուէն կ'ուրախանան անոր մահը յիշելով ։ Ամէն" ։

ԳԼՈՒԽ ՀԱՅ

Վրանի մը դռրիլ հանդուրժող խրատներէն Աստուծոյ հետ ըմբռնման հաղորդուելու ուսանելով, կամ անոր երկնային դիրքը կենալու յայտնութեան։

1 • Կը յուսամ թէ խորին խորհրդածութեամբ՝ անձնաքննութեամբ՝ և աղօթիւք ինքզինքը Աստուծոյ նուիրեց ընթերցողը • և թէ իր հոգը աս է հիմա որ հարցընէ թէ՝ իր վրայ եղած Աստուծոյ ուխտերուն համեմատ ինչպէս կրնայ գործել։ Երդ՝ որպէս զի աւելի օգնութիւն առնէ հոս, քրիստոնէական բնութեան ու որպիսութեան վրայ արդէն տուած ընդհանուր տեսութենէս զատ, քանի մը մանաւանդ խրատներ ալ պիտի տամ ան անձնանուէր՝ հոգևոր՝ և երկնային բնութիւնը ուշնալու վրայով, որն որ Սուրբ Գրոց լեզուովը "Ամէն օր Աստուծոյ հետ քալել", կամ "ամէն օր անոր վախին մէջն ըլլալ" կ'ըսուի։ (Ծննդ. ԽԻ • 17։) Ես չեմ դիտեր թէ ասոր վրայ իմ ձեւացուցած գաղափարս՝ քանի մը տարի առաջ եկեղեցւոյ աստուածապաշտ երիտասարդի մը գրած նամակիս մէջ ցուցուցածէս աւելի պայծառ և ոգող կերպով մը ինչպէս կրնամ արտայայտել։ որուն հետ ան առենը մտերիմ բարեկամութիւն մը ունէի, և որն որ անիկայ ընդունելէն քանի մը ամիս նաքը մեռաւ, որ մեծ ցաւ պատճառեց իր բոլոր ծանօթներուն։ Խայց կը յուսամ թէ՝ բաւական երկար առեն ապրեցաւ՝ ի գործ դնելու ընդունած խրատները, որոնք կը փափաքիմ ու աղօթք կ'ընեմ որ ամէն ընթերցող կատարէ՝ զանիկայ իրեն գրուած համարելով, ոչքան որ իր ընդունակու-

թիւններուն ու կինացը պարագաներուն պատշաճ կերպով կը յարմարին : Կ'ըսեմ՝ (և կը փափաքիմ ալ որ ականջ դրուի ,) թէ կ'ուզեմ որ իմ ընթերցողս ամ խրատներուն համեմատ գործէ՝ որքան որ իր ընդունակութեանն ու կինացը պարագաներուն պատշաճ կերպով կը յարմարին . վասն զի ամ հետեւեալ զանազան բանները ամենևին ընդհանուր կանոնի տեղ չեմ դներ ամենուն համար , ոչ ալ որ և իցէ մարդու մը ամէն ատենի համար : Անոնք որ կրնան , և երբոր պատեհութիւն կ'ունենան , թող անոնք ի գործ դնեն . և երբոր դուն չես կրնար անոնց ամենուն հասնիլ , անոնց երևելիներուն այնքան մօտիկը՝ որքան որ պատշաճ կերպով մը կրնաս : Ամ նախազգուշութիւնով նամակը յառաջ կը բերեմ , որն որ՝ կը յուսամ թէ զանիկայ սխալ հասկընալու վտանգին դէմ զգուշանալու համար առաջուց փոյթ ընելէն ետքը՝ սիրտ չվհատեցընէ մինչև անգամ ամենատկար քրիստոնեան : Օ՜ն արիք՝ զուարթութեամբ և խոնարհութեամբ ընթնք որչափ որ կարողութիւն ունինք ընել , և ուրախանանք որ այնպիսի շնորհատու Հայր մը ունինք , որ մեր ամէն տկարութիւնները գիտէ . և այնպիսի կարեկից Քահանայապետ մը , որ անկեղծ պարտաւորութեան և սիրոյ ամենատկար ջանքերնիս Աստուծոյ ընդունելի կ'ընէ :

ՍԻՐԵԼԻ ԲԱՐԵԿԱՄ

Որովհետև կը փափաքիս որ իմ խորհուրդներս գրութեամբ և երկարօրէն քեզի հաղորդեմ մօտերս խօսած նիւթերուս վրայ , թէ՝ "Ո՞ր աստիճան աւուր վարուցը մէջ՝ ինչ մասնաւոր կերպով անձնանուէր և օգտակար կրնանք մը կրնանք բարերաղաչաբար ձեռք ձգել ու շարունակել" —

խնդութեամբ կը սկսիմ միտքս բերել և որոճալ ան խրատներուն վրայ , որոնք ան առնելը քեզի տուի՝ յուսալով թէ օգտակար պիտի ըլլայ քեզի՝ քու յոյժ կարևոր շահուդ նկատմամբ . և իմ մտքիս վրայ ալ խորին զգացում մը պիտի հաստատէ՝ ուրիշներուն տուած կանոններուս իմ կեանքս կառավարելու պարտաւորութեանցս վրայով : Ա տեսակ չանքերը բարեկամութեան ամենահաճելի պտուղներուն ու ամենատոյգ կապերուն կարգը կը դասեմ . և որովհետև կը յուսամ թէ մերը յաւիտանեան պիտի տեւէ , համոզուած եմ որ աս տեսակ դաղափարներ տալու փոխադարձ փոյթերնիս յաւիտենական քաղցրութիւն պիտի յաւելուն անոր վրայ :

2 . Ա՛ս բանին վրայ ինծմէ ակնկալած խրատներդ բնականապէս իրեք մաս կը բաժնուին , թէ՝ Ինչպէս նկատելու ենք Աստուած՝ օրուան սկիզբը , մէջտեղը , և վերջը : Իմ սիրտս համարձակութեամբ պիտի բանամ քեզի աստիճանէ իւրաքանչիւրին վրայով , և քեզի պիտի թողում դատել՝ թէ ասիմ գրելիք խորհուրդներս որքան կը յարմարին քու պարագաներուդ . այս դիտաւորութիւնը առջևնէնալով որ ո՛չ մէկ կողմանէ ոչինչ բաներու մէջ մնապաշտական ճշդութիւններ ըլլան , ու ո՛չ ալ միւս կողմանէ անփոյթ դանդաղութիւն , որ աս հարքինը թէ որ փոքր բաներու մէջ ընդունուի , կասկածելի է որ իր հետևէն յանցանք սեպուելու զանցառութիւններ ու վերջապէս աւելի մեծ մեղք սեպուելու անհոգութիւններ բերէ :

3 . Օրուան սկիզբը : Ընդհանուր մեր փոյթն ըլլալու է արթնցածնուս պէս՝ հոգիս աստիճանիս սրտիս առ Աստուած բարձրացընել . և անմիջապէս և սրտանց առաւօտեան առանձին աղօթքներուն պարապիլ :

4. Աստղմէ առաջինը յոյժ բնական կը թուի։ Ո՛յնքան բաներ կան զանազան աստուածպաշտական խորհրդածութիւններ ու կարճ աղօթքներ թելադրող, որոնք այնքան յայտնի են՝ որ մտախոհ մարդ մը հազիւ կրնայ չհետեւիլ զանոնք։ Ընթրեցած ժամանակիս մաքրութիւնս ունեցած հանդստութիւնն ու զուարթութիւնը, քնանալէն առած զովութիւնիս, ան անպաշտպան վիճակին մէջ վայելած ապահովութիւնիս, տաք պահող և վայելչէ զգեստուց շնորհուիլը, վերադարձող արեգական զուարթադէմ լոյսը, կամ մինչև անդամ (որ անյարմար չէ քեզի յիշել) մեր բոլոր վայելած ան ամենամեծ Ընարչին սորվեցուցած ու պարգեւած արուեստական ընարքները, որ անոնց մով արեգական մարը մտնելէն առքը կենաց օգտակար ժամեր կը վայելենք, և բարեկամներնուս սիրելի ընկերութեանը դառնալու մեր յոյսը, Աստուծոյ ծառայելու ու մեր մտքերը մշակելու համար ուրիշ օր մըն ալ անցընելու ակնկալութիւնը, և աս ամենէն աւելի՝ երջանկութեան ու փառաց յաւիտենական օրուան մը ուրախալից յարութեան կենդանի յոյսը. ասոնք ամէնն ալ, և այլ ևս շատ ուրիշներ ալ՝ որոնք էյիշեցի, մեզի համելի խորհրդածութեան ու զուարթախառն զուարթութեան նիւթ կ՚ընծայեն քունէն ելլելու առենիս։ Եւ որպէս զի աւելի օգնութիւն առնենք աս մինակ եղած առենիս, անպատշաճ չըլլար երբեմն ինքզինքնուս և երբեմն մեր Ընկերաւոր Էօրը՝ ուրախութեան և շնորհակալութեան բնական արտայայտութիւններովը խօսիլ։ Ելո՛ւ ինծի Տէր իմ, յաւելուլ՝ որ եթէ օրտերնիս այսպիսի վիճակի մը մէջ կը դանենք արթնցած առենիս, մինչև անդամ առիկայ փառաբանութեան պատճառ մըն է, և մա-

նաւանդ թերևս պառկած ժամանակիս ըրած աղօթքնուս պատասխանն է ։

5 . Առաւօտեան առանձին աղօթից համար , որն որ կը յուսամ թէ ընդհանրապէս մեր առաջին գործն ըլլալու է , ուրիշ մարդու մանաւանդ կերպ մը չեմ կրնար պատուիրել ։ Մէկ չափով մը քու ախորժակիդ հարցընելու ես , իմ սիրելի բարեկամս ։ Ես պաշտամանդ բաղադրիչ մասերը ընդհանրապէս յայտնի են ։ Թէ որ մէկ մանաւանդ կերպ մը ցուցընելու ըլլամ անոնց՝ որ կէս ժամ կամ իրենք քառորդ կրնան անցընել ասոր մէջ , (որն որ այնպէս կը կարծեմ թէ խոհեմութիւն բանեցընողներէն շատերը պիտի կարենան ,) ան պիտի ըլլայ անիկայ ։

6 . Առաւօտեան սահմանեալ աղօթքները ծունկերնուս վրայ առ Աստուած վսեմ գովաբանութիւնով մը սկսիլ՝ ընդհանրապէս ցած բայց որոշ ձայնով մը , ան ողորմութիւնները խոստովանելով՝ որոնց վրայ կը մտածէինք եղած առաւնիս , առանց մոռնալու Քրիստոսը յիշել՝ իբրև մեր ամէն վայելչութիւններուն ու մեր ամէն յոյսերուն մեծ աղբիւրը . կամ շնորհակալութիւն տալ ամէնօրհնեալ Հոգւոյն ազդեցութիւններուն համար , որոնք սրտերնին Աստուծոյ առաջնորդելին , կամ ան միջոցին Ընիկայ փնտռել կու տան մեզի ։ Ընիկայ , և աղօթից ուրիշ պաշտամունքներն ալ՝ որոնք հաքը պիտի յիշեմ , ուշադրութեամբ և անկեղծութեամբ ընելու է . վասն զի գովաբանութիւններս սրտանց չնուիրելը՝ Աստուծոյ առջևը բոլորովին չգովաբանել է զինքը ։ Ես գովաբանութիւնը պատշաճ կերպով վերջացընելու է՝ ինքզինքնիս Աստուծոյ նուիրելնիս նորոգելով , մեր շարունակ և հաստատուն որոշումը ցուցընելով իրեն նուիրուած ըլլալու , և մանաւանդ առաջիկայ

օրը իր փառքին համար ապրելու ։

7 • Վայելուչ է՝ ասկէ ետքը առջևնիս եղած օրուան վրայ աչք պտըտցընել , ոըքան որ ընդհանուր կերպով մը կրնանք յառաջմանէ տեսնել՝ թէ ուր և ինչպէս պիտի անցընենք • և խորին կերպով մը մտածել՝ թէ "Ա յսօր ինքզինքս ինչպէս զբաղեցընելու եմ" Աստուծոյ համար ։ Ինչ գործ պիտի ընեմ և ինչ կարգով ։ Խարիք ընելու կամ ընդունելու ինչ պատհուԹիւններ կրնամ ակնկալել ։ Ինչ փորձուԹիւններու պիտի պատահիմ որ և իցէ տեղ մը՝ ընկերուԹեան մը՝ կամ պարագաներու մէջ , որ հաւանականաբար կրնայ պատահիլ ։ Ա՞տոնց ինչ բանի մէջ սխալեցայ ։ Ու հիմա ինչպէս ապահով պիտի ըլլամ" ։

8 • Ա ս քննուԹենէն ետքը՝ վայելուչ է կարճ աղօթք մը ընել , խնդրելով՝ որ Աստուած զօրացընէ մեզ աս նախատես եղած պարտաւորուԹիւնները կատարելու համար , որ ամրացընէ մեզ աս նախագուշակ ամէն վտանգներնուս դէմ , որ մեզի յաջողուԹիւն շնորհէ իր փառքին համար ձեռք զարնուած այս ինչ կամ այն ինչ գործին մէջ , և օգնէ մեզի անակնկալ փորձուԹեանց դէմ դնելու համար , առաջուց չտեսնուած պատհուԹիւններ գտնելու ու անոնցմէ օգուտ հանելու , և համբերուԹեամբ ու հաւատքով ան ամէն նեղուԹիւններուն տանելու , որոնք նոր սկսած օրերնուս մէջ կրնայ ըլլալ որ մեր վրայ գան ։

9 • Կը խրատեմ քեզ՝ ասկէ ետքը Սուրբ Գրքէն մէկ մաս մը կարդալ , ոչ թէ շատ , կամ բոլոր Աստուածաշունչը կարդալ • այլ անոր յոյժ օգտակար մասերէն մէկ քանի ընտիր մասերը , թերևս տասը կամ տասներկու տուն բան • ինքզինքդ շատ չյոգնեցընելով անոնց ճիշդ կապակցուԹեանը վրայով ,

կամ ուրիշ մանրակրկիտ նրբութիւններու վրայ՝ որ կրնան պատահիլ , թէպէտ ուրիշ անգամ աղէկ է որ անոնց վրայով քննութիւն ընես ունեցած կարողութեանդ ու պատեհութեանդ համեմատ . այլ հիմա միայն ջերմեռանդութեան և հոգևոր օգուտ առնելու մտօք կարդալով : Ես կարդացածներէդ ան կրթութիւններն առ , որոնք դիւրաւ ինքզինքնին քու խորհուրդներուդ կը ներկայացընեն . կրնէ՛ զանոնք նորէն քու խղճմտանքիդ , և քու սրտիդ պէտքէն ըսէ՝ հաւատքով զանոնք պահելու և անոնց համեմատ գործելու , անոնց վրայ եղած աստուածային իշխանութիւնը զգալով : Եւ եթէ ես կարդացած մասիդ վրայով աղօթք ընես՝ Աստուածաշունչդ առջիդ բացած , յիշողութեանդ ու սրտիդ վրայ աւելի խորին տպաւորութիւն կ՚ընէ , և աղօթքի մէջ խորհուրդի ու խօսքի ճոխութիւն մը կու տայ : Վայելուչ է նաև՝ ես աղօթքներդ Աղաչմոս մը կամ երդ մը ըսելով վերջացընել :

10 . Օրուան ընթացքը անցընելու վրայով գտած ամենէն ընդհանուր կանոններս ասոնք են . Որ երանդուն ըլլանք օրուան աղօթքներուն , և ժիր՝ գործքերնուս մէջ , այսինքն՝ մեր աշխարհային կոչումներուն գործադրութեանը մէջ . որ բարեխառն և խոհեմ ըլլանք անոր զուարճութիւններուն մէջ . որ մեծ փութով նշան դնենք օրուան նախախնամութիւններուն . որ զգուշութեամբ դէմ կենանք անոր փորձութիւններուն . որ կենդանի և խոնարհ կախում մը զգանք աստուածային ազդեցութեանը վրայ՝ անոր ամէն սիրալիրական հարկերուն յարմար . որ աղէկ կառավարենք խորհուրդներնիս՝ օրուան առանձնութեանը մէջ , և խօսքերնիս՝ ընկերութեան մէջ եղած ատեննիս : Ես մանաւանդ բաներէն ամէն մէկուն վերաբերեալ յոյժ հարկաւոր

խրատներուն վրայով պիտի համառօտ խօսիմ :

11 • Աղօթքի մէջ ջերմեռանդ ըլլալու համար , թէ ընկերական և թէ ընտանեկան , այսպիսի ահաւոր բանի մը սկսելէն առաջ՝ քանի մը րոպէ կանգ առնենք և մտածենք Աստուծոյ կատարելութեանը վրայ՝ որուն հետ պիտի խօսինք , ան գործքին մեծութեանը վրայ որ պիտի սկսինք , կանոնաւոր և ջերմեռանդ մտադրութեան հաճելի ու օգտակար ըլլալուն վրայ , և կեղծաւորութեամբ միայն արտաքին կերպով կատարելուն մեծ մեղք ու յիմարութիւն ըլլալուն վրայ : Երբոր սկսինք , հաստատուն հսկողութիւն մը ընենք մեր զօրութիւններուն վրայ , և խորհուրդներնիս սանձենք որ չմոլորին : Նաև երբոր պարտքերնիս կը լմնցընենք , անմիջապէս անկեղծ կատարած կերպերնուս վրայ մտածենք , և խղճմտանքնուս հարցընենք թէ արդեօք բաւական պատճառ ունի՞նք եզրակացընելու թէ՝ Աստուծոյ ընդունելի եղանք աղօթքնուս մէջ : Վասն զի մեկ կերպ մը կայ աս ամէն պաշտօնները կատարելու , որուն համար սրտերնիս անմիջապէս կ՚ըսէ մեզի՝ թէ անկարելի է որ Աստուած հաւնի . և եթէ անզգուշութեամբ անոր մէջն իյնանք , պէտք է որ անոր համար յոյժ խոնարհինք Աստուծոյ առջևը , որ չըլլայ թէ "Անր աղօթքը մեղք ըլլայ" : (Առակ . ԻԸ . 7 :)

12 • Աշխարհային զբաղմանց ժամերուն համար՝ թէ արուեստական և թէ ուսումնական կենաց գործ ըլլայ՝ որ ուղղակի կրօնական նիւթոց վերաբերեալ չէ , Աստուծոյ իշխանութիւնը վրայ զգացում , և անոր փառացը վրայ նկատում ունենալով՝ սկսելու ենք կատարել զանոնք : Երազատես՝ ծոյլ և անհոգ քնաւորութիւնը մերժենք , որ իր գործքին վրայ կը քնանայ , և մեկ ժամին գործը երկու կամ ի-

բեք ժամը կը կատարէ, որն որ գրեթէ ոմանց սո-
վորական եղած է, որոնք դեռ բնաւ ծոյլ չեն
համարիր ինքզինքնին. ասոր հակառակ ջանք ընենք
փութալ գործերնիս լմնցընել՝ որքան քիչ աւելի
մէջ որ կրնանք, խորհելով թէ ձեռքերնիս եղած
ժամանակը շատ քիչ է: Եւ միշտ մաքերնիս պա-
հենք աստուածային օգնութեան ունեցած կարօ-
տութիւննիս, որ անիկայ մեր աշխատութիւնները
յաջողց կ'ընէ:

13. Զօրսանաց ժամերու համար ալ աս կ'ը-
սեմ թէ՝ հոգ տանինք որ մեր զուարճութիւնները
անմեղ ըլլան, որ բարի դիտաւորութիւնով ընենք
զանոնք, կեանքերնուս գործքերը կազդուրիչ զօ-
րութիւնով մը գործել սկսելու համար. և այս-
պէս մի միայն Աստուծոյ պատուոյն համար գոր-
ծածենք զանոնք՝ որ ան է մեր ամէն գործքերուն
մեծ վախճանը: Զգոյշ ըլլանք՝ որ սրտերնիս Աս-
տուծմէ չօտարանայ անոնց պատճառաւ. և շատ
ժամանակ չտանք անոնց, ամէն ատեն մաքերնիս
պահելով՝ որ մարդկային բնութեան կարողութիւն-
ները՝ և քրիստոնէական յայտնութեան օգուտ-
ները պարապ տեղը չտրուհցան մեզի, այլ միշտ
մեծ և փառաւոր վախճանի մը հառնէն ըլլալու, և
միայն այնքան ժամանակ տալու ենք զուարճու-
թեանց և զբօսանաց, որքան որ արժան է խոհա-
կան և աղնուական, բարեսէր և աստուածպաշ-
տական վարուց:

14. Նախախնամութեան վրայ նկատում ունե-
նալու համար, օգտակար է մեր հանգստութեանցն ու
հեղութեանցը մէջ աստուածային ձեռնտուութիւնը
նկատել: Ա՛ր հանգստութեանցը մէջ, թէ սո-
վորական ըլլան և թէ արտաքոյ կարգի, որ ինք-
զինքնիս շարունակ առողջութեան մէջ կը գտնենք.

որ կերակուր ունինք կենդանութեան ու հաճութեան համար • որ ժամանակին գործածելու համար այսքան հաճելի կերպեր ունինք • որ այսքան բարեկամներ ունինք ; և անոնք ալ այսքան բարի և այսքան երջանիկ • որ գործքերնիս յաջողութեամբ յառաջ կ'երթայ • որ ապահովութեամբ դուրս կ'ելլենք ու ներս կը մտնենք • որ հոգւոյ ղուարթութիւն ու խնդութիւն կը վայելենք ; որ առանց ասոնց ուրիշ բան մը չենք կրնար վայելել • աս ամէնը նախախնամական շնորհքներ սեպելու ենք ; և ասոնց համար արժանի խոստովանութիւն ներ ընելու ենք Աստուծոյ՝ քանի որ աս հաճելի բաները կը վայելենք : Ընդհակառակն ՝ նախախնամութիւնը ամէն անյաջողութեան , ամէն կորուստի , ամէն ցաւի , և ինքզինքնին մեզի բարեկամ ցուցընողներէն կրած ամէն վնասներնուս մէջ ալ նկատելու ենք • և ջանք ընելու ենք համբերութեամբ ընազանդութեան մէջ կենալու՝ աս խորհրդածութենէն , թէ Աստուծոյ ձեռքը կայ ասոնց ամէն մէկուն մէջ՝ եթէ ուղղակի չէ , անուղղակի կերպով • և թէ՝ եթէ յատկապէս նախախնամութեան գործքն ալ որ չեն , գոնէ ասոր ձեռքին տակն են : Այսկայ մէկ խորհրդածութիւն մըն է որ մանաւոր կերպով ընելու ենք՝ փոքր նեղութիւններու նայելով , և մեր մտերիմ բարեկամներուն բնութեանն ու վարուցը մէջ եղած տկարութիւններուն ու պակասութիւններուն նայելով , եթէ ոչ՝ ասոնցմով կը խռովինք : Նաև ասանկ պարագաներու մէջ՝ մտքերնիս պահպանելը շատ հարկաւոր է , որովհետև խմաստուն և բարի մարդիկն ալ այսպիսի փոքր իրերու մէջ շատ անգամ ինքզինքնին կառավարելը կը կորնցընեն , ոբոնք բանականութիւնն ու կրօնքը իրենց օգնական

առնելով , մեծ արկածից Հարուածներուն դէմ կը կենան քաջութեամբ և հաստատուն որոշումով :

15 . Փորձութեանց դէմ հակողութեան համար Հարկաւոր է որ , երբոր տեղերնիս կամ գործքերնիս կը փոխենք , մտածենք թէ "Հոս ի՞նչ որոգայթներ պատած են չորս դիս" : Եւ ինչպէս որ ասիկայ մեր ամէն օրուան հոգն ըլլալու է , ա՛նանկ ալ մանաւանդ պատրաստ զգոյշ ըլլալու ենք այն որոգայթներուն դէմ , որոնք առաջանց կը նախագուշակենք : Եւ երբոր այն պարագաներուն մէջ կը մտնենք՝ որոնց մէջ կը տեսնէինք թէ յարձակումը պիտի գայ վրանիս , պէտք է որ մտածենք , (մանաւանդ պատրաստ թէ որ մէկ ծանր բան մըն է անիկայ ,) թէ "Հիմա մարտը պիտի սկսի . հիմա Աստուած և օրինաւոր հրեշտակները կը դիտեն՝ թէ ինչ հաստատութիւն՝ ինչ քաջութիւն կայ հոգւոյս մէջ . և թէ աստուածային իշխանութիւնն ու իմ աղօթքներուս և որոշումներուս յիշատակութիւնը ինչ ազդեցութիւն պիտի ունենան ինծի՝ երբոր փորձի տակ կ'իյնայ հոգիս" :

16 . Աստուածային շնորհացն ու ազդեցութեանը վրայ ունեցած կախումնիս՝ առ հասարակ ամէն բանի մէջ ըլլալու է . և քանզի միշտ կարօտ ենք անոր , ուստի որոյ բնաւ մոռնալու չենք ատ Հարկաւորութիւնը : Աստուածային օգնութեան հաղորդութիւնը ընդունելու համար՝ խոնարհ և ջերմեռանդ հառաչանքներուս մէջ անցուցած մէկ րոպէնիս աւելի բարիք յառաջ կը բերէ , քան թէ սոսկ տրամաբանութիւններուս մէջ անցուցած շատ րոպէներնիս . և յիրաւի թէպէտ աս ալ մէկդի ձգելու չէս , որովհետև բանականութեան լոյսը տեսակ մը աստուածային լուսաւորութիւն է , բայց տակաւին Հոգւոյ Հօրը վրայ ունեցած կախումներնուս վը-

բայով արժանի զգացում մը ունենալով՝ հետա-
մուտ ըլլալու ենք անոնց , եթէ ոչ , ուր որ ինք-
զինքնիս իմաստուն կը համարինք , հոն «Կը յիմա-
րինք» : (Հռովմ. Ա . 21 , 22 :) Վասն որոյ միշտ
Աստուծոյ աղաղակենք և ըսենք , զոր օրինակ՝ երբոր
աղօթք պիտի ընենք , «Տէր , հաստատէ իմ մտա-
դրութիւնս : Ընթնցուր իմ սուրբ զգացումներս ,
և շնորհաց ու աղօթից հոգին իմ վրաս թափէ» :
(Զաք . ԺԲ . 10 :) Երբոր Աստուածաշունչը կամ
մէկ ուրիշ աղեկ գիրք մը ձեռքերնիս առնենք ,
«Բաց իմ աչքերս , որ քու օրէնքէդ հրաշքներ
տեսնեմ : (Սաղմ . ՃԺԹ . 18 :) Լուսաւորէ իմ
հասկրցողութիւնս : Տաքցուր իմ սիրտս : Շնորհէ
որ իմ բարի որոշումներս հաստատուին , և իմ
կենացս բոլոր ընթացքը վայելուչ կերպով մը ան-
ցընեմ» : Երբոր աշխարհային զբաղման մը ձեռք
զարնելու ըլլանք , «Տէր , ձեռքերուս գործքը
հաստատէ իմ վրաս , (Սաղմ . Ղ . 17 ,) և իմ
համեստ գործքերս օրհնէ» : Երբոր ինչ և իցէ տե-
սակ զբօսանաց երթալու ըլլանք , «Տէր , օրհնէ
իմ սփոփանքներս : Թող մի՛ տար որ քեզ մոռ-
նամ անոնց մէջ , այլ միշտ քու փառքդ աչքիս առ-
ջեւը պահեմ» : Երբոր ընկերութեան մէջ մտնե-
լու ըլլանք , «Տէր , շնորհէ որ բարիք ընեմ ու բա-
րիք վաստակիմ : Թող մի՛ տար «Որ ապականեալ
խօսք մը բերնէս ելլէ , հապա ինչ որ աղեկ է՝
պէտք եղած շինութեանը համար , որ լսողներուն
շնորհք տայ» : (Եփես . Դ . 29 :) Երբոր դժուա-
րութիւններու հանդիպինք , «Տէր , տուր ինծի
ան իմաստութիւնը որ յաջողելու օգուտը ունի :
(Յակ . Ա . 10 :) «Ոհու ճամբադ ինծի սորվեցուր ,
ու շիտակ ճամբուն մէջը ինծի առաջնորդէ» :
(Սաղմ . ԻԷ . 11 :) Երբոր գառն փարձութեանց

Հանդիպելու ըլլանք , «Ով բարեշնորհ Փրկիչ , թող քու զօրութիւնդ իմ տկարութեանս մէջը կատարուի»: (Ա Կորնթ . ԺԲ . 9 :) Ա օրինակները խրատիս նպատակը կը բացատրեն , թէպէտ կատարեալ կերպով համրած չեմ ան ամէն պատգամները , որոնց մէջ նկատելու ենք ասիկայ :

17 . *Առանձնութեան մէջ խորհուրդներնիս կառավարելու համար , սորվեցընենք ինքզինքնուս առանց ատեն պատշաճ դիտողութիւն մը ունենալ խորհուրդներնուս վրայ : Զգոյշ ըլլանք ան բազմանշաձիւն կիրքերէն , կամ աչքերնուս տեսած ներկայ շահուցը յարկէն , որոնք մեր անոնց վրայ ունեցած իշխանութենէն մեզ կը զրկեն : Առջևնիս խորհրդածութեան օգտակար նիւթ մը դնենք . ինչպէս առանձնացնել Աստուծոյ կատարելութիւնը , Քրիստոսի սէրը , ժամանակին արժէքը , մահուան և դատաստանին ստուգութիւնն ու ծանրութիւնը , և ասոնց նմանէն գալիք երջանկութեան կամ թշուառութեան յաւիտենականութիւնը : Այսու այսպիսի ատեն մեր հոգւոյն վիճակին վրայով մտածենք , թէ հաւատոյ մէջ յառաջ գացած՝ կամ ետ մնացած է . կամ վերջին լսած քարոզնուս , կամ Սուրբ Գրքէն կարդացած վերջին մասերնուս վրայով : Ասոր հետ՝ տէր իմ , թերևս կը յիշես մեր խօսակցութեանը մէջ հրամանքիդ առաջարկածս թէ , թէ որ շիտակ կը յիշեմ՝ օգտակար է առտուանց Սուրբ Գրքէն կարդացած մասերնէս մէկ տունն մը ընտրել և մտքերնուս մէջ դանձել , մտքերնիս դնելով՝ որ հոգևոր խորհրդածութեան նիւթ մը չգտած ժամանակիս անոր վրայ մտածենք , երբոր պատեհութիւն կ'ունենանք այսպիսի խորհրդածութիւններ ընելու : Շատ անգամ աղքիւր մը պիտի ըլլայ ասիկայ՝ որմէ շատ օգտակար*

և ղուարճալի խորհուրդներ կը բղխեն, որուն թերևս առաջ այնպիսի ղօրութիւն և կապակցութիւն ուշ նենալը չէինք նշմարեր : Կամ եթէ այսպէս չըլլայ, տակաւին համոզուած եմ որ՝ աւելի աղէկ կ'ըլլայ Սուրբ Գրքին մի և նոյն մասը օրը հարիւր անգամ կրկնել մաքերնուս մէջ, հանդերձ մէկ քանի ջերմեռանդ աղաչանքներ յարմարցընելով ասոր վրայ, քան թէ խորհուրդներնիս թող տալ անոնց ունայնութիւններուն, որոնք՝ թէ որ վերի բսաձիս պէս չընենք՝ վրանիս կու գան, և անոնց մէկզմէկէ տարբեր ըլլալնին իրենց ունայնութեանը դէմ ճար մը չէ :

18. Վերջապէս՝ ընկերութեան մէջ խօսքերնիս կառավարելու համար մեծ փոյթ ընենք որ բերնէրնուս անանկ բան մը չփախչի՝ որ մեզ կամ մեր քրիստոնէական դաւանութիւնը ստգտանաց կամ նախատանաց տակ ձգէ. ո՛չ ալ հոն ներկայ չեղողներուն և կամ եղողներուն վրնասակար բան մը. ո՛չ չարասէր, ո՛չ կեղծաւոր, ո՛չ ապականիչ, ո՛չ զայրացուցիչ, և ո՛չ ալ ընկերներնիս մոլորցընելու մէկ բան մը : Այսու ամենայնիւ գոհ ըլլալու չենք խօսածներնուս մի միայն անմեղ բաներ ըլլալուն. այլ մեր փափաքն ըլլալու է որ օգտակար ալ ըլլան մեզի և ուրիշներուն : Ես մտօք՝ ջանք ընելու ենք խօսակցութեան օգտակար նիւթ մը ունենալ միշտ պատրաստ, որուն համար կրնանք օգնութիւն առնել խորհուրդի նիւթ ձևացընելու՝ առջի պարբերութեան մէջ յիշուած նիւթերէն : Պէտք է որ արթնուն ըլլանք օգտակար խորհրդածութիւններ յառաջ բերելու պատշաճ պահուխութիւններուն առներ. և եթէ մէկ աստուածապաշտ բարեկամ մը ջանք ընէ ասանկ ընելու, մենք ալ աշխատելու ենք անմիջապէս գործակից

ըլլալու : Երբոր խօսակցութիւնը ուղղակի կրօնական նիւթերու վրայ չդառնայ , աշխատելու ենք ուրիշ կերպով մը օգտակար ընելու . ընկերութեան բնաւորութեանն ու ընդունակութիւններուն վրայ մտածելու ենք՝ որ խօսակցութիւնին ան բանները վրայ դարձընել տանք , որոնք որ աղէկ կը հասկրնան . վասն զի ասանք բաներուն վրայ ըրած խօսակցութիւններնին հաւանականաբար աւելի հաճոյ պիտի ըլլայ անոնց , և մեզի ալ օգտակար : Եւ խօսակցութեան մէջ երբեմն երբեմն պատահած փոքր լռութեանց առնելը՝ անվայել չէ մեզի համառօտ աղաչանք մը բարձրացընել առ Աստուած , որ իրեն շնորհքը օգնէ մեզի և մեր բարեկամներուն՝ մեկզմեկու բարիք ընելու համար ըրած ջանքերնուս մէջ , որ բոլոր ըսածնիս և ըրածնիս արժանաւոր ըլլայ բանաւոր արարածոց և քրիստոնէից բնաւորութեանը :

19 . Օրը հոգևոր ընթացքով մը վերջացընելու համար տալիք խրատներս միայն երկու հատ են . հոգ տանինք՝ որ երեկոյեան առանձին պարտաւորութիւններ իս աղէկ կատարենք . և բարեպաշտական զգացմամբ պառկինք անկողիններնուս մէջ :

20 . Երեկոյեան առանձին աղօթից համար՝ առաւօտեան աղօթքէն տարբեր կերպ մը պիտի առաջարկեմ . բայց տակաւին անոր պէս իրեն պատգաներուն նայելով պատշաճ փոփոխութիւններ կրնայ ըլլալ : Աղէկ կը սեպեմ նախ և առաջ Սուրբ Գրքէն մէկ մաս մը կարդալ , վայելուչ խորհրդածութիւններով և աղօթիւք , առաւտեան պէս . յետոյ երգ մը կամ սաղմոսերգութիւն մը կարդալ . ասկէ ետքն ալ անձնաքննութեան մտնել , առջի աղօթքէն շատ աւելի երկար աղօթք մըն ալ

ընելով , անցուցած օրուանը վրայ ըրած քննու-
թիւններուս յարմար : Հնորհաց աթոռին առջևը
մատուցած աս աղօթքներնուս մէջ շատ պատշաճ
է աղաչել որ Աստուած ան օրուան զանցառու-
թիւնները ու յանցանքներուն թողութիւն տայ .
դիմաքանել զանիկայ իր մարմնաւոր և հոգևոր ողոր-
մութիւններուն համար . և ինքզինքնիս իրեն պաշտ-
պանութեանը յանձնել առաջնիկայ դիշերը , վայելուչ
խնդրուածքներ ընելով ուրիշներուն համար՝ որոնց
համար որ պարտական ենք սրտանց անոր առջևը
մտնել , և մանաւանդ պահպանութեան բարեկամներուն
համար՝ որոնց հետ կենակցութիւն կամ թղթակ-
ցութիւն ըրինք ան օրը : Շատ ուրիշ բաներ ալ
պիտի պատահին թէ առաւօտեան և թէ երե-
կոյեան աղօթքի մէջ յիշելու , որոնց համար բան
մը չգիտցայ ես . բայց ես չեմպեցի թէ մեր ներ-
կայ նպատակին կը վերաբերի ան բաներուն վրայով
կատարեալ յիշատակութիւն մը ընելը :

21 . Ես գլուխը լինցընելէս առաջ պիտի իմա-
ցընեմ քեզի՝ թէ անձնաքննութիւնը այնքան մեծ
պարտք մըն է որ արժանի է քիչ մը ժամանակ
տալ՝ անոր վրան քանի մը խօսք ընելու համար :
Եւ աս պարտաւորութիւնը այնքան դիւրին է որ՝
երբ մտնաւոր հարցումներ կ'ունենանք առջևնիս ,
հասարակ հասկրցողութեան տէր եղող որ և իցէ
մէկը աստուածային օրինութեամբ կրնայ յուսալ
օգուտ քաղելով կատարել աս պարտքը : Այսն որոյ
աս հետևեալ հարցումները քու առջևդ կը դնեմ ,
զորս կը յուսամ թէ՝ միայն քեզի պատշաճ երև-
ցած հարկաւոր փոփոխութիւնները ընելով , ամեն
օրուան դործածութեան համար քովդ պիտի պա-
հես : «Ես առտու Աստուծով արթնցայ , և ա-
նոր բարութեանը վրայ երախտագէտ զգացումով

մը եղայ : Առաւօտեան առանձին աղօթքս ինչպէս կատարեցի : Վսեմ դովաբանութիւններ մատուցի՛, և ինքզինքս Աստուծոյ նուիրելս նորոգեցի՛, վայելուչ մտադրութեամբ և պատշաճ զգացումներով : Օրուան զբաղմունքիս համար իմաստուն և բարի կարգադրութիւն մը կազմեցի՛ : Ի՞նչպէս կարդացի Սուրբ Գիրքը, կամ ինչ և իցէ ուրիշ աղօթքի կամ գործնականի վերաբերեալ մէկ բան մը, որն որ նոքը պատհութիւն ունենայ կարդալու : Սրտիս մէկ բարութիւն մը տուաւ, թէ միայն զուարճութիւն մըն էր : Օրուան ուրիշ սահմանեալ աղօթքներուն ինչպէս գրտնուեցայ, թէ ընտանիքի մէջ և թէ հրապարակաւ : Օրուան սովորական զբաղմունքին փութով և հոգևորապէս հետևեցայ, ամէն բան իր ատենին կատարելով և ամենայն փութով, և որպէս թէ "Տէրոջը" : (Կող. Գ. 23 :) Ի՞նչ ժամանակ կորնչեցուցի այսօր, առաւօտեան՝ կամ կէս օրին, կէս օրէն ետև՝ կամ երեկոյին, (վասն զի աս բաժանուածները դիւրութիւն կու տան յիշելու.) և ի՞նչ բան պատճառ եղաւ ան ժամանակին կորստեանը : Ի՞նչ տրամադրութեամբ և ինչ կարգադրութիւններով հետևեցայ այս աւուր հանգստութիւններուն : Աստուծոյ ձեռքը նշմարեցի՛ ինձի եղած ողորմութիւններուն մէջ. այսինքն առողջութեանս՝ զուարթութեանս՝ կերակուրիս՝ հագուստիս՝ գրոցս՝ ճանապարհորդութիւններուս մէջ գտած պաշտպանութեանցս՝ գործոյս յաջողութեանը՝ կենցաղավարութեանս՝ և բարեկամաց բարերարութեանը մէջ, եւ : Այսչ ձեռքը նշմարեցի՛ նեղութեանց և մանաւանդ փոքր բաներու մէջ, որունք հակամիտութիւն ունէին զիս նեղելու և անհանգիստ ընելու : Իմ պիտոյքներս շնորհա-

կալութեամբ ։ և նեղութիւններս ինազանդութեամբ ընդունելի՛ ։ Օրուան փորձութիւններուն դէմ ինչպէս զգուշացայ ։ մանաւանդ ասոնց համար ան փորձութեանը դէմ՝ որոնք առտուընէ կը նշմարեի ։ Աստուածային ազդեցութեանը վրայ իմ ունեցած կախումս զգացի ։ (Աստուծոյ Որդւոյն վրայ հաւատքով ապրեցայ՝ ։ (Գաղ ։ բ ։ 20 ։) և Քրիստոսի՛ իմ ուսուցչիս և կառավարչիս ։ իմ քաւութեանս և բարեխօսիս ։ իմ օրինակիս և պաշտպանիս ։ իմ զօրութեանս և առաջնորդիս ալեւ նայեցայ այսօր ։ Ա՛ահուան և յաւիտենականութեան նայեցայ այսօր ։ և ինքզինքս երկինքի պատրաստուղ ։ և շնորհաց միջոցովը անոր ակնկալող համարեցայ ։ Խորհուրդներս աղեկ կառավարեցի՛ ։ մանաւանդ առանձին դնուած այս ինչ կամ այն ինչ առեններս ։ Իմ խորհուրդիս առարկան ինչպէս ընտրեցի այսօր ։ և ինչպէս նայեցայ անոր ։ Այս ինչ և այն ինչ ընկերութեանը մէջ խօսքերս աղեկ կառավարեցի՛ ։ Կիրքով լեցուն ։ չարաչար ։ գայթակղեցուցիչ ։ անխոհեմ ։ և անվայելուչ բան մը չըսի ։ Սիրտս առ Աստուած և առ ամենայն մարդիկ սիրով լեցուն էր այսօր ։ և բարիք ընելու ու բարիք վաստկելու պատեհութիւններ փնտռեցի՛ ։ գտայ ։ և գործածեցի զանոնք ։ Ինչ ուշադրութեամբ կարդացի աս իրիկուն Սուրբ Գիրքը ։ և ինչ շահեցայ անկէ ։ Երեկ իրիկուն անձնաքննութիւնս ինչպէս բրի ։ և առջի անհոգութիւններուս ու սխալմունքներուս վրայովը ըրած յիշատակութիւններս՝ ինչ օգուտ բրին այսաւուր ։ Ինչ զգացմամբ պառկեցայ ։ ու ինքզինքս քնանալու տուի" ։

22 ։ Գիւրաւ պիտի տեսնես՝ տէր իմ ։ որ աս հարցումները անանկ շարուած են որ աս նամակին

մէջը հրամանքիդ տուած յոյժ գլխաւոր խրատիս մէկ համառօտութիւնն են. և կը հաւատամ թէ ամենևին հարկ չէ աս հարցումներուն օգտակարութեանը վրայով՝ քեզի պէս հասկրցողութեան տէր եղող մէկու մը մէկ բան մը ղրուցել: Խրղճմտանքը քանի մը վայրկենին մէջ պատասխան կուտայ անոնց. բայց եթէ յոյժ երկար և մանրամասն կը համարիս զանոնք, կրնաս աւելի համառօտ քաղուած մը ընել ամէն աւուր գործածութեան համար, և ասոնք միայն անանկ փոփոխութիւններ ընելով պահել, որ հարկաւոր կ'ըլլայ սովորականէն աւելի ճշդութեամբ քննութիւն ընելու ժամանակները, որն որ կը յուսամ թէ գոնէ շաբաթը անգամ մը ընելու է: Դեռ թմրութիւնը մեզ անյարմար չըրած՝ առանձին՝ աղօթքը այսպէս կատարելէն ետքը մինչև հանգստանալ երթալու ատենիս, հետևեալ պարբերութեան մէջ յիշուած կանոններովը վարուելու ենք: Իսկ այլ ևս ուրիշ յիշելիք բան մը չենք, բայց միայն —

23. Ըն զգացումները՝ որոնցմով պատկիլ և ինքզինքնիս քննասլու տալու ենք: Երդ՝ հոս յայտնապէս արժան է խորհիլ՝ աստուածային բարութեան վրայ, որ մեր կենացը առաջին օրերուն ու ողորմութիւններուն վրայ այլ ևս օր մըն ալ անոր օրինութիւնները աւելցուց. մտմտալ՝ Նախախնամութեան մեզի յարմար բնակութիւն և հանգիստ անկողիններ տալուն, ու մարմնոյ առողջութիւննիս պահպանելուն վրայ՝ որ ասով կարենանք հանգստութեամբ անոնց վրայ պատկիլ, և մտաց այնպիսի հանդարտութիւն տալուն՝ որ յոյս կու տայ մեզի թէ հանգիստ քուն պիտի վայելենք, փափաքելի մէկ հանգստութիւն մը՝ ոչ միայն իբրև կենդանական բնութեան սփոփանք,

այլ իբրև ան բանը որ մեր ամենիմաստ Երարիչը՝ այսքան տկարութիւններուն մէջ մեզ խոնարհ պահելու համար՝ հաճելացաւ հարկաւոր ընել, որ իր ծառայութեանը նոր զուարթութեամբ հետեւելու կարող ըլլանք։ Ա յսպէս մեր բոլոր ժամանակը՝ թէ արթուն և թէ քուն եղած ատեննիս՝ մէկ միտքով մը Աստուծոյ նուիրենք։ Եւ երբոր ինքզինքնիս մահուան պատկերին յանձնելու կը մօտենանք, յայտնապէս վայելուչ է նաև ամենայն կենդանեաց վախճանին վրայով սրտի մտօք մտածել, և զղջման ու հաւատոյ ան գործքերը նորոգել՝ որոնք հարկաւոր պիտի համարէինք եթէ այլ եւս հոս արթնցնալու չըլլայինք։ Ընդամ մը՝ առ իմ, աս տեսակ խորհրդածութեան գրուածք մը տեսար իմ քովս. նամակիս վերջը կը դնեմ անիկայ քեզի համար. և ան պատճառաւ այլ եւս բան մը պիտի չյաւելում աս գլխուն մէջ, այլ ինծմէ խնդրած խրատներդ հոս կը վերջացընեմ։

24. Ա յսպէս կը հաւատամ թէ՝ աս կանոններէն երևելիները հրամանքդ երկար ատենէ ի վեր աս կամ ան կերպով կը պահես, և քու կեանքդ կառավարող սկզբունքներն ըրած ես։ Ա՛նծապէս պիտի ուրախանամ թէ որ ասոնք կարդալդ և ուրիշ ասոնց նմաններն ալ քննելդ ու փորձելդ՝ Աստուծոյ հետ աւելի մօտ հաղորդութիւն մը ունենալուդ, և աստկով՝ քու կեանքդ աւելի հաճոյ և օգտակար, և յաւիտենականութիւնդ ալ՝ երբոր սկսելու ըլլայ, աւելի փառաւոր ընելու միջոցը ըլլան։ Աշխարհիս մէջ չկայ մէկ մարդ մը, որ անոր ծառայել չուզեմ աս կարևոր բաներուն մէջ. բայց կրնամ քեզ հաւատարմութեամբ վստահեցընել՝ Սիրելի Տէր իմ, թէ մանաւանդ յարգանօք եմ

Քու ամենասիրելի բարեկամդ

25 • Ո՛վ ընթերցող, ասիկայ տասնուվեց տարի առաջ ան արժանաւոր բարեկամիս գրած նամակս է, (ան բարեկամիս՝ որուն հիմա Աստուծոյ հետ ըլլալուն վրայ չեմ տարակուսիր,) հանդերձ մէկ քանի բառերու փոփոխութեամբ, և վստահութեամբ կրնամ ըսել թէ աս տարիներուն ամէն մէկուն փորձը զիս հաստատեց աս գաղափարներուն մէջ, և վստահեցուց թէ աս կերպով անցած մէ՛կ օրը յոյժ նախապատիւ է՝ հիշատութեամբ և կրօնքի վրայ անհոգ ըլլալով անցած հազարաւոր տարիներէն: Ղէկ սեպելի նամակը եղածին պէս դնել հոս, վասն զի անոր մէջ տուած խրատիս համարձակութիւնն ու մանաւոր կերպը յոյժ բնական պիտի երեւնայ իր նախկին ձեւովը • և քանզի միտքս դրեր եմ աս խրատներուն վրայովը ստիպել հետեւիլ գլուխն մէջ, վասն որոյ աս գլուխը վերջացընեմ ան խորհրդածութեամբը, որն որ բարեկամիս խոստացայ իրեն խրկած նամակիս վերջը դրել, և որն որ կ'ուզեմ թէ այնքան ընտանի ընես քեզի, որ կարող ըլլաս անոր գլխաւոր մասերը յիշել՝ երբոր ինքզինքդ քնանալու կու տաս:

Պատճառը ապերանչի՝ հահոտան վրայ ընթերցո- ութեան հահոտոր հայեցողութեան մը:

«Ո՛վ իմ հոգիս, յառաջ նայէ քիչ մը՝ անձկանօք և մտադրութեամբ • և քու վերջին օրուանդ վրայ մտմտալով իմաստութիւն սորվէ: (Ա Օրէ • Ը • 29:) Քու անցաւոր օրերուդ մէկ հատն ալ համրուեցաւ ու լմնցաւ հիմա • և ինչպէս որ հանդերձներս հանեցի ու գիշերուան հանգստանալը համար ինքզինքս անկողինիս վրայ դրի, ասանկ կեանքիս օրը շուտով իր վախճանին պիտի հասնի •

այնպէս մարմինը Մեկզի պիտի հանուի ու հողէ-
ղէն անկողնի մը մէջ դրուի իր հանգստեանը
համար : Ըն թող հանդչի . վասն զի այլ ևս հի-
մակուան Մեկզի հանած հանդերձներէս աւելի պի-
տի չնայիմ անոր : Յոյժ առաւել կարևոր գործ
մը ունիմ նայելու : Խորհէ՛ ով իմ հոգիս . եր-
թոր մահը գայ , յաւիտենական աշխարհը պիտի
մտնես , և կամ երկինքի կամ դժոխքին մէջ պիտի
հաստատուիս : Կենաց ամէն խորհուրդներն ու
հոգերը , յոյսերն ու երկիւղները , զուարճու-
թիւններն ու տրտմութիւնները պիտի վերջանան ,
և հոգւոց աշխարհը առաջդ պիտի բացուի : Նը-
ոհ , որքան շուտով կարելի է որ բացուի : Թերևս
արեգակը նորէն չծագած . կրնայ ըլլալ որ վաղուան
արեգակը իմ աչքերս չտեսաւորէ . այլ միայն
աս կենդանի մարմնոյս տեղը պառկող անզգայ
դիակին վրայ ծագէ : Ո՜ւռնէ շատ ծաղկահասակ
անձանց մահը , և շատ անանկներուընը՝ որոնք
ընդունակութեան՝ աստուածպաշտութեան՝ և օգ-
տակարութեան կողմանէ ինծմէ վեր էին , բարձրա-
ձայն զգուշացընէ զիս չվստահիլ՝ թէ երկար պիտի
ապրիմ . և յաւէտ զարմացընէ զիս որ այսքան
տարի ապրեցայ հոս , քան թէ ապշեցընէ՝ թէ որ
շուտով փոխուելու ըլլամ ասկէ :

Ահա արդ՝ ով իմ հոգիս . պատասխան տուր
որպէս թէ Աստուծոյ առջևը՝ թէ Պատրաստ ես :
Պատրաստ ես : Ցունիմ Մեկզի չծագած և վրան
գղջում չբերած մեղք մը , որ աշխարհս ձգելու ա-
տենս զիս տագնապով լեցընէ , և յաւիտենա-
կանութեան եղերքին վրայ զիս դողացընէ : Ա՜խ-
ցիր ան մեղաց յանցանքին տակը ճնշէին , և աս
րոպէիս նորոգէ քու յոյժ եռանդուն աղօթք-
ներդ՝ որ Աստուծոյ ողորմութեամբը և փրկչին

արեանը միջոցովը անկէ ազատես ։

«Բայց եթէ տալիք ան մեծ հաշիւդ արդէն կատարած ես , եթէ սրտանց ղղջացած ես քու բազմաթիւ յանցանքներուդ վրայ , և անկեղծ մտօք ինքզինքդ ամէնօրհնեալ Յիսուսի ձեռքն յանձնած ես հաւատքով , և անոր հետ ըրած ուխտդ մերժած չես՝ նորէն մեղքի դառնալով , ուրեմն մի՛ սոսկար առ կեանքէս զատուելու խորհուրդէն . մահը չկրնար Աստուծոյ ձեռքն յանձնուած և ան մեծ փրկչին յարեալ հոգւոյն միասս մը հասցընել ։ Կրնայ գիս աշխարհային վայելչութիւններէ զրկել , կրնայ խըռոլել և աւրել երկրիս վրայ ծառայելու համար ունեցած խորհուրդներս . բայց՝ ով իմ հոգիս , աստուածային վայելչութիւններ և աւելի ազնիւ ծառայութիւններ կը սպասեն քեզի՝ դերեզմանէն անդին ։ Յաւիտեանս օրհնեալ ըլլայ Աստուծոյ անունը և Յիսուսի սէրը , առ խաղաղաւէտ՝ քաջալերիչ՝ և ուրախացուցիչ հայեցողութիւններուն համար ։ Խաղաղութիւնով պիտի պառկիմ ու քնանամ հիմա՝ (Սաղմ . 4 . 8 ,) անոր երկիւղներէն ազատ , առ դիշերուան ելքը ինչ որ ըլլայ , թէ կեանք սահմանեալ ըլլայ ինծի և թէ մահ ։ Հայր , քու ձեռքդ կ՚աւանդեմ իմ հոգիս , (Ղուկ . 23 . 46 ,) ինչու որ դուն իս փրկեցիր՝ ով Եհովայ Աստուած ճշմարտութեան , (Սաղմ . 31 . 5 ,) և առնոր համար կրնամ զուարթութեամբ քու ընարութեանդ ձգել՝ թէ առ աշխարհիս կամ թէ միւս աշխարհին մէջ արթնանալս՚՚ ։

ԳԼՈՒԽ Ի

Մեր օրերը նախընթաց գլխոյն մէջ պատրաստուած հերոսը անպըճնելու համար՝ սրտի մօտ յորդորանք մը :

1 . Նախընթաց գլխոյն մէջ անանկ մէկ քան մը յառաջ բերի , որն որ կը վախնամ թէ ընթերցողացս ոմանց այնքան ծանր գործ մը պիտի թուի՝ որ պիտի չհամարձակին ձեռք զարնել ըսածներս ընելու . և յիրաւի շատ բաներու մէջ քրիստոնէից ընդհանրութեանը ունեցածէն այնքան հեռի կեանք մըն է որ կը վախնամ թէ՝ քրիստոնեայ անուան արժանի եղող շատերը՝ իմ տուած ան ամէն նախազգուշութիւններէս ետև , պիտի սեպեն թէ իմ աս խրատներս պէտք եղածէն աւելի մեծ աստիճանաւ մը ճշդութեամբ ու խստութեամբ գրուած են : Բայց աղէկ համոզուած եմ որ քրիստոնէութեան պատուոյն ու համարմանը մեծ մասը կը կորսուի՝ զանիկայ դաւանողները իրենց նպատակը շատ նուաստացընելնուն , և իրենց ունեցած բարձր ու սուրբ կոչմանը վրայ՝ կրօնքին բնութեանը պահանջած ու Աստուծոյ խօսքին ցուցուցած բարձր ու վսեմ գաղափարովը չմտածելնուն համար : Կատարելապէս խելքս պառկած է որ "Տէրոջը հետ քալելը" , և "ամէն օր Տէրոջը վախին մէջն ըլլալը" , (Ա–ակ . ԻԹ . 17 ,) և ամենէն աւելի , "Մ՚ով Տէր Աստուածը սիրելը մեր բոլոր սրտէն , և մեր բոլոր անձէն , և մեր բոլոր մտքէն , և մեր բոլոր զօրութենէն" , (Մարկ . ԺՒ . 30 ,) ասոնք՝ թէ որ իմ ըսածներուս ամէն պարագաները մէկտեղ չպահանջեն ալ , գոնէ ան ամենուն գլխա-

ւոր մասունքը անշուշտ կը պահանջեն, որքան որ կարողութիւն՝ ժամանակ՝ և պատեհութիւն ունինք. և չեմ կրնար չխորհիլ որ շատերը կրնան առ հասի ըսածս աւելցնել, և թերևս ընդունակութիւններին՝ ալ մշակել, թէ որ պէտք եղած հոգը ունենան ինքզինքին կառավարելու, թէ որ մեկդի ձգեն ունայն և հարկաւոր չեղած զուարճութիւններն ու այնպիսի զբօսանքները՝ որոնք մեր բնութեանը միայն զգայական մասը կը զուարճացընեն, և ամենեն աղեկը խօսելով՝ թէ որ մեզ յանցանքի մէջ չձգեն ալ, գոնե իրենցմէ աղեկ զուարճութիւններուն վայելչութենէն մեզ կը զրկեն: Այս կանոններէն շատերը պիտի երևնային որ դիւրին է պահելը, թէ որ մարդիկ ուզէին սորվիլ որ ժամանակին յարգը գիտնան՝ և մանաւանդ բարի անիկայ աւելորդ քունի չտան, որն որ օրուան ոսկեղէն ժամերը կը սպառէ. ան ժամերը՝ որ առնն Տէրոջը ծառաներէն շատերը կ'ուրախանան իրմով, և կենաց ջուրէն յագենալու չափ կը խմեն, քանի որ առ իրենց եղբայրները անկողիններնուն մէջ կը քնանան, և ունայն երազներու մէջ ընկղմած են, որոնք բանական էակի մը հասարակ զուարճութիւններէն սյնքան վար են՝ որքան որ խորին ներմտանդութիւնները զուարճութիւնները ան զուարճութիւններէն վեր են:

2. Ամենապէս գիտեմ որ միտք ըսածդ շատ յողդողդ ու անհաստատ է, և շատ դժուար է այսպիսի կառավարութիւն մը ու իշխանութիւն մը պահել մեր խորհուրդներուն վրայ՝ որն որ յոյժ ցանկալի է, և որն որ իմ առաջադրած կերպս կը պահանջէ: Այլ Աստուծոյ պատիւն ու մեր երջանկութիւնը սյնքան կախում ունի անկէ, որ կ'աղաչեմ քեզի՝ որ համբերութեամբ և մտադրու-

թեամբ ունկնդրութիւն մը ընես ինծի՝ քանի որ քեզի կը խօսիմ ։ և սրտի մտօք քննես փաստերը՝ և ապա դատես ։ թէ արդեօք իմ ըսած փոյթս ու վարքս ըստ ինքեան բանաւոր չէ՞ն ։ և թէ յոյժ օգտակար պիտի չըլլայ կենաց մէջ հանգիստ և օգտակար ըլլալուդ ։ մահուան մէջ խաղաղ ըլլալուդ ։ և յաւիտենական փառքիդ յառաջ երթալուն ու աճելուն ։

3 • Ծոյլ խղճմտանքն ըսէ՝ թէ արդեօք հոս վերը իմ նկարագրածիս պէս մէկ կեանք մը ինքնին յոյժ բանաւոր չէ՞ ։ Այրէն նայէ անոր վրայ ։ և աղէկ քննութեան տակ առ • քանզի շատ կը վախնամ՝ որ քանի մը թերեւ առարկութիւններ ծագին մտքիդ մէջ անոնց ամենուն դէմ ։ որոնք կրնան անանկ մանաւանդ բաներու դալիլ ։ որ անանկ բաներու դէմ խոհեմ անձ մը ամենևին առարկութիւն ընելու ձեռք չզարներ ։ Ցիշէ՝ ով քրիստոնեայ ։ մտքիդ ու սրտիդ մէջը պահէ՝ քանի որ ասիկայ կը կարդաս ։ թէ դուն Աստուծոյ ստեղծածն ես ։ թէ Յիսուսի արեամբը ծախու առնուած ես • և ապա ըսէ՝ թէ աս քու մէջդ եղած առնչութիւնները չէ՞ն պահանջեր որ ան ամէն որոշումներն ու գործադրութիւնները ընես ։ որոնք ես զրուցեցի ։ Անպէ թէ բոլոր տուած խրատներս ի գործ դրիր • անպէ թէ ամէն օրդ՝ առ Աստուած ջերմեռանդ հառաչանքներ ընելով ։ առտու և իրիկուն անոր հետ և քու սրտիդ հետ հաղորդակցելու համար առանձնանալով սկսեցիր ու վերջացուցիր • անպէ թէ ամէն օր հոգ տարիր ժամանակդ ինչպէս կառավարելու և ինչպէս անցընելուդ վրայ մտածելու • անպէ թէ Աստուծոյ վրայ աս նկատմունքը ունեցար ։ անոր ներկայութեանը վրայ աս զգացումը ունեցար ։ և անոր փառքին համար աս նա-

խանձաւորութիւնը ունեցար ։ աստուածային պաշտամունքները կատարելու և գործքի ու զուարճութեան ժամերդ անցընելու ։ սեպէ թէ Աստուածամարդութեան վերայ աս մտադրութիւնը ունիս ։ փորձութեան դէմ՝ աս զգուշութիւնը ունիս ։ ինքզինքդ աստուածային ազդեցութենէն կախեալ կը ճանչնաս ։ առանձնութեան և ընկերական խօսակցութեանդ մէջ խորհուրդներդ աս կերպով կը կազմաւորես ։ այո՝ պիտի ըսեմ ալ որ սեպէ թէ տուած ամէն մէկ մասնաւոր խրատս բռնեցիր ։ մէկդի առնելով մասնաւոր պատահած դիպուածները ։ որոնց համար կարող պիտի ըլլաս խղճիդ ըսել թէ՝ "Ո՛չ թէ ծուլութենէ և անհոգութենէ է որ զանց կ'ընեմ անիկայ ։ այլ քանզի կը սեպեմ թէ ան ժամուն աւելի հաճոյ պիտի ըլլայ Աստուծոյ ուրիշ բան մը ընելը" ։ որ կրնայ շատ անգամ պատահիլ մարդուս կենացը մէջ ։ ու անանկներուն մէջ ալ որ աղէկ շինուած ընդհանուր կանոններ ունին ։ սեպէ թէ՝ կ'ըսեմ ։ աս ամէնը կ'ընես ոչ թէ օր մը կամ շաբաթ մը ։ այլ՝ ունեցած կեանքիդ բոլոր մնացած օրերուն մէջը ։ թէ երկար ըլլայ և թէ կարճ ։ և սեպէ թէ կենացդ վերջը ասիկայ նորէն կը քննես ։ բանական կարողութիւններդ լիուլին գործածելով ։ պատճառ մը պիտի ըլլայ աս խորհրդածութենանդ մէջ ըսելու թէ՝ "Ցաւիէն աւելի ջանք ըրի կրօնքի մէջ ։ իմ էութենաս Հոգեկանը արժանի չէր իրեն այսքան բան ընելուս ։ ասկէ քիչ փոյթ ։ ասկէ քիչ անկեղծութիւն ։ և ասկէ քիչ նախանձաւորութիւն բաւական էր իմ փրկութենաս համար թափուած արեանը ։ Սրտիս մէկ մասը ։ ժամանակիս մէկ մասը ։ աշխատութենանցս մէկ մասը կրնար բաւական ըլլալ անոր՝ որ բոլոր իմ զօրութիւններս ինձի տուաւ ։ անոր՝

որ զիս աղատից ան կործանուսմէն , որն որ իմ կա-
ղողութիւններս իմ յաւիտենական տանջանքս պիտի
ընէր . անոր՝ որ զիս օրինեալ անմահութեան սահ-
մաններէն կը վերցընէ : Ո՞նչ երեսով կրնաս ասի-
կայ ըսել : Եթէ չես կրնար , ուրեմն ստուգիւ
քու խղճմտանքդ կը վկայէ՝ թէ բոլոր ըսածներս ,
վերոյիշեալ սահմաններովը՝ բանաւոր և պատշաճ
են , թէ պարտաւորութիւնն ու նրախատգիտու-
թիւնը կը պահանջեն զանոնք . և հետևապէս ,
թէ անոնց մէջ ըրած ամէն մէկ պակսութիւններովդ
քու հոգւոյդ վրայ մեղք կը բերես , Աստուածդ
կը բարկացընես , և քրիստոնէական դաւանութեանդ
անվայել կերպով մը վարուած կ'ըլլաս դուն :

4 . Կ'աղաչեմ նաև որ քննես թէ արդեօք աս իմ
խրատած ընթացքս՝ կենաց մէջ Հանգիստ ու օգտա-
կար ըլլալուդ մեծապէս պիտի չօգնէ՞ : Սրտի մտօք
խորհէ թէ ի՞նչ է ճշմարիտ երջանկութիւնը : Ա-
ստուծմէ հեռանալո՞ւն՝ թէ անոր մօտ ըլլալուն մէջ կը
կայանայ անիկայ : Ընդուշտ չես կրնար քրիստոնեայ
ըլլալ , անշուշտ չես կրնար խելացի մարդ ըլլալ ,
թէ որ տարակուսիս՝ թէ արդեօք Յարձրելոյն Ա-
ստուծոյ հետ հաղորդութիւն ընելը բերկրութիւն
ու երջանկութիւն է : Եւ թէ որ ասանկ է , ան-
շուշտ անոնք կը վայելեն անիկայ , որոնք որ հա-
նապազ իրենց աչքին առջևը կը պահեն զինքը :
Չես կրնար չգիտնալ քու խղճմտանքիդ մէջ՝ թէ
աս է երկնից երջանկութիւնը կազմողը . և վասն
որոյ օրքան որ վայելէ ասկէ մէկ մարդ մը երկրիս
վրայ , այնքան աւելի իր հոգւոյն մէջ երկինք մը
եղած կ'ըլլայ : Եթէ աստուածպաշտութեան վրայ
փորձ մը ըրիր , թէ և միայն քանի մը ամիս կամ
քանի մը շաբաթ ըլլայ՝ յորմէ հետէ տեղեկացած
ըլլաս անոր , քու փորձառութեամդ պէտք է որ

կարող ըլլաս դատելու թէ՝ քու կենացդ ո՛ր օրերը լաւագոյն էին : Զի՞ որ ան օրերն էին լաւագոյն օրերդ , որ առանց ճիշդ աս սկզբունքներովը կը քա- լէիր • ան օրերը՝ որ առանց յոյժ հանդարտութեամբ և հաստատ որոշումով յառաջ կ'երթայիր ժա- մանակիդ ամէն մէկ ժամերուն ու կենացդ ամէն մէկ պարագաներուն մէջ : Վասն հակամիտութիւն- ներուդ դէմ դնելու պարտական եղած սանձդ՝ շատ անգամ անհաճոյ կ'երևի • բայց անշուշտ ա- նոր դէմ եւելքդ փոխարէն պիտի վայելես յոյժ երջանիկ կերպով մը , ան բերկրութեամբը՝ որն որ անձդ կառավարելդ , ու խորհուրդներուդ՝ կիրքե- րուդ՝ և գործքերուդ վրայ այսպիսի տիրողութիւն մը ունենալդ տեսնելդ պիտի ծագի , որ աս բա- ներուն վրայ աս տիրողութիւնը ունենալը՝ ուրիշ- ներուն վրայ իշխանութիւն ունենալէն շատ աւելի փառաւոր է :

5 • Կ'աղաչեմ քեզի՝ որ այսպիսի վարքի մը ուրիշներուն երջանկութեանը վրայ ունեցած ազդեցութիւնը քննես իմանաս : Եւ դիւրին է տեսնելը թէ շատ մեծ է ան ազդեցութիւնը • վասն զի քու սիրտդ միշտ յօժար պիտի տեսնես բարիք ընելու յարմար ամէն պատեհութիւնները հսկելու , և անձկանօք ու բերկրութեամբ գործածելու աս պատեհութիւնները : Ընդհակայ քու կենացդ գործն ու ուսումը պիտի ընէ բանները այնպիսի կերպով մը կարգադրել , որ մէկ բարի ու օգտակար գործ- քին վախճանը ուրիշի մը սկիզբն ըլլայ • ու աս ընթացքին մէջ յառաջ պիտի երթաս բնականա- պէս , ինչպէս որ ստորին կենդանիները կ'ընեն ան գործքերն ու արդիւնքները՝ որ կ'օգնեն մարդկային սեռին և կը հարստացընեն անիկայ • կամ ինչպէս երկիրը՝ որ ամէն առանց զանազան տեսակ բուսա-

կանաց արմատքը կու տայ : Եւ թէ և մարդկային սեռը աս ապականեալ վիճակին մէջ դժուարաբար յոյժ հակամիտեալ ըլլայ բարիքն առաւել չար օրինակներու հետեւիլ , տակաւին կը յուսացուի թէ՝ քանի որ "Ո՛ւռ ըլլայդ մարդոց առջեւն կը լուսաւորէ" , ոմանք "քու բարի գործքերդ տեսնելով" , պիտի ջանան նոյնը իրենց վարուցը մէջ ալ մտցընել և այսպէս "փառաւորել քու Հայրդ՝ որ երկինքն է" : (Մատթ . ե . 16 :) Ընդունայն այսպիսի գեղեցիկ օրինակներուն հրապոյրքը պիտի յափշտակէ ոմանք , և հակամիտ ընէ զանոնք ջանք ընել՝ գոնէ նմանելու անոնց . և ամէն մէկ ջանքը ուրիշ ջանք մը յառաջ պիտի բերէ : Եւ այսպէս աստուածային բարեմեծութեան միջոցովը կրնաս արժանի ըլլալ՝ ոչ միայն անմիջապէս քու ըրած բարիքիդ գովեստին ու հատուցմանը մէջ բաժին մը ունենալու , այլ նաև քու պատճառովդ ուրիշներուն ըրածին ալ : Եւ ամենատես Աստուծոյ աչքէն ի զատ մէկ աչք մը չկրնար տեսնել թէ՝ մինչև որ ժամանակ կամ մինչև ուր տեղեւանք կը հասնին անոր ամէնօրինակ հետեւութիւնները : Եւ ամէն ատեն որ աս հետեւութիւնները կը տեսնես մէկու մը վրայ , անանկ ազնիւ և գերագոյն խնդութիւն մը պիտի մտնէ սրտիդ մէջ , որն որ ոչ մէկ աշխարհային յաջողութիւն մը կրնայ պատճառել , և որն որ կենդանի նշանակն է ան բարձր խնդութեանը , որ ամէնօրհնեալն Աստուած կը զգայ՝ իր արարածները երջանիկ տեսնելով ու ընելով :

6 . Յիրաւի՝ ճշմարիտ է թէ աս ամէն աստուածպաշտական ու բարեսէր հոգերուն մէջը նեղութիւններ կու գան , և մէկ չափով մը կը խափանեն քիզ քու առաջադրած խորհուրդներուդ մէջ : Այլ անշուշտ աս նեղութիւնները շատ կը թե-

թևնան ։ երբոր սիրտդ ուրախ ըլլայ մտքիդ խա-
ղաղ ու զուարթ խորհրդածութիւններովն ու Ա-
ստուծոյ և մարդոց առջև մաքուր խղճմտանք ու-
նենալովդ ։ Շատ ուրախալից բան մը պիտի գայ
քեզի՝ աչքդ անցնել տեսարաններուն վրայ դար-
ձընել և խորհիլ՝ թէ ինքզինքդ անցեալ մեղք-
րուդ համար ոչ միայն խոնարհեցուցիր ։ այլ թէ
խոնարհութեանդ անկեղծութեանը վրայ էական
փորձ ալ ցուցուցիր ։ սխալմունքներդ շիտկելով՝
և քայլ ու զբաւոր որոշմամբ ուղիղ սկզբունքի
համեմատ գործելով ։ Եւ քանի որ Աստուծոյ հնա-
զաղրդակցին ու մարդոց բարիք ընելը կենացդ
մեծ գործն ու բերկրութիւնն եղած է ։ զուարճու-
թեան հաղարաւոր պատճառներ պիտի գտնես
մինչև անգամ աս նեղութիւններուն մէջ ։ որոնք
այնքան անընդունակ պիտի ընեն քեզ զգայարանաց
հաճութիւնները ախորժելու ։ որ աս պարագանե-
րուդ մէջ զանոնք յիշելը անգամ նախատելի ու
անարգելի բան մը պիտի երևնայ քեզի ։

7 . Վերջապէս մահը՝ ան ահաւոր և երևելի
ժամը պիտի գայ ։ որն որ եկած է այսպիսի կեանք
մը անցընող բիւրաւորներուն ։ ու այսպիսի կեանք
մը անցընելու անհոգ եղող միլիոնաւորներուն ։
Եւ թող խղճմտանքն ըսէ՝ թէ արդեօք ան մի-
լիոնաւորներէն մէկը երբէք բանաւոր պատճառ
մը ունէր ուրախանալու իր անհոգութեանը հա-
մար ։ կամ ան բարի քրիստոնեաներէն մէկը եղա՞
արդեօք՝ որ ան առանը ողբար թէ իր սիրտն ու
կեանքը յոյժ նախանձաւոր կերպով նուիրած էր
Աստուծոյ ։ Թող խղճմտանքն ըսէ՝ թէ արդեօք
անոնք իրենց այս կերպով անցուցած ժամանակին
մէկ մասը կ՚ուզէի՞ն որ իրենց տրուէր նորէն ։ որ
աւելի մերձ գային աս աշխարհիս ։ որ աւելի խո-

բունկ ընկղմէին ինքզինքնին անոր զբօսանացը մէջ, կամ անոր պատիւներուն՝ ստացուածոցը՝ և կամ զուարճութիւններուն ետևէն ըլլային առջինէն ա-ւելի մեծ փափաքով: Թէ որ դուն մեռնելու վրայ ըլլայիր, ու մէկ սիրելի բարեկամդ կամ զաւակդ քովդ կեցած ըլլար, և աս գիրքն ու նախընթաց գլուխը պատահմամբ միտդ գար, պիտի զգուշացընէիր ան բարեկամդ կամ զաւակդ որ իմ զբուցած կանոններուս չվարուի: Հարցումս դուցէ հարկաւոր չերևնայ՝ պատասխանը ինքնին յայտնի և ստոյգ ըլլալով: Ուրեմն ներէ ինծի որ աղաչեմ քեզի, որպէս զի ինչպէս մեռնիլ ուզելուդ վրայ խորհրդածելով սորվիս թէ ինչպէս պէտք է որ ապրիս ալ, ինչ տեսակ կեանք մը անցուցած ըլլալ կը փափաքիս, երբոր աս աշխարհս ձգելու և հան-դերձեալին մէջ մտնելու մօտենաս: Արդի մտօք խորհէ, թէ որ մահը յանկարծակի վրադ հասնէր, և մէկ ժամէն կամ մէկ րոպէէն թէ որ յաւիտե-նականութեան կանչուիլդ քեզի իմաց տրուէր, պիտի չուզէիր որ քու վերջին օրդ այսպէս սկսած ըլլայիր. և ան օրը՝ թէ որ առողջ ու աշխոյժ էիր, այսպէս կարենայիր անցընել: Պիտի չու-զէիր որ Տէրդ քեզ այսպիսի խորհուրդներու և այսպիսի գործերու մէջ զբաղած դտնէր: Ես կերպով մ՚երկրէ երկինս բրած ճամբորդութիւնդ շատ դիւրին և հաճելի պիտի չգտնէ քեզի: Եւ ընդհակառակն, թէ որ մահը կամաց կամաց մօ-տենայ քեզի, այսպիսի աստուածպաշտական՝ սուրբ՝ խոնարհ՝ զգաստ և օգտակար կենաց յիշատա-կութիւնը՝ ուրիշ կերպով եղածէն աւելի՝ քու մահուան անկողինդ կակուղ և հանգիստ պիտի չընէր քեզի: Ա՛յ թէ աս բաներուն ապաւինելով պիտի մեռնիս: Քա՛ւ լեցի որ ասանկ ընես: Քու-

բազմաթիւ թերութիւններդ գիտնալով ՝ ՚անտա-
բակոյս պիտի ցանկաս ինքզինքդ Քրիստոսի ոտքը
ձգել ՝ որ կարենաս ՚Ընոր արդարութիւնովը հա-
գուած ՝ և անոր արիւնովը քու մեղքերդ սրբուած՚
Ըստուծոյ առջևը երևնալ ՝ Նաև սրտիդ մէջ
գտած ամէն բարի հակամիտութիւնները ՝ և ան ամէն
արժանաւոր գործքերը որ կարող եղած ես գոր-
ծել ՝ քու վերջին շունչիդ անոր ընորհացը արդևանը
պիտի ընծայես : Բայց բիւրաւոր աշխարհներով
ծախու առնուելու արժանի ուրախութիւն մը պի-
տի չզգաս ՝ երբոր խորհիս թէ ՚Ընոր շնորհքը
որ քու վրադ է ՝ պարապ բան մը չեղաւ՚ ՝ (Ա
Կորն . ԺԵ . 10 .) այլ թէ երախտագէտ սիրոյ
խոնարհ սկզբունքէ մը շարժեալ՝ քու երկնաւոր
Հայրդ փառաւորեցիր երկրիս վրայ ՝ և մեկ չա-
փով մը ՝ թէպէտ չէ թէ ճիշդ փափաքած կա-
տարելութեամբդ ՝ ՚Զինչուցիր ան գործը որ քեզի
տուեր էր ընելու՚ . (Յովհ . ԺԷ . 4 .) թէ այն-
քան տարի երկնից սահմաններուն մօտ ապրեցար ՝
և չանք ըրիր սիրտդ ու կեանքդ անոր բնակիչնե-
րուն բնութեանն ու վարուցը յարմարցընել :

8 . Եւ գարձեալ ՝ կ՚աղաչեմ քեզի որ փառաց
աշխարհը մտած առենդ աս նիւթին վրայով ինչ
համարում ունենալիքիդ վրայ խորհիս հիմա ՝ թէ որ
աստուածային ողորմութիւնը քեզ հոն տանի ՝ (որ
կը յուսամ թէ աս երջանիկ դէպքը պիտի ըլլայ :)
Չէ՞ որ աս սուրբ ընթացքին մէջ բազմահոգ կամ
անփոյթ ըլլալէդ կախում ունի հոն ընդունելու-
թիւն գտնելդ : Ընտարբեր բան մը պիտի երևնայ
ամէնօրինակ Յիսուսի աչքին ՝ որ հոն պսակները
կը բաժնէ ՝ և աթոռները ամէն մէկուն կու տայ ՝
թէ արդեօք դուն իր յոյժ նախանձաւոր՝ թէ ան-
փոյթ ծառաներէն ես : Ընշուշա պիտի ուզես որ

«Ձեզի առաւօրէն շնորհուի մեր Տէր ու Փրկիչ Յիսուս Քրիստոսի յաւիտենական թագաւորութիւնը մտնելը» • (Ա Պետ • Բ • 11 •) և «Ամէն ատեն աս գործին մէջ աւելնալէն» ի զատ՝ ուրիշ ի՞նչ բան կրնայ ստուգիւ տանիլ քեզ անոր : (Ա Կորնթ • ԺԵ • 58 :) Ձես կրնար ան փառաւոր վիճակին վրայով այնքան նուաստ բանի մը պէս խորհիլ , որ երևակայես թէ հոն չորս դիդ պիտի նայիս մէկ ներքին վհատութիւնով մը , և ըսես սրտիդ մէջ թէ՝ ընդունած ժառանգութիւնդ իր արժէքէն աւելի բանի տեղ դրած , ու պէտք եղածէն աւելի տենչանօք անոր ետևէն ինկած ես : Ընդուշտ պիտի չզանգատիս թէ՝ քու խորհուրդներուդ ու խնամքներուդ շատ մէկ մեծ մասը գրուած էր ան • այլ ընդհակառակն , շատ պատճառ ունիս հաւատալու որ՝ եթէ մէկ բան մը կայ հոն որ կրնայ քու բարկութիւնդ շարժել ու քեզ վհատացընել , աս ըլլալու է՝ թէ այնքան բազմաթիւ շարժառիթներուն և այնքան բազմաթիւ պատեհութիւններուն մէջ՝ այսպիսի վարձք մը ձեռք ձգելու համար աւելի չաշխատացուցիր ինքզինքդ :

9 • Բայց այսպիսի պայծառ նիւթի մը վրայ պիտի չերկարեմ , և վասն որոյ պիտի վերջացընեմ դլուխը՝ միտդ ձգելով որ եթէ կրօնքի մէջ անկատար յառաջադիմութիւններով գոհ եղած ինքզինքդ կը ձգես , և ունեցածէդ աւելի հաստատուն ու մաքուր հոգևոր վիճակի մը վրայ՝ չփափաքած մէկ բանիդ պէս կը նայիս , հետամուտ չըլլալու անկեղծութեամբ որոշած մէկ բանիդ պէս , ասոնցմէ աւելի մահաբեր նշան մը չենք կրնար երևակայել՝ թէ դուն բոլորովին օտար ես անոր առաջին սկզբունքներէն :

Վէրը նկարագրուածին պէս կ՚ամուր մը անցընելը-
փոփոխող հոգեոյն յորմար աղօթք մը :

«Ո՛վ ամէնօրինակ Աստուած , չեմ կրնար ասկ ձեռնարկութիւններուն զօրութեանը դէմ կենալ . ո՛հ թէ անոնց մշտատև ներգործութիւնները ա-ւելի զգայի : Քուն էութեան և երջանկութեան մեծ աղբիւրն ես . և ինչպէս իմ էութիւնս քեզմէ ծագած է , անանկ ալ իմ երջանկութիւնս ուղ-ղակի քեզմէ կը բղխի . և որքան աւելի մօտ գամ քեզի , այնքան առաւել մաքուր ու քաղցր կ՚ըլլայ վտակը : «Կեանքին աղբիւրը քու քովդ է . քու լու-սովդ կ՚ոյս պիտի տեսնեմ» : (Սաղմ . ԼՀ . 9 :) Իմ վերջին յոյսիս մեծ նպատակն է յաւիտեանս քեզի հետ բնակիլ : Տո՛ւր ինծի հիմա ան ուրախութեան մէկ նախկին ճաշակը : Կ՚աղաչեմ տո՛ւր որ փորձը առնեմ «Ըն մարդուն երանութեանը , որ Տէրոջ-մէն կը վախնայ , ու անոր պատուիրանքներուն շատ կը հաւնի» , (Սաղմ . ՃԻԲ . 1 ,) և քու ընտրեալդ այնպէս ըլլամ իմ սիրտս , որ «Ամէն օր Տէրոջը վախին մէջն ըլլամ» : (Ա-ռակ . ԻԳ . 17 :)

«Թո՛ղ իմ արթնցած առենս խորհուրդներս առ քեզ ուղղուին . և իմ աչքերս բացած առենս աչքերուս զարկած լուսոյ առաջին ճառագայ-թին հետ մէկտեղ՝ «Ո՛վ Տէր , քու ևրևսիդ լոյսը իմ վրաս ծագէ» : (Սաղմ . Դ . 6 :) Երբոր իմ կարողութիւններս կ՚արթնանան ան անօգնական վի-ճակէն , որուն մէջ կը կենային՝ քանի որ քունին մէջ թաղուած և իբր թէ ոչնչացած էին , շնորհէ որ իմ առաջին գործքերս քեզի նուիրեմ՝ ո՛վ Աստուած , որ ինծի լոյս կու տաս , որ ամէն առտու որպէս թէ նոր կեանք մը և մէկ նոր բա-նականութիւն մը կու տաս : Կարողացո՛ւր զիս

որ որդիական յարգութեամբ՝ ազատութեամբ՝ և սիրով սիրտս քու առջեդ թափեմ : Ես ըլլայ որ մտիկ ընեմ ես Աստուծոյ , ինչպէս որ կը փափաքիմ՝ որ ան ալ ինծի մտիկ ընէ : Հնորհէ որ քու խօսքդ մտադրութեամբ և հաճութեամբ կարդամ : Իմ հոգիս անոր կաղապարէն իր տպաւորութիւնը առնէ , և ‘Իմ սրտիս մէջը պահեմ անիկայ , որ քեզի դէմ չմեղանչեմ՝ : (Սաղմ . ՃԱԺ . 11 :) Ձոն ցուցուած մեծ շարժառիթներէն կենդանացած , հնորհէ որ ամէն առտու ինքզինքս նորէն քեզի նուիրեմ , քու սիրելի Որդւոյդ Յիսուս Քրիստոսի միջոցովը . և անկէ ամէն օր քու ա մէնօրհնեալ Հոգւոյդ պարգևները առնեմ , որուն աղեցութիւնները իմ հոգւոյս կեանքն են :

‘‘Ես այս կերպով պատրաստուելով՝ ով Տէր , ձեռքէս բռնած առաջնորդէ զիս օրուան ամէն պարտաւորութիւններուն և դիպուածներուն : Ես կոչմանը մէջ , որուն համեմատ զիս կոչել , հնորհէ որ կենամ քեզմով , (Ա Կորն . Ի . 20 ,) չէ թէ ‘Ջանքի մէջ թուլասիրտ ըլլալով՝ , այլ ‘Հոգիով բորբոքած Տէրոջը ծառայելով՝ : (Հռոմ . ԺՒ . 11 :) Հնորհէ որ ժամանակին յարգը դիտեմ , և միշտ զարթացընեմ անիկայ՝ անկէ օգուտ քաղելու այնպիսի պարտաւորութիւններու մէջ , որոնք որ ինծի սահմանած ես , երբեմն նուաստ ալ որ երևնան , կամ երբեմն ցաւալից ալ որ ըլլան : Հնորհէ՝ ով Տէր , որ կենաց ամէն դործքերուն քու փառքիդ համար հետամուտ ըլլամ , և անոր սիրոփանքները քու փառքիդ համար փնտռեմ : ‘Թէ ուտեմ՝ թէ խմեմ՝ և թէ ինչ դործ ալ որ ընեմ՝ , (Ա Կորն . Ժ . 31 ,) հնորհէ որ տակաւին աս վախճանը աչքիս առջևը ունենամ , և անոր հասնիմ , և թող ամէն սիրոփանքս , և ամէն անդամ դործքէ հան-

գըօտանալս ։ քեզի առաւել մեծ զօրութիւնով ու որոշումով ծառայելու պատրաստէ զիս ։

«Թող իմ աչքս հսկէ քեզմէ ևկած չնորհքները դիտելու ։ և քու ձեռքդ անոնց մէջն ըլլալուն վրայ ունեցած երախտագէտ զգացումս՝ անոնց ամենուն վրայ ախորժական համ մը աւելցնէ ։ Եւ երբոր նեղութիւններ կու գան ։ որոնց պէտք է որ այսպիսի աշխարհի մը մէջ միշտ ակնկալեմ ։ չնորհէ որ յիշեմ թէ քեզմէ կու գան անոնք ։ և թող աս բանը կատարելապէս ընդունիլ տայ ինձի զանոնք ։ քանի որ հաստատ կը հաւատամ թէ ան նոյն սէրը՝ որ մեր ամէն աւուր հացը կու տայ ։ մեր ամէն աւուր խաչն ալ մեզի կը խրկէ ։ և կ՚ուզեմ որ սորվիմ անոնք վերցընել ։ որպէս զի իմ սիրելի Տէրոջս հետևիմ ։ (Մարկ ։ Ը ։ 34 ։) ինձի համար Գողգոթա լեռը եղած ժամանակը՝ ցուցուցած քնութեանը պէս քնութիւնով մը ։ և անոր նման ըսելով թէ՝ «Ըն գաւաթը որ Հայրը ինձի տուաւ ։ պիտի չեմնի՞ անիկայ» ։ (Յովհ ։ ԺԸ ։ 11 ։) Եւ երբոր «փորձութեան մէջ կ՚ինյամ՝ ով Տէր ։ ազատէ իս չարէն» ։ (Մատթ ։ Զ ։ 13 ։) Կ՚աղաչեմ քեզի ճանչցնուր ինձի իմ տկարութիւնս ։ որ իմ սիրտս քեզի հառաչէ պէտք եղած զօրութիւնը ընդունելու ։ Երբոր ընկերական խօսակցութիւններու մէջ կը մտնեմ ։ թող իմ փափաքս ու փոյթս ըլլայ կարելի եղածին չափ օգուտ ընել և օգուտ շահիլ անկէ ։ և միշտ կենաց մեծ վախճանները կատարեմ՝ քեզ պատուելով և աշխարհիս մէջ օգտակար գիտութիւն ու երջանկութիւն տարածելով ։ Եւ երբոր առանձին կը մնամ ։ յիշեմ թէ «Իմ երկնաւոր Հայրս իմ հետս է» ։ և քու ներկայութեանդ հաճութիւնը վայելեմ ու անոր կենդանացուցիչ զօրութիւնը զգամ ։ որն որ

իմ հոգւոյս մէջ եռանդուն տենչ մը կը յա-
րուցանէ այնպէս խորհիլ և գործել՝ որպէս թէ
քու առջեւդ ։

«Թո՛ղ իմ օրերս ասանկ անցնին , և միշտ քու
երկիւղիդ մէջ ու քու ներկայութիւնդ ճանչնալով
իրիկուն ընեմ ։ Ինծի հետ եղիր՝ ով Տէր , իմ
երեկոյեան առանձնութիւններուս մէջ ։ Հնորհէ որ
ամենայարմար ժամանակին ընտրեմ աս բանիս հա-
մար , և զգուշութեամբ մտադրութիւն ընեմ ըն-
թերցման և աղօթքի . և երբոր իմ վարքս քննեմ ,
հնորհէ որ անաչառ մտօք ընեմ ան ։ Թո՛ղ անձնա-
սիրութիւնը սուտ դոյն մը չտայ անոր . այլ ինք-
զինքս դատեմ՝ Տէրոջմէդ դատուիլ ակնկալողի և
քեզմէ հաւնուիլ ցանկացողի պէս , որ դուն՝ ով
Տէր , «Ծողոր սրտերը կը քննես՝ , և «իմ բոլոր
գործերս յաւիտեան չես մոռնար՝ ։ (Էմովս . Ը .
7 ։) «Թո՛ղ իմ աղօթքս խունկի պէս քեզի շնա-
կուի . և իմ ձեռքերուս վեր վերցուիլը իրիկուան
պատարագին պէս՝ ։ (Սաղմ . ՃԽԱ . 2 ։) Իմ
կարողութիւններս քաղցր անդորրութեամբ և խա-
ղաղութեամբ քունի տամ . դիտնալով որ Տէ-
րոջը համար անցուցի օրս , և ուրախութեամբ
վստահ ըլլալով թէ իմ Տէրս Յիսուս Քրիստոսի
միջոցովը քեզմէ ընդունած եմ , և խոնարհու-
թեամբ անոր միջոցովը քու հնորհացդ ապաւինե-
լով , թէ իմ օրերս երկար ըլլան երկրիս վրայ ,
և թէ անոնց կէսին մէջը՝ մնացած տարիներէս
զերծուիմ ։ (Ելից . Լ . 10 ։) Թէ որ մահը կա-
մաց կամաց գայ ինծի , թո՛ղ աս ընթացքին մէջ
գտնէ զիս . և եթէ յանկարծակի աս աշխարհէս
ելլելու կանչուիմ , թո՛ղ իմ վերջին օրերս ու
ժամերս այսպիսի կերպերով անցուցած գտնուիմ ,
որ աս ժամանակաւոր ծառայութիւններէս քաղցր

և դիւրին ճանապարհորդութիւն մը ընեմ ու անցնիմ ան անմահ վիճակին անհունապէս առաւել աղնիւ ծառայութիւններուն : Ասիկայ կը խնդրեմ անոր միջոցովը , որ՝ քանի որ երկրիս վրայ էր , ամենայն առաքինութեան և շնորհաց ամենագեղեցիկ գաղափարն ու օրինակն եղաւ , և որն որ հիմա կենդանի է ու կը թագաւորէ քեզի հետ , «Խոլորովին կարող ապրեցընելու» : (Եբր . ե . 25 :) Ամէն բան լմնցընելով , անոր վերանամ խոնարհ խոստովանութեամբ թէ ես «Ընտիան ծառայ» մըն եմ , (Ղուկ . ժէ . 10 ,) որուն վառք յաւիտեանս յաւիտենից . Ամէն" :

ԳԼՈՒԽ ԻԸ

Մեկ զգուշութիւնը մը ան անհրաժեշտութիւններուն որոնք պէտք են որպէսզի մարդ ընծայուելէն վերջը կրնայ ընդունակ ըլլալ ընծայուելու :

1 . Ինքզինքը Աստուծոյ նուիրելով և անոր հետ հաղորդակցութիւն ունենալով կրնանք անցընողին հաճութեանն ու օգտին նկարագրութիւնը որ վերը ստորագրեցի , կը յուսամ թէ՝ իմ սիրելի ընթերցողս , քեզի քանի մը դիտաւորութիւններ կազմել , և մեկ քանք մը ընել պիտի տայ՝ զանոնկայ ձեռք ձգելու : Բայց իրերուն բնութիւնը նկատելով և անոնց ընթացքը դիտելով շատ յայտնի կ'երևի թէ՝ ան ընդհանուր ընդդիմութենէն ի զատ , որուն համար առաջ ըսի թէ հաւանական է որ պիտի պատահիս հոգևոր ընթացքի մը սկսած ատենդ , պիտի տեսնես՝ մինչև

անգամ անոր յաղթելով քիչ մը յառաջ երթալէդ
հոգը՝ թէ աստուածպաշտութեան մէջ ըրած ջան-
քերուդ ճիշդ և վայելուչ ընթացք մը վարելուդ
մէջ բազմաթիւ արգելքներ պիտի ելլեն դէմդ. քու
ամէն աւուր ճամբուդ մէջ. և քանի որ մէկ քանի
հաստատուն ջանքերով առջի տեսակ թշնամիներէն
մէկ քանիները կը յաղթես, ասոնք միանգամայն
պէս պիտի նորոգուին իրենց յարձակումները, և մէկ
զօրաւոր մարտ մը հաստատելու ես շարունակ ա-
նոնց դէմ: Վասն որոյ թողութիւն ընորհէ՝ որ ա-
նոնց գլխաւորներէն մէկ քանիներուն դէմ մաս-
նաւոր զգուշութիւններ տամ: Իսկ հոս կ'ուզեմ
սա ցուցընել թէ՝ մեծ դժուարութիւնները կը ծա-
գին անհոգութենէ և զուարճութեանց սէր տալէն,
ունայն ընկերութիւններէ և աշխարհային հոգերէ:
Ասոնց ամէնն ալ մեծ որոգայթ են ամէն մարդու,
մանաւանդ մատաղ հասակի մէջ եղողներուն, ո-
րոնց մանաւոր նկատումի մը ընել կ'ուզեմ հոս:

2. Վասն որոյ նախ և առաջ կ'աղաչեմ քեզի
որ զգոյշ ըլլաս՝ հեշտասէր և անփոյթ բնաւորու-
թեան մը մէջ չիյնալու: Հանգստութեան սէրը
զանազան հաւանական կերպերով ինքզինքը
սրտին մէջ կը սպրդեցընէ. ասոնց տեղի կու տանք
որ մանան՝ որ ատոնց որ առաւել ծանր փորձու-
թիւններու դէմ կը դնենք: Վրէդ կերպով քիչ
մը ժամանակ վատնելը փոքր բան մը կ'երեւնայ ի-
մաստուն և բարի մարդոց. բայց սակայն աս բանը
երբեմն մեծ դժուարութիւններու մէջ կը ձգէ զա-
նոնք: Հետ անգամ կ'առաջնորդէ զանոնք՝ կա-
նոնաւոր կերպով աստուածպաշտական պարտուց
տրուած ժամանակը զանց ընել, և մէկդի ձգել
ան գործքը որ կրնար անմիջապէս կատարուիլ,
բայց օրէ օր ձգելով, բոլորովին մէկդի կը մնայ.

և ասով կենաց մէջ կատարուելու գործքերը դուն կը պակսին ։ և յաւիտենականութեան վարձքերն ալ համեմատաբար կը նուազին ։ ան ալ չըսելով՝ որ ատ բանը շատ անգամ հոգին ենթակայ կ՚ընէ աւելի փորձութեան ։ որուն մէջ կ՚իյնայ պարապ գտնուելուն պատճառաւը ։ Վ՚ասն որոյ արթուն կացիր աս տեսակ փորձութեանց առաջին քայլերուն դէմ ։ Ցիշէ՝ որ մարգոս հոգին ներգործուն էակ մըն է ։ և թէ պէտք է որ իր հաճութիւնը իր գործունէութեանը մէջ գտնէ ։ Վ՚ասն որոյ ՍՐՏու մարքիդ մէջդը գօտևորէ" ։ (Ը ՊԷՏ ։ Ե ։ 13 ։) Ջ՚անք ըսէ ինքզինդ միշտ մէկ աղէկ գործքով մը զբաղցընել ։ Ա՚ՒՂԴ եղիր քու Աստուծոյ հետ ըրած կարգադրութիւններուդ մէջ ։ թէ որ կրնամ խոնարհ յարգանօք աս խօսքը զրուցել ։ կանուխ անոր գնա առաուանց ։ և մի՛ ըսեր ծոյլին հետ երբոր ևլնելու յարմար ժամը կու գայ ։ ՍՐԻՒ մըն ալ քնանամ ։ քիչ մըն ալ նիրհեմ" ։ (Ա՚ՕՍ ։ ՃԱ ։ 10 ։) Խոհեմութեան պահանջածին չափ միայն՝ ժամանակը խօսակցութեան և ուրիշ զուարճութիւններու տուր ։ Այլ երբոր աւելայ կ՚անցնի ։ և մէկ ուրիշ յառաջմանէ չանսնուած և երևելի գործք մը չարգիլեր քեզ ։ ելիր ու գնա ։ Ձգէ՛ քու ամենասիրելի բարեկամներուդ ընկերութիւնը ։ և քու յատուկ գործքիդ գնա ։ թէ դաշտին մէջ ըլլայ ։ թէ խանութիդ՝ և թէ առանձին սենեակիդ մէջ ։ Վ՚ասն զի աս ներկայ բոպէիս ինչ բան ընելը աղէկ ըլլալուն վրայով՝ մարքիդ զրուցածին դէմ դործելով ։ թէ և միայն կէս ժամ անցընելու մտօք ալ ըլլայ ։ տակաւին մէկ աստիճան յանդիման մը գործած կ՚ըլլաս ։ և մէկ սովորութիւն մը կը ստանաս ։ որ իր ետևէն կրնայ շատ գէշ հետևութիւններ բերել ։ Վ՚ասն որոյ քնէ՝ տես

թէ ինչ պարտաւորութիւններ ունիս կատարելու և ինչ առնելի մէջ ։ Ա՛ռիդ մէջ գաղափարդ խոհեմութեամբ ձեւացուր՝ որքան որ կրնաս ։ և հաստատ որոշմամբ ի գործ դիր զանիկայ՝ թէ որ մէկ անակնկալ պատահմունք մը չծագի , որմէ հետևցընես թէ պարտաւորութիւնը քեզ ուրիշ ձամբու կը կանչէ ։ Պէտք է այսպիսի յանկարծական ընդմիջհատութիւններու տեղ տալ ։ բայց թէ որ աս պատճառաւը կը ստիպուիս հարկաւոր բան մը մէկդի ձգել՝ որ միտդ դրած էիր այսօր կատարել , թէ որ կարելի է վաղը ըրէ անիկայ ։ և միևչև որ ձևոքիդ գործը չվնցընես , ուրիշ գործի մը ձևոք մի՛ զարներ ։ բայց միայն երբոր զանիկայ իրօք ո՛չ միայն առաւել գնաւորելի , այլ նաև կարևորագոյն գատես ։ Նե միշտ յիշէ թէ Քրիստոսի ծառան սա բանին նայելու է որ՝ այսպիսի առիւններ իր ընելիք որոշումը որպէս թէ իր Տէրոջը առջևը ընէ ։

3 ։ Նաև զգոյշ եղիր որ զգայական և մարմնաւոր զուարճութեան վրայ չափազանց սէր մը չունենաս ։ քանզի աս մեծ արգելք կ՚ըլլայ քեզի ան հոգևոր ընթացքին մէջ , որուն մէջ քալել խրատեցի քեզ հիմա ։ Չես կրնար չգիտնալ որ Քրիստոս ըսաւ մեզի՝ "Թէ մարդ թող իր անձը ուրանայ , և ամեն օր իր խաչը վերցունէ" , (Ղուկ ։ Թ ։ 23 ։) թէ որ կ՚ուզէ իր աշակերտն ըլլալ ։ Քրիստոս՝ Աստուծոյ Որդին , "Ամեն բանեղուն առջևնեկն ու ժառանգորդը , չէ թէ իր անձին համար եղաւ" , (Հռոմ ։ ՟ւ ։ 3 ։) հապա՝ պարտաւորութիւն սևպելով , Աստուծոյ փառքին ու մարդոց փրկութեանը համար յանձնառու եղաւ չքաւորութեան՝ դժուարութիւններու՝ և նեղութիւններու , որոնցմէ ոմանք յետին աստիճան էին ։

Ես կերպով անոր եռեւէն երթալու ենք . և ո՞րովհետեւ չենք գիտեր թէ որքան շուտով կրնայ ըլլալ որ կանչուինք՝ "Երիւն թափելու չափ պատերազմելով հակառակ կենալու մեղքին" , (Եբր . ժԲ . 4 ,) վասն որոյ ստուգիւ բարի է վարժեցընել ինքզինքնիս աս կրթութեանը՝ որն որ կարելի է թէ կանչուինք ի գործ դնել այնպիսի վերջին ճգանց ատեն : Փափուկ և թուլամորթ կեանքը՝ զօրութիւն կու տայ փորձութեանց , որոնց դիւրաւ դէմ կրնայ դնել ան՝ որ սովորած է "Նեղութիւններու համբերել Յիսուսի բարի զինուորի մը պէս" : (Բ Տիմ . Բ . 3 :) Նաև աս աշխարհիս կը յարէ մարդս , և ուղել չատ որ անիկայ ձգէ , որն որ չվայելէր անոնց՝ որ օտարական ու ճամբորդ են երկրի վրայ , և որոնք աչն ունին շուտով ան լաւագոյն գաւառը կանչուելու , որուն "Կը փափաքէին" : (Եբր . ԺԱ . 13 , 16 :) Ասոր վրայ սա ալ աւելցընեմ թէ՝ աշխարհին հաճելի կեանք կոչածը հարկաւորապէս բազմաձախ կեանք մըն է , և թերևս քեզ կ'առաջնորդէ՝ ինչպէս որ շատ ուրիշներն ալ առաջնորդած է , մանաւորապէս անոնք՝ որոնց առջևը նոր կը բացուի աշխարհը , Նախախնամութեան դրած չափին անդին անցնիլ . և այսպէս՝ զեղխութեամբ ժամանակ մը անցընելէն ետքը , մեկ մեծ չքաւորութիւն մը յառաջ կը բերէ : Ու թէպէտ ճշմարիտ է որ գթութիւն ցուցընելու է աղքատներուն , բայց աս այնպիսի աղքատութիւն մըն է որ իրաւամբ անարգելի է , քանզի մարդուս իր յիմարութեանը արդիւնքն է . և երբոր քու "Պարտութիւնդ սպառազինեալ մարդու պէս կու գայ" , (Ա–առ . Ե . 11 ,) ոչ միայն ինքզինքդ զրկուած պիտի գտնես ան կարողութենէն , որն որ եթէ այս կերպով չվարուէիր

կրնայիր ձեռքդ պահել այնպիսի գթութեան գործ-
քեր ընելու համար՝ որոնք քրիստոնէական գաւա-
նութեան զարդարանք են ; այլ հաւանականաբար
զօրաւոր փորձութեանց տակ պիտի ըլլաս՝ մէկ
նուաստ ընարք մը կամ անարդ թոյլտուութիւն մը
ընելու ; քրիստոնէական բնաւորութենէ և ուղիղ
մարդու մը բնաւորութենէն շատ վար : Շատերը՝
որոնք միանգամ խստիւ քրիստոնեայ կը դաւանէին
ինքզինքնին ; ժամանակ մը այսպիսի տրամալից և
գայթակղեցուցիչ ընարքներ բանեցընելէն ետքը ,
անանկութեան ամենավատթար վատահամբաւու-
թեանը մէջ ինկած են . ըսել կ'ուզեմ անոնք՝ որ
ճշմարտիւ ուրիշներն եղած ստացուածքը իրենց
վատնած են , և անանկով ժրաջանին միաս հաս-
ցուցած կամ թերևս կործանած են զանիկայ ,
յիմար՝ զեղծ և մնափառ իղձ մը յագեցընելու
համար , որն որ՝ յագեցուցած ժամանակնին իրենց
ընտանեացը ամօթ էր , և երբոր այլ ևս չեն կրնար
յագեցընել , իրենց տանջանք է : Պիտիկայ սոս-
կալի նախատինք մըն է կրօնքին . այնպիսի նախա-
տինք մը՝ որ մէկ բարի մարդ մը յաւէտ կ'ընտրէ
լոկ հացով ու ջուրով ապրիլ , կամ մինչև ան-
գամ չքաւորութենէ մեռնիլ , քան թէ պատճառ
ըլլալ անոր :

4 . Ո՛վ որոյ կ'աղաչեմ քեզի՝ զգոյշ եղիր ան
ամէն բանէն որ դէպ ի՛ ան ճամբան կը տանի ,
մանաւորապէս գործի մէջ ժրաջան ըլլալով , և
խոհեմ ու չափաւոր՝ ծախքի մէջ . որոնք Աս-
տուածային օրինութեամբ մէկ բարեյաջող աղբե-
ցութիւն մը կ'ունենան գործքերդ յաջող առող-
ջութիւնդ զօրաւոր՝ և միտքդ խաղաղ ընելու :
Բայց ասոնց չես կրնար հասնիլ՝ առանց հաստա-
տուն հսկողութիւն ընելու քու վրադ , և արիա-

բար մերժելու հաւանութիւն տալ այնպիսի փոր-
ձանաց՝ զորս ծուլութիւնը կամ հեշտասիրութիւնը
առջեւդ կը դնէ շատ ընդունելի ձեւերով , և որոնց
համար ջատագովութիւն կ'ընէ՝ թէ շատ քիչ բան
կը պահանջեն : Օգնչ եղիր , չըլլայ որ ասոնց բանին
մէջ ան անմիտ ծնողացը նմանիս , որոնք՝ իրենց
տղոցը ամէն ուզած բանը տալով , ուժ կու տան
անոնց՝ որոնք անզգալի աստիճանաւ աւելի կը բռնա-
նան ու իշխողաբար իրենց ուզած բաները կը պա-
հանջեն . որպէս թէ կ'ուզեն անոնց հետ իրենք ալ
կործանիլ , քան թէ անոնց դէմ դնել ոչինչ բանի
մը մէջ : Յիշէ՝ և նկատէ ան դերազանց խօսքը ,
որն որ հազարաւոր մարդոց կործանեամբը ճշդրտեալ
կնքեալ է . «Ան որ փոքր բաները կ'անարգէ ,
կամաց կամաց կ'ինկնայ :

5 . Ուրեմն՝ ներսէս շնորհէ ինձի նաև որ սրտանց
և քաղցրութեամբ զգուշացընեմ քեզ՝ իմ սիրելի
ընթերցող , ուրախ ընկերաց որոգայթներուն դէմ : Ըստ
որչափ պէս՝ ան ընկերներուն վրայօք չեմ խօսիր
որ յայտնապէս անառակ ու ամբարիշտ են , քանզի
կը յուսամ թէ հիմա բնաւորութեանդ ու տեսու-
թիւններուդ մէջ մէկ բան մը կայ , որ այնպիսի-
ներէն քեզ մէկդի դարձընել կու տայ զգուանօք
և սոսկումով : Բայց կ'աղաչեմ քեզի՝ որ նկատես
թէ ան ընկերներն աւելի վտանգաւոր են , որոնք
ի սկզբան քիչ հրկիւղ կու տան . ըսել կ'ուզեմ
անոնք՝ որ թէպէտ կրօնքի յայտնի թշնամի և մո-
լութեան ու անկարգութեան յայտնի հետևողներ
չեն , բայց այսու ամենայնիւ փորձառական զգա-
ցում չունին իրենց սրտին մէջ աստուածային ի-
րերու վրայ , որքան որ անոնց խօսակցութիւնէն ու
կենցաղավարութիւնէն կրնանք դատել : Հարկաւ
շատ անգամ այսպիսի անձանց հետ պիտի դառնուիս .

և քրիստոնէութիւնը ոչ միայն կը ներէ, այլ կը պահանջէ ալ որ անոնց հետ հաղորդակցութիւն ըրած ամէն պատշաճ առիւններդ՝ անոնց հետ քաղաքավարութեամբ ու յարգանօք վարուիս. բայց այսպիսիները քեզի մտերիմ բարեկամ մի՛ ընտրեր, և քու պարապութեան ժամերուդ շատերը անոնց հետ մի՛ անցըներ: Այսպէս զի այսպիսի հաղորդակցութիւնը զգալի հակամիտութիւն մը ունի մարդուս հոգին Աստուծմէ օտարացընելու, և ասոր հետ հոգևոր հաղորդակցութեան անյարմար ընելու: Ես բանին խնդդ պատկելու համար՝ բաւական է որ մտմտաս քու փորձառութեանդ վրայ, որ առնն ժամերով այսպիսի բնութեան տէր մարդոց մէջ կը գտնուիր: Ինքզինդդ կերմ հոգևոր զգացումներու անյօժար չես գտներ: Շատ գտներ որ՝ սիրտդ անզգալի աստիճանաւ կամաց կամաց կը հակամիտի աս աշխարհիս յարելու, և նիրքին ցրտութեամբ մը նայելու ան իրերուն ու գործքերուն վրայ՝ որ բանականութիւնն անոնց կ'առաջնորդէ մեզ իբրև ամենագնիւ և ամենաբարի բաներու: Նկատէ առաջին նշանները, և ըստ ժամուն զգոյշ եղիր որոգայթին դէմ. և աս նպատակիս համար՝ չանք ըրէ աստուածպաշտութեան վրայ հիմնուած՝ և անով հաստատուն կեցող բարեկամութիւններ ունենալ: «Ընդ ամենուն հետ ընկեր եղիր, որոնք Աստուծմէ կը վախնան, ու անոր հրամանները կը պահեն»: (Սաղմ. ՃԺԸ. 63:) Ընդկէկ գիտես որ Աստուծոյ առջևը «Ընտիք են երկրիս պատուականները». վասն որոյ թոյլ «անոնց վրայ ըլլայ քու բոլոր հաճութիւնդ»: (Սաղմ. ԻԶ. 3:) Եւ որպէս զի անոնց բարեկամութեանը մասնաւոր օգուտը հետրսուի, չանք ըրէ որ անոնց հետ անցուցած ժամերդ ըստ կարի օգտակար կերպով

անցընես : Մարդոց ամենէն իմաստունը դիտեր է որ՝ երբոր «Մարդու մը սրտին մէջն խորհուրդը խորունկ ջուրերու պէս է» , այսինքն՝ խորունկ ու ծածկուած է , «խելացի մարդը զանիկայ կը հանէ» : (Ես. ՚ի . 5 :) Ասոնց որոյ չնչք ըրէ ասանկ պատեհութիւններու մէջ՝ որքան որ վայելչութեամբ և դիւրութեամբ կրնաս , խօսակցութիւնը հոգևոր նիւթի վրայ դարձընել : Եւ երբոր ծանր և օգտակար նիւթերու վրայ կը խօսուի , անոնք աղէկ միտդ պահէ , և մշակէ . և ատ նպատակին համար «Քրիստոսի խօսքը քու մէջդ բնակի առատապէս» , (Կող . ՚ . 16 ,) և ամէն առեն «Քու խորհրդականդ ըլլայ» : (Սաղմ . ՃՀՒ . 24 :)

6 . Թէ որ ասանկ ըլլայ , ան քեզ ապահով պիտի ընէ՝ ոչ միայն ծուլութեան ու շռայլութեան որոգայթներէն , այլ ամէն չար օրինակի ազդեցութիւններէն : Եւ նաև քեզ պիտի զգուշացընէ՝ որ ասանկ չափազանց հետամտութիւն չընես աշխարհային գործոց , որ քու ժամանակդ ու խորհուրդներդ դրաւեն , և անով Աստուծոյ «խօսքը խեղդեն» , և զանիկայ՝ թէ որ բոլորովին ալ չէ , գէթ մէկ չափով մը անպտուղ ընեն : (Մատթ . ՃՀ . 22 :) Երիտասարդներն ընդհանրապէս անվհտհ բնութիւն ունին . բաղդատաբար քիչ փորձառու ըլլալով գործքի նեղութեան՝ և կենաց ձախորդութեանցն ու արգելքներուն , դիւրաւ իրենց հրաւակայութեանը մէջ կ'ոչնչացընեն զանոնք , և այնպէս կը կարծեն թէ իրենց ոդին՝ իրենց չանքն ու ջարքը կարող պիտի ըլլայ դէմ դնել ու յաղթել ամէն արգելքի և խոչընդոտի : Բայց փորձը ուրիշ կերպ կ'ուլէ : Այսն որոյ կ'աղաչեմ քեզի՝ զգոյշ եղիր որ պէտք եղածին պէս կառավարելու

կարող եղածէդ աւելի բազմաթիւ գործերու մէջ չխոթես ինքզինքդ • այսինքն՝ աս կառավարելու բաներուդ մէջ այնչափ մտնես ՝ որ կարենաս քու հոգւոյդ հոգը ու Աստուծոյ ծառայութիւնը կատարելու ՝ որոնք սաստիկ ամենևին պէտք չէ զանց առնել ։ Յիրաւի ճշմարիտ է՝ որ աշխարհային շահուդ վրայ ունեցած խոհիմ նկատումդ ալ այսպիսի զգուշութիւն մը կը պահանջէ • ինչպէս որ յայտնի է ամէն խնամօք դիտողին ՝ որ շատերը բացը ելած են՝ իրենց կարողութենէն վեր բանի ձեռք զարնելնուն համար ։ Ասստի շատ անգամ տեսնուած է թէ՝ քանի որ հարստատ ըլլալ որոշած կ'երևնան ՝ իրօք «Ինքզինքնին շատ ցաւերու մէջ ձգած են» ՝ (։ Տիմ• Ա • 10 ՝) իրենց ընտանեացը կործանմանը պատճառ եղած ՝ և իրենց հետ շատ ուրիշներն ալ կործանման մէջ ձգած են ։ Ուրեմն որ՝ եթէ կարևոյին դոհ ըլլալ չափաւոր գործքի և չափաւոր շահի ՝ կրնային գործքերնուն մէջ յաջողիլ ՝ և կրնային կամաց կամաց աստուածային օրհնութեամբ մեծ և պատուաւոր յառաջադիմութիւն մը ձեռք ձգել ։ Բայց թէ որ աս կողմանէ ամենևին վախնալու վտանգ մը չկրնայ ալ ՝ թէ որ հարստատ ըլլալու համար ձեռք զարնելիք գործքերուդ մէջ վրադ գալիք շփոթութիւններն ու նեղութիւնները ստոյգ դիտցածիդ չափ՝ հարստատ ու մեծ ըլլալուդ վրայ ալ վստահ ըլլաս • կ'աղաչեմ քեզի՝ նկատէ թէ տակաւին ոչքան վտանգաւոր են այն վայելչութիւնները ։ Նկատէ թէ ոչքան անգամ մինչև անգամ «Աղեղնը որոգայթ ՝ ու յաջողութեան տեղ վարմ կ'ըլլայ» ։ (Սաղմ • կԱ • 22 ։) Մի՛ մոռնար ան կարճ գասը ՝ որ կը պատուհակէ այնքան բարձր իմաստութիւն մը՝ թէ «Մեկ բան պէտք է» ։ (Ղուկ • Ժ • 42 ։) Ամէն օր

մտմտա՝ քանի որ կենաց զուարճացուցիչ և մեծամեծ բաները աչքերուդ առջևը կը շողշողան՝ թէ մահը ինչ շուտով պիտի գայ՝ և իսկոյն զգուշ քեզ անոնց ամենէն. ինչ շուտ քեզ ան ամէն ստացուածքներդ պիտի հանուելընէ՝ բայ՝ի անոնցմէ՝ որոնք մեկ մերկ հոգի մը կրնայ տանիլ իր հետը յաւիտենականութեան մէջ՝ երբոր իր վրայի մարմինը գերեզմանը կը ձգէ։ ՅԱՐՈՏՆՆԱՆ ՈՒՏՈՂՆ՝ ՅԱՐՈՏՆՆԱՆ ՈՒՏՈՂՆ՝ ՅԱՐՈՏՆՆԱՆ ՍԱՒ ՈՒՏՈՂՆ։ Ասոր տեսութիւնը՝ թէ որ կարելի է՝ կենացդ բոլոր ժամերուն մէջ հետդ կրէ՝ և աղէկ համոզուէ կենաց մէջ անոր համաձայն ընդած մեկ գործ մը և մեկ շահ մը չունենալու. վասն զի ինչ որ ընտասակար է յաւիտենականութեան մասին՝ քու գործդ՝ քու շահդ չէ անիկայ։ Յիրաւի կը տեսնես որ մարդոց ընդհանրութիւնը այնպէս կը գործէ՝ որպէս թէ անանկ կը սեպէ թէ ան մեծ բանը՝ որ Աստուած կը պահանջէ իրմէն իր հնարքն ընդունելու համար՝ կարելի նզածին չափ աշխարհային ինչք դիզելն է՝ գոնէ այնքան՝ որքան որ կրնայ առանց անհամեստութեան՝ և առանց ամենուն ընտաս տալու։ Այսպիսի անձինք ուրիշներուն կ'ըսեն՝ և գուցէ ինքզինքին ալ կը խաբեն՝ թէ իրենք մի միայն աւելի օգտակար ըլլալու պատհութիւններ կը փնտռեն։ Բայց իրօք՝ թէ որ աս խօսքով ուրիշ բան մը ըսել կ'ուզեն օգտակար ըլլալու կարողութիւնէն ի զատ՝ որն որ երբոր ձեռք ձգեն՝ ի գործ չեն դներ՝ ընդհանրապէս ինքզինքին կը խաբեն. և մեկ կերպով մը կեղծիք մըն է։ Յաճախակի՝ և գրեթէ միշտ մարդիկ աշխարհը կը փնտռեն՝ կամ որ կարենան հարստութիւն դիզել իրենց անարգ և վատ փափաքը կշտացընելու քանի որ կ'ապրին՝ անոնց վրայ

նայելով , և խորհելով թէ երբոր ալ մեռնին , իրենց համար պիտի ըսուի թէ այսքան հարիւր կամ հազար քսակ ստակ ձգեցին իրենց ետեւ , որն որ շատ հաւանական է թէ իրենց զաւկընները կամ ժառանգորդները որոգայթի մէջ պիտի ձգէ . (քանզի աս մնապարծութիւնը միայն զաւկի տէր եղողներուն յատուկ չէ .) կամ թէ՝ որ կարենան հարստութիւնին իրենց ցանկութիւնները յագեցընելու համար վատնել , և ինքզինքնին հեշտութեան հեղեղի մը մէջ խեղդել , որուն մէջ՝ թէ որ բանականութիւնը չխորսուի ալ , կրօնքը բոլորովին կը խեղդուի , և անոր հետ ան ամէն ազնիւ զուարճութիւններն ալ՝ որոնք կրնան մարդուս սրտին մէջ մտնել : Այս կերպով՝ հարուստ մարդոց ընդհանրութիւնը՝ ինձի աղքատներէն շատ աւելի կարեկցութեան առարկայ կ'երեւնայ . մանաւանդ՝ սեպհելով թէ երկուքն ալ առանց Աստուծոյ երկիւղը իրենց աչքերուն առջեւը ունենալու ապրին , (որ շատ անգամ կը հանդիպի ,) հարուստները իրենց պարգեւուած աւելի շատ և առատ չնորհքները չարաչար գործածելնուն համար , անզգոյ մեղաւորներուն սպասող ան ապառնի կորստեան աշխարհին մէջ հաւանականաբար ասոնք իրենց թշուառութեանը վրայ աւելի սաստիկ զղացում մը պիտի ունենան :

7 . Այս ես կ'ըսեմ քեզի՝ իմ սիրելի ընթերցող , որպէս զի չըլլայ որ ինքզինքդ այսպիսի վտանգէ ազատ համարիս , թէ մեծ պատճառ ունինք վախնալու որ հիմա շատերը կան յոյժ թշուառ վիճակի մէջ , որոնք անգամ մը մեծ եռանդով կը խորհէին հոգեւոր բաներու վրայ , որ աստն կեանքնիսնուն ճամբորդութիւնը կը սկսէին ստորին վիճակի մը մէջ . բայց անկէ հետէ զՆս-

տուած մամոնայի համար մեկդի ձգեցին , և հիմա ինքզինքնին ան ոսկիէ շղթաներուն մէջ կը տեսպարտացընեն , որոնք ամենայն հաւանականութեամբ քիչ առնէն խաւարին շղթաներուն մէջ պիտի ձգեն զիրենք : Ուրեմն՝ քանի որ աշխարհիս յարիւը այսպիսի մտահաղ հետեւանքներ ունի , «Թող քու սիրտդ մեղաւորներուն նախանձի» , (Բ-առակ . ԻԳ . 17 ,) և անոնց ունեցածը ձեռք ձգելու փափաքով այսպիսի յիմարութիւն մը մի՛ գործեր . այսինքն՝ ինքզինքդ սա երկու վտանգին մէջ մի՛ ձգեր . ըրած ճիգիդ մէջ պարապի ելլելու , և կամ յաջողելովդ ինքզինքդ կորնսցընելու : Փափաքներդ սանձէ . քանք ըրէ քիչով հանգիստ և գոհ ըլլալ . և թէ որ Նախախնամութիւնը քեզ աւելի մեծ գործի մը կանչէ , յանձնառու եղիր անոր՝ Նախախնամութեան ջնաշանդելով . բայց կենաց փորձութիւններուն կարգը դասէ ան ալ , որուն դէմ կենալու համար աւելի շնորհք պէտք է : Վ՚ան զի աղէկ գիտցիր որ , քանի որ գործքերն ու շահերը կը շատնան , հոգերն ու պարտաւորութիւնները ալ անշուշտ կ՚աճին , և հաւանականաբար յուսացածներդ ի դերև կ՚ելլեն ու ցաւերդ ալ կը շատնան հաւասար համեմատութեամբ :

8 . Վ՚երջապէս՝ սորվէ աստուածային շնորհօք աս աշխարհիս մեռնիլ . իբրև ցած վիճակ մը համարիլ զանիկայ , որն որ Աստուած քնաւ չսահմանեց իր զաւակներէն մեկուն վերջին և կատարեալ երջանկութեանը կամ անոր գլխաւոր զգուշութեանը համար . մեկ աշխարհ մը՝ ուր որ լիքաւի վայելելու բաներ կան , բայց գլխաւորապէս ինքզինքէն են վայելելիքը՝ քան թէ աշխարհէն . ուր որ շատ բան կայ քաշելու համբերութիւնով և Աստուծոյ կամացը յանձնելով . և ուր որ մեծ

պարտաւորութիւնները կան կատարելու ; և շատ բաներ սորվելու ; որոնցմով յարմար կ'ըլլաս լաւագոյն վիճակի մը , որուն՝ իբրև քրիստոնեայ , մօտ ես ; և որուն Աստուած պիտի կանչէ քեզ դուցէ յանկարծակի . բայց թէ որ ճամբուդ վրայ հաստատուն կենաս , ամենայարմար ժամանակին և ամենէն աղէկ կերպով պիտի կանչէ : Այն որոյ աս ամենը անոր ձգէ : Թող աս աշխարհիս վրայ ունեցած յոյսերդ ու երկիւղներդ , ակնկալութիւններդ ու փափաքներդ կարելի եղածին չափ քիչ ըլլան . և որքան որ կրնայ ըլլալ՝ թող բոլոր քու խորհուրդներդ աս միակ կեդրոնին մէջ միանան թէ՝ Աստուած ինչ կ'ուզէ որ աս ներկայ պարագաներուդ մէջ ըլլաս և թէ՝ ինչ կերպ վարքն է ան , որով կրնաս տիրապէս հաճոյ ըլլալ անոր և փառաւորել զանիկայ :

Ա. որոգայթներուն վտանգին դէմ առաքինական պաշտպանութիւնը խնդրելու համար՝ դէպ ի Քրիստոսի օրհնութենէն աղօթք :

"Ով ամենօրհնեալ Աստուած , բիւրաւոր որոգայթներուն ու վտանգներուն մէջէն՝ որոնք գիս ներսէն ու դուրսէն կը պաշարեն , համարձակութիւն տուր ինծի դէպ ի քեզ նայիլ իմ աս խոնարհ աղաչանքովս , թէ՝ "Իմ վրաս եկողներէն իս վեր վերցընես" , (Սաղմ . ՃԽԹ . 1 ,) և Քու աչքերդ իմ վրաս հաստատես բարութեան համար՝ (Երեմ . ԼԴ . 6 :) Երբոր ծուլութիւնն ու անզգայութիւնը վրաս հասնելու ըլլան , արթնցուր գիս անոնցմէ երազէն , կենդանի և աղդու տեսութիւններ տալով ան անհրեշտի և յաւիտենական աշխարհին վրայ՝ դէպ ի ուր որ իմ ընթացքս կ'ուղ-

ղեմ ։ Մ՚ինչ ես ձգէ թէ որքան անհունապէս հարկաւոր է՝ որ մեծ փութով՝ ի բարին գործածեմ ան վաղանցիկ րոպէները՝ որոնք ինձի սահմանած են իբրև իմ պատրաստութեանս ժամանակ ։

«Երբոր մեղաւորները զիս գլխէ հանել ուզեն, ես անոնց հաւանութիւն չտամ ։ (Ա–ակ ։ Ե ։ 10 ։) Թող Աստուծոյ հետ մէկ սուրբ հաղորդակցութիւն մը ունենամ, և ասիկայ ինձի մէկ զգուանք մը տայ քեզմէ օտար եղողներուն՝ և հոգիս քեզմէ բաժնել ուզողներուն հետ հաղորդակցութիւն ընելէն ։ Ընդհակառակն որ «Աստուածավախները պատուեմ», (Սաղմ. ՃԺե. 4.) և իմաստուն ու բարի մարդոց հետ քալելով՝ ինքզինքս ամէն օր իմաստութեան ու սրբութեան մէջ յառաջացած տեսնեմ ։ (Ա–ակ ։ Ժ ։ 20 ։) Ո՛վ Տէր՝ զիս անոնցմով զօրացուր, որ ինծմով ալ ուրիշները զօրացընես ։ Զիս անոնց սրտին մէջ աստուածային սիրոյ բոցը արծարծելու և կենդանացընելու բարեբաղդ գործիքը ըրէ ։ և անիկայ սրտէ՝ ի սիրտ անցնելով իր ճամբուն մէջ ամէն բոպէ աճում գտնէ ։

«Պահէ զիս՝ ով Տէր, մարմնաւոր հաճոյքներուն սէրէն ։ Թող սրտի մտօք յիշեմ թէ՝ «Մարմնաւոր խորհուրդը մահ է» ։ (Հռովմ. Ը ։ 6 ։) Վասն որոյ հաճէ մաքրել և սրբել իմ հոգիս քու Սուրբ Հոգւոյդ աղեցութեամբը, որ միշտ ապօրինաւոր բնակրութիւններէ՝ ուրիշներուն անոնց և տեսէն իյնալէն աւելի մեծ փութով փախչիմ ։ և իմ կենդանական բնութեանս ան վայելմունքները՝ որոնց դուն թոյլ կու տաս և որոնք հարկաւոր են իրաց կարգադրութենէն, ընդհակառակն որ զգաստութեամբ և չափաւորապէս վայելեմ ։ Տակաւին յիշեմ հոգևոր և իմացական բնութեանս գերագոյն մեծու-

Թիւնը , և իբրև իմ ամենաշնիւ երջանկութիւնս ան զուարճութիւնները փնտռեմ՝ որ մարդոց ու քրիստոնէից կը պատշաճին : Հնորհէ որ հո- գիս սուրբ խորհրդածութեան թևերով աներևոյթ փառաց սահմանները թռչի . և աստուածային ընորհաց ազդեցութիւններովը ջանամ ինքզինքս պատրաստ ընելու ան հրեշտակային հոգիներուն ընկերութեանը , որոնք քու առջե՛դ կը բնակին ա- զատ ան մեղսալից զուարճութիւններէն՝ որոնցմով մարմինի մէջ բնակող հոգիները շատ անգամ ո- րոգայթի մէջ կ՚ինյան , և որոնց մէջ շատ ան- գամ կը կորնչըննն իրենց նախկին վիճակին յիշա- տակութիւնը , ու ան ալնիւ յոյսերուննը , որոնք միայն ան վիճակին կրնան համեմատ դալ :

"Ա՛վ Տէր , ճանչցո՛ւր ինծի իմ կոչումս՝ որուն իս կանչեցիր , և հաստատուն կերպով հետևիլ տուր ինծի իմ պարտաւորութիւններուս : Հայց ազատէ զիս աս աշխարհիս ան չափազանց հոգերէն , որոնք այնպէս կը գրաւեն իմ ժամանակս ու խորհուրգ- ներս՝ որ Ա՛ԷԿ բան մը պէտք ըլլալը՝ մոռնամ : Հշ- խարհային ստացուածոց վրայ ունեցած փափաքներս սանձէ , անոնց անստոյգ և չյագեցընող բնութիւնը ինծի ցուցընելով . և քանի որ ուրիշները երկրիս վրայ հարստութիւն կը դիզեն , ես Հստուածով հարստանամ" : (Ղուկ . ԺԲ . 21 :) Երբեք այն- պէս չզբաղիմ՝ որ քու և իմ հոգւոյս մէջտեղն ե- ղած ան մեծ գործքերուն չկարենամ նայիլ . ժա- մանակաւոր գործքերով այնպէս չզբաղիմ՝ որ յա- ւիտենականութեան շահերը զանց առնեմ : Հնոր- հէ որ ես աշխարհէս անցնիմ երթամ սիրտս ու յոյսերս երկինքին վրայ հաստատած , և ձգողա- կան ազդեցութիւնը առաւել զօրաւոր կերպով զգամ՝ քանի որ աւելի ևս կը մօտենամ ան ցան-

կալև տեղին • մինչև որ ան երջանիկ ատենը գայ ։ երբոր ամէն երկրաւոր բաներըը տեսութենէս պիտի անհետանայ ըլլան ։ և երկնային աշխարհին լուսաւոր փառքերը լեցընեն իմ սուրբցած և զօրացած տեսութիւնս ։ որն որ ան ատենը պիտի ուրախանայ ան բանով՝ որ հիմա զիս տակնուվրայ կ'ընէ • Ամէն" ։

ԳԼՈՒԽ ԻՐ

Հոգևոր վիճակին անկմանն ու ըլլալիքնը վրայ ։

1 • Թէ որ այնչափ բարեբաղդ աստիճանի հասայ՝ որ տուած յորդորանքներովս ու զգուշութիւններովս համոզուած ես ։ շատ հաւանական է որ հաւատոյ մէջ բերկրութեամբ և միխիթարութեամբ յառաջ պիտի երթաս ։ և ճամբադ ընդհանրապէս "Ծագող լոյսին պէս պիտի ըլլայ ։ որ երթալով կը լուսաւորուի ։ մինչև որ կատարեալ օր ըլլայ" ։ (Առակ • Դ • 18 ։) Բայց այսու ամենայնիւ չեմ կրնար ինքզինքս խաբել յուսալու թէ՝ այնպիսի յաջողութիւն մը պիտի ունենամ ։ որպէս զի քեզ յառաջ տանիմ՝ ազատ ան զանազան բնաւորութիւններէն՝ վարմունքներէն և վիճակներէն ։ որոնց համար ամենաբարի մարդիկն ալ քիչ շատ գանգատ ըրած են ։ Շատ կը վախնամ թէ՝ ուրքան ջերմութեամբ ալ որ սրտիդ վրայ տպաւորի իմ ըրած նկարագրութիւնս ։ թէ և անփոփոխ մնան հաւատոյ և յուսոյ մեծ առարկաները ։ տակաւին անոնց նկատմամբ ունեցած բնաւորութիւնդ պիտի փոխուի ։ Շատ կը վախնամ որ

միտքդ Աստուծոյ բարի ճամբաներուն մէջ պիտի յոգնի ու թուլնայ • այո՛ կրնայ ըլլալ որ հրապուրուիս անոնցմէ դուրս մէկ քայլ մը առնել, և անանկով որս մը ըլլալ ան փորձութիւններէն մէկ քանիներուն՝ որոնց վրայ հիմա սուրբ արհամարհանօք կը նայիս : Ասոր հաւանական հետեւութիւնը աս պիտի ըլլայ թէ՝ Աստուած իր երեսը քեզմէ պիտի ծածկէ, թէ իր պատուհասիչ ձեռքը քեզի դէմ պիտի երկնցընէ, և դեռ պիտի տեսնես քու տրտմալից ժամերդ, օրքան զուարթութեամբ ալ որ հիմա «Յնծաս Տէրոջմով, և ուրախանաս քու փրկութեանդ Աստուծովը» : (Ընթ • Գ • 18 :) Վասն որոյ կը յուսամ որ՝ եթէ աս յոյժ հաւանական դէպքը պատահի, մէկ օգուտ մը պիտի ընէ աս վէճակներուն վրայ հիմա սակաւ ինչ առաւել մանրամասնաբար խօսիլը • և սրտի մեծ աղօթք կ'ընեմ՝ որ անոնց վրայով խօսելիքներս Աստուած քու հոգւոյդ խաղաղութեանը՝ միթթարութեանը՝ և զօրութեանը միջոցներն ընէ, եթէ երբէք թող տայ քեզ ինչ և իցէ աստիճանաւ մը իրմէն շեղելու :

2 • Նախ և առաջ հաւատոյ մէջ վայրահասկութեան և թուլութեան վէճակին վրայ պիտի խօսիմ : Իսկ հոս կը բաղձամ որ՝ ուրիշ բան մը ըսելէս առաջ աս աղէկ միտք առնես թէ աս բոլիլք նիւթիս մէջ՝ դէտահաս լուսաւորիչն աստուածային իրաց վրայ փորձառութեամբ տեղեկանալ նոր սկսած ժամանակը՝ իր ներսիդին զգացած ան եռանդին շիջանելուն վրայ պիտի չխօսիմ : Մեր բնութիւնն այնպէս կազմուած է որ՝ նոր բաները մանաւանդ կերպով մը տպաւորութիւն կ'ընեն անոր • և ասկէ՛ ի զատ մեր կիրքերը աղեղցութեան աւելի ընդունակ են կենաց առաջին տա-

բիները ։ քան թէ տարիքնիս առած ։ Ժամանակը ։ Դուցէ աս բանը բաւական դիտած չէ ամէն մարդ ։ Ընդհանրապէս շատ կը մեծցընեն աս բանը ։ ու թէ որ ընդհաց մէջ յառաջ գացած ու յաւիտենական փառքին համար ըրած պատրաստութեանը մէջ մեծապէս յառաջադիմութիւն ստացած քրիստոնեան ասիկայ չունենայ ։ երբեմն՝ յաւէտ երևակայական քան թէ իրական եղծմանց վրայ կ'ողբայ ։ և առանց արդարացի հիման՝ կ'ըսէ՝ "Պրանե՛ր թէ առաջին ամիսներուն պէս ըլլայի" ։ (Յոբ ։ իթ ։ 2 ։) Ա՛սն որոյ շատ անգամ յիշուելու է քեզի թէ՝ կրօնքը գլխաւորապէս Աստուծոյ կամքին համաձայն գտնուելուն ։ և ան ամէն բաներէն հեռանալուն ։ որոնց վրայով կը համոզուինք թէ Աստուած կ'ատէ ։ և կենաց մէջ մեզի սահմանած բաները կատարելուն ։ և մարդկային սեռին երջանկութեամբը անոր փառքը յառաջ տանելուն մէջ կը կայանայ ։ Աս բանին աղէկ ու գլխաւորապէս նայելու ենք ։ ամէն բանի մէջ նկատելով ան շարժառիթներուն պարզութիւնն ու մաքրութիւնը՝ որոնցմէ շարժեալ կը գործենք ։ և որոնց համար գիտենք թէ Աստուած՝ որ սիրտը կը քննէ՝ գլխաւորապէս անոնց կը նայի ։ միանգամայն մեր անթիւ անկատարութիւններուն զգացումովը ինքզինքնիս անոր առջին խոնարհեցընելով ։ և Քրիստոսի արեանն ու Հետարանին շնորհացն ապաւինելով ։

3 ։ Աս նախազգուշութիւնը տալէս ետքը հիմա սակաւ ինչ առաւել մանրամասն կերպով պիտի նկարագրեմ ան վիճակը՝ որ իմնալու վրայ եղող քրիստոնէին վիճակը կը կոչեմ ։ որչափ որ յաջորդ գլուխներուն մէջ խօսելիքներուս չհասնուիր ։ Ու պէտք է աս բանը գլխաւորապէս

աստուածային բանները մոռնալուն՝ և ան զանազան պարտաւորութիւնները մէկդի ձգելուն մէջ կը կայանայ, որոնք պարտաւոր ենք կատարել՝ ինքզինքնիս ահաւոր կերպով մը Աստուծոյ ծառայութեանը նուիրած ըլլալնուս համար։ Ա՛յլ և՝ զանազան նշաններ կան քրիստոնէին տարբեր պարագաներուն ու առնչութիւններուն համեմատ. բայց կան նաև ոմանք որ աւելի ընդհանուր են։ Ա՛ահաւոր կերպով վայելուչ է հոգի ըսածներուս վրայով խօսիլ, և աս պատճառաւ որ՝ աս անկումները շատ անգամ չեն տեսնուիր, Եփրեմի վրայ եղած ճերմակ մազերուն նման, երբոր ինքը չէր գիտեր։ (Ովս. է. 9։)

4. Իմ ընթերցո՛ղս, աս վէճակին մէջ իյնալդ՝ հաւանականաբար նախ և առաջ առանձին սենեակդ մտնելու և Հոն կատարելու պարտաւորութիւններդ մէկդի ձգելէդ պիտի գիտնաս։ Ո՛չ թէ այնպէս կը սեպեմ կամ ստուգիւ կը վճռեմ թէ՝ ի սկզբան կամ բոլորովին զանց պիտի ընես, այլ թէ պաղ և արտաքին կերպով մը միայն պիտի կատարես զանոնք։ Ծուլութիւնը՝ կամ ան ուրիշ որոգայթներէն մէկը, որոնց դէմ քեզ զգուշացուցի նախընթաց գլխուն մէջ, այնքան պիտի տիրէ քու վրադ՝ որ թէպէտ գուցէ գիտնաս և չիշես թէ առանձնանալու յատուկ ժամանակը եկաւ, բայց տակաւին երբեմն անկողնիդ մէջ պիտի պառկիս առտուանց, երբեմն խօսակցութեան կամ գործքի տաս ինքզինքդ երկկոյին, անանկ որ յարմար ժամանակ չունենաս անոր։ Կամ երբոր ժամանակին սենեակդ մտնես, գուցէ քեզի սիրելի եղած գիրք մը՝ որն որ կ՛ուզես կարդալ, կամ մէկուն հետ ունեցած թղթակցութիւնդ, կամ մէկ ուրիշ զբօսանք մը աչքիդ

պատահի կամ միտքդ իյնայ , և նախ և առաջ զանիկայ կատարել տալու փորձութեան մէջ ձգէ քեզ : Անիկայ հաւանական է որ՝ կարճածէդ աւելի ժամանակ պիտի անցունել տայ քեզի . և յետոյ առանձին աղօթքդ շտապաւ պիտի լմեցը- նես , և գուցէ Սուրբ Կոքէն կարդալն ալ բոլո- րովին զանց առնես : Թերևս պիտի ըսես թէ՝ միայն մէկ անգամ մըն է ասիկայ . բայց նոյն թոյլտուու- թիւնը երկրորդ և երրորդ անգամ ալ պիտի ընես , և ամէն մէկ անգամին առջևնէն աւելի դիւրին և ընտանի պիտի գայ քեզի : Եւ այսպէս զԱստուած ծաղր պիտի ընես , և բուն քու հոգիդ իր հոգևոր կերակուրներէն պիտի զրկես , թէ որ ներելի է ինձ այսպէս ըսել . Աստուծոյ խօսքը թևթև բանի տեղ պիտի դնես , և անձնաքննութիւն ընելը բո- լորովին մէկդի պիտի ձգես . և առանձին աղօթքն ալ յաւէտ բեռ մը պիտի գայ քեզի՝ քան թէ բերկրութիւն , յաւէտ ոչինչ արարողութիւն պիտի թուին՝ քան թէ ջերմեռանդ յարգութիւն մը , մեր երկնաւոր Հօրը ընդունելութեանը արժանի :

5 . Թէ որ անմիջական և հաստատուն որոշ- մամբ միջոցներ չբանեցընես աս անկումներէն ազա- տելու համար , աւելի և աւելի պիտի տարածին և ըն- կերական պաշտամանց պարտաւորութիւններուն ալ պիտի հասնին : Հետևութիւնները պիտի տեսնես ընտանիքիդ և հրապարակական պաշտամանցդ մէջ : Եւ թէ որ չզգաս՝ նշանները և աս առաւել պիտի դէշնան : Թափառական խորհուրդներ՝ աս պար- տաւորութեանց բուն իսկ հոգին իրեն թէ պիտի սպառեն : Ընդհակառակն կը հաւատամ որ շատ երևելի քրիստոնէից անգամ տրուած չէ բոլորովին ազատ ըլլալ անոնցմէ . բայց հաւանականաբար աս պա- րագաներուն մէջ՝ խիստ մտադրութիւն ընելու համ

ներքին ջերմեռանդութեան երևոյթին ունեցող մէկ քան մը ձեռք ձգելու քիչ ժամանակ պիտի գըտնես : Եւ երբոր աս պարտաւորութիւններդ այսպէս արտաքին կերպով կը լմնցընես , հազիւ թէ մէկ խորհրդածութիւն մըն ալ կ'ընես եւ էն թէ՝ անոնցմով զԱստուած ծրքան քիչ վայելեցիր , թէ անոնցմով զանիկայ ծրքան քիչ պատուեցիր : Դուրս Տէրոջը Ընթրիքին խորհուրդը՝ հոգեւոյն մտադրութիւնը հաստատելու և անոր մէջ սուրբ զգածմանց եռանդուն գործադրութիւնը յառաջ բերելու այնպիսի սքանչելի կերպով յարմար եղած ըլլալուն համար , ան պարտաւորութեանց ամենէն վերջինն ըլլայ՝ որոնց մէջ աս եղծուածները կը յայտնուին : Բայց տակաւին ոչ կրնայ ըսել թէ ան սուրբ սեղանը՝ քեզի առանձնաշնորհեալ տեղ մըն է : Առանց պատճառի պատրաստութեանդ մէջ պակասաւոր դտնուելով , սովորականէն քիչ սրտի հաստատութեամբ և քիչ սիրտդ բանալով պիտի երթաս : Եւ գուցէ ինքզինքդ քննած ատենդ մէկ տհաճութիւն մը զգալով , երբոր կը տեսնես թէ միտքդ մեծապէս խոտորած կամ անզգայ եղած է , հակամիտիս քու տեղդ ձգել ու հոն տեղի պարտաւորութիւնդ մոռնալ : Եւ երբոր հոգևոր թշնամիներդ միանգամ քու վրադ աս յաղթութիւնը ստանան , հաւանական է որ առջինէն աւելի արագ աստիճանաւ պիտի իյնաս , և անոնց ըրած չանքերուն դէմ քու ըրած ընդդիմութիւնդ երթալով պիտի տկարանայ :

6 . Երբոր Հօր Աստուծոյ և Տէր Յիսուս Քրիստոսի վրայ ունեցած սէրդ պաղիս , Քրիստոսով եղբայրներուդ վրայ ունեցած քրիստոնէական զգածման եռանդդ ալ համեմատաբար պիտի մարի , և կենաց մէջ օգտակար ըլլալու վրայ ու-

նեցած նկատումդ ալ պիտի երթայ ։ Մանաւանդ հոգևոր շինութեան համար ընելիք բան մը եղած առնը ։ Հոգևոր խօսակցութիւններ ընելը մեկդի ձգելուդ համար աս կամ ան չատագովութիւնը պիտի գտնես ։ գուցէ ո՛չ միայն դրացիներուդ և քրիստոնեայ բարեկամներուդ հետ ։ այլ մինչև անգամ անոնց հետ՝ որոնք քու ընտանեացդ անդամ՝ ներն են ։ և անոնց՝ որ քու խնամքիդ յանձնուած են ։ թէ որ աստիճանի մը մէջ դրուած ես ։

7 ։ Ըս թուղութեան հետ ։ կամ զգայական հաճութեանց կամ աշխարհային գործոց յարիլդ ալ կ՚աւելնայ ։ Վ՚ան զի հոգին զբաղելու և զուարճանալու մեկ բան մը ունենալու է ։ և որովհետև աստնցմէ կամ մեկին կամ միւսին կը դառնայ ։ անոր համար ալ փորձութիւններուն մեկը կամ միւսը անոր դէմը պիտի ելլեն ։ Նըրեմն՝ գուցէ բարեխառնութեան ամենախիստ կապերը և կենաց կանոնաւոր կարգադրութիւնները պիտի աբլես ։ ասոր անոր հետ ընկերութիւն ընելու և անկէ հետևած աշխարհային վայելչութիւններուն համար ։ որոնք շատ անգամ անոր հաւէն կ՚երթան ։ Ուրիշ անգամ ալ կենաց շահերը առաջուընէ աւելի մեծ երևնալով ։ և միտքն աւելի գրաւելով ։ ուրիշ անձանց հակառակ շահերը քեզ անհանգստութեան մէջ ձգէ ։ կամ կռուոյ և հակառակութեան մէջ ընկղմեցընէ ։ որոնց մէջ շատ դժուար է հոգևոյն թէ պարզութիւնը ու թէ անմեղութիւնը պահել ։ Նէ գուցէ թէ որ հոգևոր պաշտօնեաներն ու ուրիշ քրիստոնեայ բարեկամներ դիտեն աս բանը ։ և չտան պարզ և հաւատարիմ կերպով մը քեզ քու մօտ ընթացքէդ դարձընելու ։ մտաց մէկ սուտ ներութիւն մը՝ որ շատ անգամ մարդ այսպիսի վիճակի մը մէջ կը վաստկի ։ անոնց ըրած աս

ջանքերը սաստիկ անհաճոյ ընէ քեզի ։ Հոգւոյն վերքը՝ թէ որ կրնամ աս ղօղանջաձքը բանեցը-նել , պիտի չուզէ ձեռք գպցընելնին՝ երբոր շատ կարօտ է անոր • և քրիստոնէական բարեկամութեանց ամենաղնիւ և անձնուրաց գործքերէն մէկը ցըր-տութեան և տհաճութեան , այո՝ գուցէ թշնա-մութեան առիթի պիտի դառնայ ։

8 • Եւ շատ կարևի է որ՝ մէկ խօսքով , մտաց աս անկարգ վիճակը քեզ նախապաշարեցընէ բուն իսկ ան սկզբունքներուն դէմ , որ կրնան շատ ազդու ըլլալ քեզ դարձընելու համար • և քու մեծ թշնամիդ այնքան յառաջ երթայ իր քեզի դէմ ըրած ջանքերուն մէջ , որ համոզէ քեզ թէ հոգւոյդ վիճակէդ բան մը կորսնցուցած չես , քանի որ գրեթէ բոլորը կորսնցուցեր ես ։ Շատ հաւանական է որ քեզի անանկ պիտի հաւատացընել տայ թէ՝ քու առջի ունեցած ջերմեռանդ զգա-ցումներդ սոսկ կոյր նախանձաւորութենէ յառաջ եկած էին , և թէ՝ Աստուծոյ առջևը ունեցած ընթացքիդ սուրբ կանոնաւորութիւնը անհարկա-ւոր խստութիւն ու խղճահարութիւն մըն էր ։ Այո՝ կրնայ ըլլալ որ իմացականութեան կողմանէ յառաջադիմութիւն մը ստացած սեպես ասիկայ թէ՝ սորված ես քանի մը նոր վարպետներէն , որ եթէ մէկ մարդ մը իր ընկերներուն հետ մարդ-կութեամբ և բարի բնաւորութեամբ վարուի , զա-նոնք միայն դատելով և անարգելով՝ որոնք իրենց կարճամտութեամբը ուրիշները կը նեղեն , անիկայ հարկաւ շատ բարի վիճակի մը մէջ պիտի ըլլայ , թէ և Աստուծոյ հետ շատ հաղորդակցութիւն չընէ • բաւական է որ անոր վրայ յարգանք մը-տածէ , և զանիկայ թանձր մոլութիւններով չդայ-բացընէ ։

9 . Ասիկայ հոգեւոր եղեմանց կարգին մէջ ամենէն նեղը յիշեցի , վասն զի հոս կը սեպեմ ա-նոր ամենէն յարմար տեղը , և կը վախնամ թէ փորձով ալ պիտի դտնուի որ խորհուրդով և յան-դուգն մեղքի մէջ իյնալուն ճիշդ սահմաններուն քով կ'ինկնայ ասիկայ , որուն վրայ յաջորդ գըլ-խուն մէջ պիտի խօսիմ : Նէ աս պատճառաւ ալ որ , ասիկայ ան նշանն է որ շատ ազդու կերպով կ'արգիլէ ինչ և իցէ յարմար դարմանի յաջողու-թիւնն ու մինչև անգամ գործադրութիւնը , յի-մարական և մահառիթ կասկածով մը թէ անօ-գուտ են : Ասիկայ ան անզգայական թմրութեանը կը նմանի , թէ որ կրնամ աս նմանութիւնը ընել , որ շատ անգամ կաթուածէ կամ մահէ առաջ մարդուս վրայ կու գայ :

10 . Ամենէն իմ նպատակս չէ հիմա եր-կարօրէն քննել ու համրել ան ամէն վտանգաւոր սկզբունքները՝ որոնք հիմա պատրաստ են միտքը գրաւելու , և սուտ ու խաբեբայ խաղաղութեան մը հիմը դնելու : Յիրաւի ան սկզբունքները զանազան օրինակներու մէջ կը տարբերին , և երբեմն երկու հակառակ ծայրերու կ'երթան : Բայց թէ որ Աս-տուած քեզ արթնցընէ Աստուածաշունչդ մտա-դրութեամբ կարդալու , և քեզի զգացընել տայ ան ոգին՝ որով գրուած է , գրեթէ ամէն մէկ էջը յաղթահարութեան զօրութիւն պիտի ունենայ մտացդ վրայ , և լոյս մը պիտի տարածէ խաւարին աս շուքերը ցրուելու և փարատելու :

11 . Ա՛ս խօսքերուն մէջ դիտաւորութիւնս աս է որ՝ եթէ կարելի է քեզ խկոյն համոզեմ որ երբոր կը տեսնես աս եղեմանց առաջին նշանները , զգուշութիւնդ ձեռք առնես , և չանք ընես կա-րելի եղածին չափ շուտով ինքզինքդ անոնցմէ ա-

զատելու ։ Ես կ՚ուզեմ քեզի խնացընել թէ դար-
մանը ան տեղ սկսելու է՝ ուր առաջին պատճառը
կամ ախտը սկսեց , ըսել կ՚ուզեմ քու առանձ-
նական աղօթքիդ տեղը ։ Քիչ մը ժամանակ ան-
սրտի մտօք խղճմտանքիդ հարցընելու՝ թէ ա-
մէնօրընեայ Աստուծոյ և քու հոգւոյդ մէջտեղը
իրերն ինչ վիճակի մէջ են ։ Երդեօք հիմա ալ
այսպէս են՝ ինչպէս առեն մը էին , և ինչպէս
պիտի ուզէիր որ ըլլան , թէ որ տեսնէիր թէ
կեանքդ իր վախճանին հասեր է , և անմիջապէս
յաւիտենական վիճակին մէջ կը մտնես ։ Յաւի-
տենականութեան վրայ եղած մինակ մէկ խորին
խորհրդածութիւնը՝ ամօթով կը հանէ հաղարա-
ւոր ունայն ջատագովութիւնները , որոնցմով՝ թէ
որ աս խորհուրդը չընենք , հոգինիս կը խաբենք ։
Եւ երբոր սրտին ան ծածուկ կասկածը կը զգաս՝
որ բնականապէս վերոյգրեալ խորհուրդէն կը ծա-
գի , չանք մի՛ ըներ բանը ծածկելու և թևթև ու
խաբեբայ ծածկոցներ դտնելու ան բանին՝ որ քու
սիրտդ կը դատապարտէ , այլ անկեղծութեամբ
խոնարհէ անոր յաղթահարութեանը տակը ։ Սիրտդ
Աստուծոյ առջին թափէ , և անոր Հոգւոյն ու-
շընհացը նոր ազդեցութիւնները խնդրէ ։ Առաւել
ճշդութեամբ առանձնական աղօթից և անձնաքննու-
թեան դարձիր ։ Սուրբ Գիրքը ևս առաւել փու-
թով կարդա՛ , և մանաւանդ անոր հոգևորական և
ներմուծանդական մասերը ։ Չ՚անք ըսէ սրտիդ մէջ
հաստատել անիկայ , և զգալ ՚ան բանը՝ որուն
համար բանաւոր պատճառ ունիս հաւատալու թէ՝
անոր սրբազան հեղինակներն զգացին գրած ժա-
մանակնին , որքան որ պարագաները կը յարմարին ։
Ամենայն պարզութեամբ հոգիդ բաց ան ամէն դա-
սերուն՝ որ Աստուծոյ խօսքը քեզի կը սորվեցընէ ։

և զգոյշ եղիր ան բաներէն՝ որ կ'իմանաս թէ միտքդ կրօնական զգացումներէն կ'օտարացընեն , թէ և նոյն իսկ բաներուն մէջ դէշ սեպուելու բան մը չկենայ : Կրնայ ըլլալ որ ընդհանրապէս աս բաները օրինաւոր ըլլան , և կարելի է որ ոմանց ալ պատշաճ ըլլան . բայց թէ որ վերը յիշուած արդիւնքը յառաջ կը բերեն , ատոյգ կ'ըլլայ որ քեզի համար պատշաճ չեն : Աս ամենէն ի զատ՝ աս պարագաներուն մէջ ան քրիստոնեաներուն հետ հաղորդակցութիւն ըրէ , որոնց հաւատոյ մէջ ունեցած յառաջադիմութիւնը շատ երևելի կը թուի , և որոնք իրենց դաւանութիւնը ամենահաճելի կերպով կը զարդարեն : Ջ՚ան ըրէ անոնց բնութիւնն ու զգացումներն ունենալ , և քու վիճակդ ու սիրտդ բաց անոնց՝ խոհեմութեան պահանջած աստիճանայն աղատութիւնովը : Պարապ ժամանակներ ունեցածատենդ բարեպաշտական գրքեր կարդա , որոնց մէջ աստուածապաշտ հեղինակին միտքն ու սիրտը փոխադրուած է , և որոնց մէջ քրիստոնէութեան հարազատ ոգին համը կրնաս առնել : Ու վերջապէս՝ Տէրոջը սեղանին մօտենալու առաջին պատահած պատեհութիւնը ձեռք առ , ո՛չ ժամանակ խնայէ և ո՛չ ալ աշխատութիւն սրտի մտօք անոր պատրաստուելու համար : Ջոն Ուսուցոյ հետ ունեցած ուխտդ նորոգէ , նորէն հոգիդ Քրիստոսի ձեռքը յանձնէ , և ջանք ըրէ իր մահու չափ սիրոյն սքանչելիքները նկատելու այնպիսի կերպով մը՝ որ մարելու վրայ եղող բոցը նորէն արծարծէ , և քեզ կենդանացընէ առջինէն առաւել զօրաւոր որոշումով «Կենդանի ըլլալ աւնոր՝ որ քեզի համար մեռաւ» : (ի Կորն . ե . 15 :) Ու արթնութիւն ըրէ սրտիդ վրայ , որ ան միջոցին զգացած բարի ազդեցութիւններդ շարունակ

Յիսան ։ Մի դադարիր՝ մինչև որ ան քու ամէն գիտցածէդ հաստատուն հոգևոր վիճակը կրկին ձեռք ձգես ։ Մի դադարիր՝ մինչև որ առջինէն աւելի մեծ յառաջադիմութիւն մը բնես • վասն զի մի միայն յառաջ երթալու նախանձով մըն է որ կրնաս ապահով ըլլալ՝ հետ երթալու ու ևս առաւել ապստամբելու վտանգէն ։

12 • Վ երջապէս սա մէկ բանն ալ կ'ըսեմ որ , հարկաւոր է սա նախազգուշութիւնները կարելի եղածին չափ շուտով՝ի գործ դնել • եթէ ոչ՝ շատ հաւանական է որ մոքէդ անցածէն շատ աւելի սրընթաց յետսխաղաց ընթացք մը պիտի ունենաս • և շատ կարելի է որ Աստուած քեզ ձգէ մէկ թանձր և մեծ մեղքի մը մէջ իյնալու , առնակ որ խղճմտանքդ մեծ տագնապով ու ահով մը լենայ , որն որ "Կոտրած ոսկորներուն" (Սաղմ. Ծ։ • 8) ցաւը շատ անկատար կերպով կրնայ իմացընել ։

Հոգևոր անկման վճռական վրայ Եղողին պատմութիւն ։

"Մեզ յաւիտենական և անփոփոխ Եհովայ , քու կատարելութիւններդ ու փառքերդ քու էութեանդ պէս անփոփոխ են ։ Քու Որդիդ Յիսուսը Նոյն է երէկ ու այսօր , և յաւիտեան՝ ։ (Հբ։ • ԺԳ • 8 ։) Ըն յաւիտենական աշխարհը՝ որուն կը վաղեմ , միշտ հաւասարապէս կարևոր է , և մտադիր մոքէն աւելի հաստատուն ու ահաւոր նկատումի մը կը պահանջէ , որչափ որ կը մօտենայ ։ Բայց աւաղ , իմ տկարութիւններս ու զգածմունքներս և իմ ամենալաւ որոշումներս շարունակ կը փոխուին՝ ան ողորմելի մարմինին նման , որ ամէն օր և ամէն ժամ իր վիճակին ու պարագաներուն

մէջ փոփոխութեան տակ է ։ Ուստի՛ ե՝ ով Տէր ։ ուստի՛ է աս ցաւալի փոփոխութիւնը՝ որ սրտիս վիճակին ու զգացմանը մէջ կը տեսնեմ ։ Ուստի՛ է աս իմ հոգւոյս քեզմէ խոտորիլը ։ Ինչո՞ւ համար չեմ կրնար գալ քեզի որդիական սիրոյ ամէն քաղցրութիւններովը ։ ինչպէս որ երբեմն կրնայի ։ Ինչո՞ւ համար քու ծառայութեանդ այսպիսի թուլութիւնով կը հետեւիմ ։ թէ որ երբէք հետեւիմ ։ Եւ ինչո՞ւ համար ան քու ծառայութեանդ գործքերը՝ որ երբեմն իմ ամենամեծ զուարճութիւնս էին ։ ինծի բեռ մը եղած են ։ Պ՞ւր է ան երանութիւնը՝ ով Աստուած ։ որուն վրայ երբեմն կը խօսէի ։ (Գաղ. Բ. 15 ։) երբոր իմ քու մէջդ եղած ուրախութիւնս՝ իրրեւ իմ երկնաւոր Հայրս ։ այնքան պայծառ էր որ օտարները կրնային տեսնել ։ և երբոր իմ սիրտս դէպ ի քեզ սիրով և քու ծառայութեանդ համար նախանձաւորութեամբ այնքան լեցուն էր ։ որ ինծի անձնուրացութիւնն մըն էր Հոգւոյս ան զօրաւոր զգացումներուն հարազատ արտայայտութիւնները փակելը և սանձելը՝ խոհեմութեան և պարտաւորութեան պահանջած առնելը անգամ ։

«Եւո՛ղ՝ Տէր ։ ո՞ր եմ ինկեր ։ Քու աչքդ դիս դեռ կը տեսնէ ։ բայց ո՛հ՝ որքան տարբեր երբեմն տեսածէն ։ Թէպէտ և ցրտացեալ և անզգայ եղած եմ ։ բայց սակայն մտածելու առնես կ՝ամչեցամ ։ Դուն «Օ՜հս գաղտուկը կը տեսնես» ։ (Մաթ. Զ. 6 ։) և կը տեսնես զիս գուցէ շատ անգամ՝ որ ոչինչ բաներով կը զբօսնուս ան ժամանակները ։ որոնք ահաւոր կերպով քեզի կը նուիրէի քու անմիջական ծառայութեանդ համար ։ Դուն զիս կը տեսնես որ ստիպմամբ կու գամ քու ներկայութեանդ ։ և երբոր քու առջեւդ կը կայնիմ ։ այնքան

յետնակաղ եմ հոգւով՝ որ չեմ գիտեր ինչ ըսեմ քեզի, թէպէտ և դուն ես ան Աստուածը՝ որուն հետ է իմ գործս, և թէպէտ քեզի հետ մէկ խոնարհ և պարտաւպաշտաշաճ հաղորդակցութիւն մը պահելը անհամեմատ կերպով իմ կենացս ամենամեծ գործն է: Եւ մինչև անգամ երբոր կը խօսիմ քեզի, որքան պաղ և արտաքին կերպով է ան: Դուցէ երևակայութեան գործն է, շրթունքներուն աշխատութիւնը. բայց ո՞ր են ան առանդուն փափաքները՝ ան սաստիկ հառաչանքները առ Աստուած, զորս երբեմն ունէի: Ո՞ր է իմ քու մէջդ ունեցած քաղցր հանգիստս, որն որ երբեմն կը վայելէի, իբրև իմ աստուածային հանգրստեանս մօտ եկած, ան մերձաւորութեամբը երջանիկ ըլլալով, և որոշելով որ եթէ կարելի է բնաւ չհեռանամ անկէ: Այլ ո՜վ որքան հեռացեր եմ հիմա: Երբոր աս կարճ աղօթքներս կը լմնցնան, ան ալ թէ որ կրնան աղօթք կոչուիլ, որքան երկար ժամանակներ կ'անցընեմ քեզ մոռցած. և քու սիրովդ այնքան քիչ կենդանացեալ, և քու ծառայութեանդ ինքզինքս այնքան քիչ նուիրած կը թուիմ, որ մէկ օտար մը կրնայ իմ հետս խօսիլ երկար ժամանակ՝ առանց տեղեկութիւն մը ստանալու թէ երբէք հաղորդակցութիւն ըրած եմ քեզի հետ, և առանց իմանալու թէ Աստուծոյ վրայով դո՞ւնէ մէկ բան մը դիտցած կամ լսած եմ: Դուն գիս քու տունդ կը կանչես՝ ո՛վ Տէր, քու սուրբ օրդ. բայց որքան առ երեսս են իմ հոն մատուցած պաշտօններս: Իմ մարմինս ի գատ ուրիշ բան մը չեմ ներկայացներ քու առջեդ. խորհուրդներս ու զգածմունքներս ուրիշ առարկաներու վրայ են՝ քանի որ ես տրտնջի բերնով կը մօտենամ ու քեզ շրթունքներովս կը պա-

տուեմ՝ : (Յասայ • ԽԹ • 13 :) Պուն գնս քու սեղանդ կը կանչես • բայց իմ սիրտս սյնքան պաղած է, որ հաղիւ թէ կը կակըղնայ մինչև անգամ խաչին ոտքը, հաղիւ թէ կը զգայ թէ Յիսուսի արիւնը մեկ ազդեցութիւն մը ունի : Ո՛վ՝ ինչ թշուառ արարած եմ ես : Ըրժանի չեմ քուկդ կոչուելու : Ըրժանի չեմ քու որդւոյդ մէջը տեղ ունենալու, կամ քու ընտանիքիդ մէջն ամենանուաստ վիճակին ունենալու • արժանի եմ յաւէտ դուրս ձգուելու, մոռցուելու, այո՝ բոլորովին կորսուելու :

"Ո՛վ Տէր, ա՞ս է ան պաշտօնը՝ որ երբեմն խոստացայ մատուցանել, և որն որ ինծմէ ակնկալելու անթիւ պատճառներ ունիս : Ասո՞նք են ըրած փոխարէնները՝ ամէն աւուր նախախնամաբար հոգալուդ, քու Որդւոյդ մատուցած պատարագին, Հոգւոյդ ազդեցութիւններուն, իմ անթիւ մեծ մեղքերս ներելուդ, և յաւիտենական փառաց յոյսերուն, ան յոյսերուն՝ որոնց արժանի չեմ, և որոնք շատ անգամ կորսնցուցած եմ : Տէր՝ կ'ամբշնամ քու առջևդ կայնելու կամ ծունկի չոքելու : Հայց կ'աղաչեմ ողորմի՛ և օգնէ ինծի • վասն զի յիրաւի ողորմելի արարած մըն եմ, իմ անձս հողին կը փակչի, և ինքզինքը քու առջևդ կը ձգէ որպէս թէ հողին վրայ • բայց դուն կենդանացո՛ւր իս քու խօսքիդ համեմատ : (Սաղ • ՃԺԹ • 25 :) Թո՛ղ այլ ևս ոչինչ բաներու հետ չխաղամ, վասն զի դահավէժ ժայռի մը ծայրն եմ : Իմ ճամբանեբուս վրայ կը մտածեմ՝ ո՛վ Տէր, իմ ոտքերս քու վկայութիւններուդ դարձուր, որ առանց այլ ևս ուշանալու արտորամ քու պատուիրանքներդ պահելու : (Սաղ • ՃԺԹ • 59, 60 :) Վրնէջ գնս՝ ո՛վ Տէր, և փորձէ՛ գիս : (Սաղ • ՃԼ • 23 :)

Ըս ախտաւորութեանս արմատին ձեռք զարկ , որն որ ինքզինքը հոգւոյս մէջ տարածեր է , և ազատէ զիս անկէ : Կ'աղաչեմ քեզի՝ ով Տէր , մաղց ինչ ըլլալը ինծի ցուցնէր՝ որ ատելութիւնով նայիմ անոր . և Տէր Յիսուս Քրիստոսը այնպիսի կերպով մը ցուցնէ ինծի , որ նայիմ անոր և ողջամ , (Օշէ . ժԱ . 10 ,) որ նայիմ անոր և սիրեմ անկից : Տուր որ արհնամ աս թմրութենէս՝ որուն մէջ կ'ընկղմիմ . և Քրիստոս տայ ինծի մինչև հիմա ընդունածէս շատ աւելի առատ հոգևոր եռանդ և նախանձաւորութիւն , և այնպէս զօրանամ ու կենդանանամ Ընով՝ որ կորսընցուցածս աւելցքը ձեռք բերեմ , և իմ ամենաաւելօրերուս մէջ ըրածէս աւելի արագ ու ճշմարիտ յառաջադիմութիւն մը ընեմ : Ով Տէր , չնորհէ ինծի քու բարի հոգիդ աւելի շատ և առատ հեղմամբ : Թող ան իմ մէջս բնակի իբրև իրեն յատկացուցած մէկ տաճար մը , (Ա Կորն . Գ . 16 ,) և քանի որ ինքը անոր բոլոր պաշտօնը կը կատարէ և կը կառավարէ , ես շարունակ սուրբ և հաճելի պատարագներ մատուցանեմ քեզի : (Հռոմ . ժԲ . 1 :) Թող խնկարկութիւնը շարունակ ըլլայ , և քաղցրահոտ ըլլայ : Թող սուրբ կրակը միշտ վառի՝ և մշտնջենաւորապէս բորբոքի : (Ղևտ . Զ . 13 :) Եւ անոր անօթներէն մէկը երբէք թող չպղծուի , անսուրբ կամ արգիլեալ բանի մը համար գործածուելով . Ամէն" :

ԳԼՈՒԽ ԻԴ

Ինչպէ՞ս ՝ահաւոր կերպով Աստուծոյ նուիրեալ-ները եւ հոգեւոր վէճերի մէջ տէր մը յաւասլպէտ-նուիրեալ ընելէն խոչը , գերեզմանէն եւ կոնա-դէղէ մէջ իյնողէն յաւելի վճռակը :

1 . Պէտք է որ ամէն մարդ խոստովանի թէ ան անկումները՝ որոնց վրայ նախընթաց գլխուն մէջ խօսեցայ , մեծապէս ցաւելու արժանի են . բայց երջանիկ պիտի ըլլաս՝ իմ սիրելի ընթերցող , թէ որ փորձով գիտցած չես ասկէ առաւել ցաւալի պարագայ մը : Դուցէ իրերու վրայ հիմակուան ունեցած տեսութիւնդ վրայ երբոր կը խորհիս , կը կարծես թէ ամենէն մեկ խորհուրդ մը չկրնար ըլլալ որ քեզ հրապուրէ մ՚ի բանի մը մէջ հակառակ գործել հիմակուան ան ազդումներուն՝ որ կու տայ խղճմտանքդ , կամ Աստուծոյ Հոգին՝ որմէ լուսաւորեալ և առաջնորդեալ է խղճմտանքդ : Այո՛՝ անանկ կը սեպես թէ աւելի աղէկ պիտի ըլլայ որ մեռնիս : Եւ շիտակ կը խորհիս . բայց Պետրոս ալ այնպէս խորհեցաւ և ըսաւ թէ՝ ՚՚Թէ և քեզի հետ մեռնելու ալ ըլլամ՚՚ բնաւ քեզ պիտի չուրանամ՚՚ , (Մատթ . ԻՀ . 35 ,) և սակայն վերջապէս ինկաւ . և անոր համար ՚՚Մի հպարտանար , հապա վախցիր՚՚ : (Հռոմ . ԺԱ . 20 :) Ընկարելի բան մը չէ որ իյնաս բուն ան մեղքին մէջ՝ որուն վրայով կը խորհիս թէ ամենէն քիչ վտանգ կայ մէջն իյնալու , կամ ան մեղքին մէջ՝ որուն դէմ կենալու շատ աշխատ կերպով որոշած ես , և որուն վրայով արդէն դառնապէս զղջացած ես : Կրնայ ըլլալ որ կրկին և կրկին անոր մէջն իյնաս : Այլ

ոՀ , թէ որ իյնաս , այո՝ թէ որ խորհրդով և յանդգնաբար միայն մէկ անգամ իյնաս , որքան խորին պիտի խոցէ անիկայ քու սիրտդ : Ան փոր-ձութեանը ետեւէն եկած զուարճութիւնը՝ որքան շատի պիտի նստի քեզի : Ահա Աստուծմէ ինչ-պէս պիտի զատէ անիկայ : Ինչ վհատութիւն , ինչ սոսկալի վհատութիւն մը պիտի տարածի հո-գւոյդ վրայ : Շատ յաւալի է ասոր վրայ խոր-հիլը : Դուցէ այսպիսի վիճակի մը մէջ՝ երբոր նստիս սրտի մտօք մտմտաս , առաջին անգամ ար-թընցած և դարձի եկած ժամանակդ զգացածէդ շատ աւելի յաւ և թշուառութիւն զգաս խղճմը-տանքիդ մէջ . վասն զի ան ատենը գործած մեղքդ՝ ընորոգուած վիճակիդ մէջ գործած մեղքերէդ շատ աւելի ծանր պիտի ըլլայ :

2 . Յիրաւի բաւական է մէկուն սիրտը վկըա-ւորել խորհիլը՝ թէ ինչպէս քու սիրտդ պիտի վիրաւորի , թէ ինչպէս բոլոր իմիթարութիւններդ՝ բոլոր քրիստոնեայ ըլլալուդ վկայութիւնները՝ և բոլոր յոյսերդ պիտի մթնան . ինչ թանձր մթու-թիւն մը պիտի տարածի ամէն կողմ . անանկ որ ոչ արեգակ՝ ոչ լուսին՝ և ոչ աստղք պիտի ե-րեւնան քու երկինքիդ մէջ : Հոգւոյ մխիթարու-թիւններդ պիտի երթան , և աշխարհային վայել-չութիւններդ ալ անհամ ու ձանձրալի պիտի ըլ-լան : Դէ թէ որ նեղութիւններ խրկուին քեզի , ինչպէս որ հաւանական է թէ պիտի խրկուին քեզ մեղքէ դարձընելու համար , յանցանքի նեղքին դիտակցութիւնդ պիտի սրցընէ և թուշաւորէ աս նեղութիւններուն նիղակը : Ան ատենը հոգւոյդ թշնամին բոլոր իր ճնարքովն ու զօրութիւնովը քեզի դէմ պիտի ելլէ քու իյնալէդ քաջալերուե-լով . և պիտի աշխատի քեզ բովանդակ և ան-

յոյս կորձանմամբ ոտքի տակ առնել՝ : Քեզ պիտի համոզէ թէ արդէն անբժշկելի կերպով կորսուած ես : Պիտի աշխատի ցուցընելու թէ ալ մէկ ճար մը չէ մնացեր ձեռք զարնելու . թէ ամէն ջանք՝ ամէն օգնութիւն՝ ղղջման ամէն գործք մի միայն աւելի գէշ կ՚ընէ վիճակդ , և քեզ ես առաւել խորունկը կը թաղէ դժոխքին մէջ :

3 . Ըսպասէս պիտի աշխատի ահերով քեզ ետ պահել ան ստոյգ դարմանէն ալ՝ որ դեռ կը մնայ : Բայց մի՛ զիջանիր անոր : Ցիրաւի վիճակդ շատ ցաւալի պիտի ըլլայ . և թէ որ հիմա ան վիճակին մէջն ես , ողբալի բան մըն է . և անոր մէջ մնալը աւելի ևս գէշ է : Միտդ աւելի ևս պիտի կարծրանայ . և ուրիշ բան մը չյուսացուի՝ բայց միայն յանկարծական և մեծ կործանում մը : Բայց տակաւին՝ օրհնեալ ըլլայ Ըստուած , որ բանը բոլորովին անյոյս չէ : «Վէրքերդ հոտեցան ու փտեցան քու յիմարութեանդ պատճառաւը» , (Սաղմ . ԼԸ . 5 ,) բայց քաղցկեղը անբժշկելի չէ : «Դաղաստդու մէջ բալասան մը կայ . հոն բժիշկ մը կայ» : (Երեմ . Ը . 22 :) Վասն որոյ իմ վիճակս անյոյս է՝ մի՛ ըսեր , այդ սուտ ենթադրութենէն մահաբեր փաստ մը մի՛ հաներ , ըսելով թէ՝ «Օտարները սիրեր եմ , ու անոնց ետևէն պիտի երթամ» : (Երեմ . Ւ . 25 :) Քեզի՝ Ըստուծոյ իր ապստամբ ժողովուրդին խօսած խօսքերովը խօսիմ , երբոր այնպէս կը կարծէին թէ ատ վիճակին մէջն էին , և անկէ այնպիսի հետևութիւն մը հանեցին . «Ի՞մչ ձեր անօրէնութիւնը ճանչցէք ու դարձէ՛ք՝ ո՛վ ապստամբ որդիք , կ՚ըսէ Տէրը» : (Երեմ . Գ . 13 , 14 :) Նոր ընդհէ՛ք խնդրէ , և անոր ուժովը աշխատէ դառնալու : Ըղաղակէ Դաւիթին հետը նոյն յանցանքին տակը , «Կորսուած ոչխարի պէս

մոլորեցայ • փնտռէ՛ քու ծառադ , ինչու որ քու պատուիրանքներդ չմոռցայ" , (Սաղմ. ՃԺԹ. 176 ,) և զանոնք յիշելը կը յուսամ թէ աղէկի նշան մըն է : Բայց թէ որ երբէք պիտի դառնաս , շուտո՛վ դարձիր : Վայր մը ևս աւելի մի՛ առներ ան մահաբեր ճամբուն մէջ , որուն մէջ մոլորելով ինկեր ես : Մի՛ խորհիր մեղք մըն ալ աւելցընել հաշիւիդ վրայ և հապա զղջալ , որպէս թէ ամէնը մի և նոյն բանն է : Երկրորդ սխալմունքը առջինէն դէշ կրնայ ըլլալ • կրնայ ըլլալ որ ճամբայ բանայ իրմէն ետև ուրիշներու , և հիմա եւ բևակայել կրցածէդ աւելի սոսկալի հետևութիւններ յառաջ բերէ : Վասն որոյ փութա՛ և մի՛ յապաղիր : "Ընձդ ազատելու համար փախիր" , (Ծննդ • ԺԹ • 17 ,) "Կտոր քու լեարդդ ծակկէն" առաջ : (Ելաք • Ի • 23 :) "Չքերուդ քուն՝ ու արտևանունքներուդ նիրհում մի՛ տար" , (Ելաք • Ի • 4 ,) անկողնիդ մի՛ մտներ յանցանքիդ թողութիւն չառած , որ չըլլայ թէ չարը քու վրադ հասնի , որ չըլլայ թէ աստուածային արդարութեան սուրը քեզ զարնէ , և մինչեւ հոն վաղը դարձի գալ կը խորհիս՝ աս գիշեր երթաս և դժոխքին մէջն իյնաս :

4 • Ընդհակառակ դարձիր , և ներէ՛ ինծի որ աս ալ ըսեմ , ահաւոր կերպով դարձիր : Վանգի երբոր խղճմտանքը այնպիսի սաստիկ բռնադատուած է դիտումիամբ՝ կամաւ՝ և խորհրդով մեղք դործելով , (մէկ դէպք մը՝ որ մարդ կը յուսայ թէ քիչ անգամ պիտի պատահի անոնց՝ որ միանգամ անկեղծութեամբ հոգևոր ընթացքի մը մէջ մտած են ,) ասիկայ մեծ բան մըն է , և անոր համեմատ վարուելու է : Թէ որ աս յաւալի դէպքը քեզի պատահած է՝ իմ ապերջանիկ ընթերցողս , կը մեղ-

քրնամ քեզ և կ'ողբամ վրադ , և կ'աղաչեմ քեզի որ՝ որովհետև խաղաղութեանդ՝ դարձիդ՝ հոգւոյդ առողջութեանն ու բուն իսկ անոր կենացը արժէքը գիտես , մէկ ժամ մը պարապը չանցը– նես : Ընդհակառակն առանձին տեղ մը քաշուէ և սրտի մտօք խորհէ : Ուրիշ դործքերդ ու ղբաղ– մունքներդ մէկդի ձգէ , թէ որ այնպիսի դործքեր են որոնց խղճմտանքդ կը ներէ քանի մը ժամ ետ ձգել , և մեր խօսած պարագային նայելով պիտի անտարակոյս ներէ : Վասն որոյ Աստուծոյ առջևը ինքզինքդ անոր տուր , և խղճմտանքն ինչ ըսելիք որ ունի՝ համբերութեամբ և խոնարհութեամբ մտիկ ըրէ երկարօրէն , թէ և անիկայ դառնապէս սաստէ և յանդիմանէ քեզ : Այո՛ մեծ փափա– քով ազօթքը ըրէ որ Աստուած խղճմտանքովդ քեզի խօսի , և աւելի կատարեալ կերպով դիտ– ցընէ և զգուշացընէ թէ՝ "Իէշ ու դառն բան մըն է , որ քու Տէր Աստուածդ թողուցիր" : (Երե• ե • 19 :) Յանցանքիդ հետևէն եկած ան ամէն ծանրացուցիչ պարագաներուն վրայ խորհէ • և մանաւանդ անոնց վրայ որոնք՝ ընդունած ողորմու– թիւնդ ու բարութիւնդ չարաչար գործածելէդ կը ծագին , և որոնք ոչ միայն Աստուծոյ ըրած ուխ– տերէդ և խոստմունքներէդ , այլ Փրկչին արեամբ ինքզուած սիրոյն վրայ ունեցած տեսութիւններէդ ալ յառաջ կու գան : Իսկ ա՜ն է քու ըրած փո– խարէնդ : Հաւատական չէր որ Քրիստոս իր թշնա– միներէն աս չարիքները կրէր : Պէտք է որ "Իր բարեկամներուն տանը մէջն" ալ "վէրքեր ընդու– նի" : (Զաք • ժգ • 6 :) "Ա՛ ամէն պղծութիւն– ները ընելու համար ազատեցար" : (Երե • ե • 10 :) Ամէնօրընեայ Յիսուսը ցաւ քաշից և մեռաւ քեզի համար որ համարձակութիւնով և աղատու–

թիւնով մեղանչեմ , որ մեղքին որպէս թէ ոգին ու ծնունդը հանիս , և զԱստուած բարկացընես այսչափ ապերախտութեամբ և չարութեամբ : Որ խորհէ , որքան իրաւացի կերպով Աստուած կրնար քեզ իր առջևէն դուրս ձգել : Որքան արդարացի կերպով կրնար քեզ անոնց կարգը դասել , որոնք իր ամենածանր վրէժխնդրութեանը օրինակներ եղած են : Ու խորհէ թէ ինչպէս "Սիրտդ պիտի դիմանար , կամ թէ ձեռքերդ ուժովնային , թէ որ քեզի հատուցում ընէր" : (Եզեկ . ԻԲ . 14 :) Ասոր , բոլոր նախկին փորձառութիւններդ պիտի աճեցընեն ան կործանմանն ու թշուառութեանը վրայ ունենալիք զգացումդ , որն որ աստուածային ներկայութենէն և շնորհքէն յաւիտեանս վռնտուած տեղդ պիտի զգաս :

5 . Սանկ խորհրդածութիւններ ըրէ : Ընդացդ վրայ այսպիսի խոնարհեցուցիչ հայեցուածք մը ունենալէ մի՛ փախչիր : Ընդհակառակը որքան աւելի զղուելի և ցաւալի երևնայ , այնքան առաւել նշոյլ կայ քեզի օգուտ բլլալու անոր նայելովդ : Բայց բանը հոս պիտի չմնայ : Ա՛ս ամէն խորհրդածութիւնները ոչ թէ վշտացընելու՝ այլ բժշկելու համար են . և բժշկութիւնը յառաջ բերելու համար պէտք եղածէն աւելի վշտացընելու չեն : Յիրաւի մեղաց վրայ նայելու ես . բայց նաև թէ որ երբեք Քրիստոսի վրայ նայելու ես , այսպիսի պարագաներու մէջ պէտք է նայիս Անոր՝ որ հիմա առջևնէն աւելի խոստումնակ խոցեցիր , և անոր վրայ ողբալու ես անկեղծութեամբ և դիւրագգացութեամբ : (Զաք . ԺԲ . 10 :) Ան Աստուածը՝ որ վշտացուցիր ու բարկացուցիր , որուն օրէնքները կոտրեցիր , և որուն արդարութիւնը աս յիմար և թշուառ ուրացութեամբդ որպէս թէ յասպարէզ կոչեցիր ,

տակաւին յոյժ «Ողորմած Աստուած» է։ (Ա Օ-
բէ. Ժ. 31։) Պուն չես կրնար՝ անոր քեզ ըն-
դունելու պատրաստ ըլլալուն չափ պատրաստ ըլլալ
դառնալու։ Ա՛ինչէ անգամ հիմա հաշտութիւն
կը խնդրէ՝ սրտիդ վրայ ըրած ան ամէն քաղցր աղ-
ղեցութիւններովը։ Ի՞սյց չիշէ թէ ինչպէս կը
հաշտուի անիկայ։ Ա՛իշդ ան նոյն կերպով՝ որով
առաջին անգամ մօտեցար անոր իր սիրելի Որդւոյն
անունովը։ Վասն որոյ անոր վրայ խոնարհ կա-
խում մը զգալով եկուր։ Ա՛որէն Յիսուսի եկուր,
որ իր արիւնը Հոգւոյդ վրայ սրսկի, որ Հոգիդ
անով մաքրուի և յանցանքդ ջնջուի։ Ա՛ս քու
գործած մեղքդ՝ որ ամէնօրընեայն Աստուած ա-
ռաջուց տեսած էր, փրկչիդ չարչարանացը ծան-
րութիւնը շատցուց, ու իր արիւնը թափուելուն
պատճառ մը եղաւ։ Խոնարհութեամբ գնա, և
քու վէրքերդ ան պատուական բալասանին կաթիլ-
ներուն տակը բռնէ, որ անով միայն կրնար բժշ-
կուիլ։ Ա՛ն կարեկից փրկիչը ուրախ պիտի ըլլայ
քեզ առողջացընելու, երբոր իր ոտքերուն տակը
պառկած խոնարհութեամբ կ՝աղաչես. և քեզի
հետ՝ իր տուած խաղաղութեանն ու հաճութեանը
մասնակից պիտի ըլլայ։ Ա՛նոր միջոցովը նորոգէ
քու ուխտդ Աստուծոյ հետ. ան կոտրած ուխտդ,
որ անիկայ կոտրելդ աստուածային արդարութիւնը
«Աքանչելի բաներով» կրնար քեզի ճանչցընել
«արդարութեամբ», (Սաղմ. ԿԷ. 5,) բայց ո-
ղորմութիւնը կը նեբէ։ Թող ան ուխտը կոտրե-
լուդ գիտութիւնն ու յիշատակութիւնը ուխտդ
նորոգել տայ քեզի՝ տկարութեանդ վրայ առջի-
նէն աւելի խորին զգացում մը ունենալով, և ա-
պահովութեանդ համար մինչև հիմա ունեցածէդ
աւելի սրտանց կախում մը ցուցընելով աստուա-

ձայնին շնորհացը վրայ : Պիտեմ որ պիտի ամչնաս Աստուծոյ որդւոյը հետ երևնալ անոր սրբարանին մէջ և մանաւանդ անոր սեղանին քով՝ քու մեծ յանցանքդ դիտնալովդ • բայց ամչնալը մեկդի ձգէ , թէ որ Նախախնամութիւնը քեզի ճամբան բանայ : Կ'ուզես քու բարկացուցած Հօրդ առջևը խոնարհիլ • ուրիմն ուրիշ մէկ տեղ մը չկայ անշուշտ՝ ուր որ աւելի հաւանական ըլլայ խոնարհիլդ , բայց ի ինքզինքդ անոր տանը մէջ տեսնելու տանեկդ • և չկայ ուրիշ մէկ մատակարարուած խորհուրդ մը հոն՝ որ կարող ըլլայ աւելի խոնարհեցընել քեզ , բայց ի անկէ որուն մէջ «Քու աչքիդ առջևը Յիսուս Քրիստոսը խաչը եղած յայտնապէս կը նկարագրուի» : (Գաղ • Գ • 1 :) Ա՛ի միայն մեղաւորները հոն երթալու են • ամենէն բարի մարդիկը անգամ ան սուրբ սեղանին առջևը մեղաւորի պէս կու գան : Ուն ալ ասանկ մօտեցիր անոր • այո՝ մեղաւորներուն իրրև ամենէն մեծը , երկրիս վրայ եղող որ և իցէ մէկու մը պէս կարօտ ըլլալով Յիսուսի արեանը :

6 • Ուրիշ բան մըն ալ խմացընեմ քեզի : Թէ որ քու անկումդ այնպիսի անկում մը եղած է՝ որ դայթակղութիւն տուած է ուրիշներուն , ամենևին մի՛ նայիր որ անոնց առջևը ուրիշ երևոյթները ցուցընելով չափաւորես ան ամօթոյ զգացումները , որոնք յառաջ կու գան , թէ որ անձդ նուաստացընելու խոնարհիս : Հմարտիս՝ ատ վըշտագնութեանդ խորութիւնն ու ցաւը պատուական դէղ մըն է , որ Աստուած իր խմաստուն բարութեամբը սահմաներ է քեզի համար՝ երբոր այսպիսի պարագաներու մէջ ես : Հյսպիսի դիպուածի մը մէջ յանցանքդ ամենայն համարձակութեամբ խոստովանէ • յետին աստիճան մեծցուր • թողու-

թիւն և աղօթք խնդրէ անոնցմէ՝ որոնք վչտացու-
ցիր ։ Ան առնոր՝ և ոչ երբեք անկէ առաջ ։ խա-
ղաղութեան ճամբուն մէջ պիտի ըլլաս ։ ոչ թէ
յանցանքդ ծածկելով՝ ոչ թէ ուրայն ջատագո-
վութիւններ ընելով՝ ոչ թէ ուրիշներուն քեզի
առ բանին մէջ խրատելու կերպին հակառակելով՝
որպէս թէ մէկու մը տուած հաւատարիմ խրա-
տին մէջդի եղած զօրութեան սակաւ ինչ սաստիկու-
թիւնը յանցանք մըն է՝ մէկ մեծ ամբարշտութեան
մը հաւասար ։ որն որ յառաջ բերաւ զանիկայ ։
Ասիկայ մի միայն հպարտութեան և անձնասիրու-
թեան յիմարութենէն յառաջ կրնայ գալ ։ ասի-
կայ կարծրացած՝ ուռած՝ և բորբոքեալ վէրքի մը
զգացողութիւնն է ։ և պէտք է որ կակուղնայ՝
ուռեցքը իջնէ և բորբոքումը զովանայ ։ որ կա-
րնայ ըլլայ բժշկուիլ ։ Արդ ոմէ մեղադրուիլն
ու դատապարտուիլը՝ Աստուծոյ դատապարտիչ
վճիռը իր վրայ բերելուն զգացումովը կատարե-
լապէս խոնարհած և կոտրած հոգւոյն՝ միայն մէկ
փոքր վիշտ մը պիտի ըլլայ ։ Այսպիսի մէկը յաւէտ
պիտի ցանկայ զԱստուած փառաւորել՝ իրեն արժան
եղած մեղադրանքին ընդունելով ։ և պիտի վախնայ
որ չըլլայ թէ ուրիշները խաբէ որ իր վրայ ընորհալի
համարումն ունենան ։ որուն որ ինքն ի ներքուստ
գիտէ թէ արժանի չէ ։ Ասոնք են ան զգացումներն՝
որ այսպիսի վիճակի մը մէջ եղող անկեղծ զղջումի
ընդհին կու տայ Աստուած ։ և ասոնցով նո-
քէն կու տայ անոր վրայ ուրիշներուն ան յարգն
ու համարումը ։ որ ինքը չդիտեր թէ ինչպէս
վաստակի ։ բայց այսու ամենայնիւ թէ իր մխի-
թարութիւնը և թէ օգտակարութիւնը համար՝
Աստուած կ'ուզէ որ անիկայ ձեռք բերէ զանոնք ։
և որոնք՝ մարդկօրէն խօսելով ։ անկարելի է իրեն

ուրիշ կերպով մը ձեռք ձգել ։ Բայց յանցանքը աղատաբար խոստովանելուն՝ և թէ անոր համար խորին խոնարհութիւն ցուցընելուն մէջ այնպիսի պատուաւոր մէկ բան մը կայ՝ որ ամէն տեսնող-ներն ի հարկէ հաւնելու են անոր ։ Այսպիսի տրամադրութեան մէջ գտնուող յանցաւորին վրայ կը դթան, և ջանք կ՚ընեն միխիթարել անիկայ՝ փոխադարձ խօսքերով, ոչ միայն իրենց սիրոյն համար՝ այլ նաև իրենց վարկուն ալ ։

7. Ընդհակառակն, մեղաց մէջ ինկալու շատ ցաւալի օրինակներ ալ կրնան ըլլալ՝ ուր որ յանցանքը թէպէտ շատ մեծ է Աստուծոյ առջևը, կրնայ ըլլալ որ մարդոց աչքէն ծածկուած ըլլան ։ Ա՛ս պարագային մէջ յիշէ որ գործդ Անոր հետ է՝ որուն թափանցող աչքին ամէն բան իր ճշմարիտ լուսովը կ՚երևի. վասն որոյ անոր առջևը ձգէ հոգիդ, և մէկ ահաւոր հաշտութիւն մը ըրէ անոր հետ, հաստատելով անիկայ իր Որդւոյն մահուան յիշատակներովը՝ սուրբ սեղանին հաղորդ ըլլալով ։ Եւ երբոր աս կ՚ընես, մի՛ խորհիր թէ որովհետև թողութեան նշաններ առիր՝ վասն որոյ իյնալուդ յանցանքը իսկոյն մոռնալու է ։ Անիկայ դեռ յիշողութեանդ մէջ պահէ՝ գալու ժամանակին մէջ զգուշութեան համար. ողջ անոր համար Աստուծոյ առջևը, մանաւանդ առանձնական աղօթից ժամանակներդ. և խոնարհութեամբ նայէ ան վէրքերուն նշաններուն՝ որոնց քու յիմարութիւնդ պատճառ եղաւ, մինչև անգամ աստուածային շնորհօք կատարելապէս բժշկուելէդ ետքն ալ ։ Վասն զի Աստուած կը հաստատէ իր ուխտը՝ ոչ թէ ամէն անցեալ անառակութեան զգացումը վերջընելու, այլ "Արդէն զի յիշես ու ամչնաս. և ամչնալուդ պատճառովը մէյ մըն ալ բերանդ չբա-

քանաս ։ Երբոր քու ըրած բոլոր գործքերուդ Համար քեզի քաւութիւն ընեմ՝ կ'ըսէ Տէր Եհովան"։ (Եզեկ. ժ. 63։)

8. Եւ արդ՝ բովանդակապէս ։ եթէ կը փափաքիս այսպիսի բնութիւն մը ստանալ և այսպիսի քայլափոխութեամբ գառնալ ։ ուրեմն անմիջապէս Աստուծոյ առջևը գտնուին ինկիր՝ և հետևեալները ըսէս խոսքերով սիրտդ անոր առջևն թափէ ։

Հոգևոր սրտոցաձեր և խոստովանութիւնը ընելէն ետքը ձանր դղրդէ մէջ էյնողին Համար աղօթք մը ։

"Ով Սուրբ, Սուրբ, Սուրբ, Տէր Աստուած. երբոր կը խորհիմ քու անբիծ մաքրութեանդ ու քու հաստատուն կառավարութեանդ ճիշդ և անաչառ կերպերուն վրայ ։ Հանդերձ քու ամենակարող զօրութեանդ՝ որ կարող է քու սրտիդ ամէն խորհուրդը անմիջապէս և կատարելապէս ի գործ դնել ։ իրաւացի տեղը ամօթով և երկիւղով կ'երևնամ այսօր քու առջևդ՝ հոգւոյ խռովութեամբ և սրտաթափութեամբ։ Այսօր՝ ով իմ Աստուածս ։ այս մութ ողբալի օրը կ'ուզեմ ձեռք առնել ։ և մեր յանցանացն ու մեր թշուառութեանը ան ցաւալի աղբիւրին՝ մեր նախածնողացը անկմանը նայիլ ։ և քու յանցաւոր Իսրայէլ ծառայիդ Հետ ըսել ։ "Ահա ես անօրէնութիւնով ծնայ ։ ու իմ մայրս մեղքով յղացաւ զիս"։ (Սաղմ. Ծ. 5։) Կ'ողբամ այսօր իմ վրայիս այսպիսի ծննդեան մը բոլոր մահարեր հետևութիւններուն Համար ։ Եւ ահ ։ որքան շատ են անոնք ։ Իմ անզիջող վիճակիս մէջ գործած մեղքերուս՝ և ան նոքը ըրած սխալմունքներուս և ունեցած տկարութիւններուս յիշատակները իրաւամբ զիս կը շփոթեն ։ Ինչ մեծ

տեսարան մըն է՝ որ հիմա խղճմտանքիս ու քու աչքիդ առջեւն կը կենայ : Վասն զի Ա՛վ Աստուած՝ իմ յիմարութիւնս դուն գիտես , ու յանցանքներս քեզմէ ծածկուած չեն՝ : (Սաղմ . ԿԹ . 5 :) Իմ թափառական պարտիկս քու գրքիդ մէջը գրուած է՝ , (Սաղմ . ՃՁ . 8 ,) իմ քեզի դէմ ըրած ամէն անընդհատ անհնազանդութիւնս ու ապստամբութիւնս կը տեսնես ու կը գրես : Դուն կը տեսնես անոնք ամէն ծանրացընող պարագաներովը , որոնք ես ալ կը նշմարեմ . և շատ ուրիշներն ալ , որոնք ես բնաւ գիտած կամ վրան խորհած ալ չեմ : Ուրեմն ինչպէս պիտի երեւնամ քու առջեւդ՝ կամ քեզի վերցընեմ իմ երեսս : (Եզր , Թ . 6 :) Ընարգանքով լեցուած եմ , (Յոբ . Ա . 15 ,) և գաղտնի ապաշաւութիւն մը կը զգամ քեզի գալու խորհած ատենս . բայց Տէր՝ որո՞ն պիտի երթամ՝ : (Յովհ . Զ . 69 :) Քեզի՝ որմէ կախում ունի իմ կեանքս կամ մահս . քեզի՝ որ դուն միայն կրնաս վերցընել իմ յանցանքիս բեռը , որն որ զիս հիմա յերկիրը կը ճնշէ . որ դուն միայն կրնաս ազատ իմ հոգւոյս ան հանգիստն ու խաղաղութիւնը՝ որն որ կորսնցուցի , և որն որ արժանի եմ յաւիտեան կորսնցընելու :

«Ինձի նայէ՝ ով Տէր Աստուած , որ քու ոտքդ եմ ինկեր : Ինձի նայէ՝ որ քու առջեւդ եկեր յանցանքս կը խոստովանիմ , և ան արդարութեանը կը յանձնեմ ինքզինքս , որմէ չեմ կրնար փախչիլ : Ա՛ն խօսք մը չունիմ ըսելու զիս արդարացընելու՝ ինձի ջատագովութիւն ընելու համար : Խօսքերը՝ որ ամենեւին չեն կրնար իմ անմեղութիւնս հաստատել , նաև բնաւ չեն կրնար ըստ բաւականին նկարագրել իմ մեղքիս մեծութիւնն ու ինչի արժանի ըլլալը : Դուն՝ ով Տէր , և դուն միայն գիտես լեռվեն , թէ որ-

քան եղեռնաւոր և ծրքան մեծ է անիկայ : Քու անհուն իմաստութիւնդ միայն կրնայ չափել անոր չարութիւնը անհուն խորութիւնը : Հատ պատճառներով ես անկարող եմ ասիկայ ընելու : Չեմ կրնար քու Սուրբ Վհհափառութեանդ փառքին վերահասու ըլլալ՝ որուն իշխանութիւնը ես աղաղակեցի , ոչ ալ ան զանազան ողորմութեանց թուոյն , որոնց դէմ մեղանչեցի : Չեմ կրնար միտք առնել քու սիրելի Որդւոյդ արիանը գինը՝ որն որ ապերախտութեամբ ուրիս տակն առի , ոչ ալ քու ամէնօրինեալ Հոգւոյդ մեծութիւնը , որուն զօրութեանը ծրքան որ կրնայի՝ չանացի դէմ կենալ , և որուն գործքը որպէս թէ բոլոր իմ կարողութիւնովս կ'աշխատէի ոչնչեզ հանել , և իր տնկած շնորհքը փրցընել , որն որ յաւէտ ուզելու էի որ կեանքս դնելով պահեմ և արիւնովս ջրեմ : Ո՛վ իմ վարուցս յոռութեանն ու չիմարութեանը . որ այսպէս Հոգւոյս վէրքերը բացի , որոնցմէ շատոնցուընէ կը մեռնէի՝ թէ որ քու ձեռքդ դեղ մը պատրաստած չըլլար , թէ որ քու միակ Որդիդ արիւն թափած չըլլար ան դեղը պատրաստելու համար . որ քեզի հետ այսպէս զօհով ըրած ուխտս եղծեցի՝ (Սաղ . ծ . 5 ,) իմ Տէրոջս Յիսուսի զոհին չիշատակովը , որով պարտական եղայ անոր մարմինն ու արիւնին : (Ա Կորն . ԺԱ . 27 :) Որ նաև կրծքիս վրայ այսպիսի անպատուութիւն բերի , այնպիսի անվայել ընթացքով մը . և թերևս ա նոր ամենամեծ թշնամիներուն բերանները բացի , իմ պատճառաւս անիկայ նախատելու և մեկ քաշինները գայթակղեցընելու իրենց յաւիտենական կործանմանը համար :

« Կը զարմանամ՝ ո՛վ Տէր Աստուած , որ հոս քու առջևդ կեցեր եմ ու աս ամէնը կը խոստովանիմ :

կը սքանչանամ՝ որ արդէն շատ ժամանակ առաջ ներեցար ինձի դէմ իրրեւ արագ վկայ մը, (Ա՛ղ. Ի. 5,) որ քու բոցավառ բարկութեանդ կայծակը ինձի դէմ չնետեցիր, ու զիս դժոխքը չըխրկեցիր՝ հոն զիս թէ ինձի և թէ քովս եղողներուն ահ մը ընկնով՝ աւելի խիստ վըհժով և կոծաստով մը երեւելի ընելու իմ անձս մինչեւ անգամ ան տեղը, ուր որ ամէնն ալ թշուառ և ամէնն ալ անյոյս են:

«Վ՛ըստուած, քու երկայնմտութիւնդ սքանչելի է: Բայց ո՛րքան ևս առաւել սքանչելի է քու չնորհդ, որ աս ամէնէն ետքը զիս քեզի կը հրաւիրէ: Ո՛անի որ ես հոս կեցեր ինձի դէմ դատաստան կը կորնչիմ թէ արժանի եմ մեռնելու՝ յաւիտեանս մեռնելու, դուն ինձի յաւիտենական կենաց խօսքերը կը խրկես, և ապաստարան որդւոյ մը պէս կը կանչես քեզի դառնալու: (Երե. Ի. 22:) Ընոր համար ահա ես՝ ո՛վ Տէր, քու խօսքիդ հրաւէրքովը և քու չնորհքիդ քաջալերելովը քեզի կու գամ, և իմ մեծ անօրէնութիւններովս խոնարհութեամբ կ՛աղաչեմ քեզի՝ ձրիապէս անոնց ներում չնորհելու. վասն զի գիտեմ որ թէպէտ «Իմ մեղքերս մինչեւ երկինքը հասան», (Յայտ. Ի. 5,) և «Մինչեւ ամպերը ելան», (Երե. Ի. 9,) բայց «Քու ողորմութիւնդ՝ ո՛վ Տէր, երկինքէն վեր է»: (Սաղ. Ի. 4:) Հասցուր ինձի ան ողորմութիւնը՝ ո՛վ երկնաւոր Հայր, և աս երեւելի օրինակովը յայտնէ քու չնորհացդ արդիւնքներն ու քու Որդւոյդ արեանը զօրութիւնը. վասն զի անշուշտ թէ որ աս իմինիս պէս որդան կարմիրի նման մեղքերը կրնան «Ձիւնի պէս ևասրի պէս ճերմակ» ըլլալ, (Եսայ. Ա. 18,) և եթէ ինձի պէս մեկ ապստամբը կրնայ յաւիտենական փառքի բերուիլ,

երկիրը զարմանքով և երկինքը գովաբանութեամբ լեցուելու է . և ամենամեծ մեղաւորը կրնայ զուարթութեամբ թողութեան դիմել , թէ որ նա՝ «Մեղաւորներու գլուխ» , թողութիւն գտնէ : Նաև ո՛հ թէ՝ երբոր ես կ՚ողբամ , և քու ոտքդ ինկած արիւն կը թափեմ՝ «Քրքան ատեն որ դուն յարմար կը սեպես , վերջապէս գամենաս զժշկել իմ անձս՝ որ քեզի դէմ մեղանչեց» (Սաղմ . ԽԱ . 4 ,) և «Ինձի մխիթի տեղ՝ փառք , սուգի տեղ՝ ուրախութեան խաղ , կոտրած հոգիի տեղ՝ գովութեան պատմուճան տալ՝» : (Եսայ . ԿԱ . 3 :) Ո՛հ թէ հաճէիր վերջապէս «Ձու փրկութեանդ ցնծութիւնը ինձի ետ դարձընել , և ուրախութեան երգեր ըսել տալ ինձի , որ ցնծան ան ոսկորները որ դուն կոտրեցիր» : (Սաղմ . ՀԱ . 8 , 12 :) Ըն ատենը՝ երբոր քու ներող սիրոյդ մէկ զգացումը իմ սրտիս վրայ տարածի , և թողութեան ձայնովը զուարթանայ անիկայ , քու շնորհդ ուրիշներուն պիտի հռչակեմ . «Մեղաւորներուն պիտի սորվեցնեմ քու ճամբաներդ , ու մեղաւորները քեզի պիտի դառնան» , (Սաղմ . ՀԱ . 13 ,) անոնք որ քեզմէ ապստամբած են , քաջալերութիւն պիտի առնեն քեզ փնտռելու՝ նայելով իմ բարեյաջող փորձառութեանս , որն որ մեծ ուրախութեամբ պիտի պատմեմ ամենուն քու փառքիդ համար , թէ և իմ երեսիս մեծ ամօթ ու շիտթութիւն բերէ : Նաև ըլլայ որ «Տէրոջը աս ուրախութիւնը իմ զօրութիւնս ըլլայ» , («Նէեմ . Ը . 10 ,) անանկ որ ա նով ասկէ ետև քեզի ծառայեմ մինչև հիմա դիտցածէս շատ աւելի մեծ զօրութեամբ ու նախանձաւորութեամբ : Ասիկայ կը խնդրեմ ամենայն խոնարհութեամբ քու կամքիդ ընդունելով , վասն զի չեմ համարձակիր պնդելու : Թէ որ դուն

յարմար կը տեսնես զիս ուրիշներուն զգուշութիւն մը ընելու հասար սահմանել՝ որ իմ բոլոր օրերս մխիթարեան մէջ քալեմ, և վերջապէս ամպի մը տակ մեռնիմ, «Ձու կամքդ թող ըլլայ»։ Բայց՝ ով Աստուած, վերջապէս ողորմէ՛ ասս մեղսալից հոգւոյս քու Որդւոյդ համար, և ինձի մէկ տեղ մը տուր փառաց սահմաններուն մէջ, թէ և քու բոլոր ուրիշ ծառաներուդ ոտքերուն տակին ըլլայ։ Ով Տէր, զիս ան ամէնօրինեալ աշխարհը տար, ուր որ այլ ևս Աստուծմէ պիտի չհեռանամ, ուր որ այլ ևս խղճմտանքս պիտի չվիրաւորեմ, և քու սուրբ անունդ պիտի չանարգեմ, թէ և ան ամենահասարակ ձորին մէջէն ըլլայ ճամբան, որ երբէք մէկը չանցաւ։ Ան տունը լեզուս պիտի բացուի, թէ և ոչքան տունն ալ որ հոս յանցանքիս շնորհութեամբը բռնուած մնայ. և անմահ դովաբանութիւններ պիտի մատուցանէ ան յաղթական արեանը՝ որ մեղաց այսպիսի վատահամբաւ գերի մը ազատեց, ինչպէս կը խոստովանիմ որ եմ, և քանի մը անգամ գերութեան ու ապականութեան մէջ իյնալէս ետքը, զիս արժանի ըրաւ անոնց իշխանութեանն ու սրբութեանը բաժանորդ ըլլալու, որոնք «Թագաւորներ ու քահանաներ են Աստուծոյ»։ (Յայտ. ե. 6.) Ամէն»։

ԳԼՈՒԽ ԻԳ.

Քրիստոնէի մը վերջ՝ որպէս Աստուածի իր երեսը ծածկած է։

1 . Մէկ վիճակ մը կայ՝ որ շատ անգամ կը պատահի քրիստոնէական կենաց ընթացքին մէջ , որն որ անունք՝ որ կը սովորեցընեն ինքզինքին միշտ բարեպաշտութեան ետեւէ ըլլալու , սովոր են «Աստուծոյ երեսին ծածկիլը» կոչել ։ Սիկայ Աստուծոյ խօսքէն առնուած զրոյց մըն է , ասոր համար կը յուսամ թէ մէկը պիտի չանարգէ զանիկայ՝ երբոր առաջին անգամ կը լսէ ։ Ես գլուխն մէջ իմ դիտաւորութիւնս է նկարագրել զանիկայ՝ կըրնամ չափ պայծառ կերպով , և ապա քիչ մը խրատ տալ ան վիճակին մէջն ինկած ժամանակդ ինչ ընելիքիդ վրայով , ինչպէս որ շատ հաւանական է որ իյնաս անոր մէջ՝ ատ աշխարհիս անապատին մէջ ճամբորդութիւնդ լմնցընելէդ առաջ ։

2 . Ես խօսքին իմաստը՝ Աստուծոյ «Իր երեսը մէկու մը վրայ փայլեցընելը , կամ իր երեսին լոյսը մէկու մը վրայ ծագելը» ըսուած հակառակ զրուցուածքով ըստ մասին կրնայ բացատրուիլ ։ Սիկայ կը թուի թէ բարեկամի մը երեսին ունեցած հաճոյական և ուրախալից երեւոյթը կ՚ակնարկէ , մանաւանդ թէ որ մէկ երեւելի աստիճանի մը մէջ է , որ ատեն կը խօսի անոնց հետ՝ որոնք կը սիրէ , և որոնց մով կը զուարճանայ ։ Դաւիթ՝ Աստուծոյ իր շնորհքը իրեն յայտնելուն վրայ ունեցած բաղձանքին վրայով խօսած ատենը՝ «Տէր՝ քու երեսիդ լոյսը իմ վրաս ծագէ» , և իբրև անոր արդիւնքը՝ կ՚ըսէ , «Իմ սրտիս ուրախութիւն տուիր , քան

Նին ու գինիին առատութեան ժամանակէն աւելի"։ (Ովս. Ժ. 6, 7։) Այս և անկարելի չէ որ Դաւիթին դործածած աս ոճին մէջ մեկ ակնարկութիւն մը ըլլայ ան պայծառ լուսափայլութեանը, որ ամպին մէջ կը բնակէր՝ Իսրայէլի հետ եղած աստուածային ներկայութեան իբրև ակնհայտ նշանը, որն որ Աստուած հաճեր էր մանաւանդ այս յայտնել մեկ քանի գլխաւոր դէպքերու առեն, իբրև նշան իր շնորհացն ու ընդունելութեանը։ Վասն որոյ ընդհակառակն, Աստուծոյ "Իր երեսը ծածկելը" անտարակոյս իր շնորհացը նշանները պահելը նշանակելու է, և իր տհաճութեանը մեկ նշանը համարուելու է։ Ասանկ կը զգուշացէ Եսայի. "Ձեր անօրէնութիւնները ձեր ու ձեր Աստուծոյն մէջտեղը բաժնուած ձգեցին. և ձեր մեղքերը անոր երեսը ձեզմէ ծածկեցին, որ չլսէ"։ (Եսայ. Ե՚Թ. 2։) Ու դարձեալ՝ "Իրու երեսդ մեզմէ ծածկեցիր", մեր քաշած չարիքներուն ընծայելով, "ու մեր անօրէնութիւններուն պատճառովը մեզ մաշեցիր"։ (Եսայ. ԿԴ. 7։) Կ'ըսուի ալ թէ "Աստուած իր աչքերը կը ծածկէ" (Եսայ. Ը. 15) իրեն անհաճոյ եղած բնութեան տէր մարդիկներէն, երբոր իրեն կու գան իրենց աղաչանքներովը, որպէս թէ չուզեր անոնց նայիլ։ Եսիկայ է պարզապէս Սուրբ Իրոց ցուցուցած խմաստը աս խօսքին վրայօք, և ասոր համաձայն քրիստոնեաները առ հասարակ կը բանեցընեն աս ոճը հիմա ալ, և ան ամէն բաները՝ որ անոնց դէմ աստուածային տհաճութեան մեկ նշան մը կը թուի, աս զգուշացուածքով կը ցուցընեն։

3. Ալ և աս ալ դիտելու է հոս թէ, ան բաներն որ դէպ ի իրենց եղած աստուածային հնորհաց արտայայտութիւնը կը սեպեն, ո՛չ միայն և ո՛չ

գլխաւորապէս ժամանակաւոր են, այսինքն միայն ա-
մբիծաւոր և կորստական կենաց օրինութիւննե-
րուն չեն վերաբերիր : Դաւիթ, թէպէտ օրէնքին
խոստմունքը միտատև վերաբերութիւն մը ունէին
ասանկներուն, բայց տակաւին սորված էր ալ
աւելի յառաջ նայիլ, և "Յորինի կալին կամ
ընձանին օրինութիւններէն" իբրև նախապատիւ՝
և վասն որոյ յայտնապէս որոշ կը նկարագրէ զա-
նոնք : (Սաղմ. Թ. 7 :) Նոյնպէս որ դուն՝ որուն
կը խօսիմ հիմա, չես դիտեր անոնց ասանկ ըլլալը,
յայտնի է որ բոլորովին տգէտ ես մեր քննութիւն
ըրած նիւթին վրայով, և ճշմարտիւ դէռ սորվե-
լու ես ճշմարիտ հաւատոյ առաջին դասերը : Դա-
ւիթին՝ "Տէրոջը վայելչութիւնը տեսնելու", (Սաղմ.
ԻԷ. 4,) կամ "Անկողնին վրայ զանիկայ յիշած
առնը իբր թէ ճարպով ու պարարտութիւնով
կշտանալու", (Սաղմ. ՃԺ. 5, 6,) ինչպէս նաև
"Ընոր տանը ու անոր սուրբ տաճարին բարու-
նէն լեցուելու" վրայ բոլոր ըսածներն ալ աս նոյն
մտօքն առնելու է, և ճշմարիտ փորձառու եղող
հոգւոյն շատ քիչ բացատրութեան կարօտ է :
Բայց անոնք՝ որ Աստուծոյ երեսին լոյսը և անոր
երեսին փայլելը դիտցած են, աս գիտութիւնը
աստիճանին համեմատ կարող պիտի ըլլան մէկ գա-
ղափար մը ձեւացընել՝ անոր իր երեսը ծածկելուն՝
կամ իր ժողովուրդին իր ներկայութեանն ու շնոր-
հացը վրայովը տուած նշաններըն ետ պահելուն
վրայ, որն որ երբեմն մեծապէս կը դառնացընէ
յոյժողութիւնը. ինչպէս որ հակառակը կը մե-
ղմացընէ տառապանքը, և շատ անգամ դառնու-
թեան զգացումը բոլորովին կը վերցընէ :

4. Նէ ներում շնորհէ որ իմացընեմ քեզի՝
իմ քրիստոնեայ բարեկամս, (վասն զի ասանկի տեղ

գնելով ընթերցողս [կը խօսիմ հիմա ։] թէ Աստուծոյ սիրոյն զգացուիմէն՝ և անոր շնորհացը նշանները այս կերպով զրկուիլը՝ կրնայ ըլլալ որ շուտով քեզի ալ պատահի ։ թէ և կրնայ ըլլալ որ հիմա Տէրոջը լոյսը քու վրադ ծագիլը տեսնելու բերկրութիւնը կը վայելես ։ կամ՝ թէ և մինչև անգամ թուի թէ արևը քու բոլոր հոգւոյդ մէջ կը փայլի ։ Կրնայ ըլլալ որ աստուածային կատարելութեանց և փառաց վրայ ունեցած կենդանի տեսութիւններդ կորնչցընես ։ որոնց վրայ մտածելով հիմա ատ ներքին հաճութիւնը կը զգաս ։ Կրնաս աստուածային իմաստութեան և զօրութեան ։ աստուածային ողորմութեան և հաւատարմութեան ։ ինչպէս նաև անոր արդարութեանն ու սրբութեանը վրայ ալ մտածել ։ և տեսութեանդ մէջ հոգւոյ ներքին քիչ դոհունակութիւն մը զգալ ։ կրնայ ըլլալ որ ինչ և իցէ կենդանի տպաւորութիւններու նկատմամբ մտածմունքդ ։ որպէս թէ սոսկ հասարակ առարկայի մը վրայ մտածելու մը պէս ըլլայ ։ Կրնայ այնպէս թուիլ քեզի թէ՝ աս երևելի բաներուն վրայ բոլոր ունեցած գաղափարդ կորնցուցեր ես ։ թէ և ասոնց վրայ մտածելը երբեմն սքանչացման՝ զարմացման՝ և սիրոյ զգացուիներով քու բոլոր հոգիդ յափշտակէ ։ Կրնայ ըլլալ որ աստուածային շնորհաց վրայ ունեցած բերկրալից զգացումդ կորընչցընես ։ Կրնայ ըլլալ որ մեծապէս և ցաւագին կերպով տարակուսես ։ թէ արդեօք Աստուծոյն ես ։ և անոր ամէնօրինակ Հոգւոյն բոլոր գործքը այնպէս ծածկուի ու գոցուի քու հոգիէդ ։ որ ան յատկութիւնները՝ որոնցմով ան Սուրբ Հոգին գործողին ձեռքը կը ճանչցուէր ։ ըստ մեծի մասին՝ ի կորուստ երթան ։ և դուն ալ սեպես թէ մի միայն ինքզինքդ խարած եղար առջի ունեցած բո-

լոր յոյսերուդ ։ Հետևապէս՝ ան պաշտամունքները որ անոնցմով հիմա կ՚ուրախանաս , քեզի շատ սխալներ կրնան ըլլալ կամաց կամաց , մինչև անանկ աստիճանի որ ճշմարտիւ կը ցանկաս անոնցմով Աստուծոյ հետ հաղորդակցութիւն ընել ։ Կրնայ ըլլալ որ Եւետարանին ամենէն բերկրալից ճշմարտութիւնները բացատրուիլը մտիկ ըրած ատենդ , Աստուծոյ որդւոցը արտօնութիւնները յոյժ սիրելի կերպով քու առջևդ դրուած տեսնես , և ամենևին մտքէդ չանցնի՝ թէ դուն անոնց մէջ ինչ և իցէ մասն կամ բաժին ունիս ։ և այդ ցրտութենէն ու անզգայութենէն մէկ ուրիշ փաստ մը կ՚ելլէ՝ թէ դուն անոնց հետ բան մը չունիս ընելու ։ Ու ան ատենը «Ո՛հ , սիրտդ վախերը պիտի մոռանէ" , (Եսայ ։ Լ։ 18 ։) և քեզ տակն ու վրայ ընող թշուառութեան տակը քու ամենասիրելի վայելքներուդ վրայօքը երբոր կը մտածես , կարծես թէ անոնք ատոր ծանրութիւնը կ՚աւելցընեն , և աւելի զգալի կ՚ընեն քեզի՝ քանի որ մտածես թէ երբեմն ախորժակ ունէիր աս բաներուն , բայց հիմա բոլորովին կորսնցուցեր ես անիկայ ։ Ընանկ որ թերևս թուի քեզի թէ՝ անոնք որ Հոգևոր զգացմանց վրայ ամենևին բան մը խմացած չեն երբէք , քեզմէ առաւել երջանիկ՝ կամ գոնե քեզմէ քիչ թշուառ են ։ Թերևս աս ցաւալի ժամերուն մէջ մինչև անգամ տարակուսիս՝ թէ արդեօք երբէք աղօթք ըրած ես , և թէ՝ արդեօք ան ամէն բաները որ զՔաւուած վայելելդ կը համարէիր , մէկ սուտ բերկրութիւն մըն էին Հոգւոյ ամենամեծ թշնամիէն տրուած , քեզի սեպել տալու համար թէ քու վիճակդ աղէկ էր՝ որ անանկով իրեն ապահով որսն ըլլաս ։

5 ։ Կրնայ ըլլալ որ ժամանակ մը աս ըլլայ վի-

ճակդ և պարապ տեղը պաշտամունքներու գըտ-
նուիս , և անոնց մէջ Աստուծոյ ներկայութիւնը
փնտռելդ ալ պարապ տեղն ըլլայ : Կարելի է որ
առանձին աղօթք ընես հոգւով , և ապա ընկերա-
կան պաշտաման գտնուիս , և ասոնց երկուքին մէջն
ալ քիչ հաճութիւն գտնես , այլ ստիպուիս Սաղ-
մոսերգուին գանգատը ձեռք առնել , «Վ՛ով իմ
Աստուածս՝ ցորկը քեզի կը կանչեմ , ու չես պա-
տասխաներ . և գիշերը կը կանչեմ , ու չեմ դա-
դարիր" , (Սաղ . ԻԲ . 2 ,) կամ Յոբին գան-
գատը ձեռք առնել , «Թէ որ դէպ 'ի արեւելք
երթամ , անիկայ չերեւնար . և դէպ 'ի արեւմուտք ,
զանիկայ չեմ նշմարեր . թէ որ դէպ 'ի հիւսիս
երթամ , ուր որ ինքը կը գործէ , զանիկայ չեմ
կրնար դիտել . հարաւային կողմը կը պահուի ,
ու չեմ կրնար տեսնել զանիկայ" : (Յոբ . ԻՓ .
8 , 9 :) Ընանկ որ՝ մտքիդ մէջ բոլոր հոգևոր և-
րևցած բաները պիտի թուին թէ տրամաբանա-
փոխուեր են կամ երկիւղի դարձեր են , կամ մէկ
աս խորին զգացումը եղեր են՝ թէ դուն անար-
ժան ես՝ ու հետևապէս պիտի չհամարձակիս Աս-
տուծոյ առջևը աչքերդ վեր վերցընել , և գրեթէ
պիտի ամչնաս քու իր ծառաները սեպհականերուդ
աղօթից ժողովին մէջ կայնելու : Ես գիտեմ աս
բանը քանի մը գերազանց քրիստոնէից վրայով ,
որոնց հոգևոր ընթացքի մէջ ուշնացած յառաջադի-
սութիւնը երևելի եղած էին , և զորոնք Աստուած
իրենց եղբարցը շատերէն աւելի պատուած էր՝ ա-
նոնց և անոնց ձեռքով ուրիշներուն՝ ըրած շնորհք-
ներովը : Ասոր ներհակ շնորհէ որ այսպէս նկարա-
գրելս հաքը՝ քեզի մէկ պարզ խրատ մը տամ
ասոր վրայով . և կրծնամոլ երևակայութենէ յա-
ռաջ եկած մի՛ համարիր անիկայ՝ որ մէկ կողմանէ ի-

բաց վըայ սերտ և յաճախ նկատմունք ունենալէն ։ և միւս կողմանէ այսպիսի աւերեալ վիճակի մը մէջ եղող փափուկ և աստուածապաշտ սիրտը սփոփելու համար անկեղծ և կաթոդիկ փափաքէ մը յառաջ կու գայ ։ Դժնէ համոզուած եմ որ՝ աշխատութիւնս անտես պիտի չառնէ կամ չհաճելի ընէ «Հայաստանեայց ան մեծ Հովիւը» ։ (Եբր ։ ԺԳ ։ 20 ։) որ պատուիրած է մեզի «Ողատասիրաները մխիթարել» ։ (Ա Թես ։ Ե ։ 14 ։)

6 ։ Իսկ հոս նախ և առաջ կը խրատեմ քեզ մեծ փութով քննել՝ թէ արդեօք աս նիրկայ տառապանքդ յիրաւի ճշմարտապէս հոգևոր պատճառներէ յառաջ կու գան ։ կամ թէ յաւէտ մարմնոյն մէկ անկարգութենէն՝ կամ կենաց այնպիսի պարագաներէն յառաջ եկած չէ՞ արդեօք ։ որոնց մէջ դրուած ես նախախնամութեամբ ։ և որոնք կրնայ ըլլալ որ զօրութիւններդ տկարացընեն և միտքդ թուլցընեն ։ Ա՛ր բնութեանը նուաստագոյն մասին ։ (աս մարմնեղէն վիճակին մէջ քանի որ կը կենանք ։) ազնուագունեն՝ այսինքն անմահ հոգւոյն վըայ ունեցած ազդեցութիւնը այնքան յայտնի է որ՝ մէկ մտադիր անձ մը չկրնար ընդհանրապէս անոր տեղեակ չըլլալ ։ և տակաւին շատ մարդիկներ կան՝ որոնք ըստ բաւականին ասիկայ չեն նկատեր ։ և գուցէ դուն ալ անոնցմէ մէկն ըլլաս ։ Ըրեան որպիսութիւնը շատ անգամ անանկ է որ՝ հարկաւ տխուր գաղափարներ կը յարուցանէ մեզի և անգամ երազի մէջ ։ և անյարմար կ՚ընէ հոգին ինչ և իցէ բանի մը բերկրութիւն առնելու ։ և երբոր աս ասանկ է ։ ինչո՞ւ համար անանկ սպասենք թէ մանաւանդ աստուածային տհաճութենէ մը յառաջ եկած՝ երբ որ հոգին հաւատոյ մէջ իր սովորական բերկրութիւնը չգտանէ ։ Կամ ին-

չո՞ւ համար խորհինք թէ Աստուած հեռացեր է մեզմէ, թող տալուն համար բնական պատճառները՝ որ բնական հետեւութիւններ յառաջ բերեն, առանց՝ աս կապակցութիւնը ալ բերելու համար հրաշքով միջամտելու: Երբոր ասանկ է բանը, յաւէտ բժշկին օգնութիւնը փնտռելու է՝ քան թէ աստուածապաշտին. կամ գոնէ ան ալ փնտռելու է՝ ան ալ. և գեղը՝ պահեցողութիւնը՝ շարժումը՝ և օդափոխութիւնը կրնան քանի մը շաբաթին մէջ ան ներգործութիւնն ընել, որն որ ամենազօրաւոր տրամաբանութիւնները՝ յոյժ ազդու յորդորանքներն ու մխիթարութիւնները թերևս ամիսներով ոչինչ տեղը պիտի յոգնէին յառաջ բերելու:

7. Ուրիշ դէպքերու մէջ մտքին վհատութիւնն ու թուլութիւնը կրնայ ըլլալ որ մեր աշխարհային պարագաներուն մէջ գտնուած մեկ անյաջող բանէն ծագի: Ասոնք կրնայ ըլլալ որ մեզ ցնցընեն և ցրուեն մեր խորհուրդները, և գառնացընեն բնութիւնս, և ասանկով մեծ աստիճանաւ մը անյարմար ընեն մեզ հոգևոր պաշտամունք և հաճութեան. և երբոր աս ասանկ ըլլայ, դարմանը կ'ըլլայ Աստուածային Նախախնամութեան ջազանդելով՝ մեր կիրքերը կարելի եղածին չափ աս աշխարհէս վերցընելով՝ կրցածնուս չափ ինքզինքնիս բեռէն ազատելու համար խոհեմ փոյթ մը բանեցընելով անպիտան ծախուց չափաւորութեամբն ու գործքերնուս աղէկ եւէն ըլլալովը՝ և աստուածային օրհնութենէն խոնարհութեամբ կախումն զգալով, միանգամայն ջանալով որ հաւատքով մեր անոր նայինք՝ որն որ երբեմն թող կու տայ որ իր տղաքները այսպիսի դժուարութեանց մէջ իյնան, որպէս զի ինքզինքը աւելի սիրելի ընէ անոնց՝ իրենց

օգնութեանը համար բռնած ընթացքովը ։

8 ։ Էս հաստատած սկզբունքներէս դուրէ քննութեամբ պիտի երևնայ թէ՝ ասոնց մեր դանդաղած նեղութիւնը առաջ ենթադրեալէն շատ տարբեր հիմն ունի ։ Այլ երբոր առողջութիւնը տեղը ըլլայ և պարագաներն ալ հանգիստ ։ երբոր կենսական զօրութիւնները տրամադրեալ են ուրախութեան և ցնծութեան ։ բայց հոգևոր ուրախութեան համար ունեցած ախորժակը գացած է ։ երբոր հոգին բռնուած է տեսակ մը քնաւթութեան անզգայութիւնով ։ կամ ան բանով որն որ՝ գրեթէ ամէն հոգևոր գործքի նայելով՝ անդամալուծական տկարութիւն կոչեմ աւելի աղէկ կ'ըլլայ ։ մինչև անգամ թէ և չկենայ ան խորին ահարկու նեղութիւնը կամ սաստիկ երկիւղը ։ որն որ առաջ ցուցուցի թէ մելամաղձի արդիւնքն է ։ ոչ ալ կենաց դիւրութիւններուն վրայով ան անձկութիւնը՝ որն որ նեղ պարագաները բնականապէս յառաջ կը բերեն ։ թէ որ քու վիճակդ այսպէս է՝ կը փոխեմ իմ խրատս ։ և կը պատուիրեմ քեզի սիրելով՝ որ կարելի եղած ամենայն մտազրութեամբ և անաչառութեամբ ան պատճառը փնտռես ։ որն որ քու վրադ բերաւ ան մեծ չարիքը՝ որուն տակը հրաւամբ կը հնձես ։ Եւ հաւանականապար ընդհանրապէս պատճառը մեղքն է ։ մէկ գաղտնի մեղք մը ։ որն որ աշխարհի աչքին անտեսանելի եղած է ։ վասն զի ան մեծ չարութիւնները՝ որոնք ուրիշները կը դիտեն և կը մեղադրեն ։ հաւանականապար նախկին գլխուն մէջ յիշուած որպիսութեանը տակը կ'իյնան՝ դիտութեամբ և խորհրդով դրծուած յանցանք ըլլալուընէն ։ Երդ՝ Աստուծոյ աչքը տեսած է ան չարիքներն որ ընկերներդ չեն կրցած տեսնել ։ և զանոնք ուրիշներէն ծածկելու համար

ըրած աս ջանքիդ պատճառաւը՝ (քանի որ չէիր կրնար չգիտնալ թէ Աստուծոյ անունք յայտնի էին ,) մանաւանդ կերպով մը զինքը նախատելիր ու վշտացուցիր , ու գրեթէ ծաղր ըրիր սիտի ը- սէի . և ահա ասկէ կ'ելլէ անոր արդար տհաճու- թիւնը : Ո՛չ՝ բնաւ մի՛ մոռնար ասիկայ , որն որ յայտնապէս զուրացած , ընդհանրապէս գիտցուած , և գրեթէ ամէն հոգւոյ ականջի ընտանի է , և սակայն մեր սրտերովը շատ քիչ կը զգանք անիկայ , «Ձեր՝ ու ձեր Աստուծոյն մէջտեղը՝ ձեր անօրէ- նութիւնները բաժանում՝ ձգեցին , և ձեր մեղքերը անոր երեսը ձեզմէ ծածկեցին , որ չլսէ» : (Եսայ . ԾԱ . 2 :) Ահա ասիկայ բովանդակապէս՝ Աստուծոյ մէկ բազումդարեայ վարմունքն է քեզի հետ , թէ և դառն թուի . վասն որոյ լոկ քու թշուառութիւնդ մի՛ սեպեր զանիկայ , այլ քեզի արթնցընելու հա- մար ալ տրուած՝ որ գոհ չըլլաս Տէրոջը առջևը խոնարհութեան արտասուքներով կենալ , այլ Յեսուայ նման ելլես և մեծ զօրութեամբ ինքզինքդ աշխատեցընես «Ազգածը քու մէջդէ վերցընելու» , ինչ որ ըլլայ ան : Թող աս ըլլայ քու անմիջապէս և փափաքանօք ի գործ դնելիք ճիգդ , որ հպար- տութիւնդ ցածնայ , որ հակողութիւնդ հաստա- տուն պահուի , որ կիրքերդ աշխարհի մեռնին , և որ վերջապէս՝ երկնից յարմարութիւնդ ամենայն նկատմամբ աճի : Ասոնք են երկնաւոր Հօրդ դի- տաւորութիւնը , և քու մեծ գործդ Թող ըլլայ անոնց համաձայն գործել :

9 . Վասն որոյ վերջապէս , ընդունէ ասիկայ իբրև ամենահարկաւոր խրատ՝ որ կրնայ տրուիլ քեզի , թէ անմիջապէս խղճմտանքդ ճշդութեամբ քննես : Կանչէ դիր անոր ամենամեղմ ձայներուն անգամ : Թէ որ կասկած մը կը ծագի մտքիդ մէջ

թէ մէկ բան մը ծուռ եղած է , ան կասկածին պատճառը փնտռէ , սրտիդ ամէն ծածուկ խորհուրդները քննէ • բարեկամներուդ խրատը և թշնամիներուդ նախատինքները մտիկ ըրէ՝ աւելի կատարեալ կերպով երևան հանելու համար • յիշէ թէ ինչ բանի համար սիրտդ քեզ վերաւորեց Տէրոջը սեղանին քովը , ինչ բանի համար պիտի վերաւորուիր քեզ՝ թէ որ մահուան անկողնոյ մէջ ըլլայիր , և ան նոյն ժամուն յաւիտենականութեան մէջ մտնելու ըլլայիր : Երբոր մէկ բան մը կը գտնես , գրէ անիկայ • և յառաջ գնա քու քրիստոնէութեանդ մէջ , մինչև որ կարենաս ըսել թէ՝ ասոնք են սրտիս մնացած ապականութիւնները , ասոնք են կենացս մեղքերն ու յիմարութիւնները • այս ինչ բանը զանց ըրի , այն ինչ բանին մէջ սխալեցայ : Եւ երբոր կրցածիդ չափ աս քու հաշիւդ կատարեցիր , Աստուծոյ զօրութիւնովը ջանք ըրէ սրտի մնօք ինքզինքդ բարեկարգելու • կամ յաւէտ ամէն սխալ երևցած բանը գտածիդ պէս շուտով շիտկելու աշխատէ • "Ամենակարողին դարձիր , և պիտի հաստատուիս • անօրէնութիւնը քու վրանէդ հեռացուր , և ան առենը Ամենակարողէն ուրախութիւն պիտի ունենաս , ու երեսդ դէպ ի Աստուած պիտի վերցնես : Ընոր պիտի աղաչես , ու քեզի պիտի լսէ • ուխտերդ պիտի կատարես , ու ճամբաներուդ վրայ լոյս պիտի ճառագայթէ" : (Յոբ • ԻԲ • 23 , 26 , 27 , 28 :)

10 • Ի հանգամանի սպասէ Աստուծոյ ամենայն խորին խոնարհութեամբ , և ինքզինքդ երկնաւոր Հօրդ ընազանդեցուր՝ անոր արդարութիւնը ճանչնալով և ողորմութեանը ապաւինելով • մինչև անդամ երբոր խղճմտանքիդ յանդիմանութիւնները շատ թեթև ըլլան , և Աստուծոյ ժողովուրդին

հասարակ եղած տկարութիւններէն ի զատ ուրիշ բան մը չզուցըներն ։ տակաւին ինքզինքդ անոր առ-ջեւը ծռէ ։ և խոստովանէ՝ թէ քու ամենալաւ օ-րերուդ չարիքներն այնքան շատ են ։ և ամենալաւ ծառայութեանցդ թերութիւնները այնքան բազմա-թիւ են ։ որ անոնց պատճառաւը արժանի ես բո-լոր քաշածներուդ ։ և քաշածներէդ ալ առաւելի ։ արժանի ես՝ որ ո՛չ միայն արհգակդ խաւարի ։ այլ անցնի երթայ և այլ ևս չծագի ։ և հոգիդ յա-ւիտենական խաւար վիճակի մէջ ձգէ ։ Եւ քանի որ շունքը կայ ։ անհամբեր մի՛ ըլլար ։ Ընդհակառակն որ մէկ կերպով՝ մը նեղանաս ։ այլ յաւէտ հոգւոյ հանդարտութեամբ և հեզութեամբ "Տէրոջը համ-բերէ" ։ (Սաղմ ։ ԼԷ ։ 8 ։ 34 ։) Հաճոյ եղիր իր սահմանած ժամանակին սպասելու ։ և իր հայե-ցուածքին տանելու ։ աս խոնարհ յուսով թէ վեր-ջապէս պիտի "Թառնայ և ողորմի քեզի" ։ (Երեմ ։ ՃՒ ։ 15 ։) Խոստովին մոռցած չէ գթութիւն ը-նելը ։ և ո՛չ ալ որոշած է որ "Ընդ բնաւ չհաճի" ։ (Սաղմ ։ Հ ։ 7 ։ 9 ։) "Տէրը յաւիտեան չմեր-ժեր ։ վասն զի թէ և ցաւ կու տայ ։ իր ողորմու-թեանը շատութիւնովը գթութիւն ալ կ'ընէ" ։ (Ողբ ։ Գ ։ 31 ։ 32 ։) Խաղաղապէս միայն "Մէկ մայրկեան մըն է որ քեզմէ երեսը կը ծածկէ" ։ բայց խոնարհութեամբ կրնաս յուսալ որ իր մեծ ողորմութիւններովը պիտի ընդունի քեզ ։ և "յա-ւիտենական ողորմութիւնով քեզի պիտի ողորմի" ։ (Եսայ ։ ՃԴ ։ 7 ։ 8 ։) Ես գեղեցկայարմար խօս-քերը իմս չեն ։ այլ իրենն են ։ և իբր թէ ճիշդ իրենց ճակատին վրայ աս բանը կայ ։ "Թէ ան հոգին՝ որմէ Աստուած իր երեսը ծածկած է ։ կրնայ ըլլալ որ վերջապէս ընդունի անիկայ ։ և իր յաւիտենական շնորհքը տայ անոր" ։

11 . Քայց քանի որ խաւարը շարունակէ , դուն յառաջ գնա քու պարտաւորութիւններդ կատարելով : Շնորհաց միջոցներն ու սահմանեալ պարտաւորութիւններդ ի գործ դիր . կարդա և մտածէ . աղօթք ըրէ , այո՝ և Աստուծոյ գովաբանութեան երգեր ալ երգէ , թէ և տրտմած սրտով ալ ըլլայ : "Ընոր հօտերուն շաւիղներէն գնա" , (Երգ . Ե . 8 ,) գուցէ աս ընելով հոգիներուն հովիւին պատահիս : Կ՚ուզէ անոր անցնելու ճամբուն մէջ դանուիլ . կարելի է որ աս միջոցով անոր մէկ քաղցր հայեցուածքը ձեռք բերես . և աս հայեցուածքը՝ կամ խորհուրդներուդ մէկ դարձուածքը՝ որ կրնայ րոպէի մը մէջ ըլլալ , հոգւոյդ մէջ խկդյն երկինք մը կրնայ ստեղծել : Տէրոջը սեղանը գնա : Թէ որ չես կրնար ուրախանալ հոն , գնա և ողբա : Ինա և "Ողբա ան փրկչին վրայ , որն որ խոցեցիր քու մեղքերովդ" . (Հռչ . ԺԲ . 10 .) և հոն տեղ շատ անգամ հաստատած ուխտդ կոտրելուդ վրայ ողբա : Թերևս Քրիստոս քեզի դիտողընէ ինքզինքը "Հացը կտրած ատենը" , (Ղուկ . ԻԴ . 35 ,) և զարմանաս տեսնելով որ ան քեզի շատ մօտ է եղեր , երբոր դուն կը կարծէիր թէ շատ հեռու է քեզմէ . և կը սկսէիր թէ դուրս ձգուած ես անոր ներկայութենէն : Ա՛յսպիսի վայրկեաններու մէջ փնտռէ միխիթարութիւնդ , և ոչ թէ աս աշխարհիս ունայն զուարճութիւններուն և զգայական հաճոյութիւններուն մէջ : Ինձա պիտի չմոռնամ ան եռանդուն զղջացուածքը , որն որ աղէկ վստահ եմ թէ խիստ աստուածապաշտ սրտե մը յառաջ եկաւ , քանի որ նոյն ժամուն գրեթէ պատրաստ էր իր աս տեսակ տրտմութիւններովը նուաղելու . "Տէր՝ թէ որ քեզ չեմ կրնար վայելել , թող ուրիշ բան մըն ալ չվայելեմ . այլ

քու եսևէդ ողբալով գերեզմանն իջնեմ" ։ Զարմացայ երբոր լսեցի՝ որ գրեթէ աս խօսքը աղօթքին մէջ Աստուծոյ առջևը ըրուցածին պէս բառը բառայէն վերցաւ, և Աստուծոյ փրկութեանը ուրախութիւնը ետ դարձաւ ։

12 ։ Այլ ևս խրատ մըն ալ պիտի ըսեմ, և ասիկայ է՝ թէ նորէն Յիսուսի արեանը դիմես, որուն միջոցովը Աստուծոյ ու Հոգւոյդ մէջտեղը հաշտութիւն կատարուեցաւ ։ Ընիկայ է մեր խաղաղութիւնը, և անոր արիւնովն է որ մերձաւորեղանք ։ (Եփես ։ Բ ։ 13, 14 ։) անոր էր որ Աստուած ըսաւ թէ հաւներ եմ, իբրև իր Հոգւոյն սիրածը ։ (Մատթ ։ Գ ։ 17 ։) և անով է որ իր փառաւոր շնորհացը կ'ընդունուինք ։ (Եփես ։ Ա ։ 6 ։) Ուստի՝ Յով քրիստոնեայ, գնա՛ և խաչեալ Փրկչին դիմէ՛ հաւատքով, գնա՛ և անոր լնկիը՝ իբրև ողորմած քահանայապետի, «Ու գանգատդ անոր առջևն թափէ, ու նեղութիւնդ անոր առջևն պատմէ" ։ (Սաղմ ։ ՃԾԲ ։ 2 ։) Հոգւոյդ թշնամութիւնն ու անձկութիւնը բաց անոր, որ երբեմն փորձառու եղաւ թէ ինչ է աս խօսքը ըսելը, «Աստուած իմ՝ Աստուած իմ, ինչո՞ւ զիս թողուցիր" ։ (Մատթ ։ ԻԷ ։ 46 ։) Որ աքանչելութեացս, որ ասանկ խօսք մը ըսէ Ընիկայ ։ Դեղեցկութեան և բժշկութեան համար անոր նայէ, որ ինքն ալ շատ բան քաշեց, ոչ միայն փորձուելով՝ այլ և զգալի երևոյթներուն նկատմամբ երեսէ ձգուելով, որ անանկով գիտնայ թէ ինչպէս ողորմութիւն ցուցընէ անոնց, որոնք այսպիսի ցաւալի վիճակի մը մէջ են, և պատրաստ ըլլայ՝ ինչպէս որ կարող ալ է՝ «Օգնական ըլլալ անոնց" ։ (Եբր ։ Բ ։ 18 ։) «Ընիկայ Լմմանուէլ է, Աստուած մեզի հետ", (Մատթ ։ Ա ։ 23,) և միայն

անով՝ ու անոր միջոցին է՝ որ իր Հայրը մեզի ողջմտութեան և սիրոյ ամենաքաղցր ճառագայթները կ՚երևի : Ասոր համար քու անմիջական փոյթդ ըլլայ անոր վրայ ունեցած տիղկութիւնդ նորոգել : Կարգա՛ նորէն անոր կենացին ու մահուան յիշատակագրութիւնները . և ասիկա ընելու առնդ անշուշտ մէկ նպատակ մը պիտի զգաս՝ որ քու հոգւոյդ վրայ կը տարածի : Խաղաղ , հեզ , և լուռ վիճակ մը պիտի ունենաս , որուն մէջ հաւատքն ու սէրը զօրաւոր կերպով պիտի գործակցին . և Աստուած հաւանականաբար իր մխիթարիչ Հոգւոյն "Ա՛ղմ ու բարակ ձայնը" պիտի լսեցնէ , (Ա Թագ . ԺԹ . 12 ,) մինչև որ Հոգիդ գովաբանութեան երգերով լեցուած՝ դուրս բզխէ զանոնք , և "Երախանաս ան օրերուն չափովը՝ որ տրտմեցար" : (Սաղ . Զ . 15 :) Եւ ասոնց միջոցին սա հետևեալ մաղթանքին մէջ զբաղեցուած խօսքերուն պէս աղաչանքներն ալ պատշաճ են :

Խոնարհ հաղկանա՛ր մը այնպիսի Ղեւո՛ մը հոգւոյ ,
որմէ Աստո՛ւած իր երեսը թաքնէր է :

"Ա՛վ ամէնօրհնեալ Աստուած , Ա՛ր քովդ է կեանքին՝ և երջանկութեան աղբիւրը՝ : (Սաղմ . Լ . 9 :) Հրկրպագութիւն կը մատուցանեմ քու անուանդ՝ որ քու աղբիւրդէդ ճաշակեցի , որ քու երեսիդ լոյսէն՝ և քու սիրոյդ իմ հոգւոյս մէջ թափելէն ելած մանաւանդ բերկրութիւնը վայելեցի : Հայց աւա՜ղ , ան բերկրալից ժամանակները այլ ևս չկան ինձի , և անոնց յիշատակը Հոգիս իմ ներսիդիս թափել՝ կու տայ ինձի : (Սաղմ . ԽՒ . 4 :) Ա՛ռնդ կու գամ՝ ինչպէս որ առաջ բրի , և քեզ նոյն քաղցրութեամբը Իմ Հայրս

և իմ Աստուածս՝ կը կոչեմ . բայց աւաղ , չեմ գիտեր ինչպէս ընեմ ասիկայ : Յանցանքներն ու երկիւղները կ՚ելլեն , և թող չեն տար աս րոպէյէն խօսքերը զրուցելու : Ինձ կը փնտռեմ՝ ով Տէր , բայց ուրայն տեղը քեզ կը փնտռեմ : Պիտի աղօթեմ , բայց շրթունքներս կնքուած են : Ուս խօսքդ պիտի կարդամ , բայց անոր բոլոր խոստմունքները իմ աչքերէս ծածկուած են : Ճատ անդամ կը դանուիմ ան պաշտօններուն՝ որոնք առաջ շատ մնուցիչ և մխիթարիչ էին իմ հոգւոյս , բայց աւաղ՝ հիմա միայն պաշտամունց շրջերն են անոնք . էութիւնը գացած է , կենդանացուցիչ զօրութիւնը փախած է , և զանոնք թողուցած է առջի տեսածներուս իբրև լոկ պատկերը :

«Բայց՝ ով Տէր , Յաւիտեան՞ մերժելիր , ու ալ բնաւ պիտի չհաճիս» : (Սաղմ . ՀԱ . 7 :) Ընդհաւոր դատաստանով վճռելիր թէ հոգիս մշտընջենաւոր ձմերան՝ որ յաւիտենական խաւարին ցաւալի նշանակն է , զիս անոր տաս : Յիրաւի արժանի եմ անանկի : Կը խոստովանիմ՝ ով Տէր , որ արժանի եմ քու ներկայութենէդ դուրս ձգուելու արհամարհանօք , եղածէս խորունկ ընկղմելու , աւելի խորունկ . արժանի եմ «Ընչքիս թարթիչներուն վրայ մահուան շրջ՝ ունենալու , (Յոբ . ԻՀ . 16 ;) և մինչև անգամ տարտարոսական բանտին թանձր խաւարովը շրջապատելու : Բայց դուն շատերը՝ որոնք ինձի նման «Խաւարի կապերով տարտարոսը ձգուելու՝ արժանի եղած են , (Ա Պետ . Բ . 4 ;) քու վերին փառքդ տեսնելու բարձրացուցած չես , ուր որ ամէն մը չկրնար դանուիլ որ քու և ան զուարթ հոգիներուն մէջտեղը անընդհատ : «Ողորմի՛ ինձի՝ ով Տէր , ողորմի՛ ինձի՛» : (Սաղմ . ՃՒՒ . 3 :) Ա՛ն թէպէտ իմ անօրէնութիւններս

հիմա ճշմարտապէս պատճառ եղած են Տէրու եւ բեսդ ինձմէ ծածկելու՝ » (Եսայ. ԽԹ. 2 ։) բայց դուն հաճէ յաւէտ՝ քու խօսքիդ շնորհալի ըղձացուածքին համեմատ ։ Իմ մեղքերս երեսդ ծածկել ։ ու բոլոր անօրէնութիւններս ջնջել՝ ։ (Սաղմ. ԽԱ. 9 ։) Տէրու շնորհացդ նորէն դառնալուն նշաններովը իմ սիրտս ուրախացուր ։ եւ Ըսէ անձիս՝ թէ Տէրու փրկութիւնդ ես եմ՝ ։ (Սաղմ. ԼԵ. 3 ։)

«Յիշէ՝ ով Տէր Աստուած ։ յիշէ այն ահաւոր օրը ։ երբոր քու սիրելի Որդիդ Յիսուսը քաշեց այն բանները՝ որոնց ես արժանի էի ։ Յիշէ այն տագնապը ։ որուն մէջ իր հոգին քու առջեւդ թափեց ու ըսաւ ։ Աստուած իմ՝ Աստուած իմ ։ ինչո՞ղ ինս թողուցիր՝ ։ (Մաթ. ԻԷ. 46 ։) Զի՞ որ աս ամէնը քաշեց՝ ով Տէր ։ որ խոնարհ ղղջացեալ մեղաւորները կարենան անոր միջոցովը մօտենալ քեզի ։ եւ բերկրութեամբ նայիլ քեզի՝ իբրեւ իրենց Հօրը եւ իրենց Աստուծոյն ։ Ընանկ կը փափաքիմ քեզի դալու ։ Ո՛վ օրինեալ Փրկիչ ։ չի՞ որ դուն սահմանուած ես Սիօնի սգաւորներուն մխիթարի տեղ՝ փառք ։ սուգի տեղ՝ ուրախութեան իւղ ։ եւ կոտրած հոգիի տեղ՝ գովութեան պատմուճան տալու՝ ։ (Եսայ. ԿԱ. 3 ։) Ո՛վ Տէր ։ արցունքներս սրբէ ։ եւ զլուխս ՚ի Աբրահամ՚ի իւղով՝ օծէ ։ եւ զիս փրկութեան հանդերձներով հագուեցո՛ր՝ ։ (Եսայ. ԿԱ. 10 ։)

«Երանի՜ թէ կարող ըլլայի գտնել քեզ՝ ։ (Յոբ. ԻԳ. 3 ։) Ո՜հ թէ գիտնայի՝ թէ ինչ է ան որ քեզ ինձմէ հեռացուցիր է ։ Իմ ճամբաներս կը քննեմ ու կը փորձեմ՝ ։ (Պէք. Գ. 40 ։) Երանի՜ թէ ՚Ձիս փորձէիր ու սիրտս գիտնայիր ։ զիս քննէիր ու իմ մտածմունքներս գիտնայիր՝ ։ և

թէ որ «չար ճամբու մէջ եմ», ցուցընէիր, և «ինձ դէպ ի յաւիտենական ճամբան առաջնորդէիր». (Սաղմ. ՃԼԹ. 23, 24.) ան ճամբան՝ որուն մէջ կրնամ հանգիստ ու խաղաղութիւն գտնել «իմ հոգւոյս», (Երեմ. Ժ. 16,) և Քրիստոսով քու ցուցուցած սէրդ վայելել։

«Ո՛վ Աստուած, «որ հրաման ըրիր խաւարէն լոյս ծագիլ», (Ա Կորնթ. Դ. 6,) միայն դուն, և իսկոյն լոյսը հոգւոյս կը զարնէ։ «Քու իմ շըրթունքներս, ու բերանս պիտի պատմէ քու գովութիւնդ», (Սաղմ. ՃՒ. 15,) և ուրախալից երգ մը պիտի երգէ, որն որ կրծքին բերկրութիւններն ու անուշդիները պիտի ցուցընէ անոնց՝ որոնք հիմա իմ երեսէ ինկած ըլլալս վհատած են։

«Քանզի սակայն՝ Տէր, ամենայնիւ քու կամացդ կը յանձնեմ ինքզինքս։ Թէ որ ասանկ պէտք է որ իմ հաւատքս բանեցընեմ դուռ խաւարի մէջ քալելով օրերով՝ ամիսներով՝ և տարիներով, «որքան երկար որ թուին, «որքան երկար որ ըլլան, յանձնառու եմ։ Քանի քեզի պիտի երկիրպագանեմ՝ իբրև «Իսրայէլի Աստուծոյն» և փրկչին, թէ և «դուն քեզ ծածկող Աստուած մըն ես»։ (Եսայ. Խե. 15։) Քանի «Տէրոջը անուանը պիտի ապաւինիմ, ու իմ Աստուծոյս կռթնիմ», (Եսայ. Ծ. 10,) «Քեզի պիտի յուսամ, թէ և ինձ սպանանես», (Յոբ. Ժ. 15,) և «Առտուան սպասող՝ առտուան սպասողներէն՝ առտուան սպասողներէն աւելի քեզի պիտի սպասեմ»։ (Սաղմ. ՃԼ. 6։) Գուցէ «Երեկոյեան ժամանակը լոյս ըլլայ»։ (Զաք. ԺԴ. 7։) Գիտեմ որ երբեմն քու կարեկցութիւնդ ցուցուցած ես՝ քու մեռնելու վրայ ըլլող ծառաներուդ, և անոնց բնական զօրութիւնքը յոյժ տեղատուութեան մէջ՝ աստուածային փառաց կատարեալ

մակընթացութիւն մը տուած ես անոնց • և այն-
պէս Խաւարը՝ լոյս ընդ ես անոնց առջևը՝ :
(Եսայ • ԽԲ • 16 :) Այնպէս թող հաճոյ ըլ-
լայ քեզի Աստուած շուքին ձորը՝ քու ներ-
կայութեանդ լուսովը լուսաւորիլ՝ երբոր ես անկէ
անցնիմ՝ և քու ցուպդ ու գաւազանդ՝ հրինգը-
նել՝ ինծի մխիթարելու համար՝ (Սաղմ • ԽԳ • 4 :)
որ դողդողալներս գադարին՝ և խաւարը գովաբա-
նութեան երգերով ջնջէ : Նայց եթէ քու բարե-
գադոյն կամքդ ըլլայ՝ որ Թշուառութիւնն ու խա-
ւարը մնան իմ բաղուկիս ընդերակին մինչև վերջին
գարնանը՝ և իմ շունչիս մինչև վերջին շնչառու-
թեանը • ոհ՝ Թող գագարի ան վերջին ճիգովը՝
և ցնս տանի ան լուսոյն՝ որ արդարներուն համար
սփռուած է՝ և ան ուրախութեանը՝ որ Սրտով
ուղիղներուն՝ համար պահուած է՝ (Սաղմ • ՂԷ •
11՝) և յաւիտենական մեծ վայելչութեան և ու-
րախութեան ան պայծառ սահմաններուն՝ ուր որ
քու բոլոր ժողովուրդդ կատարեալպէս պիտի օ-
ծուին քու Հոգւովդ՝ և այլ ևս չպիտի Ծածկես
քու երեսդ անոնցմէ՝ : (Եզեկ • Լ • 29 :)

Ա՛ս է՝ Տէր՝ Ահա վրկութիւնդ՝ որուն կը
սպասեմ՝՝ (Ծննդ • ԽԹ • 18՝) և քանի որ ա-
նոր հաւէն իմ Հոգւոյս քաշած բաղձանքները կը
զգամ՝ բնաւ պիտի չյուսահատիմ զանիկայ ընդու-
նելուս վրայ : Շարունակէ և աճեցնէր ան բաղ-
ձանքներս՝ և վերջապէս յագեցնէր ու չափազանց
լեցնէր անոնց ամէնը Ահա հնորհացդ մեծութիւ-
նովը Յիսուս Քրիստոսով՝ . Ամէն՝՝ :

ԳԼՈՒԽ ԻԹ

Մէջ և ձառը Նէղը-Լիեան պակ ճգնող Էրխապոնեան :

1 · Պրովհետև «Մարդը թշուառութեան համար կը ծնանի, ինչպէս որ կրակի կայծերը վեր կը թռչին» (Յոբ · ե · 7) և Ադամ ալ բոլոր իր սերունդը վասն ձգնց թշուառութեան ցաւալի ժառանգութիւնը՝ անոնց մէհուան ճամբուն մէջ · վասն որոյ ստուգիւ պատշաճ և հարկաւոր է որ ամէնքս ալ աչկալինք՝ թէ փորձութեանց և նեղութեանց պիտի հանդիպինք · և թէ դուն՝ ով ընթերցող , ով որ ես , ջանք ընելու ես զքահդ հաղնիլ և պատրաստ ըլլալ դէմ դնելու ան փորձութեանց , որ քու բաժինդ պիտի հյնայ՝ իբրև մարդ և իբրև քրիստոնեայ : Պատրաստ եղիր նեղութիւններդ ընդունելու և անոնց դիմանալու՝ մարդոյ և քրիստոնէի մը վայլածին պէս : Ես նկատմամբ , երբոր ուրիշները բնաւ տակ կը տեսնես , մտածէ թէ որքան կարելի է որ՝ դուն ալ ան նոյն գժուարութիւններուն կամ ուրիշ անոնց նմանններուն տակին հյնաս : Ինքզինքդ անոնց տեղը դիր : Խորհէ թէ ինչպէս կրնայիր դիմանալ ան բնաւին՝ որուն տակը անոնք կը կենան , և խոկոյն ջանք ըրէ զանոնք միխիթարել և քու սիրտդ զօրացընել , կամ յաւէտ աղօթք ըրէ որ Աստուած զօրացընէ : Նաև դիտելով թէ՝ որքան նեթակայ է մահկանացու կեանքը այսպիսի տրտմութիւնց , անկէ ունեցած ակնկալութիւններդ չափաւորէ · խորհուրդներդ անկէ վեր ելլեն , և քու երջանկութեան գաղափարներդ միայն ան աշխարհին համար ձևացուր , ուր կարելի

չէ որ անոնք պարապը ելլեն • միանգամայն օրինէ Աստուած՝ որ քեզի մինչև հիմա յաջողութիւն տուաւ , և անոր յատուկ նախախնամութիւնը տուր այսքան երկար տարի առանց վերաւորուելու ձեռքդ , քանի որ անձրևի պէս բազմաթիւ նետեր չորս դիէդ կը տեղան , և բազմաթիւ անձինք անոնց միջոցով կ'ինյան աչ կողմէդ և ձախ կողմէդ :

2 • Երբոր վերջապէս քու կարգդ կու գայ , ինչպէս որ անշուշտ պիտի գայ , նեղութիւնը քեզ բռնած առաջին ժամէն իրօք Աստուծոյ ձեռքը նշմարէ անոր մէջ , ևատ նշմարանքը մի' կորսնցներ բնական պատճառ մը տեսնելովդ , որմէ կրնայ ըլլալ որ յառաջ եկած ըլլայ : Թող քու առաջին փոյթդ ըլլայ «Աստուծոյ հզօր ձեռքին տակը խոնարհիլ , որ քեզ ժամանակին բարձրացընէ" : (Ա Պետ • ե • 6 :) Խոստովանէ թէ «Ողոր քեզի պատահած բաներուն մէջը անիկայ արդար է" , (Նեեմ • թ • 33 ,) և թէ բոլոր աս բաներուն մէջ «Դուն քու մեղքերուդ չափ չպատժեր" : (Եզր • թ • 13 :) Պատրաստ եղիր անոր ձեռացը համբերութեամբ տանելու , իր կամքին յանձնդնելով անոր անունը փառաւորելու , և անոր այցելութեանը շնորհապարգև դիտաւորութեանը համաձայն դտնուելու , և միանգամայն հանդարտութեամբ ան պատահած դէպքին ելքին սպասելու , ամէն ինչ որ ըլլայ ան դէպքը :

3 • Երդ՝ որպէս զի «Համբերութիւնը իր կատարեալ գործն ունենայ" , (Յակ • ե • 4 ,) շատ անգամ՝ և խորունկ կերպով մտածէ քու անարժանութեանդ ու մեղաւորութեանդ վրայ : Վստահ թէ ոչքան անգամ ամէն մէկ ողորմութիւն ոտքի տակ առիր , և ամէն կրած պատժոցդ արժանի եղար : Ու քննէ նաև թէ՝ ոչքան երկար տարի համ-

քերնց քեզի Աստուծոյ երկայնմտութիւնը , և ինչ-պէս սքանչելի կերպով տակաւին ի գործ կը դրուի դեպ ի քեզ . և յիրաւի ոչ միայն իր երկայնմտութիւնը՝ այլ իր առատաբաշխութիւնն ալ : Ապղաթեանդ տակը՝ (վասն զի հիմա իրօք այսպէս սեպելով կը խօսիմ քեզի ,) չորս դիդ նայէ , և քու վրադ մեացած ողորմութիւնները քննէ , և երախտագիտութեամբ ճանչցիր զանոնք : Մտմտա՝ թէ կրնար ըլլալ որ անոնք ալ վերցուէին . ինչ , թէ որ Աստուած իր ձեռքը քեզի դէմ երկնցրնէր , և աղքատութեանդ վրայ ցաւ՝ կամ ցաւիդ վրայ աղքատութիւն՝ կամ ասոնցմէ վրայ բարեկամաց կորուստ՝ կամ հիմա վրանին ողբացած բարեկամներուդ մահուանը վրայ ողջ մեացող բարեկամդ մահը աւելցուներ , վերջդ աւելի ևս դառն պիտի չըլլար : Երկրպագութիւն մատո անոր բարութեանը՝ որ ասանկ չէ եղեր . և զգոյշ եղիր՝ չըլլայ որ անշնորհակալութիւնդ բարկացընէ զանիկայ՝ տրտմութիւններդ աւելցընելու : Պատժուելու կարօտութիւն ունենալուդ վրայ ալ մտմտա , որքան օգտակար կրնայ ըլլալ անիկայ քու հոգւոյդ , և ինչ գթալից նպատակներ կրնայ ունենալ մեր երկնաւոր Հայրը՝ իր որդւոցը խրկած բոլոր նեղութիւններուն մէջ :

4 . Ա ալ պիտի աւելցունեմ՝ թէ ասա բոլոր խորհրդածութիւններուն հետևութենէն կրնաս քաջ ակնկալել՝ որ ոչ միայն ան նեղութիւններուն ընդունելու ես՝ արդիլելու կարող չեղած բաներուդ պէս , այլ քաղցրութեամբ հաւանելու ես անոնց , և օգուտ հանելու ես անոնցմէ . ոչ միայն արդարացընելու ես զԱստուած անոնք խրկելուն համար , այլ փառաւորելու ալ ես . փառաւորելու ես անիկայ սրտովդ և շրթունքներովդ ալ : Հյա-

պիսի ժամանակ մը անյարմար մի՛ համարիր դովա-
բանութիւնները ։ ոչ ալ յարմար սեպէ միայն ան
գովաբանութիւնը՝ որն որ իր ծագումը ճշմարտ
ընորհքներէն կ՚առնէ ։ այլ գիտցիր որ քու պարտքդ
է՝ ոչ միայն ընորհակալ ըլլալ նեղութիւններուդ
մէջ՝ այլ ընորհակալ ըլլալ անոնց համար ալ ։

5 ։ Ըստուած ինքը ըսաւ թէ՝ "Ամէն բանի
մէջ գոհութիւն տուէք" ։ (Ա Թես ։ ե ։ 18 ։) և իր ծառաներուն սորվեցուց ըսել թէ՝ "Ե՛յ՝
նաև մեր նեղութիւններուն մէջը կը պարծինք" ։
(Հռոմ ։ ե ։ 3 ։) Ու շատ տարտղ է որ նեղու-
թիւնները ճշմարիտ հաւատացեալոց աստուածային
ողորմութեան նշան են ։ վասն զի՝ "Տէրը իր սիրածը
կը խրատէ ։ և կը ցնծէ ամէն որդին՝ որ ինքը կ՚ըն-
դունի" մանաւանդ և որոշ քաղցրութեամբ ։ (Եբր ։
ժԲ ։ 6 ։) Ո՞ւր ներկայ նեղութիւններուդ՝ իրև
սիրոյ պատիժներու պէս նայէ ։ և ապա թող քու
սիրտդ ըսէ թէ՝ սէրը գովաբանութիւն չը՞պահան-
ջէր ։ Խորհէ ինքնիրենդ թէ՝ "Ըսանկով է որ Ըս-
տուած զիս իրեն Որդւոյն կերպարանակից կ՚ընէ ։
ասանկով է որ զիս իր կատարեալ փառքին հաս-
ցընելու կը կրթէ ։ Ըսանկով իմ ապականութիւն-
ներս կը սպաննէ ։ ասանկով իմ ընորհքներս կը
զօրացընէ ։ ասանկով իմաստութեամբ ճամբայ
բռներ է զիս իրեն մօտեցընելու ։ և իր երկնաւոր
թագաւորութեանը պատիւներուն արժանացընելու ։
Հարկը պահանջելուն համար է որ "տրտմիմ" ։ (Ա
Պետ ։ Ա ։ 6 ։) և անիկայ անշուշտ իմ իրեն սոր-
վեցընել կրնայէս աւելի աղեկ գիտէ՝ թէ ինչ է
ան հարկը ։ և գիտէ թէ ինչ մանաւանդ յարմա-
րութիւն կայ աս նեղութեանը մէջ իմ ներկայ
կարօտութիւնս լեցընելու ։ և ինձի ան մանաւանդ
աղէկութիւնը ընելու ։ որն որ ընորհօք պարգևել

կուգէ ինձի անոր միջոցովը : Ես ներումը ‘համբերութիւն պիտի գործէ , և համբերութիւնը՝ փորձառութիւն՝ , և փորձառութիւնը՝ աւելի ա- ներկևան ‘յոյս՝ մը , այն՝ մեկ յոյս մը՝ որ ‘ընաւ ամօթով չձգեր՝ , քանի որ Աստուծոյ սէրը իմ սրտիս մէջ տարածուած է , (Հռով. ե . 3 , 5 ,) և իմ ներումիս մէջէն կը ծագէ՝ ամպին մէջէն ծագող արեգակին նման , լոյս կ՚արձակէ խաւարին վրայ , ու մեր լացին հետ արդիւնաւորութիւն մըն ալ կը խառնէ՝ ” :

6 . Աբրահամ թող քու առանդուն հոգդ ըլլայ , որ քանի որ աս կերպով ներումիդ վրայ կը նայիս՝ ինչ որ ըլլայ ան , իբրև Աստուծոյ ձեռքէն եկած , անիկայ բանեցընես ան նպատակին՝ որուն համար որ քեզի խրկուած է : Եւ որպէս զի կա- րենաս անանկի բանեցընել , թող քու առաջին գործդ ըլլայ գիտնալ՝ թէ ինչ է ան նպատա- կը : Քու հոգւոյդ բոլոր մտադրութիւնը մեկ տեղ ժողվէ ‘Պաւաղանը և անոր հրամայողը լսելու” , (Միք . զ . 9 ,) և մեծ առանդով աղօթք ընելու՝ որ անոր ձայնը հասկընաս : Վարդդ՝ խօսքերդ՝ և սիրտդ քննէ . և աղօթք ըրէ Աս- տուծոյ որ այնպէս առաջնորդէ քու քննութիւն- ներդ , որ ‘Որեղ զարնող Տէրոջը դառնաս” : (Եսայ . իե . 13 :) Աս բանին մէջ ‘օգնութիւն առնելու համար Աստուածապաշտ բարեկամաց օգ- նականութիւնը խնդրէ , և մանաւորապէս քու եկեղեցւոյդ հոգևոր պաշտօնեին . ոչ միայն քեզի համար աղօթք ընելնին խնդրէ , այլ անոնց խրատն ալ՝ ‘Ապահովամտութեան աս բանին մէջ ուշեցած նպատակին վրայով . և քաջալերութիւն տուր ա- նոնց աղատաբար քեզի զգուշացնելու ան ամէն բաները՝ որ աս նիւթիս վրայով իրենց միտքը կու գայ :

Եւ երբոր այսպիսի պատեհութիւն մը՝ քու բնութեանդ ու վարուցդ մէկ անկատարութիւնը անոնց միտքը ձգէ ու անիկայ քեզի զրուցեն, անոր վրայ իրրև բարեկամութեան մէկ մեծ նշան մը նայէ, և ընդունէ անիկայ ոչ միայն համբերութեամբ՝ այլ շնորհակալութեամբ: Որ և իցէ ժամանակ դէշ է քրիստոնէի մը՝ որ իրեն տրուած յանդիմանութեանդն ու խրատիդը համար առնուի. և ամենէն դէշն ան է՝ որ աս ընէ երբոր իր երկնաւոր Հօրը յանդիմանութիւնները իր վրայ են: Պարտական է յաւէտ այսպիսի առնն մը խրատ փնտռել, և կամովին իր վերքերը բանալ մէկ հաւատարիմ և վարպետ մէկու մը՝ որ քննէ:

7. Եւ երբոր աս կամ ան միջոցով լուսոյ մէկ ճառագայթ մը ձեռք կը ձգես՝ քեզի եղած այսպիսի անտեսութեանդ նշանակութեանն ու դիտաւորութեանը մէջ առաջնորդուելու, զգոյշ եղիր՝ որ ինչ և իցէ աստիճանաւ մը "Ձկարծրացընես ինքզինքդ Աստուծոյ դէմ, և անոր հակառակ երթաս" : (Ղ Կոր. Ժ. 27:) Ինչ և իցէ նախախնամական հարուածի մը հասկրցուած նպատակին յամառելով դէմ գործելը՝ անպատմելի կերպով կը զայրացընէ զինքը: Վասն որոյ՝ ինչ բան որ քու մէջդ ծուռ կը տեսնես, անմիջապէս շիտակելու նայէ անիկայ, և աշխատէ Աստուծոյ կամքին աւելի եւս մեծ ընդառաջութիւն ցուցընելու՝ աւելի խաղաղ կերպով աշխարհիս անտարբեր ըլլալու, և աստուածային հաղորդակցութեան ու մերձեցող անհրեայ վճռակին տեսութիւններուն աւելի սերտ յարում մը ունենալու ընդհանուր դասերը սորվելու: Եւ ինչ մանաւանդ հաւնմատութիւն կամ համաձայնութիւն որ տեսնես նեղութեանդ ու նախկին յանցանքներուդ մէջն եղած աս կամ ան պարագային մէջ,

մանաւոր կերպով մեծ հոգ ունեցեր գաւազանին ան աւելի յատուկ և բացարձակ ձայնին համեմատ գործելու : Ըն ատենը դուրչ պատրաստ և երևելի պատճառներ ունենաս ըսելու թէ՝ ,,Ղեկ եղաւ ինծի որ վշտացայ" , (Սաղմ . ՀԱԲ . 71 ,) և շատ ուրիշներուն հետ մեկտեղ , սորվիս քու ամենադառն փորձութիւններուդ ժամանակները կենացդ ամենաքաղցր և ամենաարժէք վայրկեաններուն կարգը դասել : Ըս նպատակիս համար աղօթքը քու յաճախ գործդ թող ըլլայ . և թէ որ ճիշդ աս հետեւեալ խօսքերն ալ չէ՝ դո՛ւնէ անոնց նման խօսքեր շատ անգամ և աղդու կերպով բղխին քու սրտէդ Աստուծոյ առջևը :

Ծառը նէղուելան պակ ճնղուած ձկոն
աս Աստուած խոնարհ աղաղակը :

,,Ո՛վ դուն գերագոյն՝ և սակայն արդար ու ողորմած Կառավարիչ համայն տիեզերաց , որքան ալ նուաստ և չնչին ըլլայ քու լայնածաւալ տերութեանդ աս փոքր սահմանը , դուն անտես չես ըներ անիկայ և անոր բնակիչները . այլ կը նայիս անոր գործքերը կարի զնչանող և ողորմած խնամօք : Դուն կը թագաւորես , և հս կը ցնծամ . ինչպէս որ ճշմարտիւ ընդհանուր ցնծութեան նիւթ է ան : (Սաղմ . Ղ : 1 :) Կը հաւատամ քու տիեզերական նախախնամութեանդ ու խնամքիդ . հաստատ կը հաւատամ՝ աս աշխարհս բնակելուս մէջ՝ ամէն ինծի վերաբերող պարագաներուն մէջ քու իմաստուն՝ սուրբ՝ և բարերար ձեռքդ ըլլալը : Ղոլոր բնական պատճառներէ անդին քեզի կը նայիմ , որ աչքերդ քու բոլոր արարածներուդ վրայ է . քեզի՝ Որ լոյսը կը հաստատես և խա-

ւարը կը ստեղծես՝ • որ փառաղութիւնը կ՚ընես ու
չարիքը կը ստեղծես՝ • (Եսայ • խե • 7 •) քեզի՝
Տէր ՝ որ քու կամքիդ ուզածին պէս մէկը միւսին
տեղը կրնաս փոխել ՝ կրնաս պայծառ օրը դէս
գիշերուան՝ և դէս գիշերը ցորեկուան դարձընել ։

«Ո՛վ իմաստուն և ողորմած Կառավարիչ աշ-
խարհի ՝ շատ անգամ ըսեր եմ թէ «Քու կամքդ
ըլլայ՝ • բայց հիմա՝ քու կամքդ ցաւալի է ինծի ։
Բայց միթէ աս պատճառաւ չըսեմ անիկայ՝ որ շատ
անգամ ըսեր եմ ՝ քաշ լեցի ։ Յաւէտ կը մո-
տենամ՝ ինքզինքս քու ողջդ ձգելու ՝ և բոլոր
քու սուրբ կամացդ իմ կատարեալ և բացարձակ
ինազանդութիւնս ցուցընելու ։ Ո՛վ Տէր ՝ դուն
արդար ու ճշմարիտ ես ամէն բանի մէջ • կը խոս-
տովանիմ քու մեծափառ և յաւհաւոր ներկայու-
թեանդ՝ որ «Ես արժանի եմ՝ ասոր՝ ՝ և ասկէ բիւր
անգամ աւելի • (Եզր • ի • 13 ։) կը խոստո-
վանիմ՝ թէ «Քու ողորմութիւններէդ է որ չը-
հատայ՝ ՝ (Ողբ • գ • 22 ։) և թէ տակաւին մէկ
միսիթարութիւն մը՝ ամենասակաւ միսիթարութիւն
մը կայ մնացած ։ Ո՛վ Տէր ՝ շատ համարձակու-
թեամբ կը խոստովանիմ՝ թէ կենացս մէկ օրուանը
մեղքերը արժանի են ամէն պատիժներուն ՝ և
թէ կենացս ամէն մէկ օրը շատ կամ քիչ մեղքով
լեցուն է ։ Վասն որոյ զ՚քէն՝ ո՛վ արդար Դատա-
ւոր ՝ և ես պիտի պաշտեմ քեզի որ ՝ փոխանակ խա-
րտաղանին՝ սուրբն էհրամայեցիր արդարութեան բո-
լոր աշխարհ գործքը լինցընելու ՝ և քու առջևդ
իմ արիւնս թափելու ։

«Այլ միթէ երբեւ իմ դատաւորս միայն խօսիմ
քեզի ։ Ո՛վ Տէր ՝ դուն ինծի մէկ քաղցր անուն
մըն ալ սորվեցուցիր • դուն կը հաճիս ինքզինքդ իմ
Հայրս կոչել ՝ և պատիժը քու սէրդէդ յառաջ եկած

ձայնել ։ Ո՛չ՝ կ՚ողջունեմ՝ կ՚ողջունեմ ան նեղու-
թիւններն՝ որ քու հայրական սիրոյդ և զիս քու
ընտանիքիդ մէջ ընդունելուդ նշաններն են ։ Դուն
գիտես իմ ինչ կրթութեան կարօտ ըլլալս ։ Դուն
կը տեսնես՝ ով Տէր ՝ ան շեղջակուտակ յիմա-
րութիւնը՝ որ քու թշուառ՝ ստամբակ՝ և անխոր-
հուրդ որդւոյդ սրտին մէջը կայ ։ և գիտես թէ
ինչ գաւազան և ինչ ցնծ պէտք են զանիկայ
դուրս վռնտելու համար ։ Վասն որոյ ՝Հոգիներուն
Հօրը կը նազանդիմ՝ ՝ որ ՝իմ օգուտիս համար
իս խրատեց ։ պիտի նազանդիմ անոր և ապրիմ՝ ։
(Եբր ։ ժԲ ։ 9 ՝ 10 ։) Պիտի տանիմ քու հա-
րուածներուդ ՝ ոչ միայն դէմ չկրնալ կենալուս
համար ՝ այլ քեզի սիրելուս ու վստահելուս հա-
մար ։ Վաղորդութեամբ կը հաւնիմ և քու կամքիդ
կը կրթընիմ ՝ ու կը հպատակիմ անոր և կ՚ըսեմ
թէ՝ ՝Արի է Տէրոջը խօսքը՝ ՝ (Ա Թագ ։ Ի ։
19 ՝) և կը ցանկամ որ ոչ միայն շրթունքներս
այլ հոգիս ալ համաձայնի ։ Ես՝ Տէր ՝ կը գո-
վեմ քեզ որ ինծի այնքան նկատում ունեցար ՝
որ ասանկ դեղերը մատուցիր մտացս ախտերուն ՝
և այսպիսի բարերարութեամբ մեծ փոյթ ունիս զիս
փառաց համար կրթելու ։ Ո՛չ նեղուելու՝ ու ոչ
ալ աս մանուածոր կերպովը նեղուելու դէմ ընդ-
դիմութիւն ունիմ ։ Ըն գաւաթը՝ որ Հայրս ինծի
տուաւ ՝ պիտի չխմե՞մ անիկայ՝ ։ (Յովհ ։ ԺՀ ։
11 ։) Քու օգնութիւնովդ ու ձեռնտուութեամբդ
պիտի խմեմ ։ Միայն թէ հաճէ՝ ով Տէր ՝ ինծի
օգնելու ՝ և երբեմն քաղցր հայեցուածք մը շնորհե-
լու իմ նեղութիւններուս մէջ ։ Ո՛աղաչեմ քեզի՝
հաստատուն պահէ իմ հոգիս նեղութիւններուս
հետ խառնած միսիթարութիւններովդ ՝ և ես պիտի
պարծենամ ան նեղութիւններովը ։ Հատերը ասոր

փորձն առած են, որոնք նեղութեան օրերուն վրայ բերկրութեամբ մտածեր են, և խոստովաներ են թէ՝ իրենց մխիթարութիւնները ոչնչացուցած են զնրենց տրտմութիւնները: Իսկ բոլոր աս ըրած բանէրէդ կտքը՝ «Ողորմութիւններդ պիտի արդիլուի՞ն»: (Եսայ. ԿԴ. 15:) «Մինթ քու ձեռքդ տկար է»: (Յոբ. ԽԱ. 23:) Կամ թէ չեմ կրնար ան նոյն բաները ինծի ալ ընել:

«Թէ որ սիրաս քիչ փափուկ՝ քիչ զգայուն է, աս ախտը դուն կրնաս բժշկել, և կրնաս աս նեղութիւնը անիկայ բժշկելու միջոցն ընել: Թող ասանկ ըլլայ. և վերջապէս քու սահմանած ժամանակդ և քու ընտրած կերպովդ ազատութիւն գործէ ինծի, «Ան աքանչելի կերպով քու ողորմութիւններդ ցուցնւր, դուն որ քեզի յուսացողները աչ ձեռքովդ կ'ազատես»: (Սաղմ. ԻԷ. 7:) Կսան զի քաչ գիտեմ թէ՝ աս նեղութեան գիշերը ո՛րքան մութ ալ որ թուի, եթէ դուն ըսես՝ «Լո՛յս ըլլայ», լոյս պիտի ըլլայ: Ինչ ես մէ՛կ բան մը պիտի չտեսնեմ՝ քու խմաստութեանդ ու բարութեանդ սահմանած ժամանակէն առաչ: Ըսելն կ'ուզեմ որ իմ նեղութիւններս հոգևոր օգուտ բերնն՝ քան թէ անոնք վերնան: Ո՛վ Ըստուած, զիս ան երջանիկ անձանց կարգը դասէ՝ որոնք երբոր խրատես, «Քու օրէնքէդ կը սորվեցընես»: (Սաղմ. Ղ. 12:) Կ'ազաչեմ քեզի «Յայտնէ ինծի ինչ բանի համար հետս կը վիճիս», (Յոբ. Ժ. 2,) և մաքրէ զիս աս կրակովը՝ որուն մէջէն անցնիս յոյժ ցաւալի է ինծի: Ըէ՞ որ քու որդիներդ կը պատժես աս վախճանին համար, «Որ քու սրբութեանդ հաղորդ ըլլան»: (Եբր. ԺԲ. 10:) Դուն գիտես՝ ո՛վ Ըստուած, որ ասոր միայն իմ հոգիս կը բաղձայ: Կենացս ամէն

օրն ու վայրկեանը հաղորդ եմ քու առատ պարգեւներուդ , հաղորդ եմ քու Աւետարանիդ , և կը յուսամ թէ մէկ չափով մըն ալ հաղորդ եմ անոր շնորհացը՝ որ իմ սրտիս վրայ կը ներգործէ . ո՛չ թէղ ևս առաւել ներգործէ , որ մեծապէս հաղորդ ըլլամ քու սրբութեանդ ալ , որ իմ մտացս տրամադրութիւնովը ևս առաւել մօտ գամ քեզի՝ ով Աստուած , կատարելութեան գերագոյն օրինակը : Թո՛ղ իմ հոգիս հալի , թէ և անիկայ հալոցին ամենասաստիկ կրակովն ալ ըլլայ , թէ որ սուով կարենամ յարմար ըլլալ Աւետարանին մէկ կազապարն ըլլալու , և քու պայծառ ու սիրելի տիպարդ առնելու :

"Ով Տէր , Իմ անձս քեզի կը փափաքի . կենդանի Աստուծոյն համար կ'աղաղակէ՝ : (Սաղմ . ԽԲ . 2 :) Քու ներկայութեանդ մէջ և քու սիրոյդ պահպանութեանդ տակը կրնամ որ և իցէ բանի համբերել . և յօժար եմ համբերելու՝ թէ որ կրնամ ասանկով քու աչքերուդ աւելի հաճոյ երեւնալ , և քու թագաւորութեանդ աւելի յարմար ըլլալ : Իմ նեղութեան օրերս վախճան մը պիտի ունենան , վերջապէս ան ժամը պիտի գայ , որ ատեն "Ողջը արցունքներս պիտի սրբես՝ : (Յայտ . Ի . 4 .) "Թէ որ ուշանայ , անոր պիտի սպասեմ՝ : (Եբ . Ժ . 3 :) Իմ յիմար սիրտս՝ բոլոր իր փորձութիւններուն մէջ յօժար է աս աշխարհս սիրելու , աս ունայն և ցաւալից աշխարհս . բայց՝ ով Աստուած , դուն մեծ շնորհք ըրած կ'ըլլաս խորտակելով ան կապերը՝ որոնք զիս ալ աւելի անոր կը կապեն : Թո՛ղ իմ անձս իր մէջքը ամուր կապէ , և իր թևերը բանայ ան օրինակ ժամուն սպասելով , որ ատեն բոլոր իր տրտմութիւններն ու նեղութիւնները պիտի ձգէ իսկոյն և թռչի , ա-

զատութեան՝ խաղաղութեան՝ և ուրախութեան սահմաններուն մէջ անհուն բերկրութեամբ խոյանալու • Ամէն" :

ԳԼՈՒԽ Ի.Զ

Քրիստոնէին՝ իր ընտրհայ մէջ աճելը ժննելու համար օգնութիւն :

1 • Թէ որ աստուածային շնորհօք "Սորէն ծնած ես՝ չէ թէ ապականացու սերմէն, հապա անապականացուէն" , (Ա Պետ • Ա • 23 ,) "Աստուծոյ ան խօսքովը՝ որ կենդանի կը մնայ յաւիտեանս" ոչ միայն աշխարհի ու ակնդետութեան մէջ , այլ մանաւանդ հոգւոց մէջ ալ՝ ուր որ կը սերմանուի • ուրեմն "նորածին մանկանց պէս բանական ու անխարդախ կաթին" պիտի "փափաքիս , որ անով մեծնաս" : (Ա Պետ • Բ • 2 :) Ու թէ որ քրիստոնէական կրօնքին ամենէն յառաջադէմ վիճակին մէջն ալ ըլլանք , դեռ սոսկ մանուկներ ենք՝ երկնային աշխարհին մէջ "Պատարիալ մարդ ըլլալու՝ Քրիստոսի լման հասակին չափը ունենալու" հասած տունենիս ըլլալիքնուս հետ բաղդատուելով , (Եփես • Դ • 13 ,) բայց որովհետև մեր միտքը քիչ շատ բարեպաշտութեան մէջ կրթուած է , մեծ անձկութիւն ունենալու ենք որ աճինք ու զարդանանք : Ու դուն՝ իմ ընթերցող , "թէ որ Տէրոջը քաղցր ըլլալուն համը առիր" , (Ա Պետ • Բ • 3 ,) անտարակոյս պիտի զգաս աս անձկութիւնը : Ա՛սն որոյ կը ջանամ քեզի օգնելու աս խնդրոյն վրայով , թէ աստուածպաշտութիւնը հո-

գործդ մէջ յառաջադիմութիւն ստացիր է : Իսկ ասա քեզ պիտի գործացընեմ՝ որ շնորհաց մէջ աճելու մէկ քանի սուտ նշաններէ ձեռբուիս , և ապա պիտի չանամ քանի մը ուրիշ նշաններ յառաջ բերել , որոնց վրայ կրնաս վստահիլ երբեւ աւելի հաստատուն : Ես մասին պիտի ըսեմ թէ շնորհաց մէջ աճիլդ՝ մի միայն կամ գլխաւորապէս գիտութեան՝ նախանձաւորութեան կամ մտքիդ ուրիշ որ և իցէ կենդանի մէկ տպաւորութեանը մէջ յառաջ երթալներովդ չափելու չես , ոչ . ոչ ալ մի միայն աղօթից եռանդովդ . այլ՝ ամէն առն Աստուծոյ կամքին պէս գործելու որոշմամբ , ու անոր պատուէրներուն հնազանդելու՝ անոր կարգադրութեանը յանձնառու ըլլալու՝ և երկրիս վրայ անոր գործը յառաջ տանելու հաստատուն տրամադրութեամբդ :

2 . Սա ալ ընդունելու է՝ որ կրօնքի մէջ գիտութիւնն ու ջերմեռանդութիւնը յիրաւի ցանկալի են : Առանց մէկ աստիճանի գիտութիւն ունենալու՝ կրօնքը չկրնար բանաւոր ըլլալ , և շատ պատշաճ է հաւատալ թէ առանց ջերմեռանդութեան ալ՝ չկրնար անկեղծ ըլլալ ան արարածներուն մէջ , որոնց բնութիւնը մերինին պէս կազմուած է : Բայց սակայն կրնայ շատ տեսական գիտութիւն ու շատ ալ յաւիրշակեալ ջերմեռանդութիւն կենալ հոն՝ ուր բնաւ ճշմարիտ կրօնք չկայ , և նաեւ հոն՝ ուր կրօնք կայ , թէպէտ և յառաջադիմութիւն ստացած չէ : Աստուածային յայտնութեան ապացոյցներուն և թէ Սուրբ Գրոց մէջ անոր վրայով դրուած խօսքերուն վրայ մեր բանական կարողութեանց գործադրութիւնը՝ կրնայ ամենաչար մարդուն գլխուն մէջ անդամ ուղղափառ աստուածաբանութեան վրայով կատարեալ գիտութիւն մը դնել , որ առն որ

անոր մէկ հատիկ վարդապետութիւնը անգամ երբէք սրտին հասած չէ : Արիստոսի չարչարանացը՝ դատաստանին ահաւորութեանը՝ երանելեաց ուրախութեանը՝ և դատապարտելոց թշուառութեանը վրայով մէկ ճարտարախօս նկարագրութիւնը կրնայ շարժել մինչև անգամ ան մարդուն սիրտը , որ հաստատապէս չհաւատար անոնց • ինչպէս որ շատ անգամ կը տեսնենք որ զօրաւոր կերպով կը շարժինք դեղեցկայարդար պատմութիւններէ կամ ճառերէ , քանի որ նոյն ատենը աղէկ գիտենք թէ կեղծեալ են : Ինչական կազմութիւն մը՝ կամ այնպիսի պատահական պատճառներ , որ ասոնցմէ ոմանք այնքան նուաստ են որ չյիշուիր հոս , կրնան մարդուս աչքերը լեցընել արտասուօք , որն որ կրնայ առաստապէս բղխիլ գրեթէ առաջին անգամ ծագած բնչ և իցէ առիթով մը : Հակառակութեան դէմ մարդուս ունեցած ամբարտաւան անհամբերութիւնը՝ որ ուղղակի ընդդէմ է քրիստոնէութեան հնչ ոգւոյն , կրնայ հեռացընել մարդու մը աչիւնը , երբոր կը տեսնէ թէ մէկ ուրիշը կը հերքէ և կը հակառակի իր ունեցած գաղափարներուն , և մանաւորապէս անոնց՝ որ յայտնի և զօրաւոր կերպով ընդունած է ինքը : Հնարաւոր է որ աս բնութիւնը սաստիկ բարկութեան խօսքերով իր նախանձն ու բարկութիւնը դուրս թափել տայ Աստուծոյ առջևը՝ սխալ խորհրդով մը թէ՝ անիկայ իրեև Աստուած ճշմարտութեան՝ իր սիրելի վարդապետութեանց օրինակն է , որոնց դեղեցիկ երևոյթովը թերևս խաբուած է ինքը : Նաև թէ որ աս տեսական նրբութիւնները կամ մտքին աս սիրելի յարձակումները ունեցող մէկը կրնայ ճշմարիտ կրօնքէ բոլորովին զուրկ ըլլալ , ուրեմն ևս առաւել յայտնապէս կրնայ ու-

նենալ մէկը աս նոյն բաները, քանի որ սիրտը քիչ զգացում ունի հոգևոր բաներու վրայ: Կը բաղձամ՝ իմ բարեկամս, քեզ աւելի բարձրագոյն գաղափարներու և ճշմարիտ քրիստոնէական նշանակներու տանիլ, և անոնց ուրքան կարևոր ըլլալը իմանալու համար՝ խրկել ուրիշ բարեպաշտական հեղինակներու, և ամենէն աւելի Աստուծոյ գրքին: Վասն որոյ կ'աղաչեմ քեզի որ սիրտդ՝ որպէս թէ Աստուծոյ առջևը՝ պատասխան տայ այս հետևեալ ուսոնց պէս հարցմանց:

3. Աստուածային սէրը բովանդակապէս յառաջ գացա՞ծ է հոգւոյդ մէջ: Աստուծոյ ներկայութիւնը ևս առաւել կը զգա՞ս, և ատ զգացումը առջինէն աւելի ուրախութիւն կու տա՞յ քեզի: Արնա՞ մինչև անդամ բնական զօրութիւննեբուդ տակը ու ճնշեալ՝ նաև քու մէկ կերպով մը ադօթքի ատեն ջերմեռանդ ու մտքի յափշտակութեան յարմար չեղած ատենդ, տակաւին սրտի մէկ հաճոյ հանգիստ մը՝ մէկ խաղաղ հանգչում մը գտնել աս խորհրդածութիւնով՝ թէ Աստուած մօտ է քեզի և հոգւոյդ ծածուկ խորհուրդները կը տեսնէ, քանի որ դուն դարձ՝ի վեր կ'աշխատիս և անձկանօք աչքդ անոր ևս դարձուցեր, թէպէտ և չկրնաս ըսել թէ՝ զգալի հաղորդակցութիւն մը կը վայելես անկե: Հաճելի բա՞ն մըն է քեզի սիրտդ բանալ անոր՝ որ ինքը քննէ ու նկատէ. անոր առջևը ներկայացընել զանիկայ՝ ազատ ամէն խարեբայ երևոյթներէ. և Դաւիթին հետ ըսել, «Քննէ՝ ով Տէր, քու ծառադ կը ճանչնաս»: (Ա Թագ. Ա. 20:) Աստուծոյ ան սուբբ օրէնքին վրայ ունեցած յարդդ ու հաւանութիւնդ կ'աճի միշտ, որն որ անոր բարոյական կատարելութեանցը օրինակն է: Ի սրտէ «Ընոր բոլոր հրաման-

ները ամէն բանի վրայով ուղիղ կը համարին" : (Սաղմ. ՃԻԹ. 128 :) Հնազանդութեան ոչ միայն հարկաւորութիւնը՝ այլ նաև բանաւորութիւնը՝ գեղեցկութիւնը՝ և հաճութիւնը կը ճանչնայ. և շարունակ աճող ատելութիւն մը և արհամարհութիւն մը կը զգայ ան ամէն փորձութիւններուն վրայ, որոնք աստուածային շնորհացն ու բարեկամութեանը մէջ ունեցած բաժինդ զոհ ընելու կամ վտանգի մէջ ձգելու փորձ կը փորձեն : Մէկ անկեղծ բաղձանք մը կը զգայ Աստուծոյ հաճոյ ըլլալու, ոչ միայն անոր զօրաւոր ըլլալուն, և թէ բարի ու թէ չար այնքան շատ բաներ բոլորովին իր հրամանին տակն ունենալուն համար, այլ անոր ամենասիրելի բնութիւնն ու յատկութիւնը յարգելուդ համար. և քու սիրտդ միշտ պատրաստ կը գտնես խոնարհ հնազանդութիւն մը ցուցընելու՝ անոր թէ հրամայող և թէ կարգադրող կամքին : Կը զգաս որ քու կամքդ հիմա աւելի պատրաստ ու տրամադրեալ է՝ ամէն պարագայի մէջ լուծը վերցընել և աստուածային որոշմանը հնազանդիլ, ինչ որ անիկայ կը սահմանէ վերցընելու կամ համբերելու : Կրնաս "Համբերութիւնով հոդիդ ստանալ" : (Ղուկ. Ի. 19 :) Կրնաս ատելի հանդարտութիւն ու պարզութիւն ցուցընել, երբոր Աստուած աս աշխարհիս մէջ ունեցած ամենասիրելի վայելութիւններուդ կը զրկէ, և քու ներկայ շահուցդ ու բնական կիրքերուդ և փափաքներուդ ուղղակի հակառակ կը գործէ : Թէ որ կրնաս, շատ ստոյգ և ապահիւ նշան մըն է որ հնազանդքդ քու մէջդ կ'աճի զօրաւոր վիճակի մը հասնելու :

4. Կրնանէ նաև թէ՝ ինչ զգացումներ կը գտնես սրտիդ մէջ դէպ ի անոնց՝ որ քու բոլորտիքդ են,

և մարդկային սեռին ճնացած մասին առ Հասարակ։ Սիրտդ անձնական և անսանձ բարեսիրութեամբ զեղեալ կը գտնես։ Ոչոլոր մարդիկ և մանաւանդ քոլոր քրիստոնեաները մէկ ընկերութեան մէջ միացընող՝ և զանոնք եղբայրներ և համաշխարհիկներ ընող ամենասիրելի կապերը առաջուընէ աւելի կը զգաս։ Հոգւոյդ մէջ գտնուած բոլոր թշնամական կիրքերը կը մեռնին ու կ՚ոչնչանան, և բարի ու ընկերասէր կիրքերը կ՚աճին ու կը զօրանան։ Եւ թէպէտ անձնասիրութիւնը ճշմարիտ քրիստոնեայ ըլլալէդ հետէ քու մէջդ տիրող կիրքը չէ, բայց սակայն՝ որովհետեւ անոր մէկ քանի մնացորդները տակաւին շատ պատրաստ են ներսուանց դորձելու, և մանաւորապէս յանկարծական առիթներ եղած ատենը ինքզինքնին յուցընելու, կը զգաս թէ անոնց օրէ օր կը յաղթես։ Վհեզ ան շատերէն մի միայն մէկը կը սեպես, որ անոնց բազմութեանը շահուցն ու գործքերուն հետ բաղդատմամբ քու մանաւոր շահերդ ու գործքերդ շատ կարեւոր չեն, և պէտք է որ ամենայնիւ ամէն հարկ եղած տեղը քու կիներդ զոհ ըլլան անոնցկինին։

5. Խորհէ մանաւանդ քու մտքիդ ունեցած բնաւորութեանը վրայ դէպ ի անոնց, որոնք մէկ հոգւոդուած սիրտ մը կրնայ համարիլ՝ թէ արդար պատճառ ունի իր սիրածներուն ցանկէն դուրս հանելու, և որոնցմէ դուն մէկ ներքին օտարութիւն մը ևատելութիւն մը կը զգաս։ Ինքդ ինչ ներգործութիւն կը զգայ դէպ ի անոնց, որ իրենց կրօնական դաղափարներուն ու արարողութիւններուն մէջ քեզմէ կը տարբերին։ Չեմ ըսեր թէ քրիստոնէական գութը կը պահանջէ որ՝ ամէն սխալմունք անմիջ սեպես։ Վ՚ախնալը՝ որ չըլլայ թէ բարեկամի մը ունեցած սխալը ինքիր կարծա-

ծէն աւելի մահառիթ ըլլայ , զանիկայ չսիրել չը-
ցուցըներ • վասն զի երբեմն նոյն իսկ քաղցր բա-
րեկամութիւնը կ՚աճեցընէ նոյն վախը : Բայց մար-
դիկը ատելը՝ զանոնք սխալած համարելնուս հա-
մար , և դատման կամ սովորութեան մէջ ունե-
ցած ամէն տարբերութիւններին մահառիթ և դա-
տապարտելի սխալմունք մը սեպելը՝ որ բոլոր քրիս-
տոնէական միութիւնն ու սէրը կը կործանէ , մէկ
նշան մըն է՝ որ ընդհանրապէս շատ աւելի գէշ է
իր դատապարտած չարիքէն : Կը սիրե՞ս ան անձին
մէջ գտնուած Քրիստոսի ՚կերպարանքը՝ որ ինք-
զինքը ստիպեալ կը համարի իր խղճմտանքովը քեզմէ
տարբեր կերպով դաւանութիւն ընել և պաշտօն
կատարել : Նաեւ կրնա՞ս սիրել և պատուել ա՛ն
մարդոյը քով գտնուած ան բանը՝ որ ճշմարտապէս
սիրելի ու աղէկ է , որոնց քով շատ բաներ ալ
կը գտնուին պակասաւոր • և որոնց քով գտնուած
բաներուն մէջ թէ կոյր նախանձաւորութիւն և
թէ սեղմեալ հոգի կան , որոնք պատճառ կ՚ըլլան
թերևս իրենց քեզ անտես ընելուն կամ մինչև
անգամ սադրանելուն : Կրնա՞ս սիրել զանոնք Քրի-
ստոսի իբրև աշակերտ ու ծառաները , որոնք՝
սխալ նախանձաւորութիւնով կրնայ ըլլալ որ ՚ի Քրս
վնասվիլ գէշ անուն հանեն" , (Գործ • Ժ • 22 ,)
և ուրիշները քեզի դէմ զգուշացընեն՝ որպէս թէ
դուն վտանգաւոր մարդ մըն ես : Ընդհակայ սիրոյ
մէկ փոքր յաղթանակ մը չէ , հապա աստուած-
պաշտութեան մէջ յառաջ երթալուն ապացոյց-
ներէն մէկը :

6 • Ու աս նիւթին վրայ խորհէ՛ նաև՝ թէ ի՞նչ-
պէս կրնաս դիմանալ անիրաւութեանց : Ես մա-
սին կայ մէկ հոգւոյ հաստատամտութիւն մը , որ աս-
տուածպաշտութեան ու առաքինութեան մէջ հաս-

տատուն վիճակ մը կը պահանջէ : Ես տեսակ ա-
մէն բան քեզ կը խառովէ՞ ու կը տագնապէ՞, անանկ
որ ինաքը բանեցընել տայ՝ թէ ինչպէս փոխարէն
մը ընես , կամ գոնէ ինչպէս անարգես ու խայ-
տառակ ընես ան՝ որ քեզի անիրաւութիւն ըրաւ :
Կամ կրնա՞ս հանդարտութեամբ տանիլ ան հա-
րուածին եւ դիւրութեամբ միտքդ ուրիշ բաներու
դարձընել , մի միայն (երբոր կը յիշես աս բաները)
դթալով եւ աղօթք ընելով անոնց համար , որ ա-
մենավատթար բնաւորութեամբ եւ դիտաւորու-
թիւններով վրադ կը յարձակին : Յիրաւի ասիկայ
Քրիստոսանման բնաւորութիւն մըն է , և ան ալ
իրեւ այսպէս պիտի ընդունի . քեզ իր զինուոր-
ներէն՝ իր դիւցազուններէն մէկը պիտի սեպէ ,
մանաւանդ թէ որ քու աս առաքինութիւնդ ան
աստիճան բարձրանայ՝ որ փոխանակ "Ձարքն յաղ-
թուելու , բարիով յաղթէ չարին" : (Հռոմ . ժբ . 21 :) Երբոր զրկանք կը տեսնես հակէ
քու հոգւոյդ ու լեզուիդ վրայ , և տես թէ
արդեօք պատրա՞ստ ես անոնց վրայ մոռնալու ,
զանոնք քու աչքիդ առջեւը մեծցընելու , անոնց
համար ուրիշներուն դանդատելու , և որչափ որ
կրնաս իրաւամբ՝ յանցանքը մեծ ցուցընելու . կամ
ընդհակառակն՝ պատրա՞ստ ես յանցանքին ամենա-
բարի մեկնութիւն մը տալ , բանակատութեան նե-
րածին չափ արդարացընել զանիկայ , և թէ որ
վերջապէս բոլոր աս բաները ընդունդ հոգ ալ տա-
կաւին չար ու ատելի բան մը մնայ , ան ալ նե-
րել՝ և սրտանց ներել անոր , և առ ալ միշտ ան-
գամ խոնարհութիւն տեսնելդ կամ քեզմէ թո-
ղութիւն խնդրուելէն առաջ . և ի նշան ան թո-
ղութեան անկեղծութեանը՝ մոմոտալ թէ ինչ օ-
գուտ մը կրնաս ընել ան անիրաւ մարդուն , անոր

սորվեցընելու՝ համար՝ որ աւելի բարի բնաւորու-
թիւն մը ունենայ ։

7 . Վտանգ նաև կենաց ուրիշ հարիքներուն և արկածներուն վրայով , և մինչև անգամ անոր անստուգութիւններուն վրայով՝ թէ ինչպէս կրնաս տանիլ անոնց ։ Ըս մասին Հոգիդ զգուշութիւն կը ժողվէ իր վրան ։ Կենաց մէջ պատահելիքներուն վրայով ունեցած կանխագուշակ երկիւղներդ ու անհանդարտ ահերդ առջինէն քիչ են ։ Առջինէն աւելի հաւանութեամբ և զուարթութեամբ կրնաս Աստուծոյ իմաստութեանն ու բարութեանը ապաւինիլ , որ քու գործքերդ ան քեզի համար կարգադրէ ։ Ինքզինքդ կարող կը գտնես խորհուրդներդ և առաւել մեկտեղ ժողվել՝ ներկայ պարագաներդ կշռելու համար , որ անոնցմէ հանես հիմակուան անմիջական պարտաւորութեանդ ինչ ըլլալը , թէ պէտ և չես գիտեր թէ անկէ ետքը Աստուած քեզ ինչի պիտի սահմանէ կամ կանչէ ։ Եւ երբոր նեղութեան հարուածը կը զգաս , յառաջմանէ պզտիկ բան մը կը սեպես անիկայ ։ Կրնաս սիրտդ աւելի դիւրին կերպով դարձընել երկնային և աստուածային բաներու , առանց մեկ եռանդուն անձկութեան մը՝ թէ ասկամ ան բնաւ վերնայ , թէ որ միայն Աստուծոյ օրհնութիւնովը իրեն հետ ունեցած հաղորդութիւնդ ու փառաց յաւէտ տանի ։

8 . Վտանգ նաև թէ՝ արդիօք հնազանդութեան մէջ յառաջ կ'երթաս ։ Ասիկայ մեկ լուխ՝ բայց յոյժ գերազանց շնորհք մըն է . և անոնք որ շատ երևելի են սուրբ մէջ , ամենասիրելի են Աստուծոյ , և անոր ներկայութիւնը վայելելու շատ յարմար ։ Ուրեմն միաբդ հպարտ և գոռոզ երևակայութիւններէ դատարկացեալ կը գտնես , ոչ այնքան

Հակամիտ իր կատարած ծառայութիւններուն նայելու ։ այլ դէպ ի անոնց՝ որ դեռ պիտի կատարէ ։ և դէպ ի ներս՝ սրտին մեացած անկատարութիւններուն ։ Աւելի ևս քաղցրութեամբ կը դիտես քու հանապազօրեայ սխալմունքներդ ու ծուռութիւններդ ։ և ինքզինքդ տրամադրեալ կը գտնես Տէրոջը առջևը ողբալու ան բաներուն վրայ ։ որոնք երբեմն ոչ-ինչ բաներ կը թուէին քեզ ։ թէպէտ և երբոր քննես զանոնք Աստուծոյ առջևը՝ կը գտնես որ բոլորովին ակամայ կամ յանցանքէ ազատ չէին ։ Սրտիդ մէջ ամէնօրընեալ Աստուծոյ անհուն մեծութեանն ու անոր բնական և բարոյական կատարելութիւններուն վրայով աւելի խորին տպաւորութիւն մը կը զգաս ։ անանկ որ՝ աս տպաւորութիւններուն հետևութեամբը ինքզինքդ որպէս թէ ոչնչացած սեպես անոր առջևը ։ և "Ոչինչէն պակաս և ունայնութիւն" ըլլաս ։ (Ասայ ։ Խ ։ 17 ։) Ինչ որ աս ըլլայ բնաւորութիւնդ ։ Աստուած մասնաւոր խնամօք պիտի նայի քու վրադ ։ և իր շնորհացը ներևելի օրինութիւններովը ևս առաւել այցելութիւն պիտի ընէ քեզի ։

9 ։ Ոչ ոք քրիստոնէական հեզութեան ուրիշ մեկ մեծ ճիւղն ու արդիւնքը կայ ։ որն որ աննման ընկի անհոգութիւն մը պիտի ըլլար՝ թէ որ զանց ընէի ։ Վասն որոյ հարցընեմ նաեւս թէ՝ շատ անգամ կը նորոգես Քրիստոսի արդարութեանն ու արեանը դիմելդ անկեղծ՝ հաստատուն՝ և որոշեալ խորհրդով ։ որպէս թէ անկէ ի զատ ուրիշ կերպով Աստուծոյ առջևը երևնալու ոչքան անարժան ըլլալդ զգացած ։ Եւ սրտիդ մեացորդ ապականութիւնները քեզ անոր առջևը կը խոնարհեցընեն ։ թէպէտ և կենացդ անկարգութիւնները մեծաւ մասամբ ուղղուած ըլլան ։ Աւելի եռանդուն ևս Սուրբ

Հոգւոյն կենդանացուցիչ զօրութիւնները ընդունելու : Եւ քու տկարութեանդ վրայ այնպիսի զգացում մը ունին՝ որ կատարած բոլոր պարտաւորութիւններուդ մէջ անոր շնորհացը հաղորդութիւն ներուն ապաւինիլ տայ քեզի՝ «Տկարութեանդ օգնութեան հասնելու» : (Հռով. Ը. 26 :) Կրնա՞ քու ամենէն աւելի հոգեւոր՝ բարի և օգտակար օրերդ անցընելդ վերջն ալ՝ Աստուծոյ առջեւը ամօթով ըլլալ անոնց պակասութիւններուն համար , քանի որ ուրիշները գուցէ աքանչանան և գովեն քու վարքդ : Եւ որ ատեն որ բոլոր ուղիղ ըրած բաներուդ փառքը անոր կու տաս՝ որմէ ընդունած ես զօրութիւնն ու շնորհքը , Քրիստոսի արեանը կու գա՞ս որ ազատիս ան յանցանքէն՝ որ մինչեւ անգամ քու ամենալաւ ծառայութեանդդ հետ կը խառնուի : Օր բան օրէ կը սորվի՞ս Նախանձամբեան առատ շնորհքները՝ ոչ միայն շնորհակալութեամբ ընդունելդ որպէս թէ Աստուծմէ ելած , այլ ամէնալով ալ , ու սա զգացումով թէ արժանի չես անոնց , և միշտ կը կորնչցընես : Եւ կ՚արդարացընե՞ս Նախանձամբեիւնը քու նեղութիւններուդ ու ձախորդութիւններուդ մէջ , մինչեւ անգամ քանի որ քու չորս կողմդ՝ յաջողութեան լեցուն ձաղիկովը կը ծաղկին շատերը , որոնց որ յանցանքները դէմէ քու կիներդէդ աւելի յայտնի և մեծնցուն են :

10 . Կը զգա՞ս ես թէ Աստուծոյ փառքին ու մարդկային սեռին երջանկութեանը համար նախանձաւորութեան և գործունէութեան մէջ յառաջ կ՚երթաս : Աչերդ ինքզինքը հաստատուն և անկողմնակալ կը ցուցընէ՞ , իբրեւ բարի գործոց շարունակ հետեւող մը հոսկսով : Կրնա՞ս ուրիշներուն տրամութիւնները քաղցր կարեկցութեամբ դիտել , և խորհուրդներ ու ներքներ բանեցընել թէ՝ ինչ կրնաս ընել

ղանոնք սիտիլելու համար ։ Կը զգա՞ս ներսիդիդ թէ շատ անգամ «Ընելիս բաներ կը խորհիս» ։ (Յակ. Դ. 8 ։) և պատրաստ ես մէկդի ձգել քու օգուտդ ու հաճոյքդ՝ որ կատարես զանոնք ։ Ընդհարհիս մէջ Քրիստոսի գործին յառաջադիմութեանը ։ ու անոր Աւետարանին տարածմանը ։ և քու ընկերիդ երջանկութեանը համար՝ երևակայութիւնդ խորհուրդներ ու գաղափարներ կը ծնանի՞ ։ Եւ ասոնց համար ոչ միայն աղօթք կ'ընես ։ այլ և կը գործե՞ս ալ ։ և այնպիսի կերպով մը կը գործե՞ս որ կը ցուցընէ թէ՝ աղօթքդ սրտանց է ։ և թէ պատրաստ ես քու կրցածիդ չափ բան ալ ընել ասոնց գործին համար ։ մինչև անգամ թէ՛ և ուրիշները՝ որոնք թէ որ ուզեն ։ կրնան շատ դիւրութեամբ յոյժ աւելի բան ընել ու բան մը չեն ըներ ։

11 ։ Եւ ասոնց բնազնաւոր նիւթին վրայով այլ ևս չերկնցընելու համար խօսքերնիս ։ խորհէ՛ ասոնց ալ թէ կիրքերդ ասոնց ու միւս աշխարհին նկատմամբ ի՞նչպէս են ։ Ընելի ևս խորութեամբ և գործնականութեան կերպով համոզուա՞ծ ես «Այս երեսցած բաներուն» ունայնութեանը վրայով՝ որ «ժամանակաւոր են» ։ (Ա Կորն. Դ. 18 ։) Ընտնցմէ ունեցած ակնկալութիւններդ ու անոնց ունեցած յարմարդ կը նուազե՞ն ։ Յօժար ես ասոնց աշխարհիս մէջ կեղծելու՝ ո՛րքան ատեն որ քու Տէրդ ուզէ ։ և ասիկայ շնորհակ ու աղէկ է ։ բայց քու կապերէդ ա՛յնքան արձակուած ըլլալդ ալ կը գտնե՞ս ։ որ յօժար՝ և սրտանց յօժար ըլլաս զանիկայ ձգելու մէկ րոպէին մէջ ։ անանկ որ՝ եթէ Աստուած յարմար սեպէ քեզ յանկարծակի կանչելու ։ թէ և քու վայելչութիւններուդ՝ գործքերուդ՝ ակնկալութիւններուդ՝ և յոյսերուդ մէջն ալ ըլլայ ։ դուն սրտանց հաւանիս ան կոչմանը՝ առանց ըսելու թէ՝ «Տէր ։

քիչ մըն ալ կենամ ՝ աս կամ ան հաճելի վայել-
չութիւնը վայելեմ ՝ աս կամ ան խորհուրդն ալ
կատարեմ" ։ Արնա՞ս մտմտալ սովորական հանդար-
տութեամբ եւ սրտի հաւանութեամբ որ՝ եթէ աս-
տուածային կամքը ասանկ ըլլայ ՝ կրնայ ըլլալ որ
երբոր անկողնիդ մէջ կը մտնես կը պառկիս ՝ ալ
մէյմըն ալ չարթննաս ։ կամ երբոր տանդ դռնէն
դուրս կ'ելլես ՝ բնաւ մէյմըն ալ չդառնաս ։ Եւ
տակաւին ընդհակառակն ՝ կենացդ բոլոր բաները ար-
քան մեծ ալ որ են ՝ մէկ յօժարութիւն մը կը
տեսնես ներսիդիդ անունք կրելով՝ երկնաւոր Հօրդ
կամքին ընդառնդելով ՝ թէ եւ այլ եւս բազմաթիւ
տարիներ տեւէ ՝ եւ թէ եւ ան տարիներն ալ մինչեւ
հիմա տեսածէդ շատ աւելի մեծ նեղութեան տա-
րիներ ըլլան ։ Արնա՞ս հանդարտութեամբ եւ հաս-
տատութեամբ ըսել ՝ թէ եւ բաղձացածիդ չափ
քաղցր սիրոյ զեղմամբ ալ չըլլայ ՝ թէ "Ըհա՛
Ահա՛ ծառադ" ՝ քու որդիդ ՝ քու ձեռքիդ մէջն՝
է ՝ ինծի քու աչքիդ հաճոյ երեւցածը ըրէ" ՝ (Ա
Թագ ։ Ա։ ։ 26 ։) Ահա կամքդ իմ կամքիս տեղը
դրեր եմ՝ վեր վերցուելու կամ վար դրուելու ՝
դուրս տարուելու կամ ներս բերուելու ՝ հոս կամ
հոն՝ աս կամ ան պարագային մէջն ըլլալու ՝ ճիշդ
ինչպէս որ դուն կ'ուզես ՝ եւ ինչպէս որ ամենաաւե
կերպով կը յարմարի քու ընդարձակ խորհուրդիդ ՝
որն որ անկարելի է որ ես՝ կամ երկինքին մէջի բո-
լոր հրեշտակները աւելի կատարեալ գործեն ։

12 ։ Թէ որ բանը աղէկ կը հասկընամ ՝ ասոնք
կրօնքի մէջ աճած ըլլալու եւ հաստատուած ըլլալու
յոյժ նիւթական ապացոյցներէն մէկ քանիներն են ։
Փետուէ զանոնք ՝ օրինէ զ'ստուած անոնց համար՝
որքան որ քու մէջդ կը գտնես զանոնք ՝ եւ ամէն օր
անոնց մէջ յառաջ երթալ սորվէ՝ աստուածային

Հնորհաց աղաչութիւններուն տակը , որոնց սրբատանց կը յանձնեմ քեզ , և սրտանց կ՚աղաչեմ քեզի՝ որ ամէն ատեն ինքզինքդ անոնց տաս :

Ռբէսպոնէնի եւանգելուն մաղնանդը՝ ընծհաց ՏԷՐ աճելու համար :

«Ո՛վ ամէնօրհնեալ Հղեիւր բնական և հոգևոր կենաց , կը գոհանամ քեզմէ՝ որ կենդանի եմ , և հոգևոր կենաց գործքերն ու բերկրութիւնները գիտեմ : Կ՚օրհնեմ քեզ որ քու կենսատու շունչդ իմ մէջս սփռեցիր , որ թէպէտ երբեմն «Հղքերու և յանցանքներու մէջ մեռած էի՝ , (Եփես . Բ . 1 ,) բայց «Ես կենդանի հոգի՝ եղայ , (Յայտ . Ա . 7 ,) այն մտքով՝ որ միայն քու որդւոցդ համար կ՚ըսուի : Բայց նաև իմ եռանդուն փափաքս է որ ոչ միայն ապրիմ՝ այլ աճիմ , «Հիմ իմ Տէր և Փրկիչ Յիսուս Քրիստոսիս շնորհքովն ու գիտութիւնովը՝ , (Բ Պետ . Գ . 18 ,) որ անոր ծանօթ ըլլալէս կախեալ է յայտնապէս շնորհաց մէջ յառաջադիմութիւն ունենալս : Ես նկատմամբ կ՚աղաչեմ քեզի խոնարհութեամբ՝ որ մտքիս ուղիղ գաղափարներ տաս կրօնքի մէջ , որ շնորհաց վրայ սխալ գաղափարներով չդատեմ , ոչ ալ անոր մէջ ըրած յառաջադիմութիւններս ան բաներով չափեմ՝ որոնք մի միայն բնութեան արդիւնքներն են , և հնարաւոր է որ անոր ապահանեալ արդիւնքներն ըլլան :

«Հնորհէ որ դէպ ի քեզ՝ իմ Աստուածս և իմ Հայրս Քրիստոսով , սիրոյ մէջ աճիմ , անչափապաղ հնազանդութիւն ցուցընեմ քու սուրբ և իմաստուն կամքիդ , և իմ ընկերս շատ մեծ բարեսիրութիւնով սիրեմ : Հոգւոյ համբերութեան

և քաջութեան մէջ , հեզութեան և նախանձաւորութեան մէջ , հոգևորութեան և մտքիս երկնաւոր տրամադրութեանը մէջ աճում տուր ինձի , նաև մէկ փոյթ մը՝ «Որ թէ կենամ և թէ հեռանամ , միայն թէ Տէրոջը հաճոյ ըլլամ» , (Ա Կորն . Ե . 9 ,) որ թէ ապրիմ և թէ մեռնիմ , քու փառքիդ համար ըլլայ : Մէկ խօսքով՝ որովհետև դուն դիտես թէ կ'անօթենամ և կը ծարաւիմ արդարութեան ետևէ , ըրէ՛ զիս ինչ որ կ'ուզես որ ըլլամ : Կաշէ՛ իմ հոգւոյս վրայ քու շնորհաձիր Հոգւոյդ բարի ազդեցութիւններովը ան ամէն կերպարանաց դծագրութիւնը՝ որն որ քու աչքդ՝ ով երկնաւոր Հայր , կը բերկրի տեսնել , և որն որ կրնաս իրրև բուն քու պատկերդ ընդունիլ :

«Փիտեմ՝ ով Տէր , որ տակաւին շատ պակասութիւններ ունիմ . այո՝ հոգիս յիտին աստիճան կը խռովի խորհելով թէ՝ որքան հեռու եմ արդէն կատարեալ ըլլալէն . բայց սա մէկ բանը (ըստ մեծ օրինակին քու առաքելոյդ) կը ջանամ ընել . «Ետևի եղածները մոռնալով , առջևի եղածներուն կը դիմեմ» : (Փիլպ . Գ . 13 :) Ո՛հ թէ իմ հոգիս քու խօսքովդ ու Հոգւովդ կերակրէիր : Ընով նորոգուած ըլլալով , ինչպէս որ խոնարհութեամբ կը յուսամ և կ'ապաւինիմ թէ եմ , Ոյորէն ծնած ըլլալով՝ չէ՞ թէ ապականացու սերմէն , հապա անապականացուէն , քու կենդանի ու յաւիտենական խօսքովդ» , (Ա Պետ . Ա . 23 ,) նորածին մանկանց պէս՝ բանական ու անխարդախ կաթին կը փափաքիմ , որ անով մեծնամ» : (Ա Պետ . Բ . 2 :) Եւ թող Իմ յառաջադիմութիւնս ամենուն յայտնի ըլլայ» , (Ա Տիմ . Դ . 15 ,) մինչև որ վերջապէս «Հասնիմ կատարեալ մարդ

ընելու՝ Քրիստոսի լման հասակին չափը ունենալու՝» (Եփես. Գ. 13.) և վերը ասացաւ աշխարհիս մէջը երեւելի ծառանելուն հաճութիւնը վայելելէս ետքը՝ վերը դրախտիդ մէջ հաստատուիմ։ Կը խնդրեմ և ակնունիմ ասոր՝ «Մեր Տէր ու Փրկիչ Յիսուս Քրիստոսի միջոցովը, որուն փառք հիմա ալ, ու միշտ յաւիտենական օրն ալ». (Ա Պետ. Գ. 18.) Ամէն»։

ԳԼՈՒԽ ԻԱ

Հոգեւոր վէճակի մէջ յառաջ գացած քրիստոնէին յետընթացը. Աստուծոյ ողորմութիւնները, և ապեր պանդխտեալ սիրելոյս և անով ուրախանալու համար յորդորել։

1. Կը յուսամ թէ հիմա ընթերցողը իր հոգեւոր վիճակը քննելով՝ պիտի գտնայ թէ շնորհաց մէջ կ'աճի։ Եւ թէ որ կը փափաքիս որ աս աճումը միանգամայն ճանչցուի և յառաջ երթայ, հոգիդ թող ես առաւել խանդակաթ սիրով սիրէ զԱստուած և Անոր ուրախանայ՝ որն որ վայելուչ է, և կը զօրացընէ ու կը բարձրացընէ յառաջ գացած քրիստոնէին բնութիւնը, և որն որ կ'աղաչեմ որ նկատես՝ ոչ միայն իբրև քու արտօնութիւնդ, այլ իբրև պարտաւորութիւնդ ալ։ Սիրը՝ ամենայն ճշմարիտ և ընդունելի ծառայութեան ամենէն գերազանց և աղնիւ սկզբունքն է. և սիրոյ հետ, երբոր այսպիսի իմաստուն և երջանիկ կերպով հաստատուած և այսպիսի ստոյգ կերպով փոխաբինուած ըլլայ, հարկաւ ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ՝ այն՝ իր

չափուն համեմատ ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ պիտի կապուի։ Իրաւամբ կը վշտանայ քրիստոնէութեան ոգւոյն մէջ մնացող մարդը՝ երբոր տեսնէ թէ ընդհանրապէս ինչ ցած կեանք մը կ'անցընէ անկեղծ քրիստոնէից ընդհանրութիւնը՝ ասոր նկատմամբ. ուրմէն «Տէրոջմով ուրախացէք՝ ով արդարներ, ու անոր սրբութիւնը յիշելով շնորհակալ եղէք» (Սաղմ. ՂԷ. 12.) նաև ան ամէն ուրիշ կատարելութիւններն ու փառքերը, որոնք ՅԱՒԻ ՏԻՐ ԸՍՏՈՒՆՈՒՑԻ վերափառ՝ աքանչելի՝ և ուրախալից անուանը մէջ կը պարունակուին։ Ինչու սրբազան վայրկեաններդ լոկ խոստովանութեան և աղաչանաց մէջ մի՛ անցըներ, թէպէտ ասոնք ալ իրենց հանապազօրեայ բաժինը ունենալու են. բայց դովաբանութեան երկնային և հրեշտակային գործքին ալ մէկ մաս մը՝ մէկ երեսնի մաս մը տուր։ Այո՝ աշխատէ միշտ այսպիսի զգացումներով լեցուն՝ ջերմ և բոցավառ սիրտ մը ունենալ։

2. Ջէ՞ որ միշտ բաւական ճառագայթ կ'արձակուի մեր սրտին մէջ լուսոյ և սիրոյ մեծ Հօրմէն՝ զանիկայ մեր սրտին մէջ արծարծելու համար։ Նկատէ՝ իմ քրիստոնեայ բարեկամս ու եղբայրս, նկատէ՝ և նկատէ ինծի հետ մեր երկնաւոր Հօրը բարութիւնը։ Ու երանի թէ ինքը այնպիսի զգացում մը տար ինծի անոր վրայ, որ պէտք եղած կերպովը նկարագրէի, որ «Բանի որ կը մտածեմ՝ կրակը վառի» իմ սրտիս մէջ, և քուկինիդ հաղորդուի։ (Սաղմ. ԼԹ. 3։) Ու երանի թէ աս իմ գրած տողերովս հոգիէ հոգի անցնէր, և զանոնք կարդացող ամէն քրիստոնէին սրտին մէջ անանկ զգացումներ զարթուցանէր, որ աւելի արժանի են Աստուծոյ որդւոցը և փառաց ժառանգորդներու, որոնք բոլոր յաւիտենականութիւնը

ան սուրբ գործքերով պիտի անցընեն , որոնց քեզ գրգռելու կը ջանամ ։ Հիմա ։

3 . Պատճառ չունիմ Պաւլեին խօսքերն առնելու և ըսելու թէ՝ "Երբեմն պատուական են ինծի քու խորհուրդներդ՝ ով Աստուած . երբեմն մեծ է անոնց թիւը ։ Թէ որ համրեմ անոնք , աւազէն շատ են" ։ (Սաղմ . ՃԼԹ . 17 , 18 ։) Պոռն գիտես ուրիկ սկսելու է համրել , վասն զի Աստուծոյ քու վրադ եղած շնորհքները քու էութեանդ հետ սկսան ։ Վասն որոյ երախտագէտ սրտիւ յիշէ՝ թէ ան աչքերը՝ որ տեսան անկատար կազմուածքդ տեսան" , քեզի բարեկամական խնամօք նայեցան "երբոր գաղտուկ տեղը շինուեցար" , և անկէ հետէ քու վրադ հսկեցին . և թէ ան ձեռքը՝ որ "քու անդամներուդ բոլորը իր գրքին մէջը գրեր էր , երբոր դեռ անոնցմէ մէկը չկար" , (Սաղմ . ՃԼԹ . 15 , 16 ,) ուշ միայն ձեւակերպեց զանոնք ի սկզբան , այլ ան ժամանակէն հետէ տեսու բոլոր ոսկորներդ պահեց , անանկ որ՝ անոնցմէ մէկը կոտրած չէ" , (Սաղմ . ԼԴ . 20 ,) և յիրաւի աս բանին է՝ որ պարտական ես քու ապրիլը ։ Դարձիր ետ և կոխած ճամբուդ նայէ , ան օրէն որ Աստուած քեզ արգանդէն հանեց , և ըսէ՝ թէ արդեօք բոլոր ճանապարհը աստուածային բարութեան նշաններովը ու յիշատակներովը ծածկուած չէ ։ Յիշէ ան տեղերը՝ ուր որ բնակեցար , և ան անձինքը՝ որոնց հետ յոյժ մտերմութեամբ ընկերութիւն ըրիր , և մի՛ոքդ բեր ան ողորմութիւններն որ ընդունեցիր ան տեղուանքը , և ան անձինքներէն՝ իբրև գործիք աստուածային խնամոյն և բարութեան ։ Յիշէ ան դժուարութիւնները ու վտանգները՝ որոնցմով պաշարուած էիր , և ուշադրութեամբ մտածէ Աստուծոյ քեզ անոնցմէ պաշտպանելու կամ անոնց մէջէն

անցընելու համար ըրածներուն վրայ : Խորհէ թէ
ո՛րքան անգամ միայն մէկ քայլ մը մնաց մահուան
ու քու մէջտեղդ , և ինչպէս յանկարծակի Աստուած
երբեմն ձեռնամուխ եղած է քեզ ապահովութեան
հանելու՝ մինչև անգամ դուն քու վտանգդ տես-
նելէդ առաջ : Խորհէ հիւանդութեան ան սենեակ-
ներուն վրայ , որոնց մէջ փակեալ մնացած էիր և
ուրկէ՛ դուցէ երբեմն խորհեցար թէ ալ դուրս
պիտի ելլես • այլ Եղկիայեան հետ կ՛ըսէիր թէ՝ «Իմ
օրերուս հանգիստ ժամանակին մէջը գերեզմանին
դռները պիտի երթամ • մնացած տարիներէս զըր-
կուեցայ» : (Եսայ • Լ. • 10 :) Կրնայ ըլլալ որ Ա-
ստուած ան ժամանակէն հետէ կենացդ վրայ շատ տա-
րիներ աւելցուց • և դուն չես գիտեր թէ դեռ քանի՞
տարի պահուած ես , և ո՛րքան օգտակարութիւն ու
երջանկութիւն կայ անոնց ամէն մէկուն մէջ : Ո՛ւռ
պարագաներդ քննէ՝ ունեցած առնչական կենացդ
նայելով • ո՛րքան աղէկ բարեկամներ քեզ ամէն օր
պատած են , և կ՛աշխատին թէ ինչպէս քու մխի-
թարութիւնդ հանգստութիւնդ աւելցընեն : Ա-
խաներամութեամբ եղած ան երեւելի պարագանե-
րուն վրայ մտածէ , որոնք առիթ եղան աս տեսակ
մէկ քանի կապակցութիւններուդ , պղտոր քու հո-
գիդ Աստուծոյ հետ միացընող կապերէն առաջ՝
ամենէն երջանիկ կապակցութիւններուդ կարգը կը
դասես : Ու մի՛ մոռնար թէ քանի քանի անգամ՝
երբոր ան սիրելի անձանց կենացը սպառնալիք ե-
ղաւ , ան անձինքներուն՝ որոնց կեանքը թերեւս
քու կինդ աւելի սիրելի ըլլալ կը զգաս , Աստուած
հետ դարձուց զանոնք գերեզմանին սահմաններուն
քովէն , և այսպէս ան փափուկ պարագային ծա-
գող նոր քաղցրութիւններ աւելցուց՝ քու անոնց
հետ հաքը ունենալիք բոլոր հաղորդակցութիւնե-

բուդ վրայ ։ Այո՛, մի՛ մոռնար թէ Ինքը ինչ բա-
րեշնորհ կերպով մը քաջալերութիւն տուած է
աւրիշներուն՝ իրենց վերջին վայրկեաններուն մէջ ,
և կարող ըլլաս զանոնք եռանդին աստուածպաշ-
տութեան քաղցր հոտ մը ձգել , որն որ միշտ ա-
նոյշ կը բուրէ անոնց յիշատակներուն վրայ ; և թէ
մխիթարած է քեզ՝ բարեկամացդ վերջին բաժան-
մանը տրտմութեանց տակը նուաղելու առենդ , և
վերջապէս՝ մինչև անգամ անոնց մահուանը յի-
շատակութիւնը ուրախալից ըլլած է ։

4 • Այլ հիմա ժամանակ է որ խորհուրդներդ
ան բազմաթիւ հոգևոր ողջմտութիւններուն ա-
ռաջնորդեմ , որոնք Աստուած քեզի ցուցուց ։ Ե՛տ
դարձիր և «Ընդ վէմին նայէ՝ ուսկից որ կտրուե-
ցար , և ան գուբին փոսին՝ ուսկից որ փորուե-
ցար» ։ (Եսայ • ՀԱ • 1 ։) Արտի մտօք խորհէ ան
վիճակին վրայ՝ որուն մէջ սկիզբը գտաւ քեզ աս-
տուածային շնորհքը • որքան յանցանքի տակ՝ որ-
քան ապականութեան տակ՝ ինչ վանդի մէջ՝
ինչ կործանման մէջ ։ Ա՛տմամբ թէ վիճակդ ինչ
էր , և ո՛չ՝ ևս աւելի խորին խորհրդածութեամբ
մտմտա թէ ինչ պիտի ըլլար ։ Աստուծոյ աչքը՝
որ յաւիտենականութիւնը կը թափանցէ , տեսաւ
թէ միտգ ինչ բանի վրայ յետին աստիճան տգէտ
ու անհոգ է , նկրկայ ժամանակիս և զգայական
հաճութեան ունայնութիւններովը զբաղեալ • քեզ
յաւիտենականութեան սահմաններուն եզերքը տե-
սաւ և գթաց • տեսաւ որ քիչ առենի մէջ այն-
պիսի անօգնական թշուառ արարած մը պիտի ըլ-
լայիր , ինչպէս ան մեղաւորը՝ որ ճիշդ հիմա մե-
ռած՝ և անհուն զարմացմամբ ու յաւիտենական
ահով իր ջնջսացած դատակնիքը գտած է • և
դուն ալ անոր նման զարմացման ու յուսահա-

տուեալ մէջ չանթահար պիտի ըլլայիր : Ա-
տուած տեսաւ ասիկայ , և դթաց քու վրադ . և
քեզի ողորմած գտնուելով՝ իր յաւիտենական սի-
րոյ և շնորհաց խորհրդովը քեզի մէկ Փրկիչ մը
պատրաստեց , և քեզ իրեն ձախսու առաւ իր Որ-
դւոյն արիամբը . մէկ դէն մը՝ որ եթէ կանչ առ-
նես ու վրան մտմտաս և սրտի մտօք խորհիս՝ թէ
ինչ էր ան , անշուշտ պիտի ազդէ քեզի այնպիսի
աստիճանաւ մը՝ որ պիտի չկրնալ տայ քեզի Ա-
տուծոյ առջևը զարմացմամբ և ամօթով՝ խորհելով
թէ երբէք այսպիսի դէն մը ինծի համար տուած
ըլլայ : Ա՛ս օրինակալ խորհուրդները կատարելու
համար իր շնորհքը քու սրտիդ մէջ խրկեց . անանկ
որ՝ թէպէտ «Հատն մը խաւար էիր , բայց հիմա
լոյս ես Տէրոջմով» : (Եփես . ե . 8 :) Ընիկայ
ըրաւ ան երջանիկ փոփոխութիւնը՝ որ հիմա հո-
գւոյդ մէջ կը զգաս , և «Իր Հոգւոյն Սրբոյ ձեռ-
քովը՝ որ քեզի տրուած է» (Հռոմ . ե . 5) սիրոյ
ան սկզբունքը հաղորդեց , որն որ աս իր ողորմու-
թիւններուն նայելովդ կը բորբոքի , և հիմա առ-
ջինէն աւելի մեծ եռանդով կը վառի : Մինչև հիմա
քեզ հաստատուն պահեց քու քրիստոնէական ըն-
թացքիդ մէջ , և «Ընկէ օգնութիւն հասնելով» է
որ մինչև աս օրս կը շարունակես : (Դործ . ԻԶ .
22 :) Ո՛չ միայն օրինեց քեզ , այլ «Օրինալ
ըրաւ քեզ» , (Ծննդ . իե . 2 ,) և թէպէտ այն-
քան օգտակար եղած չես՝ որքան որ անոր քու
մէջդ արձարձած սրտի սուրբ աղնուականութիւնը
կը փափաքեցընէր քեզի որ ըլլաս , բայց տակաւին
մէկ աղէկութիւն մը ըրած ես ան կոչմանը մէջ՝ ո-
րուն մէջ որ քեզ հաստատեր է : Վասն զանգե-
րուդ վրայ եղած անոր օրինութիւնովը մարդկային
սեռին մէջէն քու եղբայրներդ ոմանք օգնութիւն

գտած են , նաեւս՝ գուցէ մէկ անխորհուրդ արա-
քած մը առաքինութեան ու երջանկութեան դար-
ձած է : Ամենք երկինքի Ճամբուն մէջ զՅաստուած
կը փառաբանեն քեզի համար . եւ ոմանք գուցէ
արդէն հոն հասած ըլլալով՝ քու հասնելուդ կը
ցանկան , որ շնորհակալ ըլլան քեզի ամենիւ եւ
աւելի աղօթս կերպով ան օգուտներուն համար՝
որոնց մեծութիւնը հիմա ըստ բաւականին կը հաս-
կընան , թէպէտ քանի որ հոս էին՝ բնաւ չէին
կրնար անոր վրայ գաղափար մը ձեւացընել :

5 . Կրիսոստնայ , չորս կողմդ եղած տեսակ
տեսակ անթիւ օրհնութիւններուն նայէ՝ որոնցմով
արդէն շրջապատուած ես . եւ հայեցուածքդ աւելի
յառաջ տար քողէն անդին՝ հաւատոյ տեսածին :
Խորհէ ան հիմա անձանօթ եղած ուրախութիւն-
ներուն վրայ , որոնցմով գերեզմանին մէջ պիտի
ձգես քու ամէն մէկ բեռդ . ու անմահ հոգիդ՝
թեթեւաբար եւ ուրախալից՝ սուրբ եւ երջանիկ՝ պի-
տի ելլէ Յաստուծոյ՝ իր էութեանը՝ սրբութեանը՝
բերկրութեանը՝ եւ յաւսոյ Հղեւրին , Յիսուսի՝ ո-
րուն միջոցովը բոլոր աս օրհնութիւնները եկած
են քեզի , եւ որն որ մէկ աթոռ մը պիտի սահմանէ
քեզի երկնքին մօտ , յաւիտեանս անոր փառքը
տեսնելու եւ վայելելու : Խորհէ ան զմայլեցու-
թեանը վրայ՝ որով յարութեան օրը Ընոր յաղ-
թութիւնը տեսնէն պիտի երթաս . եւ աս աղբա-
տիկ՝ հող ու մոխիր դառնալու եւ ապականելի մար-
մինդ իր պատկերին պէս ձեւացած պիտի հագնիս .
եւ ապա խորհէ թէ՝ "Աս յոյսերը միայն իմս չեն ,
այլ հաղարաւորներուն եւ բիւրաւորներուն յոյ-
սերն են : Հաղմաթիւ անձինք՝ զորս երկրիս վրայ
իմ ամենասիրելի բարեկամներուս մէջը կը համրեմ ,
իմ հետս կ'ուրախանան աս գաղափարներուին ու-

տեսութիւններովը • և Աստուած երբեմն տեսնել կու տայ ինձի անոնց երեսին խնդութիւնները ՝ անոնց աչքերուն մէջ փայլող ու անոնց քաղցր երախտագիտութեան արցունքներուն մէջէն ծագող անոյշ և խոնարհ յոյսը ՝ և մէկ սակաւ մասը անոնց նեղքին խնդութեանն ու ուրախութեանը՝ որ լեզու չկրնար բացատրել ։ Ա՛յո՛՝ և շատ բազմաթիւ անձինք ալ՝ որոնք երբեմն ասոնց հետ հաւասարապէս սիրելի էին ինձի ՝ որոնք թէպէտ և գերեզմանը գրած եմ և հողին վրայ լացած եմ ՝ բայց կենդանի են Աստուծոյ ՝ կենդանի են անխմանալի ուրախութիւններու մէջ • և կենաց ջուրէն առատապէս կը խմեն ՝ որն որ անոր աչ կողմէն միտնջենաւոր հեղեղներով կը վազէ" ։

6 • Ո՛վ քրիստոնեայ ՝ դուն տակաւին սերտիւ միացած ու կապուած ես անոնց ։ Ա՛ահը՝ այս կերպով կապուած բարեկամութիւնը չկրնար կոտրըել ՝ և պէտք չէ որ քեզ անզգայ ընէ ան բարեկամներուն երջանկութեանը վրայ ՝ որոնց յիշատակը այդպիսի արդարացի կերպով կը պատուես ։ Անոնք կենդանի են Աստուծոյ իրրև իր ծառաները • անոնք «Ա՛ր պաշտեն անիկայ ՝ և անոր երեսը կը տեսնեն" ՝ (Յայտ • Ի՛ • 3 ՝ 4 ՝) և ան փառաւոր ժողովին միայն մէկ փոքր մասը կը կազմեն ։ Սիկոնաւորները՝ հաւասարապէս արժանի քու հաւասարմանդ ու սիրոյդ ՝ ան օրինեալ սահմանեալ տունն մէջ կը բնակին • և դուն չես ուրախանար անոնց ուրախութեանը համար ։ Եւ դուն չես երկիւղագաներ սրբութեան ու երջանկութեան աւետարանական աղբիւրին՝ ուսկից անոնց ամէն մէկ վտակը կ'հոսէ ։ Ա՛յո՛՝ աս ալ կ'ըսեմ թէ՝ քանի որ օրինեալ հրեշտակները այսպէս բարերարաբար մեզի կը նային ՝ քանի որ քեզի կը ծառայեն՝ ո՛վ քրիս-

տունեայ , և քեզ իրենց բազուկներուն մէջ կը կրեն «Փրկութեան ժառանգորդի մը պէս» , (Եբր . Ը . 14 ,) անոնց երջանկութեանը համար ալ չեմ ուրախանար : Ու չեմ երկիրպագաներ ան Աստուծոյն՝ որ անոնց բարձրագոյն բնութեանը բոլոր գերազանց փառքը ինք կու տայ անոնց , և երկինք մը կու տայ անոնց՝ որն որ բարեբաստութեամբ կը լեցնէ զանոնք մինչև անգամ ան ատենը՝ երբոր կը հեռանան անկէ որ գան ու քեզի ծառայեն :

7 . Ասանկ և ասկէ անհունապէս աւելի է ան օրինեալ Աստուածը , և էր , և պիտի ըլլայ յաւիտեանս : Օրինեալ հոգիներուն երանութիւնները՝ որ անոր աթոռը կը շրջապատեն , և քու երանութիւններդ՝ ով քրիստոնեայ , անմահ են : Աս երկնային լուսաւորները անշէջանելի բոցով պիտի փայլեն , և դուն ալ պիտի ծագիս ու փայլես անոնց մէջ , երբոր արեգակն ու աստղերը խաւարին : Տակաւին լուսոյ անփոփոխ Հայրը իր ճառագայթները անոնց վրայ պիտի արձակէ , և անոնց անկէ անդրադարձուած լուսաւորութիւնը՝ և անով ունեցած երջանկութիւնին յաւիտենական պիտի ըլլայ , և միշտ պիտի աճի : Գահոյինը խոնարհէ՝ ով որդի Աստուծոյ , դուն ժառանգորդ փառաց , գահոյինը խոնարհէ , և բոլոր քու նախիդիդ եղածները երախտագէտ սիրոյդ աս գործքին մէջ միանան . և բոլոր շուրջդ եղածները՝ և անսահման յաւիտենականութեան մէջն ապագայ բոլոր բաները միաբանին Հոգիդ բարձրացընելու և խայտացընելու , որ կարելի եղածին չափ կարենաս երկինքին գործքն ու օրհնութիւնը սկսիլ՝ անոր Աստուծոյն առջևը իյնալով , և իր ընտրհաճիր աղեցութիւններուն սիրտդ բանալով , և գովաբանութեան ան խունկը ժատուցանելով , որն որ անոր

ներկայութեանն ու սիրոյն աս ջերմ ճառագայթները մեծ հակամիտութիւն մը ունին յառաջ բերելու, և անոր վերին դրախտին քաղցր բուրմանը՝ նման անուշահոտութեամբ աղնուացընելու:

Երախտագիտութիւն հոգւոյն նախախնամութեան և ընծայից օրհնութիւններովը ողբախառնելն, ու ինդկինդը սիրոյ և գովաբանութեան զօրաւոր և աղերս պայծառութիւններով Աստուծոյ առջև խոփելը:

«Ո՛վ Աստուած, բաւական է. ես մոռնամ ու Կրակը կը վառի» (Սաղմ. ԼԹ. 3:) Ոյց ո՞վ ինչ խօսքերով բոցը դուրս տամ: Ամէն ի զատ ինչ կրնամ ըսել՝ միայն թէ սիրտս կը զմայլի քու վրադ և կը պաշտե քեզ ու կը սիրէ քեզ: Իմ փոքր անօթս առնել կրցածին չափ լեցուն է. և կ'ուզեմ բոլոր ան լեռութիւնը քու առջևդ դուրս թափիլ, որ ընդունակ ըլլայ և ես աւելի ընդունելու: «Դուն ես իմ ասպարս, իմ փառքս, ու իմ գլուխս բարձրացընողը» (Սաղմ. Գ. 3:) «Իմ սիրտս քու՝ սիրկութիւնովդ կը ցնծայ» (Սաղմ. ՃԺ. 5,) և երբոր ինքզինքս քու Սուրբ Հոգւոյդ աղդեցութիւններուն տակը կը դնեմ քեզի հետ հաղորդութիւն ընելու, իսկոյն հազարաւոր բերկրալից խորհուրդներ կը ծագին, ուրախութեան հազարաւոր աղբիւրներ կը բացուին, և Հոգւոյս վրայ այնպիսի զովութեամբ և զուարթութեամբ կը հոսին, որ կարծես թէ շատ օրերու՝ շաբաթներու՝ և ամիսներու երջանկութիւնը ամէն մէկ րոպէի մէջ կը խտանան:

«Կ'օրհնեմ քեզ՝ ով Աստուած, աս իմ հոգւոյս համար՝ որ ստեղծեցիր. որուն սորվեցուցիր ըսել՝ և կը յուսամ որ յոյժ երջանիկ վախճանի

համար ։ թէ՝ «Ո՞վ ստեղծող Աստուածը ոՀր է՝ ։ (Յոբ . ԼԵ . 10 ։) Կ՚օրհնեմ քեզ ան գիտութեանը համար՝ որով անիկայ զարդարեցիր ։ Կ՚օրհնեմ քեզ ան ընորհացը համար՝ որով կը յուսամ որ կրնամ (և ոչ առանց խոնարհ սքանչացման) ըսել թէ՝ անիկայ սրբեցիր . թէպէտ՝ աւաղ ։ երկնային տունկը յոյժ ամուլ երկրի վրայ տընկուած է ։ և իմ ուզած աստիճանաւս չծաղկիր ։

«Կ՚օրհնեմ քեզ նաև ան մարմնոյն համար՝ որ ինձի տուիր ։ և որն որ տակաւին կը պահպանես իր զօրութեանն ու ուժին մէջ ։ ոչ միայն քու իր զանազան գործարանքներուն համար պատրաստած վայելչութիւններդ վայելելու ընդունակ ։ այլ՝ (որն որ ըստ ինքեան ասոնց ամենէն ալ շատ աւելի ծանրագին կը սեպեմ ։) քու ծառայութեանդ համար սակաւ ինչ կենդանի զօրութիւնով մը գործելու ալ ընդունակ ։ Կ՚օրհնեմ քեզ ան աղաւթութեանն ու հանգստութեանը համար՝ որոնցմով աս անդամներս կը շարժին ինքզինքնին ։ և կը ջնջանդին իմ հոգւոյս հրամաններուն՝ որ կը յուսամ թէ քու կինդ առաջնորդուած է ։ Կ՚օրհնեմ քեզ որ «Իմ տանս պահապանները չեն դողար ։ ոչ ալ զօրաւոր մարդիկները կը ծռին՝ ։ որ «պատուհաններէն նայողները դեռ մթնցած չեն ։ ոչ ալ երգացող աղջիկները նկուն եղած՝ ։ Կ՚օրհնեմ քեզ՝ ով իմ կենացս Աստուածը ։ որ «Ընծաթէ թելը դեռ փրթած չէ ։ ոչ ալ ոսկիէ բաժակը կոտրած՝ . (Ժող . ԺԲ . 3 ։ 4 ։ 6 .) վասն զի քու ձեռքդ է որ կը հաստատէ բոլոր իմ ջիղերս ։ և քու անհուն ճարտարութիւնդ է՝ որ կը պատրաստէ ան զօրութիւններն՝ որոնք այնպիսի ազատաբար ներս կը հոսին . և երբոր պարպուին ։ նորէն շուտով և առատութեամբ կը լենան ։ Կը գովաբանեմ քու

անունդ՝ ան արքայավայել առատ պարգևներուն համար ։ որով առհասարակ մարդկային սեռին և մանաւոր կերպով իմ հանապազօրեայ պարէնս կը պատրաստես ։ ան զանազան ախտաններուն համար՝ որ իմ առջևս կը դնես ։ և ան լեցուն դաւաթին համար՝ որ իմ ձեռքս կու տաս ։ (Սաղմ. ԻԳ. 5 ։) Կ՚օրհնեմ քեզ որ քու նախախնամութեանդ առատութիւնները՝ տկար ախորժակը ծաղր ընելու չեն ծառայեր ։ և մեռելներուն առջևը դրբուած կերակուրի պէս չեն ։ Կ՚օրհնեմ քեզ նաև՝ որ «Պատառս մինակ չեմ ուտեր՝ » (Յոբ. Ա. 17 ։) այլ կը բաժնեմ անիկայ այնպիսի սիրելի բարեկամաց հետ ։ որոնք ընկերական կենաց վայելչութիւնը կենդանականին վրայ կ՚աւելցընեն մեկտեղ ճաշ ըրած ատեննիրնիս ։ Կը գոհանամ քեզմէ ներսէն՝ այսքան բազմաթիւ ազգականներուս համար ։ դուրսէն այնքան բազմաթիւ բարեկամներուս համար ։ որոնք կարող են ինձի ծառայելու շատ բաներու մէջ ։ և հակամիտ են բարեկամաբար ի գործ դնել ան կարողութիւնին ։

«Կաև չեմ մոռնար խոստովանիլ քու շնորհքդ՝ որ զիս կարող կ՚ընէ ուրիշներուն ծառայել ։ և ինչ և իցէ պարագայի մէջ ինձի կը գիտցընէ թէ՝ ո՛րքան «Աւելի երանելի է տալը՝ քան թէ առնելը՝ » (Գործ. Ի. 35 ։) Կը գոհանամ քեզմէ իմ սրտիս համար՝ որ կարօտալեն սրտմտութիւնները կը զգայ ։ և մտքիս համար՝ որ իմ կանուխ հոգս ու զբաղութիւնս կ՚ընէ իմ քիչ կարողութեանս համեմատ չանաչնար ըլլալ անոնք սփոփելու ։ վասն զի «Ասիկայ ալ քեզմէ կ՚ելլէ՝ ո՛վ Տէր՝ » (Եսայ. ԻԸ. 29 ։) շուրջերնիս երջանկութիւն տարածելու ։ կամ ինչ և իցէ բանի մէջ թշուառութիւնը քիչցընելու՝ ո՛վ ամենայն բարեսէր հակամիտու-

թեան՝ ամենայն խոհեմ խորհրդոյ՝ ամենայն յա-
ջող ջանքի մեծ Հեղինակը ։

«Ես անշուշտ՝ ով Տէր , թէ որ այսպէս կը
խոստովանիմ նեղեալներուն հետ եղած համակրու-
թեան հաճութիւնները , ևս առաւել քեզ օրհ-
նելու եմ երանելեաց՝ բոլորովին օրհնեալ եղողնե-
րուն հետ եղած համակրութեան հաճութիւնե-
րուն համար ։ Կ'երկիւղածանեմ քեզ ան վտակ-
ներուն համար՝ որ դրախտը կը ջրեն , և մշտա-
դալար ու հանապազ աճող բերկրութեան մէջ կը
պահեն անիկայ ։ Կ'ովաբանութիւն կը մատուցանեմ
քեզ ան հանգստութեանը՝ ան ուրախութեանը՝
ան խնդութեանը համար՝ որ կու տաս անոնց , ո-
րոնք երբեմն սիրելի էին ինծի երկրիս վրայ , որոնց
տրտմութիւնները մեղմացընելը իմ գործս էր , և
որոնց ուրախութիւնները՝ մանաւանդ քեզմով ու-
նեցած ուրախութիւնին իմ ղուարճութիւնս էր
յառաջ տանիլ ։ Կը գովեմ քեզ ան ամէն սուբ-
բերուն ու քու վերին աթոռիդ բոլորտիքը շրջա-
պատած ամէն հրեշտակներուն երջանկութեանը
համար . և կը գովեմ քեզ տարօրինակ հաճու-
թեան բարբառով՝ իմ սրտիս մէջ հաստատած
ըլլալուդ համար ան գիս միսիթարող յոյսը՝ թէ
ես քիչ առնէն պայծառ տեսութեամբ և մշտըն-
ջենաւոր փորձառութեամբ պիտի դիտնամ անոնց
երջանկութեանը ինչ ըլլալը , որն որ հիմա հա-
ւատքին դիտակովը՝ որ համեմատաբար աղօտ է ,
միայն հեռուանց կը նշմարեմ ։ Կ'ինչև անգամ
հիմա ալ քու շնորհացդ միջոցովը ինքզինքիս քու
վերամբարձ բազկաւդ դեպ ի ան երանութեան սահ-
մաններուը յառաջ մղուիլը կ'իմանամ ։ Կ'ինչև ան-
գամ հիմա ալ «Ձու փրկութեանդ կը սպասեմ՝» ։
(Ծննդ . խդ . 18 ։) մէկ կողմանէ ան եռանդուն

փափաքովը՝ որուն վրայ մեծութիւնը հաւատացող հոգւոյն անպատճառ կ՚աղդէ ։ և միւս կողմանէ քու կամացդ հանդարտ ընդանդութիւնովը՝ որ քու խոստմունքիդ անփոփոխութիւնը կը հաստատէ ։

«Նա հիմա՝ ով իմ Աստուածս ։ ինչ ըսեմ քեզի ։ բայց այս միայն թէ ես՝ լեզուով բացատրուելու ամէն կարողութիւններէս վեր՝ քեզ կը սիրեմ ։ Կը սիրեմ քեզ որ անանկ բարերար Հայր մըն ես դուն քու արարածներուդ ։ որոնք քեզմէ կ՚ընդունին ամէն րոպէ իրենց զանազան կերպերովը գոյութիւն՝ գիտութիւն ու երջանկութիւն ։ իմ անձուկ և րևակայութեանս հասողութենէն անդին՝ թէ թուով և թէ աստիճանաւ ։ Բայց ո՛հ՝ ալ աւելի շատ կը պաշտեմ ու կը սիրեմ քեզ՝ դուն ըստ ինքեան անանկ Հայր մը ըլլալուդ համար ։ ան լինելի կատարելութեանը համար ։ որ արարչագործութիւնը չպակսեցուց ։ և որն որ բնաւ չսպառիր քու արարածներուդ հաղորդած ամէն ներգործութիւններովդ ալ ։ ան անսահման կատարելութեանը՝ որով ինքզինքիդ մէջ կը գտնես քու երջանկութիւնդ և քու ընդարձակ նպատակդ ։ և կ՚ըլլաս սիրելի ։ անսահմանաբար սիրելի և պաշտելի ։ մինչև անդամ թէ որ քեզմէ յառաջ եկած բոլոր գերազանցութիւններն ու երջանկութիւնները ալ մոռցուին ։

«Ո՛վ դուն՝ առաջին՝ ամենամեծ՝ և ամէն բանէ գերազանց ։ դու միայն մեծ ։ դու միայն գերազանց՝ գրաւէ իմ բոլոր սիրտս ։ և ստուգիւ դուն գրաւեցիր անիկայ ։ Երբոր քու Սուրբ Հոգւոյդ իմ սրտիս վրայ շնչելն ու աս սիրոյ եռանդներուն շարժելը այսպէս կ՚իմանամ ։ կենսական կենացս ստուգութեանը վրայ ինչպէս որ աներկբայ եմ՝ քանի որ անոր ազդեցութիւնները ի գործ կը

դնեմ ու անոր զգացումները կ'ուսնեամ , անանկ
ալ անոր վրայ չեմ կրնար երկբայութիւն ընել ։
Ստուգիւ թէ որ բնաւ երբէք անօթութեան ա-
խորժակը ինչ ըլլալը գիտցած եմ , իմ Հոգիս
հիմա (Ընօթի է արդարութեան , (Մաթ. ե .
6 ,) և շատ կը ցանկայ քու օրինեալ բնութեանդ
ու սուրբ կամացդ աւելի շատ համաձայնելու ։
Թէ որ երբէք իմ քիմքս ծարաւութեան ինչ ըլ-
լալը զգացած է , հիմա (Հոգիս ծարաւի է Աս-
տուծոյ՝ կենդանի Աստուծոյն' , (Սաղմ . խբ .
2 ,) ու սիրտս կը փափաքի անոր շնորհացը աւելի
յաճախ հաղորդակցութիւն ընելու ։ Թէ որ
երբէք աս մարմինս՝ աշխատութիւնով կամ ճամ-
բորդութիւնով յոգնած ատենը գիտցած է թէ՛
ինչ է անկողնի հանգստութիւն ուզելը ու հոն
հանգչելով ուրախանալը , իմ Հոգիս քաղցր հա-
ճութեամբ մը քու շնորհաձիր գրկացդ վրայ կը
հանգչի՝ ով իմ երկնաւոր Հայրս , ու կը դառ-
նայ իր հանգստարանը իր Աստուծոյն գրկածու-
թեանը՝ (Որ ինձի բարիք ըրիր' ։ (Սաղմ . ՃԺ .
7 ։)
Ու թէ որ երբէք սիրելի բարեկամի մը երեսը հա-
ճոյական կերպով ու զուարճութեամբ տեսայ ,
քու երեսդ տեսնելով ուրախանալս է այն՝ ով Տէր ,
ու քեզ Քրիստոսով իմ Հայրս կոչելս ։ Ասանկ
ես դուն՝ ու ասանկ ալ պիտի ըլլաս հիմա ու յա-
ւիտեան ։ Ըլ ինչ աւելի ընելիք ունիմ ինքզինքս
քեզի յանձնելէն զատ՝ թէ հիմա և թէ յաւի-
տեան . քեզի ձգելով որ՝ (Իմ ժառանգութիւնս
ընտրես' , ու իմ գործքերս ինձի համար կարգա-
դրես , (Սաղմ . խե . 4 ,) քանի որ իմ գործքերս
քեզի ծառայել է , ու բոլոր իմ ուրախութիւնս
քեզ գովաբանել ։ (Իմ անձս քեզի հետևելով
կը յարի' , վասն զի (քու աջ ձեռքդ իս կը պահէ' ։

(Սաղմ. ԿԴ. 8։) Թո՛ղ հիմա ալ զիս վեր տանի ու ես ալ դէպ ի՛ քեզ պիտի դիմեմ, մինչեւ որ բոլոր իմ փափաքներս կատարուի քեզ յաւիտեան վայելելովս. Ամէն"։

ԳԼՈՒԽ ԻԸ

Աստուածպաշտութեան մէջ հաստատուած մէկուն՝ օգտակար բաներ կատարել պատրաստին։

1. Նախագրեալ գլխուն մէջ ստորագրածիս պէս են ու ըլլալու են քու հոգւոյդ յաճախակի Աստուծոյ առջեւ ունեցած պարապմունքները։ Եւ սանկ քու սէրդ ու երախտագիտութիւնդ՝ աստուածային ներկայութեանը հառաչանքներ ընելով արտայայտուելու է, և Նէ Մինչնորդին Յիսուսի ձեռամբը՝ անոր առջեւ խունկի պէս գալու և ընդունելի հոտ մը ունենալու է։ Այլ պէտք է որ յիշես, թէ միայն ասիկայ չէ քու սրտիդ մէջ Աստուծոյ վրայ եղած ան եռանդուն սէրն ունենալուդ արդիւնքը, որն որ ներթադրելի թէ քու սրտիդ մէջ կայ։ Թէ որ անիկայ անկեղծ է, չէ թէ միայն բանիւ պիտի ըլլայ, բայց գործքով ալ ինքզինքը պիտի երեւան հանէ, ու պիտի յառաջ բերէ իրմէ իր հարազատ պտուղը՝ մէկ անկեղծ սէր մը քու ընկերներուդ և մէկ անխոնջ փափաք մը և աշխատութիւն մը շարունակ անոնց բարիք ընելու։

2. Պիտի ըսես որ՝ "Հնորհաց մեծ Հայրը, սանկ մարդասիրական աչքով նայեցաւ իմ վրաս. չէ թէ միայն տասն հազար յանցանքներս նկրից,

բայց Ճոխացոյց զիս այսքան տեսակ բարիքներով ։ ՈՀ , ինչ պիտի Տառուցանեմ իրեն բոլոր անոնց Համար ։ Սորվեցուցէք ինձի՝ ով դուք յաւիտենական Ճշմարտութեան պատգամները ։ Սորվեցուցէք ինձի՝ երկնաւոր Հօրս ընտանեացը մէջն երեց եղբարքս ։ Սորվեցուր ինձի ամենէն աւելի՝ ով դու Հոգի խոստովանութեան և սիրոյ , թէ ինչ կարող եմ ընելու՝ մեծ ու յաւիտենական սիրոյ աղբիւրին իմ սէրս յայտնելու Համար , ու իմ Հաւատարմութիւնս ապացուցանելու Համար անոր՝ որ արդէն այնչափ բաներ ըրաւ զանիկայ իրեն քաշելու , և որն որ այնչափ պիտի Հաճի զանիկայ ընդունելովը և վարձատրելովը" ։

3 . Ասիկայ է՝ ով քրիստոնեայ , ան Հրամանը որ մենք սկիզբէն լսեցինք և միշտ ալ պիտի շարունակուի անոնուաղելի զօրութեամբ "Թէ ան որ զՍտուած կը սիրէ" , պէտք է որ "անիկայ իր եղբայրն ալ սիրէ" , (Ա Յովհ . դ . 21 ,) և պէտք է որ այն սէրը յայտնէ՝ "Ոչ թէ խօսքով ու լեզուով սիրելով , հապա գործքով ու ճշմարտութիւնով" ։ (Ա Յովհ . գ . 18 ։) Կու ընկերդ քու անձիդ պէս սիրելու ես . Աստուծոյ բոլոր առեղծածները սիրելու , ու քու ազգեցութեանդ Հասածին չափ անոնք երջանիկ ընել ջանալու ես ։

4 . Պիտի չըսես արդեօք՝ որ "Ես՝ ես ալ կը սիրեմ ։ Աստուածային սիրոյն ոսկի շղթան մեզ ամէնքս ալ շրջապատելը , ու մեզ մէկ մարմին մը կազմելով և որպէս թէ ամենուս մէջ մէկ Հոգի մը սփռելով՝ մէկզմէկու սերտ կապակցիլը կը զգամ ։ Թող Ճշմարիտ և գերազանց երջանկութիւնը , մշտընջենաւոր ու միշտ աճող երջանկութիւնը Աստուծոյ բանական և ընազանդ արարածոց վրայ տիրե բոլոր տիեզերաց մէջ՝ թէ երկինքը և թէ երկրի մէջ ։

Ես ան ամէն ապստամբ արարած՝ որ ընդունակ է աղաւտուելու և առաջին վիճակը գառնալու , թող Ձագանդի անոր : Ա՛յո՛ անփրկելիներուն ալ հարկաւոր պատիժը անհուն իմաստութեամբ և սիրով սահմանուի՝ որպէս զի բոլոր տիեզերքին օգուտը յառաջ բերէ" :

5 . Ասոնք ուղիղ զգացումներ են . ու թէ որ ատոնցիս ասոնք քու սրտիդ զգացումները են՝ ով ընթերցող , ու չէ թէ ունայն խօսքերու դատարկ ձև մը , ասոնց պիտի հետևի աստուածային Նախախնամութեան ա մեծ խորհրդին հպատակ ըլլալու խորին փափաք մը՝ վերջին աստիճանի քու կարողութիւններուդ համաձին չափ : Ես այս պատճառաւ ինքզինքդ զննել տան պիտի քու կենացդ ու էութեանդ սեպհական պարադանները , որ գտնես թէ ինչ պատեհութիւններ և օգտակարութիւններ կրնան ընծայել հիմա անոնք , և թէ ինչպէս ան պատեհութիւններն ու կարողութիւնները կրնաս ի գործ դնել : Մտիր ուրեմն ասանկ մէկ զննութեան մը , չէ թէ որ ինքզինքդ հպարտացընես՝ աստուածային նախախնամութեան կամ շնորհացը քու վրադ գերազանց ըլլալուն համար , կամ "թէ որ առիր՝ չառածի պէս պարծենալու համար" : (Ա. Կորն . Դ . 7 :) Այլ որպէս զի ան մեծ Տէրոջը հետ հաւատարմութեամբ վարուիս , որուն որ դուն անտեան ես , ու որմէն որ դուն ամէն տաղանդներդ ունիս , որոնք՝ քու ընկերներուդ վերաբերութեանցը նայելով՝ քու կրնան սեպուիլ : Ես արդ "Օձանազան պարգևներ ունեննալով ան շնորհքին համեմատ՝ որ մեզի տրուած է" , (Հռոմ . ԺԲ . 6 ,) անկողմնասէր ձևօք կշռելը բռնենք , որ ասանկ կարող ըլլանք որոշելու՝ ինչ որ Աստուած մեզմէ կը պահանջէ , որն որ ուրիշ բան

մը չէ՝ եթէ ոչ կրցածնուս չափ ընդհանուրին ա-
ղեկութեանը համար բան գտնել՝ ըլարել և ի
գործ դնել : Խայց ո՜՛՛ արդեօք որչափ քիչ անգամ
աս պարտաւորութիւնը հաւատարմաբար կը կա-
տարուի : Ու որքան բոլորտիքնիս եղողները և
բուն իսկ մեր հոգիները՝ աս հաւատարմութեան
պակասութեանը համար վնասներ կը քաշեն :

6 . Աստուած քեզի հանճար ու դիտութիւն
տուաւ : Չէ թէ անոր համար տուաւ ատոնք՝ որ
ինքզինքդ զուարճացընես կամ զարդարես , և բոց
մը հանես՝ որ միայն մարդոց աչքերը քեզի քաշէ
ու խտտցընէ անոնցմով : Ընծոց քեզի տուաւ-
ւուն դիտումն ան էր որ՝ թէ դուն քեզ և թէ
ուրիշներուն դեպ ի լուսոյ Հօրը առաջնորդելուդ
միջոցը ըլլան : Ու քու պարտքդ եղած պիտի ըլլայ
ան հանճարին ու ընդունակութեանը սեպհական
գործուածքին նայելով՝ կամ մարդկային կեանքը
զարգացընելու ու զարդարելու ջանք ընել , կամ
անիկայ աստուածային իրաց աւելի շիտակ գործա-
ծելով՝ կրօնքին գործքերուն փաստաբան ըլլալ ու
անոր ճշմարտութիւնները պաշտպանել և անոր
գործադրութիւնը ընդունելի ընել , մեկդի գար-
ձընել մարդիկը ան ճամբաներէն՝ որ Աստուծոյ
նախատինք ու իրենց անձին ալ մահաբեր է , ու
քու զրուցուածքներդ ամենայն ճանրութեամբ և
փափուկ կերպերով՝ որչափ որ կրնաս՝ յօրինել ու
վերջին ճիգդ թափել՝ զանոնք առաքինութեան և
երջանկութեան ճամբուն առաջնորդելու :

7 . Աստուած քեզի կարողութիւն տուաւ թէ
մեծ և թէ փոքր ընկերութեան մէջ . մի՛ տգէտ բնր
որ անիկայ քեզի տուիլը Աստուծոյ փառաւորուե-
լուն համար է . և քու կառավարութեանդ տակը
դրուած թէ ընտանեաց և թէ հասարակութեան

երջանիկ ըլլալուն համար է : Պէտք է որ զգոյշ ըլլաս ուրեմն՝ որ եթէ քեզի գաւազան կամ թուր յանձնուած է , չըլլայ որ "Դատարկ տեղն ըլլայ" : (Ես. ԽԹ . 4 :) Դատաւորը մըն ես , կամ օրէնք հաստատելու մեծ և ահագին գործին մէջ բաժին մը ունիս : Յարգէ գերագոյն Օրէնսդրին իշխանութիւնը՝ որ ընկերութեան մեծ խնամակալն է . դուն ոչ ձեռնտու եղիր և ոչ հաւանութիւն տուր՝ քու խղճմտանքովդ ներկայ պարագաներուն նայելով՝ Ինչ կամացը համաձայն ըլլալը չհամարած բանիդ , որուն հաստատութեովը չես հաւատար ճշմարտիւ՝ որ դուն "Ինչ սպասաւորը" պիտի ըլլաս "բարիի համար" : (Ես. ԽԹ . 4 :) Օրինաց գործադրութիւնը յանձնուած է քեզի . կենդանացուր զանոնք ժիր և քաջասիրտ գործադրութեամբ՝ քու ունեցած մասնաւոր պաշտօնիդ նայելով : Իշխանութեան դատարկ անունը միայն մի՛ պահեր , թող մի՛ տար ինքզինքիդ որ՝ դատաստանարանի առեանը եղած առենդ իրրև թէ քունի մէջ ինկած կենաս : Ողորտիքդ անցած բաները նկատէ ու աշխոյժ և արթուն եղիր : Ուզին ու անմեղը պաշտպանէ , ու հակառակորդին զօրութիւնը կտոր կտոր ըրէ : Երեսն Հանէ բոլոր անհամեստ սրտերը : Ընարգէ և նուաճէ ան անզգամը՝ որ իր նշանաւոր կարողութիւնները չարութեան պատրուակ ըլլալու կամ անիկայ պաշտպանելու համար կը գործածէ , որն որ պարտաւոր էր ջանք ընել խայտառակելու և աշխարհքէն դուրս վարելու զղուանօք :

8 . Միայն մասնաւոր ընտանիքի մը գլուխ եղած ես : Ըստուծոյ համար կառավարէ զանիկայ . ան փոքրիկ թագաւորութեան գործքերը նոյն դիտումներովը ու նոյն սկզբունքներովը մատակարա-

քէ՝ որոնք ես հիմա ան զօրաւորներուն և մեծերուն կը տիպէի որ ի գործ դնեն՝ թէ որ միայն ան յուսալի մէկ դիպուածով մը անգամ մը ան իմ վերի գրածներս աչքէ անցընեն։ Ինչ զաւկըներդ ու սպասաւորներդ քու բնական հպատակներդ են։ Թող բարեկարգութիւնը հաստատուի անոնց մէջ՝ ու անոնք կանոնաւոր կարգադրութեան մը տակ պահէ։ Երթէ անոնք աստուածպաշտութեան սկզբունքներու մէջ՝ որպէս զի գիտնան թէ ինչպէս բանաւոր է ասանկ մէկ կարգադրութիւն մը՝ ու սորվեցնէր որ անոնց համեմատ գործելու վարժին։ Յիրաւի դուն չես կրնար իրենց սրտերին դարձնել՝ բայց անոնց վարմունքներուն վրայ շատ մեծ ազդեցութիւնդ կրնայ ըլլալ՝ ու աս կերպով շատ որոգայթներէ պահել՝ ու ընկերութեան աղէկ անդամներ ընելու համար շատ բաներ ընել՝ ու որպէս թէ "Աստուծոյ գնացքներուն ճամբուն մէջ" տեսնել անոնք՝ (Սաղ. 23. 13.) որ թերևս քովէն անցնելովնին՝ անիկայ իր առատ շնորհքներովը օրհնէ զանոնք։ Ու վերջին աստիճան կ'ընէ մի՛ դադարիր այս օրհնութիւններուն կարօտ ըլլալ՝ նին հասկըցընելու. աշխատէ՝ որ անոնք շատ սէր ու եռանդուն փափաք մը ունենալու համոզես՝ անհամեմատ կերպով ամէն բանէն աւելի արժող բանի մը պէս։

9. Հաճեցա՞ր Աստուած քեզ քու ընկերներուդ մէջ սիրելի ընել՝ որ աս բանը միշտ մարդկային կեանց մէջ մարդոցը աստիճանին կամ ստացուածքին համեմատ չըլլար։ Ինչ խորհուրդներդ ուշադրութեամբ կը լսուի՝ քու ընկերութիւնդ կը փնտռուի։ Աստուած քեզ մարդոց աչքին առջին ընդունելի կ'ընէ. անանկ որ՝ չէ թէ միայն քու խօսքերուդ աղէկ մեկնութիւն կու տան՝ այլ նաև

դուն քեզմէ գիտցած յանցանքներուդ վրայ ալ աչք կը դոցին ։ ու քու բոլոր գործքերդ ու կատարած բաներդ խիստ ներողամտաբար և քեզի յաջող եղած կերպովը կը մեկնեն ։ Պէտք է որ ասոնչ միայն Նախախնամութեան շնորհքը համարիս ։ ու ապագային մէջ քու պարտաւորութեանդ զանազան ճիւղերը զուարթութեամբ շարունակելու քաջալերութիւն մը առնես ։ այլ նաև քու ներկայ վիճակիդ մէջ ուրիշ կերպով աւելի օգտակար ըլլալու քեզի մեծամեծ պատեհութիւններ տրուիլ մը համարիս ։ Թէ որ քու անունդ արժէք մը ունի ։ անիկայ կշտեին բարի կողմը դիր ։ Ջանք ըրէ առաքինութեանն ու բարութեանը քաջալերութիւն տալու ։ Նթասիրարար ձեռք տուր համաստ արժանաւորներուն ։ երբոր կ'նևևայ թէ ձգուած կամ աչքէ ինկած են ։ թէ և պատշաճ կերպով նկատուելու առնելը անանկ պայծառ կը փայլի անոնց արժանաւորութիւնը՝ որ քու կինդ աւելի գերազանց ըլլալը կը գիտնաս ։ Ն'շմարտութեան փաստաբանը եղիր ։ խաղաղութեան խորհրդատու ։ քաղցրաբարոյութեան օրինակ ։ ու կրցածդ չափ մարդոց սիրտերը միկզմիկու հնա հաշտեցընելու ։ մանաւանդ պատէս աղէկ մարդոյը ։ ինչ որ ըլլայ իրենց անանկ բաներու վրայով ունեցած կարծեաց տարբերութիւնները՝ որ աղէկ մարդիկն ալ անգամ անոնց վրայ կրնան վիճիլ ։ Ու թող քու վարուցդ զգուշաւորութիւնն ու հեզութիւնը ասանկ երևելի պարագաներուդ մէջ ։ ու ընդհանուրին սէրը վաստկած ըլլալուդ այսքան նշանը ունենալուդ մէջն ալ լռիկ կերպով յանդիմանէ անանկներուն յանդգնութիւնն ու ամբարտաւանութիւնը՝ որ կարելի է թէ ուրիշ քիչ բանի մէջ այնքան երևելի են ։ կամ անանկները՝ որ յիրաւի թէ որ ըստ բաւականին կարո-

ղութիւն ունին՝ պիտի նախատուի և տաղանդնին ըստ մեծի մասին պիտի կորսուի հասարակութեան մէջը ; մինչև որ ան յանդգնութիւնն ու դառոզութիւնը նուաճի : Ո՛չ ալ ցաւելով տակն ու վրայ ըլլաս աս աշխուժատութեան և արժանաւոր ընթացքիդ մէջ՝ քեզի հանդիպելիք ատելութեան և չարախօսութեան փոքր յարձակմունքներովը : Տակաւին մի՛ դիր ընդհանուրին աղէկութեանը , ու հաստատապէս որոշէ քու չնչերովդ անիկայ յառաջ տանելու , և նախախնամութեանը ձգէ՝ որ պահպանէ կամ փրկէ քու պատիւդ նէնգաւոր և սուտ ու ցած յարձակմունքներէն , որ շատ անգամ առանց քու աշխատելուդ իրենք իրենց անոնց սուտ ըլլալը կը ցուցընեն ու գանոնք ջնջողներուն վրայ մեծ ամօթ կը դիզեն , կամ (թէ որ ասիկայ չգան՝) որն որ քու մարդկութեանդ ուզածէն աւելի մեծ վատահամբաւութիւն պիտի բերէ անոնց :

10 . Դարձեալ . Ըստուած քեզի հարստութիւն պարգևեց : Քեզ անանկ պարագաներու մէջ դրած՝ որ քու և քու ընտանեացդ ապրուստին համար բացարձակապէս պէտք եղածէն աւելի ունիս : Ո՛րքդ բեր մօտ առնէն տալիք հաշիւդ : Ո՛րքդ բեր թէ մարդոց աս բաները՝ որչափ անգամ իրենց փրկութեան ճամբուն մէջ արգելք կ՚ըլլան , և որչափ անգամ՝ մեր Փրկչին յայտնի քարոզածին պէս՝ «Անոնց երկնից թագաւորութիւնը մտնելը այնչափ դժուարին է , որչափ որ ուղտին ասղնին ծակէն անցնելը դժուարին է» : (Մատթ . ԺԹ . 24 :) Ուստի թող քու անմիջական՝ ջերմեռանդն և ամէն աւուր աղօթքդ ըլլայ՝ որ հարստութիւնը մէկ որոգայթ ու ամօթ մը չբերէ քեզի , ըստ որում զերծնք ատացողներուն խիստ շատ մասին աս բաները կը բե-

բեն : Կու կալուածքներուդ և եկամուտներուդ մէկ մասը կամ մէկ յարմար չափ՝ կ'աղաչեմ որ յատկացընես գթութեան վերաբերեալ գործածութեանց , աւելցընելու ալ պատրաստութիւն ընելով՝ քանի որ Աստուած քեզի յաջողութիւն տայ ու և իցէ արտաքոյ կարգի դիպուածով մը : Ա կերպով միշտ ձեռքդ պատրաստ պիտի ունենաս դրամագլուխ մը՝ գթութեան համար գործածելու , ու հաւանական է որ աւելի պատրաստ պիտի ըլլաս ուրիշներուն հաղորդելու , երբոր քեզի յանձնուած ինչքին վրայ քու կդ չեղածի պէս , բայց իբրև ան բաներուն գործածուելու համար արդէն տրուածի պէս նայիս , թէ և մանաւանդ մէկ բանի համար որոշուած չըլլայ ալ : Իմ գործս չէ ըսել թէ ան տալիքդ՝ ստացուածքիդ համեմատութեամբ ինչչափ ըլլալ պէտք է : Անոնք որ մեծ եկամուտ ունին ու անզաւակ են , կարելի է որ մէկ երրորդ մասը կամ կէսը անգամ քիչ ըլլայ . և անոնք որ քիչ եկամուտ մը ունին ու ծախքերնին շատ է , թէպէտ և իրենց բացարձակապէս հարկաւոր եղածէն քիչ մը բան ալ աւելի ունին , կարելի է որ ունեցածնուն տասնէնմէկը տալն անգամ շատ ըլլայ : Այլ աղօթք ըրէ որ Աստուած քու միտդ առաջնորդէ . տարի մը փորձ ըրէ ան պայմանովն՝ որ քու խղճմտանքովդ կը խորհիս թէ Անոր խիստ հաճոյական պիտի ըլլայ , ու թող քու աս բանին վրայով ըրած դիտողութիւններդ յաջորդ տարին ինչ համեմատութեամբ ընելիքդ որոշեն , միշտ յիշելով որ՝ նախ և առաջ ինքը արգարութիւն կը պահանջէ , և ողորմութիւնը տալն ալ այնչափ միայն՝ որչափ որ ասոր հետ համաձայն գայ : Այլ տակաւին ան նոյն ատենն ալ զգոյշ կեցիր՝ ան խարեբայ ու մտացածին և շատ դի-

պուաճոց մէջ խանգարիչ երևակայութենէն՝ «Թէ քու ընտանեացդ արդարութիւն ընելու համար կը պահանջուի որ՝ քու զաւակներդ շատ հարուստ ձգես ։ որ աս երևակայութեան պատճառաւ՝ կա՞ րելի է թէ քանի քանի ասանկ խնայութիւն ընող ծնողաց սիրական զաւակներին կեանքերնուն զըր՞ կուեցան ։ որոնց համար աղքատին տրուելիք մասը դիզուած էր ։ և ապրող զաւակներուն ալ աս բանէն յառաջ գալիք մահաբեր հետևութիւնը՝ Աստուծոյ աչքէն իյնալը կրնայ ըլլալ ։ Միայն Աստուած գիտէ ասիկայ ։ և ես սրտանց աղօթք կ՚ընեմ որ ո՛չ դուն և ո՛չ ալ քու կիներդ ասանկ քանի մը անձամբ փորձը առնելով սորվին ։

11 ։ Եւ քու սիրտդ ալ աւելի դիւրազգաց ըլլալու և քու գթութիւնդ ամենէն աղէկ նպատակ ունեցող բաներու ուղղուելուն համար՝ համառօտիւ պիտի յիշեմ զանազան բաներ ։ որ արժանաւոր են անոնց խորհրդածութեանը նիւթ ըլլալուն ։ որոնց Աստուած աս կերպով օգուտ ընելու կարողութիւն տուեր է ։ Իմ հարևանցի յիշատակելիքներս քու վրադ տպաւորութիւն ունենալուն համար ։ եղած տեղէդ բղորտիքդ եղող դրացիներուդ նայէ ։ Խորհէ՝ թէ քանի՛ քանի համեստ և աշխատասէր՝ կարելի է որ բարեպաշտ մարդիկ ալ ։ կրնամ ըսել թէ դժուարաւ կը գտնեն աս կեանքս մէջ ապրելու միջոց մը ։ Ա՛տմոն՝ որ անոնց ինչ հան՞ դըստութիւն եղած պիտի ըլլար ։ Աստուծոյ քեզի տուած առատ պարգևներէն առանց մէկ դժուա՞ րութեան մը իրենց տալու կարող եղածդ տայիր ։ Ա՛տադրութիւն ըրէ նաև որ և իցէ արտաքոյ կարգի գթութեան պահանջմունքներուն և մանաւորապես հասարակաց վիրաւորեալներուն պատահելու ա՞ տենդ ։ ու քու օրինակովդ անոնց օգնէ ։ ասանկ

քաներու մէջ քու տուած օրինակդ ըստ ինքեան մտածելով՝ կարելի է որ նպաստամատոյց եղած ստակիդ գումարէն շատ աւելի կարևոր է : Կարօտեալին համար պատրաստ եղիր օգուտ ընելու թէ խօսքով և թէ գործքով , ու չմնաք ըրէ խայտառակել ան գծուծ ու ամօթալի չատագովութիւնները՝ որ կծծիութիւնը շատ անգամ կը թելադրէ մարդոց՝ որ թէպէտ և իրենց արուեստովին մէկ փայլուն մըն ալ տան անոնց , բայց տակաւին շատ չայտնի են՝ թէ բոլորովին ոչինչ են : Այլ՝ որ չափ աղքատ տղաք փողոցներուն մէջ թափառական մերկ ու տգէտ կը պտըտին , ու ամէն տեսակ մոլութեան և թշուառութեան ճամբուն մէջ յառաջ կ'երթան , և մտմտա՝ թէ ինչ կրնայ ըլլալ գոնէ անոնց մէկ քանիներուն մերկութիւնը ծածկուելուն ու աստուածպաշտութեան սկզբունքները սորվեցընելու կողմանէ : Մէկ որ քաղաքի մը մէջ չաջողութիւն վայելող ամէն ընտանիք , որոնք այսպիսի դէպքերու օգնելու բաւականութիւն ունին , ամէն մէկը իրենց մօտերը գտնուած մէկ խեղճ ընտանիքի մը վրայ գթութեան աչք մը նետեն ու զանիկայ իրենց պաշտպանութեանը տակը առնեն , ուսուցիչին՝ հագնելիքին՝ և տղաքը կարդացընելուն օգնութիւն ընելով , նեղութեան մէջ սփոփելով , սխալանքներէ պաշտպանելով , ու որոնց կառավարութեանը որ ներքևն է՝ անոնց խրատ տալով երբոր պարագաները պահանջեն , ի՞նչ մեծ տարբերութիւն պիտի տեսնուէր շուտ մը ան ժողովրդոց բնաւորութեանն ու պարագաներուն մէջը : Վստահ թէ՝ ոչ կայ հիւանդանոց , որպես զի թէ որ հասարակաց հիւանդանոց չգտնուի մօտերը՝ որուն կարենաս յանձնել , (ուր որ քու տուած ստակդ շատ աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ) կրնաս

անոնց առողջանալուն համար բան մը ընել իրենց տանը մէջ բժիշկ բերելով , դեղ տալով՝ նմանապէս պատշաճ կերակուր տալով , ու իրենց պէտք եղած ծառայութիւնը ընելուն հոգ տանելով : Ասոնցմէ նաեւ մարդոց հոգեւոր հարկաւորութիւնները՝ որոնց համար հոգ տանելու առնդ՝ քեզի մանաւորապէս կ'առաջարկեմ որ շատ ծանրակշիռ եւ ազնիւ դիտութիւն մը ունենաս , հանճարեղ եւ բարեպաշտ երիտասարդներուն օգնելով , ինչ որ իրենց քարոզիչ ըլլալու համար ուսմունքներ սորվելնուն եւ կրթութիւն առնելնուն ձախքեր ընելու հարկաւոր ըլլայ : Նա մի՛ նախանձիր Աստուծոյ քեզի տուածին մէկ մասը անոնց տալու , որոնք՝ ամէն աշխարհային բաները մէկդի ձգելով Քրիստոսի Եւետարանը քեզի մատակարարելու համար , անշուշտ իրաւացի իրաւունք ունին որ դուն անոնք նայիս , քանի որ ան ծանր ծառայութիւնները քեզի կը մատուցանեն , ու թէ՛ քեզի համար , և թէ՛ մեր ամենուս Տէրոջը համար իրենց կեանքը նուիրած են : Այսպէս զի մշակը արժանի է իր վարձքին կ'ըսէ օրհնեալ Փրկիչը , և քու ստիպողական պարտքդ է որ Եւետարանին քարոզութիւնը համար հոգ տանիս , և մէկը չկրնար անբասիր ելլել թէ որ աս բանին օգնութիւն չընէ : Նա մինչդեռ այնպիսի առատութեամբ «Կը լցուիս Աստուծոյ տանը՝ անոր սուրբ տաճարին բարութենէն» , (Սաղմ . ԿԵ . 4) կաթկթիւն ունեցիր անապատ երկրի մէջ բնակողներուն վրայ : Ընթիւ միլիոնաւորներ կը կորսուին Քրիստոսի և անոր փրկութիւնը վրայով բոլորովին տգէտ մնացած . և մեր Փրկչին իր աշակերտացը տուած վերջին պատուէրն աս է՝ որ նոյնը քեզի ալ է , թէ՝ «Գացէք բոլոր աշխարհ , ու Եւետարանը քարոզեցէք բոլոր ստեղծուածներուն» ,

(Մարկ. Ժ.Ը. 15,) և ամէն մարդու պարտքն է որ հոգ տանի աս պատուէրին կատարմանը: Խորհէ ապա տգիտութեան՝ ու կործանման ճամբուն մէջ մնացած ան բազմութեանը վրայ, և Յիսուսի անհուն սիրոյն վրայ ալ, կամ թէ աշխարհը փրկելու համար որչափ բան ըրած ըլլալուն վրայ, և ուրմէն եղիր ձեռքէդ եկածին չափ օգնելու՝ Հեթանոս երկրի հեռաւոր աղգերուն մէջ ան փառաւոր Աւետարանը խրկելու համար, որն որ այսքան երկար ատեն է անծանօթ մնացած է շատերուն, թէպէտ և անիկայ գիտնալն ու ի սրտէ ընդունիլը յաւիտենական կեանք է: Ըստուած հիմա կ'օրհնէ իր որդւոցը ջանքերը հեռաւոր երկիրներու մէջ աքանչելի կերպով մը. Ամառուիչ, և Ովհիանոսին ուրիշ կղզիները, Հնդկաստան և շատ ուրիշ տեղեր՝ Ըստուած բիւրաւոր մարդիկներ տգիտութեան՝ մնապաշտութեան՝ և կռապաշտութեան խաւարէն՝ Աւետարանին աքանչելի լուսոյն և Յիսուսի՝ Միակ Փրկչին գիտութեանը բերաւ: Ըստուածաշունչը հիմա գրեթէ երկու հարիւր լեզուի թարգմանուած պատրաստ է, անանկ որ՝ միր սերմն վից հարիւր միլիոնը կրնայ կարդալ զանիկայ, և պէտք է ջանք ընես անիկայ անոնց խրկելու, և աշխարհիս փրկութեանը մեծ գործին մէջ մասնակից ըլլալու. վասն զի Քրիստոսի եկեղեցւոյն և անոր ամէն մէկ անդամին մեծ պարտաւորութիւնը՝ Աւետարանը քարոզելն է, ինչպէս էր քրիստոնէութեան նախնի դարերուն մէջ: Ասոնք են ան մէկ քանի գիտութեան երեսէն գործքերը՝ որ կ'ուզէի ցուցընել անոնց, զորոնք Նախախնամութիւնը իր մասնաւոր առատ պարգևներովը ճոխացուց, ու ասանկ բաներու գործածուելու ընդունակ ըլլալով ոսկին՝ ուրիշ ինչ և իցէ բանի գործածուելու

յարդէն աւելի ծանրակշիռ կ'ընեն ։ Բայց թէ որ աս տեսակ բաներու չես կրնար ոսկի չնորհել , քու արծաթդ հանդամանակէ , դանկ մը կամ լումայ մը զուարթութեամբ գանձանակը ձգէ՝ թէ որ աւելի սուղ ընծաներ տալու կարողութիւն չունիս . որով- հետև Աստուած կ'ընդունի անիկայ , երբոր ճշմար- տապէս առատ ու դթած սրտով տրուի ։ (Մարկ . ժբ . 42 , 43 ։) Եւ աս զանազան նպատակներուն համար պէտք է որ ճշդիւ առաքելոց կանոնին հե- տևիս՝ որ կ'ըսէ , "Ամէն մէկշաբթի օրերը ձեզմէ ամէն մէկը իր քովը թող դիզէ ինչ որ կը յա- ջողի" , (Ա Կորն . ժզ . 2 ,) և միշտ Քրիստոսի համար տալու բան մը պատրաստ ունենալուդ պի- տի ուրախ ըլլաս ։

12 . Եւ որպէս զի այսքան ողորմութիւններուն ստիպողական պահանջմունքներուն ալ աւելի պատ- րաստ ըլլաս , սրտի մտօք խորհէ քու ապրելու կեր- պիդ վրայ ։ Չեմ ըսեր որ՝ քու եկամուտիդ շա- հուած շատ մը աղքատներէն մէկուն պէս ըլլալը կը պահանջէ Աստուած ։ Հասարակութեան օգ- նութիւնը՝ հիմակուան կազմուած վիճակին նայե- լով՝ չէ թէ միայն օրինաւոր է , այլ և պահան- ջուած ալ է՝ որ մարդոցմէն ոմանք աշխարհային ճոխութիւններն և զուարճութիւնները վայելեն . որովհետև ան բանները պատրաստելուին՝ շատ մը աղքատ ընտանիքներ ալ աւելի պատուաւոր ու հանդիստ կերպով ապրուստնին կը ճարեն , ինքզինքնուն մեծապէս օգուտ ընելով ու հասա- րակաց ալ ապահովութիւն ըլլալով , քան թէ՝ իրենց աշխատութեանը համ առ ու ծախ ըրած բաներնուն դինը ողորմութեան պէս տրուած ըլ- լար . ոչ ալ կրնամ երևակայել թէ Աստուծոյ երախտագէտ եղած կ'ըլլայ մէկը՝ թէ որ իրեն

տուած ընծաները մերժէ իբր թէ անոնք որոգայթի ու անէծքի տեղ տրուած ըլլային ու չէ թէ օգուտ ընելու : Ասիկայ մարդկային ազգին հնորհաձիր Հօրը բարերար դիտաւորութիւնները պարապ հանելն է , թէ որ վերջին ծայրը հանէր աս դադափարը՝ ընութեան բոլոր դրութեանը դէմ տեսակ մը դաւաճանութիւն եղած կ'ըլլայ : Այսախնամութեան առատ շնորհքները թող գործածուին : Բայց մենք ալ ուշադրութեամբ անոր նայինք՝ որ չափաւոր ու խոհեմ կերպով մը ըլլայ , որ չըլլայ թէ յիմարութիւնովնիս «Ար Յայտնութեանը տեղը վարմ ըլլայ" : (Առաջ . կթ . 22 :) Խրճմտանքը թող քու անձիդ նկատմամբ ըսէ՝ իմ սիրելի ընթերցողս , թէ քու ունեցած աղէկ բանդ քանի մասը քեզի՝ ու որքանը քու եղբարդ համար երկնաւոր Հայրդ տուած է . ու չըլլայ որ՝ եղբայր չունեցողի մը պէս կեանք անցընես , որպէս թէ ինքզինքիդ հաճոյքը կատարելու համար ինչ ինարքներ որ կարող ես գտնելու պերճութեան և զեղուութեան մէջ , անոնք եղած ըլլան աս աշխարհքը խրկուելուդ միակ վախճանը : Կը վախնամ որ մեր առնենրուն մարդիքը աս կերպով կը սխալին , և չէ թէ խստամբերութիւնով ու անձնուրացութիւնով : Վնասէ ուրիշ քու ծախքերդ , ու քու նկամուտիդ հետ բաղդատէ : Ան բանը՝ որ չէ թէ միայն նեղելի՝ այլ և գովելի ալ կ'ըլլայ քեզմէ վեր վիճակի մէջ եղող անձի մը , քեզի ամօթալի շռայլութիւն մը կրնայ համարուիլ : Ձես ալ կրնար՝ միայն պարտքի տակ չեկնալուդ և քու ընտանեացդ համար բան մը կրնալ դիզելուդ համար՝ ստուգիւ ապահով եղած ըլլալ թէ չափը չես անցնիր : Թէ որ դուն անբաւական ըլլաս և կամ քու կենացդ մէջ ունեցած վիճակիդ համե-

մատ աղքատաց բան մը չընելու. ըլլաս՝ քու ան աղնուական ու շքեղ կեանք անցընելու պատճառովը ։ Աստուած պիտի չհաւնի ատ տեսակ վարմունքիդ ։ և դուն՝ ըստ որում պատասխան տաս պիտի իրեն ։ պէտք է որ աւելորդ ծախքերդ չափաւորես ։ Ու թէ և աստուածային ներողութիւնը անտարակոյս պիտի ըլլայ՝ Քրիստոսի վրայ հաւատքի անկեղծ սկզբունք մը ։ և Աստուծոյ ու մարդոց անխարդախ սէր ունեցողներուն վրայ ։ թէպէտ և ինչ- աստիճան բարերարութիւն և օգտակարութիւն որ կրնայ ընել՝ անոր չհաւնի ։ սակայն և այնպէս ասիկայ ատոյգ դիտնաս որ՝ ամէն մէկուն իր գործքին համեմատ հատուցմունք ընողը շատ ՃշդիւԼ պիտի նայի անոնց բուռ աղէկութեան աստիճանին՝ վերջին հատուցումը եղած ատենը ։ անանկ որ՝ ամէն զանցառութիւն բուռ պատուհասութիւննելիս իր եւեէն մէկ անդարմանելի կորուստ մը կը բերէ ։ որն որ յաւիտենականութեան մէջ մեր հետը պիտի երթայ ։ Եւ ասկէ ալ յաւելցընեմ որ՝ թոյլատուութիւն բուռ ամէն մէկ զանցառութիւննելնուս դէպքերը՝ մոքերնիս ալ աւելի անզգայ կ'ընէ ու կը տկարացընէ ։ և անիկայ հետեւապէս աւելի քիչ հակամիտութիւն կ'ունենայ կորնցուցածը ձեռք բերելու կամ մինչև ան ատեն ունեցածը ամուր բռնելու ։

13 . Մի գանգատիր որ ասիկայ քու վրադ ծանր բան մը դնել է ։ Ես միայն քու հաճոյքներդ աւելի աղնուագոյն ճամբու մէջ դնելու եմ ։ և իբրաւի չափաւորութիւնը՝ որ ասանկ առատաձեռնութեան աղբիւրն է ։ քու պատուդ վնասակար չըլլալէն զատ՝ ընդհակառակն բարի ու խելացի մարդոց մէջ ալ աւելի կ'աւելցընէ անիկայ ։ Բայց անոնց համարմունքէն ծագելու պատճառէն

աւելի աշխուժ ունիս դուն քու առջեդ՝ ասոնք ը-
նելու : Եւ քեզի Աստուծոյ զաւակի մը և Քրիս-
տոսի անդամի պէս կը խօսիմ , ուստի և ամենէն
սիրտ միութեամբ մը՝ անոր հաւատացող յետին
աստիճան աղքատին ալ կցորդ եղողի մը պէս :
Քեզի հետ կը խօսիմ յաւիտենական փառաց ժա-
ռանգորդի մը պէս , որն որ ուրեմն պէտք է ան
աննկալելիութիւն ըրած ժառանգութեանը հետ հա-
մեմատութիւն մը ունեցող մեծ ու վսեմ զգաց-
մունքներ ունենայ :

14 . Վասն որոյ քննէ ինքնիրենդ՝ թէ ինչ բարի
բան կայ ընելիք , և դուն ինչ կրնաս ընել կամ
անձամբդ և կամ ուրիշներուն վրայ ունեցած տը-
պաւորութեամբդ . և ի գործ դիր անիկայ հաս-
տատուն որոշմամբ , որպէս թէ Տէրոջը անուամբն
ու անոր առջևը : Եւ որովհետև ‘‘Իմաստութիւնը
Տէրը կու տայ , և գիտութիւնն ու հանճարը ա-
նոր բերնէն է’’ , (Առակ . Ժ . 6 ,) վասն որոյ գնա
անոր աթոռին մօտը ինկիր , և հոն ան առաջնոր-
դութիւնն ու ան շնորհքը խնդրէ՝ որ հարկաւոր է
քու ներկայ պարագաներուդ , և կարող կ’ըլլայ
սրբութեան ու օգտակարութեան պտուղներ յա-
ռաջ բերելու ի մեծ փառս Նորին և ի պատիւ
քու քրիստոնէական դաւանութեանդ :

Աստուածպաշտութեան մէջ հաստատուած էրէս-
պոնեան կը ցանկայ որ ատոր օգտակար ըլլայ :

‘‘Ով առատաշնորհ Հայր և գերագոյն Տէր թէ
քնական և թէ հոգևոր ամենայն բարութեանց :
Կ’օրհնեմ քեզ ան ամէն տաղանդներուն համար՝
որոնցմով հարստացուցիր ես ինծի պէս անարժան
մէկ արարած մը , ինչպէս որ ասանկ ըլլալս ալ կը

խոստովանիմ : Հոգիս ամենախորին շփոթութեան մէջ կը մնայ քու առջեդ , երբոր կը խորհիմ թէ ո՛րքան քիչ բաներու մէջ մինչեւ հիմա մշակեցի զանոնք : Ըսաղ , բնութեան ինձի պարգեւած պարգեւներովը , կենացս մէջ ունեցած կարողութիւններովս , ժամանակովս , տաղանդներովս , ստացուածքովս , և ուրիշներուն վրայ ունեցած ազդեցութիւնովս ինչ ըրեր եմ ես , ան չափին համեմատ որն որ դուն ինծմէ կրնայիր բանաւոր կերպով ակնկալել : Ըսաղ , զանցառութեանս ու յիմարութեանս մէջէն անբերրի անապատի մը վրայ ետ կը նայիմ , ուր որ կրնայի պտղալից դաշտ մը և առատ հունձք մը տեսնել : Յիրաւի իրաւամբ արժանի եմ ամենէն ալ զրկուելու , ան ամենուն համար անմիջապէս հաշիւի կանչուելու , իրրև շատ բաներու մէջ քեզի՝ աշխարհին և իմ հոգւոյս անհաւատարիմ դատապարտուելու , և ասոր հետեւութեամբը յաւիտենական խաւարին բանտին մէջ ձգուելու : Բայց դուն՝ Տէր , ձրիապէս բաշխեցիր տասը հազար քանքարի ահագին պարտքը : Փառաւորեա՛ըլլայ քու անունդ անոր համար : Ընդունէ՛ , ո՛վ Տէր , ընդունէ՛ հիմա ինքզինքս բոլոր ունեցածներովս քու ծառայութեանդ վերստին անձնատուր ըլլալս : Կը խոստովանիմ որ՝ «Պէտք կինէ ներէդ է որ քեզի կու տամ» : (ա Մնաց . ԻԹ . 14 :) Կ՚աղաչեմ քեզի՝ զիս իմ Տէրոջս մէկ հաւատարիմ տնտես մը ըրէ , և շնորհէ՝ որ քու ուզածիդ դէմ ու անկէ ի զատ բան մը չունենամ :

«Շնորհակալութիւն կ՚ընեմ քեզի՝ ո՛վ Ըստուած ամենայն շնորհաց , թէ որ քեզի այսպէս խօսելու առիթս հոգւոյս մէջ քու արարածոդ վրայ սէր ծագիլը կը զգամ , թէ որ սիրոս դիւրազգած է իմ ընկերներս ընդունելու : Ո՛վ Տէր ,

զիս քու հաւատարիմ ողորմութիւն բաշխողդ ըլլ, անոնց օգնութիւնը համար՝ քու լոյսդ իմ ձեռքս դիպաձնողդ բաշխած ատենս : Եւ իմ բաժինս որքան ըլլալը որոշելու ատենս՝ շնորհէ որ կշեռը արդարութեամբ բռնեմ, և անաչառ դատուիմ ընեմ անոնց ու իմ մէջտեղս : Ինձի պարգեւած մասդ շնորհէ որ շնորհակալութեամբ ընդունիմ ինձի և անոնց համար՝ որոնք անմիջապէս իմս են : Նեցածդ տուր որ խոստութեամբ՝ հաւատարմութեամբ՝ և զգուշութեամբ բաժնեմ : Առաջնորդէ իմ ձեռքս՝ ամէն առողջմամբ Հայր, քանի որ զիս քու դործիքդ ընելու պատիւը կ'ընես ինձի՝ քու առատութենէդ ուրիշներուն տալու համար, որ քու բարիքներդ հոն տամ՝ ուր որ ամենէն հարկաւոր է և ուր որ ամենէն աղէկ բան պիտի տեսնէ : Եթէ որ քու բարիներդ կամքդ է, Ընծայուր սէր, մանիքը՝ : (Կորն. ԺԳ. 10.) յաջողութիւն տուր ինձի իմ աշխարհային գործքերուս մէջ, որ աւելօք ունենամ կարօտ եղողներուն տալու. և այսպէս զիս յառաջ տար մինչև յաւիտենական առատութեան և յաւիտենական բարեբաստութեան սահմանը : Հո՛ն միասին ան շատերուն հետ՝ որոնց սիրելի բարերարն եղած եմ երկրիս վրայ, և թէ որ քու օրհնեալ կամքդ է՝ ան շատերուն հետ, զորս նաև ան երանելի բնակարանը տանող ճամբուն մէջ դնելու միջոցն եղած եմ : Հո՛ն զիս իրենց փառաց բնակութիւնը ներսնուն մէջ ընդունին : Եւ հոս ու յաւիտենականութեան մէջ՝ Տէր, ընդունէ ամենուն գովաբանութիւնը Յիսուս Քրիստոսի միջոցովը՝ որուն ոտքերուն առջին կ'երկիրպագանեմ, և որուն ոտքերուն տակը՝ ամենօգտակար ընթացքէ մը ետքը՝ վերջապէս մեռնիմ, այնպիսի հեզութեամբ՝ երբ

թէ ան նոյն առենը կը սկսիմ անոր վրայ ուշեցած հաւատոյ առաջին գործքս ի գործ դնել ; և իբր թէ բնաւ մէկ պատհաւթիւն մը ունեցած չիմ՝ կեանացս ծառայութիւններովը Ճգազանգութեան և բախատպիտութեան հարկ մը վճարելով ; իմ հաւատքիս անկեղծութիւնը ցուցընելու" :

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

Քրիստոնէին հանգուցեալ և պատուական թեսաղոնիկեցիներուն ողբալուընին :

1 . Երբոր Պատմոս կղզւոյն մէջ Տէրոջը՝ Յովհաննու սիրելի աշակերտին ըրած տեսիլքները կը լինային ; գիտելի է թէ ան որ ըրաւ անոր ան յայտնութիւնը՝ այսինքն Յիսուս ; ան հաւատարիմ և ճշմարիտ վկան ; աս կենդանի և երևելի խօսքերովը վերջացուց զանիկայ . "Ըն որ աս բաներուն վկայութիւն տուաւ՝ ըսաւ . Շուտով կու գամ հա" . և Յովհաննէս ամենամեծ պատրաստակամութեամբ և հաճութեամբ ըսաւ — "Ամէն . եկո՛ւր՝ Տէր Յիսուս" : (Յայտ . ԻԲ . 20 :) Եկո՛ւր՝ ինչպէս որ դուն ըսիր ; ստուգիւ և շուտով : Եւ յիշէ՝ ով քրիստոնեայ ; ով որ հս ; որ հիմա աս խօսքերը կը կարդաս ; թէ քու երկնային Տէրդ նոյն խօսքերով քեզի կը խօսի — "Ես հա հս շուտով կու գամ" : Ելո՛ւ՝ շատ շուտով պիտի գայ մահուամբ ; բանալին դարձընելու՝ զեբեզմանին դուռը բանալու՝ որ հոն մնանս ; և քեզ անոր մէջէն անտեսանելի աշխարհին՝ որ հիմա անծանօթ է քեզի ; անոր սահմանները տանելու :

«Եւ շատ ատեն պիտի չեւէ՝ որ «Իրանը քովը կայնող Դատաւորը» (Յակ. ե. 9) պիտի երեւնայ նաեւ ընդհանուր դատաստանի համար. և թէպէտ՝ դուցէ ոչ միայն տարիներ՝ այլ դարեր կենան անոր ժամանակին ու աս բոպէին մէջտեղը, բայց տա- կաւին ժամանակի միայն մէկ փոքր կէտ մըն է ա- նիկայ Ընոր՝ որ անցեալ և ապառնի յաւիտենա- կանութեան բոլոր անչափելի դարերը մէկէն կը տեսնէ: «Մէկ օրը հազար տարուան պէս է ա- նոր, և հազար տարին մէկ օրուան պէս»: (Ա Պետ. գ. 8:) Ուրեմն աս երկու մտօք ալ շուտով պիտի գայ: Եւ կը յուսամ՝ թէ մէկ զուարթ Ամէնով մը կրնաս ըսել թէ՝ աս լուրը ահաւոր կամ անհաճոյ չէ քու ականջներուդ. այլ յա- ւէտ թէ իր գալուստը՝ իր ստոյգ և արագ գա- լուստը, քու ուրախալից յուսոյդ՝ և քու տեն- չալից ակնկալութեանդ առարկան է:

2. Վստահ եմ թէ իրաւացի է որ ասանկ ըլ- լայ. և սակայն թերևս բնութիւնը կեանքը սի- րելով՝ և երկարաձգութիւն բնակարանէ մը զատուիլը և իրեն բոլորովին օտար վիճակի մը մէջ մտնել չուզելով, մեռնելու խորհուրդներէն խրտնու. կամ սպառող և հալող աշխարհին սոսկալի հան- դէսէն զարնուելով՝ դատաստանին օրուանը վրայ վախու զգացումով ալ նայի: Եւ անոր համար՝ իմ սիրելի եղբայրս Տէրոջմով, (վասն զի կրնամ հիմա քեզ ասանկ սեպել,) կ'ուզեմ քեզի հետ քննութեան մտնել քիչ մը աս գլխուն վրայ, և կ'աղաչեմ քեզի՝ որ աս երեւելի նիւթին աւելի ու- շադրութեամբ նայիս, որն որ կը յուսամ թէ՝ կա- մաց կամաց քիչ անհաճոյ պիտի գայ քեզի, քանի որ աւելի ընտանեբար մտածես անոր վրայով: Այո՝ կը յուսամ թէ՝ անկէ ետ ետ երթալու տե-

զը , յաւէտ յառաջ դէպ ի անոր պիտի ցանկանս ուրախութեամբ և բերկրութեամբ :

3 • Խորհէ՛ ո՛վ քրիստոնեայ , երբոր Քրիստոս կու գայ մահուամբ քեզ կանչելու , կու գայ — քեզ քու ներկայ տրտմութիւններէդ ազատելու — ճնացորդ ապականութեան դէմ ուսեցած ճիգերէդ քեզ խաղցնելու — և քեզ ընդունելու՝ որ կատարեալ սրբութեան և ուրախութեան մէջ իր հետը բնակիս • «Ես մարմինէն պիտի հեռանամ , ու Տէրոջը քովՀ կենամ" : (Ա Կորն • ե • 8 :)

4 • Յիրաւի քեզ ամ աշխարհէս պիտի կանչէ • բայց ո՛հ՝ ի՛նչ է ամ աշխարհը՝ որ սիրես անիկայ , և այսքան անձկանօք փարիս անոր : Ո՛րքան նուաստ են բոլոր ան վայելչութիւնները՝ որ յատուկ են անոր , և որքան անթիւ են անոր նեղութիւնները՝ անոր որոգայթները՝ և անոր ցաւերը : Մինչև հիմա ըրած ճամբորդութիւնդ քննէ • թէպէտ և պարտական ես խոստովանիլ թէ՝ «Խարերարութիւնն ու ողորմութիւնը քու հետդ եկան կեանքիդ բոլոր օրերուն մէջ" , (Սաղմ • ԻԳ • 6 ,) բայց նոյն իսկ ատ ողորմութիւնը քու ճամբուդ մէջ փուշեր անկած , և քեզի խմաստուն ու հարկաւոր՝ բայց սակայն ցաւալի տեղեկութիւն տուած չէ՞ , թէ «Ասիկայ քու հանգստութեան տեղդ չէ" : (Միք • Բ • 10 :) Կրնէ՞ քու խամրած ուրախութիւններուդ և ոչնչացած յոյսերուդ յիշատակաբանները , թէ որ անոնց՝ քու նեղեալ սրտիդ մէջ թողուցած ողբալի յիշողութենէն ի զատ , դեռ կան ու կը կենան ինչ և իցէ յիշատակաբանները : Այն դէպքերուն վրայ , որ քու ամենասիրելի և ամենաքաղցր բարեկամներէդ քանիները կլլեցին՝ թերևս անոնց ճիշդ ծաղկահասակ ատենը , և քու անոնց հետ ունեցած հաղոր-

դուքհանդ ամենասիրտ մտերմութեան ժամանակը. և մտածէ՝ որ երէք քանի մը տարի ալ ապրիս, մահը իր յաղթանակները պիտի նորոգէ քու կորուստներովդ, և պիտի յափշտակէ դեռ կենդանի ծնողներուն ամենապատուականները: Ինչպէս որ մեռելներուն՝ անանկ ալ կենդանիներուն նայէ. տես մարդկային բնութեան վիճակը՝ զԱստուած ուրացած ըլլալուն բազմաթիւ ցաւալի նշաններուն տակ, և ըսէ՝ թէ արդիօք մէկ իմաստուն ու բարի մարդ մը պիտի ուզէ՞ միշտ հոս մնալ: Ինծի կը թուի որ՝ երէք ես ապահով ըլլայի, անանկ որ իմ շուրջս թռչող նետերը ինծի չհասնէին, չէի կրնար չողբալ անոնց տուած վէրքերը տեսնելով, և շարունակ անոնցմէ իյնողներուն աղաղակները լսելով: Մարդկային սեռին հիւանդութիւններն ու արկածները այնքան շատ են, և (որն որ ամենէն ցաւալին է) անոնց մեացը խօթութիւնները այնքան զանազան և այնքան սպառնալից են՝ որ աշխարհս հիւանդանոց կը թուի. և փափկասիրտ եղող մարդու մը հոգին շուտով կը կոտրի, քանի որ անոր մէջէն կ'անցնի և աս տխուր տեսարանը կը ընէ. մանաւանդ երբոր կը տեսնէ թէ՝ որքան քիչ բան կրնայ ընել անոնց առողջութեանը համար որոնք կը մեղքնայ: Իրիստոնեայ ես, և քու սրտիդ չէ՞ղարներ՝ երբոր կը տեսնես թէ մարդկային բնութիւնը մոլութեան ու խայտառակութեան մէջ ինչպէս ընկղմած է: Երբոր կը տեսնես՝ թէ ի՞նչ զարմանալի ծուլութեամբ ոմանք ինքզինքնին յայտնապէս թշուառ կ'ընեն, և ինչպէս Իրիստոսի անունը անպատիւ կ'ընեն ան շատերը՝ որոնք ինքզինքնին անոր ժողովուրդը կ'անուանեն: Երբոր կը տեսնես անոնց ապօրինաւոր գործերնուն աղտեղի սովորութիւնները՝ որոնք ամբարշտութեամբ կ'ապ-

բին , և միանգամայն կը տեսնես դժնէ տկարու-
թիւններն ու անկանոնութիւնները անոնց՝ որոնց
վրայ որ աղէկ յոյսեր ունինք : Եւ չես ուզեր այս-
պիսի աշխարհէ մը փախչիլ , ուր որ արդար և
կարեկից հոգի մը նեղութիւն պիտի քաշէ օր ըստ
օրէ մեղայ և թշուառութեան այսքան բազմաթիւ
տեսարաններ տեսնելով : (Ր Պետ . Բ . 8 :)

5 . Ա՛յ՝ հայրենեաց աւելի մօտենալու ներսի-
դիդ չես զգար մէկ բան մը՝ որ կ՚ուզես ձգել , և
որն որ զրախտը անգամ կը դառնացընէ . մէկ
բան մը՝ որն որ եթէ շարունակ ճնալու ըլլայ , պիտի
նեղէ և թշուառացընէ քեզ մինչև անգամ երա-
նելեաց ընակարութիւնը մէջ : Անցորդ նեղքա-
րնակ մեղք մը չես զգար , մեր բնութեանը Ա-
ստուծմէ սկզբնական ապստամբութեան տրտմալից
հետեւութիւնը : Ամէն օր չես ճգնիր մէկ մեացորդ
ապականութեան մը դէմ , կամ դժնէ ողբար ու-
նեցած չնորհքներուդ տկարութեանը համար :
Հատ անգամ զօրութիւններդ թոյլ և նուաղեալ
չես գտներ , երբոր կը փափաքես որ Աստուծոյ
ծառայես խիստ մեծ եռանդով : Հատ անգամ
սրտիդ՝ անոր ցուցուցած սիրոյն առատ պարգևնե-
րուն վրայ ամենևին զգացում չունենալը և ձեռ-
քերուդ անոր ծառայութեանը մէջ տկար ըլլալը
չես գտներ , մինչև անգամ երբոր "Կամեցողու-
թիւն կայ քովդ" : (Հռոմ . Ը . 18 :) Կեանքդ
իր ամենալաւ օրերուն և ժամերուն մէջ նուաստ
ու անօգուտ բան մը չերևնար , բաղդատելով ա-
նոր հետ որ կը զգաս թէ ըլլալու էր , և անոր
հետ՝ որ կ՚ուզես թէ ըլլար : Հատ անգամ մտաց
թևերը չես տարածեր ու ըսեր , "Երանի՛ թէ ա-
ղաւնիի նման թևեր ունենայի , որ թռչէի ու հան-
գիստ ըլլայի" : (Սաղ . Ծե . 6 :)

6 • Ուրեմն՝ պէտք չէ՞ որ ուրախանաս աս խոր-
հըրդովը՝ թէ Յիսուս կու գայ քեզ աս նեղու-
թիւններէն ազատելու : Թէ կու գայ քու ուզած-
ներդ կատարելու և սրտիդ մեծ փափաքները լեց-
նելու , ան փափաքները՝ որ ինքը ներշնչած է քու
ներսիդիդ : Որ կու գայ՝ մէկ սրբութեան և ու-
րախութեան աշխարհ մը բանալու առջեդ , աշ-
խոյժ՝ վսեմ՝ և անձանձիր ծառայութեան աշ-
խարհ մը :

7 • Ո՜վ քրիստոնեայ , ո՞րքան անգամ մէկ տեն-
չալից աչք մը ձգած ես ան երջանիկ հոգիքներուն
վրայ , և ուզած ես ծովէն անցնիլ ան մրրկայոյզ՝
տհաճելի և վտանգաւոր ծովէն , որ քեզ անոնցմէ
կ'անջատէ : Երբոր քու Տէրդ կը զինջանի քեզի
այցելութիւն մը ընել երկրիս վրայ իր հոգևոր
կարգադրութիւններուն միջոցովը , ինչպես կ'օրինես
ան ժամանակին ու տեղը , և զանիկայ՝ վճռակիդ ուրիշ
շատ դժուարութիւններուն մէջտեղը , "Աշխինքին
դուռը" կ'անուանես : (Յովհ . Ի . 17 :) Եւ թէ
որ այսչափ ուրախալից բան մըն է քեզի աս դուռը
տեսնելը • և արդեօք առաւել ուրախալից պիտի
չըլլայ անկէ մտնելը : Թէ որ այսչափ Յիսուսի
մէկ ժամուան այցելութիւնը ընդունիլը ուրախալից
բան է • իսկ անհունապէս առաւել պիտի չըլլայ
անոր հետ յաւիտեանս բնակիլը : Ըզէկ կրնաս ըսել՝
"Տէր , երբոր քեզի հետ բնակիմ , սրբութեան
մէջ պիտի բնակիմ՝ , ինչու որ դուն ինքնդ սրբու-
թիւն ես • սիրոյ մէջ , ինչու որ դուն ինքնդ սէր
ես • ուրախութեան մէջ , ինչու որ դուն ուրա-
խութեան աղբիւրն ես , ինչպէս որ դուն Հօրը
մէջը ու Հայրն ալ քու մէջդ է" : (Յովհ . ԺԷ . 21 :)
Ո՜ւան որոյ ողջունէ՝ երբոր քեզի գայ քու խօս-
քիդ համեմատ իր ըսածը կատարելու , որուն վրայ

Հոգիդ այնքան անգամ երկնային խաղաղութեամբ և բերկրութեամբ Հանդչած էր. "Հայր՝ անունը որ դուն ինձի տուիր, կ'ուզեմ որ ուր որ ես եմ, անոնք ալ իմ հետս ըլլան, որպէս զի տեսնեն իմ փառքս՝ որն որ ինձի տուիր" : (Յով. Ժէ. 24 :)

8. Ես նկատմամբ Յանշուշտ կրնաս ըսել թէ՝ "Քրիստոս ուրքան շուտով գայ, այնքան աղէկ է" : Ո՞նչ կ'ըլլայ՝ թէ և մնացած օրերդ մէջտեղէն կտրուի : Ո՞նչ կ'ըլլայ՝ թէ և շատ ակնկալած ու-րախութիւններ կենացդ մէջ Համը չառած, և շատ խորհուրդներ չհատարած թողուս : Խաւական չէ՞ որ ինչ որ մահկանացու կեանքէ մը կ'առնուի՝ փառաւոր յաւիտենականութեան վրայ պիտի ա-ւելցուի, և թէ ան օրերն ու տարինները երկինքի մէջ Աստուծոյ ծառայութեանն ու ներկայութեանը մէջ պիտի անցընես, ուր ընդհակառակն՝ երկրիս անկատար վայելքներուն ու աշխատութիւններուն մէջ պիտի անցընէիր իրեն հետ և իրեն համար :

9. Խայց քու տեսութիւններդ՝ ո՛չ միայն մա-հուանէ անդին՝ այլ մահուան և դատաստանին օ-րուանը մէջտեղի միջոցէն ալ անդին կը Հասնին : Վասն զի դատաստանի համար իր վերջին գալստեանը վրայով մեր Տէրը կ'ըսէ թէ՝ "Ընշուշտ շուտով պիտի գամ" , մեր վերը բացատրած մտօքը. և մեզի ասանկ շուտով պիտի թուի՝ թէ որ ան միջոցը օրինակ յաւիտենականութեան հետ բաղդատենք, որ անոր նուէնն պիտի գայ. և Հաւանականա-բար նոյնպէս պիտի թուի՝ թէ որ անիկայ ան դա-րերուն ալ հետ բաղդատինք, որոնք արդէն ան-ցան գացին՝ արեգակը երկրին օրերն ու տարինները չափել սկսելէն հետէ : Եւ հիմա ան ուրախալից տաղին մասնակից ըլլալով պիտի չերգես դուն ալ, "Ամէն. եկուր՝ Տէր Յիսուս Քրիստոս" :

10 • Ա՛շմարիտ է՝ ոչ քրիստոնեայ, թէ սո-
կալն օր մըն է • մէկ օր մը՝ որուն մէջ բնութիւնը
անանկ մէկ խառնակութեան մը մէջ պիտի իյնայ՝ որ
դեռ գիտցուած չէ ։ Ո՛չ երկրաշարժ՝ ոչ հրա-
բուղխի ժայթքումը՝ ոչ լիզող ու լափող բոցերով
քաղաքաց աւերումը, ոչ ալ գետերուն կամ ծովե-
րուն ջուրը կոխելով՝ գաւառաց կործանումը կրնայ
մէկ Ճշմարիտ նշանակ մը տալ ան օրուանը, եր-
բոր "Երկինքը կրակով այրուած պիտի լուծուի •
երկիրս ալ՝ ու ինչ գործքեր որ անոր մէջը կը
գտնուին, պիտի այրուին", (Ա Պետ • Գ • 10—12,)
երբոր համայն բնութիւնը հիացմամբ պիտի փախչի
տիեզերական Դատաւորին երեսէն, (Յայտ • Ւ •
11,) և անկէ ալ մեծ աղաղակ մը պիտի ըլլայ, որն
որ "Եգիպտոսի մէջ եղաւ", երբ "տուն մը չկար՝
որ անոր մէջ մեռեալ չըլլար" ։ (Ելք ԺԲ • 30 ։)
Ա՛րդիւնդ պիտի դողայ տեսածին պէս, բայց հո-
գիդ պիտի "Ուրախանայ քու Փրկիչ Աստուածովդ" ։
(Ղուկ • Ւ • 47 ։) Ա՛շմարտիւ կրնաս ըսել թէ՝
"Ան երեւելի օրը թող գայ, մինչեւ անգամ իր
ամէն արհաւիրքներովը" ։ Ա՛յո՛՝ առաքելոյն ըսած
քրիստոնեաներուն նման, (Ա Պետ • Գ • 12,)
կրնաս սպասել և փութալ ան ահաւոր պայծա-
ռութեան և ընդհանուր դատաստանին օրուանը ։
Վասն զի քու Տէրդ ան առնը պիտի գայ, ան
գործքերուն արդարութիւնը յուցընելու՝ որ շատ
բաներու մէջ այնքան մութ էին, և մութ ըլլալ-
նուն պատճառաւը կ'անիծուէին ։ Անիկա պիտի
գայ իր մեծավայելչութիւնը յուցընելու, "Հրեշ-
տակապետին ձայնովն ու Աստուծոյ փողովը՝ եր-
կինքէն իջնելով" ։ (Ա Թես • Դ • 15,) երկրային
աթոռէ կամ մինչեւ անգամ երկնային իշխանութ-
բուն աթոռէն անհունապէս վեր աթոռի մը վրայ

նստելով ։ «Իր ու Հօրը փառքովը» հաղուած ։ (Պաւղ. ։ Ա. ։ 26 ։) լուսաւոր արքանեակներու անթիւ բազմութիւնով մը շրջապատած ։ «Իր սուրբերուն մէջը փառաւորուած ։ և բոլոր հաւատացեալներուն մէջը հիանալի եղած» ։ (Թեսս. Բ. ։ 10 ։) Իր թշնամիներն ալ յառաջ պիտի բերուին իր յաղթութիւնը փառաւորելու ։ Օձը հոն հողին մէջը թաղլորկած պիտի տեսնուի ։ և անոր ու անոր բոլոր ծառանելուն ոտքին տակը կոխկրտուած ։ անոնք որ միանգամ դատապարտեցին Ադնիկայ՝ պիտի դոլան անոր առջևը ։ և անոնք՝ որ անոր առջևը ծունկ չոքեցին ամբարիշտ ծաղրաբանութեամբ ։ մղեգին յուսահատութեամբ «Վերնէրուն ու ապառաժներուն պիտի ըսեն թէ՝ Վրանիս իյնէք ։ ու՝ մեզ ծածկեցէք անոր երեսէն՝ որ աթոռին վրայ կը նստի ։ ու Գառնուկին բարկութենէն» ։ (Յայտ ։ Զ. ։ 16 ։) որն որ երբեմն առին տալին յոյժ անգութ սպանութեամբ սպաննելու ։

11 ։ Ո՛վ քրիստոնեայ ։ քու հաւատարիմ սիրտդ չը՞խայտար աս խորհրդածութենէն ։ Եւ դուն պատրաստ չե՞ս՝ մինչև անգամ աս տողերը կարդալու առնդ՝ ան յաղթութեան ցնծութիւնը սկսիլ ։ որուն ան առնը պիտի մասնակից ըլլաս ։ Անիկայ իրաւամբ կ'ակնկալէ որ՝ իր ապագայ յաղթութեանը վրայ շատ խորհրդածութիւն ընես ու ջերմեռանդ փափաք մը ունենաս ։ բայց միանգամայն կը ներէ քեզի ալ որ՝ ան օրհնեալ օրուանը ուրախութեանն ու փառքին մէջ քու ունեցած անձնական բաժինդ ալ յիշես ։ և մինչև անգամ հիմա ալ իր առջևն է՝ ինչ որ քու փրկութեանդ համար իր զօրութիւնն ու սէրը ան առնը պիտի կատարէ ։ Եւ ի՞նչ պիտի չկատարէ արդեօք ։ Անիկայ պիտի գայ գերեզմանին փականքը խորտակելու ։ և քու

ենջող մարմինդ նորէն կենդանացընելու ։ Յիրաւի մարմինդ հողին մէջ պիտի դրուի , ու հոն պիտի մնայ՝ ի վկայութիւն Աստուծոյ մեղքի դէմ ունեցած տհաճութեանը , առաջին մեղքին դէմ՝ որ գործուեցաւ , որուն ցաւալի հետեւութիւններէն անոր որդւոցը ամենասիրելիներն անգամ ազատ չեն ։ Բայց ան ատենը ականջ մը պիտի ունենաս Աստուծոյ Որդւոյն ձայնը լսելու , և մէկ աչք մը՝ անոր երեւման պայծառութիւնը տեսնելու . և պիտի "Ծագիս արեւին պէս" , որ պայծառ երկինքին երեսը կ'ելլէ , "որուն որ իր առագաստէն ելած փեսայի պէս է" ։ (Սաղմ . ԺԹ . 5 ։) Հոգիդ նոր պիտի հագուի աս մեծ հանդէսը փառաւորելու , և պիտի հագուի ոչ թէ մահկանացու թեան զգեստներովը , այլ փառաց պատմուճաններովը . վասն զի "Ընկեայ պիտի նորոգէ աս խոնարհ մարմինը՝ իր փառաւոր մարմինին կերպարանակից ըլլալու" ։ (Փիլպ . Գ . 21 ։) Եւ երբոր այսպէս արքայական կերպով հագուած ըլլաս , քեզի և բոլոր իր ժողովուրդին հրապարակական պատիւներ պիտի տայ համահաւաքեալ աշխարհին առջեւը ։ Թերեւս հիմա քեզ վատահամբաւութեամբ բեռնաւորին , նախատական անուններ կանչեն , և վատ յանցանքներ ձգեն , կամ այնպիսի դաղափար ունեցող սեպհն՝ որմէ Հոգիդ կը դարշի , բայց ան ատենը՝ անիկայ "Թող արդարութիւնդ լոյսի պէս դուրս պիտի հանէ" , (Սաղմ . ԼԶ . 6 ,) "Եւ քու փրկութիւնդ բոցավառ ջահի պէս" ։ (Եսայ . ԿԲ . 1 ։) Թէպէտ և մարդիկ քեզի անպատիւ սեպեցին , բայց Աստուած քու երեսդ պիտի նայի . և թէպէտ "Երբեք աշխարհի աղտեղութիւնը՝ ամենուն անարգը եղար" , (Ա Կորն . Դ . 13 ,) բայց անիկայ պիտի ցուցընէ թէ՝ քեզ "Երբեք կը սեպէ , ան օրը՝ որ իր սեպհական

դանձը ժողվէ" ։ (Մատ. Գ. 17 ։) Երբոր «Աղեղանքի պէս պիտի մերժէ երկրի բոլոր ամբաստիչները", (Սաղմ. ՃԺԹ. 119,) դուն արդար պիտի ըսուիս ան ժողովին մէջ. և յիրաւի Թէպետ կոտրեցիր աստուածային օրէնքը՝ և արդար դատաստանաւ կրնայիր դատապարտուիլ, բայց տակաւին ան մեծ փրկչին արդարութիւնովը հագուած ըլլալով, «Ան արդարութիւնովը՝ որ Աստուծմէ է հաւատքով", (Փիլիպ. Գ. 9,) բուն իսկ արդարութիւնը քեզ պիտի ազատէ, և շնորհաց հետ պիտի միանայ, ու «Արդարութեան պսակը քեզի հատուցանէ" ։ (Ա Տիմ. Դ. 8 ։) Կրիստոս «Հնչ պիտի դաւանի մարդոց ու հրեշտակներուն առջեւը", (Ղուկ. Ի. 8,) քեզ բարի և հաւատարիմ ծառայ պիտի անուանէ, ու պիտի կանչէ քեզ՝ «Իր Տէրոջդ ուրախութեանը մէջ մտնելու", (Մատթ. Ի. 21,) քու վայրկեդ քաղցրութեամբ պիտի խօսի իր եղբօրը պէս, և քեզի եղած բարերարութիւնները «Իրեն եղածի" պէս պիտի ընդունի ։ (Մատթ. Ի. 40 ։) Ըյո՛ ու քրիստոնեայ, դուն՝ որ գուցէ մեր ժողովներուն մէջ ամենէն վար տեղուանքը կը նստիս, որ քեզի հետ՝ կրնայ ըլլալ որ երկրիս հարուստներէն և մեծերէն մէ՛կը չէր խոնարհիր խօսելու, ան առենը դուն Կրիստոսի առեանին մէջ իրեն աթոռակից ըլլալու, և չար մարդոց ու ապստամբ հրեշտակներուն դէմ տալիք վճռոյն մէջ միանալու պիտի կանչուիս ։

12. Եւ ասիկայ յաղթութեան և փառաց միայն մէ՛կ օր մը չէ ։ Հայց երբոր Դատաւորը առեանէն կ'ելլէ և իր Հօրը ապարանքը կը մտնէ, բոլոր երանեալներն ալ անոր հետ պիտի մտնեն, և դուն ալ անոնց մէջ. դուն ալ փրկչիդ հետ մէկտեղ պիտի ելլես «Իր Հօրը գովը և քու Հօրդ

քովը ։ և անոր Աստուածոյն քովը ու քու Աստուածոյդ քովը" ։ (Յովճ. Ի. 17 ։) Պիտի երթաս նոր Երուսաղէմին մէջ երևնաս ընդունած նոր լուսափայլ կերպարանքովդ ։ որ անտարակոյս նմանապէս միտքդ ալ պիտի զարդանայ. և մշտնջենաւոր բնակութիւն պիտի ունենաս ան ուրախութեան լոյսին մէջ ։ որով պիտի ըլլաս ու կշտանաս "Աստուծոյ առջևը" ։ (Սաղմ. ԻԶ. 11 ։) երջանկութեան ան լոյնանը մէջ ։ որուն սուրբերը դատաստանէն առաջ կը բաղձային և կը սպասէին ։ Կրակով այրած աշխարհին աւերակներէն պիտի երթաս "Նոր երկինքն ու նոր երկիրը ։ ուր տեղ որ արդարութիւն կը բնակի" ։ (Ա Պետ. Գ. 13 ։) Աստուծոյ ընտրեալներուն բոլոր թիւը պիտի լրանայ ։ և ամէն մէկուն երջանկութիւնը կատարեալ պիտի ըլլայ ։ Բոլոր ընկերութիւնը պիտի "Անկայանայ Աստուծոյ առջևը ։ ինչպէս Հարսը՝ Փառնուկին կնիկը" ։ (Յայտ. ԻԱ. 9 ։) որ անիկայ իր երկնային փեսային աչքերը անպատմելի բերկրութեամբ պիտի զննէ ։ և ինքը պիտի խոստովանի թէ՝ "Բան մը կամ խորշոմութիւն մը կամ ասոր պէս ուրիշ բան մը չունի" ։ (Եփես. Ե. 27 ։) անոր բնութիւնն ու վիճակը ճիշդ այնպէս ըլլալով՝ որ ինքը ան ատենը կ'ուզէր որ ըլլայ ։ երբոր նախ "Ինքզինքը տուաւ անոր համար և անիկայ ծախուառաւ Աստուծոյ իր արիւնովը" ։ (Յայտ. Ե. 9 ։) "Ու այսպէս յաւիտեան Տէրոջը հետ պիտի ըլլաս" ։ (Ա Թես. Դ. 16 ։) և անմահ գարերը պիտի անցնին ։ և տակաւին քեզ անփոփոխ պիտի գտնեն. երջանկութիւնդ միշտ նոյն ։ և անոր համար ունեցած ախորժակդ նոյն ։ կամ յաւէտ յարաժամ աճող՝ քանի որ Հոգիդ և ևս առաւել կը մերձենայ Անոր՝ որ երջանկութեան աղբիւրն ու անհուն-

թեան և կատարելութեան կեզրոնն է ։

13 . Իսկ հիմա չորս դիդ նայէ երկրիս վրայ , և նշմն դիր՝ թէ որ կրնաս , ան յոյսերն ու վայել- չութիւնները՝ որոնց պատճառաւ ուզես ըսել թէ՝ Տէր , ուշացուր գալուստդ , կամ որոնց պատճա- ռաւը տարակուսիս քու անոր անձկալդ ցուցընե- լու և աղաղակելու . "Եկուր՝ Տէր Յիսուս Քրիս- տոս , շուտով եկուր" ։

Ե՛ ովնկալու-նկատութեամբ պերպը պատցող երկոպո- նէին խորհրդածութենանը կամ պղծութը ։

"Ով ամենօրհնեալ Տէր , հոգիս աս յոյսե- րովը կը վառի և բոցով քեզի կ'ելլէ ։ (Գործ . ԺԴ . 20 ։) Դուն վկայութիւն տուիր թէ՝ շուտով կու գաս , և ես ալ ուրախալից հաւանութեամբ կ'ըսեմ , "Ամէն . եկուր Տէր Յիսուս" ։ (Յայտ . ԻԲ . 20 ։) Եկուր , վասն զի կը տենչամ որ աս անարգ կեանքէս ելլեմ . անոր բռնութիւն՝ ցաւե- րէն՝ և որոգայթներէն ազատիմ ։ Եկուր , վասն զի կը ցանկամ ելլել ու քու ներկայութեանդ մէջ ըլլալ , և քու վերին ապարանքդ տեսնել՝ ուր որ դուն կը նստիս ։

"Ո՛վ ամենօրհնեալ Յիսուս , մահը իր կերպա- րանքը փոխած կը տեսնեմ՝ երբոր աս նկատմամբ կը նայիմ անոր ։ Երհաւիրչներուն թագաւոր կոչուածը՝ այլ ևս այնպէս չերևնար ինծի՝ փա- ռաց և շնորհաց Թագաւորին այնքան մօտ ըլլա- լուն համար ։ Ինծ բերկրութեամբ կը լսեմ քու ոտքիդ ձայնը՝ որ կամաց կամաց կը մօտենայ ։ Ա՛հկդի քաշէ քողը՝ երբոր որ կ'ուզես ։ Թող իմ բանտիս փականքը , որ իմ անձուկ հոգիս դուրս ցաթկէ քեզի , և ինքզինքը քու ոտքդ ձգէ . ան

Յիսուսին ոտքը՝ «Որ թէպէտ չտեսայ ու սիրեցի, և որն որ թէպէտ հիմա չեմ տեսներ, բայց կը հաւատամ, և ուրախ եմ անպատմելի ու փառաւորեալ խնդութիւնով» (Ա Պետ. Ա. 8։) Դուն՝ ով Տէր, «Կենաց ճամբան ինծի պիտի ցուցընես» քու ձեռքդ զիս քու երանութեան բնակարանդ պիտի առաջնորդէ, ուր որ «լիցուն ուրախութիւն և միշտ հաճութիւններ կան» (Սաղմ. ԺԶ. 11։) Դուն ինծի մէկ բնակարան մը պիտի սահմանես քու հաւատարիմ ծառաներուդ հետ, որոնց քանի որ մարմինները հողին մէջ կը քնանան՝ հոգիներնին հիմա քեզի հետ կը բնակին։ Ընտրեալ շատերը իմ ընկերներս էին քու գործքիդ աշխատութեանը մէջ, և քու արքայութեանդ համբերութեանն ու նեղութեանը մէջ, (Յայտ. Ա. 9,) իմ սիրելի ընկերներս ու եղբայրներս։ Ո՛վ օրինեալ Փրկիչ, ցուցուր ինծի թէ՝ «որքան փառաւոր և որքան երջանիկ ըրած ես անոնք։ Յուզուիր ինծի՝ թէ լաւագոյն կենաց ինչ նոր կերպարանք առնելու տարիր անոնք՝ որ մեռեալ կը կոչենք։ Եւ ինչ աղնուագոյն և ընդարձակագոյն ծառայութեանց մէջ դրիր անոնք, որ քեզ հիմա կրցածէս աւելի լաւագոյն գովաբանեմ՝ քու անոնց ըրած բարութեանդ համար։ Եւ ո՛հ՝ տուր ինծի բաժանորդ ըլլալ անոնց օրինութիւններուն ու ծառայութիւններուն մէջ իրենց հետ, և երախտագիտական սիրոյ երգ մը բարձրացընել անոր նման՝ որ անոնք քու առջեւդ կ'երգեն։

«Սակայն՝ ով իմ օրինեալ Փրկիչս, մինչեւ անգամ հոն իմ հոգիս աւելի աղնուագոյն և աւելի փառաւոր յոյսի մը պիտի անձկայ, և ան հիմա դեռ անծանօթ վսեմութենէն ու երանութենէն նոր ապացոյցներ պիտի հանեմ՝ քու վերջին երեւմանդ

օրուանը սպասելու և ցանկալու ։ Հոն՝ հոս ըրա-
ծէս աւելի եռանդուն կերպով պիտի փափաքիմ
քու գործքերուդ արդարութիւնը , և քու յաղ-
թութեանդ յայտնութիւնը տեսնելու . քու ծառա-
ներուդ հողը վերստին կենդանացած , և Աստուած՝
քու և անոնց վերջին թշնամւոյն յաղթութեան
մէջ ընկղմիլը՝ տեսնելու ։ (Ա Կորն . ժԵ . 26 ,
54 ։) Պիտի ցանկամ՝ ան գերագոյն պատուոյն՝ որ
ինձի պիտի տաս , և ան կատարեալ երանութեանը՝
որուն պիտի տանիս քու ժողովուրդիդ բոլոր բազ-
մութիւնը ։ Ակնոյ՝ Տէր Յիսուս Քրիստոս ,
շուտով եկուրը՝ դրախտին երգերուն հետ պիտի
խառնուի , և քու սուրբերուդ բոլոր միլիոններ-
ուն բնութիւն պիտի ընծայի , զորս քու շնորհդ
հոն հաստատեց ։

«Ա՛խանգամայն՝ ով իմ աստուածային Տէրս ,
ընդունէ՛ ան պատիւն որ մէկ երախտագէտ սիրտ
մը քեզի կը մատուցանէ հիմա , ան փառաւոր յոյ-
սերուն ղեացումովը՝ որով ներշնչեցիր անիկա ։
Գուն ես ան՝ որ աս խնդութիւնը անոր մէջ դրիր ,
և իմ հոգիս աս փառաւորեալ փափաքանացը
բարձրացուցիր . որ եթէ ոչ՝ ժամանակաւոր և
ղեայական ամենանուաստ ընչիւն բաներով երկրա-
քարշ պիտի ըլլայի հիմա , և ահով ան օրուանը
վըայ պիտի նայէի , որն որ հիմա իմ ամենեւնդ
փափաքանացս առարկան է ։

«Ո՛վ իմ հեռս եղիր ամէն աստն , այո , մինչև
աս մահկանացու կենացս վերջը ։ Եւ շնորհէ՛
որ քանի որ քու փրկութեանդ կը սպասեմ , քու
պատուիրանքներդ կատարեմ ։ Շնորհէ՛ որ Իմ
մէջքս գօտևորած , ու ճրագս վառուած ըլլայ ,
(Ղուկ . ժԲ . 35 ,) և իմ ականջներս քու
գալստեանդ օրինեալ նշանին արթուն սպասեն .

որ իմ ջերմեռանդ հոգիս հաճութեամբ ցանկէ քեզ դիմաւորելու , և մահուամբ զօրանայ փառաց ան տեսիլքները վայելելու՝ որոնց յափշտակութեամբը մահկանացու տկար բնութիւնս հիմնոգեսպատ. պիտի ըլլար" :

ԳԼՈՒԽ Ի.

Վրէպաւոնէին էր Տահոան ժամանակէ վարժանոցովը պատաւոջ փառաւորելը :

1 . *Այսպէս՝ իմ սիրելի ընթերցողս , ջանացի քեզ զանազան պարագաներու մէջէ տանիլ , և անոնք ալ՝ ոչ թէ մտացածին կամ երեւակայական , այլ այնպիսիները՝ որ ճշմարիտ մարդկային և քրիստոնէական կենաց մէջ կը պատահին : Ես կրնամ ճշմարտութեամբ և զուարթութեամբ ըսել թէ՝ քեզի ցուցուցի ան ճամբան՝ ուրկէ ես քալեցի , և որուն մէջ տակաւին իմ փափաքս է յառաջ երթալ : Ես համարձակեցայ իմ յաւիտենական երջանկութիւններս ան հիմանը վրայ դնել , որուն վրայ քեզի ցուցուցի քու կիններդ դնելու : Ինչ որ քեզի ներկայացուցի իբրև կենացդ ամենէն մեծ գործը , նոյնը ես ալ կը փափաքիմ իմ կենացս մեծ գործն ընել , և ան մեծ վայելչութիւններն՝ որոնց կ'ակնկալեմ կամ կը ցանկամ երկրիս վրայ ունեցած պանդխտութեանս միացած օրերուն մէջ , այնպիսիները են՝ որ քեզի պատուիրեցի փնտռել և ջանացի օգնութիւն ընել որ անոնց հասնիս : Այսպիսի սէրը առ Աստուած , այնպիսի հաստատուն աշխուժութիւնը իր գործին մէջ , զերեզմանէն*

անդին եղած բաներուն վրայ խնպիսի զուարճալի հայեցողութիւնները (վկայ է ինձի Աստուած՝ որ) երանութիւն մը կը թուին ինձի անքաղաքակրթելի կերպով որ և իցէ ուրիշ բանէ մը աւելի, որ կրնայ ինքզինքը մարդուս սիրոյն և հետամտութիւնը արժանի ընծայել. և բիւրաւոր աշխարհի տեղ չեմ տար իմ աստղ մէջ ունեցած բաժինս, կամ մինչև անգամ աս կեանքիս մէջ անցընելիք օրերուս միջոցը աստղ տուած զուարճութիւնները ձգել:

2. Խոնարհութեամբ կը յուսամ աստուածային օրինութեամբը՝ թէ աս ճշմարիտ բաներուն քննութեանը մէջ անցուցած ժամերդ օգտակար պիտի ըլլան, և թէ աստղք կարդալովդ՝ կամ կենաց և խաղաղութեան ճամբուն մէջ մտնելու, և կամ անոր մէջ քու քայլդ արագացընելու համոզուեցար: Յոյժ սրտանց պիտի ուրախանամ քեզի աւելի օգտակար ըլլալուս, և ան ալ մինչև վերջը: Այժմ միայն մէկ տեսարան մը կը մնայ, մէկ տեսարան մը՝ որմէ անշուշտ պիտի անցնիս, որ իր մէջը մէկ բան մը ունի այնքան սոսկալի, որ չեմ կրնար անոր վրայով քեզի սակաւ ինչ օգնելու չկանալ. ըսել կ'ուզեմ՝ մահուան շուքին մութ ձորը: Արտի մտօք կը փափաքիմ որ՝ դաւանութեանդ պատուոյն՝ հոգւոյդ միխիթարութեանը՝ և քու կենդանի մնացող բարեկամներուդ ուրախութեան ու շինութեանը համար՝ ոչ միայն ապահովութեամբ այլ պատուով ալ մեռնիս. և անոր համար կ'ուզեմ քեզի քանի մը վերջին խրատներ ալ տալ: Յիրաւի գիտեմ որ՝ նախախնամութիւնը կրնայ մահուանդ պարագաները այնպիսի կերպով մը կարգադրել, որ պատահութիւն չունենաս հիմա քեզի տալիք խրատներուս պէս դոր-

ծել ։ Կրնայ ըլլալ որ՝ դուրսէն կամ ներսէն մէկ անակնկալ դէպք մը քեզ երկինք տանի քու իմա-նալէդ առաջ ։ Եւ ինքզինքդ այնպիսի յանկարծական կերպով հոն գտնես՝ որ յաւէտ տեղափոխութիւն մը թուի քան թէ մահ ։ Կամ կարելի է թէ՝ հի-ւանդութեան բռնութիւնը այնպէս ազդէ իմացա-կանութեանդ ։ որ բոլորովին անզգայ ըլլաս ան պա-րագաներուն վրայով՝ որոնց մէջն որ ես ։ և այս-պէս մահդ (թէպէտ և ուրիշները կը տեսնեն որ յայտնապէս և ստուգիւ կը մեռնիս) կրնայ ըլլալ որ այնպիսի յանկարծական թուի քեզի ։ որ իբր թէ կատարեալ առողջութեան մէջ մեռած ըլլայիր ։

3 ։ Բայց վերջապէս՝ կրնայ հաւանական ըլլալ որ աս աշխարհէս յաւիտենականութեան մէջ մտնելու առնդ քիչ մը ժամանակ ալ ունենաս ու խելքդ վրադ ըլլայ ։ և որովհետև կրնայ ըլլալ որ զանազան նկատմամբ քու մահուան ժամանակիդ վարմունքդ շատ տպաւորութիւն ընէ ։ վասն որոյ ներո՛ւմ ընորհէ ինծի որ՝ քանի մը պարզ խրատներ տամ քեզի անոր վրայով ։ որոնք ի գործ դնես ։ թէ որ Աստուած պատեհութիւն տայ քեզի և միտքդ ձգէ գանոնք ։ Ընպատշաճ բան մը չըլլար քսան-և իններորդ գլուխը նորէն աչքէ անցընել ։ երբոր մէկ վտանգաւոր հիւանդութեան մը նշանները կը տեսնես ։ Եւ ես աւելցքը կը յուսամ որ՝ ինչ որ կ'ըսեմ ։ օգտակար պիտի ըլլայ քեզի ։ որովհետև ինծի կը թուի թէ՝ ինքզինքս հարկադրեալ կը դըտ-նեմ քեզի ան մանաւանդ քաղցրութեամբը մէկ բան մը խօսելու ։ որն որ կը զգանք մեր նեղութիւն՝ մեռնող բարեկամի մը վրայով ։ որուն սրտակրնիս ամէն խօսքերով կը բանանք ։ որովհետև չինք յուսար թէ՝ այլ ևս պիտի խօսինք անոր ։

4 ։ Ուրեմն նախ և առաջ կը խրատեմ քեզ որ

կարելի եղածին չափ շուտով ջանք ընես՝ քու աշխարհային գործքերու վրայով ունեցած բոլոր հոգերդ մէկդի ձգել , ժամանակին զանոնք կարգին դնելով կրցածիդ չափ պատշաճ և քրիստոնէական կերպով : Կ'ուզեմ թէ ան տեսակ բան մը չկենար՝ որ միտքդ շփոթէր , երբոր կարողութիւն չունիս անոր դիմանալու , կամ նեղութիւն տար և կամ կռիւ ձգեր ետևիդ մնացողներուն մէջ : Ըն բանը ըրէ՝ որ Աստուծոյ առջևը պատշաճ կը դառնս , և որն որ ճշմարտապէս կը հաւատաս թէ՝ շատ հաճոյ պիտի ըլլայ անոր : Կրցածիդ չափ խոհեմ և զգուշ կերպով ըրէ • և ապա աշխարհս այնպիսի տեղ մը սպասէ՝ որ գործդ կատարելապէս լմնցուցած ես անոր հետ , և անոր գործքերն ալ արդէն մեռած մէկու մը՝ ինչպէս որ են , անկէ աւելի բան մը չերևնան քեզի • միայն թէ՝ կրնաս մէկ բարութիւն մը ընել անոր բնակիչը , քանի որ դեռ անոնց մէջն ես , և կրնաս կենացդ վերջին գործքերուն կամ խօսքերուն մէջ գտնուած մէկ պարագայով մը օրինութիւն մը ձգել ետիդ անոնց՝ որ բարեկամներդ ու ճանապարհորդակիցներդ էին , քանի որ կ'աճապարէիր քու ճամբորդութեանդ մէջ՝ որն որ հիմա կը լմնցընես :

5 • Որպէս զի կարենաս առաւել պատեհութիւն ունենալ և առաւել ևս պատրաստ գտնուիլ ասոր , վճռակիդ վրայով մէկ խորին քննութիւն մը ըրէ , և ջանք ըրէ Աստուծոյ ահաւոր ներկայութիւնը երևնալուդ համար հոգիդ կարելի եղածին չափ յարմար վիճակի մը մէջ դնել : Վասն զի յիրաւի ահաւոր բան մըն է անոր անմիջական ներկայութիւնը մտնել • անոր առջևը կայնիլ , ո՛չ թէ իբ հնորհաց աթոռին առջևը՝ իբրև պաղատող մը , այլ անոր ատեանին մէջը իբրև առանձին հոգի ,

որուն փորձի ժամանակին անցած է, և որուն յա-
ւիտենական վիճակը անմիջապէս պիտի որոշուի:
Կենացդ թերութիւններուն համար Աստուծոյ առջև
խոնարհութիւնդ նորոգէ, թէ և մեծաւ մասամբ
անոր ծառայութեանը նուիրած ես ան: Շնորհաց
ուխտին մէջ խոստացեալ Աստուծոյ ողորմութիւն-
ներուն և Քրիստոսի արեանը նորէն դիմէ, իբրև
ան միջոցը՝ որով ան ողորմութիւնները կու գան:
Ինքզինքդ բոլորովին աստուածային տնօրէնութեանը
յանձնէ, իբրև յօժար Աստուծոյ ծառայելու՝ թէ
աս աշխարհիս մէջ և թէ միւսին, ինչպէս որ ա-
նիկայ յարմար սեպէ: Եւ մէկ կողմանէ քու մե-
ղանչականութիւնդ՝ ու միւս կողմանէ աստուածային
իմաստութիւնն ու բարութիւնը դիտնալով, հո-
գւոյդ բոլոր քաջութիւնը մէկտեղ ժողվէ՝ կրցածիդ
չափ դիմանալու, որքան որ անոր ձեռքը ծանրա-
նայ քու վրադ, և ընդունելու անոր վերջին հա-
րուածը՝ հոգիներուն մեծ և բարի Հօրը կատա-
րեալ հնազանդութիւն ցուցընող մէկու մը պէս:

6. Ինչ որ քաշես, ջանք ըրէ ինքզինքդ համ-
բերութեան օրինակ մը ցուցընել: Թող աս քաղցր
ընծայքը "Իր կատարեալ գործն ունենայ". (Յակ.
Ա. 4.) և որովհետև այլ ևս քիչ բան ունի ընե-
լիք, վասն որոյ թող քու ընթացքդ աղնուութեամբ
լմնցընէ: Թող մէկ դանգատող խօսք մը չելլէ
բերնէդ, և ասոր համար ալ ամէն դժկամակող
խորհուրդի դէմ դիր: Եւ երբոր կը զգաս թէ՝
ատ տեսակ բան մը կը ծագի ներսիդիդ, մեռնող
Փրկչիդ վրայ նայէ հաւատքով, և սրտիդ հար-
ցուր թէ՝ "Ի՞մ վրան պառկած անկողինէս աւելի
ցաւեցուցիչ չէր անոր խաչը: Ինոր իր արիւնա-
խանձ թշնամիներուն մէջ կենալը՝ անհունապէս
աւելի սոսկալի չէր իմինէս, որ այսքան բազմաթիւ

պիրելի բարեկամաց քաղցրութեանն ու խնամքին մէջն եմ : Իմ մեղքերուս ծանր բեռը՝ աս նեղութեուններուն բեռին պես ձնշելէն շատ աւելի սարսափելի կերպով չենչեց զանիկայ : Եւ սակայն անիկայ ան ամենուն համբերեց (Մորթուելու տարուող ոչխարի պէս՝" : (Եսայ . ՝ԾԻ . 7 :) Թող անոր չարչարանացը յիշատակութիւնը միջոց մը ըլլայ քու կիսնեղող քաղցրացընելու . այո՝ թող քեզ ուրախացընէ անիկայ՝ երբոր կանչուիս քիչ մը առեն խաչը վերցընել , թագը հագնելէդ առաջ : Ո՛ր լորովին ուրախութիւն սեպէ ան՝ որ պատահութիւն ունիս մէյմըն ալ Աստուած պատուելու քու համբերութիւնովդ , որն որ հիմա իր վերջին գործը կը գործէ , և քանի մը օրէն կամ գուցէ քանի մը ժամէն՝ կատարեալ և յաւիտենական երանութեամբ պիտի դադարի : Եւ ես կը յուսամ թէ՝ աս հայեցողութիւններն ընելով՝ ոչ միայն ամէն կրիւք եղած գանգատները պիտի վերցընես , այլ բերանդ ալ Աստուծոյ գովաբանութիւններովը պիտի լեցուի . և բոլորտիքդ եղողներուն ոչ միայն անոր արդարութեանը՝ այլ անոր բարութեանը վրայ ալ պիտի խօսիս : Ինանկ որ՝ կարող պիտի ըլլաս նեղբին ուրախութիւններդ այնպիսի կերպով յայտնել , որ կենդանի և շինութիւն տուող մեկնութիւն մը ըլլան առաքելոյն աս խօսքերուն . (Նեղութիւնը համբերութիւն կը գործէ , և համբերութիւնը՝ փորձառութիւն , ու փորձառութիւնը՝ յոյս . և յոյսը ամօթով չձդեր . ինչուու որ Աստուծոյ սէրը մեր սրտերուն մէջը տարածուած է Հոգւոյն Սրբոյ ձեռօքը , որ մեզի տրուեցաւ" : (Հռով . Ե . 3—5 :)

7 . Ասկ արդ՝ իմ սիրելի բարեկամս , հիմա է մանաւորապէս քեզմէ անկալութիւն եղած ժա-

մանակը ՝ որ կրօնքին պատուաւոր վկայութիւն տաս ։ Քովդ եղողներուն կրցածիդ չափ զրուցէ ՝ (վասն զի բնաւ կարող պիտի չըլլաս լռելին բացատրել անոնց ՝) թէ ինչ մխիթարութիւն և զօրութիւն գտար անոր մէջ ։ Ըսէ անոնց՝ թէ ինչպէս կենացդ ամենէն վշտացուցիչ պարագաները թեթևցուց անիկայ • ըսէ՝ թէ ինչպէս հիմա անիկայ քեզ աներկիւղ կ'ընէ մահուան մօտեցած ատենը տեսնելու ։ Ա յսպիսի ատեն մը խօսքերդ մասնաւոր ազդեցութիւն մը պիտի ունենան • տեսակ մը ճարտարախօսութիւն պիտի գայ վրադ ան տարուբերութիւններուն մէջ ՝ որոնց հետ որ կը մաքառիս՝ քանի որ խօսիս • և ուշադրութեամբ՝ կարեկցութեամբ՝ ու վստահութեամբ մտիկ պիտի ընեն քեզի ։ Նէ ուստի երբոր մեկնելու ժամանակդ կը մօտենայ ՝ համարձակ ազատութեամբ ուրախութիւնդ յայտնէ՝ թէ որ ան ժամանակը Աստուծով սուրբ ուրախութիւն ու բերկրութիւն մը զգաս ՝ (ինչպէս կը յուսամ թէ պիտի զգաս) ։ Նաև ներքին խաղաղութիւնդ ու մտաց հանդարտութիւնդ յայտնէ՝ թէ որ խաղաղ ու հանդարտ ըլլաս ան ժամանակը • ուրիշները դիտողութիւն պիտի ընեն ասոր՝ ու քաջալերութիւն պիտի առնեն ան քայլերուն նայելէն երթալ՝ որ այսպիսի երջանիկ վախճանի մը կը հասցընեն ։ Ըսէ անոնց աս աշխարհիս ունայնութեանը վրայ ինչ որ կը զգաս ՝ որ անոնք սորվին պզտիկ բանի մը պէս նայիլ անոր ։ Ըսէ անոնց Աստուծոյ տուած հաստատուն մնունդներուն վրայ ինչ որ կը զգաս ՝ որ սորվին աւելի մեծագին համարիլ զայն • վասն զի անկարելի է որ չգիտնան՝ թէ իրենք ալ մահուան անկողինի մը վրայ պիտի պառկին ՝ և թէ ան ատենը բոլոր ան զօրութեանը պիտի կարօտին ՝ որ

Ա.ետարանը կրնայ տալ իրենց ։

8 . Նե քու խօսքիդ տպաւորութիւնը աւելի զօրաւոր ազդեցութիւն ունենալու համար , ահա՝ ուր պատուէր մը տուր քովդ եղողներուն՝ որ իրենց կեանքը Աստուծոյ ծառայութեանը մէջ անցընեն , և ինքզինքնին ճշմարիտ կրօնքի սկզբունքներովը կառավարեն ։ Կրնաս յիշել թէ՝ Յեսու և Դաւիթ և ուրիշ բարի մարդիկ ասանկ ըրին , երբոր իմացան թէ իրենց մեռնելու օրը կը մօտենայ ։ Նե չես գիտեր թէ՝ մեռնող բարեկամի մը կամ (ինչպէս որ կրնայ ըլլալ) մեռնող ծնողքի մը խրատները ինչպէս կ'ազդեն անոնց՝ որոնք անփոյթ եղած են ան բաներուն վրայով , որ դուն և ուրիշները առաջուց խօսած էք անոնց ։ Դո՛նէ փորձն ըրէ՝ ու ասանկ մեռիր , չանք ընելով զԱստուած փառաւորելու , հոգիները փրկելու , և աղնուութեամբ բարութեան ու երջանկութեան սերմերը այնպիսի աշխարհի մը մէջ սերմանելու , ուր որ այլ և այնուհանդերձ չունիս քաղելու ։ Թերևս առատ հունձք պիտի տան անոնք , երբոր քու մարմինդ ձորին հողերը կը ծածկեն . բայց թէ որ չտան , Աստուած պիտի հաւնի անոր , և քու բաժնուելու հոգիդ առնել տանելու համար անկողնիդ քովը սպասող հրեշտակները՝ հաճութեան նշաններով պիտի դնայ ին մէկզմէկու , և խոստովանին թէ՝ ա՛ս է քրիստոնէի մեռնիլը , ու մահկանացութիւնն ի բարին անցընելը ։

9 . Նե քեզի նման մահկանացու ընկերներուդ քու ըրած սա վերջին խօսքերուդ մէջ , ո՛վ որ ըլլան անոնք որ Նախախնամութիւնը քու քովդ բերէ , անպատճառ ըսես անոնց թէ սա վերջին ժամուն մէջ ինչպէս կատարեալ և ինչպէս զուարթ կերպով յոյսերդ ու վստահութիւններդ հաստատուած են , ոչ թէ քու արժանաւորութեանդ

ու ՝ներազանդութեանդ վրայ , այլ ան բաներուն՝ որ քու մեծ փրկիչդ ըրաւ ու քաշեց մեղաւորնե-ըուն համար : Թող տեսնեն որ՝ խաչին ոտքին տակը կը մեռնիս . ասկէ՝ ի զատ ուրիշ մէկ բան մը այնքան մխիթարութիւն չկրնար տալ քեզի , և ասկէ՝ ի զատ ուրիշ բան մը այնքան շինութիւն տուող չկրնար ըլլալ անոնց : Ա՛ման որոյ Թող Յիսուսի անունը քու բերանդ ըլլայ՝ քանի որ կրնաս խօսիլ , և երբոր այլ ևս չես կրնար խօսիլ՝ սրտիդ մէջ Թող ըլ ւայ . և ՚ինչ որ ըրէ որ հոգւոյդ վերջին գործքը՝ քանի որ մարմնոյդ մէջն է ան , Աբրիատոսի վրայ խոնարհ հաւատք ունենալու գործք մը ըլլայ : Ես-տուծոյ եկուր անով . վարագուրէն ներս եղողին մտիր , իբր թէ անոր արիւնը քու վրադ նոր սրսկուած ունենալով : Յոսկալի բան մըն է այս-պիսի մեղաւորի մը , (ինչպէս որ դուն՝ իմ քրիս-տոնեայ բարեկամս , որչափ առաքինութիւններ ալ ունենաս՝ որ կարելի է թէ աշխարհ քու վրադ տեսած ու զմայլած է , ասանկ ըլլալդ գիտես ,) կայ-նիլ ան անհունապէս մաքուր ու սուրբ Նախին առ-ջևը՝ որ բոլոր ճամբաներդ ու բոլոր սիրտդ տեսած է , և կատարելապէս գիտէ ան ամէն թերութիւն-ներն՝ որ քու ամենալաւ պարտաւորութեանդդ կա-տարելու ատեն անոնց հետ խառնուած էին . բայց մտիր ան ճամբուն մէջ , և ապահով ու հաճելի պիտի գտնես անիկայ :

10 . Դարձեալ , որպէս զի մեռնելու ժամա-նակներդ մխիթարութիւն գտնես ինքզինքիդ , և քանի որ աս մեռթ ու ցաւալից ճամբուն մէջ կը ճանապարհորդես՝ քու տկար քայլերդ զօրացընես , Աստուծոյ խօսքը գաւազանի պէս ձեռքդ առ : Թող գրքերն ու մահկանացու բարեկամները հիմա իրենց վերջին պաշտօնը կատարեն : Թէ որ կրնաս՝

Աստուծոյ խօսքին զօրութիւնը իր սրտին վրայ ներգործութիւն ունեցած մէկ փորձառու քրիստոնեայ մը կանչէ , և անիկայ թող Սուրբ Գիրքն առնէ , ու ան պատուական խոստումներէն մէկ քանին կարդայ քեզի՝ որոնք իր հոգւոյն կերակուրն ու ուրախութիւնն եղած են : Ան նկատմամբ է որ՝ հիմա ձեռք զարկած բարի պաշտօնս կրնամ կարելի եղածին չափ յառաջ տանիլ , որուն համար հոս քանի մը այնպիսի զմայլելի խօսքեր պիտի ժողվեմ , որոնցմէ ամէն մէկը "Հաղարաւոր ոսկիէ ու արծաթէ" անհունապէս աւելի աղէկ են" : (Սաղմ . ՃԺԹ . 72 :) Եւ ինչ աստիճանաւ իմ անոնք յարգելս քեզի աղէկ մը հասկըցընելու համար աս ըսեմ թէ՝ կը փափաքիմ որ (եթէ Աստուած պատեհութիւն տայ) մահուան անկողնիս վրայ պառկած ատենս զանոնք կարդան ինծի կտոր կտոր , որ անոնց վրայ կանգ առնելու և մտմտալու ժամանակ ունենամ , և ան բերկրալից ճաշակը նորոգեմ , որն որ՝ օրընէ՛ ըլլայ Աստուած , շատ անգամ անոնց մէջ գտած եմ : Իմ՛ թէ քու և իմ հոգիս սրբազան լռութիւն մը պահէին ան ատենը , (կենսական բնութեան ազմուկն ինչ որ ըլլայ ,) քանի որ Աստուծոյ ձայնը խօսի մեզի ան խօսքերով՝ որ խօսեցաւ իր հին ատենի ծառաներուն , կամ որոնց միով սորվեցուց անոնց՝ թէ ինչպէս իրեն խօսելու են իրենց վերջին ժամերուն մէջ :

11 . Ուրիշ աւելի քաջալերութեան մը կը կարօտի՞ մէկը , երբոր անիկայ կ'ըսէ թէ՝ "Մի՛ վախնար , քանզի ես քեզի հետ եմ . մի՛ զարհուրիր , վասն զի ես քու Աստուածդ եմ . քեզ պիտի զօրացընեմ և քեզի օգնութիւն պիտի ընեմ , ու իմ արդարութեանս աջովը քեզ պիտի բռնեմ" : (Եսայ . ԽԱ . 10 :) Եւ "Աստուած մարդ չէ՝ որ

սուտ խօսի ; ո՛չ ալ մարդու որդի՝ որ զղջայ ։ Ինքը ըսաւ , ու պիտի չընէ՞ , կամ Ինքը խօսեցաւ , ու տեղը պիտի չբերէ՞" ։ (Թուոց ԻԳ ։ 19 ։) "Տէրը իմ լոյս՝ ու իմ փրկութիւնս է ; ես ո՞ւմկից պիտի վախնամ ։ Տէրը իմ կեանքիս ապաւէնն է ; ես ո՞ւմկից պիտի դողամ" ։ (Սաղմ ։ ԻԷ ։ 1 ։) "Ես Ըստուածը՝ մեր Ըստուածն է յաւիտեանս յաւիտենից ։ Ընիկայ պիտի առաջնորդէ մեզ մինչև ի մահ" ։ (Սաղմ ։ ԽԸ ։ 14 ։) "Վասն որոյ «Ինչ և մահուան շուքի ձորին մէջն ալ պտըտիմ , չարէն պիտի չվախնամ ։ վասն զի դուն իմ հետս ես ։ քու ցուպդ ու գաւազանդ՝ անոնք իս պիտի մխիթարեն" ։ (Սաղմ ։ ԻԳ ։ 4 ։) "Ի՛մ Տէր՝ քու փրկութեանդ սպասեցի" ։ (Ծննդ ։ ԽԹ ։ 18 ։) "Քու գթութիւնդ քեզ ճանչցողներուն շարունակէ , ու քու արդարութիւնդ սրտով ուղիղներուն ։ Ինչու որ կեանքին աղբիւրը քու քովդ է ։ քու լուսովդ լոյս պիտի տեսնենք" ։ (Սաղմ ։ ԼՉ ։ 9 , 10 ։) "Կենաց ճամբան ինծի պիտի ցուցընես ։ երեսիդ առջին լեցուն ուրախութիւն կայ ։ քու աջ կողմդ միշտ հաճութիւններ կան" ։ (Սաղմ ։ ԺԶ ։ 11 ։) "Իսկ ես արդարութեամբ պիտի տեսնեմ քու երեսդ ։ երբոր արթննամ՝ քու դէմքէդ պիտի կշտանամ" ։ (Սաղմ ։ ԺԷ ։ 15 ։) "Ինչու որ գիտեմ թէ՝ որու եմ հաւատացեր , և համոզուած եմ՝ որ իմ իրեն աւանդած բանս կրնայ պահել մինչև ան օրը" ։ (Ա Տիմ ։ Ա ։ 12 ։) "Ըսոր համար սիրտս ուրախ եղաւ , ու անձս բերկրեցաւ , ու մարմինս ալ յուսով պիտի հանգստանայ" ։ (Սաղմ ։ ԺԶ ։ 9 ։) "Թէ որ կը հաւատանք թէ՝ Յիսուսը մեռաւ ու յարութիւն առաւ , ա՛նանկ ալ Ըստուած ննջեցեալները Յիսուսով պիտի բերէ անոր հետ" ։ (Ա Թես ։ Դ ։ 13 ։) "Իմ

ոչխարներուս յաւիտենական կեանք կու տամ" , ըսաւ Յիսուս՝ բարի Հովիւը , "և անոնք յաւիտեան պիտի չկորսուին , և մէկը անոնք իմ ձեռքէս պիտի չյափշտակէ" : (Յովհ . ժ . 28 :) "Ես է իմ Հօրս կամքը , որ ան ամէնը որ կը տեսնէ Որդին՝ և կը հաւատայ անոր , յաւիտենական կեանք ունենայ . ես ալ անոր յարութիւն առնել տամ վերջին օրը" : (Յովհ . Ց . 40 :) "Սիրտերնիդ չխռովի . Աստուծոյ հաւատացէք , ինծի ալ հաւատացէք : Իմ Հօրս տունը շատ բնակարաններ կան . ապա թէ ոչ՝ ես ձեզի պիտի ըսէի , Հիմա կ'երթամ ու ձեզի տեղ կը պատրաստեմ : Եւ թէ որ երթամ ու ձեզի տեղ պատրաստեմ , նորէն կու գամ՝ և ձեզ քովս կ'առնեմ . որպէս զի ուր որ ես եմ՝ դուք ալ հոն ըլլաք" : (Յովհ . ԺԴ . 1—3 :) "Գնա՛ եղբայրներուս , և ըսէ՛ անոնց . Ես կ'ելլեմ իմ Հօրս քովը ու ձեր Հօրը քովը , և իմ Աստուծոյս քովը ու ձեր Աստուծոյն քովը" : (Յովհ . Ի . 17 :) "Հայր՝ անոնք որ դուն ինծի տուիր , կ'ուզեմ որ ուր որ ես եմ , անոնք ալ իմ հետս ըլլան . որպէս զի տեսնեն իմ փառքս՝ որն որ ինծի տուիր . որ ան սէրը՝ որով դուն զիս սիրեցիր , անոնց մէջն ըլլայ , ու ես ալ անոնց մէջ" : (Յովհ . ԺԷ . 24 , 26 :) "Ես բաներուն վկայութիւն տուողը՝ կ'ըսէ . Այո՛ , շուտով կու գամ ես : Ամէն . եկո՛ւր՝ Տէր Յիսուս" : (Յայտ . ԻԲ . 20 :) "Որ է՝ ով մահ՝ քու խայթոցդ . ո՞ւր է՝ ով գերեզման՝ քու յաղթութիւնդ : Փառութիւն Աստուծոյ , որ մեզի յաղթութիւն կու տայ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի ձեռքովը" : (Ա Կորն . ԺԵ . 55 , 57 :)

12 . Այսպէս ան Աստուածը՝ որ "Իր զաւակներուն անձը իրենց բոլոր տառապանքներուն մէջը

գիտէ" ։ (Սաղմ. ՃԲ. 7 ։) քաջալերէ և հաստատէ քեզ ու իմ՝ բնութեան ան վերջին տագնապներուն մէջ ։ Ահ, անոնց երջանիկ թուոյն վրայ աւելցընէ, որոնք մահուան մէջ յաղթողներէ աւ աւելի եղած են ։ Ես տայ մեզի իր Հոգւոյն ան մնունդները՝ որ կը կարողացընեն մեզ մեր բաժնուող հոգին այնպիսի զգացումներով իր առջևը թափել, որոնք պիտի գրեմ հիմա, թէպէտ ան ժամանակը կարող պիտի չըլլանք այլևս խօսելու. կամ հասկընալու, թէ որ ուրիշները մեզի կարդալու ըլլան ։ Դէնէ հիմա ամենայն պատշաճ զգացումներով կարդանք զանոնք, և աղօթք մըն աւ ըրած ըլլանք ան ահաւոր ժամուն համար ։ Ո՛չ թէ աս՝ և անոր համար ըրած բոլոր աղօթքներնիս ան ատենը "Աստուծոյ առջևը ելլան յիշատակի համար" ։ (Դործ. Յ. 4, 31 ։)

Ա՛հ ու՜ոյ ծօ Էղող Հրէսպանէլին վեճակին յարմար խորհրդածութիւն կամ աղօթք մը ։

"Ա՛վ դուն գերագոյն Կառավարիչ երևելի և աներևոյթ աշխարհաց. դու Իշխան կենաց և մահուան, երկնի և երկրի, օրհնեալ ըլլայ քու անունդ՝ որ շատ անգամ քեզ փնտռած եմ ։ Ես հիմա միանգամ ևս իմ Հոգիս՝ իմ բաժնուող հոգիս քու առջևդ կը թափեմ ։ Խոնարհեցո՛ւր քու ականջդ՝ ով Աստուած, և թո՛ղ իմ աղաղակս ընդունելի ըլլայ քեզի ։

"Ըն ժամը եկած հասած է՝ որ ձիս պիտի բաժնեմ աս աշխարհէս, որուն այնքան երկար ատեն ու ընտանեբար ծանօթացած եմ, և ուրիշ աշխարհ մը տանիս՝ որ տակաւին անծանօթ է ինծի ։ Կ'աղաչեմ քեզի կարողացո՛ւր իս՝ աս փոփոխու-

թիւնը Աբրահամու զաւակի մը վայլածին պէս ընելու , որ անիկայ երբոր քեզմէ «Կանչուեցաւ ժառանգութիւն մը առնելու , ընազանդեցաւ ու ելաւ գնաց՝ , թէպէտ մասնաւոր կերպով չէր գիտեր՝ թէ ուր կ'երթար • (Եբր • ԺԱ • 8 •) Աստուծոյ որդիի մը վայլածին պէս , որ գիտէ թէ՝ ինքնիշխան շնորհօք «Իր Հայրը հաճեցաւ որ իրեն թագաւորութիւն տայ՝ : (Ղուկ • ԺԲ • 32 :)

«Կը խոստովանիմ՝ ո՛վ Աստուած , ան վճռոյն արդարութիւնը՝ որով պիտի մեռնիմ • և կը ճանչնամ քու իմաստութիւնդ ու բարութիւնդ՝ որոնցմով ճանապարհորդել սահմանեցիր ինծի աս խաւար ձորին մէջէն՝ որ հիմա իմ առջեւս է : Օգնէ՛ ինծի՝ որ անիկայ քեզ՝ պատուելու և իմ դաւանութիւնս զարդարելու առիթ մը ընեմ • և ես պիտի օրհնեմ ան ցաւերը՝ որոնցմով դուն կը փառաւորուիս , ու ընութեանս աս մահկանացու և մեղսալից մասը՝ «կը՝ քակուի՝ :

«Ո՛վ Ընորհատու Հայր , չեմ ուզեր աս քու երկիրդ և աս կաւեղէն տունը ձգել , որուն մէջ՝ անոր վրայ եղած բոլոր ժամանակս բնակեցայ , չեմ ուզեր անիկայ ձգել առանց քեզի երախտագէտ խոստովանութիւններս ընելու բոլոր ան առատ բարութեանը համար՝ որ հոս իմ առջեւէս անցուցիր • (Ղեւտ • Ի • 19 •) իմ վերջին շունչովս վկայութիւն կու տամ՝ քու հաւատարիմ խնամքիդ , որ «Խարութիւն մը պակաս չեղաւ՝ ինծի : (Սաղմ • Ի • 10 :) Կը գոհանամ քեզմէ՝ ո՛վ Աստուած , որ աս յանցաւոր՝ և անօգուտ կեանքս այսքան երկար առեն պահեցիր • որ տակաւին քու առատութեանդ անբաւ հարստութեամբը լեցուած է : Ընորհակալ եմ քեզմէ՝ որ իմ գոյութեանս սկզբնաւորութիւնը այսքան հաճելի ըրիր : Կը գո-

Հանամ քեզի իմ ցորեկներուս ու գիշերներուս ի իմ ամիսներուս ու տարիներուս մէջ եղած ողորմութեանցը համար ի որոնք հիմա իրենց վախճանին կը հասնին ։ կը գոհանամ քեզմէ իմ մանկութեանս ու իմ կատարեալ հասակիս մէջ եղած ողորմութիւններուն համար ի ան ամէն հաճելի բարեկամներուն համար՝ թէ կենդանի ու թէ մեռեալ ի որոնք ինձի տուիր աս իմ պանդխտութեանս տանը մէջ ։ ան ամէն օգնութիւններուն համար՝ որոնք ուրիշներէն ընդունեցի ի և ան ամէն պատեհութիւններուն համար՝ որոնք ինձի տուիր իմ մարդկային սեռի եղբայրներուս մարմիններուն ու հոգիներուն օգնական ըլլալու ։ Յիրաւի բարերարութիւնն ու ողորմութիւնը իմ հետս եկան կեանքիս բոլոր օրերուն մէջը՝ ։ (Սաղմ ։ ԻԳ ։ 6 ։) և ես պատճառ ունիմ՝ ան զանազան և հաճելի բաներովք պատրաստ սեղանէդ երախտագէտ հիւրի մը պէս ելլելու ։ Եւ պատճառ չունիմ տրտընջելու կամ նեղանալու անոնք ձգելուս համար ։ վասն զի՝ ո՛վ Աստուած ի միթէ քու առատութիւնդ հատա՞ն ։ Վիտեմ՝ որ չհատան ։ Քու բարութիւնդ ու հաւատարմութիւնդ անիրաւութիւնս չեմ ըներ՝ երեւակայելով թէ ի ես աս երկրէն բաժնուելովս՝ երջանկութենէ ալ բաժնուած կ'ըլլամ ։ Վստահանութիւն կը մատուցանեմ քու ողորմութեանդ՝ որ ինձի սորվեցուցիր Յիսուսի քու Որդւոյդ միջոցովը աղիւս դաղափարներ ունենալ ։ Կ'օրհնեմ քեզ բնութեանս ամէն զօրութիւններովը՝ որ լսեցի անոր անունը և անոր մահը ի և շատ կը ցանկամ աւելի եռանդուն կերպով երախտագէտ երկրպագութիւն մատուցանել ի քանի որ չափ որ հիմա աս անկատար վիճակիս մէջ կարող եմ ի երբ որ քեզ կը գովեմ քու շնորհացդ առա-

տութիւններուն համար՝ որ անով յայտնուած է անոր սորվեցուցածներուն ու անոր օրինակին, անոր արիանն ու անոր արդարութեանը համար և ան ամէնօրհնեալ Հոգւոյդ համար՝ որ ինծի տուիր, իմ մեղսալից սիրտս քեզի դարձնելու, և զիս քու ուխտիդ կապերովը կապելու բերել, ան ուխտին՝ (Որ ամէն բանի մէջ պատրաստ ու հաստատ է՝, (ՒԹիմ. Ա. 5,) և որն որ աս մահը՝ որ թէպէտ հիմա հոգիս մարմինէս պիտի զատէ, բայց քնաւ կարող պիտի չըլլայ քակել:

«Կ՚օրհնեմ քեզ՝ ով Աստուած, որ հնորոգուած և անեղէդ վիճակի մը մէջ չեմ մեռնիր. այլ որ դուն մեծ հնորհքով զիս արթնցուցիր ու համոզեցիր, որ իմ սիրտս նորոգեցիր ու սրբեցիր, և քու Սուրբ Հոգւովդ մէկ անկեղծ հաւատք մը՝ ճշմարիտ զղջում մը՝ և աստուածային կենաց սկզբնաւորութիւն մը հաստատեցիր անոր մէջ: Հնորհակալ եմ քեզմէ՝ Հետարարին սահմանադրութիւններուն ու հաւատարիմ պաշտօնեաներուն համար. հնորհակալ եմ իմ Տէրուհական օրերուս և Տէրոջը սեղանին հաղորդ եղած ժամանակներուս և անոնց տուած սփոփանքներուն համար: Կը գոհանամ քեզմէ Քահանայ պատուհներուն համար՝ որոնք անապատին մէջ ինծի խրկուեցան, և հիմա ալ Յորդանանու եղերքը ինծի կը խրկուին: Կը գոհանամ քեզմէ քու օրհնեալ գրքիդ համար, և անոր ան ամենառատ և պատուական խոստմունքներուն համար, որոնք հիմա կենդանարար դեղ մը պէս սիրտս կը տաքցընեն աս ցուրտ ժամուս մէջ. ան խոստմունքներն՝ որ մահուան ատեն հաստատութիւն՝ և անկէ անդին փառք՝ և մարմնոյս յաւիտենական կենաց յարութիւնը կը խոստանան: Ո՛վ իմ Աստուածս, հաստատ կը հաւատամ ա-

Տունց ամենուն՝ որ մեծ ու աքանչելի են, և Յիսուս Քրիստոսի միջոցով անոնց կատարմանը կը սպասեմ. Որուն մէջը ամէնն ալ Այո և Ամէն են՝ (Ա Կորն. Ը. 20.) Յիշէ՛ քու Ստեղծիդ եղած խօսքը, որուն վրայ հնձի յուսալ տուիր՝: (Սաղմ. ՃԺԹ. 49.) Ուխտ ըրի քեզի հետ՝ չէ թէ աշխարհային վայելչութիւններու վերաբերեալ՝ որոնք քու սէրդ սորվեցուց հնձի բաղդատաբար ատել, այլ յաւիտենական կենաց՝ իրրև Քու ձրի շնորհաց պարգեւդ՝ Յիսուս Քրիստոս իմ Տէրոջս ձեռօքը՝, (Ղեւտ. Ջ. 23,) և հիմա նորէ՛ հնձի՝ անոր անուամբը իմ աս խնդարհ պահանջմունքներս ընել: Շնորհէ հնձի աս բաժնուող Հոգիս քու ձեռքդ յանձնել, ինչու որ դուն իս փրկիցիր՝ ով Եհովա Աստուած Ճշմարտութեան՝: (Սաղմ. ԼԱ. 5.) Աս քու՛կդ եմ, իս փրկէ՛, ու իս երջանիկ ըրէ: (Սաղմ. ՃԺԹ. 94.)

Բայց յիրաւի կրնամ համարձակիլ ըսել թէ՝ ես քու՛կդ եմ: Ով Աստուած, հիմա երկու աշխարհաց տէրն ես իմ վրայ, հիմա քու ներկայութեանդ ու յաւիտենականութեան նկատմամբ կը տեսնեմ բաները. որքան անարժան կը թուիմ՝ որ քու փառաց մէջ եղող հրեշտակներուդ ու սուրբերուդ հետը բնակելու առնուիմ: Լսա՛, պատճառ ունիմ ետ դառնալու և խորին խոնարհութեամբ ան հնչելն՝ անօգուտ՝ և մեղսալից կեանքին վրայ նայելու, որուն մէջ ամէն օր արժանի էի դժոխքին մէջ ձգուելու: Բայց սա մէկ մխիթարիչ խորհրդածութիւնն ունիմ թէ՝ Քրիստոսի խաչին դիմացի. և հիմա նորէն անոր կը դիմեմ: Ես խմինիս պէս անկատար արդարութիւնով մը Աստուծոյ առջևը երևնալու վրայ խորհիլը՝ մահէն բիւր անգամ աւելի դէշ է: Ո՛չ՝ Տէր, ես քեզի

մեղաւորի մը պէս կու գամ • բայց այնպիսի մեղաւորի մը պէս՝ որ Թողութեան և կենաց Համար քու Որդւոյդ Հաւատացած է • քու առջեդ կ'ինամ իրեւ յանցաւոր և ապականեալ Թշուառ մը • բայց դուն անիկայ քու ժողովուրդիդ Համաստուեան՝ արդարութիւն՝ սրբութիւն՝ և փրկութիւն՝ ըլլիր : (Ա Կորն • Ա • 30 :) Թող ես ալ Յիսուսի հետևողներուն մէջ իմ բաժինս ունենամ : Ինձի անանուն ըլլ , ինչպէս որ անոր բարեկամներուն ու եղբայրներուն կ'ընես : Վասն զի դուն դիտես թէ՝ իմ հոգիս անիկայ սիրեց ու անոր ապաւինեցաւ , և սրտանց ինքզինքը անոր Հետաքրնին ապահովութեանը յանձնեց : Եւ դիտեմ՝ թէ որու եմ հաւատացեր' : (Ա Տիմ • Ա • 12 :) Դժոխային առիւծը կրնայ իս ահարեկ ընել սոսկալի ձամբուն մէջ • բայց կ'ուրախանամ որ իս Տարի Հովիւին ձեռքն եմ' , (Յովհ • ժ • 11 , 28 ,) և բան չեմ սեպեր բոլոր հոգևոր թշնամիներս՝ անոր հաւատարիմ խնամքէն զուարթալից կախուած մը ունենալով : Աչքերս ու սիրտս անոր կը վերցընեմ , որ Աստուած՝ ու կենդանի է յաւիտեան յաւիտենից • և մահուան ու դժոխքին բանալիները ունի' : (Յայտ • Ա • 18 :) Ա՛մ ամենօրընեալ Յիսուս , քու ձեռքդ կը մեռնիմ , և փրկչի մը ձեռքէն ելնես մը քաղցրութ վախ մը չունիմ : Զեմ վախնար ան մահէն՝ որ իմ Ամենասիրելի Տէրոջս ձեռքը սահմանուած է ինձի , որ ինքն ալ մեռաւ ապահով և երանելի ընելու անիկայ : Կու գամ՝ Տէր , կու գամ , ոչ միայն յօժար՝ այլ ուրախալից հաւանութեամբ : Կը դոհանամ քեզմէ որ դուն իս կը յիշես՝ ինձի աղէկութիւն ընելու համար • որ իմ շղթաներս կը կոտրես , և զիս Աստուծոյ Որդւոյդ փառաւոր ազատութեանը' կը կանչես :

(Հռով. Ը. 21։) Շնորհակալ եմ քեզմէ՝ որ չես ուզեր որ այլ ևս քու դրկէդ հեռուն մնամ. այլ՝ այսքան ժամանակ հեռուն մնալէս ետքը, զիս հայրենիքս կը կանչես՝ որ յաւիտեան հոն ըլլամ։

«Իմ տիար բնութիւնս կը նուաղի ան փառքը տեսնելով՝ որ հիմա իմ վրաս կը ծագէ. բայց դուն գիտես՝ ով շնորհատու Աստուած, թէ ինչպէս իմ հոգւոյս վրայ աստիճանաւ ծագել տալու է անիկայ, և «Ձու զօրութիւնդ կատարեալ ընելու իմ տկարութեանս մէջ»։ (Ա Կորն. Ժ. 9։) Միանգամ ևս վերջին անգամ աս թշուառ աշխարհիս վրայ կը նայիմ՝ որն որ հիմա պիտի ձգեմ, և իմ վերջին հոգեվարութեան աղօթքս կը մատուցանեմ անոր՝ և անոր մէջն քու եկեղեցւոյդ յաջողութեանը համար։ Ընիկայ սիրեցի՝ ով Տէր, իրրև անոր մէկ կենդանի անդամը. և մինչև վերջը կը սիրեմ։ Ո՛ւան որոյ խնամարհութեամբ կ'աղաչեմ քեզի՝ որ անիկայ պաշտպանես, և մաքրես, և ևս առաւել միաւորես։ Առաւել ևս խրկէ քու ամենօրհնեալ Հոգիդ անոր վրայ, իմաստութեան՝ սրբութեան՝ ու սիրոյ Հոգիդ. մինչև որ յարմար սեպես՝ «Ամայութիւնը Տէրոջը դրախտին պէս ըլլայ», (Եսայ. Ծ Ա. 3,) և «Ամէն մարմին Աստուծոյ փրկութիւնը տեսնէ»։ (Ղուկ. Գ. 6։)

«Բայց զիս՝ ով իմ երկնաւոր Հայրս, յաւիտենական սիրոյ թևերուն վրայ ան խաղաղութեան՝ սուրբ՝ և ուրախալից բնակարանը տար, որն որ քու ողորմութիւնդ պատրաստած է ինծի համար, և որն որ իմ փրկչիս արիւնը ծախու առած է։ Տար զիս «Ընդրանիներուն հանդիսաւոր ժողովին, բիւրաւոր հրեշտակներուն ու արդարներուն հոգիներուն՝ որ կատարեալ են»։ (Եբր. Ժ. 22, 23։) Եւ ան մարմինը ինչ որ քաշէ, թող իմ

անվերադով հոգիս ան փառքին վրայ ուրախութեամբ հաստատուի՝ որուն ելլելու վրայ է։ Քրիստոս հաւատքը իր վերջին պաշտօնը կատարէ պատուաւոր կերպով մը։ Քրիստոս երկրիս վրայ իմ ունեցած մեծագոյն գանձի մը վայրկեաններս քու փառքիդ համար անցընեմ, և այնպէս սիրալիր սրտիս և դողդոջուն լեզուաս դուվաքանելով ելլեմ ան աշխարհը՝ ուր որ սէրն ու դուվաքանութիւնը կատարեալ պիտի ըլլայ։ Ասիկայ Քրիստոս իմ վերջին երգս ըլլայ երկրիս վրայ, որն որ երկինքին մէջ ալ երգելու կ՚երթամ. «Օրհնութիւն՝ և պատիւ՝ և փառք և զօրութիւն ըլլայ Անոր՝ որ աթոռին վրայ կը նստի, և Գառնուկին յաւիտեանս յաւիտենից»։ Ամէն»։

ՎԱԽՃԸ

ՊԵՏ. ԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ГОС. БИБЛИОТЕКА
ZUUՈ-Арм.ССР
им. А. Мясникяна
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

4n

100 = 25
200 = 50
400 = 100
800 = 200

820.70
205.20

615.50

00265815